

Venemaa-Inglismaaga sõlmitud traktaadid 1832-1895 a.

Собрание трактатов и конвенций, заключенных Россией с иностранными державами. Том XII Трактаты с Англию :1832-1895 г. = Recueil des Traités et Conventions conclus par la Russie avec les puissances étrangères. Tome XII, Traités avec L'Angleterre: 1832- 1895.

С-Петербургъ. 1895.

Venemaa poolt välisriikidega sõlmitud traktaatide ja konventsioonide kogumik.

Koostas, Välisministeeriumi tellimusel, F. Martens,
Välisministeeriumi Nõukogu liige.

XII köide.

Inglismaaga sõlmitud traktaadid.

1832- 1895 a.

v.a. 1898.a.

Trükitakse Kõigekõrgema heaksarvamisel.

((13.10.2019.K.L.))

Eessõna.

Esitanud käesolevas köites akti Nr. 470, ma lõpetasin Venemaa poolt välisriikidega sõlmitud rahvusvaheliste traktaatide ja konventsioonide kolmanda seeria. Järgmises XIII köites algab neljas seeria, milline koosneb rahvusvahelistest aktidest, millised on sõlmitud Venemaa ja Prantsusmaa vahel alates XVII sajandi keskpaigast kuni käesoleva ajani ((1898.a.))

Käesolev köide sisaldab rahvusvahelisi akte, millised loodi Venemaa ja Inglismaa vahel alates 1832 aastast kuni käesoleva aastani. Minul on julgust arvata, et ajaloo tausta kommentaarides, millised eelnevad ära trükitud aktidele, leiavad lugejad erakordselt palju tundmatuid ja huvitavaid fakte, millised iseloomustavad mõlema suure riigi vahelisi diplomaatilisi suhteid. Viimases ajaloolise tausta kommentaaris (Nr.456) esitatakse diplomaatilised läbirääkimised, millised viisid katastroofini: 1854-1856 aasta Krimmi sõjani.

Erakordset huvi käesolevas köites esitatud Venemaa ja Inglismaa vaheliste diplomaatiliste läbirääkimiste vastu on seletatav eelkõige, neis mõlemate poolte poolt esindatud üpris väljapaistvate

diplomaatide ja riigimeeste osalusega. Venemaa poolelt, asus esiplaanil Keiser Nikolai I rüütellik isikus, kes oli Venemaa poliitika juhiks ja hingeks. Ta kirjutas ise üksikasjalikke memosid jooksvatest poliitilistest küsimustest ja andis instruksioone oma välismaiste õukondade juures asuvatele esindajatele. Riigikantsleris, krahv Nesselrodes, omas Valitseja mitte ainult piiritult andunud teenrit, vaid samamoodi ka aastate-pikkuste kogemustega tarka nõunikku ja peene mõistusega ja väljapaistvate võimetega riigimeest. Tema kaastöötajateks aga olid, täpsemalt Londoni õukonna juures, sellised märkimisväärselt andekad ja targad Venemaa diplomaadid, nagu krahv Matuszewic, krahv Pozzo-di-Borgo ja parun Brunnow. Käesoleva kõite ajaloolise tausta kirjeldustes esitatud rohkearvulised ära kirjad raportitest, memodest ja parun Brunnowi erakirjadest, hakkavad alati olema selle riigimehe märkimisväärse mõistuse, väljapaistva diplomaatilise talendi ja sügava patriotismi kummutamatuks tõestuseks, kes neljakümne aasta kestel oli Londonis Venemaa au ning kasu valvepostil.

Inglismaa poolelt paistsid silma ja osalesid vahetult diplomaatilistel läbirääkimistel Venemaaga sellised suurepärase riigimehed, nagu lordid Melburne, Palmerston, John Russell, Derby, sir Robert Peel ja lord Aberdeen. Lõpuks, Waterloo lahingu kangelane hertsog Wellington, jäi, kuni oma surmani 1852 aastal, mitte ainult oma valitsuse, vaid ka Londonis asuva Venemaa suursaatkonna nõunikuks. Tema nõuannetesse, millised alati paistsid silma põhjatu terve mõistusega, suhtusid suurima tähelepanelikkusega nii Keiser Nikolai I, aga samuti ka Venemaa saadikud Londoni õukonna juures.

Käesolevas kõites käsitletava perioodi kestel olid Venemaa ja Inglismaa vaheliseks diplomaatiliste läbirääkimiste asjaks need-samad küsimused, millised hõlmasid nende tähelepanu ka XIX sajandi lõpus.

Kesk-Aasia küsimuses, mis seatud järjekorda 30 aastatel lord Palmerstoni palavikulise poliitilise tegevusega, viimane, avameelsus-hetkel, ei suutnud Venemaa esindaja juuresolekul hüüatamata jätta: „Sellest hetkest peale, kui Venemaa ja Inglismaa on omavahel ühel arvamusel, on rahu Aasias tagatud!“ (k.v.k.k. lk.53).

Keiser Nikolai I ja riigikantsler krahv Nesselrode jagasid täielikult sellist Inglismaa ministri vaadet. Kui 1838 aastal krahv Pozzo-di-Borgi raporteeris, et venelaste poolt India vallutamise kava „on siin (Londonis) kõigi peades, vaatamata oma loomulikule vähetõenäolisusele ja positiivsele valele“, krahv Nesselrode saatis Londonisse 20 oktoobri 1838 aasta telegrammi-instruktsiooni, millises tõestati Venemaa ja Inglismaa absoluutset rahulikku kooselu hädavajadust Kesk-Aasias. (Vt. lk 75 jne.).

Vaat, mida kirjutas, muuseas Riigikantsler:

„Suurbritannia, nagu ka Venemaa, peavad pidama silmas üht ja sama huvi, aga nimelt: hoida rahu Kesk-Aasias ja hoida ära selles avaras maailma osas üldise tulekahju tekkimist. Ja et hoida ära sellist suurt õnnetust, on hädavajalik üksikasjalikul viisil säilitada rahu vahepealsetes riikides, millised eraldavad Venemaa valdusi Suurbritannia omadest. Kindlustada rahu neis riikides; mitte ässitada neid nende vastastikuse vaenu õhutamise üksteise vastu üles; piirduda konkurentsiga tööstuse vallas, kuid mitte asuda võitlusesse poliitilise mõju eest ja lõpuks – mis on kõigest muust olulisem- austada vahepealsete, meid eraldavate maade sõltumatust – selline, on meie arvates süsteem, millist mõlemad valitsused pidid muutumatult järgima, pidades silmas nende ühist kasu ja kahe suure riigi vaheliste võimalike kokkupõrgete ärahoidmist, millised, selleks, et jääda sõpradeks, on kohustatud Kesk-Aasias mitte omama kokkupuudet, ega ka kokkupõrkeid“.

Keiser Nikolai I kinnitas selle instruksiooni omakäeliselt kirjutatud sõnadega: „See on enam kui suurepärane!“

Kui aga kindral Perovsky 1840 aasta Khiva vastase sõjakäigu suhtes, Inglismaa ühiskondlik arvamus muutus palavikuliseks ja ajakirjanduses ja parlamendis tõsteti Venemaa vastaseid vaenulikke häáli. Parun Brunnow kirjutas oma valitsusele: „Olge täiesti rahulikud, kui vaid Perovsky ajaks oma asju: las ta kihutab khaani minema või poob ta üles või peksab teda nuutidega, ükskõik, ta toimib väga hästi ja keegi ei saa meid selles segada. Ainult anun teid: *eelistage fakte kirjalikele aktidele!* Need aktid on käesoleval ajal, isegi Euroopas, väga väikese tähtsusega. Veelgi vähem need maksavad Aasias. Igasugune avalik akt, milline on meie poolt mingi Khiva röövliga

allkirjastatud, ei anna meile enam julgeolekut, kuid arvatavasti hakkab see olema meile enam kahjulik inglaste silmis“. Väljapaistev hertsog Wellington jagas täielikult parun Brunnowi arvamust ja tunnistas Venemaa Keisrit „Aasia valitsejaks“, ainult hoiatas igasuguste Aasia sõjakäikude suhtes vältimatute tagajärgede eest. „Sarnastel ettevõtmistel“, ütles ta, „pidage alati meeles, et edasi minna on kerge, kuid tagasi raske“.

Mitte vähemat huvi pakub ajalooline kommentaar, milline puudutab *Ida küsimust* puudutavaid diplomaatilisi läbirääkimisi (Nr.442 jne) ja Bosporose ja Dardanellide väina sõjalaevadele sulgemise konventsiooni sõlmimist (Nr.446). Inglismaa diplomaadid tõestasid, et ainult Venemaa üksi võitis väinade konventsioonist, kuna sulgemise printsiip on erandlikult temale kasulik. (Lk.155).

Parun Brunnow, kes ise allkirjastas selle rahvusvahelise akti, üldsegi ei rõhutanud selle Venemaale kasulikkust. Kui 1853 aastal Inglismaa ja Prantsusmaa eskaadrid sõitsid väinadest läbi, kirjutas parun Brunnow Riigikantslerile järgmist: „Ma jätkan väinade sulgemise printsiipi ikka veel kasulikuks pidamist. Kuid teisest küljest, ei ole mingit kahtlust, et 1841 aasta traktaat jagab kõigi diplomatiliste kokkulepete saatust. See võib osutada meile kasutuks nimelt siis, kui meil on seda kõige enam tarvis. Ta on rakendatav vaid rahu ajal. Tekkib probleem – hüvasti Dardanelle puudutav akt!“ (lk.347).

Keiser Nikolai I aegade Venemaa diplomaatia säravaimaks mälestusmärgiks jääb arvatavasti igaveseks ajaks krahv Nesselrode 7. veebruari 1850 aasta noot juut Pacifico afäär (lk.261), millises Inglismaa poliitika kaitsetu Kreeka suhtes oli hukka mõistetud kõige õiglasemal ja ümberlükkamatul viisil. „Tegelikult“, kirjutas Riigikantsler, „tarvis on teada, ka Inglismaa kavatses, kuritarvitades oma olukorda, milline lõi ta ülemvõimu merel, nüüdsest tegutseda isolatsioonipoliitika mõttes, pööramata tähelepanu kohustustele, millised seovad teda teiste riikidega, vabaneda igasugustest ühistest kohustustest, igasugusest tegevuste solidaarsusest ja anda õigus igale suurriigile, iga kord, kui ta leiab selle olevat sobiva, mitte tunnistada nõrkade suhtes teist seadust, kui oma võimu, teist õigust, kui oma materiaalsel jõudu“. (Lk. 263).

Venemaa protest mitte millegagi õigustatud repressaalide vastu, milliseid võeti Inglismaa poolt ette Kreeka vastu, kutsus mitte ainult kontinentaalses Euroopas, vaid ka Inglismaal endas esile siira kaastunde. Lord Palmerston oli sunnitud oma repressaalid tühistama ja varsti isegi esitas errumineku palve. Kuid Pacifico afäär veelgi enam arendas seda vaenu tunnet, millist ta alati tundis Venemaa suhtes. 1852 aastal Venemaa ja Türgi vahel puhkenud lahkkelid Jerusalemi pühade paikade suhtes andsid lord Palmerstonile võimaluse, liidus Napoleon III, kutsuda esmalt esile Türgi poolne Venemaale sõja kuulutamine, aga pärast selles sõjas Venemaa vastu Inglismaa ja Prantsusmaa osalemise.

Julgen arvata, et ajaloolise tausta kirjeldus Nr. 456, milline esimest korda valgustas terve rea uute dokumentide ja faktidega Venemaa ja Inglismaa vahelisi diplomatilisi läbirääkimisi enne Krimmi sõja algust, pakub vaieldamatut ning elulist huvi. Kui jälgida samm, sammu järel läbirääkimiste arengut, millised viisid möödapääsematult saatusliku lahenduseni; kui pidada silmas seda, et Keiser Nikolai I, kuni viimase hetkeni, keeldus tunnistamast Venemaa ja Inglismaa vaheliste suhete katkestamist, siis olukorra suur traagika, millises ta asus 1854 aasta alguses, saab täiesti selgeks. See traagika oli vapustav, kuna Valitseja ei suutnud kunagi endale lubada isegi mõtet, et tema rüütellikku avameelsust Inglismaa suursaadik sir Hamilton Seymouriga tõlgendatakse Inglismaal, kui Venemaa vallutuslikke kavatsusi Ottomani Impeeriumi vastu. Ta siiralt austas ja armastas Inglismaad ja Inglismaa rahvast ja ei osanud endale ette kujutada, et Venemaa, olles selle riigiga mitmete sajandite kestel kõige sõbralikemas ja liitlaslikes suhetes, võiks kunagi sajandeid oma liitlaseks ja sõbraks olnu vastu sunnitud mõõka haarama.

Krimmi sõda teostas järsu pöörde Venemaa ja Inglismaa vastastikustes suhetes ja tema hukatuslikud tagajärjed annavad end tunda kuni uusima ajani.

Lõpetuseks, loen oma meeldivaks kohustuseks korrata siiraimat tunnustust minu kallitele kaastöötajatele: krahv Nicolas de Sance ja M. Michel Mouromtsew ((Н.Э.Сансе и М.И. Муромцеву)) nende alatise valmisoleku eest, et minule osutada, vajadusel, oma armastusväärset kaasabi.

*

INDEX.
((Sisukord.))

Nr.440.

1832.a. 7. (19) mai. Londonis Venemaa, Inglismaa, Prantsusmaa ja Bavaaria vahel, Bavaaria prints Othoni Kreeka troonile astumise suhtes sõlmitud konventsioon.

Nr.441.

1833.a. 18.(30) aprill. Kreekat puudutava 1832 aasta Londoni konverentsi puudutavad Lisa- ja selgitavad- artiklid. (Nr.440).

Nr.440.

Nr.441.

Nr.442.

1839 a. 7. (19.) aprill. Londonis Venemaa, Suurbritannia, Austria, Belgia, Prantsusmaa ja Preisimaa vahel Hollandi ja Belgi Kuningriigi piiride suhtes sõlmitud traktaat.

Nr.442.

Lisa.

Nr.443.

1840 a. 3.(15.) juuli. Londonis Egiptust puudutav konventsioon, milline on sõlmitud Venemaa, Inglismaa, Austria, Preisimaa ja Türgi vahel.

Nr.444.

1840 a. 2.(14.) august. Salaprotokoll, Preisimaa Londoni konventsioonist osalusest.

Nr.445.

1840 a. 5.(17.)september. Protokoll, milline kinnitab nelja riigi-kontragendi omakasupüüdmatust juuli-konventsioonis.

Nr.443.

Nr.444.

Nr.445.

Nr.446.

1841 a.1.(13.)juuli. Londoni konventsioon, milline puudutab väinasid.

Nr.446.

Nr.447.

1841 a. 8.(20.) detsember. Londonis Venemaa, Inglismaa, Austria, Preisimaa ja Prantsusmaa vahel sõlmitud neegritega kauplemist puudutav traktaat. (II.C.3.№15.429).

Nr.448.

1845 a. 21 september (3. oktoober). Londoni traktaat, mis on sõlmitud ülalesitatud 1841 aasta traktaadi, Nr.447, mõnede artiklite muutmiseks.

Nr.449.

1848 a.12.(24.) veebruar. Akt Belgia liitumisest London traktaadiga Nr. 447.

Nr.450.

1879 a. 17.(29.) märts. Londoni 1841 aasta traktaadi uuendus. Saksamaa Keisririik astus Preisimaa asemele. (2-e II.C.3. №60.418).

№447

№448

№449

№450.

Nr.451.

1842 a. 30 detsember (1843 a. 11. jaanuar).Inglismaaga sõlmitud kaubandustraktaat, mis on allkirjastatud S-Peterburis.

Nr.451.

Nr.452.

1843 a. 2.(14.) september. Ateena konventsioon, milline on sõlmitud Kreeka 1832 a. laenu suhtes.

Nr.452.

Nr.453.

1850 a. 21. juuli (2.august). Londoni konverentsi protokoll, milline käsitleb Taani monarhia puutumast ja milline on allkirjastatud Venemaa, Inglismaa, Austria, Taani, Prantsusmaa, Rootsi ning Norra volinike poolt.

Nr.453.

Nr. 454.

1852 a. 26.aprill (8. mai). Londoni traktaat, milline kuulutab Taani monarhhia puutumast ja milline on allkirjastatud Venemaa, Austria, Inglismaa, Prantsusmaa, Preisimaa, Rootsi ja Norra volinike poolt.

Nr.454.

Nr.455.

1852 a. 8. (20.) november. Londoni traktaat, milline käsitleb Kreeka kuningriigi troonipärimist.

Nr.455.

Nr.456.

1855 a. 1.(13.) august. Venemaa ja Inglismaa vaheline sõjavangide vahetust puudutav kokkulepe.

Nr.456.

1856 a. 18(30.) märts. Pariisi rahu-traktaat. (Vt. Prantsusmaaga sõlmitud traktaadid.)

Nr.457.

1858 a. 31. detsember (1859 a. 12. jaanuar). Traktaat kaubandusest ja meresõidust, milline on allkirjastatud S-Peterburis (2-e II.C.3. №36.302).

1865 a. 21. oktoober (2. november). Rahvusvaheline akt milline on sõlmitud Galtzis ja see puudutab laevasõitu Doonau suudmetes. (Vt. kd.IV, osa II, Nr.160).

Nr.458.

1867 a. 11. mai. Londonis Austria, Belgia, Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia, Madalmaade, Preisimaa ja Venemaa vahel sõlmitud traktaat, mis puudutab suhteid Luksemburgi Suur-Hertsogiriigiga.

1871 a. 1. (13.) märts. Londonis allkirjastatud 18. (30.) märtsi 1856 aasta Pariisi traktaadi ümbervaatamine. (Vt. Traktaadid Prantsusmaaga).

Nr.459.

1871 a. 29. juuni (11. juuli). Deklaratsioon, milline puudutab vabrikumärkide kaitset ja mis on allkirjastatud S-Peterburis. (II.C.3. №49.891).

1875 a. 10.(22.) juuli. S-Peterburis sõlmitud telegraafi-konventsioon. (Vt. kd. IV, II, Nr 174).

1878 a.1. (13.) juuli. Berliini traktaat. (Vt. kd. VIII, Nr.361.).

Nr.460.

1880 a. 28. juuli (9. august). Londonis allkirjastatud meremeestest järgi jäänud päranduste väljaandmisest.

Nr.461.

1881 a. 16.(28.) mai. Lisa-akt 2. novembri 1865 a. Galatzis sõlmitud Doonau suudmetes laevasõidu rahvusvahelisele aktile ja 16.(28.) mai 1881 aasta Euroopa Doonau Komisjoni istungi protokoll.

Nr.462.

1882 a. 29 mai (9.juuni). Londonis allkirjastatud kaubalaevade mõõtude tunnistuste suhtes tehtud deklaratsioon.

1885 a. 13. (25.) veebruar. Berliini Aafrika konverentsi lõppakt. (Vt. kd. VIII, Nr.368).

Nr. 463.

1883 a. 26. veebruar (10.märts). Londonis sõlmitud Goonaul laevasõitu puudutav traktaat.

Nr.464.

1885 a. 6.(18.) märts. Londoni konverents, milline puudutab Egiptuse valitsuse rahaasjade korrastamist. Koos lisadega.

Nr. 465.

1885 a. 29. august (10.september). Londoni protokoll mis puudutab piiri määramist alates Khodja-Salehi kuni Heriroudini.

Nr. 466.

1886 a. 12.(24.) november. Londonis allkirjastatud vastastikune kurjategijate välja-andmise konventsioon.

Nr.467.

1887 a. 10. (22.) juuli. S-Peterburi protokoll milline puudutab Afganistaani valduste piiritlemist Amu-Darja vasakul kaldal.

1888 a. 17. (29.) oktoober. Suessi kanalit puudutav Konstantinoopoli konventsioon. (Vt. Türgiga sõlmitud traktaate.)

Nr. 468.

1893 a. 3.(15.) aprill. Dresdenis allkirjastatud Rahvusvaheline sanitaar-konventsioon.

Nr. 469.

1893 a. 13.(25.) juuli. Londonis allkirjastatud Suurbritannia 3. (15.) aprilli 1893 aasta Dresdeni Rahvusvahelise sanitaar-konventsiooniga ühinemise protokoll.

Nr.470.

1895 a. 27. veebruar (11. märts). Pamiirides Venemaa ja Suurbritannia mõjusfääride piiritlemise kokkulepe.

Nr.440.

1832.a. 7. (19) mai. Londonis Venemaa, Inglismaa, Prantsusmaa ja Bavaaria vahel, Bavaaria prints Othoni Kreeka troonile astumise suhtes sõlmitud konventsioon.

Nr.441.

1833.a. 18.(30) aprill. Kreekat puudutava 1832 aasta Londoni konverentsi puudutavad Lisa- ja selgitavad- artiklid. (Nr.440).

((F. Martensi ajaloolise tausta kommentaar)).

Londonis 1831 aasta novembris Londonis Belgia provintside Hollandi Kuningriigist eraldamise konventsiooni allkirjastamisega (kd. XI, Nr.438) ei olnud Belgia-Hollandi küsimus l kaugeltki õpetatud. See konventsioon jäi pikaks ajaks surnud täheks, tänu Hollandi Kuninga uskumatule kangekaelsusele. Tervelt kaheksa aasta kestel jätkusid selles asjas diplomaatilised läbirääkimised ja ainult 1839 aastal nad viisid soovitud tulemusele.

Selle sama perioodi kestel Ida-küsimus, tänu Egiptuse pacha Mehemet-Ali püüdlustele saavutada Türgist täielik poliitiline sõltumatus, võttis üpris terava iseloomu ja ähvardas mitmeid kordi üle-euroopalikku rahu. Londoni 1840 ja 1841 aastate konventsioonid on kuni käesoleva ajani kurikuulsa Ida-küsimuse lahendamisel etappide punktid.

Lõpuks, sel samal ajal Kreeka küsimus, milline oli lahendatud ainult printsiipiaalselt Andrinople rahu-traktaadiga, sai tegeliku lõppliku lahenduse 1832 aastal Bavaaria prints Ottoni Kreeka troonile tõusuga.

Enne veel, kui asuda kõigis kolmes ülalmainitud küsimuses peetud diplomaatilisi läbirääkimisi käsitlema, näib meile olevat hädavajaliku anda iseloomustus nii nende läbirääkimiste peamistele tegelastele, aga ka sellele poliitilisele arteenile, millel nad toimusid.

Venemaa poolelt jäid peamisteks tegelasteks ikka needsamad isikud, kes osalesid läbirääkimistel St- Jamesi kabinetiga, millised on esitatud eelnevas kõites. Vürst Lieven jäi kuni 1834 astani suursaadikuks Suurbritannia Õukonna juurde ja vürstinna Lieven, tema abikaasa, jätkas oma osavate kätega diplomaatiliste läbirääkimiste ja intriigide niitide tõmbamist. Mõlemate kõrval tegutses väsimatult krahv Matuszewic, kelle terava sule ja särava mõistusega me tutvusime jooksva sajandi kahekümnendate aastate lõpu diplomaatiliste suhete esitamisel (vt. kd. XI). Krahv Matuszewic võttis kõige tegusamalt osa Londoni konverentsi, Kreeka ja Belgia-Hollandi asjades. Tema säravat kirjatööd kasutasid mitte ainult konverentsi liikmed, vaid ka suursadik vürst Lieven, kes sundis teda kirjutama Viitse-kantslerile mitte ainult üldise raporteid vaid ka ajaleheartikleid Inglismaa ajakirjandusele, et lükata ümber Venemaa ebaõiglasi süüdistamisi. Isegi vürstinna Lieven tegi krahv Matuszewicile ülesandeks, arg-ajalt, kirjutada artikleid Inglismaa ajalehtedesse, siis aga ta pidi pidama Inglismaa ministritega diplomaatilisi ja konfidentsiaalseid suhteid.

Krahv Matuszewic, meenutades, kuidas ta ise räägib, et kristliku usu eeskirjade järgi tuleb kurjale vastata headusega, täitis kõik need ülesanded ja sõitis 1834 aastal suure rahuldusega Inglismaalt ära. Ei ole mingit kahtlust, et tema suhted vürsti ja vürstinna Lieveniga olid sedavõrd ebameeldivad, et ta rõõmustas kogu südamest, kui oli saanud krahv Nesselrodel Inglismaalt ärasõidu loa. Ta pidas end „ohvriks“ kelle turjale langesid Londonis asuva Keiserlikku Suursaatkonda tabanud ebaedud ning ebameeldivused. (Письма гр. Матушевича к гр. Нессельроде от 14-го (26-го) декабря 1833 года).

Vürst Lieveni ja krahv Matuszewici vastastikused suhted muutusid märkimisväärselt keerukamaks kui Londonisse saabus krahv Pozzo di Borgo, kes ametlikult täitis Pariisis Keiserliku suursaadiku ametikohta, kuid peale Kuningas Louis-Philippe troonile asumist veetis suurema osa aastast kas Londonis või teistes Euroopa linnades, peale Pariisi. On täiesti loomulik. Et krahv Matuszewitsi osaks langes, pidades silmas krahv Pozzo di Borgo kohalviibimist, mitte teine vaid

kolmas roll. Tal tuli allkirjastada vürst Lieveni ja krahv Pozzo di Borgo ühiseid raporteid, milliste sisuga ta ise täiesti rahul ei olnud.

Peale vürst Lieveni 1834 a. nimetamisel Järeltulija Tsareevits Aleksander Nikolaevitsi hooldaja kõrgele ametikohale oli krahv Pozzo di Borgo lõplikult nimetatud Keiserlikuks suursaadikuks Jt- Jamesi õukonna juurde. Kuid vanadus ja haiglaslik seisund sundisid üpris varsti erru mineku palvet esitama ja ta sai selle 1839 aastal.

Tema kohale, esmalt erakorralise ajutise ülesandega, aga seejärel saadikuna, oli nimetatud parun Brunnow, kelle hiilgavale tegevusele eraldatakse kõige austavam koht Venemaa diplomaatia ajaloos. Parun Brunnow, oli juba enne 1839 aastat, oma saadiku postile nimetamist juba Londonis, kus ta jõudis soetada palju tuttavaid ja sõpru. 1832 aastal ta saabus Londonisse, kui krahv A. Th. Orlovi ((A. Th. Orlov, A. Ф. Орлова)) sekretär ja nõunik, kellele oli tehtud ülesandeks üpris austav ja keerukas ülesanne suunduda Haagi, et veenda Hollandi Kuningat hädavajaduses loobuda Belgia küsimuses oma põikpäisest kangekaelsusest. Parun Brunnow saatis säravat krahv Orlovi Haagi ja Londonisse ning oli erakordselt huvitavate krahvi Keiser Nikolai I tehtud raportite autoriks.

Läbinud krahv Nesselrode diplomatilise kooli, omades tema piiramatut usaldust ja vallates säravat mõistust ning väljapaistvaid võimeid, parun Brunnow pidi omama suurt mõju, kõigis jooksvates poliitilistes asjades, Venemaa ja Inglismaa vahelistele läbirääkimistele. Talle oli antud oma allkirjaga kinnitada Egiptuse pool-sõltamatust ja Dardanellide ning Bosporuse väinade sulgemise Londoni konventsiooni.

Kui aga pidada silmas kõiki ülalmainitud kõrgelt andekaid Venemaa diplomaate, siis ei saa järeldamata jätta, et harva kui Venemaa oli enam hiilgavamal viisil esindatud mingi välisriigi õukonna juures, kui Londonis käesoleva sajandi kolmekümnendatel aastatel.

Vaatame nüüd, milliste Inglismaa riigimeestega pidid Venemaa esindajad ajama asju mainitud aja perioodil ja millised poliitilisi eesmärke nad Keiserliku valitsusega suheldes endale seadsid .

Selle ajajärgu kestel whigide partei, lord Greey ja Melburniga eesotsas, hoidis oma käes juhtimisohju, aga lord Palmerston oli peaegu asendamatu Välisministeeriumi riigi-sekretär. Lord Palmerstoni isiksus paneb pitseri kõigile diplomaatilistele läbirääkimistele kõige olulisemates asjades ja eriti, Belgia-Hollandi ning Ida-küsimuses. Inglismaa isemine olukord pidi peegelduma tema rahvusvahelisel poliitikal.

Üpris huvitava Inglismaa sise- ja välisolukorra kirjelduse me leiame suurepäraselt 24. veebruari (8. märtsi) 1832 aasta raportis, milline oli allkirjastatud vürst Lieveni ja krahvide Pozzo di Borgo ja Matuszewici poolt, kuid milliste autoriks oli vaid üks krahv Pozzo di Borgo. Selle memo peamine mõte oli järgmine: Inglismaa ja Prantsusmaa, tänu oma valitsuskordade ning poliitiliste eesmärkide ühesugususele, asuvad tihedas liidus. Siit tuleneb, et kolm kontinendi konservatiivset monarhiat: Venemaa, Austria ja Preisimaa peavad moodustama omavahel liidu, milline võiks olla kindlaks kantsiks kahe eelnimetatud suurriigi kõike hukutavate püüdluste vastu.

Inglismaa siseolukord selgitab täiesti rahuldavalt sellist peamiste Euroopa riikide grupeerumist. Bill of Reforme vastuvõtmisega Inglismaa valitsus, koos lord Greyga, Palmerstoniga ja Broughamiga, astus revolutsiooni teele. Seda tema revolutsioonilisust, Prantsusmaale lähenemise ja liidu tulemusel, Kuningas Louis-Philippe isikus, loetakse täiesti loomulikuks. Lord Grey kuulus reform viis järgmisele tulemusel.

„On möödunud see aeg, kui ministeerium, milline see ka ei olnud, võis arvestada alalisele enamusele, millise ühtlus andis püsivuse valitsusele ja milline pidi tõrjuma opositsiooni rünnakuid, ajakirjanduse jultumust ja raevukat rahvast. Käesoleval ajal iga küsimus sõltub sellest, kuidas selle peale vaatab Esindajatekoja üksikute liikmete enamus...“

Mis aga puudutab Lordide koda, siis see kaotas peaegu täiesti selle konservatiivse jõu tähtsuse, millisega peatatakse demokraatia ekslemised. Vaatamata suurele rikkusele, milline kuulub seda moodustavate perekondadele, vaatamata paljudele tuntud suguvõsadele ja kõrgetele talentidele, keskklasside kadetus ja avalik sõda, milline on ette võetud kuninga poolt ja tema tõeliste ministrite poolt selle suure ja päästva asutuse vastu, reformi eest võitlemise ajal, - kõik see koos pookis kõlvatule publikule hukutava mõtte, et Lordide koda on rahva kasu vaenlane ja et ta otsused ei tohi

peatada teise koja, millist on käesoleval ajal rohkem, kui kunagi varem, loetud ainsaks rahva esindajaks, otsuste mõju“.

„Sellisest asjade olukorrast tuleneb, et Inglismaad de facto juhitakse ja iga päevaga hakkab olema juhitud *ühe Koja* poolt ja et see võimude tasakaal, millisel peamiselt põhines enne kord ja vabadus, on lõhutud viimase parlamendi reformi mõjul“. Tory partei lakkas mingitki rolli mängimast.

Kui võrrelda seda kolme kolmekümnendate aastate Venemaa riigimehe väljapaistvat järeldust käesoleva sajandi lõpus üldtuntud faktidega, ei saa imestamata jätta nende teravmeelsust ja läbinägelikkust. Kaasaegne Lordide koja kaotamise agitatsioon Inglismaal on selle uue suuna vältimatuks tulemuseks, millise kutsus esile lord Grey reform Inglismaa rahva riiklikus elus.

Minnes seejärel üle selle aja enam silmapaistvate Inglismaa riigimeeste iseloomustamise juurde, memuaaride autor peatub, eelkõige, lord Greyl, kes tunnistatakse suursuguseks inimeseks kuid nõrga iseloomuga ja tööst ja aastatest väsinuks. Lord Grey alistub tihti teistelt saadud muljetele, kui et suunab ise nende mõju.

Lord-kantsler Brougham saavutas Inglismaa kõrgeimaid ametikohti, mitte ainult tänu oma suurepärasele võimetele ja mõistusele aga samamoodi teda valdava populaarsuse ihaga, milline sundis teda kõikide vahenditega vastama rahvamasside maitsele ning soovidele.

Lord Palmerston - „vahetu torysmi õpilane“. Kui whigi partei pidi oma kättesse saama juhtimisohjad, siis lord Grey korraldas oma ministeeriumi koostöös lord Palmerstoniga, kes sai autasuks Välisministeeriumi riigi-sekretäri portfelli. „Kartes, et tema kolleegid ja eriti lord Durham, võivad teda liberalismis üle trumbata, lord Palmerston oli sunnitud väljenduma iga päevaga üha enam revolutsionäärina ja oma vahetus ja segases peas (sic!) ta koostas vanadele monarhistlikele kordadele vastupidise nn. konstitutsioonilise süsteemi asutamise kava. Selle süsteemi aluseks on juuli-revolutsioon ja Orleans dünastia säilitamine Prantsusmaal“.

„Tema kõrk iseloom, tema muutumatud vaated ja tõelise diplomadi hariduse ebapiisavus viib ta üleastumistele ja sündsuse eeskirjade rikkumisele, reetes seda, mida ta soovib või mida ta peab varjama. Kuid samal ajal ta ei peatu mitte mingi vahendi kasutamise ees: kõverad ja käänulised teed, laim, vaikimine, salgamine – kõike ta loeb kõlblikeks“.

„Lord Palmerston loeb Venemaad oma purustavate ja arutute projektide teostamise peamiseks piduriks ja tema vihkamine kasvab proportsionaalselt tema ebaedude ning ta jõuetusega“*).

*)On üpris huvitav märkida, et see lord Palmerstoni hinnang, milline on allkirjastatud vürst Lieveni poolt, on selle Inglismaa riigimehe kohta antud eelmise vaatega täiesti vasturääkivuses. Vt. Kd. XI, Nr.437-439, lk. 206.

Inglismaa peaministrile avaldas väga suurt mõju tema äi – lord Durham, kes kõikides küsimustes omas lord Palmerstonile vastupidiseid vaateid. Peale oma saatkonda S-Peterburis lord Ddurham naases sealt energiklise ja veenva Venemaa kaitsjana. Ta lükkab pidevalt tagasi lord Palmerstoni fantastilisi ja solvavaid vaateid Venemaa poliitika eesmärkide suhtes. Lord Durham on lord Palmerstonio avalik vaenlane, kes on Prantsusmaaga liidu sõlmimise pooldaja ja kes allub täielikult prints Tallerani mõjutustele. Kui, tänu lord Palmerstoni „Inglismaa-vastase ja väärle poliitikale“ Prantsusmaa valitseb Hollandis, kui Šveitsis ja Itaalias valmistatakse avalikult ette revolutsiooni, siis nende hädade eest on Euroopa tervikuna tänu-võlgu Inglismaa Välisministrile.

Sellele peamiste Inglismaa poliitika tegelaste iseloomustusele sisaldab veebruari-memo peamiste poliitiliste küsimuste käsitluse.

Belgia-Hollandi küsimuses „on Leopold Louis Philippe asendusametnik“ ja Belgia asub täielikult prantslaste kättes. Lord Palmerston kasutab ära Hollandi ja Belgia vahelist tüli, et sogases vees kalu püüda. Sellest samast kõrgendatud poliitikast hoiab kinni lord Palmerston Hispaanias, Portugalis, Itaalias ja Šveitsis: kõigis neis riikides eksisteeriva seadusliku korra vaenlased leiavad Inglismaa valitsuse poolset abi. Mis aga puudutab, lõpuks, Ida küsimust, siis jääb üle vaid imestada Inglismaa poliitika lühinägelikuse üle. Oli aeg, kui Prantslaste kohalviibimine Alziiris, nende

„ülemvõim“ Tunises ja Tripolis ja valdav mõju Egiptuses kutsusid Inglismaa rahvas esile viha ning rahulolematuse. Nüüd aga näib inglastele selline prantslaste ülemvõim Aafrika Põhjakaldal täiesti loomulik.

See suurepärase Inglismaa poliitilise olukorra iseloomustus lõppeb järgmiste tähelepanuväärsete sõnadega:

„Võib imestada selle üle, et memos, milline on koostatud Inglismaal ja Inglismaa pealinnas, ei võta meie memo Kuninga nime meie märkuste ega ka kalutluste vääriliseks. Õnnetuseks, see nimi ja ka kuningriik ise on muudetud käesoleval ajal tühjaks valemiks. Juba olles jäetud ilma suuremas osas oma prerogatiividest, kartes kaotada seda, mis on neist järgi jäänud, jäädes ilma võimuta karistada või autasustada, muutus kuninglik võim kujundiks, milline on jäetud ilma reaalsest tähendusest.

Selline on, peajoontes, veebruari-memo sisu, milline on algusest-lõpuni koostanud krahv Pozzo di Borgo ja allkirjastatud samuti vürst Lieveni ja krahv Matuszewici poolt. Kuid viimane ei jäänud täielikult rahule krahv Pozzo di Borgo tööga ja leidis selles olulised valged laigud. Seepärast ta pidas oma kohustuseks kõrvaldada see puudujääk pikas 22 veebruari (6. märtsi) 1833 aasta kirjas Viitse-kantsleri nimele.

Selle märkimisväärse krahv Matuszewici sulest pärit teost lugedes ei saa järeldamata jätta, et see ka tegelikult täiendab krahv Pozzo di Borgo poolt esitatud Inglismaa riigimeeste iseloomustust. Nii, unustas viimane täiesti sir Robert Peeli. Aga krahv Matuszewici arvates kõrgub kogu Inglismaa parlamendi kohal vaid üks jõud – sir Robert Peel. Tema talent valitseb kogu koja üle ja tema auahnus on piiritu. Vaat miks käesolev lord Grey valitsus on üpris lühiajaline ja see peav varsti erru minema. Kuid igasugune teine Inglismaa ministeerium hakkab kannatama sisemise jõuetuse käes niivõrd, et Inglismaa ei ole tulevikus võimeline mingit Euroopa sõda pidama.

Sellise järelduse põhjendab krahv Matuszewic selle Inglismaa vana riigikorra aluste purunemisele, milline põhines korra, võimu ja vabaduse kooskõlal. Need alused kadusid sellest ajast peale, kui kuninglik võim jäi ilma igasugusest reaalsest tähendusest, aadelkond kaotas mõned oma õigustest ja kirik kaotas oma autoriteedi.

Pidades silmas sellist Inglismaa olukorda, kolm Põhja monarhistlikku riiki peavad lähenema üha enam ja enam ning ühisel kongressil määrama kindlaks oma tegevuse programmi. Krahv Matuszewic arendab üksikasjalikult sellise Venemaa, Austria ja Preisimaa kongressi programmi. See kongress toimus ka tegelikult Münchengraetzis, 1833 aasta sügisel ja tema otsused langesid märkimisväärses osas kokku krahv Matuszewici poolt visandatud programmiga.

Kui aga pidada silmas ülal esitatud Suurbritania sise-olukorra ja tema riigimeeste iseloomustust, siis saab selgeks, miks diplomaatilistel läbirääkimistel Londoni õukonna poolelt tuli pidevalt esile kord püüdlik energia, kord aga apaatne passiivsus; siis pretensioon kõige rangemale kehtestatud vormide ja rituaalide järgimisele, siis aga selliste viisakuste, millised juba ammu ajast diplomatilistes sfäärides kinni peetakse, ilmne rikkumine.

Näidetena võib viidata mõningaid huvitavaid fakte.

Alates käesoleva sajandi algusest kujunes välja tava, et enne uue diplomatilise agendi välismaise õukonna juurde nimetamist esitati konfidentsiaalne järelepärimine: kas nimetatav isik hakkab sellele õukonnale sobiv olema? Inglismaa valitsus, lord Palmerstoni isikus, leidis olevat võimaliku seda tava rikkuda kõige ebatseremoniaalsel moel. 1831 aastal ta nimetas, ilma eelneva järelepärimiseta, S-Peterburgi Suurbritannia suursaadikuks lord Durhami. Suursaadik vürst Lieven sai sellest nimetamisest teada samal päeval, kui see oli juba kuninga poolt allkirjastatud! Vürst Lieven oli sellise teguviisi üle erakordselt üllatunud ja väljendas avalikult selle kohta oma vaateid lord Palmerstonile. Kuid oma valitsusele ta ikkagi soovitas, antud juhtumil, jätta selline üldtunnustatud korra rikkumine ilma tagajärgedeta.

Lord Durham omas suurt mõju Inglismaa peaministrile, lord Greyle, kellele ta oli paremaks käeks. Ta oli, krahv Matuszewici sõnul, „ühaks kõige auahnemaks, kõrgiks, pahatahtlikumaks, pedantseks ja targemaks inimeseks“, keda ta teadis. Ta oli nii aristokraat kui ka jakobiin ühel ja samal ajal; erakordselt rikas ja õudsalt kitsi, armastusväärne ja kõrk, lapsiarmastav ja julm oma imelise naise suhtes. Ühe sõnaga, see inimene oli täis kõikvõimalike vasturääkivusi ja veidrusi.

Kuid pidades silmas tema mõistust ja suurt poliitilist mõju, vürst Lieven, tema abikaasa ja krahv Matuszewic, ühel häälel, soovitasid Keiserlikul valitsusel võtta teda suursaadikuna vastu ja teha temale S-Peterburis viibimine niivõrd meeldivaks, et ta lahkuks Venemaalt tema sõbrana, mitte vaenlasena.

Keiser Nikolai I nõustus oma nõunikega ja korraldas lord Durhamile kõige hiilgavama vastuvõtu. Vaid temale omase tsaariliku armastusväärseusega ta muutis Suurbritannia suursaadiku täiesti ümber, kes peale üpris lühiajalist viibimist Venemaal sõitis sealt ära Inglismaa ja Venemaa liidu veendunud toetajana. Hiljem ta tõestas pidevalt, et kui kaks suurt riiki ühinevad tihedasse liitu, siis neile peab kuuluma võim kogu maailma üle. Kuid mitte ainult lord Durham ei sõitnud Venemaalt sõbra ja liitlasena ära: tema tütreid õppisid üpris lühikese ajaga vene keeles rääkima ja laulma vene romansse!

Hulga vähem rahuldav oli ootamatult ja ettehoiatamatult Suurbritannia suursaadikuks S-Peterburgi Stratford Canningi nimetamise käik. Oktoobris 1832 aastal teatati Londoni ametlikus ajalehes ((Riigiteatajas)) kuulutatud sellest nimetamisest ja ainult alles 10 päeva möödudes lord Palmerston teatas vürst Lievenile kavatsusest selline nimetamine teha, milline oli juba toimunud. Kui Venemaa suursaadik selgitas Inglismaa ministrile kogu ta teo ebatavalisust, sai ta järgmise tormaka vastuse: „Iga riik on täiesti vaba oma välismaa õukondade juures asuvate esindajate valimisel ja õukonnad ei saa, kui nad ei soovi tungida võõrasse kompetentsi, mõjutada teda siia puutuvat otsust“.

Lord Palmerston püsis poolteist tundi selle originaalse seisukoha juures, et Venemaa Keisri poolne Stratford Canningu Inglismaa suursaadikuna vastuvõtmisest keeldumine on võrdjõuline vetoga, millise ta paneb Tema Majesteedi Suurbritannia Kuninga otsusele!

Lord Palmerston kuulutas, 1832 aasta detsembris vürst Lievenile, et Stratford Canningu nimetamist ei tühistata ja et viimane suundub tingimata oma postile S-Peterburis. Kui, tõestas Inglismaa minister suursaadikule, pidada kinni Venemaa valitsuse seisukohast, siis Inglismaa ministrid on kohustatud tunnistama Suurbritannia Nõukogus välismaise Valitseja „nõuandvat häält“, õigusega kinnitada või lükata tagasi tema otsuseid.

Kui vürst Lieven väitis vastu, et Venemaa Keiser ei sekku mitte mingitesse Inglismaa Ministrite Nõukogu asjadesse, kuid ta vaid soovib säilitada oma sõltumatust ja jääda enda juures kodus täielikuks peremeheks, hakkas Lord Palmerston tuliselt tõestama, et oma keeldumisega võtta vastu uut Suurbritannia suursaadikut, Venemaa valitsus ainult paljastab oma kavatsust alandada Inglismaad kogu Euroopa silmis. Venemaa valitsuse otsus kinnitab tema soovi luua Inglismaa kabinetile kõikvõimalikke probleeme uute parlamendiliikmete valimise ajal ja anda temale „surmalöö“.

Vürst Lieven lükkas täiesti võidukalt tagasi kõik need Inglismaa ministri süüdistused, tõestades, et kui Keiser, tema augustlik Valitseja, ei nõustu välisriigi suursaadikuna tunnistama temale ebameeldivat isikut, siis ta ainult kasutab oma vaieldamatut õigust jääda oma kodus täielikuks peremeheks. Tema sõltumatus, mitte Inglismaa valitsuse sõltumatus, rikutakse, kui viimane soovib temale peale sundida oma valikut. (Донесение кн. Ливена от 16(28) декабря 1832 года).

Lõpuks vürst Lieven ei väsinud tõestamast lord Palmerstonile, et „lihtne viisakus“ kehtestas välisriigi valitsuse eelneva nõusoleku kohustuslikkuse tema juurde teatud isiku diplomatilise agendina nimetamise suhtes. Kuid Inglismaa minister ikkagi jätkas oma otsuse juurde jäämist, et saata, mis ka ei juhtuks, Stratford Canningi suursaadikuks S-Peterburi, esitades sellise nimetamise peamiseks aluseks – parteilised kaalutlused. Inglismaa kabinetil oli tarvis tänada surnud George Canningi partei toetuse eest, millisesse kuulus Stratford Canning. (Донесения князя Ливена от 25 октября (6 ноября) 1832 и 24 феврфля (8 марта) 1833 года).

Keiser Nikolai I ei näinud vähimatki vajadust, austusest Inglismaa ministrite parteiliste huvide vastu, lubada sarnast tavalise viisakuse rikkumist. Peale selle oli Valitsejale teada avalik vaenulikkus, millisega Stratford Canning, Konstantinoopolis ja ka teistes kohtades, Venemaasse suhtus. Kui lord Palmerston jätkas sellise nimetamise nõudmist veel mitme kuu kestel, siis Viitsekantsler tegi vürst Lievenile ülesandeks talle kategooriliselt teatada, et Stratford Canningit Valitseja

poolt vastu ei võeta ja vürst Lieven peab oma ametipostilt lahkuma, millisele nimetatakse asjur. Ainult selline kategooriline avaldus võis peatada tuntud Inglismaa riigimehel oma kapriisi täitmist. (Депеша гр. Нессельроде к кн. Ливену от 25 января 1833 года).

Hiljem me tutvume veel teiste näidetega, millised tõestavad Inglismaa juhtivate ministrite üpris omapärast vaadet diplomaatiliste läbirääkimiste läbiviimise korra suhtes. Kuid, seejuures, me näeme, et kui neile seati vastu vääramatuid jõud, siis nende ähvardused ja kallaletungid purunesid tavaliselt ilma mingite tagajärgedeta.

Pöördume nüüd, Belgia asjas, peale novembris 1831 aastal 24 artikli allkirjastamist (Nr.437) diplomaatiliste läbirääkimiste esitamise juurde. Me nägime, kuivõrd suur oli Londoni konverentsi liikmete ühine rõõm Novembri-konventsiooni allkirjastamise puhul, milline pidi tegema lõpu erakordselt kõrvetavale Belgia-Hollandi tülile. Eriti rõõmustasid selle rahvusvahelise akti sõlmimise üle Venemaa esindajad konverentsil; kuna nende olukord oli enam raske: ühest küljest, kõrgem valitsus tegi temale ülesandeks mitte unustada lähedast sugulust ja sõprust, millised ühendavad nende Valitsejat Madalmaade Kuningaga ja seepärast nad kohustusid kaitsma kuni viimase äärmuseni kuninga õigusi ja huve; aga teisest küljest, selle sama kuninga põikpäisus ja sõnamurdlikkus halvasid igasuguse tema tegeliku kaitsmise võimaluse.

Kui Novembri-traktaat oli allkirjastatud, oletasid lepingulised riigid, et see ratifitseeritakse Hollandi Kuninga poolt. Seejuures viimane keeldus järsult oma ratifikatsiooni andmisest, kuulutades, et ta mitte kunagi ei tunnista „ce Leopold“ Belgia Kuningana. Keiser Nikolai I esmalt keeldus samuti oma ratifikatsiooni andmisest, soovimata kaasa aidata oma väimehe täielikule isoleerimisele. Kuid kartes veelgi enam Inglismaa lähenemist Prantsusmaale ja usaldamata täielikult Austriat, Keiser Nikolai I nägi ette selle nelja suure Euroopa riigi täieliku üksmeele kadumist, millises ta pidas ainust revolutsioonilise Prantsusmaa vastast kantsi. Vaat miks ta otsustas teha viimase katse, et muuta Madalmaade Kuninga Guillaume II teguviisi. Ta saatis tema juurde, kui erakorralise suursaadiku, krahv A. F. Orlovi, oma kindral-adjudandi, kes teenitud viisil omas tema erilist usaldust ja isiklikku poolehoidu.

Krahv Orlovi reisi Berliini ja Haagi kaudu Londonisse väärrib erilist tähelepanu nii selle kindral-diplomaadi isiksus, aga ka ta tulemused. Krahv Orlovi juures asus noor parun Brunnow, kes hiljem teenis välja nii auväärse nime kõige väljapaistvate Venemaa diplomaatide hulgas.

Krahv Orlov sai oma instruksioonid isiklikult Valitseja käest. Kuid ikkagi Viitse-Kantsler luges end kohustatuks anda temale kirjalik kinnitus temale pandud ülesandest 18. jaanuari 1832 aasta instruksioonis. Selle ülesande eesmärk oli väljendatud järgmistes sõnades: “anda Hollandi Kuningale viimase vahendi, et väljuda auga sellest keerukast olukorrast“. Teel, Berliinis, pidi krahv Orlov peatuma, et tutvuda isiklikult Preisimaa Kuninga vaadetega Belgia-Hollandi tüli viimasele faasile. Kuningas kohustus ilma Venemaa Keisri eelneva nõusolekuta mitte andma oma ratifikatsiooni. Krahv Orlov, pidades silmas Hollandi Kuninga arutatud põikpäisust, sai õiguse kuulutada Preisimaa Kuningale, et Valitseja vabastab tema antud kohustusest ja lubab temal anda oma ratifikatsioon 24. novembri-artiklile, kuid mitte teisiti, kui tingimusel, et ei rakendata Hollandi vastu, eelmainitud artiklite vastuvõtmata jätmise suhtes sunnimeetmeid.

Haagis võisid krahv Orlovil seista ees järgmised alternatiivid: 1) Madalmaade Kuningas võtab vastu läbirääkimiste kava, milline on koostatud Venemaa volinike poolt Londoni konverentsil. Sellel juhtumil pidi krahv Orlov vastu võtma, et anda üle Venemaa esindajatele Londonis, kõik soovid ja parandused, milliseid on kuningal. Kuid krahvil oli keelatud asuda neid parandusi ja muudatusi käsitlema: ta pidi vaid kuulutama, et need muudatused ei saa ületada juba kord kehtestatud piire ja kuningale antud deklaratsiooniga kinnitada igasuguste järeleandmistest suhtes oma äraütlemist.

2) Madalmaade kuningas lükkab tagasi igasuguse kokkuleppe vahendi. Sellisel juhtumil pidi krahv Orlov pingutama kogu jõust, et kuningas ütleks sellisest lahendusest lahti. Kui aga ta puikleb vastu, siis krahv Orlov teeb deklaratsiooni ülalpool esitatud mõttes.

Lõpuks, 3) Venemaa tegevusplaan (vt. kd. XI, Nr.437-439 lk.465) ei kiideta heaks Londoni konverentsi poolt ja viimane hakkab nõudma kuningalt 24 artikli vastuvõtmist, ilma mingite

muudatusteta. See hüpotees on üpris ebatõenäoline. Kuid kui see juhtuks, siis tuleb ainult anda nõu Hollandi Kuningale, et ta alistuks asjaolude jõule.

Viibides Haagis, krahv Orlov, igal juhul, pidi suunduma Londonisse. Kui Hollandi Kuningas ei võtnud vastu konverentsi ettepanekuid, siis Venemaa volinikud pidid kuulutama konverentsile, et krahv Orlovi poolt Madalmaade valitsusele antud Venemaa deklaratsioon tunnistab „Belgia, kui neutraalse ja sõltumatu riigi faktilist eksisteerimist“*).

*)Keiser Nikolai I esialgne sõna: „reconnue“ ((tunnustatud)) on omakäeliselt maha tõmmatud ja ta kirjutas: „etablie de fait“ ((loodud de fakto)).

Seejuures, Venemaa tunnistab Belgiale Londoni konverentsiga otsustega antud õigusi ja soodustusi ega loe teda olevat kohustuslik asuma täitma rahalisi kohustusi, millised on kehtestatud Novembri-aktiga.

Lõpuks, krahv Orloville olid antud Novembri- ja Detsembri-aktide (Nr.437 ja 438) Venemaa poolse ratifitseerimise aktid, sellisel arvestusel, et ta asuks nende vahetamisele kui Madalmaade Kuningas on nõus neid ratifitseerima.

Mõlematele Venemaa volinikele Londoni konverentsil: vürst Lievenile ja krahv Matuszewicile Viitse-Kantsler, 19. jaanuari 1832 aasta telegrammiga, selgitas üksikasjalikul viisil krahv Orlovi komandeeringu eesmärgi. Veel kord kinnitatakse Valitseja positiivne tahe mitte osaleda Hollandi vastastes sunni ettevõtmistes, kuid, lisas krahv Nesselrode, „Valitseja tunnistab oma liitlaste õigust võtta selliseid sunnimeetmeid, milliseid nad peavad tarvilikeks, et sundida Madalmaade Kuningat austama ja mitte rikkuma Belgia neutraalsust“. Keiser Nikolai I ei nõustunud Belgia ja ta kuninga tunnustamisega, seni kuni neid ei ole tunnustanud Madalmaade Kuningas, sarnaselt sellele nagu oma novembri-akti ratifitseerimise ta soovis seada sõltuvusse selle Hollandi Kuninga poolsest ratifitseerimisest.

Krahv Orlovi austati Hollandi Kuninga ja ministrite poolt üpris armastusväärse vastuvõtuga. Kuid ta ei saavutanud üldsegi temale seatud eesmärgi: murda kuninga kangekaelsus ja sundida ta Londoni konverentsi otsuseid vastu võtma. Vastupidi, ülesanne, milline oli antud krahv Orloville, veenas kuningat veelgi selles mõttes, et „tema kätes on rahu ja sõja küsimus“. Ta veendus lõplikult, et suured kontinentaalsed riigid ja eriti Venemaa, ei jäta teda kunagi saatuse omavoli kätte, vaid arvatavasti hakkavad kõige energilisemal viisil kaitsma tema pretensioone.

Kui krahv Orlov nägi seda, siis ta muutis viivitamatult oma kõne tooni ja sisu: ta hakkas Hollandi Kuningale tõestama, et ta eksib rängalt, kui eeldab, et Euroopa rahu on sattunud tõsisesse ohtu. Kui aga Venemaa Keiser tegi oma Kindral-adjudandile ülesandeks soovitada Hollandi valitsusel olla järeleandlikum ja võtta vastu Novembri-aktid, siis ta ei juhindu Venemaa kasust lähtudes, mis ei ole üldsegi huvitatud Belgia-Hollandi tülist, vaid pidas silmas ainult Hollandi huve.

Krahv Orlov ütles kuningale, et ta ilmus Haagi mitte „läbirääkimisteks, ega ka Londoni aktide väärtusele kohtuliku hinnangu andmiseks“. Ta ilmus vaid selleks, et tõestada oma Valitseja Hollandi Kuninga, tema õemehe sõprust.

11.(23.)veebruari „Note verbale“ ((suulised märkused)), millised esitati Hollandi valitsusele, tõestab krahv Orlov veenval viisil Hollandi hädavajadust kiiremini lõpetada käesolev habras ja ohtlik olukord. See noot avaldas Hollandi ministritele ja ühiskondlikule arvamusel vapustava mulje, milline soovis lõpetada pool-sõjalisele koormava olukorra. Kuid kuningas vihastas, nähes sellist meeoleolu ja hüüatas vihaselt: Ma ei rääkinud, et ma tunnistan Leopoldi, kuid samamoodi ma ei ole kunagi rääkinud, et ma teda ei tunnista“.

Krahv Orlov ei näidanud välja, justkui ta rõõmustab kuninga vastase opositsiooni üle ja isegi toetab seda. Ta vaid nõudis, et ta veebruari Note verbalele kiiresti vastataks.

Mitte enim, kui 4. märtsil sai krahv Orlov Hollandi vastuse, millised luges temale valjult ette Hollandi minister Werstolk. See vastus sisaldas heade nõuannete, millised on antud Hollandile Venemaa Keisri nimel, austamisest kategoorilist keeldumist. Kuulanud ära selle Hollandi noodi esituse, krahv Orlov kuulutas ministrile, et ta keeldub selle noodi vastuvõtmisest ja temal jääb ainult üle ettevalmistatud deklaratsioon, milline konstanteerib Hollandi põikpäisust ja täielikku isoleeritust

ning sõidab viivitamatult Haagist Londonisse. Minister Werstolk sattus segadusse ja palus järelemõtlemiseks aega kuni järgmise päevani.

Naasunud Hollandi ministri juurest oma korterisse, leidis krahv Orlov sealt eest just äsja S-Peterburist saabunud telegrammi ja krahv Nesselrode 11.(23.) veebruari erakirja. Telegrammis mõisteti energilistes väljendites hukka Hollandi kabineti sõnamurdlikus ja tõestati täielikk võimatus, isegi Venemaale, kiita heaks tema 30 jaanuarti 1832 aasta ettepanekud Londoni konverentsile. Ainult üksi Hollandi kuningas, kirjutab Viitse-Kantsler, ei soovi mõista kogu kurjust, millist ta teeb iseendale ja kogu Euroopale, jätkates oma arutat puiklemist.

Nendest dokumentidest pidi krahv Orlov veendumata, et lõpuks Keiser Nikolai I ise kaotas kannatuse ja loobub toetamast kõiki Hollandi kuninga pretensioone. Krahv Orlov, järgmise päeva hommikul, suundus Hollandi ministri juurde ja luges temale ette Viitse-Kantsleri 11. veebruari telegrammi. See ettelugemine avaldas Werstokile kõige rusuvamat muljet. Mõne päeva pärast sai krahv Orlov Hollandi noodi, millist tõestati, et Holland nõustub Leopoldi Belglaste kuningaks tunnistamisega „kui saavutatakse kokkulepe eraldumise tingimuste suhtes“! Lõpuks sai jälle kinnituse Hollandi Novembri otsuste vastuvõtmisest keeldumine.

Siis krahv Orlov kuulutas, et ta esitab oma deklaratsiooni ja palub kuningalt hüvastijätu audientsi. Ta oli samuti nõrkinud Haagi valitsuse sõnamurdliku poliitika suhtes, milline käe varjus ((salaja)) saatis Inglismaa kabinetile temale Venemaa poolt antud nõuanded ja esitas Londonis ja Brüsselis teadlikult sellised uued nõudmised, millised ei saanud vastu võtta.

Kui krahv Orlov pööras kuninga tõsise tähelepanu tema teguviisi möödapääsmatutele tagajärgedele, siis kuningas hüüatas:

„Ma ei näe, miks ma pean ohverdama oma printsipiidega. Ma pean kinni printsipiidest. Ma ei taha härra Leopoldiga tegemist teha“ (sic!).

„Muideks“, lisas kuningas Guillaume II ((Вильгельмъ II)), «ma olen vaid juhuslik kuningas; ma meenutan, et ma olen stathouderi ((registripidaja)) poeg. Kui ma ei ole võimeline kaitsma minu kuningriiki, siis oskan, oma esivanema Guillaume eeskujul, Hollandi ära uputada ning kolida elama Indiasse!“

Nende hooplevate sõnade peale krahv Orlov nentis väga teravmeelselt: „Teie Majesteet, ta ütles seda, kuid kas ta seda tegi“? - Kuningas ei suutnud naeru tagasi hoida.

Kui Inglismaa valitsus lükkas tagasi Hollandi vastuvõtmatud ettepanekud, kuningas oli vaimustuses ja tema ministrid rääkisid krahv Orlovile, et neil ei ole enam midagi teha ja suures riigid peavad käesolevast olukorrast ise väljapääsu leidma. Siis ei jäänud krahv Orlovil miskut muud üle, kui anda Hollandi ministritele üle ametliku 10.(22.) märtsi deklaratsiooni, millises kuulutati, Venemaa nimel, et Valitseja ei loe käesolevast ajast peale võimalikuks osutada Hollandile „mingit toetust või abi“. Venemaa tunnistab Belgia neutraliteeti ja ei saa takistada suurriike tema kaitseks meetmete võtmise eest.

Hüvastijätu audientsil küsis kuningas krahv Orlovilt: „Kas nüüd te annate traktaadile ratifikatsiooni? See on näha teie deklaratsioonist“. Krahv Orlov vastas, et ta seda ei tea. Kuid, tema isiklikul veendumusel oleks Novembri-aktide ratifitseerimine täiesti loomulik ja kohane. Viimasel hetkel esitas krahv Orlov kuningale kategoorilise küsimuse: „kas ta kavatseb 24 artiklit vastu võtta; jah või ei?“

Kuningas vastas: „Te esitate minule südametunnistuse küsimuse“. Peale lühikest järelemõtlemist, ta lisas otsustaval toonil: „Londoni 24 artiklit, käesolevas vormis, *ma ei allkirjasta kunagi*. Kui nad muudetakse ära, siis on teine asi; siis nad ei ole enam needsamad. Nad olid minule peale sunnitud konverentsi noodiga, *millist ma ei saa unustada*. Kuni selle ajani, kuni rahvas mind maha ei jäta, ei jäta mina ka rahvast. Kui ta lakkab mind toetamast, kui mind sunnitakse alla kirjutama, siis mitte mina ei allkirjasta, vaid tuleb teine, kes minu eest allkirjastab“.

Nii lõppes krahv Orlovi missioon Haagis. Tema erakirjadest krahv Nesselrodele ei saa veendumata jääda, et ta sõitis Hollandist erilise rahuldusega Londonisse, kuhu ta saabus 15.(27.) märtsil. Haagis, kirjutab ta Viitse-Kantslerile, 2.(14.) märtsil 1832 aastal, „kõik Westphali traktaadi kavalused, kõik norimised ja sõnamurdlikkus oli minu vastu käiku lastud“. Ta ajas asju vaid kuningaga, kes paistis silma ülimal määral võltsi iseloomuga, milline oli läbi imbunud egoismist ja

enesearmastusest; ministeeriumiga, milline tema ees värises, olles võimetu oma talendi poolest ja tegutsedes kuulekuse tõttu sõnamurdlikul viisil. Kuningas ja tema ministrid pingutasid kogu jõust, et muuta krahv Orlov Hollandi ja Londoni konverentsi vaheliseks vahendajaks ja võtta temalt see sõltumatus, millist ta kalliks pidas. Ta mõistis väga hästi kuninga taktikat, milline seisnes selles, et Londoni konverentsi poolt tema uute nõudmiste mittevastuvõtmisega kutsuda esile suurriikide vaheline vaen ja kutsuda esile Keiser Nikolai I viha. Krahv Orlovi veendumusel saabus hetk otsustavate meetmete võtmiseks, et lõpetada Belgia-Hollandi tüli.

„Lõpuks, armastusväärne krahv“, lõpetab krahv Orlov oma kirja Viitse-kantslerile: „mis puudutab mind, siis asi on lõpetatud. Kui te suudate endale ette kujutada kolm nädalat palavikus põdenu rõõmu sel päeval, kui see külaline teda enam ei külasta, kui te arvate ära podagrat põdeva tunde Schoumlas (kus 1828 aastal märatses katk, kui seal asus krahv Orlov) sel päeval, kui ta enam ei kannatanud ja sai sadulasse hüpata, lõpuks, kui te omate ettekujutust košmaarist, millisest tunned end vabanenuna, siis te suudate ka endale ette kujutada seda rõõmu, millist ma tunnen, rääkides: hüvasti! Kuningale ja ministritele“.

Vaat, milliste tunnetega krahv Orlov lahkus Hollandist! Ta oli Hollandi kuningaga ja ta ministritega läbirääkimiste pidamisest väsinud. Hüvastijätuaudients vältas enam kui 4 tundi, millise kestel kuningas kord rääkis asjast, kord tegi nalja. Krahv Orlov püsis vaevu jalul ja veelgi raskem oli tal hoiduda naerma puhkemisest, kui Hollandi kuningas rääkis paatosega oma printsiipidest ja järsku hakkas tõsiselt tõestama, et ta tuuakse ohvriks, - kuid kellele? Kuningas seda ei selgitanud. Ta ainult meelegeitlikult hüüatas: „Ma olen täiesti Iphigenie, kelle kreeklased ohverdasid!“

Hollandi kuningas Guillaume II – Iphigenie! Krahv Orlov hoidis suure vaevaga tagasi naerupahvaka ja järeldas: „see on hea asja halb advokaat“.

Krahv Orlovi raportid avaldasid Keiser Nikolai I muljet; ta veendus lõpuks, et ei saa lõputult tõrjuda Madalmaade kuninga kangekaelsust. Londonisse ilmus krahv Orlov kui vürst Liveni ja krahv Matuszewcki päästja. Nad ei suutnud vastu seista sellele, et Viini ja Berliini kabinetid saatsid oma Novembri-traktaadi ratifikatsioonid. Krahv Matuszewic kutsus krahv Nesselrodet üles, et Venemaa ei isoleeruks. „Kui me isoleerume“, kirjutab ta 5(17) märtsil 1832 astal, „siis me teeb ümber kõik selle, mille tegi Peeter Suur ja muutume Aasia riigiks“. Suurima kannatamatusega ootasid Venemaa esindajad Londoni konverentsil, S-Peterburist ratifitseerimise akte.

Lõpuks olid need saadud 6.(18.) aprilli 1832 aasta ekspeditsiooniga ((saadetisega)). Suur oli krahv Orlovi, aga eriti vürst Liveni ja krahv Matuszewici rõõm. Kuid see rõõm ei olnud terviklik, kuna Keiser Nikolai I nõustus andma oma ratifikatsiooni koos kahe olulise tingimusega: 1)Hollandi ja Belgia vaheline kokkulepe peab olema esitatud mõlematele riikidele täielikuks läbivaatamiseks ja 2)Valitseja ei luba mõtetki Hollandi vastu sunnimeetmete rakendamist ja samamoodi ei nõustu Belgia vastase vaenuliku tegevuse taasalustamisega. Kooskõlas sellega Keiserlik valitsus nõudis Novembri-traktaadi Artiklite IX, XII ja XIII muutmist.

Inglismaa valitsus rõõmustas väga Venemaa Tsaari otsuse üle anda oma ratifikatsioon, kuid ta esmalt ei tahtnud lubada selle ratifitseerimise mitte mingeid piiravaid tingimusi, kinnitades, et igasugune rahvusvahelise traktaadi ratifitseerimine peab olema tingimusetu, ilma mingite klausliteta. Inglismaa ministrite Nõukogu kogunes mitu korda, et arutada seda kapitaalset küsimust ja lõpuks, otsustas: võtta Venemaa klauslitega ratifikatsioon vastu.

See fakt oli konstateeritud Londoni konverentsi 4. mai protokolliga Nr.58.

Sel samal päeval krahv Orlov sõitis Londonist tagasi S-Peterburi.

Ainiti, Venemaa ratifitseerimistingimuste vastuvõtmisega Belgia-Hollandi asi ei olnud silutud. Tarvis oli sundida Madalmaade Kuningas Belgiaga kokkuleppele jõudma. Kuid saavutada kuninga vabatahtlikku nõusolekut, isegi muudetud, Venemaa klauslite mõttes, Novembri-traktaat, ei olnud mitte mingit lootust.

Belgia esindaja Londoni konverentsil, kindral Goblet, oli valmis igasugusteks järelandmisteks. Ta tõestas, et isegi peale hollandlaste poolt Antverpeni loovutamist, ikkagi Belgia kaubandus ja tööstus hakkab olema sõltuvuses Hollandist ja viimasel hakab olema palju vahendeid et tekitada belglastele kahju. Ta pakkus konverentsile piirduda Novembri-traktaadile „selgitavate

artiklite“ koostamisega. Krahv Matuszewic ja parun Wessenberg, Austria volinik, koostasid selles mõttes kaks kava ja pakkusid need konverentsile arutamiseks.

Kuid lord Palmerston kõige astus kõige energilisemal viisil nende uute ettepanekute vastu, tõestades, et seni kuni Hollandi väed Antwerpenist ei ole lahkunud, on liigne teha Hollandile mingeid lepitavaid ettepanekuid. Tema arvates, Inglismaa ja Prantsusmaa laevastikud peavad blokeerima Hollandi rannad ja vallutama Hollandi laevad – vaat ainus argument, milline avaldab head mõju Hollandi kuningale. Vürst Lieven ja krahv Matuszewic protesteerisid viivitamatult Hollandi suhtes mingite sunnimeetmete võtmise vastu. Kuid seejuures nad olid veendunud, et Inglismaa ja Prantsusmaa ei peatu Hollandile sõja kuulutamise ees. (Донесение князя Ливена от 3-го (15-го) июня 1832 года).

Ainiti, lord Palmerston muutus vähehaaval järeleandliumaks. Ta alandas tooni Venemaa volinikega suheldes; ta nõustus Novembri-traktaadi Artiklite IX ja XII muutmise ja lõpuks, ta andis oma nõusoleku Hollandi kuningale uute „selgitavate artiklite“ saatmiseks. Krahv Matuszewic nägi kuninga uue äraütlemisega ette Inglismaa ja Hollandi vahelist suhete katkestamist.

„Tõesti“, kirjutas ta 3.(15.) juunil 1832 aastal Viitse-Kantslerile: „vürst Lieven ja mina asume meeleheitlikus olukorras. Ei möödu päevagi, et Madalmaade kuningas ei oleks endale ülesandeks seadnud Inglismaa valitsust alandada ja solvata... Ta suhtus Inglismaasse solvava põlgusega“. Peaegu, et samasuguse põlgusega ta suhtus ka Prantsusmaasse, milline energilisel viisil kaitses Belgia huvisid ja tegutses täiesti kooskõlas Inglismaaga Hollandi vastu.

Krahv Matuszewici sõnul Hollandi kuningas ei pööra vähimatki tähelepanu Prantsusmaa sisemisele olukorrale, milline sunnib kuningas Louis-Philippet tegutsema teatud suunas. Sellisel juhtumil krahv Matuszewic ennustas jälle prohvetlikult Prantsusmaa tulevikku. „Alternatiiv seisneb sõjalise režiimi ja vabariigi vahel. Selleks, et asutada esimene on tarvis Bonaparte (1851!). Selleks, et aga asutada teine (vabariik), piisab Louis Philippet. Ma oletan, et tuleb vabariik ja koos sellega kodusõda“ (Juuli 1848 aasta!). (Письмо гр. Матушевича от 3-го (15-го) июня 1832 года).

Madalmaade kuningale omast kangekaelsusust arvestades saab mõistetavaks, et ta ei võtnud vastu uusi konverentsi ettepanekuid ja keeldus järsult Antwerpeni evakueerimisest. Selline põikpäisus viis Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused endast välja ja oktoobris 1832 aastal sõlmiti nende vahel konventsioon, millise jõul mõlemad suurriigid otsustasid relva jõul sundida Hollandit Novembri-traktaadi otsuseid vastu võtma ning Antwerpenist evakueeruma. Ja tõesti, Hollandi kaldad kuulutati blokaadis olevaks, Hollandi laevadele Inglismaa ja Prantsusmaa vetes oli pandud embargo ja paljud Hollandi laevad vallutati avamerel.

Kui Londoni konverentsi Venemaa liikmed said teated Inglise-Prantsuse konventsioonist, siis nad kuulutasid viivitamatult, et pidades silmas Hollandi suhtes võetud sunnimeetmeid, nad peavad edasisest konverentsi asjades osalemisest loobuma. Nad lahkusid konverentsi istungitesalist.

Tuleb märkida, et Belglaste kuningas samuti osutus vähem järeleandlikumaks kui seda tema poolt oodati. Ta samuti keeldus konverentsi viimaste juuli-ettepanekute vastuvõtmisest. Kahes 10. juuni 1832 aasta kirjas Keiser Nikolai I ja vürst Livenile ta püüab õigustada oma teguviisi. Venemaa Tsaaril ta palus temaga sisse seada otsesed diplomaatilised suhted ning nimetada Venemaa saadiku Brüsseli õukonna juurde. Omalt poolt ta kavatseb nimetada Belgia saadikuks S-Peterburi õukonna juurde kindral krahv van der Burghi. Kirjas vürst Lievenile kuningas Leopold tõestab, et ta on läinud Hollandile tehtud järelandmistega juba viimase piirini. „Ma olen kaugel soovist“, kirjutab kuningas, „nõuda Hollandilt miskit temale rahvuslikule aule laostavat või solvavat. Seni ma ei näe, et Hollandi, kui Holland, võinuks kaevata: ta võtab meilt ära maad, millised kuulusid temale 1790 aastal ja ta sunnib meid maksma tema võlgu“.

Vürst Lieven riskis Valitseja rahulolematuse esilekutsumisega, võttes enda peale temale Belgia kuninga kirja edastamise. Kuid ta õigustas enda võimalusega, oma vastuses Leopold I, veel kord rõhutada tema poolsete Hollandi kasuks tehtavate järelandmiste hädavajadusele.

Ainiti, see hea nõuanne ei avaldanud Belgia kuningale mingit mõju, sest et Keiser Nikolai I keeldus kategooriliselt temaga otsestesse diplomaatilistesse suhetesse astumisest, seni kuni ei ole Belgia ja Hollandi vahel täielikku kokkulepet saavutatud ja seni kuni Belgia vägedes hakkavad

teenima Poola Kuningriigist pärit isikud. (Донесение кн. Ливена от 15-го (27-го) июля 1832 года).

Üldse Keiser Nikolai I püüdis jääda järjepidevaks oma poliitikale kuni viimase võimaluseni. Krahv Orlovi tema veenmise missiooni tulemus veenis teda hädavajaduses avalikult väljendada oma halvakspanu Hollandi kuningale. Kuid sellisest halvakspanust, millise formaalseks väljenduseks oli Novembri-traktaadi ratifitseerimine, Valitseja kaugemale minna ei soovinud. Seepärast ta naeris ettepaneku üle, milline oli tehtud temale lord Durhami poolt, sellest, et koos Inglismaaga tegutseda sunnimeetmetega Hollandi vastu. Suurbritannia suursaadik veenas teda, et Inglismaa valitsus eeldab, kõigis suhetes, Venemaa laevastik ja maavägi, Prantsusmaa armee ja laevastik Hollandi vastaseks võitluseks! Mõistetakse, et selline ettepanek võis Venemaa Keisril huultele esile kutsuda ainult muige, kes omalt poolt, tegi Inglismaa suursaadikule ettepaneku, et hollandlased annaksid Belgiale üle Antverpeni linna – Hollandi ja Belgia vahelise tüliõuna – inglastele „hoiule“. See ettepanek pidi meeldima Inglismaa valitsusele, kuid ta ei saanud praktilist rakendust. (Депеша гр. Несельроде от 16-го (28-го) июля 1832 года).

Kui Venemaa volinikud Londoni konverentsil keeldusid selle edasistest töödest osavõtmisest, Keiserliku valitsus tunnistas vajalikuks selgitada sellise sammu tõelist mõtet. Kui Prantsuse väed okupeerivad Belgia, siis Preisimaa hakkab protesteerima sellise meetme vastu ja Venemaa toetab tema protesti, kuna Keiserlik valitsus loeb prantslaste Belgiasse tungimist Venemaa vastaseks vaenulikuks tegevuseks. Sellisel juhtumil Venemaa toetab Preisimaad mitte mingi malevaga, vaid kõigi oma relvajõududega. Kui aga, vastupidi, hollandlased ründavad belglasi, siis Venemaa tunnistab Inglismaa ja Prantsusmaa õigust kaitsta Belgia puutumatus ja neutraalsust. Kuid kui Inglismaa laevastik süütab Rotterdami või Prantsusmaa armee alustab Hollandit evakueerima, siis mitte mingil juhtumil nad ei saa seda teha, Belgia neutraalsuse kaitseks, Venemaa nimel. Venemaa nõusolek sarnaseks tegevuseks oleks olnud „poliitiliseks vördjalikkuseks“ ja ei vastanuks tema väarikusele.

Valitseja ei soovinud, lahkudes Londoni konverentsilt, luua Inglismaa valitsusele mingid uued probleemid: ta soovis ainult pidada Madalmaade suhtes „täielikku vaikimist“ ja mitte kiita heaks nende vastaseid relvastatud tegevusi. Inglismaa ja Prantsusmaa kirglik kalduvus Belgia suhtes ei kuulunud Venemaa valitsuse silmis mingi kahtluse alla. (Депеша и письмо графа Несельроде к князю Ливену от 1(13) октября и 20 октября (1 ноября) 1832 года).

Nendes Keiserliku Valitsuse selgitustes ei saa märkamata jätta tema väljumisest Londoni konverentsist soovi selle ammu ette selgitatud otsuse tähenduse pehmendamise. Keiser Nikolai teadis, et Venemaa väljumine konverentsilt avaldas Inglismaa ühiskondlikule arvamusele tugevat muljet ja kutsus Inglismaa ministeeriumile esile uusi probleeme. Isegi sõnum Inglismaa laevastiku poolset Andverpeni vallutamisest tekitas Inglismaa rahva keskel, kelle huvid olid rikutud Hollandi sadamate blokaadiga, ainult viivu kestnud rõõmu.

Peale selle oli S-Peterburis teada, et Inglismaa kuningas Guillaume IV ise ei kiida üldsegi heaks tema ministrite Hollandi vaenulikku poliitikat. Seejuures, Inglismaalt saadud teated Ascottis ratsavõistlustel kuninga elu kallale kippumisest ja pidevast käärimisest Inglismaa rahva hulgas, sundisid Venemaa valitsust arvama, et Inglismaa ise on kuristiku äärel.

Vaat mida kirjutas krahv Nesselrode vürst Lievenile 26. mail (7. juunil) 1832 aastal: „Viimased teated Londonist, teie raportid ja kõik, mida ajalehtedes kirjutatakse, kutsusid Valitsejas esile kõige tõsisemaid kartusi Inglismaa olukorra suhtes. Ta näeb, et revolutsioon võib seal toimuda igal ajal ja kuningat ähvardab õnnetu Charles X ((Карла X) saatus. Sellisel juhtumil on Tema Majesteedile sobiv, et te asuksite kuninga juures ja n.ö. oleks aheldatud tema isiku külge ja ei lahkuks tema kõrvalt kuni uue korralduseni. Teie olite omal ajal Pozzo poolt tehtud etteheite tunnustaja ja seepärast te ei ole üllatunud, saades selle korralduse, millise ma palun teil lugeda niivõrd positiivseks, nagu see oleks olnud kantud ametlikku raportisse. Hakkame Jumalat paluma, et teil mitte kunagi ei tuleks seda täita“.

Õnneks, kuningas Guillaume IV suri Inglismaa troonil; vürst Lievenil ei tulnud end tema augustliku isiku külge aheldada ja Inglismaal ei juhtunud mingit revolutsiooni.

Ainult vürst Lievenile antud instruksioonid tõestavad, et Keiser Nikolai I tegi vahet Inglismaa kuninga isikul ning tema ministrite vahel. Ta teadis, et kuningas, üldsegi ei kiitnud heaks oma ministrite poliitikat Belgia-Hollandi küsimuses ja vastupidi, laitis seda valikult. Ta oli samuti veendunud, et kuningas ei saanud hukka mõistmata jätta neid pahakspandavaid kallaletunge, millisele allutati Inglismaa parlamendis Venemaa Tsaari isiksus ning poliitika. Eriti Valitseja poliitika Poola Kuningriigi suhtes kutsus esile selliseid kallaletunge, millised pahandasid Valitsejat hinge põhjani. Vürst Lievenile oli tehtud ülesandeks hoiatada Inglismaa valitsust, et Valitseja suhtes tehtud süüdistused j laim võivad esile kutsuda Venemaa rahvas pahakspanu puhangu, „kuna Venemaa Valitseja ja rahvas moodustavad ühtse jagamatu“. Kui Venemaa rahvale saaksid teatavaks Alamkoja „raevukate demagoogide“ kõned, siis temas süttiks selline viha, millist miski ei peataks. (Депеша графа Несельроде от 6-го (18.го) июля 1832 года).

Kuid Keiser Nikolai mitte ainult ärritus tema vastaste Alamkoja „liikmete-demagoogide! Kõnede ning laimude peale, Ta oli samuti pahane veel sellise asjaolu peale, et Inglismaa ministrid mitte ainult ei peatanud teda rünnanud parlamendi liikmeid, vaid isegi, oma kõnedes, viskasid hagu tulle. Eriti pahandasid teda lord Palmerstoni kõned, kes ründas avalikult Venemaa poliitikat.

„Kui Tema Majesteet“, kirjutas Viitse-Kantsler vürst Lievenile 25. jaanuaril 1833 aastal, „juhindus vaid põlguse tundest, millist sisendavad temasse süüdistused, millised ei suuda tõusta temani, ta vastanuks Inglismaa ministrite kallaletungidele täieliku vaikimisega. Kuid Palmerston võib endale kergelt ette kujutada, et tema kõnede jämedus tekitab meile hirmu ja et tema etteheidete põhjendatus meid masendab“. Selleks, et lord Palmerston ei laskuks sellisesse eksitusse, oli vürst Lievenile tehtud ülesandeks lugeda temale ette telegramm, millises oli kõigi Keiserlikule valitsusele süüks pandava üksikasjalik ümberlökkamine.

„Venemaa poliitiline süsteem“, räägitakse krahv Nesselrode suurepärasel jaanuari-telegrammis, „millise vastu Inglismaa ministeerium käesoleval ajal tõuseb ja millist ta hukka mõistab, milline ei eksisteeri eilsest päevast peale“.

„Suurbritannia, meie vana sõber ja liitlane, liiga kaua jagas meiega neid samu vaateid, et mitte teada neid alust paneval viisil... Meie jätkame soovimast, nagu ka alati soovisime, korra hoidmist, traktaatide austamist, riikide sõltumatus ja sisemise julgeoleku puutumatus, ühe sõnaga – Euroopa rahu säilitamist. Me soovime seda eesmärki ja meie soovime avalikult sellele vastavaid vahendeid“.

„Me ei arva, et revolutsiooniline vaim, kus see valitseb, teinuks rahva enam õnnelikumaks, traktaadid enam kindlamaks ja rahu rohkem püsivamaks. Vaat miks meie poliitika peamine printsiip sunnib meid rakendama kogu jõudu võimu säilitamisele kõikjal, kus see eksisteerib, et tugevdada seda sellega, kus ta nõrgeneb ja lõpuks, et päästa teda seal, kus ta avalikult on sattunud kallaletungi alla“.

Vaat nendest samadest põhimõtetest juhindus alati Keiserlik valitsus Belgia, Saksa ja teistes jooksvates poliitilistes küsimustes. Seejuures Londoni kabinet, teades neid põhimõtteid, otsustab avalikult neid rünnata ja osutada ilmset abi ja kaitset Venemaa vaenlastele. Inglismaa laevad vedasid ülestõusnud poolakatele relvi ja lahingumooni ja Poola päritolu isikud, nagu krahv Plater, propageerib vabalt Inglismaa manufaktuuride tsehhides, milliseid nad sel eesmärgil külastavad, Venemaa vastast sõda.

Vürst Lieven luges selle Keiserliku valitsuse „profession de foi“ ette lord Palmerstonile, kuid see ei avaldanud temale erilist tugevat muljet. Suursugune lord jäi veendumusele, et saabusid asjaolud, millised muutsid täiesti põhjalikult valitsuste vaateid oma alamatesse suhtelmisse, et „nüüd kõikjal rahvad tunnetavad ületamatut vajadust oma asutustes ja ka oma osaluse progressiivses parandamises, et Prantsusmaa ja Inglismaa tunnetavad seda üleüldist vajadust; et selline nende ühine poolehoid ja nende riigikorrad loovad neile ühesugused huvid ja sealt ilmub neist igapähele enam sobivust vastastikuseks mõistmiseks ning vastavaks tegevuseks; et, vastupidiselt, teised kontinentaalsed riigid, osalt veendumuselt, osalt aga oma olukorralt, arvestavad vähem rahvaste soovidega... ja et selline erinevus veendumustes ning huvides peab viima erinevusele vaadetes ning tegudes“. (Донесение князя Ливена от 24 февраля (8 марта) 1833 г.).

Raske oleks olnud enam avameelsemalt välja öelda oma salajased mõtted Euroopa uue poliitilise olukorra suhtes, kui seda tegi just äsja esitatud sõnades lord Palmerston. See avameelsus ajas vürst Lieveni täielikku kimbatusse, kes vastuseks Inglismaa pikale jutule, säilitas „sügava vaikimise“. Lord Palmerston ootas mingit vastuväidet või märkust. Kuid kui vürst Lieven jätkas oma ilmekast vaikimisest kinnipidamist, suursugune lord kargas püsti, jooksis oma kirjutuslaua juurde ja võttis mingid vanad telegrammid, millised ta andis suursaadikule lugeda.

See lord Palmerstoni ootamatu avameelsus kinnitas lõplikult Vene suursaadiku juba välja kujunenud veendumust, et Prantsusmaa ja Inglismaa püüavad Venemaa, Austria ja Preisimaa kolmikliidu lagundamist, et „seada kõigi seaduslike troonide vastu uue anarhilise võimu“. Seejuures kolmikliidus nägi vürst Lieven „üldise pääsemise pallaadiumi ja nende (Prantsusmaa ja Inglismaa) revolutsioonilise auahnuse vastast vankumatut tammi“. (Донесение князя Ливена от 17(29) января 1833 года).

Lord Palmerstoni avameelsus selgitab meile tema poliitikat Belgia-Hollandi asjas ja üldse kõigi selle aja poliitilistes küsimustes. Sellega ka selgitatakse Inglismaa poliitikat *Kreeka küsimuses*, millise juurde me nüüd ka naaseme.

Kui Londoni konverentsi liikmed allkirjastasid 3. veebruari 1830 aasta protokoll, millisega määratleti tulevase Kreeka kuningriigi alused, nad õnnitlesid teineteist õnetu Kreeka küsimuse õnneliku lõpetamise puhul (vt. kd. XI. Nr.Nr.437-439, lk.196 jne).

Kuid üpris varsti osutus, et need Londoni konverentsi diplomaatide-liikmete vastastikused õnnitlused olid väga enneaegsed. Peale Kreeka troonile sobiva isiku pikki otsinguid oli Saxe-Cobourgi prints Leopold kõigi suurte riikide poolt vastu võetud. Kuid see Kreeka trooni kandidaat ütles sellest ära, kui ilmus temale võimalus asuda juuli-revolutsiooniga loodud Belgia troonile.

Siid pidid suurriigid asuma uuesti otsima Kreeka troonile tulevast kuningat. Peale kestvate mõtetevahetust ja kõigi esitatud kandidaatide väärtuste üksikasjalikku käsitlust, langes valik Bavaaria prints Othonile, Bavaarias valitseva kuninga teisele pojale. Londoni konverentsi 2(14) veebruari protokolliga oli prints Othon kuulutatud Kreeka kuningaks.

Kuid selle aktiga ei olnud veel kogu Kreeka küsimus, milline oli esile tõusnud 1821 aasta ülestõusuga, lahendatud. Pidevalt tekkisid uued probleemid, millised nõudsid lahendust enne esimese Kreeka kuninga troonile asumist. Üpris raske oli uue kuninga usutunnistuse küsimus. Tema isa ei nõustunud mitte mingil viisil, et tema poeg läheks üle õigeuskiriku rüppe, kuid ta ei olnud selle vastu, et ta poja tulevased lapsed oleksid ristitud selle kiriku kommete järgi.

Lääne-Euroopa riigid suhtusid sellesse küsimusse üpris ükskõikselt või siis toetasid Bavaaria kuninga otsust.

Ainult Keiser Nikolai I nõudis kategooriliselt, et Bavaaria prints oleks enne troonile asumist läinud üle õigeusku. Vürst Lieveni ja krahv Matuszewici 5(17) aprilli 1832 aasta raportile kirjutas Valitseja oma käega „Ma ei saa mitte mingil juhul nõustuda prints Othoni troonile tõsumisega ilma, et ta võtaks formaalse kohustuse võtta viivitamatult vastu õigeusk“. Selle lahendusega olid nõus samuti Inglismaa ja Prantsusmaa ja lõpuks, Bavaaria kuningas ise.

Teine probleem seisnes 60 miljoni frangi suuruse laenu kolme riigi poolset garantiid, millise pidi Kreeka võtma. Eriti aga keeldus Inglismaa valitsus sellise garantii andmisest. Lõpuks ta taganes tingimusel, et iga kolmest riigist käendas ainult 20 miljonit franki.

Edasi, Bavaaria kuningas, tulevase Kreeka kuninga nimel, nõudis Kreeka kuningriigi piiride muutmist, seda Türgi arvelt laiendamisega. Kõik kolm riiki keeldusid kategooriliselt sellise nõudmise austamisest.

Lõpuks, kõik kolm riiki-kaitsjat lükkasid üksmeelselt tagasi Kreeka rahva nõudmise korraldada tema juures konstitutsiooniline valitsuskord, leides õiglaselt, et Kreeka rahvas ei ole üldsegi ettevalmistatud eluks keeruka konstitutsioonilise korra all.

Lõpuks, mais 1832 aastal, oli Londonis allkirjastatud konventsioon Kreeka asjades, millisega konstateeritakse kolme riigi ja Bavaaria vahel toimunud kokkulepet (Nr.440). Tuleb märkida, et konventsioon oli tegelikkuses allkirjastatud mitte 7(19), vaid 13(25) mai 1832 aastal. Kuid lord Palmerston palus pidada sõlmimise kuupäevaks 7. mai, et lugeda teda toimunuks enne ministriumile parlamendis antud tunnetavat lüüasaamist.

Seda soovi arvestati.

Mis aga puudutab alljärgnevat Nr.441, siis selle aktiga ainult korraldatakse Kreeka kuningriigis troonipärimise korra üksikasjad.

*

Nr.440.

Venemaa, Prantsusmaa ja Suurbritannia Õukonnad, kasutades temale Kreeka rahva poolt antud Valitseja valimise volitust sõltumatule Kreeka riigile ja soovides anda oma riigile uue tõendi nende heasoovlikust printsi valimisel, kes kuulub Kuninglikku maija, millisega liit võib olla nõnda olulisel viisil kasulik Kreekale ja milline juba soetas õiguse tema sõprusele ja tunnustusele, otsustasid pakkuda uue Kreeka riigi krooni T. M. Bavaaria Kuninga nooremale pojale Frederic Othon de Baviere ((Фридриху Оттону Баварскаго)).

Omalt poolt, T. M. Bavaaria Kuningas, tegutsedes mainitud prints Othoni hooldajana tema alaealisuse ajal ja jagades kolme Õukonna sihte ja hinnates motiive, millised kehtasid neid peatuma tema majast printsi valimisele, otsustas vastu võtta Kreeka krooni oma noorima poja Frederic Othon de Baviere kasuks.

Selle tulemusel ja et määratleda selle vastuvõtmise tingimused, Nende Majesteetid: Ülevenemaaline Keiser, Prantslaste Kuningas ja Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuningas, ühest küljest ja T. M. Bavaaria Kuningas, teiselt, nimetasid oma volinikeks:

T. M. Ülevenemaaline Keiser vürst Christophe prince de Lieveni ((князя Христофора Ливена)), oma jalaväe-kindrali, kindral-adjudandi, erakorralise ja täievolilise suursaadiku T. Briti Majesteedi juures, Venemaa ordenite kavaleri jne.

ja krahv Adam comte Matuszewici ((графа Адама Матушевича)), Salanõuniku, Püha Anna esimese järgu ((St. Anne)) jt. ordenite kavaleri,

Tema M. Prantslaste Kuningas sir Charles Maurice de Talleyrand Perigordi, prints -hertsog Talleyrani, Prantsusmaa peeri, Tema mainitud Majesteedi erakorralise ja täievolilise suursaadiku T. Briti Majesteedi juures, Aulegioni suure risti jt. ordenite kavaleri.

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriigi ja Iirimaa Kuningas, auväärse vikondi Henri Jean Palmerstoni ((Генриха Ивана Пальмерстона)), parun Temple, Iirimaa peeri, T. Briti Majesteedi nõuniku tema Salanõukogus, parlamendi liikme ja tema pea-riigi-sekretäri Välisministeeriumis;

ja T. M. Bavaaria Kuningas parun Auguste de Cetto, oma erakorralise suursaadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures,

kes, peale oma volikirjade vahetust, millised leiti olevat ettenähtud vormis, otsustasid ja allkirjastasid alljärgnevad artiklid.

Artikkel I.

Venema, Prantsusmaa ja suurbritannia Õukonnad, olles selleks aktiks vastavalt Kreeka rahva poolt volitatud, pakuvad Kreekas päritava kõrgeima võimu T. M. Bavaaria Kuninga nooremale pojale, prints Frederic Othan de Bavarie.

Artikkel II.

T. M. Bavaaria Kuningas, tegutsedes tema mainitud alaealise poja nimel, võtab temale vastu, siin alljärgnevalt määratletud tingimustel, Kreekas päritava kõrgeima võimu.

Artikkel III.

Bavaaria prints Othon hakkab kandma Kreeka Kuninga tiitlit.

Artikkel IV.

Kreeka, Bavaaria prints Othoni kõrgeima võimu all ja kolme Õukonna garantiil, hakkab olema monarhistlik sõltumatu riik, nii nagu see on otsustatud 3 veebruari 1830 aasta protokollis, milline on allkirjastatud mainitud Õukondade poolt ja vastu võetud nii Kreeka kui ka Ottomani Porta poolt.

Artikkel V.

Kreeka territooriumi lõplikud piirid määratletakse läbirääkimistel, millised on alustatud Venemaa, Prantsusmaa ja Suurbritannia Õukondade poolt Ottomani Portuga, et täita 26 septembri 1831 aasta protokoll.

Artikkel VI.

Kolm Õukonda, jättes endale õiguse muuta 3 veebruari 1830 aasta protokoll lõplikuks traktaadiks, kohe kui ainult lõpetatakse läbirääkimised Kreeka piiride üle ja saata see traktaat kõikide riikidele, kellega ollakse suhetes, teadmiseks, otsustavad, et täita seda kohustust ja et T. M. Kreeka kuningas hakkab selles traktaad lepinguliseks pooleks.

Artikkel VII.

Kolm Õukonda pingutavad kogu jõust, et Bavaaria prints Othon oleks tunnistatud Kreeka kuningana kõigi valitsejate ja riikide poolt, kellega nad on suhetes.

Artikkel VIII.

Nii nagu kroon ja kuninglik väarikus Kreekas peavad olema päritav, siis see läheb üle Bavaaria prints Othoni alanevat liini otsese seaduslikele pärijatele esmasünni korras. Kui Bavaaria prints Othon sureb ilma otsese ja seadusliku järeltulijata, siis Kreeka kroon läheb üle tema nooremale vennale ja temast pärit alanevale ja seaduslikule pärijale esmasünni korras. Kui see viimane samamoodi sureb ilma otsese ja seadusliku järeltulijata, siis Kreeka kroon läheb üle tema nooremale vennale ja temast tulenevale otsesele ja seaduslikule järeltulijale esmasünni korras.

Mitte mingil juhul Kreeka ja Bavaaria kroon ei saa olla ühendatud ühe riigipea alla.

Artikkel IX.

Bavaria prints Othoni täisealisus tema Kreeka kuninga aunimetuses seatakse sisse tema 20 aastaseks saamisel, s.t. 1. juunil 1835 aastal.

Artikkel X.

Bavaria prints Othoni alaealisuse ajal hakkavad Kreekas teostama Kreeka kuninga, tema kõrgeima võimu õigusi, selle täielikus mahus, kolmest nõunikust koosneva regentluse poolt, kes nimetatakse tema juurde T. M. Bavaaria kuninga poolt.

Artikkel XI.

Bavaaria prints Othon säilitab endale kuuluvate Bavaaria valduste üle täieliku kasutamise õiguse. T. M. Bavaaria kuningas kohustub, peale selle, kergendama, kuivõrd see hakkab olema tema võimuses, prints Othoni olukorda Kreekas, seni kuni kuni kroonile nimetatakse ülalpidamine.

Artikkel XII.

Selleks, et täita 26. veebruari 1830 aasta Protokollis otsuseid, T. M. Ülevenemaaline Keiser võtab enda peale käendamise, aga Nende Majesteedid, Prantslaste kuningas ja Suurbritannia Ühendkuningriigi ja Iirimaa Kuningas kohustuvad tegema ettepaneku: esimene oma Kodadele, teine oma Parlamendile – et neile antaks õigus võtta enda peale laenu, milline võib olla võetud Bavaaria prints Othoni poolt kui Kreeka kuningas, käendamine alljärgnevatel tingimustel.

1. Kolme Õukonna käenude all võetava laenu kogusumma võib ulatuda kuni 60.000.000 frangini.

2. Mainitud laen realiseeritakse seeriade kaupa, 20.000.000 franki igaüks.

3. Alguses antakse välja vaid esimene seeria ja kolm Õukonda hakkavad vastutama, igaüks kolmandiku ulatuses igaaastaste protsentide maksmise ja mainitud seeria kustutamise fondi eest.

4. Mainitud laenu teine ja kolmas seeria võivad olla realiseeritud Kreeka riigi vajaduse määral, kolme Õukonna ja T. M. Kreeka kuninga vahelise eelneva kokkuleppe alusel.

5. Kui sellise kokkuleppe tulemusel teine ja kolmas ülalmainitud laenu seeria realiseeritakse, siis kolm Õukonda võtavad enda peale, igaüks kolmandiku igaaastaste protsentide maksmise ja nende kahe seeria kustutamise eest, nagu esimese seeria puhul.

6. Kreeka valitseja ja Kreeka riik kohustuvad kasutama igaaastaste protsentide ja nende laenu seeriade kustutamiseks, millised olid realiseeritud kolme Õukonna käendusel, riigi esimestest tuludest, nõnda et Kreeka riigikassasse laekuvad maksud määratakse *eelkõige* mainitud protsentide ja kustutamise tasumiseks ning neid tulusid ei tohi millekski muuks tarvitada, seni kuni kolme Õukonna käenduse all väljalastud laenu seeriad ei hakka jooksva aasta kestel täielikult tagatud.

Selle viimase kohustuse täitmise üle kontrolli teostamine pannakse spetsiaalselt kolme Õukonna diplomatilistele esindajatele Kreekas.

Artikkel XIII.

Juhtumil, kui juba kolme Õukonna poolt Konstantinoopolis alustatud läbirääkimised Kreeka piiride lõplikuks määratlemiseks kutsusid esile Ottomani Porta kasuks rahalise hüvituse nõudmise, siis selle hüvituse summa tasutakse laenu laekumiste summadest, millisest on räägitud eelmises artiklis.

Artikkel XIV.

T. M. Bavaaria kuningas hõlbustab prints Othonil Bavaarias vahendite kogumist ning tema, kui Kreeka kuningaga juurde teenistusse saatmiseks vägede korpuse värbamist, arvult kuni 3.500 inimest, milline relvastatakse, ekipeeritakse ja neile makstakse palka Kreeka riigi arvelt ning see saadetakse sinna võimalikult lähimal ajal, et viia välja liidu väed, millised on senini jäänud Kreekasse.

Need viimased jäävad sinna T. M. Kreeka kuninga valitsuse täielikku korraldusse kuni ülalmainitud korpuse saabumisele. Kohe kui see korpus jõuab Kreekasse, liidu väed, milliseid mainiti, eemalduvad ja lahkuvad täielikult Kreeka territooriumilt.

Artikkel XV.

T. M. Bavaaria kuningas aitab samuti prints Othonil värvata teatud arvu Bavaaria ohvitseri, et Kreekas organiseerida rahvuslikud relvajõud.

Artikkel XVI.

Kohe kui osutub võimalikuks, viivitamatult peale käesoleva konventsiooni allkirjastamist, kolm nõuniku, kes peavad olema nimetatud T. M prints Othoni juurde T. M. Bavaaria kuninga poolt, et moodustada Kreekas regentlus, asuvad seal mainitud regentluse õiguste teostamisele ja võtavad kõik meetmed, millistega hakkab kaasnema Valitseja vastuvõtt, kes, omalt poolt, saabub Kreekasse võimalikult lühikese tähtaja jooksul.

Artikkel XVII.

Kolm Õukonda teavitavad Kreeka rahvast nende poolt tehtud otsusest valida Tema Kuninglik Kõrgus Bavaaria prints Othon ühise deklaratsiooniga Kreeka kuningaks ja osutavad regentlusele igasugust nendest sõltuvat abi .

Artikkel XVIII.

Käesolev konventsioon ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis kuue nädala pärast või kui see osutub võimalikuks, siis ka varem.

Selle kinnituseks jne.

Londonis, 7. mai 1832 aasta.

(L.S.) Lieven. (L.S.)B. De Cetto. (M.П.)Ливень. (M.П.)Баронъ де-Сетто.

(L.S.)Matuszewic. (M.П.)Матушевичъ.

(L.S.)Talleyrand. (M.П.)Тальеранъ.

(L.S.)Palmerston. (M.П.)Пальмерстонъ.

Nr.441.

Venemaa, Bavaaria, Prantsusmaa ja Suurbritannia Õukonnad, tunnistades kasulikuks enam täpsemalt esitada konventsiooni Artikkel VIII esitatu mõtet ja selle otsuste täienduseks, milline on allkirjatatud mainitud Õukondade poolt Londonis, 7. mail 1832 aastal, leppisid kokku alljärgnevas:

Ainus artikkel.

Krooni ja Kreeka kuningliku väarikuse pärimine Bavaaria prints Othoni, Kreeka kuninga, liini pidi samuti nagu ka tema nooremate vendade, Bavaaria printside Luitpoldi ja Adalberti liinides, kes teatud juhtudel tulevad Bavaaria prints Othoni liini järel, Londoni 7. mai 1832 aasta konverentsi artikkel VIII sätete alusel, - hakkab üle minema *meessoost isikult meessoost isikule*, esmasünni korras.

Naissoost isikud lubatakse Kreeka krooni pärima ainult Bavaaria õukonna meessoost seaduslike pärijate katkemisel kõigis kolmes ülalpool mainitud liinides, kusjuures mõistetakse, et sel juhtumil kroon ja kuninglik väarikus Kreekas läheb üle printsessile või tema alanevale järeltulijale, milline, pärimise korras hakkab olema lähim viimasele Kreeka kuningale.

Kui Kreeka kroon läheb üle naissoost isikule, siis seaduslikud meessoost järeltulijatest isikud saavad oma järjekorra, eelistuse enne naissoost isikuid ja hakkavad pärima Kreeka trooni esmassünni korras. Kreeka kroon ei saa mitte mingil juhtumil olla ühendatud ühe välisriigi riigipeas.

Käesolev selgitav- ja lisaartikkel hakkab omama samasugust jõudu ja mõju, just nagu see oleks sõnasõnalt võetud 7. mai 1832 aasta konventsiooni. See ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse võimalikult lähimal ajal.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Londonis, 30. aprillil 1833 aastal.

(L.S.) Lieven. (L.S.)A. De Cetto. (М.П.)Ливенъ. (М.П.)А. де-Сетто.

(L.S.)Talleyrand. (М.П.)Тальеранъ.

(L.S.)Palmerston. (М.П.)Пальмерстонъ.

Nr.442.

1839 a. 7. (19.) aprill. Londonis Venemaa, Suurbritannia, Austria, Belgia, Prantsusmaa ja Preisimaa vahel Hollandi ja Belgi Kuningriigi piiride suhtes sõlmitud traktaat.

((F. Martensi kommentaar.))

Sel samal ajal, kui toimusid ülalesitatud diplomaatilised läbirääkimised Kreeka ja Belgia kuningriigi asjades, oli suurte Euroopa riikide tähelepanu eriti hõlmatud sündmustega, millised tegevuse teatriks oli Ottomani Impeerium. Kaasaegse Egiptuse looja, ettevõtlik ja õnnelik Mehemet-Ali, tõstis oma valitseja, Türgi sultani vastu ülestõusu lipu ja püüdis avalikult oma pašast täieliku sõltumatuse poole. Sel määral kui sõda Türgi ja Egiptuse vahel hakkas esile tõstma Türgi valitsuse täielikku abitust ja jõuetust, sel määral asjaolude jõul tõusis esile ähvardav küsimus Türgi Ottoamani Impeeriumi edasisest Euroopas eksisteerimisest. Hirmus Ida-küsimus nõudis uuesti Euroopa diplomaatia sõbralikke jõupingutusi et luua rahu mõlemate sõdivate poolt vahel ja et päästa täiesti vapustatud Türgi sultanite impeerium vältimatust hukust.

Eesmärk, millise seadis endale suurte Euroopa riikide poliitika, oli saavutatud: vaatamata Türgi armee ja Mehemet-Ali vägede täielikule lüüasaamisele, ikkagi oli viimane sunnitud tunnistama enda üle sultani suveräänset võimu. Kuid kui see eesmärk oli saavutatud ja Ida-küsimuse lõplik lahendamine oli edasi lükatud, siis Euroopa oli sellise tulemuse eest tänuvõlgu eelkõige Venemaale ja Keiser Nikolai I kaugelenägevale poliitikale. Venemaa poliitikale oli Tsaari valisusliku võimuga seatud täiesti kindlaksmääratud eesmärk: hoida kõigi vahenditega Marmori mere ääres sultani trooni hävimine, kuna Venemaale on võrreldamatult kasulik omada naabriks jõuetut Ottomani Impeeriumi, kui uut elujõulist moslemiriiki. Mehemet-Ali, tema suure poliitilise talendi ja väljapaistva mõistuse juures oli täiesti võimeline troonilt sultanit kukutama, võtma see troon üle ja puhuda pidevate segaduste ja sisemiste probleemidega nõrgendatud Ottomani Impeeriumi organismile sisse uus elu. Vaat miks Keiser Nikolai I toetas energilise ja kõrvalekaldumatul moel sultani kõrgemat võimu ja päästis ta vältimatust hukust. Teadlikul ja järjepideval sellele eesmärgile püüdlemisel seisnes Venemaa poliitika edu Keiser Nikolai I valitsemise ajal. Isegi Inglismaa valitsus oli sunnitud tunnistama Egiptuse küsimuses Venemaa poliitika „mehisust ja omakasupüüdmatust“. Kui lord Palmerston sai teada ülesandest, milline oli antud Nikolai I poolt kindral-leitnant Muravjevile ((Mouraviev, Муравьев)), ta avalikult oli vaimustatud Venemaa Keisri „suuremeelsusel“ ja tunnistas, et Inglismaa ei olnud võimeline Türgile sellist abi andma, nagu andis Venemaa. (Донесение князя Ливена от 25-го сентября (7-го октября) 1832 года).

Esimesest pilgust näib, et pidades silmas ka Inglismaa positiivset kavatsust toetada kõikide jõududega Ottomani Impeeriumi, pidid Venemaa ja Inglismaa tegutsema Egiptuse küsimuses täielikus üksmeeles ja sõbralikul viisil. Inglismaa Ida-poliitika traditsioonid tegid lord Palmerstonile kohustuseks päästa iga hinna eest Porta ähvardava ohu eest.

Kuid tegelikult sellist soovitatavat üksmeelt mõlemate suurte riikide eesmärkides ei eksisteerinud. Vastupidi, sel määral nagu muutus keerukamaks Egiptuse küsimus, tuli ilmseks täielik erimeelsus S-Peterburi ja Londoni kabinetide vahel, milline oleks peaaegu et viinud 1833 aastal mõlemate riikide vahelise sõjani. Sellist erimeelsust seletatakse, märkimisväärsel tasemel,

vastastikuse umbusalduse tundega ja Inglismaal juurdunud kadedusega. Keiser Nikolai I ei saanud omada mitte mingit usaldust Inglismaa poliitika vastu, seni kuni Palmerston vaatles Prantsusmaaga liidus parimat Türgi-Egiptuse tüli lahendamise vahendit. Valitseja teadis, et Louis Philippe poliitika Egiptuse küsimuses läks täiesti lahku tema enda poliitilistest eesmärkidest. Prantsusmaa valitsus toetas avalikult Mehemet-Ali täieliku sõltumatuse saavutamise püüdlusi ja Keiser Nikolai I ei suutnud mõista Londoni kabineti lühinägelikust, milline esmalt oli haaratud unistustest Inglise-Prantsuse liidust. Teisest küljest, Venemaa poliitika hiilgav edu Konstantinoopolis ja Cairis, milline väljendus tuntud Unkiar-Skelessi liidu-traktaadis, ei saanud jätta esile kutsumast Inglismaa riigimeeste kurbust ning kadedust, üks-kõik, millisesse poliitilisse parteisse nad ka ei kuulunud.

Nende kaalutlustega võib olla selgitatud Egiptuse küsimuses Venemaa ja Inglismaa vaheliste diplomatiliste läbirääkimiste käik.

Juhindudes umbusalduse tundest Inglise-Prantsuse poliitika suhtes, Keiser Nikolai I tegi pidevalt oma esindajatele Londonis ülesandeks: hoida ära igasugune suurriikide ja Türgi sultani ning tema tõrksa Egiptuse paša vahelisest *ühise* vahenduse ettepanek. Ta soovis säilitada endale täielik tegevusvabadus, kuna „eesmärgid, millistest juhendusid käesoleval ajal Londoni ja Pariisi kabinetid lähevad väga lahku meie eesmärkidest“, - kirjutas krahv Nesselrode vürst Lievenile 1832 aasta septembris.

1833 aasta alguses prints Talleyrand, kes asus sel ajal Prantsusmaa suursaadikuna St-Jamesi õukonna juures, tegi Inglismaa valitsusele ettepaneku sõlmida konventsioon, et määratleda Türgi-Egiptuse tüli suhtes ühine tegevusplaan. Inglismaa valitsus seda ettepanekut vastu ei võtnud, kuid teisest küljest, ta kinnitas oma otsust tegutseda üheskoos Prantsusmaa valitsusega „et päästa Ottomani Impeerium lõplikust lagunemisest“. (Общее донесение князя Ливена и графа Поццо-ди-Борго от 17-го (29-го) января 1833 года).

Soovimata siduda Inglismaa tegevusvabadust Louis Philippe valitsuse saatusega, lord Palmerston mõtles välja Inglismaa, Prantsusmaa, Austria ja Venemaa vahelise liidu-konventsiooni kava, millisega seadustataks nende liitlasriikide pidev sekkumine Türgi siseasjadesse. Vürst Lieven keeldus kategooriliselt selle konventsiooni suhtes mõtete vahetusest ja Austria saadik St-Jamesi Õukonna juures lükkas samamoodi tagasi proekteeritud akti allkirjastamise. (Донесение князя Ливена от 28 мая (9-го июня) 1833 г.).

Vürst Lieven tõestas lord Palmerstoniöle, et Venemaa ei sekku Ottomani Impeeriumi siseasjadesse, kuid on valmis osutama tema alama-mässaja vastu abi sultanile. Lord Palmerston keeldus mõistmast sellist sekkumise ja abi osutamisel vahe tegemist, sarnaselt sellele nagu ta ei suutnud mõista ka käesolevaid Venemaa poliitika motiive Egiptuse küsimuses.

„Kui“, tunnistas suursugune lord Austria saadikule parun Neumannile, „sultani langemine toob kaasa tagajärjeks Konstantinoopolis tugeva valitsuse kujunemise kas Ibrahim-Pachaga eesotsas regentluse asutamise tulemusel või siis tema troonile upitamise, siis Inglismaa lepib selliste asjade korruga. Kõik, mida Inglismaa poliitika saavutada soovib on – sellel maal sõltumatu ja tugeva valitsuse eksisteerimine“ (s.t. Türgis).

Mõlemad Venemaa esindajad- vürst Lieven ja krahv Pozzo di Borgo – olid hämmastunud Inglismaa ministri sellise vaate üle ja kinnitasid, et lord Palmerston andis just äsja esitatud sõnadega välja „mitte ainult Inglismaa valitsuse saladuse, vaid ka ilmutas oma harimatust“. Millisel viisil, küsisid nad, Inglismaa valitsus võib mõelda, et tema poolt soovitav kogu Türgi riikliku korra pööre võib toimuda ilma, et varustaks kogu Ida? (Донесение кн. Ливена и гр. Поццо-ди-Борго от 24-го февраля (8 марта) 1833 года).

Meile näib, et vürst Lieven ja krahv Pozzo di Borgo mitte täiesti õiglaselt suhtusid lord Palmerstoni: tema Inglismaa poliitika määratluses üldsegi ei ilmnenu tema harimatus, vaid vastupidi, vaid paistis välja täielik Inglismaa Türgi vastase poliitika tegelike eesmärkide teadvustamine. Inglismaa valitsus pidas võimalikuks ja soovitavaks Ottomani Impeeriumile parema riigikorra ja hulga vastupidavama valitsuse ülesehituse juurutamist. Keiserlik valitsus aga tunnistas Türgis uute ja paremate valitsuskordade sisseseadmist võimatuks ja mittesoovitavaks.

Seni kuni mõlemad valitsused lähtusid vastandlikest vaatepunktidest ja seadsid endale täiesti vastupidiseid eesmärke - võis nende vaheline üksmeel Ida-küsimuses olla ainult juhuslik ja

lühiajaline. Kui aga Inglismaa valitsuse poolt saabub mõistmise aeg, et Türgis ei ole võimalik ega ka soovitatav luua asjade uut ja paremat korda, tuleb tema nõusolek Venemaa poliitika eesmärkide suhtes juba iseenesest esile.

See moment ei ole 30 aastatel, Türgi-Egiptuse tüli ajal, veel saanud. Seepärast alalised kokkupõrked ja vastastikune umbusaldus olid Venemaa ja Inglismaa vastastike suhete normaalseks tulemuseks. Eriti reljeefselt sai kinnituse see olukord vahetult peale juulis 1833 aastal Venemaa ja Türgi Impeeriumi vahel Unkiar-Skelessi liidu-traktaadi sõlmimist.

Salajasel 24 juuli 1833 aasta kirjas vürst Lievenile, Viitse-Kantsler krahv Nesselrode õnnitleb vürsti ja ennast Türgi-Egiptuse tüli õnneliku lõpetamise puhul, tänu õnnelikule ülesande täitmisele, milline oli pandud Valitseja poolt kindral Muravjovile ja krahv Orlovile Konstantinoopolis. Valitsejal üksi õnnestus hoida Euroopa tagajärgede eest, millised pidanuks möödapääsmatult tulenema Ottomani Impeeriumi langemisest.

„Kui“, kirjutab krahv Nesselrode, „rahu on Idas taastatud, kui Egiptuse võimule on pandud piirid ja ta on nihutatud Tauruse taha, kui laevasõit ja kaubandus veel kasutab Bosporuse väinas kaitset, milline on tagatud sellele meie traktaatidega, lõpuks, kui käesoleval ajal on sultani troon veel terve, siis seda eranditult tänu Valitseja Keisrile, kes seda soovis Euroopa rahuks ja pidades silmas mõistlikult mõistetud Venemaa kasu“.

Venemaa ja Türgi vahel allkirjastatud Unkiar-Skelessi kaitse-liidu-traktaadi eesmärgiks oli tagada tulevik, peale seda kui käesolev on parandatud ja korrastatud. See akt annab Venemaale kaks vaieldamatut kasu, krahv Nesselrode sõnul:

„Esiteks, ta peatab Egiptuse pacha auahned kavatsused, kes ei soovi enda vaenlaseks Venemaad. Teiseks, ta hakkab takistama seda, et nüüdsest Porta, nii nagu ta tegi viimasel ajal, kõikus Inglismaa, Prantsusmaa ja Venemaa vahel, sest-et ainult viimane riik, formaalse akti kaudu, kohustus abi ja kaitset osutama ... Meie relvastatud sekkumine Türgi asjadesse sai seadusliku baasi... Selle akti sõlmimine omab üpris positiivset tähendust“.

Vürst Lievenile ei olnud ülesandeks tehtud Londoni kabinetile Vene-Türgi Liidu-traktaadi teksti, milline oli allkirjastatud krahv Orlovi ja Butenevi poolt, esitada, seni kuni Porta ei määratle sellist esitamise hetke. Kuid, seejuures, suursaadikule oli selgitatud, et Porta ise soovis seda akti allkirjastada peale Venemaa vägede, millised olid tulnud Konstantinoopolisse sultani trooni päästmiseks, Venemaale naasemist.

On teada, et selle liidu-traktaadi eriti oluliseks sätteks oli salajane artikkel, milline tegi Porta kohustuseks sulgeda Dardanellid (mitte Bosporus) väin kõikide riikide sõjalaevadele. See artikkel, krahv Nesselrode 5. (17.) augusti 1833 a. telegrammi sõnade järgi, „ei pane Portale mitte mingit koormavat tingimust ja ei sunni teda alluma mitte mingile uuele kohustusele. Ta on ainult Dardanellide välismaa sõjalaevadele sulgemise fakti kinnitamine s.t. süsteemi, millisest Porta alati kinni pidas ja millise eest ta tegelikult ei saa keelduda ilma, et rikuks oma kõige lähemaid huviseid“.

Silmas pidades seda positiivset fakti, ei ole Inglismaal, ega ka Prantsusmaal õigust sellise Unkiar-Skelessi traktaadi salajase artikli vastu protesteerimiseks, sest et juba ammu ajast oli Dardanellide väin suletud välisriikide sõjalaevadele. Peale seda, see üldine eeskiri peab olema rakendatud samamoodi ka Venemaa laevade suhtes, milliste kasuks ei kehtestata mingit privileegi. Järelikult, mitte üks mereriik „ei saa kaevata tema õigustest ilmajätmise peale, millist Venemaa, erandi korras, ei kehtestanud oma enda kasuks“.

Peale eelnevat kokkulepet Portuga, Keiserlik valitsus kirjutas oma suursaadikule Londonis ette esitada Inglismaa kabinetile Unkiar-Skelessi traktaadi koopiat. Vürst Lieven täitis selle ettekirjutuse augusti alguses, lugedes lord Palmerstonile ette krahv Nesselrode 19 juuli selgitava telegrammi. Kuigi auväärne lord juba teadis sellest aktist Viini kabineti kaudu, ikkagi avaldas Venemaa suursaadiku teadaanne temale vapustavat muljet. Tema arvates, juba salajasus, millise juures see akt oli sõlmitud, avaldab ebameeldivat muljet. Selle traktaadi allkirjastamist varjati osavalt teiste riikide eest. Sõbralike suhete juures, millised eksisteerisid Inglismaa ja Venemaa vahel, oli Inglismaa valitsusel õigus arvestada suurema avameelsuse ja usaldusega. Mis aga puudutab selle akti sisu, siis see „seab ilmselgelt Porta Venemaast vasalli sõltuvusse ja seepärast Türgi poolt Euroopa süsteemis hõivatud koht, osutub vabalt ja saabus hädavajadus täita see tühik

teiste poliitiliste kombinatsioonidega“. Lõpetuseks kuulutas lord Palmerston, et Inglismaa jäoks Venemaa-Türgi liidu-traktaati „ei eksisteeri“. (Донесение князя Ливена о 4-го (16-го) августа 1833 года).

Venemaa suursaadik oli mõnivõrd kimbatuses pahameele tunde tõttu, millisega Inglismaa minister suhtus temale edastatud traktaati. Ta meenutas, et üpris hiljuti, maikuu, see sama lord Palmerston kiitis vaimustusega Venemaa Tsaari suuremeelsust, kes oma sõjajõududega läks sultanile appi ja päästis viimase hukust. Siis austusväärne lord tunnistas, et Inglismaa ei olnud siis võimeline osutama Türgile sellist tegusat abi. (Донесение кн. Ливена от 18-го (30-го) мая 1833 года).

Nüüd aga lord Palmerston ei pidanud paljuks järskudes väljendites laita Keiserliku valitsuse teguviisi, kelle arvates Unkiar-Skelessi liidu-traktaat pidi ainult tagama tulevaseks ajaks Portale selle sama Venemaa poolse abi, millise osutamist 1833 aasta suvel lord Palmerston ise tunnistas suuremeelseks ja üllaks teoks.

Seejuures, mitte ainult lord Grey ja Palmerston, vaid ka kogu ühiskondlik arvamus Inglismaal üha enam ja enam muutus Türgiga sõlmitud traktaadi tõttu Venemaa vastu vihasemaks, kuulutades selle Inglismaa rahvale solvavaks. Inglismaa valitsuse korraldusel võttis Inglismaa sõjalaevastiku relvastamine palavikulise kiirustamise iseloomu ja Inglismaa rahvas, näis, soovis sõda Venemaaga.

Inglismaa saadik S-Peterburis andis 17. (29.) oktoobril 1833 aastal Viitse-Kantslerile noodi, milline kujutas endast formaalset protesti Vene-Türgi Juuli-traktaadi vastu. Selles protestis oli öeldud, alguses, et Suurbritannia valitsus sai oma kurvastuseks teada selle akti sõlmimisest.

„See traktaat“, jätkas inglise noot, „näib, Tema Majesteedi valitsuse arvates, teostab Türgi ja Venemaa vaheliste suhete muudatuse, millise vastu on teistel Euroopa riikidel õigus protesteerida. Allakirjutanud on volitatud kuulutama, et kui selle traktaadi sätted võiks hiljem tuua kaasa Venemaa relvastatud sekkumise Türgi siseasjadesse, siis Suurbritannia valitsus jätab enesele sellisel juhtumil õiguse tegutseda vabalt aja nõuetele vastavalt, just-kui ülalmainitud traktaati ei oleks eksisteerinud“.

Täiesti samasuguste väljenditega protesteeris Juuli-traktaadi vastu Prantsusmaa Louis Philippe valitsus. Keiserlik valitsus, 24. oktoobri nootidega, vastas mõlematele kabinetidele. Ta keeldub mõistmast Inglismaa valitsuse rahulolematuse põhjuseid, kuna viimane neid ise välja ei ütle. Tegelikult, 8 juuli traktaat on eranditult kaitse-loomuline: ta oli sõlmitud kahe sõltumatu riigi vahel, millised kasutavad täielikult oma õigusi; see ei riku üldsegi mingi teise, milline see ka ei oleks, riigi huve... „Millisel viisil eriti teised riigid saavad kuulutada, et nad ei tunnista selle traktaadi vähimatki tähendust, kui ainult nad ei pea silmas riigi kukutamist, millise kaitsmine on selle traktaadi eesmärgiks?“

Viitse-Kantsler väljendab lootust, et kui Suurbritannia valitsus tutvub traktaadi tekstiga (1833 aasta oktoobris!), ta veendub oma eksituses ja tunnistas „akti hinda ja kasu, milline on allkirjastatud rahu ja samavõrd konservatiivses vaimus“. Lõpuks, Keiserlik valitsus kuulutab, et vaatamata Inglismaa ja Prantsusmaa protestidele, ta kavatseb jätkata Türgi suhtes tegutsemist, vaatamata nende täiesti mitte millegagi motiveeritud avaldusele.

Viitse-Kantsler ei varjanud vürst Liveni eest, et Venemaa poolt Inglismaa protestile antud vastuse toon erineb täielikult Venemaa tavalisest Inglismaa valitsusega suhtlemise toonist. Kuid see oli esile kutsutud Inglismaa valitsuse enese räigest avaldusest, milline, krahv Matuszewici sõnul, jääb diplomaatia ajaloos mälestusväärseks, kuna mitte kunagi ei esitatud ilma mingite motiivideta protesti.

„Käesoleva ajani“, jätkab krahv Matuszewic oma 2. detsembri 1833 aasta kirjas krahv Nesselrodele, „ei olnud diplomaatia ja tervel mõistusel avalikku lahet; aga terve mõistus nõuab, et kui keegi vastu vaidleb, siis ta on kohustatud esitama vastuväite ja kui ta kunagi protesteerib, siis ta peab ütlema miks. Grey ministeeriumile oli antud ülesandeks võtta need üldtunnustatud eeskirjad oma reformide hulka!“

Tuleb märkida, et selline krahv Matuszewici poolne järsk Inglismaa Unkiar-Skelessi traktaadi vastase protesti hukkamõist on seda enam huvitav, et see väljapaistev Venemaa diplomaat oli kõigis poliitilistes küsimustes Vene-Inglise liidu eest veendunud võitleja. Kuid krahv

Matuszewic teatas kategooriliselt krahv Nesselrodele, et „kui Venemaa taganeb mingi Palmerstoni ees, siis ta langeb sellelt kõrgelt kohalt, millisele ta tõusis Euroopas ja ohverdab oma õigustega, oma huvidega, oma väärikusega ja oma sõltumatusega“. Selle riigimehe arvates pidi Venemaa alati olema valmis võtma oma võimusesse „võtmed Mustale merele“, hoiatades oma vaenlasi laevastiku ning armeega, millised võisid igal ajal vallutada Bosporose ja Dardanellide väinad. (Письмо гр. Матушевича 2 декабря 1833 года из Мильтона.)

Venemaa vastus Inglismaa protestile ei meeldinud üldsegi Londonile: Inglismaa ministrid leidsid selle olevat „jäiga ning kõrgi“. Venemaa suursaadik selgitas lord Palmerstonile, et Vene noot vastab täielikult Inglismaa protesti sisule ja toonile. Inglismaa rahulolematus tuli ilmsiks Inglismaa relvastuse tugevdamises ja kõikjalt Venemaa vastase sõja puhuks liitlaste leidmise püüdlustes. Õnneks, need püüdlused osutusid 1833 aastal täiesti viljatuteks. Viini kabinett kuulutas otse, et ta kiidab Vene-Türgi traktaadi täielikult heaks. Kolme monarhi Münchengraetzi kohtumine (vt. kd.IV, I osa. Nr.135) kinnitas täielikult Venemaa, Austria ja Preisimaa täielikku nõusolekut kõigis peamistes poliitilistes küsimustes. Londoni kabineti püüdlused püüda oma võrkudesse Rootsi, jäi samuti edutuks, kuna Stokholmi valitsus väljendas kavatsust jääda Venemaa-Inglismaa vahelises sõjas neutraalseks. Järgi jäi ainult Prantsusmaa, milline ilmutas valmisolekut osaleda Venemaa vastases sõjalises demonstratsioonis. Kuid sõdida suure Põhja riigi vastu Prantsusmaa valitsus luges end võimetuks, pidades silmas Prantsusmaa sise-olukorda. Lõpuks, Inglismaa valitsus juba 1833 aastal pidi märkama, et Egiptuse küsimuses ta ei saa Prantsusmaale loota, millise vaated läksid märkimisväärselt lahku tema enda huvidest ja püüdlustest.

Sellistel asjaoludel oli lord Palmerston sunnitud vähendama oma sõjakihku, milline seejuures ei leidnud toetust Inglismaa ühiskonna üpris mõjukas osas, soovides iga hinna eest rahu säilitamist. Inglismaa saadik S-Peterburis andis Viitse-Kantslerile üle 21. novembri (3. detsembri) noodi, millises väljendatakse Inglismaa valitsuse lootust, et juuli-traktaat ei riku Inglismaa ja Venemaa vahelisi häid suhteid. Londonis lord Palmerston asus Venemaa suursaadikuga üksikasjalikult selgitama Unkiar-Skelessi traktaadi *tegelikku* sisu ja eesmärke. Need jutuajamised Lord Palmerstoni ja vürst Lieveni vahel väärivad tõsist tähelepanu, nii oma vormi kui ka oma sisu põhjal.

Lord Palmwerston kutrus suursaadiku endale külla, oma lossi ja peale head lõunasööki tekkis nende vahel alljärgnev vestlus. Inglismaa minister alustas Venemaa sõjakas meeleolus olekus süüdistamisest (sic!), kuna ta relvastub Balti- ja Mustal merel. On iseenesest mõistetav, et need relvastumised on suunatud ainult Inglismaa vastu. Kuid, küsib suursugune lord: miks Venemaa soovib Inglismaaga sõdida? Sest ju Inglismaa valitsus ainult kinnitab seda vaieldamatut fakti, et Unkiar-Skelessi traktaadi tulemusel muutus Türgi Venemaa suhtes vasall-riigiks. „Oma piiril sõltumatu riigi asemel“, tõestab Inglismaa minister, „Venemaa hakkab nüüdsest omama vassal-riiki. Selle asemel, et sõja juhtumil, karta rünnakut vaenlase poolt, ta saab õiguse liitlase poolsele abile“.

Lord Palmerston ei peatunud sellisel faktide moonutamisel; ta jätkas Inglismaa õiguste Venemaa poolse pideva rikkumise süüdistamisega – seda Alandi saarte kindlustamise kaudu! Kui Venemaa suursaadik, nii kummaline see ka ei ole, hakkas tõestama Inglismaa ministrile, et Venemaa kindlustused Alandi saartel ähvardavad Inglismaad samapalju kui teda ähvardab Kroonlinn, siis suursugune lord hakkas seda arvamust ümber lükkama. Rääkides, et „Alandi saared paiknevad Botnia väina alguses, milline peaegu kunagi ei külmu kinni ja järelikult sellest punktist Venemaa liikumine, rünnaku juhtumil, hakkab olema hulga vabam ja sõltumatu, kui teisest“. Ta lisas, et vallates Abo kindlust, on Venemaal täielik julgeolek Rootsi poolt ja et „järelikult, kindlustudes Alandi saartel, meie (Venemaa) saame silmas pidada ainult Inglismaad“ (sic!).

Kahjuks, vürst Lieven ei katkestanud seda Alandi saari puudutavat jutuajamist lihtsa viitega territoriaalsele ülemvõimule Alandi saarte üle. Kui 1856 aasta Pariisi kongressil sai Inglismaa viia ellu oma Alandi saari puudutava ebatavalise pretensiooni, siis see juhtus peale Venemaa vastu peetud võidukat sõda. Kuid 1833 aastal sõda mõlemate riikide vahel ei olnud ja seepärast lord Palmerstoni poolt esitatud pretensioon oli peaegu mõtetu.

Omalt poolt, vürst Lieven tõestas Inglismaa ministrile, et Keiserliku valitsuse järsk vastus Inglismaa Unkiar-Skelessi traktaadi vastasele protestile oli eranditult esile kutsutud selle asjaoluga, et Londoni kabinett mitte üksi, vaid koos Prantsusmaaga, esitasid oma protesti. Peale selle, lord Palmerston eksis rängalt, oletades, et Juuli-traktaadi järgi, Venemaa poolse sõja puhul mingi Euroopa riigiga kohustus Türgi võitlema Venemaa poolel. Sellist artiklit Unkiar-Skelessi traktaadis ei ole.

Siis lord Palmerston tõusis, võttis kätte mainitud traktaadi ja luges temale ette eraldi artikli, milline seadis Türgile mainitud kohustuse. Suursaadik vaidles õiglaselt vastu, et selline kohustus oli võetud esmasesse traktaadi kavva, kui hiljem see kõrvaldati ja et seda ei ole Venemaa ja Porta poolt allkirjastatud traktaadis. Inglismaa minister ei uskunud suursaadikut ja palus temal tuua selle temale antud akti eksemplar. See soov ka täideti ja ta oli sunnitud tunnistama oma Unkiar-Skelessi traktaadi eksemplari vigasust! Osutus, et Inglismaa valitsusele Porta poolt saadetud ärakiri oli ebatäpne ja seda ebatäpsust selgitas vürst Lieven originaali Türgi keelest tehtud halva prantsuskeelse tõlkega, milline oli tehtud Porta poolt.

Seejärel jätkas Inglismaa minister Dardanella puudutava eraldi artikli mürgise kriitikaga. Ta tõestas, et selle artikli jõul hakkab Dardanellide väin nüüdsest olema suletud kõigi Venemaa vastu sõdivatele riikide sõjalaevadele ja avatud ainult Venemaa laevastikule. Sellisel viisil Unkiar-Skelessi akt tühistas 1809 aasta Inglise-Türgi traktaadi, millise jõul Inglismaa kohustus austama Dardanellide väina sulgemist, kui viimane suletakse kõigi rahvaste, eranditult, sõjalaevadele.

Sellisele Inglismaa ministri avaldusele vastuseks luges suursaadik temale ette krahv Nesselrode 5. augusti telegrammi, millises tõestati veenval viisil, et et üldine sõjalaevade läbisõidu keeld puudutab kõiki, eranditult, sõjalaevu ja järelikult, Venemaa sõjalaevade kasuks ei ole Vene-Türgi liidu-traktaadiga kehtestatud mitte mingeid privileege. Muideks, suursaadik hakkas kiitma oma Valitseja suuremeelsust, kes ei kasutanud ära erakordselt soodsaid asjaolusid, et hankida Venemaale mingeid erandlikke kasusid.

Siis lord Palmerston küsis üpris sapiselt Venemaa suursaadikult: „Ainiti, kui see traktaat ei toonud teile mingeid kasusid, ega ka uusi privileege, siis kes teid sundis seda sõlmima?“ Sellele küsimusele vastas vürst Lieven, et Porta nõudis selle sõlmimist, pidades silmas võimalikke uusi kallaletunge, et saada endale „kõigi materiaalsete garantiidega võrdjõulist moraalselt garantiid“.

„Nii-siis, teie arvates“, väitis lord Palmerston, „Porta tegi esimesena sellise akti tegemise ettepaneku? Ainiti, me teame kindlast allikast, et ettepanek lähtus teie poolt, et Butenevile ((Boutenew, Бутенев)) oli antud käsk teha selline ettepanek isegi enne krahv Orlovi Konstantinoopolisse saabumist ja et sellel ajal paljud Divani liikmed protesteerisid selle vastu“. Kui vürst Lieven hakkas vaidlustama sellist Inglismaa ministri väidet, püstitas viimane selle vastu küsimuse: „Sellisel juhtumil, miks te ümbritsesite selle asja sellise saladuskattega?“. Mitte ainult Inglismaa ja Prantsusmaa, vaid isegi Austria eest, mis alati seinana seisis Venemaa Ida- poliitika omakasupüüdmatus eest, oli Unkiar-Skelessi traktaadi sõlmimine hoitud suurimas saladuses. See akt oli allkirjastatud 8. juulil, aga veel 1 augustil prints Metternich ei teadnud selle eksisteerimisest midagi ja kuulutas selle allkirjastamist võimatuks.

Venemaa suursaadik selgitas saladuses hoidmist Inglismaa ja Prantsusmaa Venemaa vaenuliku poliitikaga. Siis lord Palmerston tunnistas täiesti avameelselt, et Inglismaal ei ole miskit selle vastu, et Mehemet-Ali astuks Türgi troonile. Mille peale suursaadik märkis, et just seda Venemaa kunagi ei luba. (Донесение князя Ливена от 15-го (27) декабря 1833 года).

Ainiti, sel määral nagu Inglismaa veendus võimatuses Venemaaga sõdida, omamata mitte mingeid vastavaid liitlasi, sel määral lord Palmerston leevendas oma Venemaa suursaadikule antavate selgituste tooni. Jaanuaril 1834 aastal ta hakkas isegi eitama, et nõustus Egiptuse pachat nägema sultanite troonil. Ta paranes selles mõttes, et justkui ütles: kui Türgi troonile peaks asuma Venemaa Keiser, siis ta eelistaks sellel näha Mehemet- Alit. Lord Palmerston tegi isegi Inglsimaa saadikule mr. Blighile ülesandeks teatada Keiserlikule valitsusele, et ta on rahuldatud temale vürst Liveni poolt antud selgitustest Vene-Türgi traktaadi päritolu ning eesmärkide kohta.

Pidades silmas sellist Inglismaa kabineti käitumise muutumist, Keiser Nikolai I pidas isegi võimalikuks muuta oma Inglismale antud selgituste tooni ning sisu.

„Nõnda nagu Inglismaa muutus armastusväärseks“, kirjutas krahv Nesselrode 1834 aasta jaanuaris, „siis ka meie hakkame olema armastusväärsed. Meie hakkame alati temale maksma tema enda rahaga“. Ja nii nagu Inglismaa valitsus viisakalt palub (ei nõua) selgitusi mõnedes küsimustes, siis suursaadik võib need temale anda. Ta võib positiivselt väita, et Venemaa sõjalaevastik Mustal merel ei ole üldsegi suurendatud. Balti merel on sõjalaevade arv see-sama, mis oli see Katariina II ja Aleksander I ajal. Abo linnas ei ole üldsegi kindlustusi. Alandi saartel on ehitatud 2 pataljonile „kindlustatud kasarm“. Väita, et see kasarm ähvardab Inglismaa julgeolekut – on vähimal määral naljakas. Mitte vähem kummaline on Inglismaa kaebus Venemaa relvastumisest Poola Kuningriigis, kui Venemaa naaberriikidel ei ole midagi selliste kindlustamiste vastu. Lõpuks, küsib Viitse-Kantsler, kas Inglismaa nõusolek Venemaa suhtes sõbraliku sultani asemel tõsta Türgi troonile tema vaenlane – Mehemet-Ali, ei kujuta endast Venemaale hulga suuremat ohtu, kui Inglismaale kindlustatud kasarmu Alandi saartel? (Депеша гр. Нессельроде от 4-го (16-го) января 1834 г.).

Vürst Livenil ei tulnud Vene-Türgi liidu-traktaadi eesmärgi ja sisu suhtes neid läbirääkimisi edasi pidada. Troonipärija Tseesarevits Aleksander Nikolaevitsi täisikka jõudmisel, Valitseja Keiser nimetas vürst Lieveni, 22 aprilli 1834 aasta ukaaziga, Suurvürsti hooldajaks. Vürst Lieven oli sellise kõrge auga erakordselt rahul ja sama aasta suvel ta lahkus oma ametipostilt St-Jamesi Õukonna juures. Lord Palmerston ei varjanud vürst Lievini eemaldamise puhul oma rõõmu. Kuid see rõõm ei kestnud kaua: ta sai üpris varsti teada, et Venemaa suursaadiku ametipostile Londonis oli nimetatud krahv Pozzo di Borgo, keda ta teadis, kui osavat diplomaati ja oma väärtust tundvat isikut.

Keiserliku suursaatkonna asjade ajutiseks juhtimiseks oli Pariisist Londonisse üle viidud asjuriks saatkonna nõunik – krahv Medem ((Медемъ)). 1(13) juuni 1834 aasta instruksioonid krahv Medemile selgitatakse Keiserliku valitsuse poolset peamist vaatenurka Inglismaa suhtes. Inglismaa ministritele, räägitakse selles huvipakkuvas aktis, on pähe istunud mõte, et Venemaa on läbi imbinud Inglismaa vastastest vaenulikest kavatsustest. Kõikjal viirastuvad neile vaenlased, kes on Venemaa poolt tõugatud Inglismaa huvide vastu mitte ainult Euroopas, vaid isegi Aasias ja Ameerikas. Kuid krahv Medem oli kohustatud alaliselt pidama silmas Valitseja kõigutamatut otsust pidada Inglismaaga kõige sõbralikemaid suhteid, millised „juba paljude aastate kestel ühendavad Venemaad ja Suurbritanniat“.

„See soov“, jätkab krahv Nesselrode, „alati juhtis ja ei lakka juhtimast Valitseja Keisri poliitikat, kuna ta on veendunud selles, et mõlemate rahvaste liit on niivõrd kasulik nende kommertshuvidele, kuivõrd hädavajalik Euroopa suurte huvide kaitseks ja eriti üleüldise rahu kindlustamiseks“.

Valitseja Imperaator ei soovi sekkuda teiste riikide siseasjadesse, kuid ta samuti ei luba oma enda siseasjadesse sekkumist. „Ainiti, kui kunagi Inglismaa valitsus“, väidab Viitse-Kantsler, „riivab meie augustliku Valitseja enda seaduslikke õigusi mingi tegeliku Venemaa küsimuse suhtes, oleks suhete katkestamine möödapääsmatu tagajärg ja Valitseja võtnuks täie kindlusega ja oma asja õiglusest kõik sellest tulenevad asjaolud“. Tänu Jumalale, vaidlus Vene-Türgi traktaadi üle lõppes. Lord Palmerston kutsus selle kokkupõrke esile ainult sellepärast, et tundis, kuivõrd haletsusväärne oli Inglismaa roll Ida-asjades, võrreldes Venemaa hiilgava rolliga.

Lord Palmerston võttis krahv Medemi vastu üpris armastusväärsest ja astus temaga avameelset suhtlema. Ta võib-olla soovis Keiserlikule valitsusele tõestada, et selline asjur, nagu krahv Medem, on parem kui krahv Pozzo di Borgo, võib hoida Londoni ja S-Peterburi Õukondade vahelist üksmeelt. Nii, rääkides Medemiga Aasia asjadest ja täpsemalt Pärsias, suursugune lord hüüatas korra: „*Sellest hetkest peale, kui Venemaa ja Inglismaa on omavahel üksmeelel on rahu Aasias tagatud!*“

Suured sõnad, isegi lord Palmerstoni huultel! Äärmiselt kahetsusväärsest, üpris harva Suurbritannia riigimehed meenutavad suurt tõde, milline seisnes tuntud Inglismaa välisministri poolt esitatud sõnades.

Venemaa asjur tuli hea meelega vastu lord Palmerstoni heasüdamlikule meeolule ja kutsus ta üles veelgi suuremale avameelsusele. Ta ütles temale avameelselt, et ta ei tunne üldsegi Inglismaa poliitikat. Ühest küljest, suursugune lord veenab teda pidevalt oma kavatsustes minna Ida-asjades

käsikäes Venemaaga; teisest küljest, Inglismaa suursaadik Konstantinoopolis, lord Ponsonby, tegutseb vastassuunalises mõttes. Venemaa püüab kogu jõuga hoida sultanit tagasi Egiptuse vastasest sõjakatest kavatsustest, kuid Inglismaa valitsus on veendunud, et Venemaa, vastupidi, toetab Megemet-Ali ja kõigi jõududega soovib kutsuda esile katastroofi Idas ja Ottomani Impeeriumi hukku.

Kuidas aga mõista sellist ilmset vasturääkivust?

Lord Palmerston vastas sellele küsimusele üpris avameelselt järgmiste sõnadega: „võib-olla see on vale, kuid me omistame oma valitsusele salajased kavad Ottomani Impeeriumi jagamise või jaotamise kohta. Ainiti, on sellegi poolest õige, et see idee hakkab siin valitsema kuni selle ajani, kuni Türgi hakkab asuma sõltuvuse seisundis, millisesse teda aetas 8 juuli traktaat... Meie anname au meie Valitseja mõõdukusele; meie tunnistame tema jõupingutusi, et säilitada rahu; kuid meie kartused Venemaa Idas valitsemise tagajärgede suhtes ei kao“.

Sellisel viisil, lord Palmerstoni sõnul, ainult Unkiar-Skelessi traktaat tekitas ja hoidis ülal Venemaa suhtes Inglismaa kadeduse ja vaenulikkuse tundeid. Kuid üpris varsti osutus, et selle traktaadi tühistamine ainiti üldsegi ei vähendanud tema vaenulikke tundeid.

Vaat miks krahv Medemil oli täiesti õigus, kui ta tuletas Inglismaa riigimeestega peetud avameelsetest jutuajamistest järgmised kolm järeldust: 1)“mitte kunagi me ei jõua külvata Inglismaale tegelikku usaldust meie omakasupüüdmatuse ja kohusetundlikkuse vastu, milliseid pingutusi meie ka sel eesmärgil ei teostaks; 2)Inglismaa valitsus hakkab kasutama igat juhtumit, et kõigi tema käsutuses olevate vahenditega kahjustada meie sõbralikke suhteid Portuga; 3)kui Londoni Õukond väljendab nõusolekut meiega üksmeelele jõuda, et hoida ja tugevdada Ottomani Impeeriumi, siis ta on sunnitud seda tegema hädavajaduse jõul, et säilitada rahu ja kontrollida meie mõjutuse mõju“. (Донесение гр. Медема от 14-го (26-го) сентября 1834 года).

Inglismaa poliitika iseloomustus, milline oli antud krahv Medemo poolt, mitte ainult ei kutsunud esile Keiser Nikolai I heakskiitu, milline oli kirjutatud tema raportile: „Medem väga hästi rääkis“, kuid ta täiesti õigustaks end kogu järgneval ajal. Lõpuks, ise Medem võis selles veenduda Inglismaa valitsuse muutmise juhtumil. Lord Grey kabinet, koos lord Palmerstoniga, pidi loovutama oma koha tory ministeeriumile, millise eesotsa said hertsog Wellington ja sir Robert Peel. See juhtus 1834 aasta detsembris.

Seni kuni mõlemad riigimehed olid asjadest eemal, nad kritiseerisid palavalt lord Palmerstoni ja Grey teguviisi juuli-traktaadi asjus Venemaa suhtes. Vaat miks Keiserlik valitsus, 26 detsembri 1834 aasta telegrammiga, kirjutas krahv Medemile ette avameelselt selgitada uutele ministritele asjaolusid, millistel mainitud traktaat oli allkirjastatud. Krahv Medem kiirustas asju selgitama sir Robert Peelile ja hertsog ((lord)) Wellingtonile. Ta saatis neile S-Peterburist saadud telegrammide koopiaid ja tõestas kirglikult, et eranditult Türgi päästmiseks vältimatu huku eest oli kutsutud esile Vene-Türgi liidu-traktaat.

Kuidas aga suhtusid neisse Venemaa asjuri avameelitsustesse mõlemad Inglismaa riigimehed?

Sir Robert Peel ei vaidlustanud asjaolusid, millistel juuli-traktaat sõlmiti ja isegi nõustus tunnustama selle soodsat mõju Türgile. Kuid ta ei suutnud tunnustada selle akti sõlmimise hädavajalikkust ja veelgi vähem sellesse väinasid puudutava eraldi artikli võtmist. „Milleks see traktaat“, küsis ta krahv Medemilt, „milleks see nimetus: eraldi, kui Venemaa kabinet püüdis tõestada, et ta selle aktiga ei taganud enesele mitte mingit erandlikku kasu, ega mitte mingit õigust, millist ta varem ei omanud? Ei ole eriti teravat vahet *kaitse- ja rünnaku-liidul*, kuna see sõltub tõlgendamisest, millist soovid nendele sõnadele vajaduse juhtumil anda“.

Krahv Mendem katkestas sir Robert Peeli jutu ja hakkas palavalt tõestama, et tema Valitseja soovis vaid päästa Türgit möödapääsmatust hukust. Inglismaa minister ei eitanud Venemaa Tsaari suuremeelseid kavatsusi, kuid ikkagi ei suuda mõista, miks sellise läbitungimatu saladuskattega olid need krahv Orlovi ja Porta vahelised läbirääkimised ümbritsetud. Lõpuks, sir Robert Peel esitas Venemaa asjurile järgmise küsimuse: „Mida teeb teie valitsus, kui mingi mereriik milline asub teiega sõjas, soovinuks tungida läbi väinade ja kui Türgi ei pea end olevat võimeliseks läbisõitu takistama?“

Krahv Medem vastas sellele üpris delikaatsele ja päevakajalisele küsimusele: kui Porta taganeb ähvardamise peale ja laseb väinadest läbi, siis ta „muutub meie vaenlaseks“. Kui ta aga hakkab vastu, „siis me kiirustame temale appi kõigi meie vabade jõududega“.

Selline oli Venemaa asjuri vestlus selle Inglismaa riigimehega, kes oma märkimisväärsete poliitiliste võimete ja mõistuse poolest oli, selle sõna täielikus mõttes, uue tory ministeeriumi hingeks. Ei saa märkimatta jätta, et Vene-Türgi liidu-traktaadi tähtsuse küsimuses sir Robert Peel jagas täielikult oma vaateid lord Palmerstoniga. Võib olla ainult selles küsimuses olid mõlemad Inglismaa riigimehed täiesti ühel arvamusel.

Vaatleme nüüd, kuidas suhtus hertsog Wellington sellesse samasse akti peale nende poolt ministritoolile asumist. Ta alustas oma vestlust krahv Medemiga veenmisest, et tema sügava veendumuse järgi, peavad Venemaa ja Inglismaa alati olema seotud liidu ja sõpruse sidemetega. Kuid, lisas ta, viimasel ajal ilmusid nende vastastikuste suhete horisondile kaks pilve: Poola asj ja Vene-Türgi traktaat. Poola Kuningriigis toimus Valitseja Keiser täiesti seaduslikul viisil ja hertsog Wellington kiidab täielikult heaks poolakatele Keiser Aleksander I poolt antud vabaduste tühistamise.

Teine asi: juuli-traktaat! Hertsog ei hakanud vaidlema asjaolude ja motiivide suhtes, millised viisid selle akti sõlmimiseni. Kuid, jätkas ta, „on üks ilmne ja positiivne fakt, see on – *selle traktaadi eksisteerimine, milline*, kõikide maade ühiskondliku arvamuse järgi, seab Türgi Venemaa suhtes vasalli seisundisse. See üldine arvamus, milline hakkab eksisteerima seni kuni hakkab eksisteerima see traktaat ja meie vahel (ministrite) ei leidu, kedagi, kes julgeks kaitsta seda akti, kuigi ma oletan, et sisuliselt ei ole sellel Keiserlikule valitsusele mingit tähtsust ja et eraldi artikkel ei taga temale mitte mingit uut või erandlikku kasu“...

„Ma lähen aga veelgi kaugemale“, jätkas vana hertsog harva esineva läbinägelikkusega, „ma väidan, et see akt mitte ainult ei taga Venemaale Idas valdavat mõju, vaid ta ka ei suurenda millegagi neis maades rahu säilitamise käendust“. (1854 aasta!) Tõendina tõi hertsog Wellington selle fakti, et Mehemet-Ali pidanuks alluma mitte ainult Venemaa, vaid ka teiste suurte riikide tahtele.

„Pidades silmas sellist katset“, jätkas oma juttu hertsog, „ja pidades silmas seda, et Keiserlik valitsus ise on veendunud ja tõestab meile, et see traktaat, olemuselt, ei oma temal mitte mingit positiivset tähendust, sest, kui sultan, omalt poolt, väljendab oma nõusolekut, mitte tühistada seda akti, milline tekitab sellisel määral ja kõikides riikides, aga eriti Inglismaal, rahvuslikku vihkamist? Ma kuulutan täiesti avameelselt, kuni see traktaat hakkab omama kohustuslikku jõudu, siis meie ei saa end kunagi süüdistada meie valitsuse umbusaldamises, millisega me soovime nii väga olla üksmeelel kõikides küsimustes“. (Донесение гр. Медема от 22-го января (3 февр.) 1835 года).

Muideks, hertsog Wellington ei viivitanud lisamast, et ta ei julge nõudmisega pöörduda Keiser Nikolai I poole. Ta ainult väljendab oma südamesoovi, pidades silmas Inglismaa ja Venemaa heade suhete ja üksmeele suurt kasu.

Ei ole kahtlust., et ülalesitatud hertsog Wellingtoni sõnad erinevad märkimisväärselt Juuli-traktaadi hinnangust, milline oli varem välja öeldud vürst Lievenile ja krahv Matuszewicile. Ministri ameti ja sellega seotud vastutuse mõju ilmub ja antud juhtumil üpris reljeefsel viisil. Kuid, teisest küljest, erapoolekus nõuab tunnistama hertsogi sõnade taga suurt loogikat ja üpris kainet vaadet poliitilisele olukorrale, milline on loodud Vene-Türgi liiduga Marmori mere kallastel. Hertsog Wellington ühines selles küsimuses samuti lord Palmerstoni arvamusega. Kuid tema argumenteerimine oli läbi imbinud siirast soovist hoida Venemaaga häid suhteid.

Keiser Nikolai I ei teinud mitte mingit märget krahv Medemi huvitavale raportile, millises oli antud aru ülalmainitud vestlustest sir Robert Peeliga ja hertsog Wellingtoniga. Kuid kui meenutada, siis millise sügava austusega suhtus Keiser Nikolai Pavlovits Waterloo lahingu kangelasse, siis saab mõistetavaks mulje, millist avaldati temale hertsog Wellingtoni sõnadega. Võib olla võib eksimatult mõelda, et ülalesitatud hertsogi avameelsused mõjutasid olulisel viisil Keisri otsust mitte uuendada Unkiar-Skelessi traktaati ja pöörata selle eraldi artikkel eriliseks üldkohustuslikuks rahvusvaheliseks aktiks. See juhtus 1841 aastal.

Muideks, kui krahv Pozzo di Borgo, 1835 aasta alguses, ilmus Londonisse, et asuda oma uuele ametipostile, oli temale ette kirjutatud, et ei tohi astuda Inglismaa valitsusega vaidlusse 1833 aasta Juuli-traktaadi eesmärgi ja tähenduse suhtes. Valitseja Keiser väljendas oma siirat soovi mitte tekitada hertsog Wellingtoni ministeeriumile mitte mingeid probleeme. Keiserliku valitsuse olukord jääb, Inglismaa suhtes, „tugevaks, rahulikuks ja täiesti sõltumatuks“.

Mis puudutab juuli-traktaati, siis 14. jaanuari 1835 aasta instruksiooni alusel, krahv Pozzo di Borgo oli kohustatus mäletama, et „seni kuni hakkab kestma rahulik olukord, niivõrd kooskõlas meie eesmärkidega, see traktaat jääb meie arhiivides ajalooliseks dokumendiks, millise üle on Venemaa uhke, kuid millise mõju ta üldsegi ei kiirusta esile kutsuma“.

Keiserlik valitsus tunnistas, 1835 aastal, juuli-traktaadi säilimine ei ole mitte ainult „väarikuse ja au asi“, vaid samuti „poliitiline hädavajadus“. Vaat miks krahv Nesselrode ei saanud hertsog Wellingtoni kõigi juuli-traktaati puudutavate kriitiliste märkustega nõustuda. Hertsog peaks meenutama, et peale Adrinopoli traktaati ta süüdistas Venemaad kavatsuse lagundada Ottomani Impeerium. Nüüd on ta jälle Venemaaga rahulolematu akti sõlmimise pärast, millise ainsaks eesmärgiks oli selle sama Ottomani Impeeriumi säilitamine! (Инструкция графу Поццо-ди-Борго от 14-го января 1835 года).

Juba esimeses vestluses, millise uus Venemaa suursaadik pidas hertsog Wellingtoniga, rõhutas viimane kategooriliselt Keiser Nikolai I poolse deklaratsiooni väljaandmise hädavajadusele, milline taastaks Juuli-traktaadiga kõigi suurte riikide tasakaalu Türgi suhtes. Krahv Pozzo di Borgi kuulutas samasuguse otsustavusega, et Valitseja ei anna kunagi sarnast deklaratsiooni välja. Suursaadik ei näinud vajadust jätkata sarnaseid jutuajamisi Juuli-traktaadi üle juba seepärast, et oli täiesti veendunud tory ministeeriumi, hertsog Wellingtoniga eesotsas, lähedasest langemisest.

Tõesti, märtsis 1835 aastal pidi Wellington-Peeli ministeerium esitama tagasi astumise palve ja uue valitsuse eesotsa astusid lord Melbourne, kui peaminister ja lord Palmerston, kui välisasjade riigisekretär. Inglismaa kuningas, Venemaa suursaadiku sõnul, nuttis, kui jättis hüvasti hertsog Wellingtoniga. Krahv Pozzo di Borgo ise aga oli seda meelt, et uuel valitsuselt „meie kohtame parimaid vorme ja selle sama tageda tahte“.

Selleks, et tõestada oma arvamuse põhjendatust, visandas uus suursaadik Inglismaa sisejuhtimise kordade iseloomustuse. Tema arvates, viimane kriis tõi esile Inglismaal kahe peamise partei olemasolu: ühel poolel asub – kuningas, enamus Lordide koja liikmetest, seadusega tunnustatud protestantlik kirik, nimekas kaupmeeskond ja enamik kolme ühendatud kuningriigi maaomanikest; teisel – vanad whigi partei liikmed, kes reetsid aristokraatia, sektide liikmed ja dissidendid, väikekodanlus, koos Šotimaa vabariiklaste ja Iirimaa katoliiklastega.

Viimastel on, O'Connell isikus tähelepanuväärne osav ja tark juht, kellel on väga suur mõju kõigile valitsuse otsustele. Vana poliitiliste parteide jaotus ja „vana konstitutsioon“ enam ei eksisteeri. Kuninglik võim on Inglismaal muutunud „kehata varjuks“ ja ei oma mingeid vahendeid, ega „et sundida end kartma, ega ka et sundida end armastama“. Ta jäi ilma igasugusest mõjust ja tegelikust tähendusest.

Sellest ajast peale, tõestab krahv Pozzo-di-Borgo oma valitsusele, nagu kuningas ja maa-aristokraatia jäid ilma poliitilisest võimust, mis läks üle tööstusega tegelevale rahvamassile, oli monarhiale antud surma-löök ja ta võttis vormi, millisel puudus igasugune sisu. Whigide liidul radikaalidega – vaat millel põhineb Inglismaa kaasaegne valitsuskord. „Inglismaal tappis parteiline vaim poliitilise vaimu“.

Pidades silmas selliseid asjaolusid, saab selgeks, miks uus Inglismaa valitsus suhtub varjamatu vihkamisega Euroopa kontinendi suurtesse konservatiivsetesse riikidesse. Vaat miks lord Palmerston sai Inglismaa valitsuses sellise valdava mõju. „Muutudes jakobiiniks“, kirjutab Venemaa suursaadik suursugusest lordist, „sest-et ta on ülejooksik, ta ühendab endas, koos jonnaka iseloomuga, kurja moraali ja palju tagedat tahet. Tema mõistus, kuigi tõhus, on ikkagi kauge ja segane. Mitte kunagi ta ei nõustu miski lepitavaga ja milline oleks võimeline seadma sisse Inglismaa ja suurte liitlasriikide vahel sõbralikke suhteid“.

Lord John Russellist, kes siis just äsja esile kerkis, kirjutas Venemaa suursaadik, et see „väike külm, pedantne ja kättemaksuhimuline inimene, kellel on palju kanantust ja kes on valmis

minema, kui tarvis, ühelt reformilt teisele – kuni vabariigini... Kõrgema aristokraatia juures, millisesse ta kuulub, ei ole enim neetud vaenlast“.

Lordide Palmerstoni ja John Russelli sellisel mõjul poliitikale ei ole miskit lootust Inglismaa ja Venemaa alalistele headele suhetele. Mõlemad need riigimehed ekspluuteerivad osavalt Inglismaa avalikku arvamust, milline on nõnda kõvasti Venemaa vastu üles ärritatud. Whigid ja radikaalid näevad Venemaas „monarhistliku hoone nurgakivi“. Venemaa vastase vihkamisega on läbi imbunud mitte ainult Inglismaa revolutsionäärid, vaid, „peaegu kõik sellel maal“ - kirjutab krahv Pozzo di Borgo. (Его донесения от 16-го (28-го) апреля и 3-го (15-го) сентября 1835 года).

Pozzo di Borgo isiklik meeolu ja tema vaade uuele äsja moodustatud liberaalsele Inglismaa ministriumile ei saanud kaasa aidata mõlemate valitsuste lähenemisele. Venemaa suursaadikul oli tihti kokkupõrkeid Inglismaa Välisministeeriumi ((Foreign Office) peaga ja ta ei varjanud seda umbusaldust, millise ta temasse suhtus. Ta oli pahandatud, muuseas, lord Palmerstoni järgmise teoga: viimane küsis suursaadikult, isiklikuks lugemiseks, krahv Nesselrode telegrammi, millises väljendatakse Venemaa õukonna rahulolu lord Durhami oletatava nimetamisega Suurbritannia suursaadikuks S-Peterburgi. Suursugune lord näitas seda telegrammi kuningale, kes ärritus selle peale, et sellisest nimetamisest räägitakse ja kirjutatakse varem kui ta on selle heaks kiitnud. Krahv Pozzo di Borgo kirjutab oma õukonnale lord Durhami nimetamisest, kui oletusest ja ta ei teadnud üldsegi, et tema poolt lord Palmerstonile usaldatud telegramm jõuab Inglismaa kuninga kätte. (Донесение от 21-го июня (3 июля) 1835 года).

«Teie Hiilgus“, kirjutab krahv Pozzo di Borgo vürst Lievenile, kes juhtis ajutiselt Välisministeeriumi, „paremini teistest mõistate, kuivõrd probleemne on ajada asju sellise inimesega, nagu lord Palmerston. Teile endal oli aastaid tagasi kibe kogemus. Ma võin teid, vürst, veenda, et tema rumal eetika ei ole mitte üldsegi paranenud, vaid vastupidi, läheb iga päevaga halvemaks. Mis aga puudutab mind, siis ma hakkan hoiduma tema väljakutsetest. Kuid ma ei luba temale minu suhtes tooni ja tahet, millist ma ei suuda kannatada. Mis puudutab tema vaenulikke plaane, siis meie avastame need õigeaegselt. Ja nii nagu meie suurimad otsesed huvid keskenduvad nimelt sellistes kohtades, kuhu suundub tema kahjulik tegevus, siis ka meie tegevus hakkab seal olema mitte vähem elav, tähelepanelik ja viljakas, et paralüeerida ja hävitada tema plaanid“.

(Донесение от 19-го (31-го) июля 1835 года).

Keiser Nikolai I kiitis täielikult heaks oma Londoni Õukonna juures asuva suursaadiku teguviisid ning kavatsused. Ta käskis Viitse-Kantsleril temale edasi öelda, et Valitseja jagab niivõrd tema vaateid, et tunnistab tema raportid Inglismaa siseolukorrast kirjutatuks „nagu tema dikteeringu järgi“. „Meie augustlik monarh“, kirjutab krahv Nesselrode 10 aprillil 1835 aastal krahv Pozzo di Borgole, „mitte kunagi ei juhindunud eeskirjast - liialt oletada head või liiga karta halba, millist meile võib teha Inglismaa“. Venemaa väljus võidukalt kõigist probleemidest, millised olid Idas, aga ka Poolas.

„Need tulemused, nagu te teate“, kirjutab Viitse-Kantsler, „olid saavutatud ainult seepärast, et üks ja sama printsiip lebas meie tegevuse süsteemi aluseks, aga nimelt: avalikult teatada valmisolekust minna sõja riskile iga kord, kui oli tarvis kaitsta meie huve ja meie õigusi mingis küsimuses, millises Venemaa võib omada vahetut mõju. Teisest küljest, meie vähendasime meie hääletooni ja hoidusime igasugusest riskantsest sammust küsimuses, milline on seatud faktiliselt väljaspool meie tegevussfääri ja mis ei puuduta Venemaa tegelikke huvisid, nagu täpsemalt, Portugali ja Hispaania asjad“.

Järgides sellist tingimusetult mõistlikku poliitikat, Venemaa, kinnitab krahv Nesselrode, mitte kunagi ei hõisanud otsustest, milliseid ta ei olnud võimeline täide viima, aga teisest küljest, ta alati võis teostada oma plaanid, millised on Valitseja poolt tunnistatud oma rahva kasudele ja aule vastavaks.

Juhindudes sellistest mõistlikest printsiipidest oma rahvusvahelises poliitikas, Keiser Nikolai võis sõjakate hüüatuste ajal, millised aeg-ajalt Inglismaalt kostsid, säilitada täielikult külma verd. Nii, lord Palmerston, kord familiaarsel toonil, kord aga nähtava tigidusega, rääkis Venemaa suursaadikule Venemaa ilmest Khiva vallutamise kavatsusest ja „edasi Indiasse“ sammu tegemisest.

Kui, peale Toeplitzi nõupidamist (vt. kd.IV. Osa I, Nr.138), kolm põhjariiki otsustasid kaotada Krakovi Vabariigi ja viia sinna Austria väed, Inglismaa valitsus protesteeris, üpris tugevates väljendites selle meetme vastu. Keiser Nikolai I käskis oma Viitse-Kantsleril jätta sellele protestile vastamata.

Hulga tugevamad olid karjed Inglismaa perioodilises ajakirjanduses ning seltskonnas Mustal merel Vene võimude poolset Inglismaa laeva „Vixeni“ konfiskeerimise puhul. See laev oli vallutatud Soudjouk-Kale sadamas püssirohu ja lahingumoonaga koormaga. Andrinople traktaadi artikkel IV jõul, kogu Kaukaasia rannik, alates Kubani jõe suudmest kuni St-Nikolai sadamani, asus Venemaa võimu all ja ainult kaks sadamat: Anapa ja Redout-Kale, olid avatud kõikidele rahvastele kauplemiseks. Laev „Vixen“ rikkus teadlikult nii seda määrust, aga samuti ka Venemaa Konstantinoopoli saatkonna poolt kõigile Porta juures asuvatele välismaa missjonidele välja kuulutatud Kaukaasia rannikuga, erandiks kaks eelmainitud sadamat, kauplemise ärakeelamise korraldust.

Pidades silmasneid asjaolusid, Inglismaa laev „Vixen“, koos veosega, oli konfiskeeritud. Keiserlik suursaadik Londonis oli hoiatatud, et kõik Inglismaa protestid kohtavad Venemaa poolset formaalset keeldumist ja et „Valitseja Keiser ei tagane mingite tagajärgede ees“, millised võivad olla esile kutsutud õigusemõistmise aktiga, milline on tehtud „Vixeni“ suhtes. Peale selle, Londoni ja teistele Keiserlikele saatkondadele ning missionidele oli kirjutatud ette pidada alati silmas, et Venemaa ei luba kunagi, et tema territoriaalsed õigused, millised põhinevad Türgiga sõlmitud traktaatidel, oleksid hukka mõistetud kolmanda, neis mitte osaleva, riigi poolt. (Депеши гр. Нессельроде от 4(16)января и 22 февраля 1837 года).

Suurbritannia suursaadik Venemaa Õukonna juures, lord Durhan, saabudes Vahemere ja Musta mere kaudu suure pidulikkusega S-Peterburgi, oli täiesti rahul krahv Nesselrode poolsete laeva „Vixen“ asjas antud selgitustega. Täiesti teisiti suhtus sellesse asja lord Palmerston, kes hakkas tuliselt Venemaa suursaadikule tõestama, et Venemaal ei ole õigust kogu Kaukaasia rannikule ja et Türgi ei saanud Venemaale selliseid valdamise õigusi, milliseid tal endal ei olnud, loovutada. Selliste sõnade peale krahv Pozzo di Borgo teatas kõige kategoorilisemal viisil, et tema Valitseja loeb neid maid tema võimu all olevateks ja et ta ei luba mitte kellegil (peale Porta) tõlgendada tema heaks Türgilt soetatud õigusi. Kuid lord Palmerston ikkagi, terve tunni kestel, tõestas, et Kaukaasia ei kuulunud Venemaale ja et Venemaa võimud ei või seal käsutada.

Vaatamata Venemaa valitsuse energilisele ründamisele laeva „Vixeni“ tõttu, suursaadik ainiti oletas, et Inglismaa valitsus teeb kõik, et varsti see asi lõpetada. Kuid ta ei varjanud, et „selle maa Venemaa vastased eelarvamused on peaegu üleüldised. Inglismaa rahvas on kade ja midagi ei mõista välisasjadest“.

Kuid krahv Pozzo di Borgo pidi varsti veenduma oma vaate ekslikkuses äraleppimise vaimu suhtes, millise ta oli omistanud Inglismaa valitsusele. Terve kuu lord Palmerston vaikus „Vixeni“ asja suhtes. Ta ilmselgelt vältis Venemaa suursaadikuga rääkimist. Kuid 18.(30.) aprillil suursugune lord nakatus uskumatust Venemaa vastasest filipikast. Veelgi suurema jõuga ta hakkas vaidlustama Venemaa õigust Kaukaasiale, milline oli tunnistatud Andrinople rahu-traktaadiga. Krahv Pozzo di Borgo protesteeris jällegi energilisel viisil ja eitas Inglismaa õigust võtta enesele „sõltumatute riikide vahelise traktaadi üle kõrgema tribunali“ teostamise rolli. Edasi, suursaadik kaitses otsustavalt Venemaa poliitika mõõdukust Türgi suhtes, kellele oli osa kontributsioonist andestatud, Doonau Vürstiriigid tagastatud jne. Siin lord Palmerstoni kannatus katkes: need Venemaa suursaadiku sõnad ajasid ta lõplikult marru ja ta vastas palavikulise hooga temale alljärgneva Venemaa süüdistamise aktiga:

„Jah“, ütles ta, „Euroopa magas liiga kaua. Lõpuks ta ärkas, et panna piir vallutuste süsteemile, millist Keiser kavatseb täide viia kõigil oma avara Impeeriumi piiridel. Poolas ta rajab kindlustusi ja ähvardab Preisimaad ja Austriat. Ta viis oma väed Vürstiriikidest välja, kuid külvab seal segadust, et omada ettekäänat sinna tagasi pöördumiseks. Ta ehitab suuri kindlusi Soomes, et hirmutada Rootsit. Pärsias teie saadik meelitab sahhi arututele, teda laostavatele sõjakäikudele ja teeb talle ettepanekuid, et ta ise osaleks neis laastavates sõdades, etteda nõrgendada ja hukutada.“

Nüüd te soovite vallutada Kaukaasiat, kuid möödub enam kui nelikümmend aastat, enne kui teil õnnestub seda vaprat ja vaba rahvast võita“.

Krahv Pozzo di Borgo kuulus täiesti külmavereliselt selle oma valitsuse vastase süüdistusakti ära ja kui lord Palmerston lõpetas, ütles ta temale vaid: kummaline, et ta nõnda muretseb Preisimaa ja Austria – riikide, millised elavad Venemaaga täielikus rahu ja siiras sõpruses - saatuse pärast.

„Teil on õigus seda öelda“, väitis vastu suursugune lord, „nad asuvad eksiarvamusel. Kuid Inglismaa peab täitma oma *rahvaste sõltumatuse kaitsja* rolli ja kui lambad vaikivad, siis peab karjane rääkima“.

Muie suul, märkis Venemaa suursaadik vastuseks: „karjasel on käed jalad tööd täis, kui ta soovib võtta enesele nende kaitsmise kohustuse, keda ta nimetab lammasteks, kuid kes ei ole lambad ja kes ei otsi tema kaitset“. Mis aga puudutab Rootsit, siis krahv Pozzo di Borgo märkis, et ta asub Venemaaga parimates suhetes ja ta üldse ei kaevanud kunagi Soome relvastamise üle.

Need Venemaa suursaadiku külmaverelised vastuväited mürdsid Inglismaa ministri kannatuse. Ta hakkas palavikuliselt tõestama, et „sultan kindlustab Dardanelle Venemaa inseneride, kes on saadetud tema juurde Keisri käsul, abil, et Venemaa ohvitseride saatmisega ei kutsuks esile skandaali“. Kui Venemaa suursaadik peatas lord Palmerstoni, märkides, et sultanil on õigus kindlustada oma territooriumil iga koht ja eriti Dardanellid, milline tagab tema pealinna julgeoleku, väarikas lord hüüatas: „Ei, armuline Valitseja, meie vastu ta kindlustab Dardanelle, kuna ei ole teist riiki, milline oleks võimeline neist läbi tungima“.

Lõpuks lord Palmerston läks üle laev „Vixen“ asja juurde ja ütles, et „Inglismaa jätab enesele kõik õigused, milliseid ta kavatseb ellu viia teistes ranniku (Kaukaasia) osades“!!

Sellele imestamisväärse avalduse peale teatas Venemaa suursaadik, et „Venemaa ei tunnista neid õigusi ja tunnistab vaid enda omi“.

See jutuajamine lord Palmerstoniga, millist krahv Pozzo di Borgo nimetas õiglaselt „hämmastav ja peaegu ebatõenäoline“, viis hiljem kindlale veendumusele, et Inglismaa minister soovib sõda ja kui ta veel kauaks jääb asjade juurde, siis ka saavutab oma eesmärgi. Ta ei saa leppida mõttega, et Inglismaa rahvas teda ei austa, kuna mida ta püüdleb, lõppeb temale täieliku fiaskoga. Venemaaga peetava sõja kaudu ta loodab muutuda „populaarseks ja väga suureks inimeseks“. Oma sõjakas meeleolus leiab lord Palmerston peamist tuge kuningalt. „Kuningas“, kirjutas oma õukonnale suursaadik, „soovib Venemaaga sõda veel enam energilisemalt, mida vähem ta mõistab selle põhjust“. Vahest ainult teda meelitab mõte, et Venemaa alandamine võib olla tema enda suuruse pedestaaliks.

Sellele krahv Pozzo di Borgo märkimisväärsele 20 aprilli (2. mai) 1837 aasta raportile tegi Keiser Nikolai I Viitsekantslerile järgmise omakäelise kirje:

„Ma luban teil lugeda see raport *tervikuna* ette Durhamile, et tõestada minu poolset tema austust ning usaldust. Te lisage, et mina ei muuda milleski oma teguviisi: et ma jään külmavereliseks, ja et ma hakkam kaitsma meie õigusi, mis ka ei juhtuks“.

Üleüldse, Valitseja oli väga rahul oma Londoni suursaadiku raportitega ja tegi oma Viitsekantslerile ülesandeks temale öelda, et tema raportid on „uueks tõestuseks selle kõrge talendi suurepärasusest ja selle iseloomu kõrgest jõust“, millisega ta alati kaitses Venemaa õigusi ja au. Keiserlik valitsus otsustas kindlalt laev „Vixeni“ asja suhtes lähtuda kahest põhimõttest: 1)mitte lubada Inglismaal vaidlustada selle laeva vallutamist ja 2)lugeda selle laeva konfiskeerimist pöördumatult toimunud faktiks. (Депеша гр. Нессельроде к графу Поццо-ди-Борго от 31-го марта 1837 года).

Sel määral nagu Inglismaa valitsus veendus Venemaa oma Kaukaasia rannikule olevate õiguste kaitsmise energia vankumatuses, sel määral ta hakkas muutma oma sõjakat tooni. Keiserliku kabineti Inglismaa isoleerimiseja tema teadvusse täieliku isoleerituse teadvustamise püüdlused olid täiesti edukad. Lord Palmerston jäi ilma igasugustest Venemaa vastastest liitlastest ja isegi Inglismaa enda ühiskondlik arvamus väljendus avalikult Euroopa rahu säilitamise poolt. Sellistel asjaoludel oli Inglismaa valitsus sunnitud tunnistama laeva „Vixen“ konfiskeerimise asjas tehtud Venemaa kohtu otsuse seaduslikkust. Mais 1837 aastal krahv Pozzo di Borgo võis oma valitsusele

raporteerida, et lord Palmerston on väga rõõmus laeva „Vixen“ vallutamise asja lõpetamise suhtes, kuigi Keiser Nikolai I iota ((kübemekese)) võrragi ei taganenud oma esialgsest otsusest. Niivõrd ootamatu Inglismaa valitsuse poolne järelandlikkus võib olla selgitatud Venemaa nõusolekuga loovutada teine Inglismaa laev „Lord Ch. Spencer“, millone vallutati samuti Kaukaasia kalda lähedal. Kuid see laev lasti vabaks ja selle kaptenit ning ekipaasi nõustus Venemaa hüvitada tekitatud väljaminekud ja kahju, milline tekitati ebaõige laeva vallutamisega.

„Lord Ch. Spencer“ vallutamise suhtes, territoriaalmere ulatuse küsimuses korraldatud arutelul Keiserlik valitsus lükkas energiliselt moel tagasi arvamuse kaldast kolme miilise kauguse kohustuslikkusest, milline moodustaks territoriaalmere osa. Viitse-kantsler krahv Nesselrode kirjutas Suurbritannia suursaadikule, lord Durhamile, 10. märtsil 1837 aastal, kirja, milline väärleb erilist tähelepanu, vaidlevate poolt esitatud, kuni käesoleva ajani tõstatatud territoriaalmere piiride küsimuse selgus.

Inglismaa valitsus vaidlustas laeva „The Lord Ch. Spencer“ vallutamise seaduspärasuse sel alusel, et territoriaalne meri laiub ainult 3 meremiili kaugusele, laev aga oli kinni võetud kaldast suuremal kaugusel. Sellele vastab krahv Nesselrode järgmisel kujul: „Kolmemiilise kauguse, milline on kehtestatud Inglismaa seadusandlusega (Inglismaa valitsuse tunnistusel) oma õiguspädevuse teostamiseks, kas siis võib olla tunnistatud, kui valitsev reegel, milline on pühitsetud rahvusvahelise õigusega? Meie oleme sellest kaugel, et sellist arvamust jägada. Tegelikult, kui pöörduda autoriteetsete allikate poole, siis veendute selles, et kunagi ei ole eksisteerinud üldist reeglit, millised määratlevad riigi õigusi vetele, millised ta kaldaid uhuvad. Nad levitavad selle õiguspädevust 60 miilile, kuni nähtava horisondini, kuni 3 miilini, seejuures kui teised piiravad seda piiri ainult kahurilasuga (sic!)“.

Edasi Viitse-kantsler viitab traktaatide erinevatele sätetele, millised tõestavad üldkehtestatud reegli puudumist. Nii, 1763 aasta Pariisi traktaadi järgi kalapüügi vabadus St-Laurenti lahes on piiratud 3 miiliga Briti kaldast ja 15 miiliga Bretoni neemest. Aga neegritega kauplemist puudutavate traktaatide jõul riikide poolt võetavate represiiivsete meetmete võtmise õigus laieneb kaldast 20 miili kaugusele.

Lõpetuseks, Viitse-kantsler märgib täiesti õiglaselt, et „ei eksisteeri ka üldist kokkulepet, milline kehtestaks kõikidele riikidele ja kõikides kohtades kohustusliku eeskirja. Vastupidi, võib näha, et iga valitsus jättis endale õiguse, oma äranägemise järgi ja kontrollimatult, lahendada see küsimus vastavalt oma mugavustele ja huvidele. Kuid kui on põhimõtte, millise suhtes publitsistid ja valitsused alati olid ühel arvamusel, siis need on järgmised: igal riigil on õigus ja kohustus arvestada eelkõige oma enda julgeoleku vajadustega“.

Inglismaa valitsus nõustumata S-Peterburi kabineti arvamusega ja nõudis 3 miilise territoriaalmere ulatuse tunnistamist, väites täiesti väärtalt, et Inglismaa seadusandlus juba ammu ajast kinnitas just nimelt selle põhimõtte. Tegelikult aga alles 1878 aastal (Territorial Waters Jurisdiction Act) oli see põhimõtte Inglismaa seadusandluse poolt tunnistatud.

Sellises vähe rahuldavas seisundis asusid Venemaa ja Inglismaa vahelised suhted, kui suri kuningas Guillaume IV ((Вильгельмъ IV)) ja Inglismaa troonile asus printsess Victooria. See juhtus juunis 1837 aastal. Noorele kuningannal oli just täitunud 18 aastat. Krahv Pozzo di Borgo saatis oma valitsusele huvipakkuvaid andmeid saladusliku noore kuninganna isiksuse kohta.

Ta sai täiesti omapärase kasvatuse, milline põhines inimestest täielikult võõrandumisel. Tema ema, Kenti hertsoginna, ümbritses ta inimestega, kelle kohustuseks oli jälgida iga tema sammu ja et ta ei saaks võimalust kellegiga, kes ta ka ei olnud, omavahel vestelda. Ta võis rääkida silmast silma vaid oma emaga, kui ta soovis. Kuid isegi oma esimese seltskonna-daamiga ((dame d'honneur, статсъ-дамою)), Northumberlandi hertsoginnaga, printsess Victooria, paljude aastate kestel, ei rääkinud sõnagi teisiti, kui teiste inimeste juurelolekul. Vaat, miks mitte keegi ei omanud kindlaksmääratud arusaama nii tema vaadetest, vaid ka tema iseloomust. (Донесение гр. Поццо-ди-Борго от 8-го (20-го) июня 1837 года).

Kui printsess Victooria astus troonile, siis esialgu avaldas temale suurt mõju ta ema, Kenti hertsogina, Belglaste Kuningas Leopold I, tema lihane onu, viimase vend ja lord Melbourne, kui esimene minister.

Kuid üpris varsti kuninganna vabanes oma ema mõju alt ja tema iseseisvus oma ministrite suhtes hakkas samuti erinevatel juhtudel ilmsiks tulema. Ainult kuningas Leopold I omas edasi tema piiramatut usaldust ja ta juhendus pidevalt tema nõuannetest. Parun Stokmar, Belglaste Kuninga usaldusisik, asus noor kuninganna juures, et pidada tema ja kuninga vahelist sidet. Tegelikult intiimsetes suhetes kuningannaga asus keegi madam Lehzen, kes oli tema juures juba lapsepõlvest peale, kui guvernant ja kasvataja.

Kuninganna võttis iga päev peaministrilt vastu raporteid. Kuid ta, krahv Pozzo di Borgo sõnul, „hoiab tingimusetult vaikumiskohustusest ja saladusest kinni, ta ei räägi mitte kunagi miskit, millel oleks kokkupuudet poliitika või administreerimisega; ta kutsub peaegu iga päev lõunale erinevaid isikuid, välistades opositsiooni kuuluvad isikud“. „Ja sellises justkui saladuses“, järeldeb suursaadik, „aetakse asju“. (Донесение от 28-го января (9 февраля) 1838 г.).

Krahv Pozzio di Borgo oli vaimustuses väärikusest ja taktist, millisega noor 19 aastane kuninganna täitis oma raskeid kohustusi, kuid ta ei varjanud oma sisemist veendumust, et „kuninganna on ainult kuningliku võimu sümbol“, mis ilmneb esimese ministri ja tema poolt siiralt austatud onu, Belglaste kuninga juhistest.

Kuninganna Victooria Suurbritannia troonile asumine, iseenesest mõistetavalt, ei peatanud poliitiliste asjade järkjärgulist liikumist, milliste peamine juhtimine jäi lord Palmerstoni kätte. Jätkusid läbirääkimised Kreeka, Egiptuse, Hollandi-Belgia ja teistes asjades. Täiesti erilise tähenduse said sel ajal Kesk-Aasia asjad.

Püüame edastada lühidalt huvitavad andmed, millised puutuvad nendesse diplomaatilistesse läbirääkimistesse.

Lord Palmerston, kui kõigi liberaalsete tendentside kaitsja, pidas end kohustatuks sundima Kreeka kuningat Othoni oma rahvale konstitutsiooni andma. Paljud riigimehed ja nende hulgas Pozzo di Borgo, olid täiesti sellise kavatsuse vastu. Suursaadik tõestas energilisel viisil lord Melbournile ja Palmerstonile, et Kreeka rahvas, olles „vaene, ilma eelneva hariduseta, ilma rahata, ilma ühiskondliku võimu, ilma selle ülalpidamise vahenditeta ja ka peaegu ilma seadusteta“, ei ole veel kasvanud välja konstitutsiooniliseks juhtimiskorraks. (Донесение от 25 февраля 1838 г.). Kuid lord Palmerston jäi endale kindaks ja Kreeka rahvas sai oma konstitutsiooni, millisel olid temale üpris kurvad tagajärjed.

Üldse ei saanud eitada selle Inglismaa ministri energiat, samuti ka häbelikkust oma eesmärkide saavutamise vahendite valikul. Kui ta veendus, et lord Durham langes täiesti Keiser Nikolai I sarmika mõju alla ja ta kaitses pidevalt Venemaa poliitikat, lord Palmerston kutsus ta S-Peterburist tagasi, pakkudes talle veel enam auväärsemat Kanada kindral-kuberneri ametikohta. Lord Duhrami asemel oli juunis 1838 aastal suursaadikuks nimetatud markiis Clanricade.

Ainult väramatu jõu ees oli lord Palmerston sunnitud taganema. Laeva „Vixeni“ asjas ta taganes pidades silmas Keiser Nikolai otsustavat konfiskeeritud laeva tagastamisest keeldumist. Ta hakkas salaja soovitama Inglismaa töösturitele, et nad saadaksid, rikkudes Venemaa seadusi, Kaukaasia sadamatesse relvi ja muid kaupu. Kuid ta üldsegi ei jaganud oma peaministri, lord Melborne, arvamust, kes ütles Venemaa suursaadikule, et parim vahend Inglise seiklusteotsijate septsuste hävitamiseks oleks olnud lähimal ajal Venelaste poolne kogu Kaukaasia vallutamine. „Püüdke see ära teha võimalikult kiiresti“, ütles lord Melbourne Venemaa suursaadikule. (Донесение гр. Поццо-ди-Борго от 20-го июля (1-го авг.) 1838 года).

Selline sõnade ja tegude vastuääkivus Inglismaa esimese ministri ja tema kolleegi vahelo, kes juhib peaegu kontrollimatult Inglismaa kõrgemat välispoliitikat, tuli pidevalt esile Egiptuse küsimuses, kui see alates 1838 aastast oli uuesti Mehemet-Ali tahtel skatagooriliselt esitatud.

Ülal me nägime, et lord Palmerston ei olnud Mehemet-Ali Türgi troonil nägemise vastu. Kuid veendunud Venemaa absoluutses otsustavuses takistada selle plani teostamist ja olemata kindel Prantsusmaa poolses tõsisel toetusel, ta tunnistas enam mõistlikuks soovitada Egiptuse pachale täieliku sõltumatus saavutamist. Kuid, seejuures, ta teadis, et Mehemet-Ali üldsegi ei uskunud suurte riikide otsustavusse, erandiks vaid Venemaa, et vajaduse juhtumil peatada relva jõul tema teel Konstantinoopolisse.

Pidades silmas sellist asjade seisu ja Vene-Türgi liidu-traktaati, Londoni kabinet seadis endale ülesandeks: hoida ära, mis ka ei juhtuks, Venemaa ühepoolne sekkumine Türgi-Egiptuse asjadesse. Sel eesmärgil näis temale kõige paremaks vahendiks, neis asjus, kõigi diplomatiliste läbirääkimiste keskendamine Londonisse, kus peab olema kokku kutsutud suurte Euroopa riikide esindajate konverents. Selle konverentsi juhtimine kuulus õiguse järgi lord Palmerstonile. Selgitanud endale see eesmärk, väarikas lord hakkas selle poole püüdlema temale omase häbitusetä.

Septembris 1838 aastal krahv Pozzo di Borgo, sadud jnstruktsioonide alusel (10. mail), pöördus lord Palmerstoni poole palvega määrata temale kohtumine. Inglismaa minister nimetas järgmise päeva kell 4. Kui Venemaa suursaadik ilmus Downigstreedile, nimetatud tunnil, ta leidis juba lord Palmerstoni juures Prantsusmaa, Austria ja Preisimaa esindajad. Sellisel lihtsal viisil suursugune lord soovis improviseerida diplomaatilise konverentsi Egiptuse-Türgi tülist, kogunud ühel ja samal tunnil oma kabinetti 5 suure riigi esindajad. Inglismaa minister avas nõupidamise kõikide suurte riikide Egiptuse küsimuses üksmeele saavutamise soovi väljendamisega.

Kuid krahv Pozzo di Borgo, olles pahandatud lord Palmerstoni poolt korraldatud lõksuga, ei lausunud ühtegi sõna. Tema eeskujuga järgisid Austria ja Preisimaa saadikud. Ainult Prantsusmaa suursaadik, kindral Sebastiani, väljendas valmisolekut viivitamatult asuda Egiptuse küsimuses läbirääkimisi pidama. Ainiti, improviseeritud diplomaatilise konverentsi kolme teise liikme hauavaikus lõhkus kõik Inglismaa ministri illusioonid.

Lord Melbourne üldsegi ei kiitnud heaks sellist konverentsi kokkukutsumise moodust ja mõistis avalikult lord Palmerstoni teguviisi hukka. Kuid ta väljendas Venemaa suursaadikule oma salasoovi näha suurte riikide vahel täielikku üksmeelt ja jagas lord Palmerstoni arvamust Venemaa ühepoolse Türgi asjadesse sekkumise ebasoovitavuse kohta. Ainult mitte kõik vahendid ja lõksud näisid Inglismaa peaministrile lubatavad.

Vaat miks krahv Pozzo di Borgol oli õigus, soovitades oma valitsusele tõsiselt valmistuda selleks ajaks, kui sultan, traktaadi jõul, pöördub Venemaa poole liidulise abi järgi. See abi peab olema osutatud märkimisväärse armeega, sest et „nii nagu ainult üks Venemaa pataljon siseneb Bosborose väina, sõnad : Konstantinoopol, Dardanellid, India, Venemaa auahnus kõlavad kõuena üle Londoni ja Pariisi. Seepärast, kui ebapiisav demonstratsioon tõstab meie vastu üles kõik tõkkes, milliseid ainult võib esile kutsuda kadedus, siis kaine mõistus ja meie hüvang kirjutavad meile ette pöörata see demonstratsioon kindlaks okupatsiooniks, milline on võimeline andma vastulöögi meie vaenlaste rünnakutele“.

„Sellest hetkest peale“, väidab õiglaselt krahv Pozzo di Borgo, „kui Keiserlikud väed hõivavad kindlal viisil Bosborose ja Dardanellide kaldad, kartmata neid kaotada, võib Venemaa rahulikult oodata, ilma igasuguste teiste ekstsentrilisi liikumisteta, saabuvaid sündmusi. Meil ei hakka olema vaja Bosborose ja Dardanellide kallastelt lahkuda sõjaks Mehemet-Ali vastu ei Süüriasse ja veel vähem Egiptusesse“. (Донесение гр. Поццо-ди-Борго от 21-го июля (3 июля) 1838 года).

Venemaa suursaadik nägi prohvetlikult ette Venemaa vastast Inglismaa ja Prantsusmaa vahelist liitu, et halvata tema ühepoolne Türgi asjadesse sekkumine. Ta mõistis väga hästi peamisi motiive, millistest Inglismaa poliitika juhendus.

„Ei ole kahtlust“, kirjutab ta oma valitsusele 26. augustil 1838 aastal, „et Suurbritannia võimsus on väga suur, kui seda uurida tema üksikutes osades. Kuid tal ei ole inimesi, eriti käesolevas ministeeriumis, et need osad ühendada ja suunata. Tema välispoliitikat suunatakse kirgede ja doktriinlusega. Otsitakse kaastöötajaid-revolutsionääre, mitte liitlasi selle sõna otseses mõttes. Sellise klubi vaimu tulemuseks on see, et Inglsimaal on juhuslikud kaaslased, kuid mitte ühtegi alalist sõpra: et tema kombinatsioonid on kergekaalulised ja neid täidetakse ebarahuldavalt“. „Impeerium“, järeldab suurepäraselt õieti suursaadik, „haarates kogu teatud maailma, norib kõikvõimalike piasjade kallal. Ta rikub nõrkade rahu ja ei lase neil oma õnne nautida; kuid ta peatud tugevate ees või püüab neid kahjustada väiklaste ja tumedate meetoditega. Pidades silmas haledaid kurja tegemise võtteid, mõistus, näib, soovitab meil jääda rahulikeks, suurendada oma jõudu ja kindlustada oma olukorda“. „Selline on Valitseja olukord“, järeldab krahv Pozzo di Borgo oma 26. augusti (7. septembri) 1838 aasta raportis.

Keiser Nikolai I oli oma Londoni märkimisväärselt targa esindajaga täiesti nõus. Ta tegi temale ülesandeks konverentsi idee otsustavalt tagasi lükata kuna kõik suured riigid on omavahel üksmeel, et Idas on tarvis säilitada *status quo* ((endine olukord)). „Kriis möödus“, kirjutas Viitse-kantsler Londoni suursaadikule 9. septembril 1838 aastal, „ja suurriikide vaheline üksmeel on täielik. Milleks siis kutsuda esile võimalike juhuste arutamise?“ Krahv Nesselrode arvates, „poliitikas ei ole mitte miskit enam ohtlikumat, kui soov kutsuda esile rohkem või vähem eraldatud juhuslike arutamist, millised, võib olla, kunagi ei teostata“. Seepärast ainult „absoluutse hädavajadusega“ ja „möödapääsmatu kriisiga“ võib olla õigustatud Türgi asjades konverentsi kokkukutsumine. Aga sellist hädavajadust ei eksisteeri ja vaat miks Keiserlik valitsus, „mitte põhimõtteliselt ega ka praktikas“ ei näe rahvusvahelisest konverentsist kasu. Inglismaa valitsus oli erakordselt rahulolematu sellise Venemaa otsustavast konverentsist osalemisest äraütlemisega. Ta kuulutas, lord Palmerstoni suu läbi, et ta ei luba ühe suure riigi ühepoolset Türgi asjadesse sekkumist ja „on valmis isegi sõjaga riskima“. Vaat miks Inglismaa hoidis lähedasi suhteid Prantsusmaaga, kuna Prantsuse väed, olles ühendatud Inglismaa laevastikuga, olid võimelised andma Venemaale tugeva vastulöögi. (Донесение гр. Поццо-ди-Борго от 30-го сентября (12 октября) 1838 года).

Sellele suursaadiku raportile tegi Keiser Nikolai I omakäelise alljärgneva kirje: „Seda oligi oodata. Kuid oht tuleb Konstantinoopolist ja seal on tarvis Boutenevil soovitada olla üpris ettenägelik, et Porta meid ei reedaks“.

Seejuures, Konstantinoopolist saadud teadete põhjal, on sultan üha enam ja enam langenud Inglismaa sepitsuste mõju alla ja ei kavatsenud nii Venemaaga liidu-traktaati uuendada, ega ka küsida Mehemet-Ali vastu abi. Viini kabinett hakkas samuti kalduma Inglismaa poliitika poolele. Kui aga veel lisada, Et „Prantsusmaa seab Venemaa vastu kaalule hirmsa raskuse“ - nii nagu väljendas krahv Pozzo di Borgo – siis saab mõistetavaks Keiser Nikolai I otsus ennetada suurte Lääne-Euroopa riikide Venemaa vastu kindlustumist. Selle ülesande lahendamiseks oli üks suurepärasematest diplomaatidest, parun Brunnow, komandeeritud 1839 aastal Londonisse.

Enne, kui asuda parun Brunnovi missiooni tulemusi esitama, on tarvis peatuda Kesk-Aasia asju puudutataval läbirääkimistel, millised said sel ajal täiesti erandliku tähenduse.

Ülalpool (vt. kd.XI, Nr.427-428, lk.123 jne.) oli meil juhus selgitada välja sajandi alguses Venemaa valitsuse vaade Venemaa ja Inglismaa vahelistele suhetele Kesk-Aasia küsimuses. 1816 aastal Keiser Aleksander I tõestas, et Venemaa suhted Kesk-Aasia rahvastesse ja hõimudesse olid kuni sellise määrani omapärased, et mitte kuidagi ei saa nende suhtes rakendada põhimõtteid, millised on võetud aluseks poliitilistele suhetele Euroopas. Siis Venemaa kuulutas välja täieliku Euroopa riikide, eriti aga Inglismaa, oma suhetesse Kesk-Aasia rahvastega täieliku mittesekkumise printsiibi, kuna ta „käsitles neid suhteid pigem kui koduseid asju“.

Selline asjade olukord muutus käesoleva sajandi 30-el aastatel oluliselt. Sel määral, kui tuli ilmsiks Venemaa otsustav mõju Pärsia asjadesse ja sel määral kui Kesk-Aasias hakkas levima hirm Venemaa võimu ees, sel määral kui Kesk-Aasia muutus Vene ja Inglise huvide vaheliseks võitlusareeniks. Kui Pärsia Shah võttis 1838 aastal ette sõjakäigu Herati vastu, millist peeti Afganistaani emiiri võimu all olevaks, Inglismaa valitsus luges seda sõjakäiku Venemaa poolse pealekäimise tulemuseks. Venemaa saadik, krahv Simonits ((Simonitch, Симонович) oli Inglise poolt süüdistatud Pärsia Shahi Herati vastu sõtta ässitamises. Inglismaa ühiskondlik arvamus oli esimene kord tõsiselt häiritud Venemaa India vallutamise plaanist. „See kava ((idee))“, kirjutas 30. septembril (12. oktoobril) 1838 aastal krahv Pozzo di Borgo, „istus siin kõikides peades, vaatamata oma loomulikule ebatõenäolisusele ja positiivsele valele“. Krahv Pozzo di Borgo tõestas lord Palmerstonile, et Venemaale omistatav India vallutamise kava ei ole miski muu, kui Venemaa vastu häirekella löömise vahend ja et Inglismaal hoida ülal pidevat häireolukorda.

Inglismaa minister, milline ise süstemaatiliselt õhutas oma rahva ühiskondlikku arvamust Venemaa vastu üles, vastas, et muidugi-mõista, käesoleval ajal ei saa olla juttugi sellise plaani teostamisest. „Kuid“, lisis ta, „kui soovitakse vallutada mingit kindlust, siis piiramist ei alustata augu läbimurdmisega, vaid tehakse ((rekognostseerimist)) luuret ja alustatakse kaugelt kaevama

aprošše ((looklevad kaevikud)), et vähehaaval rünnakut ette valmistada“. (Донесение гр. Поццо-ди-Борго от 11-го.(23-го) октября 1838 года).

Keiser Nikolai I tunnistas hädavajalikuks kõige energilisemal viisil lükata tagasi Venemaa India vallutamise kavatsustes süüdistamised. Edastades krahv Nesselrodele oma mõtted Venemaa Kesk-Aasia poliitika eesmärkidest, ta tegi temale ülesandeks välja töötada krahv Pozzo di Borgole üksikasjalik instruksioon. Viitse-kantsler kirjutas tähelepanuväärse 20.oktoobri 1838 aasta telegrammi, milline rahuldab niivõrd Valitsejat, et ta tegi sellele omakäelise prantsuskeelse kirje: „See on enam kui täiuslik“ ((„c'est plus que parfait“)).

Meie esitame selle huvitava ajaloolise dokumendi üksikasjad, millised ei ole kaotanud oma tähendust isegi XIX sajandi lõpus. Lord Palmerstoni ja krahv Pozzo di Borgo vahelistest jutuajamistest algab oktoobri-telegramm, millest on näha, et Inglismaa valitsus omistab Venemaale tõsised Inglismaa India vastased tõsised kavatsused. Sellised kahtlused ei saa jätta hukatuslikult mõjutamata kõiki Venemaa ja Inglismaa vahelisi vastastikuseid suhteid. Seejuures Valitseja poliitika Aasias on imbinud läbi nendest samadest juhtivatest põhimõtetest, millised on Euroopas. „Olles kaugel igasugusest vallutamise mõttest, omab see poliitika ainult Venemaa õiguste säilitamise ja kõigi teiste riikide seaduslikult soetatud õiguste austamise eesmärki“.

„Mõtet Suurbritannia valduste julgeolekule ja rahule Indias kallaletungimisest ei ole meie augustliku monarhi peas kunagi tekkinud ja ei teki ka. *Ta ainult soovib seda, mis on õiglane ja võimalik.* Vaat-miks ta ei eelda mingit, milline see ka ei oleks, kombinatsiooni, milline on suunatud Indias Inglismaa võimu vastu. See oleks olnud *ebaõiglane*, kuna see ei ole millegiga esile kutsutud. See ei oleks olnud ka võimalik, suurte vahekauguste tõttu, millised meid eraldavad, ohvrite, millised on sellega esile kutsutud, raskuste, milliseid oleks tarvis ületada, - ja kõik see riskantse kava täitmiseks, milline ei saa kunagi olla heaks kiidetud terve ja mõistliku poliitikaga. Piisab pilgu heitmisest kaardile, selleks, et kõrvaldada selles suhtes igasugune kartus ja et veenda igasugust erapooletut ja haritud inimest selles, et mitte mingi Inglismaa suhtes vaenulik kavatsus ei saa meie kabineti Aasia poliitikat juhtida“.

Aga, täpsemalt Pärsia suhtes Venemaa ei saa mittetunnistada Shahi õigusi Heratile ja tema õigusele tagada oma alamate julgeolek afganistaanlaste pidevate kallaletungide eest. Kui Pärsia Shah, risti vastu Keiserliku valitsuse nõuannetele, alustas sõjakäigu Herati vastu, siis süüdistada „selles saatuslikus ettevõtmises“ Venemaad, on vähemal määral, ebaõiglane.

Krahv Simonits, Venemaa saadik Teheranis, tegi Shahile ettepanku astuda kokkuleppesse Afganistaania khaniga ja tunnistada Afganistaani sõltumatust. Sarnane tehing „avaks selle riigi kõigi rahvaste kaubandusele ja tööstusele, kes ekspuuteerivad Kesk-Aasia rikkusi“. Keiserlik valitsus on veendunud, et Kesk-Aasia on niivõrd rikas, et „see võib olla vabalt avatud kõikide rahvaste tegevuseks, millised, välistamata teine-teist, peavad astuma üks-teisega avalikku ning ausasse konkurentsi. Meie poolelt, hr. suursaadik, meie mõistame seda võistlust kui täielikku rahulikku ning tööstuslikku, kuid üldsegi mitte kui poliitilist ja vaenulikku“.

Venemaal ei ole miskit varjata oma Kesk-Aasia poliitika suhtes. Ta ei eita Vitkevitsi ((Witkevitch, Виткевич)) sõitu Kabuli, milline oli esile kutsutud Afganistani khani agent Dost Mohamedi S-Peterburgi saatmisega, kes väljendas soovi sõlmida Venemaaga kaubandussuhteid. Vitkevitsi missiooni suhtes ei saa mingil välisriigil olla pretensioone, kuna see agent oli saadetud Kabuli „mitte kommerts-traktaadi sõlmimiseks, ega ka mitte mingite poliitiliste kombinatsioonide järgimiseks“.

Kui aga on olemas riik, millisel on seaduslik õigus kaevata, siis see on Venemaa, kuna Inglsimaa rännumehed ja agendid külvavad süsteemselt Kesk-Aasia rahvaste hulgas Venemaa piirideni ulatuvate rahutuse ja segaduste seemet. Venemaa soovib ainult õigust osaleda vabas konkurentsis Kesk-Aasia kaubanduse areenil, millist, seevastu inglased soovivad konfiskeerida oma erandlikuks kasuks.

„Suurbritannia, nagu ka Venemaa, pidi silmas pidama üht ja sama huvi, aga nimelt: hoidma rahu Kesk-Aasias ja hoida ära selles avaras maailma osas üldise tulekahju tekkimine“.

„Ja vaat“, jätkab Viitse-kantsler, „selleks, et vältida seda suurt õnnetust, on hädavajalik hoolikalt säilitada rahu vahepealsetes riikides, millised eraldavad Venemaa valdused Suurbritannia

valdustest. Kindlustada rahu neis riikides; mitte ässitada neid üksteise vastu nendevahelise vastastikuse vaenu õhutamise; piirduda võitlusega tööstuse väljal, ega astu võitlusesse poliitilise mõju pärast ja lõpuks, mis on kõiges ülejäänust tähtsam, austada vahepealsete, meid eraldavate riikide sõltumatust, - selline on meie arvates, süsteem, millist mõlemad valitsused peavad muutumatult järgima, pidades silmas nende ühist kasu ja *et hoida ära kahe suure riigi vahelise kokkupõrke võimalust, millised, selleks, et jääda sõpradeks, on kohustatud Kesk-Aasias mitte-omama kokkupuudet, ega ka kokkupõrget*“.

Ei saa mittedõustuda, et nendes krahv Nesselrode 1838 aasta oktoobri-telegrammi suurepärase sõnades öeldakse esimest korda täiesti reljeefselt välja tuntud „buffrite teooria“, millistega Venemaa valdused Kesk-Aasias peavad olema eraldatud Inglismaa omadest. Mis aga puudutab täpsemalt Pärsiat ((Iraani)), siis Venemaa ja Inglismaa huvid on seal täiesti identsed: mõlemad riigid võivad ainult soovida rahu ning korda sellel maal. Vaat, miks on üpris soovitatav, et Inglismaa loobuks Pärsia suhtes oma provotseerivast teguviisist, kutsudes oma laevastiku Pärsia lahest ära ja tagastades Pärsiale Inglise maleva poolt okupeeritud Pärsia Karaki saar. Keiserlik valitsus loodab, et Inglismaa täidab selle õiglase nõudmise, kuna sellises samas mõttes väljendus Suurbritania suursaadik markiis Clanricarde ise 28 oktoobri (9.novembri) 1838 aasta noodis.

Vaat, selle krahv Nesselrode märkimisväärse oktoobri-noodi sisu. Selle noodi eesmärk oli kahetine: 1)oli tarvis avameelselt selgitada Inglismaale Venemaa poliitika motiivid Kesk-Aasias ja 2)oli tarvis sundida Inglismaa valitsust välja ütleva tema Pärsia suhtes olevat vaenulikku poliitikat. Krahv Pozzo di Borgole, selle sama 20 oktoobri salajases telegrammiga, oli tehtud ülesandeks astuda lord Palmerstoniga kõige sõbralikumasse mõtete vahetusse.

„Erimeelsuste kestel“, kirjutas krahv Nesselrode, „millist meil tuli viimaste aastate kestel Inglismaaga omada, ei olnud ühtegi, milline meie silmis oleks olnud enam tõsisem, kui just praegu sündinu. Hirmus kartus, milline sundis Inglismaa ministriumit omistama meile vaenulikud kavatsused Indias Briti võimu suhtes, kehtub ta võtma äärmuslikke meetmeid, millised on tema silmis ettevaatus-meetmed, milliste eesmärgiks on õnnetuse ärahoidmine, millist ta kardab, kuid millised, tegelikult, võivad nimelt esile kutsuda kokkupõrke, millist ta soovib ära hoida“.

Inglismaa poliitika on täis seletamatuid vasturääkivusi. Ta kardab Kesk-Aasias konflikti ja *status quo* rikkumist, kuid samal ajal vallutab Pärsia maad ja rikub selle *status quo*. Ta kardab rahu rikkumist Türgis ja samal ajal püüab halvata Venemaa konservatiivset mõju.

Krahv Pozzo di Borgo luges lordidele Melbournele ja Palmerstonile krahv Nesselrode oktoobri-noodi ja jättis neile selle koopia. Inglismaa peaminister oli Venemaa noodiga täiesti rahul. Kui aga suursaadik meenutas lord Melbournele lord Palmerstoni 5. septembri 1834 aasta nooti, milline samuti tõestas Venemaaga Kesk-Aasia asjades kokkuleppe hädavajadust, siis peaminister vastas: „See on kõik, mida meie soovime. Nõnda ka jääb. Meie taastame asjade olukorra, milline oli 1834 aastal“ (Донесение гр. Поццо-ди-Борго от 29 ноября (11 декабря) 1838 г.).

Lord Palmerston ei vastanud kohe Venemaa oktoobri-noodile. Ta piirdus esmalt Keiser Nikolai „ideede suuremeelsuse ja ülluse“ kiitmisega. Alles 20 detsembri noodiga pidas lord Palmerston võimalikuks kinnitada, et Venemaa vaatenurk Kesk-Aasia asjadele, milline oli esitatud oktoobri-noodis, „on täielikult rahuldav“. Suurbritannia ja Venemaa vahel eksisteerib juba ammu ajast liit ja sõprus. Vaat miks tuleb kõrvaldada igasugune asjaolu, milline võib rikkuda mõlemate riikide vahelise nõnda soovitava ja kasuliku üksmeele. Kuid sellel juhtumil, lord Palmerston tunnistas võimalikuks väljendada soovi, et nüüdsest tegutseks Venemaa agendid Kesk-Aasias kooskõlas neile nende valitsuse poolt saadud instruksioonidega!

Inglismaa noodi lepitanu ei tõestanud Inglismaa valitsuse siirast kavatsust taastada Kesk-Aasias nende poolt rikutud *status quo*. Keiser Nikolai I ei tunnistanud end rahuldatuks, seni kuni Inglismaa eskaader ei lahkunud Pärsia lahte ja seni kuni Karaki saar ei olnud Pärsiale tagastatud. Seejuures Inglismaa sundis shahi lõpetama Herati piiramise; kuid ta ei mõelnud tema poolt vallutatud Pärsia saare tagastamise peale. Venemaa aga, vastupidiselt, kutsus leitnant Vitkevitsi Kabulist tagasi ja kindral Duhameli kaudu, kes astus krahv Simonitsi asemele, teatas shahile ja Afganistaani emiirile, et ta soovib hoida Afganistaniga eranditult kommerts-suhteid. (Депеша графа Нессельроде от 21 февраля 1838 года).

Mida lepitavamalt Venemaa käitus, seda enam järsumaks muutus Inglismaa teguviis Kesk-Aasias. Krahv Pozzo di Borgo väljendas oma veendumust, et Inglismaa kabinet, tegelikkuses, üldsegi ei soovi Pärsia asjades kokkulepet Venemaaga, vaid püüab kukutada troonilt valitsevat shahhi ja revolutsiooni Pärsias endas.

Selline provotseeriv poliitika oli Inglismaal endas hukka mõistetud üpris kompetentsete inimeste poolt. Nii, tuntud India kindral-kuberner, markiis Wellesley, hertsog Wellingtoni vend, ütles Venemaa suursaadikule: „Mis puudutab Pärsiat, siis me ei saanud toimida halvemini, kui sundida shahhi teie embusesse minema. Te hakkate teda toetama ja kõige väiksema maleva kohalviibimisel, milline on saadetud, nähtavasti, meie vastu, kostub kuni Gangese kallasteni. Minu poliitika seisnes alati selles, et mitte anda teile vähimatki põhjust meie piiride ületamiseks. Teid tahetakse selleks sundida. Me ei ole võimelised püsima Pärsia territooriumil ja veel hulga kaugemal. Selline jõuetuse tõestus, üks kõik, kus see ka ilmsiks ei tulnud, ajab segi kõigi pärismaalaste pead“.

Ainiti, ei sellise autoriteetse Kesk-Aasia asjade tundja vaated, nagu markiis Wellesley, ega ka Keiser Nikolai I avalduste siirus ei peatanud lord Palmerstoni rahva kirgede süsteemse üleskihutamise teel, millisel see Inglismaa minister pidevalt asus. Kuni sellise tseremoonitsemiseta pöördumise ja kuni Venemaa suhtes oma vihkamise sellise avaliku ilmutamisega võis karistamatult jõuda lord Palmerston, võib näha järgmisest faktist.

Kui, aprillis 1839 aastal, krahv Pozzo di Borgo asi teada Inglismaa Teherani saadiku, Mr Neill, Londonisse saabumisest, kes on tuntud Venemaa vaenulikkuse poolest, aga samuti Pärsia asjus järelepärimise järgi parlamendis, ta pidas vajalikuks viivitamatult hoida ära Indias Venemaa poolse Inglismaa võimu suhtes väärte tõlgenduste levik.

Suursaadik palus kirjaga *viivitamatult* kohtumist lord Palmerstoniga. Möödus terve päev, ilma, et oleks antud vastus. Järgmisel päeval krahv Pozzo di Borgo, ootamata ära vastust, suundus ise Foreign Office. Auväärset lordi seal ei olnud. Suursaadik sõitis tema juurde koju. Lord oli kodus, kudi ta ei austanud Venemaa suursaadikut vastuvõtmisega sel alusel, et temal ei ole aega, sest et ta kiirustab parlamenti! Kammerteenri kaudu ta palus suursaadikul tulla järgmisel päeval, kell 4 pealelõunal, Foreign Office. Järgmisel päeval, täpselt kell 4, saabus krahv Pozzo di Borgo Foreign Office. Kuid teda ei võetud seal koheselt auväärse lordi poolt vastu: Venemaa suursaadik, krahv Pozzo di Borgo, ootas peaegu kaks tundi ministri kabineti eesruumis, kui, lõpuks, avanes kabineti uks ja väljus lord Palmerston! Sellise ebaviisakuseni ei laskunud mitte üksik Inglismaa minister ja dzentelmen. Jääb ainult täiesti arusaamatuks, kuidas uhke krahv Pozzo di Borgo võis lubada Inglise ministrile sellist tema suhtes solvavat käitumist. Kuid krahv ainult märgib, oma 24 märtsi (5 aprilli) 1839 aasta telegrammis, et lord Palmerston „on harjunud selliselt kõigiga käituma“! Sundinud suursaadikut oodata eesruumis kaks tundi, ta võttis tema seejärel „tavalise familarsusega“ (sic!), kuid ikkagi ei austanud teda mitte mingi kindlaksmääratud vastusega. Kui suursaadik andis temale üle krahv Nesselrode 21 veebruari telegrammi koopia selle kinnituseks, et Keiser Nikolai I mitte ainult ei kinnitanud krahv Simonitsi poolt Afganistaani emiiriga sõlmitud traktaadi, vaid samuti kutsus Kabulist tagasi leitnant Vitkevitsi, lord Palmerston ikkagi jäi oma arvamuse juurde, et ettevalmistatav Inglismaa sõjaline ekspeditsioon Afganistaani on hädavajalik ja Karaki saar jääb inglaste kätte, seni kuni Pärsia ei anna Inglismaale täieliku rahulduse.

Venemaa suursaadik, oodanud eesruumis kaks tundi, lahkus Inglismaa ministri juurest tühjade kätega. Siis ta kirjutas lord Melbourneile ja palus temaga kohtumist. Inglismaa minister tuli viivitamatult ise suursaadiku juurde ja kuulanud tema ära, tunnistas, et ka tema arvates Indias Afganistaani saadetav ekspeditsioon on täiesti liigne ja isegi ohtlik, kuid tal ei ole võimu selle peatamiseks. Kui suursaadik hakkas tõestama, et Venemaa ja Inglismaa vahel peab olema alati rahu ja üksmeel, nagu varem, Inglismaa esimene minister hüüatas peaegu meelega: „Teil on õigus. Kuid kõik need asjad asuvad Välisministri kätes ja on raske asju ära hoida ning kõrvaldada, millist me täielikult heaks ei kiida. Ma hakkam silmas pidama asju, millistest me rääkisime ja ma loodan, et meie vahel jääb alles rahu ja hea üksmeel“.

Mõne päeva pärast rääkis lord Palmerston Venemaa suursaadikuga enam aupaklikumal toonil ja 4 aprilli noodiga, väljendas oma rahulolu Keiserlikult valitsuselt saadud selgituste suhtes.

Kuid, ikkagi ta ei lugenud võimalikuks vähendada oma ülemääraseid nõudmisi, millised olid esitatud Pärsia Shahile Pärsia võimude poolse Inglismaa diplomaatilise agendi kulleri kinnipidamise tõttu.

Keiserlik valitsus, kaitses oma täielikku iseseisvust Aasia asjades, ei pidanud võimalikuks sekkuda otse Inglise-Pärsia tülli. Kuid, teisest küljest, ta soovis siiralt selle tüli kiireimat lõpetamist ja Pärsiale Karaki saare tagastamist – mida ka Inglismaa oli Pärsiale lubanud.

1839 aasta juunis krahv Pozzo di Borgo sai S-Peterburist Pärsia esimese ministri poolt lord Palmerstonile saadetud kirja, millises Pärsia valitsus väljendab oma nõusolekut anda Inglismaale täielik rahuldus ja allkirjastab kõik ta nõudmised. Suursaadik pidi püüdma selle kirja lord Palmerstonile üle anda. Kuid kui tal on alust arvata, et Inglismaa minister näeb selles sammus Venemaa poolset sekkumist või vahendamist, siis ta pidi kirja andma üle Pärsia Londoni saadikule, et see antaks aadressaadile üle. (Депеша гр. Нессельроде от 3(15) июня 1839 года).

Tuleb arvata, et krahv Pozzo di Borgol ei õnnestunud lord Palmerstonile Shahi esimese ministri kirja üleandmine, kuna lord isegi ei võtnud Londonisse saabunud Pärsia erakorralist saadikut Gussein-khani vastu. Ta luges teda „lihtsaks turistiks“!. Lord Palmerstoni käitumine sundis lõpuks krahv Pozzo di Borgot erruminekut paluma. Kuid enne, kui lahkuda oma Londoni ametipostilt. Ta pidas vajalikuks öelda täiesti avameelselt Valitsejale välja oma vaated Inglismaa Kesk-Aasia poliitika eesmärkide suhtes. Ta tegi seda märkimisväärses 11. (23) aprilli 1839 aasta raportis krahv Nesselrodele.

Krahv Pozzo di Borgo sõnul, lord Palmerstonile ja tema käsilane Mac-Neillile, Inglismaa saadikule Teheranis, kuulub Inglismaa ühiskondliku arvamuse Kesk-Aasia asjades Venemaa vastu ülesässitamise au. Mõlemad Shahi Herati vastased sõjakäigud omistatakse krahv Simovitsi mõjutusele. Nende ebaedu ei rahustanud inglasi. Vitkevitsi ilmumine Kabuli ekspluateeriti kohe ära, kui Venemaa uus Inglismaa India vastane samm. Lord Palmerston ja tema rohkearvulised agendid Kesk-aasia maades koguvad hoolikalt kõiki fakte, millised võivad ülal hoida Inglismaa rahva palavikulist meeleolu, milline on esile kutsutud kartusest oma India valduste pärast. Inglismaa valitsus andis isegi välja terve kogumiku, milline oli täis andmeid Venemaa poolt kavatsetava India sõjakäigu kohta. Mac-Neill autasustati selle kogumiku koostamise ja oma tegevuse eest Pärsias Sukapaela ordeni esimese järguga ja peaegu kõik inglased usuvad Venemaale omistatavaid vallutuslikke plaane.

„Ühiskondlik arvamus“, kirjutab krahv Pozzo di Borgo, „nakatatud valitsuse hingeõhust ja kõige purustavamatest dokriinidest ja samal ajal, olles ärritatud mõttest, et eksisteerib riik, millist Inglismaa kohtab oma piiritu ambitsioonide ja ebaõigluste teel“. Kõik hakkab sõltuma lahinguväljast: mida vähem Venemaa eemaldub oma loomulikust võimsuse baasist, seda parem.

„Mida enam“, järeldab krahv Pozzo di Borgo, „ma õpin tundma fakte, millised lähtuvad Inglise kabinetilt ja mida enam ma püüan tungida nende sisemisse mõttesse, seda enam, minule näib, tuleb ilmsiks Venemaa vastane süsteemse vaenulikkuse kava“.

Krahv Nesselrode leidis, et krahv Pozzo di Borgo näeb Kesk-Aasia asju ja Venemaa ning Inglismaa suhteid liiga tumedates värvides. Keiser Nikolai jagas oma Viitse-Kantsleri arvamust, kuid mõningate piiravate tingimustega.

Vaat, mida ta kirjutas omakäeliselt Viitse-kantsleri memole, milline oli lisatud krahv Pozzo di Borgo Kõigekõrgema äranägemisele esitatud raportile: „Ma jagan teie vaadet, minu armas sõber, kuid kasulik on olla ettevaatlik ja kui hullumeelsus – kui see nii on – viinuks Inglismaa soovini astuda Pärsia kõrbetes lahingusse minu vägedega, ma loodan Jumalale ja meie vägede vaprussele, et sundida neid selles kahetsema“.

Ei 1839 aastal, ega kuni käesoleva ajani, õnneks, Vene ja Suurbritannia väed lahinguväljal Pärsia kõrbetes veel jõudu ei katsunud.

Jääb üle veel lisada mõned sõnad alljärgneva rahvusvahelise akti (Nr.442) kohta.

Sel samal ajal, kui Venemaa ja Inglismaa vahel toimus mõtete vahetus kõigis ülalmainitud poliitilistes küsimustes, taasalgasid Londonis samuti diplomaatilised läbirääkimised *Belgia-Hollandi* küsimuses, milline, nagu teada, ei olnud 1831 aasta aktidega (kd.XI, NR.Nr.437-439) silutud. Hollandi kuningas keeldus samuti 1833 aasta oktoobri-traktaadi allkirjastamisest, millisesse

oli võetud tuntud 24 artiklit. Kuid 1838 aastal ta mõtles ümber ja väljendas nende artiklite, nii nagu need olid esitatud 1833 aasta traktaadis, allkirjastamise soovi, kuid väheoluliste muudatustega. Venemaa, Austria ja Preisimaa esindajad olid valmis vastu võtma Hollandi ettepanekut. Kuid Inglismaa ja Prantsusmaa nõudsid, pidades silmas muutunud asjaolusid, kõigi 24 artikli ümbervaatumist.

Detsembris 1838 aastal allkirjastati Londonis protokoll, milline konstateeris Hollandi kuninga nõusolekut kahe traktaadi kavadeaga: esimese – 5 suure riigi vahelist, ühest küljest ja Hollandit teisest; teise – Hollandi ja Belgia vahel. Kõik suured riigid, peale Prantsusmaa, nõusid viivitamatult sellega lõpetama lõputu Belgia-Hollandi küsimuse. (Донесение графа Поццо-ди-Борго от 17(29) января 1839 г.).

Lõpuks, 7.(19.) aprillil 1839 aastal oli Londonis allkirjastatud alljärgnev traktaat, millisega lõplikult konstateeritakse Belgia Madalmade Kuningriigist eraldumise fakti. Kõige viimasel hetkel, kui juba Prantsusmaa nõustus detsembri protokolliga allkirjastamisega, tekitasid probleeme Belgia volinikud, kes, muuseas, nõudsid Belgia poolsest Liksemburgi ja Limburgi loovutamise eest 60 miljonit franki. Kuid see ettepanek, nagu ka teised Belgia nõudmised olid lükatud konverentsi poolt tagasi. On huvitav, et Venemaa suursaadiku nõudmisel oli konverentsi otsus teatatud Belgia volinikele, kes olid naabertoast kutsutud istungite saali, vaid lord Palmerstoni poolt, Venemaa, Prantsusmaa, Austria ja Preisimaa esindajate eemalolekul. Krahv Pozzo di Borgo motiveeris nelja suure riigi esindajate istungitesaalist väljumist sellise kaalutlusega, et Belgia volinikud võivad märgata „mõningast erilisust meie nägudel, milline võinuks neid sundida mittealluma“ konverentsi otsustele.

*

Tema Püha ja Lahutamatu Kolmainsuse nimel.

T. M. Ülevenemaaline Keiser, T. M. Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas, T. M. Prantslaste kuningas, T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ja T. M. Preisimaa Kuningas, võttes arvesse, koos T. M. Belglaste Kuningaga, nende traktaat, milline on sõlmitud 15 novembril 1831 aastal Londonis, samuti kui traktaadid, millised on allkirjastatud sel kuupäeval Nende Majesteetide Ülevenemaalise Keisri, Austria Keisri, Ungari ja Böömimaa Kuninga, Prantslaste Kuninga, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirima Kuninganna ning Preisimaa Kuninga poolt ühest ja T. M. Madalmaade Kuninga, Luksemburgi Suurhertsogi poolt teisest küljest ja T. M. Belglaste Kuninga ja Tema mainitud Majesteedi Madalmaade Kuninga, Luksemburgi Suurhertsogi poolt, Nende mainitud Majesteetid nimetasid oma volinikeks, aga nimelt:

T. M. Ülevenemaaline Keiser,
krahv Charles Andre, Pozzo di Borgo, jalaväekindrali, oma kindral-adjudandi, T. Briti Majesteedi juures asuva erakorralise ja täievolilise suursaadiku, Venemaa ordenite kavaleri
T. M. Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas,
krahv Frederic Chretien Louis Senfft Pilsach, Keiserliku Leopoldi ordenite Suure Risti ja Püha Joseph de Toscani jt kavaleri; oma kammerhärri ja Tegev-salanõuniku ja täievolilise ministri
T. M. Madalmaade Kuninga juures;
T. M. Prantslaste Kuningas,
krahv Horace Francois Bastien, Sebastiani Porta, tema kuningliku Auleegioni ordeni Suure Risti jt kavaleri; oma armeede kindral-leitnandi, Prantsusmaa Saadikutekoja liige, oma erakorralise suursaadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures;
T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna,
auväärse vikondi Henri Jean Palmerstoni, parun Temple, Iirimaa peeri, Tema Briti Majesteedi Nõuniku ja Salanõukogu juures, Auväärse Sukapaela-ordeni Suure Risti kavaleri, parlamendi liikme ja T. Briti Majesteedi Välisministeeriumi Riigi-Sekretäri;
T. M. Preisimaa Kuningas,

parun Henri Guillaume Bülowi, Preisimaa ordeni Punase Kotka Suure Risti ordeni teise järgu jt kavaleri, oma kammerhärri; Sala-õigusnõunik; erakorraline ja täievoliline saadik ja täievoliline minister T. Briti Majesteedi juures;

ja T. M. Belglaste Kuningas,

sir Sylvain Van de Weyer, oma erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures, Leopoldi ordu ohvitseri jt.

kes, vahetanud vastastikku oma volikirjad, millised leiti olevat vastavas vormis, leppisid kokku alljärgnevates artiklites:

Artikkel I.

T. M. Ülevenemaaline Keiser, T. M. Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas, T. M. Prantslaste Kuningas, T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ja T. M. Preisimaa Kuningas kuulutavad, et sellele artiklile lisatu, milline moodustab sel kuupäeval T. M. Belglaste Kuninga ja T. M. Madalmaade Kuninga, Luksemburgi Suurhertsogi vahel sõlmitud traktaadi sisu, millist loetakse omavat samasugust jõudu ja mõju, just kui see oleks täht-tähelt võetud käesolevasse akti ja et selle samaga tunnistatakse tagatuks Nende eelmainitud Majesteetide käendusega.

Artikkel II.

15. novembri 1831 aasta traktaat, mis on sõlmitud Nende Majesteetide Ülevenemaalise Keisri, Austria Keisri, Ungari ja Böömimaa Kuninga, Prantslaste Kuninga, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, Preisimaa Kuninga ja T. M. Belglaste Kuninga poolt kuulutatakse kõrgetele lepingulistele pooltele mitte mingit kohustavat jõudu omavaks.

Artikkel III.

Käesolev traktaat ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis kuuenädalase tähtaja pärast, aga kui võimalik, siis ka varem. See vahetamine järgneb üheaegselt Belgia ja Hollandi vahel sõlmitud traktaadi ratifitseerimisele.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Londonis, 7.(19.) aprillil 1839 a.

(L.S.)Pozzo di Borgo. (M.П.)Поццо-ди-Борго.

(L.S.)Senfft. (M.П.)Зенфтъ.

(L.S.)Sebastiani. (M.П.)Себастиани.

(L.S.)Palmerston. (M.П.)Пальмерстонъ.

(L.S.)Bülow. (M.П.)Бюловъ.

(L.S.)Sylvain Van de Weyer. (M.П.)Сильвенъ Ванъ-де-Вейеръ.

Lisa.

Artikkel I.

Belgia territoorium moodustatakse provintsidest: Lõuna Brabandi, Liege, Namur, Hainault, Lääne Flandre, Ida Flandre, Andverpenist ja Limbourgist sellisel kujul, millistena nad läksid 1815 aastal asutatud Madalmaade Kuningriiki, erandiks Limbourgi provintsi ringkonnad, millised on mainitud artikkel IV.

Belgia territooriumi läheb veel peale selle, II artiklis mainitud Luksemburgi Suurhertsogiriigi osa.

Artikkel II.

T. M. Madalmaade Kuningas, Luksemburgi Suurhertsog, lepivad kokku, et Belgia territooriumi piirid Luksemburgi Suurhertsogiriigis oleksid sellised, nagu see on allpool kirjeldatud.

Alustades Prantsusmaa piirist, Rodange, milline läheb Luksemburgi Suur-Hertsogiriiki, ja Athusi vahelt, milline hakkab kuuluma Belgiale, tõmmatakse, kooskõlas selle juurde lisatud kaardiga, joon, milline, jättes Belgiale Arlonist Longwy viiva tee, aga samuti Arloni linna koos selle ringkonnaga ja Arlonist Bastognesse viiva tee, jookseb Messancy vahelt, milline hakkab kuuluma Belgia territooriumil ja Clemancy, milline jääb Luksemburgi Suur-Hertsogiriiki, ja läheneb Strinfortile, milline jääb sama-moodi Suur-Hertsogiriigile. Alates Steinfortist jookseb see liin edasi d'Eischen, de Hecbus, Guirsch, Ober-Pallen, Grende, Nothomb, Parette ja Perle kuni Martelange; , millistest Hecbus, Guirsch, Grende, Nothomb ja Parette hakkavad kuuluma Belgiale aga Eischen, Ober-Pallen, Perle ja Martelange Suurhertsogiriigile. Alates Martelangest jookseb mainitud joon mööda Sure voolu alla, millise laevatatavast jõesängist saab kahe riigi vaheline piir, kuni kohani, milline asub Tintange vastas, kust see jookseb edasi niivõrd kui võimalik otsejoones kuni praegu eksisteeriva Diekirchi ringkonna piirini ja läheb edasi Surret, Herlange, Tarchams vahelt millised jäävad Luksemburgi suurhertsogiriiki ja Honville, Livarchamps ja Loutremange, millised lähevad Belgia territooriumi koosseisu; joostes seejärel Doncols ja de Soulezi ümbruskondades, millised lähevad Suurhertsogiriiki, kuni käesoleval ajal eksisteeriva Diekirchi ringkonna piirini, suundub see joon mööda mainitud piiri kuni Preisimaa territooriumi piirini. Kõik maad, linnad, kindlustused ja kohakesed, millised asuvad sellest joonest Läänes, hakkavad kuuluma Belgiale, aga kõik maad, linnad, kindlustused ja kohakesed, millised asuvad sellest joonest Idas, hakkavad endiselt kuuluma Luksemburgi Suur-Hertsogiriigile.

Seejuures mõistetakse, et selle joone tõmbamisel, arvestades kuivõrd võimalik selle ülalpool esitatud kirjeldust ja koos suurema selguse saamiseks käesoleva artikli juurde lisatud kaardi juhustega, piiri määratlemise komissarid, keda mainitakse Artikkel VI, arvestavad kohalikke huve, nagu ka tekkida võivaid vastastikuseid mugavusi.

Artikkel III.

Kooskõlas eelneva artikliga tehtud järeleandmistega antakse T. M. Madalmaade Kuningale, Luksemburgi Suur-Hertsogile territoriaalne hüvitus Limburgi provintsis.

Artikkel IV.

Artikkel I täitmiseks Limburgi provintsi puudutavalt ja pidades silmas kooskõlas II artikli sätetega T. M. Madalmaade Kuninga, Luksemburgi Suurhertsogi poolt tehtud järeleandmisi, Tema mainitud Majesteet hakkab valdama, kui Luksemburgi Suurhertsog või siis Hollandiga ühendamiseks, maid alljärgnevalt kirjeldatud piirides:

1) Meuse paremal kaldal: vanade Hollandi maatükid Limburgi provintsi mainitud kaldal ühendatakse sellel kaldal nende selle sama provintsi ringkondadega, millised ei kuulunud 1790 aastal Generalstaatidele, sellisel viisil, et osa praegust Limburgi provintsi, milline asub Meuse paremal kaldal ja on selle jõe vahel Läänest, Preisima territooriumi piiriga Idast, praeguse Liege provintsi piiriga Lõunast ja Hollaandi Gueldriga Põhjast, hakkab nüüdsest tervikuna kuuluma T. M. Madalmaade Kuningale Luksemburgi Suurhertsogi aujärgus või et ühendada Hollandiga.

2) Meuse vasakul kaldal: alates Hollandi Põhja Brabandi provintsi kõige lõunapoolsemast punktist, tõmmatakse kooskõlas selle juurde lisatud kaardiga, joon, milline lõikub Meuset allpool Wessemist, selle koha ja Stevenswaardti vahel, punktis, kus kohtuvad Meuse vasakul kaldal praeguste Ruremonde ja Maestrichti maakondade piirid, sellisel viisil, et Bergerot, Stamproy, Neer-Ittrern, Ittervoordt ja Thorn koos nende maadega, nagu ka kõik teised kohakesed, millised asuvad sellest joonest Põhja pool, lähevad Hollandi territooriumi koosseisu.

Vanad Hollandi maatükid Limburgi provintsis Meuse vasakul kaldal hakkab kuuluma Belgiale, erandiks Maestrichti linn, milline, koos territooriumiga 1200 sülda, lugedes kindluse välisest vallist selle jõe mainitud kaldal, hakkab olema endiselt T. M. Madalmaade Kuninga valduses, riigi omandi õigustes.

Artikkel V.

T. M. Madalmaade Kuningas, Luksemburgi Suurhertsog astub kokkuleppele Saksamaa Liiduga ((Confederation Germanique, Германскимъ Союзомъ)) ja Nassau õukonna agnaatidega otsuste, millised läksid artiklitesse III ja IV rakendamise suhtes, samuti ka kõigi tingimuste sõlmimiseks, milliseid need artiklid võivad teha hädavajalikuks, seda kas ülalmainitud Nassau õukonna agnaatide, või siis Saksamaa Liidu poolt.

Artikkel VI.

Peale järgnevat, nii nagu on ülalpool otsustatud, territooriumi jaotamist, mõlemad pooled loobuvad vastastikuselt igasugustest pretensioonidest maale, linnadele, kindlustustele ja kohakestele, millised asuvad teise poole valduste piires, nii nagu on sätestatud Artiklites I, II ja IV.

Need piirid kooskõlas nende samade artiklitega tõmmatakse Belgia ja Hollandi piiri määramise komissaride poolt, kes kogunevad võimalikult kiirest Maestrichti linnas.

Artikkel VII.

Belgia hakkab olema, piirides, millised on viidatud Artiklites I, II ja IV, sõltumatu ja igavesti neutraalne riik. Ta kohustub järgima samasugust neutraalsust kõikide teiste riikide suhtes.

Artikkel VIII.

Flandres vete kasutamine määratletakse Hollandi ja Belgia vahel kooskõlas eeskirjadega, millised on selle asja suhtes tehtud lõpliku traktaadi, milline on sõlmitud T. M. Saksamaa Keisri ja Generalstaatide vahel 8. novembril 1785 aastal, Artikkel VI, ja selle artikli alusel järgneb mõlemate poolte poolt nimetatud komissaride vaheline kokkulepe, selles sisalduvate määruste rakendamise suhtes.

Artikkel IX.

§1. Viini kongressi Pea Akti võetud Artikkel CVIII kuni CXVII otsused laevatatavatel jõgedel laevasõiduvabadusest saavad rakenduse neil laevatatavatel jõgedel, millised eraldavad või läbivad üheaegselt Belgia ja Hollandi territooriumi.

§2. Mis puudutab laevasõidu eripära Escautil ((Шельде)) või selle suudmetes, siis otsustatakse, et lootsi osa ja meremärkide paigutus, samuti nagu Escauti läbipääsude valve allpool Antwerpenit hakkavad olema allutatud ühisele järeelvalvele ja see ühine järeelvalve hakkab olema teostatud sel eesmärgil selle ja teise poole poolt nimetatud komissaride poolt. Mõõdukad lootsitasud kehtestatakse ühisel nõusolekul ja neid võetakse ühtmoodi kõikide riikide laevadelt.

Kuni selle ajani, kui määratletakse need lõivud, ei saa need lõivud olla võetud suuremal määral, võrreldes 1829 aastal kehtestatud tariifid Meuse jõe suudmetele, alates avamerest kuni Helvostini ja alates Helvostist kuni Roterdamini, proportsionaalselt vahemaadega. Igale laevale, milline suundub avamerelt Belgiasse või sõidab Belgiast avamerele mööda Escauti, võimaldatakse lootsi võtmine, keda nad soovivad ja mõlemad riigid hakkavad kasutama vabadust asutada kogu Escauti pikkuses ja selle suudmetes lootsi poste, milliseid leitakse olevat hädavajalikud, et tarnida lootse. Kõik sellesse asutamisse puutuv määratletakse reglemendiga, millised koostatakse kooskõlas alljärgneva §6.

Nende asutuste teenistus hakkab olema ühise järeelvalve all, millist on mainitud eelmise lõigu alguses. Mõlemad valitsused kohustuvad kaitsma Escauti laevatataavaid läbipääse ja selle suudmeid ning paigutavad nendele ja hoiavad korras hädavajalikke meremärke ja boisid, igauks oma jõe lõigus.

§3. Hollandi valitsus hakkab võtma laevasõidult Escauti ja selle suudmetes ainsat maksu 1,50 floriini tonnilt, aga nimelt: 1,12 floriini neilt laevadelt, millised, tulles merelt, sõidavad üles mööda Lääne Escauti, suundudes Belgiasse mööda Escauti või Terneuze kanali kaudu, ja 0,38 floriini laeva tonnilt, millised tulevad Belgiast mööda Escauti või Terneuze kanali kaudu ja laskuvad mööda Lääne-Escauti, et väljuda merele. Aga selleks, et mainitud laevad ei saaks olla allutatud mitte mingile ülevaatusle, mitte mingile kinnipidamisele või mingile segamisele Hollandio reididel, nende teel merelt mööda Escauti üles või alla mööda Escauti merele, otsustatakse, et ülal-mainitud makse hakatakse võtma Hollandi agentide poolt Antverpenis ja Terneuzel. Täpselt samuti laevad, millised tulevad merelt ja sõidavad mööda Lääne Escauti Antverpenisse ja väljusid kohtadest, millised on sanitaarses suhtes kahtlased, võivad jätkata oma vaba sõitu sekkumiseta ja kinnipidamiseta, kuid sanitaar-järeelvaataja saatel, kuni sihtkohani. Laevad, millised sõidavad Antverpenist Terneuzesse või tagasi, või millised teostavad jõel rannasõitu või tegelevad kalapüügiga (millisega tegelemine määratletakse, nii nagu see on otsustatud §6), ei maksustata mingi maksuga.

§4. Laevasõit mööda Escauti harujõe, millist nimetatakse Ida Escaut, millist mööda, arvestades käesoleval ajal seda ümbritsevate kohtade seisundit, ei kasutata avamerelt Antverpenisse ja Terneuzesse ning tagasi sõiduks, kuid selle kaudu teostatakse laevasõitu, Antverpeni ja Reini vahel, ei saa, kogu selle ulatuses, olla maksustatud enam kõrgemate maksudega või lõivudega, võrreldes Mayence 31 märtsi 1831 aasta tariifiga laevasõidult alates Gorcumist kuni avamereni, proportsionaalselt vahemaadega.

§5. Samamodi otsustatakse, et laevasõit vahepealsetel Escauti ja Reini vaheliste veeteedel, kui sõidetakse Antverpenist Reinile ja tagasi, jääb vastastikuselt vabaks ja hakkab olema maksustatud mõõdukate maksudega, millised on ühesugused mõlemate riikide kaubandusele.

§6. Selle ja teise poole komissarid kogunevad Antverpenis kuu aja pärast, et määrata kindlaks lõplik alaline mainitud laevasõidu maksude suurus, samuti ka üldise reglemendi koostamiseks, milline puudutab käesoleva artikli sätete täitmist, võttes sellesse kalapüügi ja kalakaubanduse õigused kogu Escauti ulatuses, mõlemate riikide alamatele täieliku vastastikususe ja võrdsuse alusel.

§7. Kuni mainitud reglemendi koostamiseni laevasõit mööda Meuset ja selle harujõgedes jääb vabaks mõlemate riikide kaubandusele, milline ajutiselt hakkab juhinduma selles asjas Reinil vababa laevasõidu konventsiooni tariifidest, milline on allkirjastatud Mayences 31. märtsil 1831 aastal, samuti ka muudest selle konventsiooni sätetest, kuivõrd sellised võivad olla rakendatavad eelmainitud jõe suhtes.

§8. Kui loomulikud sündmused või kunstlikud tööd muudavad hiljem need laevateed, millised on käesolevas artiklis mainitud, kasutuskõlbmatuks, siis Hollandi valitsus võimaldab Belgia laevandusel teised samamoodi kindlad, head ja mugavad teed, mainitud laevateede asemel, millised muutusid kõlbmatuteks.

Artikkel X.

Üheaegselt mõlemaid riike läbivate kanalite kasutamine jääb vabaks ja nende elanikele ühisteks. Seejuures mõistetakse, et nad hakkavad kasutama neid vastastikuselt ja ühesugustel tingimustel ja et selle ja teise poole poolt võetakse neil kanalitel laevasõidu eest mõõdukaid makse.

Artikkel XI.

Kaubandussuhted Maestrichti ja Sittardi linna kaudu jääb täiestivabaks ja seda ei tohi takistada mitte mingil ettekäändel.

Mõlemaid linnu läbivaid teid, millised viivad Saksamaa piirideni, maksustatakse mõõdukate tollipunktides võetavate maksudega, milliseid kasutatakse nende teede korrashoiuks, nõnda et transiitkaubandus ei satuks mingitel takistustele ja et ülalmainitud maksude arvelt hoitaks need teed heas seisukorras ja et see soodustaks seda kaubandust.

Artikkel XII.

Juhtumil, mil Belgias rajatakse uus tee või kaevatakse uus kanal, millised suunduvad Meuse või Hollandi Sittardi kantoni poole, siis Belgiale antakse õigus küsida Hollandilt, kes sellisel juhtumil ei keeldu, et mainitud tee või kanal oleksid edasi rajatud selle sama projekti järgi ning täielikult Belgia arvel, läbi Sittardi kantoni kuni Saksamaa piirini. See tee või kanal, milline on ette nähtud eranditult kaubandussuheteks, võib olla ehitatud, Hollandi valikul kas inseneride ja tööliste poolt, kellel lubatakse Belgial kasutada sel eesmärgil Sittardi kantonis või inseneride ja tööliste poolt, kelle annab Holland ja kes hakkavad Belgia arvelt täitma kokkulepituid töid, - kõik see aga ilma, et tehakse mingit kahju Hollandile ja et ei vähendataks tema erandlike riigi õigusi territooriumile, mida mööda läheb tee või jookseb kanal.

Mõlemad pooled määratlevad ühisel kokkuleppel maksude suuruse ning kogumise viisi, milliseid hakatakse võtma sellel teel või kanalil.

Artikkel XIII.

§1. Alates 1 jaanuarist 1839 aastast, Belgia, Madalmaade Kuningriigi avalike kohustuste jaotamise tulemusel, võtab enda peale 5.000,000 hollandi floriini suuruse igaaastase rendi tasumise, millise kapitalid kantakse Amsterdami Suure Raamatu debetist või siis Madalmaade Kuningriigi Pea-kassa debetist Belgia Suure Raamatu debeti.

§2. Ülekantud kapitalid ja rent, milline on kantud Belgia Suure Raamatu debeti, kooskõlas eelmise paragrahviga, kokku summas 5.000,000 hollandi floriini igaaastast renti, millist hakatakse lugema Belgia riikliku kohustuse osaks ja Belgia kohustub mitte lubama, ei praegu, ega ka tulevikus mitte mingit vahe tegemist selle oma avaliku kohustuse osa, milline pärineb tema Hollandiga ühendamisest ja igasuguse teise Belgia riikliku kohustuse vahel, milline on juba tehtud või veel tehakse.

§3. Ülalmainitud igaaastase rendi tasumine summas 5.000,000 hollandi floriini, teostatakse õieti, semestrite kaupa kas Brüsselis või Antverpenis, sularahas, ilma mingeid mahaarvestusi tegemata nii praegu kui ka tulevikus.

§4. Võtnud enda peale mainitud summa 5.000,000 floriini, igaaastast renti, Belgia vabastatakse Hollandi suhtes igasugusest edaspidisest kohustusest jagada Madalmaade Kuningriigi avalikke kohustusi.

§5. Mõlemate poolte poolt nimetatud komissarid kogunevad, peale käesoleva traktaadi ratifitseerimiskirjade vahetamist kahe nädala pärast Utrechti linnas, et teostada kapitalide ja rendi ülekandmist, millised Madalmaade Kuningriigi avalike kohustuste jaotamise suhtes peavad minema üle Belgia arvele koguses 5.000,000 floriini igaaastast renti. Nad hakkavad samuti tegelema arhiivide, kaartide, plaanide ja erinevate dokumentide, millised kuuluvad Belgiale või puudutavad selle administreerimist, üleandmisega.

Artikkel XIV.

Antverpeni sadam, kooskõlas 30 mai 1814 aasta Pariisi traktaadi Artikkel XV sätetega, jääb erandlikult kaubasadamaks.

Artikkel XV.

Üldkasulikud avalikud- või erarajatised, sellised nagu: kanalid, teed ja teised sarnased asjad, millised on ehitatud täiesti või osalt Madalmaade Kuningriigi arvelt, hakkavad kuuluma, koos kõigi nendega seotud kasude ja kohustustega, sellele riigile, millises nad asuvad.

Seejuures on mõistetav, et kapitalide tasumine, millised on võetud nende rajatiste ehitamiseks ja on spetsiaalselt sellistena tagatud, hakkab kuuluma ülalpool mainitud kohustuste hulka, kuivõrd need kapitalid ei ole veel tasutud ja nõnda, et juba tehtud maksed ei saa olla arvestuste põhjenduseks.

Artikkel XVI.

Belgias korratuste ajal peale pandud, millised ka ei olnud valdavad kinnisvarad ja domenid, poliitilistel eesmärkidel, keelud hakkavad olema viivitatamatult maha võetud ja mainitud varad ja doomenid tagastatakse koheselt nende seaduslikele omanikele.

Artikkel XVII.

Mõlemates riikides, millised on teineteisest eraldatud käesoleva traktaadiga, elanikud ja omanikud, kes soovivad viia oma alalise elukoha ühest riigist teise, hakkavad kahe aasta kestel käsutama vabalt igasugust oma vallas- ja kinnisvara, seda müüa ja võtta takistamatult endaga kaasa müügist saadud raha ja teised väärtused, maksmata muid makse, peale käesoleval ajal mõlemal maal eksisteerivate varade üleminekul või ülekandmise puhul eksisteerivate maksude.

Igaveseks ajaks tühistatakse, Hollandi alamatelt Belgisa ja Belgia alamatelt Hollandis riigikassa kasuks välismaale, pärand või muude varade väljaveo maksu mahaarvestus.

Artikkel XVIII.

Sega-alamate õigused kinnisvara valdamise suhtes on tunnistatud ja need säilitavad oma jõu.

Artikkel XIX.

3. mail 1815 aastal Austria ja Venemaa vahel sõlmitud traktaadi Artiklid XI -XXI sätted sega omanikest, nende poolse elukoha kohustusliku valimise, õigused, millised nad hakkavad kasutama selle või teise riigi alamatena ja piiriga lahutatud naaber-kinnisvarade suhetest ja millised moodustavad Viini kongressi Peamise akti lahutamatu osa, hakkavad olema rakendatud Hollandi, Luksemburgi Suur-hersogiriigi omanike ja varade suhtes Belgias, kui sellised asuvad olukorras, milline on nähtud ette Viini kongressi mainitud sätetega.

Seejuures mõistetakse, et mineraalsed tooted puutuvad maa toodete hulka, millistest on mainitud ülalmainitud 3. mai 1815 aasta traktaadi Artikkel XX sätetes.

Pidades silmas seda, et maksud ja mahaarvestused riigikassasse välismaalaste poolt välismaale viidavatelt pärand või teiste varadelt, tühistatakse tänasest Hollandi, Luksemburgi suurhertsogiriigi ja Belgia alamate vahel, mõistetakse, et need ülalmainitud artiklitest, millised puutuvad neisse maksudesse ja mahaarvestustesse, hakkavad olema nendes kolmes riigis loetud täieliku jõu ja mõju kaotanuks.

Artikkel XX.

Piirkondades, millised lähevad uue võimu alla, ei tohi kedagi jälitada või häirida poliitilistest sündmustest otsese või kaudse osaluse põhjendusel.

Artikkel XXI.

Pensionid ja töötasu, millist antakse ametisse astujate kandidaatidele, aga samuti ametkonda võetutele ja isikkoosseisu jäetutele, hakatakse edaspidi maksma selle või teise poole poolt kõigile selle õigust omavatele, nii militaar- kui ka tsiviilisikutele, kooskõlas enne 1. novembrit 1830 aastat kehtivate seadustega.

Seejuures on kokku lepitud, et ülalmainitud pensione ja töötasu isikute kasuks, kes on sündinud maadel, millised moodustavad praegu Belgiat, asuks Belgia riigikassa kohustustes, aga isikute, kes sündisid maadel, millised moodustavad praegu Madalmaade Kuningriiki, pensionid ja töötasu hakkab olema Madalmaade riigikassa kohustuste hulgas.

Artikkel XXII.

Kõik Belgia alamate nõudmised eraasutustele, aga nimelt: leskede fondide ja fondide suhtes, millised on tuntud eru tsiviil- ja militaarisikute vastastikuse abistamise kassade nime all, vaadatakse läbi segakomisjoni poolt, millist on mainitud Artikkel XIII ja lahendatakse neile fondidele ja kassadele kehtestatud põhikirjade alusel.

Sissemakstud tagatised, aga samuti sissemaksed, millised on tehtud Belgia aruandluskohustuslike isikute poolt, kohtu pandid ja hoiule antud sissemaksed hakkavad samamoodi olema tagastatud neile õigust omavatele isikutele, esitanud seda õigustavad tõendid.

Kui aga Belgia alamad omasid veel nõudmisi nn. Prantsusmaa likvideerimistele, siis ka sellised asjad vaadatakse läbi ja õiendatakse mainitud komisjoni poolt.

Artikkel XXIII.

Kohtulahendid tsiviil ja kaubandusajades, perekonnaseisu aktid, notariaalsed ja teised avalikud aktid, millised on teostatud Belgia võimu ajal neis Limburgi ja Luksemburgi Suurhertsogiriigi osades, millised lähevad üle T. M. Madalmaade Kuninga, Luksemburgi Suurhertsogi valdusesse, säilitavad oma jõu ja mõju.

Artikkel XXIV.

Viivitamatult, peale käesoleva traktaadi, milline on sõlmitud kahe poole vahel, ratifitseerimiskirjade vahetamist, saadetakse nende vägede komandöridele vastavad maadelt, linnadest, kindlustustest ja kohtadelt, millised lähevad uue võimu alla, evakueerumise käsud. Samal ajal saavad sealsed tsiviilvõimud samuti hädavajalikud käsud nende maade, linnade, kindlustuste ja kohakeste komissaridele, kes selleks poolte poolt nimetatakse, üleandmise kohta. Selline evakueerimine ja üleandmine järgnevad sellisel viisil, et see saaks olla lõpetatud kahe nädala pärast või kui võimalik, siis ka varem.

(L.S.)Pozzo di Borgo. (L.S.)Sylvain (M.П.)Поццо-ди-Борго. (M.П.)Сильвень
Van de Weyer. Ванъ-де-Вейеръ.

(L.S.)Senfft. (M.П.)Зенфтъ.
(L.S.)Sebastiani. (M.П.)Себастиани.
(L.S.)Palmerston. (M.П.)Пальмерстонъ.
(L.S.)Bülow. (M.П.)Бюловъ.

1840 a. 3.(15.) juuli. Londonis Egiptust puudutav konventsioon, milline on sõlmitud Venemaa, Inglismaa, Austria, Preisimaa ja Türgi vahel.

Nr.444.

1840 a. 2.(14.) august. Salaprotokoll, Preisimaa Londoni konventsioonist osalusest.

Nr.445.

1840 a. 5.(17.)september. Protokoll, milline kinnitab nelja riigi-kontragendi omakasupüüdmatust juuli-konventsioonis.

((F. Martensi kommentaar)).

Kõigekõrgeima 26 detsembri 1839 aasta reskriptiga krahv Pozzo di Borgo, pidades silmas oma tervislikku seisundit, oli teenistusest vabastatud tema suhtes kõige armastusväärsemate ja kiitvate väljenditega. Keiser Nikolai I oskas hinnata selliste suurepärase riigimeeste teeneid, nagu oli, ilma igasugust kahtlust, tuntud korsiklane ja venemaa diplomaat.

Kuid enne kui minna üle Venemaa ja Inglismaa vaheliste diplomatiliste läbirääkimiste edasisele esitamisele, krahv Pozzo di Borgo erruminekuga, on hädavajalik veel kord pöörduda tema Londoni õukonna juures viimase aja tegevuste juurde. 1839 aastal, enne krahvi erruminekut, juhtus sündmus, milline jättis paljudeks aastateke Venemaa ja Inglismaa vastastikustele suhetele sügava jälje. Selleks sündmuseks oli T. M. Järeltulija Tsesareevits Aleksander Nikolaevitsi Inglismaal viibimine. Olukord, millisel toimus tulevase 'Tsaar-Vabastaja reis Inglismaale ja mulje, millist ta avaldas noorele Kuningannale Victooriale ja kogu Inglismaa rahvale, oli sedavõrd omapärane, et tahtmatult tõmbas endale järeltulijate tähelepanu.

Kui Keiser Nikolai I otsustas saata oma augustliku esmasündinu reisima mööda Euroopat, et end harida ja arendada, ta valmistas selle reisi ette kõige ratsionaalsemal viisil. Kõigekõrgeima käsul oli Keiserlikele saatkondadele ja missionidele saadetud küsimustik, millises olid küsimused nende viibimise iga riigi kohta selle riigikorra, seadusandluse, tavade, väljapaistvate riigitegelate jne. kohta. Nendele küsimustele pidid üksikasjalikult vastama Venemaa välismaal asuvad diplomatilised esindajad. Tollaste Venemaa diplomaatide poolt koostatud üksikasjalikest memodest väärrib erilist tähelepanu krahv Pozzo di Borgo Inglismaad ja selle erandlikest kordadest rääkiv memo. Ta andis Järeltulijale Tsareevitsile täieliku võimaluse tunda end Inglismaal, kui temale hästi tuttavale maal ja igale temale esitletavalt tuntud poliitikategelasele ta leidis vastavad küsimused ning märkused.

Kahjuks koht ei luba esitada täielikult krahv Pozzo di Borgo 22. märtsi (3. aprilli) 1838 aasta memo, millist Keiser Nikolai I hindas kui: „suurepärane töö“ ja „ajalooline dokument“. Meie piirdume siin peamiste mõtete esitamisega.

Memo alguses esitab autor lühikese Inglismaa ajaloo, alates Stuartide aegadest ja vaatleb Guiollaume d'Oranget käesoleva konstitutsioonilise süsteemi asutajana, millise aluseks on seatud piiramatu seaduse ja kohtu austus. „Seaduse nimi“, kirjutab krahv Pozzo di Borgo, „oli alati rohkem või vähem Inglismaal austatud, kuid sellest ajajärgust peale see muudetakse kultuse asjaks... Õigusmõistmise teostamine, kui nii võib väljenduda, on jumaldatud. Kõige tühiseim Britt on veendunud, et oma kohtuniku ees ta leiab samasugust kaitset kui kõige tähtsaim inglane. Ei poliitiliste veendumuste erinevus, ega mitte mingi teine põhjus maailmas ei suuda tekitada kahtlust selles, et õigusmõistmist teostatakse kohusetundlikult ja erapoolikult“.

Vaat miks igale inglasele on omane „teatud eneseaustuse tunne: ta teab, et ülekohust tema suhtes ei eksisteeri. Selle üle ta on uhke“.

Seejärel krahv Pozzo di Borgo annab suurepärase Inglismaa konstitutsioonilise korra iseloomustuse ja ta püüab välja tuua need sisemised põhjused, millised viisid selle korra uusimate vormideni. Muuseas, ta kinnitab õiglaselt, et Inglismaa saareline asend, milline kaitseb teda välismalaste kallaletungide eest, on Inglismaa riigikorra omapärase arengu esimeseks tingimuseks. „Kui aga Inglismaa ei oleks olnud kontinendist eraldatud, oleks see valitsemise vorm sada korda hukunud võitluste ajal, millist ta oleks sunnitud pidama oma naabritega“. Peale selle, kõrgemate klasside mõju, suurte varanduste pärimise kord, üldine haridustase ja eriti „aegade olemus“ löid kaasaegse Inglismaa konstitutsiooni. Kuid krahv Pozzo di Borgo on sügavalt veendunud ühes: „kui Inglismaa oleks mõistetud käesoleval hetkel endale konstitutsiooni andma, siis tal ei oleks mingit konstitutsiooni“(sic!).

Lord Grey reform jättis Inglismaa valitsuse igaveseks ilma kõvast alusest, viies aristokraatialt raskuskeskme üle kesk-klassile. Tory partei on jõuetu, aga whigide partei ei ole suuteline hakkama saada teda erutatud rahva kirgedega. Nüüdsest ajast peale ei hakka Inglismaal olema püsivat valitsust ja parlamendis ei hakka olema alalist ja otsustavat enamust.

Hakkavad juhtima“, jätkab krahv, „ja hakkavad jaotama võimu kasusid, kuid see ei hakka olema juhtimine ja impeeriumi ning rahva säilitamine nende tavalisel kõrgusel“.

Minnes seejärel üle Iirimaa, krahv Pozzo di Borgo märgib, et kuigi see saar on juba 6 sajandit tagasi inglaste poolt vallutatud, kuid tegelikkuses, see vallutamine ei ole ka käesoleval ajal veel lõpetatud. Inglise suhtumist Iirimaa lastesse võrdleb ta türklaste suhtumisega kreeklastesse enne sõltumatu Kreeka Kuningriigi asutamist.

Lõpuks, krahv Pozzo di Borgo annab täieliku pildi Inglismaa sisemisest riiklikust korraldusest, Inglismaa metropoli suhtumisest kolooniatesse jne.

Saanud oma memo eest monarhi tänu, krahv Pozzo di Borgo, ainiti, luges end kohustatuks avameelselt ütlema oma valitsusele, et tema sügavaima veendumuse järgi, tuleb Järeletulija Tsareevitsi Inglismaa reis lükata edasi, kuna ühiskondlik arvamus on niivõrd ärritatud Venemaa vastu, et võib oodata Tsareevitsi vastaseid vaenulikke demonstratsioone. Suursaadik, täpsemalt, viitas poolakatele, kelle hulk oli Londonis üpris märkimisväärne. (Донесение гр. Поццо-ди-Борго от 24-го марта (5 апреля)1839 года).

Kuid Keiser Nikolai I otsustas ikkagi oma esmasündinu Inglismaa reisi mitte edasi lükata. Ta otsustas oma poja seada „Inglismaa rahva au ja lojaalsuse kaitse alla“. „Selline oli usaldus“, kirjutas 5 aprillil 1839 aastal Viitse-Kantsler suursaadikule Londonis, „millist sisendab meie augustlikule monarhile mälestus, milline oli säilinud temal temale Inglismaal osutatud vastuvõtust, kui ta külastas seda suurt maad, millises viibimine jättis temale sügava ja kustumatu mulje“.

1839 aasta maikuu alguses saabus Järeletulija Tsareevits Londonisse. Teda saatsid krahv A.F. Orlov, kes oli juba kaks korda Inglismaal viibinud: 1)Belgia-Hollandi tüli pärast ja 2) kuninganna Viktooria troonile tõusmisel andis temale üle Nikolai I õnnitlused. Suurvürst Aleksander Nikolaevits jäi Inglismaale kogu maikuuks. Temale osutati kõige säravam vastuvõtt, seda nii kuninganna kui ka valitsuse ja rahva poolt. Ta, selle sõna tähttelises mõttes, võlus ära kõik, alates kuningannast endast ja lõpetades tema poolt külastatud vabrikute viimase kui ühe töölisega. Oksfordi ülikool tõstis Venemaa troonipärija õigusteaduste audoktoriks ja äsja audoktoriks saanu kandis oma nime tuntud ülikooli kõikide au-doktorite „kuld raamatusse“.

„Ma olin väga imestunud“, kirjutas krahv Pozzo di Borgo Viitse-Kantslerile 22. aprillil (4. mail) 1839 aastal, „tema käitumise, tema ettevaatlikuse, tema oskusele suhelda ja samal ajal, tema headuse üle, milline väljendus igas tema sõnas ja kõigis tema maneerides“. „Tema tark suuremeelsus“, kirjutas suursaadik peale Troonipärija Tsareevitsi ärasõitu ja mõistlikul viisil teostatav, omistas temale, hertsog Wellingtoni sõnul, rikaste austuse, vaeste armastuse ning kõigi heakskiidu“. Krahhv Pozzo di Borgo konstateerib erilise rahuldusega Troonipärija Tsareevitsi külaskäigu „poliitilist mõju“. Tema Inglismaa territooriumil viibimise ajal, nagu võlukepi vibutusel, lõppesid kõik mürgised kallaletungid Venemaa ja tema poliitikale. Kuni sellise määrani oli võimas Troonipärija Tsareevitsi isiksuse „moraalse jõu mõju“ - lõpetab suursaadik oma 19(31) mai 1839 aasta raporti. Kuid õiglus nõuab au andmist Inglismaa rahva taktitundele, milline sundis

vaikima kõik tavalised Venemaa poliitika ja valitsuse vastased karjed, sel ajal, kui Venemaa Troonipärija oli Inglismaa rahva külaliseks.

Sel samal ajal, kui Troonipärija Tsareevits reisis mööda Inglismaad, tekkis seal üpris terav valitsus-kriis. Lord Melbourne ministeerium sai parlamendis lüüa ja pidi erru minema. Kuninganna pidi pöörduma toryde poole ja pakkuma esimese ministri portfelli lord Wellingtonile, keda ta eriti ei usaldanud. Hertsog ütles sellisest kõrgest aust ära, viidates kõrgele eale. Siis kutsus kuninganna enda juurde sir Robert Peeli ja soovis anda temale riigi-pitsati. Sir R. Peel seadis tingimuseks uue tory kabineti moodustamise: õukonnast kõigi daamide ja isikute eemaldamine, kes on tuntud tory ministeeriumi vastaste pidevate intriigidega. Noor kuninganna, kes kunagi ei olnud üldsegi tory partei ja täpsemalt hertsog Wellingtoni ja sir R. Peeli poolehoidja, vastas tory partei liidri nõudmistele kategoorilise keeldumisega. Selle tulemusel lükkas viimane tagasi oma kätte juhtohjade võtmise ülesande. Lord Melbourne jäi esimeseks ministriks, vaatamata sellele, et tema poliitiline partei sulas pidurdamatult, nagu lumi kevadise päikese käes. Kuid kuninganna Victooria, „olles äärmisel määral ülesärritatud toryde vastu“, väljendas avameelselt lord Grey muudatuste ja whig partei reformimise eest, aga nimelt, Anglikani kiriku konstitutsiooniliste seaduste tühistamise ja valimisõiguste laiendamise eest jne.

„Kui“ kirjutas krahv Pozzo di Borgo 19. (31) mail 1839 aastal, „kuninganna asub äärmiste reformaatorite etteotsa, siis ta läheb kuni aristokraatia ja kiriku poliitilise võimsuse jäänukite hävitamiseni ning alandab trooni poliitilise võimsuse kuni lihtsa ja miskit mõju mitteomava formaalsuseni“.

Pöördume nüüd S-Peterburi ja Londoni kabinetide vaheliste diplomatiliste läbirääkimiste esitamisele, peale krahv Pozzo di Borgo erruminekut. Asjuriks Londonis jäi Kiseljov ((Kisselew, Киселевъ)) üpris lühikeseks ajaks. Kuid Keiser Nikolai I soovis, mis see ka ei maksaks, saavutada Inglismaaga peamistes vaidlustatud poliitilistes küsimustes kokkulepe. Seepärast ta valis ühe kõige andekamatest Venemaa diplomaatidest ja tegi temale ülesandeks suunduda Londonisse, et klaarida isiklikult asju Inglismaa ministritega.

Selliseks diplomaadiks oli parun Brunnov. Parimat valikut Valitseja Keiser teha ei saanudki. Parun Brunnov ei vandanud prantsuse keelt ja sulge mitte ainult suurepäraselt vaid ka omas väljapaistvaid võimeid ja paistis silma märkimisväärse vaadete selguse ning püüdlustega. Tema raportid ja kirjad jäävad alatiseks suurepärase diplomaatilise stiili ja sügava sisukuse eeskujuks. Kui aga pidada silmas seda, et parun Brunnov oli väga hästi tuttav pinnasega, millisega tal tuli Londonis tegutseda, siis tema hiilgava missiooni edu saab täiesti mõistetavaks. Brunnov oli mõned aastad Keiserliku Londoni saatkonna sekretär vürst Lieveni ajal, kes hindas teda väga kõrgelt. Seejärel ta sõitis jälle Londonisse 1832 aastal, koos krahv A.F. Orloviga, et siluda Hollandi ja Belgia vahelist tüli. Peale ta Londonist S-Peterburi jõudmist asus Brunnov oma endisele ametikohale, olles Viitse-Kantselri juures diplomaatiliste nootide nõunik-toimetaja.

1839 aastal oli Brunnov nimetatud Venemaa saadikuks Stuttgarti õukonna juurde. Sel juhtumil oli Brunnovile antud eriline ja erakordselt tähtis ülesanne: ta pidi Berliini kaudu sõitma Londonisse ning püüdma saavutada Inglismaa valitsusega kokkuleppe. Seejärel ta pidi sõitma Stuttgarti, et asuda oma uuele ametikohale. Parun Brunnovile antud 16 augusti 1839 aasta instruksioon selgitab üpris ilmekalt temale antud tähtsat ülessannet.

Viimaste aastate kestel Venemaa ja Inglismaa vahelised suhted, kahjuks, võtsid ebasõbraliku iseloomu. Kuid, otsustades viimaste sõnumite järgi, Inglismaa valitsus veendus Venemaa rahu armastavas poliitikas ja on valmis loobuma oma vaenulikest kavatsustest. Parun Brunnovile tehakse ülesandeks selle fakti konstateerimine Inglismaa ministritega avameelse mõttevahetuse teel. „Teie kutsute“ oli öeldud instruksioonis, „Inglismaa valitsust meile siiralt ütlema, millest ta mõtleb ja soovib ja kuhu ta kavatseb minna“.

Kolmes küsimuses pidi parun Brunnov pidama läbirääkimisi: 1)Türgi asjadest, 2)Pärsia asjadest, 3)Kreekast. Mis puudutab kaht viimast küsimust, siis nad astuvad täielikult tagaplaanile, võrreldes Türgi asjadega. Seepärast eriti neile asjadele ta pidi pöörama tõsist tähelepanu ja püüdma selles asjas Inglismaaga mingile kokkuleppele jõuda. Türgi-Inglismaa tüli suhtes pidi parun Brunnov seadma Inglismaa valitsusele kategoorilise küsimuse: kas ta soovib sõlmida Venemaaga

lepingu järgmistel alustel: 1) mereriigid (Inglismaa ja Prantsusmaa) loobuvad Ottomani Impeeriumi kõigi valduste puutumatusesse; 2) nad on nõus sellega, et Dardanellide ja Bosborose väina sulgemine, nii rahu kui sõja ajal, oleks kuulutatud välja kui Euroopa rahvusvahelise õiguse põhimõte, milline on kõikidele riikidele kohustuslik, erandeid tegemata, 3) loobuvad kavatsusest viia Inglismaa ja Prantsusmaa sõjalaevad Marmori merre, et kaitsta Türgi pealinna.

Omalt poolt, vastutasuks, Venemaa: 1) annab oma garantii, koos teiste riikidega, Türgi ja Mehmet-Ali vahel kokkuleppe sõlmimiseks; 2) ta kohustub mitte uuendama Unkiar-Skelessi traktaati ja 3) kui ta oli sunnitud viima Bosboruse kaudu oma relvajõude, et päästa Ottomani Impeerium, siis ta võtaks sellise meetme mitte Türgiga sõlmitud erilise kokkuleppe alusel, vaid kui kogu Euroopa ülesandel ja täpsemalt, kõigi suurte riikide nimel.

Keiserlik valitsus on veendunud, et kui Inglismaa võtab ülal esitatud tingimused vastu, siis temaga liitub ka Prantsusmaa, Austria ja Preisimaa. On soovitatav, et viivitamatult oleks sõlmitud Türgi-Egiptuse asjade lõplik traktaat, ilma et selleks oleks kokku kutsutud spetsiaalne rahvusvaheline konverents.

Barun Brunnov saabus Londonisse 15 (3.) septembril 1839 aastal ja esitles end viivitamatult lord Palmerstonile, kes võttis ta üpris armastusväärse vastu, kui vana tuttava. Kui Venemaa volinik hakkas Inglismaa ministrile tõestama, et tema Valitseja ei soovi üldsegi Unkiar-Skelessi traktaati uuendada ja ei mõtle endale omistada Türgi üle erandlikku protektoraadi teostamist, siis lord Palmerston oli nähtavasti kimbatuses ja ei suutnud oma kõrvu uskuda.

„Ma ei suuda teile kirjeldada hämmastust“, kirjutas Brunnov 12. (24.) septembril Viitse-Kantslerile, „milline oli nende sõnadega lord Palmerstonile avaldatud. Sel määril, kui ma hakkasin arendama temale meie augustliku Valitseja kavatsusi ja eesmärke, kõik ta näojooned väljendasid sama palju ootamatuse tunnet kui imestust. Ta väljendas ise minule, põrmugi häbenemata, neid tundeid“.

Lord Palmerston tunnistas, et Inglismaa vastuväited Unkiar-Skelessi traktaadi vastu üldsegi ei puudutanud Dardanellide väina sulgemist. Selles suhtes ta ei jaganud üldsegi lord Pousonby äärmuslikke vaateid, kes pidevalt nõudis Inglismaa laevastiku sõitu, Türgi nõusolekul või jõuga, Dardanellide kaudu. „On iseenesest mõistetav“, jätkas Inglismaa minister, „kui võis tagada seda läbipääsu alati ja pideval moel, nii nagu võib rajada läbi kalju ava, ma olen nõu, siis see võib olla meile kasulik. Kuid mida me võidame, kui me tungime läbi väina ja sõidame isegi Mustale merele? Ikkagi, meie peame alati sellest väljuma. Kas siis iga kord peab uuesti alustama. Meil ei ole enam ergutavaid põhjuseid ja huvi ilmuda Vahemerele, kui meil on tarvis minna Mustale merele. Meil mõlematel, mõlematel juhtudel ei ole mingit võitu. Järelikult see, mis võib meile vastastikuselt olla kasulik, on mõlemate väinade igaveseks ajaks sulgemine“.

Lõpuks lord Palmerston nõustus isegi tunnistama Venemaa mõju Türgile „loomulikuks ja seaduslikuks“. „Ta sõltub“, lisas ta, „teie geograafilisest asendist“.

Rääkinud läbi lord Palmerstoniga, soovis parun Brunnov vestelda veel Inglismaa peaministriga. Kuid teades, kuivõrd pedantne lord Palmerston on oma sõltumatuses välissuhete vallas, ta sundis lordi osavalt ise pakkuma temale peaministrile selgituste andmise võimalust. Seda ta ka tegi. Juba esimestest selgitustest märkas Brunnov mõlemate ministrite vaadete erinevust.

Lord Palmerston ei soovinud Mehmet-Alid Süüriasse jätta; lord Melbourne oli sellega nõus. Esimene ei soovinud tegutseda ilma Prantsusmaata, kuigi ta pidas võimalikuks, äärmisel juhul, korraldada kokkuleppe ainult neljakesi või isegi kolmekesi. Peaminister aga nõustus kergelt Prantsusmaaga ohverdamisega.

Kui aga jutt läks Prantsusmaa peale, parun Brunnov kasutas juhust, et selgitada oma Valitseja suhtumist Louis-Philippe valitsusse. Valitseja Keiser, ütles parun, ei austa praegust Prantsusmaa valitsust, kuna ta ei sisenda enda suhtes vähimatki usaldust ja peab pidevalt vingerdama kõigi parteide vahel.

„Vaata miks“, jätkas Brunnov, „Keiser teeb pidevalt vahet Prantsusmaal ja Inglismaal. Esimesel riigil ei ole õiget valitsust, millisele võinuks loota; teisel valitsus eksisteerib, millisega

saab pidada läbirääkimisi, kuna olles asutatud seaduslikel põhimõtetel, suudab ta alati võetud kohustusi täitma ja austama sundida“.

Äsja esitatud sõnadele tõmbas Keiser Nikolai oma käega joone alla ja kirjutas: „Need on minu enda sõnad“.

Edasi, parun Brunnov eitas kategooriliselt Venemaale omistatavat kavatsust sekkuda Prantsusmaa siseasjadesse. Sarnast kavatsust Valitsejal ei ole ja ta soovib vaid, et Prantsusmaa valitsus austaks teiste riikide sisekordi.

Keiser Nikolai jäi parun Brunnovi raportiga niivõrd rahule, et kirjutas sellele: „Paremini ei saagi rääkida“.

Sellisel viisil pani parun Brunnov Inglismaaga läbirääkimistele Egiptuse ja Bosborose ning Dardanellide väinades suhtes kindla aluse. Ei tohi jätta tähelepanuta, et kui Unkiar-Skelessi traktat räägib ainult Dardanellide sulgemisest, siis Keiserlik valitsus ise otsustas 1839 aastal selle küsimuse, laiendades sulgemise põhimõtte samuti Bosborusele.

Parun Brunnov, ise-enesest mõistetavalt, väärts samuti audientsi kuninganna Viktooria juurde, kes võttis ta vastu üpris armastusväärse viisil. Ta veendus viivitamatult, et kuninganna oli veel Troonipärija Tsareevetsi siiksuse hurmava mõju all., sest et ta, jutuaajamises, naases pidevalt Tema Keiserliku Kõrguse Inglismaal viibimise juurde. Noor kuninganna rääkis sellise tulisusega Suurvürstist ja Keiser Nikolai I, et parun Brunnov jõudis veendumusele, et ta ei anna oma nõusolekut Venemaaga suhete katkestamiseks. Brunnov leidis temas, „mitte energia puudust vaid pigem liigset tahet“.

Samal ajal Venemaa suursaadik on pahane kuninganna vastaste radikaalse partei organite poolsete rünnakute peale. Ta räägib kuninganna Viktooriale endale ja kõigile, et „mida enam hakatakse ründama kuninganna valitsust, seda enam ta võib arvestada Keisriga, kui siira ja alalise sõbraga“. Kaheldav, et selline välismaa diplomaadi avaldus võis meeldida kõigile inglastele .

Muideks, lord Palmerston suhtus niivõrd sõbralikult parun Brunnovisse, et arvatavasti ei vaielnud sellise tema poolt väljendatud pahakspanu tunde vastu. Ta samuti ei muianud, kui Austria suursaadik, prints Esterhazy, Brunnovi poolset pealekäimisel ja risti selle vastu, mida ta hiljuti tõestas Inglismaa ministrile, hakkas loobuma üleüldise Ottomani Impeeriumi puutumatus garantii nõudmisest. Brunnov nimetas prints Metternichi, kes kirjutas Austria suursaadikule ette nõuda sellist garantiid: „vaenlane-vastane“, aga Keiser Nikolai Pavlovits kirjutas nende kahe vene sõna alla prantsuse keeles: „Ta mitte kunagi ei lakanud seda olemast“.

Parun Brunnov ootas kannatamatult Inglismaa valitsuse vastust tema poolt tehtud ettepanekule. Üks Ministritenõukogu kogunes teise järel ja kannatamatu parun ei teadnud, kuidas kiiremat vastust ära oodata. Need Inglismaa valitsuse kõikumised on selgitatavad, tema sõnade järgi, tema täieliku jõuetusega. Inglismaa ministrid ei tea isegi, mida nad tahavad ja nad on veendunud ainult ühes, aga nimelt oma enda jõuetuses. Kurb on näha „seda suurt riiki“, kirjutas Brunnov krahv Nesselrodele 18(30) septembril 1839 aastal, „millist nimetatakse Suurbritanniaks, muremõttes, et see maa on päeva eelõhtul, kui temal ei hakka olema nii leiba, ega ka raha“.

Mitte ainult sel ajal Inglismaal märatsev majanduslik kriis selgitas valitsuse jõuetust. Brunnovi sõnul: „Kõik on suures korratuses. Ülemjuhatajat ei ole. Staabiülemat ei ole. Toiduaineid ja sularaha on üpris vähe“. Öeldes välja selle vene keeles sellise Inglismaa valitsuse hukkamõistu, jätkab parun Brunnov oma 26. septembri (8 oktoobri) 1839 kirja krahv Nesselrodele prantsuse keeles ja räägib, et eriti vapustab teda igasuguse Türgi-Egiptuse tüli silumise kava puudumine. Ta jõudis sellisele veendumusele, et „käesoleval ajal inglased midagi ei taha ega ei saa midagi teha“. Kõigi diplomaatiliste läbirääkimiste raskuskese asub vaieldamatult S-Peterburis ja Valitseja Keisrist sõltub täielikult Türgi-Egiptuse tüli lahendamise.

Sellistel asjaoludel võis Vene suursaadik jääda julgelt oma nõudmiste juurde. Nõnda, ta oli energiliselt Inglise-Prantsuse laevastiku Marmori merele viimisele vastu. Ta tõestas, et selline „merepiknik“ võib ainult õhutada Türgi fanatismi ja tekitada Türgi valitsusele uusi probleeme. Ta meenutas Inglise ministritele prints Metternichi teravmeelseid sõnu: „Kui me soovime, et Porta veel elaks, siis me peame ta rahule jätma“. Kasutades ära oma halba inglise keele oskust, ta „raius“ inglise keeles oma mõtteid (nii nagu ta väljendus), leides, et see „väga hea maneer sundida send

hästi mõistma, sundides andestama paljud asjad“. Juba septembri lõpus ta võis väita, et „kui Inglismaa veel ei ole meiega, siis ta ikkagi enam ei kuulu Prantsusmaale“.

Ei saa märkimata jätta, et parun Brunnovile antud ülesande edukale täitmisele aitasid Londonis märkimisväärsel tasemel kaasa lord Durham ja markiis Clanricarde mõjutused. Kui lord Durham sõitis Venemaale, kui Suurbritannia suursaadik, ta oli Venemaa suhtes imbunud läbi kahtlustustega ja vaenulikkusega Keiser Nikolai I suhtes. Kui ta lahkus oma ametipostilt, peale kolme aasta möödumist, oli temast saanud alaline Venemaa kirglik kaitsja ja Venemaa Valitseja siiras kumardaja. Parun Brunnov võis isiklikult konstateerida, et „kõik Durhamid on venelased“. Lord Durhami tütreid kirjutasid vene keelseid kirju ja laulsid vene romansse.

Sellise metamorfoosi tekitas Keiser Nikolai hurmav isiksus. Lord Palmerston ise pidi seda fakti tunnistama. Naerdes, rääkis ta Brunnovile, et kui ta nimetas markiis Clanricarde suursaadikuks S-Peterburi, peale lord Durhami, ta hoiatas teda „mitte libastuma“, nagu tema eelkäia. Clanricarde rahustas teda, öeldes, et ta on külmavereline ja mitte auahne inimene ning, et ta ei väärata.

„Ja vaat“, jätkas lord Palmerston „kaks nädalat peale tema S-Peterburi saabumist kirjutas Clanricarde minule: „ma nägin Valitsejat Tsarskoe Selos, ta rääkis minuga; ma pean teile tunnistama, et tunnen end võlutuna, nagu Durham“. Brunnov veenas lord Palmerstoni, et ta veab kihla, et kui ta ise räägiks Keisriga, siis arvatavasti ta „langeks“ ka ise, nagu lordid Durham ja Clanricarde.

Igal juhul, markiis Clanricarde raportitel ja lord Durhami isklik mõju aitasid üpris palju kaasa Inglismaa kabineti poolsele Venemaa lepitavate ettepanekute vastuvõtmisele. Oktoobri alguses teatas lord Palmerston Brunnovile otsusest, milline oli vastu võetud Inglismaa Ministrite Nõukogu poolt. Ta teatas Inglismaa nõusolekust tegutseda Türgi-Egiptuse küsimuses koos teiste riikide ja konkreetsemalt Venemaaga. Kui Mehemet-Ali läheks Konstantinoopolisse, siis Inglismaa tunnistab Venemaa õigust saata oma väed sultanile appi. Kuid, koos sellega, ta jätab enesele õiguse osaleda neis ettevõtmistes. Inglismaa välistamine oleks vältimatult kutsunud esile praeguse Inglismaa valitsuse langemise. Vaat, miks, Inglismaa ministrite Nõukogu ühehäälsel otsusega Venemaa sõjaline sekkumine Türgi asjadesse pidi olema ühendatud Inglismaa laevastiku koostegevusega. Ei ole tarvidust, et mõlemate riikide sõjajõud tegutseksid käsikäes. See on täiesti ebasoovitav. Kuid kui Bosborose kaudu lähevad Vene laevad, siis Dardanellide kaudu peavad Marmara merele Inglismaa laevad, arvult 3 või 4. Ainult parlamentaarsed kaalutlused, ütles lord Palmerston, sunnivad Inglismaa valitsust absoluutselt nõudma Venemaa ja Inglismaa sõjajõudude ühiseid tegevusi.

Parun Brunnov kummutas kategooriliselt Inglismaa sõjajõudude Marmara merre ilmumise hädavajaduse. „Kui“, ütles ta Inglismaa ministrile, „meie sõjalaevad väljuvad Kroonlinnast manöövrile Balti merel, siis te räägite meile, et see häirib teie publikut. Nüüd, mida te arvate mulje suhtes, millist tekitab teil teade teie laevade ilmumisest Marmara merele? Oletame, et Inglismaa geograafiline asend oleks olnud meiega ühesugune, et teie kaubalaevastik selleks, et suhelda ülejäanud maailmaga oleks olnud sunnitud läbima kitsa kanali ja kujutage endale ette, et Venemaa laevad oleksid seatud selle kanali sissepääsu juurde! Ma jätan teile endale ära arvata, mida oleks öelnud selle peale teie kaubandus!“

„Ristisõdade aegadest peale“, väitis Brunnov julgelt, „ei allunud Dardanellide läbipääs mitte kellegi võimu alla. Jätame asjad sellesse samasse olukorda, nii nagu neid korraldas aeg. Ärgem muutkem selles olukorras midagi“.

Lõpuks, parun Brunnov esitas Inglismaa ministrile otsustava küsimuse. „Kas te soovite Ottomani Impeeriumi säilumist, või ei soovi? Kui te väärtustate tema eksisteerimist, siis jätke Venemaa rahule, austage Dardanellide sulgemist ja ärge seadke Keisrit nende vallutamise hädavajadusse. Ja teadke, et sel samal päeval, kui te lähete jõuga väinast läbi, viib Venemaa oma väed liikvele ja siis saabub Ottomani Impeeriumile viimane tund“.

Parun Brunnovi avameelsus avaldas Inglismaa ministrile sügavat muljet. Kuid ta tunnistas, et kardab parlamendis opositsiooni poolt endale tugevaid rünnakuid, kui ta nõustub väinade sulgemist lugema Euroopa rahvusvahelise õiguse printsiibiks. Opositsioon ei viivita ütlemisega, et nüüd on Venemaa „kättesaamatu“.

Selle lord Palmerstoniga huvitava selgituse kestel parun Brunnov tegi järgmise ootamatu märkuse: „Inglismaa valitsus, ühest küljest, kardab, et Keiser saadab oma eskaadri Konstantinoopolisse, teisest küljest aga, *samamoodi, aga võib olla kardab isegi enam, et ta seda ei saada*“. Need sõnad kriipsutas Valitseja kaks korda alla ja kirjutas vastu: „just nimelt see juhtub ka tegelikult“. Lord Palmerston kartis kõvasti, et kui Venemaa ei kiirusta õigeaegselt Türgile appi, siis sultani troon kukub pöördumatult kokku. Vaat miks Valitseja külmaverelisuus ja rahulikkus avaldab temale tugevat muljet, ja ta ei tea: kas ei ole mitte parem näha Venemaa laevastikku Boujoukdere juures, et päästa sultani trooni.

Sellele 26. septembri (8 oktoobri) 1839 aasta parun Brunnovi üpris huvitavale raportile Keiser Nikolai I kirjutas: Väga hea; on see, et ma tõmbasin alla hämmastavalt õieti ja täpselt, kuna see on positiivne selles, mida ma otsustasin“.

Vaatamata lord Palmerstoni üpris lepitavale vastusele, Brunnov ikkagi jõudis sellele järeldusele, et temale ei ole vajadust Londonisse jääda. Inglismaa lord Melbourne ministriumon niivõrd nõrk ja diskrediteeritud, et ei saa kaua püsida. Peale selle, lord Palmerston mängib kahekordset mängu: ühest küljest, ta rägib Brunnovile, et Inglismaa, igal juhul, eraldub Prantsusmaast, aga teisest, ta hirmutab Prantsusmaa valitsust Brunnovi Londonis viibimisega ja Venemaaga eraldi kokkuleppe sõlmimisega. Lõpuks, Austria suursaadiku püüdlused Türgi asjades kõigi viie riigi vahelise ühise kokkuleppe kasuks kutsusid esile Brunnovi kahtlustused. Ta hakkas endalt küsima: kas ei ole Venemaale parem jätkata, endiselt Türgi suhtes erilist ja isoleeritud asendit?

Sellele huvitavale küsimusele parun Brunnov ise midagi ei vastanud. Samamoodi ta jättis lahtiseks teise küsimuse: väinade suhtes. Ta sai prints Esterhazyt teada, et lord Palmerston, Inglismaa Ministrite Nõukogu otsustava istungi eelõhtul, ütles Austria suursaadikule, sõna-sõnalt, järgmist: Ma otsustasin väljenduda Venemaa ettepaneku vastuvõtmise kasuks sellisel kujul, nagu need on tehtud. See on ainus juhtum, millist ei tohi käest lasta ja millist, võib olla, mitte kunagi enam ei tule. Kui me paneme külma dušši alla Keisri hea poolehoidu, siis ta ütleb meile teine kord: teie ei võtnud vastu minu ettepanekuid; teie äraütlemine vabastab mind soovist teiega käsikäes tegutseda; nüüdsest ma sooritan üksi selle, mis näib minule vajalik ja kasulik“.(*Весьма секретное донесение бар. Бруннова от 26-го сентября (8-го октября) 1839 года*).

Inglismaa ministri avameelsus pidi sundima Keiserlikku valitsust järele mõtlema: ilmselge oli Inglismaa kabineti rõõm Venemaa vabatahtliku Unkiar-Skelessi liidutraktaadist lahtiütlemise üle. Mis aga puudutab väinade sulgemist, siis lord Palmerston üpris põhjendatult arvestas nende avamisega Türgi poolt, tema liitlase kasuks. Selliseks liitlas-riigiks võis olla Inglismaa – mis ka juhtus 1854 aastal.

Brunnov piirdus ainult Viitse-Kantslerile lord Palmerstoni huvitava avameelitsemisega tema Venemaa ettepanekutega nõusoleku motiivide kohta. Samasuguse lihtsa edastamisega ta piirdus Venemaa ja Belgia vaheliste diplomaatiliste suhete sisseseadmise puhul Inglismaa ministri poolt tehtud avalduse suhtes. Lord Palmerston edastas kuninganna südamliku soovi, et tema onu, Leopold I, Belglaste Kuninga juures, oleks Venemaa diplomaatiline agent. Keiser Nikolai tegi parun Brunnovi 1 (13.) oktoobri 1839 aasta raportile järgmise märke: „Seni kuni Leopoldi juurde jääb teenistusse kasvõi üks poolakas, ei astu üksi venelane üle tema kodu läve“.

Olles veendunud lord Melbourne ministriumi jõuetuses ja nägemata ka lähemas tulevikus ette Inglismaaga kokkuleppe sõlmimist, parun Brunnov, valitsuse loal, sõitis 1.(13.) oktoobril Inglismaalt Stuttgarti. Enne oma ärasõitu kohtus ta Inglismaa esimese ministriga ja vestles ka hertsog Wellingtoniga. Lord Melbourne tunnistas avameelselt, et peamine probleem, et lõpetada Türgi-Egiptuse küsimus, lähtub Prantsusmaa poolelt, kus ühiskondlik arvamus üha enam ja enam väljenduvad Mehemet-Ali kasuks. Inglismaa ministri arvates, Prantsusmaa valitsus hakkab olema sunnitud andma järgi avalikule arvamusele, et ei osaletaks suurte riikide vahelise kokkuleppega. Aga lord Palmerstoni arvates „Prantsusmaa ministrium ei tagane“ ühiskondliku arvamuse ees ja ühineb Mehemet-Ali vastaste sunnimeetmetega. Sündmused näitasid, et õigus oli lord Melbournel, mitte lord Palmerstonil. (*Донесение Бруннова от 1-го (13-го) октября 1839 года*).

Teel Euroopa kontinendile peatus parun Brunnov Walmer-Castles, kus elas hertsog Wellington. Tundes hertsogi endist autoriteeti ja mõju, pidas parun Brunnov kasulikuks tema juures peatuda, et selgitada temale poliitilist olukorda. Kuulanud tähelepanelikult ära Venemaa diplomaadi jutustuse Inglismaa ministritega peetud läbirääkimistest, hertsog, peale lühikest järelemõtlemist, ütles: „Kõigest tähtsam on printsiiibi tunnistamine, et Porta on väinade vaht“. Kui Portat tunnistatakse täiesti sõltumatuks riigiks ja Must meri kuulutatakse suletud mereks, siis kogu türki küsimust võib lugeda otsustatuks(sic!).

Mis aga puudutab Inglise-Türgi-Prantsuse liitu, siis hertsog ei uskunud üldse selle vastupidamisele. „See papier-mache liit läheneb oma lõpule. Selles te võite olla kindlad. Mitte kunagi me ei saanud lubada Prantsusmaa vallutusi Vahemerel. Prantsusmaa salamõte Egiptuse suhtes on otse risti vastu meie huvidega. Sellel liit puruneb ja pidigi kokku kukkuma“.

Teel Stuttgarti peatus parun Brunnov mõne päeva Johannisbergis prints Metternichi juures, et teda tabanud ebaõnnestumiste puhul lohutada. Austria kantsler pakkus Viinis diplomaatilise konverentsi kokkukutsumist, et siluda Türgi-Egiptuse tüli. Inglismaa võttis selle ettepaneku hea meelega vastu, kuid Keiser Nikolai I keeldus järsult. Prints Metternich oli erakordselt kurb ja hakkas Londonis innukalt Venemaa vastu intrigeerima (Vt. kd. IV (Traktaadid Austriaga), osa I, Nr.139, lk., 217 jne.).

Novembris 1839 aastal käskis Valitseja Brunnovil veelkord sõita, kui erakorraline saadik, Londonisse ja püüda seal alustatud läbirääkimised viia soodsa lõpuni. Temale oli tehtud ülesandeks sõlmida kõigi viie suurriigi vahel võimalikult kiiresti Egiptust puudutav konventsioon. Kui aga Prantsusmaa keeldub, siis tuleb konventsioon ilma temata allkirjastada.

Detsembri keskel parun Brunnov sõitis uuesti Inglismaale. Douvres juhtus temaga väike „intermezzo-diplomatico-comico“ ((koomiline diplomaatiline vahejuhtum)). Kindluse komandant võttis ta vastu täielikus paraadvormis ja kahuritest anti temale 17 lasust koosnev saluut. „Teie teate“ kirjutas parun Brunnov Viitse-Kantslerile, „et minu hääl on ebapiisavalt vali, et sundida Doveri kindluse kahurid vaikima, kui juba need au-kahurid soovivad tingimatta rääkida“.

Brunnovil olid värsked muljed, millistega ta oktoobris Inglismaalt lahkus. Ta meenutas rahuloluga hertsog Wellingtoni külastamist Walmer-Castles, kus ta jalutas kaks tundi temaga lossi terassil, millisel oli näha kaugelt Prantsusmaa kallast ja seisid ringis kahurid, millised võtsid osa Waterloo lahingust. Iga kord, kui parun Brunnov nimetas oma Valitseja nime, Waterloo lahingu kangelane peatus ja andis sõjaväelaslikult au.

Parun Brunnov meenutas samuti oma Inglismaa ministritega peetud läbirääkimiste tulemust, nende vahel eksisteerinud erimeelsusi ja korralagedusest, milline valitses nende poliitilistes eesmärkides. Ta teadis, et Inglismaa valitsus on valmis allkirjastama väinasid puudutava akti ja rõõmustas mõtte üle kuulutada Must meri suletud mereks. Kuid parun Brunnovil oli kahju, et ei õnnestunud Inglismaad sundida energilisel viisil tegutsema Mehemet-Ali vastu.

Muideks, 10.(22.) oktoobril 1839 aastal Johanisbergist saadetud huvitavas kirjas krahv Nesselrodele teatab parun Brunnov:

„Tihti, kui m veenasin lorde Palmerstoni ja Melbournet tegutsema, näis minule, et ma näen enda ees meie vabra kindrali Fontoni (tuntud Venemaa poliitikategelast Idas) prille ja pikka idamaist nina, just kui, räägiks minule: „Brunnov, minu sõber, te püüate liiga palju. Jätke inglase kõrvuni porri uppuma. Me ei võida otsustavalt midagi *türklaste silmis*, kui meil õnnestub sundida inglasi mängima juhtrolli. See, mis on meile kasulik, on – tõestada Portale, et tal ei ole midagi loota Inglismaa, Prantsusmaa või Austria ilusatest fraasidest. Mida vähem teised teevad Porta heaks, seda enam nad pööravad oma pilgud Valitseja suunas“.

„Vat, mis minule näis“, jätkab Brunnov, „rääkis meie vabra kindrali idamaine figuur. Ma tunnistan teile, et need tema kaalutlused näisid minule erakordselt õiglased ja sügavamõttelised. See lohutab mind inglase tegevusetuse suhtes. Nende jõuetus on meile enam kasulik, kui nende energia... Meie ei pea kurtma nende tegevusetuse üle (ma tahtsin öelda, inglase rumalust). 1839 aastal, nagu ka 1833 aastal, nad lasksid täiesti käsest selle rolli, millist neil tulnuks mängida“.

Sellise väga osava võttega paljastas parun Brunnov oma saadud instruksioonide vahelise väikese ebakõla, milliste jõul ta pidi kõigest jõust saavutama Inglismaaga Ida küsimuses

kokkuleppe. Ta, ilmselgelt, ei näinud Ida asjade lahendamisel mitte mingit kiirustamise vajadust. Kuid Keiser Nikolai I nõudis võimalikult kiiresti Türgi-Egiptuse tüli lõpetamist ja kartis tõsiselt Euroopa rahu rikkumist. Brunnov aga pidi vaieldamatult alluma oma valitsuse tahtele.

Kohtunud, peale Londonisse saabumist Inglismaa ministritega ja diplomaatilise korpuse liikmetega, haaras parun Brunnovit peaegu meeleheide, sellise määrani oli kõik segi aetud, või, nagu ta ise räägib, „kõrgemal määral nukker“. Vaat mis ta elas läbi 48 tunni kestel. 1) Austria asjur Neumann palus temal veenda Palmerstoni kirjutama Viini, et temale antaks Egiptuse asjas läbirääkimiste pidamiseks volitused. 2) lord Palmerston palub Brunnovit, et ta püüaks veenda lorde Melbourni, Ruselli ja teisi Inglismaa ministreid andma koos nendega poolthääl. Lõpuks, 3) Prantsusmaa suursaadik, kindral Sebastiani, tunnistab Venemaa saadikule oma valitsuse täielikust jõuetusest Prantsusmaa kodade ja perioodilises ajakirjanduses esinevate kisakõride vastu.

„Vaat teile käesoleva olukorra suurepärase pilt!“ - lõpetab Brunnov oma 18(30) detsembri 1839 aasta raporti.

Vaatamata sellisele kurvale asjade seisule, pidi parun Brunnov täitma ikkagi temale pandud raske ülesande täitma. Ta võttis asja käsile, kuid eelkõige, püüdis, Palmerstoni nõuandel, veenda teisi Inglismaa ministreid edasilükkamatust vajadusest lõpetada Türgi-Egiptuse tüli. Ta rääkis, muu seas, lord Clarendoniga, kes sai hiljem üpris silmapaistva riigimehe autoriteedi. Brunnov tõestas temale hädavajadust lõpetada asi isegi ilma Prantsusmaata. Selle vastu väitles energiliselt vastu Clarendon, tõestades, et „teie Valitseja võib väga hästi saada hakkama ilma Prantsusmaata, kuid meie ei saa“, kuna igasugune radikaalne partei parlamendis viskub viivitamatult ministeeriumi vastu.

Ja tõesti, parlamendi opositsioon valmistuski ette lord Melbourni valitsust kukutama, kui ta otsustaks Venemaa kasuks Prantsusmaa ohverdada. Inglismaa ajalehtedes peeti metsikut sõda Türgi-Egiptuse asjades ja Brunnov kaebab kurvalt selle üle, et need ajalehed mürgitavad ta verd. Üldse ta on rahulolematu selle asjaoluga, et Inglismaal kõik, alates lastest, arutavad poliitilisi asju. Näitena esitab ta üpris huvitava fakti, milline juhtus Strathfieldsaye lossis hertsog Wellingtoni juures, kus lady Wiltoni (hertsogi vennatütre) kuueaastane tütar keeldus ilusaks tunnistamast parun Brunnovi ilusat annakese ((Sainte-Anne orden, Орден Святой Анны)) linti, sest et see on punane, värv, milline meeldib väga radikaalidele ja liberaalidele. (vt. minu artiklit: „Императоръ Николай I и Королева Виктория» в Вестнике Европы за ноябрь 1896 года).

Kuid kõige raskem oli kehtuda Inglismaa ministreid endid ja eriti lord Palmerstoni suuremale otsustavusele. „Sellel maal kõige raskem asi“, kirjutas ta 31. jaanuaril (12. veebruaril) 1840 aastal krahv Nesselrode, „on – teada, mida ministrid tegelikult tahavad. See on veel selle poolest raske, et nad seda ka ise ei tea. Selleks, et sundida lord Palmerstoni andma endale aru sellest, mida ta soovib teha ja mida ta saab teha, ma veenasin teda lõpuks seadma oma mõtled kirja, telegrammi, millise ta saadab lord Clanricadele S-Peterburis. Kui ma tegin temale sellise ettepaneku, teate, mis ta minule vastas?“

„Ah, Jumal küll“, ütles suursugune lord, „mida ma siis temale kirjutan? Ma ei ole juba ammu temale midagi kirjutanud. Läheb tarvis kirjutada terved kõited, et korrata kõik, mis on juhtunud! Ma ei leia selleks kunagi aega!“ See jutuaajamine aga lõppes kõige ennearvamatul moel: Inglismaa Välisminister palus Venemaa saadikul kirjutada, tema nimel, telegrammi Suurbritannia saadikule Venemaa õukonna juures. Parun Brunnov täitis lord Palmerstoni palve ja kirjutas temale telegrammid, mõningate lord Palmerstoni paranduste ja muudatustega saadeti need markiis Clanricadele. Raske on leida teist sarnast välismaise diplomaadi koostööd selle riigi, millise juurde ta on akrediteeritud, välisministriga.

Ainiti, Brunnov rõhutas seda, et lord Palmerston väljenduks enam konkreetsemal viisil Venemaa ettepanekute suhtes. Ta kasutas ära ministri külla-kutset Broadlandsi, lord Palmerstoni lossi, et nõuda temalt kategoorilist vastust. Sel eesmärgil saatis Brunnov Palmerstonile oma Tatistchevile Viini (9.(21.) detsembri 1839 a.) saadetud telegrammi, millises oli esitatud Venemaa poolt kavandatud mõlemate aktide sisu: üks Egiptusest, aga teine väinadest. Inglismaa minister kiitis täielikult heaks parun Brunnovi telegrammis sisu, kuid ta viitas probleemidele, millised lähtuvad Prantsusmaa poolelt, milline otsib Vahemerel oma Aafrika valdustele tugipunkti.

Venemaa volinik ei rahuldunud Inglismaa ministri poolse sellise platoonilise nõusoleku väljendamisega. Ta esitas temale üksikasjaliku memo, pealkirja all: „Details sur l'arrangement a 'conclure“. Selles aktis oli tehtud ettepanek määratleda kaks põhimõtet: 1) kuulutada Euroopa rahvusvahelise õiguse põhimõtteks mõlemate väinade ja mõlemate merede: Marmara ja Musta sulgemise; 2) erandina ja et kaitsta Ottomani Impeeriumi, on Dardanellide väin avatud Inglismaa ja Prantsusmaa eskaadritele aga Bosborose väin Venemaa sõjalaevastikule. Inglismaa ja Prantsusmaa laevastikud hakkavad kaitsma Dardanellide „julgeolekut“, aga Venemaa sõjalaevastik Bosboruse julgeolekut. Peale selle, Inglise-Prantsuse laevastikud peavad tegutsema Egiptuses ja Süürias Mehemet-Ali vastu.

Lord Palmerston kiitis täielikult heaks Brunnovi kava ja ka sõlmitava akti vormi suhtes oli ta samuti täiesti nõus, et on tarvis kõik ühte akti võtta. Sellisel viisil ta lükkas tagasi Austria kahe eraldi akti sõlmimise kava.

Peale selle, Inglismaa minister hakkas selgitama Venemaa volinikule sunnimeetmete süsteemi, millist Inglismaa kavatses rakendada Türgi ja Egiptuse suhtes, kui nad ei alistu suurte riikide tahtele. Kui demonstratsioon merel eesmärgile ei vii, siis „meie“ jätkas Palmerston, „okupeerime Candie saare, et taastada sellel saarel sultani autoriteet“. Kui ei õnnestu Süüriast Ibrahim-Pachat välja ajada, siis on tarvis panna väed maha Egiptuse rannale. Ja nii nagu Inglismaa ei saa lubada, et Prantsusmaa väed okupeeriksid Egiptuse, aga teisest küljest, Prantslased ei soovi Egiptuses Inglismaa vägesid näha, siis Palmerston oletas, et „oleks kõige parem, kui mõned tuhanded austerlased koos Türgi malevaga“ võiksid Egiptuse vallutada.

On huvitav, et Palmerstoni, Brunnovi ja Neumanni vahel oli täielik üksmeel kõigis punktides ja Inglismaa minister võttis rahvusvahelise akti kava koostamise ise käsile.

See oli 1839 aasta detsembri lõpus. Keiser Nikolai I kiitis oma voliniku tegevuse täielikult heaks, käskides tal rõhuda ühtse akti sõlmimisele ja väljendas lootust, et 10.(22.) aprillil 1840 aastal saab kogu see asi lõpetatud. (Депеша гр. Нессельроде к Бруннову от 1-го февраля 1840 года). Samal kuupäeval kirjutatud erakirjas väljendab Viitse-Kantsler oma kahetsust, et läbirääkimised Türgi-Egiptuse küsimuses nõnda tasa edasi liiguvad. Asjatu on Inglismaa poolt Türgi-Egiptuse asja silumisel nõnda palju tegeleda Venemaaga. „Rangelt öeldes“, jätkab krahv Nesselrode, „meie asume väljaspool seda küsimust (sic!). Meie ei ole üldse peamised näitlejad; meie mängime ainult täiesti teisejärgulist rolli. Vaidlus käib mitte Prantsusmaa ja meie, vaid hoopis Inglismaa ja Prantsusmaa vahel“. Viimane riik teeb ettepaneku jätta Mehemet-Alile kõik, mis ta on vallutanud; Inglismaa nõuab vallutatud piirkondade Türgile tagastamist; Venemaa, Austria ja Preisimaa ühinevad Inglismaa kavaga.

„See on välja selgitatud; tekib küsimus: mida peaks Inglismaa valitsus nüüd soovima? Kuidagi ei ole valikut Prantsusmaa ja meie vahel, vaid pigem Prantsusmaa ja enda vahel“.

Brunnovil oli üpris raske veenda lord Palmerstoni selles, et Türgi-Egiptuse küsimusel on Venemaale teisejärguline tähendus ja et Inglismaa tegeleb asjatult nõnda palju Venemaaga, kui temal on tarvis tegeleda eranditult Prantsusmaa murdmisega ja temaga oma arved õiendada. Krahv Nesselrode kiri veelgi enam veenas Brunnovit selles, et Egiptuse küsimus ei kujuta endast ohtu, vaid on ainult „probleem“, millise saab lahendada mitte teisiti, kui kunsti ja kannatusega.

Vaat miks Brunnov veenas oma valitsut mitte kaotada kannatust, et Inglismaa ja Prantsusmaa ei saaks Venemaad asjast täiesti kõrvaldada. „Ma julgen arvata“, kirjutas ta Viitse-Kantslerile 31. jaanuaril (12. veebruaril) 1840 aastal, „et kõige parem vastab meie eesmärkidele läbirääkimiste edasikestmine ning nende venitamine. Mida kauem nad kestavad, seda rohkem nad rikuvad Inglismaa ja Prantsusmaa vastastikused suhted... Anname neile aja vaielda ja teine-teisega võidelda. Kuid ei jäta neid täiesti üksi. Tõuseme Inglismaa taha, et talle öelda: pidage vastu, meie oleme teiega, ärge ilma vajaduseta taanduge Prantsusmaa kabineti nõudmiste ees, kes soovib teile peale suruda oma tahet“.

Venemaa, Brunnovi arvates, peab Inglismaad aitama, kuid ei tohi teda esile tõstma ja ei tohi lubada Inglismaa kabinetil levitada arvamust, et Brunnov saabus Londonisse ainult selleks, et toetada Inglismaa poliitikat.

Ainiti, pidades silmas Valitseja otsustavat soovi võimalikult kiiresti lõpetada Türgi-Egiptuse küsimus, pidi Brunnov energiliselt nõudma Palmerstonilt selle küsimuse kiiremat lõpetamist. Ta püüdis temale ilmekalt tõestada, et Prantsusmaa valitsus ainult naerab Inglismaa kabineti üle oma vastu-ettepanekutega ja püüab kõigi jõududega halvata Mehemet-Ali vastaste vaenulike meetmete võtmist.

Lõpuks, 19. jaanuaril 1840 aastal luges lord Palmerston Brunnovile ette oma konventsiooni kava, millisega viimane ei jäänud üldsegi rahul, kuna selles ei olnud määratletud Egituse piire, ega khedivi võimu päritavus, ega ka tema vasallisuhe sultani suhtes. Näis, et, kirjutades selle kava, pidas Palmerston silmas ainult üht eesmärki: jätta Prantsusmaale avatud uks. Ja tõesti, Inglismaa minister tunnistas, et ta loodab ikkagi veel Prantsusmaad „kaasata“.

Brunnov vaidles energiliselt sellise mõtte vastu, paludes Palmerstonil meenutada, milleni viisid Belgia küsimuses Prantsusmaa valitsuse kaasamise püüdlused.

Lõpuks, Austria voliniku Neumanni palvel, parun Brunnov nõustus koostama oma konventsiooni projekti. Viimane erines mitmetes punktides Palmerstoni kavast. 1) Brunnov viis raskuskeskme Konstantinoopolist Aleksandriasse ja tõi esile kogu küsimuse Egiptuse poole; 3) piiride küsimus jäi lahtiseks, pidades silmas sultani nõusolekut; 4) määratleti Mehemet-Ali vastased sunnimeetmed; 5) väinade kaitseks ühiste tegevuste hädavajadus oli kehtestatud ainult Sultani trooni otsese ähvarduse juhtumiks, ja 6) oli kuulutatud välja väinade sulgemise printsiip.

Ainult Brunnov ei kasutanud üpris mõistlikult Marmara ja Musta mere suhtes terminit „suletud mered“, pidades silmas selle terminiga esile kutsutud arusaamatusi, kuna nii üks kui teine meri ei ole sugugi suletud mered. Väinade suhtes oli parun Brunnovi kavas öeldud, et nii rahu kui ka sõja ajal jäävad need suletuks kõigile sõdivatele rahvaste sõjalaevadele „*seda selle ajani, kuni Porta asub suurriikidega rahus*“. Selle lisaga sai Türgi valitsus seadusliku õiguse, sõja juhtumil, lasta väinadest läbi temaga liidus olevate riikide laevu.

Kuid mitte varsti ei lõppenud Inglismaa kabineti kahtlused ja umbusaldamine. Brunnovil tuli, veel mitmete kuude kestel pidada läbirääkimisi Palmerstoniga ja vihastada tema „uskumatu kergemeelsuse“ peale. Nii oli ta pahane Inglismaa konventsiooni kava kindral Sebastianile saatmise fakti tõttu. Selle tulemusel ta mitte ainult ei läinud nõupidamisele, milline oli kokku kutsutud lord Palmerstoni juures, vaid ta ka tõmbas Inglismaa kavast maha tema poolt tehtud järelandmised. Üldse jõudis Brunnov sellisele veendumusele, et Inglismaa ministeerium mitte ainult ei oma energiat, vaid seal puuduvad ka talendid. Mis aga puudutab Prantsusmaad, siis ta väljendas oma rõõmu, et muutus sellele maale „vihkamise objektiks“. Brunnovi 12(24) jaanuari 1840 aasta nende läbirääkimiste kohta esitatud raportile kirjutas Valitseja: „Brunnow a supericurement agi et parle“ ((Brunnov tegutses ja rääkis ülihästi)).

Lord Melbourne Inglismaa ministeeriumi Brunnovi poolne hinnang sai täieliku kinnituse selle kohta hertsog Wellingtoni poolt öelduga. „Ma rääkisin teile“, ütles ta Brunnovile, „et ministrid ei ole millekski võimelised. Nad viisid riigi sellisesse seisundisse, et ei saa mitte mingis suunas liikuda. Kurvastav on näha sellist riiki, milline on viidud sellisesse olukorda. Meil ei ole valitsust... Nad viisid korratusse kogu riikliku organismi. Kui nad tegid reformi, siis nad ei teadnud, mida tehakse“...

Seejärel hertsog Wellington kurtis valitsuse nõrkust „ühe sekti, milline on tuntud sotsialistide nime all“, suhtes.

Sellisel juhtumil Inglismaa kangelane vihjas parun Brunnovile temaga hiljuti kuningannaga tekkinud kokkupõrkest, tema soovi tulemusel seada Saxe-Cobourgi prints Albert, hertsogidest kuningliku perekonna liikmetest kõrgemale. Wellington protesteeris sellise droit de presence ((kohalolekuõigus)) rikkumise vastu ja kuninganna tõmbas tema nime tema abielu sõlmimisele kutsutavate isikute nimekirjast maha, sõnadega: „Ma ei kutsu seda vana mässajat hertsogit“. Kuid lainetus, milline haaras viivitamatult kogu Inglismaa ühiskonda hertsog Wellingtoni kasuks, oli niivõrd tugev, et lord Melbourne oli sunnitud noorele kuningannale ütleva: „On asjad, milliseid Inglismaa rahvas ära kannatab. On teised asjad, milliseid ta kunagi sündida ei luba“. Hertsog Wellington sai laulatusele kutse ja oli seal abielusõlmimisel viibiva rahva ja ülemkihi poolt vaimustusega vastu võetud. (Донесение бар. Бруннова от 8(20) февраля 1840 года).

Inglismaa valitsuse Türgi-Egiptuse küsimuses läbirääkimiste lõpule viimise võimetus tuli eriti ilmsiks siis, kui Prantsusmaal langes Guizot valitsus ja kui Thiers sai esimeseks ministriks. Viimaselt ei saanud oodata mitte mingeid järelandmisi, kuna „paljalt nimi Thiers tekitas õudu diplomaatiale“ - nagu kirjutab Brunnov. Kindral Sebastiani oli Londonist tagasi kutsutud ja tema asemele Prantsusmaa suursaadikuks oli nimetatud Guizot. Viimane hakkas nõudma, et Mehemet-Alile jäetaks Süüria ja ta keeldus kategooriliselt heaks kiitma või osalema Egiptuse pacha vastastes sunnimeetmetes.

Pidades silmas sellist Prantsusmaa valitsuse meeleolu, oli kummaline lord Palmerstoni poolt ikkagi loota projekteeritud konventsioonis Prantsusmaa osalemist. Ta teatas parlamendis avameelselt, et „võimatu on näidata enam kohusetundlikkust, kui Venemaa näitas kõiges, mis puudutab käesolevat küsimust“. See tema avaldus kutsus esile Valitseja märkuse: „Oli ka aeg!“

Lord Palmerston sattus vaimustusse Keiserliku kabineti nõusolekust lubada Türgi saadikul osaleda käesolevatel läbirääkimistel ja ütles Brunnovile: „Ma volitan teid oma kabinetile ütlema, et me ütleme jah, kui ta ütleb jah; ja ei, kui ta ütleb ei“. Ainiti, läbirääkimised ikkagi ei nihkunud paigast ja Keiser Nikolai tegi parun Brunnovi 7 (19) mai 1840 aasta raportile, millises teatati Prantsusmaa ettepanekust olla suurte riikide ja Mehemet-Ali vahendaja, järgmise kirje:

„Kõik see on mannetu ja ma ei näe sellel lobisemisel ette mingit lõppu; ma kaotan kannatuse ja kui kuu jooksul sellele lõppu ei tehta, siis ma mõtlen teistest vahenditest, et see asi lahendada kooskõlas meie väärikusega“.

Kuid ka kuu möödudes see asi ei olnud lõpetatud. Mitte varem, kui juulikuu alguses, otsustas Inglismaa valitsus asuda, ilma Prantsusmaata, projekteeritud konventsiooni sõlmima. Sellest märkimisväärsest otsusest teatas lord Palmerston Venemaa, Austria ja Preisimaa esindajatele suurima saladuskatte all, järgmistes sõnades: Kui ei saa reisida üheskoos, siis kellega tahaks reisida, kas otsustad teele asuda nendega, kes soovivad minna teiega“. Viimane katse, milline oli tehtud Prantsusmaa suhtes, et veenda teda minema koos Inglismaaga, osutus asjatuks ja seepärast, ütles Palmerston, Inglismaa valitsus otsustas allkirjastada akti Venemaaga, Austriaga ja Preisimaaga. Palmerstonile oli ministrite kabineti poolt tehtud ülesandeks koostada lõplik kava ja esitada see heakskiidu saamiseks viivitamatult oma kolleegidele aga seejärel saata see kolme riigi esindajatele.

Hüvastijätul Inglismaa minister ei suutnud end tagasi hoida, et mitte öelda Brunnovile: „Ma pean teile tunnistama, et imestan kannatlikkust, millist meile näitas Valitseja Keiser“. Saadik vastas: „Aeg oli teda õigustada!“ (Донесение от 26-го июля (8- июля) 1840 года).

Lõpuks, 3.(15.) juulil oli Londonis allkirjastatud alljärgnev rahvusvaheline akt, milline kuni käesoleva ajani jääb Egiptuse rahvale Magna charta libertatumiks. Kuid, peale selle oli selle aktiga formaalsel viisil konstateeritud Inglismaa ja Prantsusmaa vaheliste suhete katkestamine nende Ida poliitika valdkonnas. Vaat, miski parun Brunnov nõnda rõõmustas selle akti allkirjastamise üle. Kuid ta eksis kõvasti, oletades, et lord Palmerston ei andesta mitte kunagi Prantsusmaale, et Thiers ja Guizot ässitasid tema vastu tema enda kolleege ministeeriumis. Sündmused aga tõestasid üpris varsti, et Palmerston ikkagi püüdis minna edasi käsikäes Prantsusmaaga.

Jääb ainult lisada mõningaid Juulikonventsiooni allkirjastamist puudutavaid üksikasju. Viimastel päevadel enne selle akti allkirjastamist oli otsustatud esitada Mehemet-Alile ultimaatum, et ta 10 päeva jooksul võtaks kõik, mis temale pakutakse, vastu. Kui ta võtab vastu – siis ta saab Egiptuse trooni päritavuse ja Süüria Lõunaosa koso St-Jean d'Acree kindlusega. Kui ta 10 päeva möödudes ei allu, siis ta Süüriat ei saa.

Aga Konstantinoopoli ühiste jõududega päästmise suhtes Palmerston nõustus, et sellist võimalust on tarvis ette näha, kuid ainult teisel plaanil; esimesel plaanil – Mehemet-Ali ja Egiptus. Prantsusmaa, Inglismaa ministri sõnade järgi, pidas alati „Konstantinoopoli juhust oluliseks asjaks, meie aga – teisejärguliseks“. „Meil ei tule teha samasugust viga“, jätkas minister. „Mis aga puudutab Konstantinoopoli juhust, siis asetame selle sinna, kus ta peab olema, - teisele plaanile. Minu isiklikul veendumusel, sellist juhust üldsegi ei teki“. Keiser kriipsutas viimasele fraasile alla ja kirjutas ärtele: „see on kummutamatu tõde; see on minu veendumus ja peagu minu enda väljendid“.

Kui-aga see täiesti ebatõenäoline juhtum toimub, siis lord Palmerston väljendas lootust, et Venemaa laevastik, koos Inglismaa laevastikuga hakkab tegutsema Vahemerel. Selle peale Keiser märkis vene keeles: „tänan alandlikult“!

Londoni konventsiooni Artikkel IV sõnastamiseks, milline kuulutab välja Bosborose ja Dardanellide väinade sulgemise, otsis lord Palmerston esmalt motiive rahvusvahelisest õigusest: ta tõestas, et mõlemad kaldad kuuluvad Türgile ja mõlemate kallaste vaheline kaugus on alla 3 miili. Kuid Ministrite kabinett lükkas selle motiveeringu tagasi ja otsustas viidata iidsele väinade sulgemise õigusele. Ta oletas, et ainult sellise motiiviga saab ära hoida opositsiooni poolset Venemaa suhtes soodustuse tegemises süüdistamist.

Edasi, Brunnov tegi ettepaneku koostada: 1) sultani ja Egiptuse pacha vaheline eraldi kokkuleppe akt ja 2) „protocole reserve“ Mehemet-Ali vastaste sunnimeetmete suhtes. See mõte meeldis ja võeti vastu.

Lord Palmerstonil tuli näha palju vaeva, et veenda oma kolleege absoluutses hädavajaduses viia lõpule konventsioon. Ainult tema errumineku ähvardus sundis neid järgi andma. Ta suundus kuninganna juurde ja tegi temale selles asjas raporti; tulemuseks ta allkirjastas omakäeliselt konventsiooni kava sõnadega: „igati heaks kiidetud“! („Aighly approved“).

Kuid kui avalikkus sai sellise akti sõlmimisest teada, siis hakkasid paljud inglased rääkima, et Palmerstov müüs end Venemaale!(sic!).

5.(17.) juuli raportile, millises Brunnov rääkis kõigist ülalesitatud üksikasjadest, kirjutas Keiser Nikolai Paulovits omakäeliselt: „See on väga huvitav ja ma olen Brunnoviga täiesti rahul“.

*

Nr.443.

Konventsioon.

Kõigearmulisema Jumala nimel.

T. M. Sultani pöördumise tulemusel Nende Majesteetide Ülevenemaalise Keisri, Austria Keisri, Ungari ja Böömimaa Kuninga, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ja Preisimaa Kuninga poole toetuse ja abipalvega keset probleeme, millisesse ta on seatud Mehemet-Ali, Egiptuse pacha, vaenuliku käitumisega ja kes ähvardab Ottomani Impeeriumi terviklikkust ja Sultani trooni sõltumatust, Nende, mainitud Majesteetid, olles liigutatud siira sõpruse tundest, milline eksisteerib nende ja Sultani vahel; olles hingestatud soovist järgida Ottomani Impeeriumi terviklikkuse ja sõltumatuse säilitamist, Euroopa rahu kindlustamise huvis; olles ustav kohustusele, milline on nende poolt võetud kollektiivses noodis, mis on antud 27. juulil 1839 aastal üle Portale nende esindajate poolt Konstantinoopolis ja soovides, peale selle, hoida ära verevalamist, milline tekiks vaenulike tegevuste jätkamisega, milline on puhkenud hiljuti Süürias Egiptuse pacha võimude ja Tema Kõrguse alamate vahel;

Nende mainitud Majesteetid ja T. M. Sultan otsustasid ülalmainitud eesmärgil sõlmida omavahel konventsiooni ja nimetasid selleks oma volinikeks:

T. M. Ülevenemaaline Keiser:

parun Philippe Brunnovi ((Филипа Бруннова)), Püha Anna esimese järgu jt. ordenite kavaleri, oma Salanõuniku, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures;

T. M. Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas:

parun Philippe Neumanni, Austria Leopoldi ordu kommodoori jt, oma Õuenõuniku ja voliniku T. Briti Majesteedi juures;

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna:

auväärse vikonti Henry Jean Palmerstoni ((Генриха Ивана Пальмерстона)), Tremple parun, Iirimaa peer, T. Briti Majesteedi nõuniku tema Salanõukogus, auväärse Sukapaela ordeni Suure Risti kavaleri, parlamendi liikme ja Välisministeeriumi Pea-riigisekretäri;

T. M. Preisimaa Kuningas:

parun Henri Guillaume Büllowi, Preisimaa Punase Kotka ordeni esimese järgu jt. kavaleri, oma kammerhärä, Tegev-Salanõuniku, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures;

ja T. M. Hiilgaivam, Kõikvõimas ja Suurepärane Sultan Abdul-Medjid, Ottomani Imperator: Chekib-Effendi, kaunistatud Nichan-Iftihari esimese järgu ordeniga jt., oma erakorralise suursaadiku T. Briti Majesteedi juures,

kes, peale vastastikust volikirjade vahetamist, millised leiti olevat ettenähtud vormis, otsustasid ja allkirjastasid järgmised artiklid:

Artikkel I.

Pidades silmas T. M. Sultani kokkulepet Nende Majesteetide Ülevenemaalise Keisri, Austria Keisri, Ungari ja Böömimaa Kuninga, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ja Preisimaa Kuningaga tingimuste suhtes, millised T. M. kavatseb pakkuda Mehemet-Aliile ja millised on mainitud selle juurde lisatud eraldi aktis, Nende Majesteetid võtavad omale kohustuse tegutseda täielikus üksmeeles, et ühendada oma jõupingutused Mehemet-Ali ergutamiseks nõustuma nende tingimustega, kusjuures Kõrged lepingulised pooled jätavad endale õiguse tegutseda sel eesmärgil, arvestades vahendeid, milliseid neist igaüks hakkab valdama.

Artikkel II.

Kui Egiptuse pacha keeldub ülalmainitud tingimustele, millised saadetakse temale Sultani poolt Nende mainitud Majesteetide osalusel, oma nõusoleku andmisest, siis viimased kohustuvad võtma, Sultani nõudmisel, nende vahel kokkulepitud meetmeid, et need tingimused ellu viidaks. Kuni selle ajani, Sultani poolt tema liitlaste poole temaga ühinemise kutsega pöördumisel, et osutada temale abi Egiptuse ja Süüria vahelise meresõidu lõpetamiseks ja et takistada ühest provintsist teise vägede, hobuste, relvade, moona ja igasuguse sõjavarustuse saatmist, Nende Majesteetid Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas ning Suurbritannia Ühendkuningriigi ja Iirimaa Kuninganna kohustuvad viivitamatult andma selleks asjaks hädavajalikke korraldusi oma merejõudude ülematele Vahemerel; peale selle, Nende mainitud Majesteetid lubavad, et nende eskaadrite ülemad osutavad, vastavalt nende vahenditega, milliseid nad valdavad, liitlaste nimel, igasugust abi ja igasugust nendest sõltuvat kaastegevust nende Sultani alamatega, kes avaldavad nende Valitseja suhtes oma ustavust ja alandlikust.

Artikkel III.

Kui Mehemet-Ali, keeldudes alluma ülalmainitud kokkuleppe tingimustele, suunab oma maa- ja merejõud Konstantinoopoli peale, siis sel juhtumil Kõrged lepingupooled, saades formaalse nõudmise, milline on tehtud Sultani poolt nende esindajatele Konstantinoopolis, nõustusid vastu võtma selle Valitseja kutse, et hoolitseda tema trooni kaitse eest, tehes üheskoos kokkulepitud tegevusi, et takistada igasuguse kallaletungi eest mõlemaid Bosborose ja Dardanellide väinu, nagu ka Ottomani Impeeriumi pealinna.

Peale selle, on otsustatud, et sõjajõud, millised sellise kokkuleppe tulemusel saavad ülalmainitud määramise, hakkavad jääma sinna vaid selliseks ajaks, kuivõrd Sultan nõuab ja kui T. M. tunnistab, et nende kohalviibimine ei ole enam hädavajalik, nad eemalduvad üheaegselt ja lähevad Mustale- ja Vehemerele.

Artikkel IV.

Seejuures, ainiti, on mõistetav, et eelnevas artiklis mainitud ühiseid tegevusi, milliseid võetakse ette selleks, et seada ajutiselt Dardanellide ja Bosboruse väinad ja Ottomani pealinn Kõrgete lepinguliste poolte kaitse alla igasuguste Mehemet-Ali rünnakute eest, hakatakse pidama erandlikuks meetmeks, milline on võetud Sultani erilisel palvel ja ainult tema kaitseks ainsal ülalpool mainitud juhtumil. Seetõttu otsustatakse, et see meede ei hakka mitte mingis suhtes tühistama Ottomani vana eeskirja tühistamist, millise jõul välismaiste Riikide sõjalaevadele keelatakse igaveseks ajaks sõita läbi Dardanellide ja Bosboruse väinadest. Selle tulemusel, ühest küljest Sultan kuulutab käesoleva aktiga, et, erandiks ülalmainitud juhtum, ta omab kindlat otsustavust säilitada tulevikus see põhimõte, milline on muutumatult kehtestatud, kui tema Impeeriumi iidne reegel, ja kuni Porta asub rahu ei luba mitte mingil välismaist sõjalaeva Dardanellide ja Bosboruse väinadesse; teisest küljest, Nende Majesteetid Ülevenemaaline Keiser, Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirima Kuninganna ning Preisimaa Kuningas kohustuvad austama seda Sultani otsust ja tegutsema kooskõlas ülalmainitud põhimõttega.

Artikkel V.

Käesolev konventsioon ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis kahe kuu pärast või kui võimalik, siis ka varem.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Londonis 3(15) juulil 1840 aastal.

(L.S.)Brunnow.

(M.П.)Брунновъ.

(L.S.)Neumann.

(M.П.)Нейманъ.

(L.S.)Palmerston.

(M.П.)Пальмерстонъ.

(L.S.)Bulow.

(M.П.)Бюловъ.

Eraldi akt.

T. M. Sultanil on kavatsus seada ja käskida teatada Mehemet-Alile alljärgnevad kokkuleppe tingimused:

§1.

T. M. lubab anda Mehemet-Alile isiklikuks ja ta otseliinis alanevalt päritavaks valitsemiseks Egiptuse pachalik ja peale selle, T. M. lubab anda Mehemet-Alile eluaegse, Acre Pacha tiitliga ning St. Jean Acre kindluse kamandamise, juhtimise Süüria Lõunaosa üle, millise piirid määratletakse järgneva joonega:

Piirijoon, alustades Ras-el-Nakhora neemest, Vahemere kaldal, jookseb sealt otsejoones kuni Seisabani jõe suudmeni, milline moodustab Tiberiasi järve põhjatipu; suundub mööda selle järve Lääne-kallast, seejärel mööda Jordani jõe paremat kallast ja Surnumere Läänekallast; jätkub sealt otse kuni Punase mereni, küündides Akaba lahe Põhjatipuni ja läheb sealt edasi piki Akaba lahe Läänekallast ja Suezi lahe Ida kallast kuni Suezini.

Tehes need ettepanekud, Sultan, ainiti, ühendab sellega tingimuse, et Mehemet-Ali võtaks need vastu kümne päeva pärast, kui ta on need saanud kätte Tema Kõrguse Aleksandria agendi poolt ja et selle sama tähtaja jooksul Mehemet-Ali annaks sellele agendile üle vastavad instruksioonid, millised on suunatud tema maa- ja merevägede ülematele, Araabiast ja sealsetest pühadest linnadest viivitamatu väljumise kohta; Candie saarelt; Adana ringkonnast ja kõigist teistest Ottomani Impeeriumi osadest, millised ei läinud ülalmainitud Egiptuse ja Acre pachaliku piiresse.

§2.

Kui mainitud kümnepäevaseks tähtajaks Mehemet-Ali ei võta temale esitatud tingimusi vastu, siis Sultan võtab tagasi oma Acre pachaliku eluaegseks juhtimiseks andmise ettepaneku; kuid Tema Kõrgus hakkab ikkagi olema nõus andma Mehemet-Alile isiklikuks ja tema alanevas otseliinis järeltulijatele Egiptuse pachaliku juhtimise, sellise arvestusega, et see ettepanek oleks vastu võetud järgneva kümne päeva pärast, s.t. kahekümne päeva pärast, lugedes selle temale edastatud päevast ja et ta samuti annaks Sultanile agendile vastavad instruktsioonid oma maa- ja merevägede ülematele nende viivitamatust suundumisest Egiptuse pachaliku piiridesse ning sadamatesse.

§3.

Igaaastane andam, millist maksab Mehemet-Ali Sultanile, hakkab olema proportsionaalne suurema või väiksema territooriumiga, millise viimane saab oma valitsemise alla, olenevalt sellest, kas ta võtab vastu esimese või teise pakkumise.

§4.

Peale selle, otsustatakse, et nii esimesel kui teisel juhtumil Mehemet-Ali, enne kümne- või kahekümnepäevast tähtaega, hakkab olema kohustatud üle andma Türgi laevastiku koos ekipaažide ja relvastusega, selleks vastuvõtmiseks volitatud Türgi ametnikule. Liitlas-eskaadrite ülemad hakkavad viibima selle üleandmise juures. Mitte mingil juhtumil ei lubata Mehemet-Alil võtta arvesse, ega maha arvata Sultanile makstavast andamist kulutusi, millised on tema poolt tehtud Türgi laevastiku ülalpidamiseks kogu selle aja kestel, mil see oli Egiptuse sadamates.

§5.

Kõik traktaadid ja kõik Ottomani Impeeriumi seadused hakkavad ühtmoodi puudutama Egiptust ja Acre pachaliku, selle ülalpool mainitud piirides, samamoodi kui igasuguses teises Ottomani Impeeriumi osas. Kuid Sultan annab nõusoleku, et Mehemet-Ali ja tema järeltulijad, tingimusel, et tasutakse korralikult ülalmainitud andmit, korjaksid ise Sultani nimel ja kui Tema Kõrguse volinikud neile volitatud provintside seaduslikult kehtestatud andamit ja makse. Seejuures mõeldakse, et neist kogutud andamitest ja maksudest hakkavad Mehemet-Ali ja tema järeltulijad katma kõiki mainitud provintside tsiviil- ja militaarvalitsemise kulusid.

§6.

Maa- ja merejõud, milliseid hakkab Egiptuse ja Acre pacha ülalpidama, kui Ottomani Impeeriumi sõjajõudude osa, hakatakse alati lugema kui riigi teenistust.

§7.

Kui Mehemet-Ali, kahekümne päevase tähtaja möödudes peale temale sellest teavitamist (nii nagu on ülalpool §2. sõnastatud), ei võta pakutud kokkulepet ja Egiptuse pachaliku päritavat valitsemist vastu, siis Sultan hakkab lugema end õigustatud tagasi võtma seda ettepanekut ja valima seejärel edasist teed, millise näitavad temale ta enda huvid ning ta liitlaste nõuanded.

§8.

Käesolev eraldi akt hakkab omama samasugust jõudu ning mõju, just nagu see oleks sõnasõnalt kirjutatud täna sõlmitud konventsiooni. See ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse üheaegselt selle konventsiooni ratifitseerimiskirjadega.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Londonis, 3.(15.) juulil 1840 aastal.

(L.S.)Brunnow.	(L.S.)Chekib	(M.П.)Брунновъ.	(M.П.)Хекибъ.
(L.S.)Neumann.		(M.П.)Нейманъ.	
(L.S.)Palmerston.		(M.П.)Пальмерстонъ.	
(L.S.)Bulow.		(M.П.)Бюловъ.	

*

Londonis 3.(15.) juulil 1840 aastal allkirjastatud protokoll.

Täna sel kuupäeval konventsiooni allkirjastamisel Hiilgava Ottomani Impeeriumi volinik kuulutas:

et kinnitades konventsiooni Artikkel IV mainitud Ottomani Impeeriumi iidset reeglit, millise jõul kõigiks aegadeks keelati välismaistele sõjalaevadele ära läbida Dardanellide ja Bosborose väinu, jätab Hiilgav Porta endale õiguse, nii nagu see oli varemalt, õiguse välja anda kergetele sõjalaevastiku lipu all olevatele sõjalaevadele, millised on tava järgi, sõbralike riikide missioonide saatmiseks, läbipääsuks firmaneid.

Austria, Suurbritannia, Preisimaa ja Venemaa Õukondade volinikud koostasid käesoleva deklaratsiooni akti, et see edastada oma Õukondadele teadmiseks.

(L.S.)Brunnow.	(L.S.)Chekib	(M.П.)Брунновъ.	(M.П.)Хекибъ.
(L.S.)Neumann.		(M.П.)Нейманъ.	
(L.S.)Palmerston.		(M.П.)Пальмерстонъ.	
(L.S.)Bulow.		(M.П.)Бюловъ.	

*

Londonis 3.(15.) juulil allkirjastatud spetsiaalne protokoll.

Austria, Suurbritannia, Preisimaa, Venemaa ja Hiilgava Ottomani Porta Õukondade volinikud oma volituste jõul sõlmisid ja allkirjastasid täna sel kuupäeval nende Valitsejate vahelise konventsiooni, et rahustada Levant;

võttes arvesse, et vahemaa, milline eraldab nende Õukondade pealinnu, peab hädavajalikult mööduma aeg, enne kui järgneb mainitud konventsiooni ratifitseerimiskirjade vahetamine ja ilmub sellel aktil põhjendatud korralduste täitmise võimalus;

eelmainitud volinikud, olles imbutunud sügavalt läbi veendumusest, et pidades silmas Süürias asjaolude käesolevat seisu inimarmastuse huvid, nagu ka Euroopa poliitika tähtsad kalutlused, millised on käesoleva konventsiooni allkirjastanud Riikide ühine hooleasi, nõuab tungivalt, et välditakse, niivõrd kui võimalik rahu loomisega, milline on selle kokkuleppe eesmärk, viivitamist;

mainitud volinikud, nende volituste jõul, leppisid omavahel kokku, et mainitud konventsiooni Artikkel II mainitud eelnevad meetmed oleksid viidud koheselt täide, ootamata ära ratifitseerimiskirjade vahetamist; oma Õukondade nõusolekust mainitud meetmete viivitamatuks täitmiseks tunnistavad volinikud käesoleva aktiga.

Peale selle, on mainitud volinike vahel kokku lepitud, et T. M. Sultan pöördub viivitamatult Mehemet-Ali poole ettepaneku saatmisega, milline on lisatud selle konventsiooni eraldi akti juurde.

Samuti on kokku lepitud, et Austria, Suurbritannia, Preisimaa ja Venemaa konsulaaragendid Aleksandrias asuksid suhtlema agendiga, kes on sinna RT. M. Sultani poolt saadetud, et edastada Mehemet-Alile ülalmainitud sõnum ja ettepanekud; selleks, et mainitud konsulid osutaksid sellele agendile igasugust kaasabi ning neist sõltuvat abi ja et nad kasutaksid kõiki oma vahendeid

Mehemet-Ali mõjutamiseks, et ergutada teda kokkulepet vastu võtma, milline antakse, Tema Sultanliku Majesteedi käsul, temale pakutakse.

Vastavate Vahemere eskadrite admiralid saavad hädavajalikud instruktsioonid, et astuda selles asjas mainitud konsulitega kokkuleppesse.

(L.S.)Neumann.	(L.S.)Chekib	(M.П.)Нейманъ.	(M.П.)Хекибъ.
(L.S.)Palmerston.		(M.П.)Пальмерстонъ.	
(L.S.)Bulow.		(M.П.)Бюловъ.	
(L.S.)Brunnow.		(M.П.)Брунновъ.	

Nr.444.

Londonis 1840 aastal 2.(14.) augustil allkirjastatud spetsiaalne protokoll.

Austria, Suurbritannia, Preisimaa ja Venemaa Õukondade volinike poolt Hiilgava Ottomani Porta volinikuga 15 juulil, nende augustlike Valitsejate nimel, Levanti rahustamise konventsiooni allkirjastamisel, leidis Preisimaa Õukond hädavajalikuks selgitada kavatsust ja eesmärki, millistega ta ühineb mainitud konventsiooniga. Selle tõttu, oma Õukonna käsul, Preisimaa volinik kuulutas alljärgnevat:

Preisimaa, jäädes ustavaks põhimõtetele, millised alates Türgi-Egiptuse probleemi tekkimisest olid temale tema tegevusjuhendiks sellesse asja suutumiseks, allkirjastas ja ratifitseerib 15 juuli 1840 aasta konventsiooni ainsal põhjusel, et näidata, millist head poolehoidu ta omab Hiilgava Porta säilitamisele ja Ottomani Impeeriumi terviklikkusele praegu valitseva dünastia võimu all, nagu ka oma hoolitsust Ida-küsimuse rahuliku lahendamise eest.

See Preisimaa osaluse eesmärk 15. juuli aktiga oleks olnud saavutamata jäänud, kui Ida-ajad viiks riikide vahelistele kokkupõrgetele lähemale, kui ta on ise on neist asjadest huvitatud. Sel juhtumil Preisimaa jätab enesele täieliku tegevusvabaduse õiguse, aga nimelt õiguse võtta rangelt neutraalse asendi.

Preisimaa volinik palus selle tema deklaratsiooni võtta käesolevasse spetsiaalsesse protokoll, millise esitavad Austria, Suurbritannia ja Venemaa volinikud oma Õukondadele teadmiseks.

(L.S.)Neumann.	(M.П.)Нейманъ.
(L.S.)Palmerston.	(M.П.)Пальмерстонъ.
(L.S.)Bulow.	(M.П.)Бюловъ.
(L.S.)Brunnow.	(M.П.)Брунновъ.

Nr.445.

Londonis 5.(17.) septembril 1840 aastal allkirjastatud protokoll.

Austria, Suurbritannia, Preisimaa ja Venemaa volinikud, vahetanud 3.(15.) möödunud juuli konventsiooni ratifitseerimiskirjad, otsustasid, et seada tõelisse valgusesse omakasupüüdmatus, milline juhtis neid Õukondi selle aktis sõlmimisel, kuulutavad formaalselt:

Et, lepinguliste Riikide poolt endale ülalmainitud konventsiooniga võetud kohustuste täitmisel, need riigid ei kavatse otsida mitte mingit territooriumi suurendamist, ega mitte mingit erandlikku mõju, ega ka oma alamatele teiste rahvaste ees mingi kaubandusliku eelise saamist.

Ülalmainitud Õukondade volinikud otsustasid selle deklaratsiooni sõnastada käesolevas protokollis.

Hiilgava Ottomani Porta volinik, avaldades liitlas-õukondade otsese ja omakasupüüdmatu poliitika suhtes õiglast austust, võttis teadmiseks käesolevas protokollis sõnastatud deklaratsiooni ja kohustus selle esitama oma Õukonnale.

(L.S.)Neumann.	(L.S.) Chekib	(M.П.)Нейманъ.	(M.П.)Хекибъ.
(L.S.)Palmerston.		(M.П.)Пальмерстонъ.	
(L.S.)Bulow.		(M.П.)Бюловъ.	
(L.S.)Brunnow.		(M.П.)Брунновъ.	

Nr.446.

1841 a.1.(13.)juuli. Londoni konventsioon, milline puudutab väinasid.

((F. Martensi kommentaar.))

Egiptust puudutava Venemaa, Inglismaa, Austria ja Preisimaa volinike poolt Juulikonventsiooni sõlmimisega ei olnud veel kogu Egiptuse küsimus lahendatud. 1)vaja oli veel viia täide Londonis allkirjastatud akt ja 2)oli tarvis halvata Prantsusmaa vaenulikkus nelja riigi poolt, tema osaluseta, otsuse vastu võtmisele.

Seejuures jäi Juulikonventsioonis lahtiseks Egiptuse vastaste sunnimeetmete küsimus juhtumil, kui Mehemet-Ali ei alistu nelja suurriigi taatele. Enne selle akti allkirjastamist oli algatatud Venemaa eskaadri dessantvägede malevaga varustamise mõte, et rahustada Mehemet-Alid. Kuid Keiser Nikolai I, teades Inglismaa valitsuse kahtlustavust, keeldus järsult sellise kombinatsiooniga nõustumisest. Siis oli Viini kabinetile tehtud konfidentsiaalselt ettepanek saata oma väed Egiptusesse. Kuid prints Metternich ei näidanud sellisele ettepanekule erilist kaastunnet, kuigi ta ka ei lükanud seda kategooriliselt tagasi . Tema käitumine oli kahemõtteline ja tõi Londonis kaasa järgmise „vodevilli“. Parun Brunnovi juuresviibimisel, Austria saadik, parun Neumann, pöördub lord Minto, admiraliteedi esimese lordi poole järgmise küsimusega: „Mis siis, lord Minto, kas te olete valmis? Kas teie laevad on varustatud?“ „Jah“, vastas lord, „nad on valmis... et neile paigutada 35,000 austerlast“.

„Miks te räägite austerlastest“? Päris Austria saadik, „miks te ei räägi 35.000 venelasest“? Siin sekkus jutuajamise parun Brunnov ja ütles: „Lord Mintol on õigus. Meil endal on meie sõdurite veoks laevad“.

Siis lord Minto väga tõsiselt ja külmavereliselt pöördus parun Brunnovi poole ja ütles: „Te ei suuda enesele ette kujutada, kui raske on meil neid austerlasi ülal pidada. Neile on iseloomulik hämmastav paigalpäsimatus, tulisus ja nooruslikkus.Siin sõdurid; seal laevad. Nemad aga on kõikjal. Nad tahavad igale poole minna. Tõsi, ei tea, mis nendega teha, et neid maha rahustada“ .

Austria saadikule selline Inglismaa ministri avameelsus ei meeldinud ja ta soovis selle naljaks pöörata. Kuid vankumatu inglane katkestas külmavereliselt ta sõnadega: „Ärge vihastuge. Ma ei soovinud teid üldsegi solvata. Meie hakkame alati olema Austriaga head sõbrad. Teie olete kõige armsamad inimesed maailmas, omamoodi (in jour own wey), kui teilt midagi ei taheta“ . (Донесение барона Бруннова от 5(17)июля 1840 г.).

Nende sõnadega lõppes see huvitav jutuajamine, millisest tehtud raport sundis Keiser Nikolai I tegema sellele märkuse: „Hea vodevill!“ ((„Le vaudeville est bon“)).

Mis aga puudutab Prantsusmaad, siis on teada, millist vapustavat muljet avaldas Pariisile teade Juulikonventsiooni allkirjastamisest. Guizot, olles sel ajal Prantsusma suursaadikuks St-Jamesi Õukonna juures, ei tahtnud uskuda, et selline fakt on sündinud. Sel samal ajal, kui nelja riigi

volinikud konventsiooni allkirjastasid, veenas Guizot Türgi saadikut, et ta loodab, koos nelja suurriigiga, mõelda välja sellise uue korra, milline tagab Idas alatiseks rahu ja rahulikkuse. Kui aga ta sai konventsioonist teada, siis ta ei suutnud varjata oma sügavat rahulolematust: ta rääkis avameelselt, et Prantsusmaale on antud tunnetatav solvand, milline nõuab kättemaksu.

Sellise ärrituse hetkel, tuntud Prantsusmaa riigimees unustas järgmise märkimisväärse Prantsusmaa rolli iseloomustuse, millise ta oli saatnud parun Brunnovile.

„Ma arvan“, ütles Guizot, „et Prantsusmaal ei ole tarvis relvi kasutada, et asuda rahvaste esimesse ritta. Vallutused, milliseid tal tuleb teha, puudutavad mõistuse valdkonda. Ta peab levitama ja propageerima enda ümber oma mõju eranditult mõtte ülemvõimuga. Vaat, millisel viisil ta peab hoidma ülal oma poliitilist ja moraalselt üleolekut ja avardama oma rahulike vallutuste piire“. (Донесение Бруннова от 7(19) января 1841 года).

Guizo, tõesti, rahunes varsti, eriti peale Thiersi ministeeriumi erruminekut, kui ta pidi ise asuma Prantsusmaa valitsuse etteotsa. Kuid Thiers ei tseremoonitsenud Inglismaa saadikule Pariisis Bulwerile, öeldes, et Prantsusmaa liit Inglismaaga on rebitud puruks Juulikonventsiooniga, kuna Prantsusmaa valitsust isegi ei kutsutud seda akti allkirjastama (sic!). Kuid Thiers kiirustas viivitamatult lisama: „tõsi, see oleks olnud täiesti liiast, kuna me ei oleks seda ka allkirjastanud“.

Muideks, Thiersi ministeerium hakkas Prantsusmaad niivõrd ettevaatamatult sõjaks relvastama, et lord Melbourne pidas vajalikuks kirjutada kirja kuningas Leopoldile, millises ta hoiatas teda, et sõda Inglismaa ja tema liitlastega hakkab olema vältimatu. Belgia kuningas näitas seda kirja kuningas Louis Philippele, kes sundis viivitamatult Thiersi erru minema. Moodustati uus valitsus, millise etteotsa, koos Guizotiga sai marssal Soult ((Cy)).

Parun Brunnov iseloomustas teravmeelselt Prantsusmaa poliitikat Ida-küsimuses kolme üksteisele järgnenud ministeeriumi ajal, järgmiste sõnadega: Mõjutada (esimesel) Soulti ministeeriumi ajal; ähvardada – Thiersi ajal; kerjata – praeguse ministeeriumi ajal, vaat millisel viisil Prantsusmaa mõtles ajada suuri Ida-asju, milliseid ta kavatses korraldada koos meiega“. (Донесение барона Бруннова от 5-го (17-го) ноября 1840 года).

Kuid igal juhul oli Juuli-konventsioonil üks vahetu tulemus: see viis Inglismaa ja Venemaa vahelisele lähenemisele. Kui Prantsusmaa Thiersi valitsus relvi täristas ja Inglismaa valmistus tõsiselt sõjaks, lord Palmerston ütles parun Brunnovile, et Prantsusmaaga sõja puhul, Inglismaa valitsus arvestab Venemaa liidulise abiga. Brunnovi ei jõudnud veel sellisest Inglismaa lootusest oma valitsusele teatada, kui ta sai oma Valitsejalt ülesandeks kuulutada Inglismaa valitsusele, et Venemaa eskaader kiirustab Inglismaale appi, kui teda rünnatakse Prantsusmaa poolelt.

„Minul oleks olnud võimatu“ kirjutab Brunnov 30. juulil (11. augustil) 1840 aastal Viitsekantslerile, „anda teile õieti mõista sellest muljest, millist see üllahingeline ja ootamatu ettepanek lord Palmerstonile avaldas. Vaat, mida ta minule ütles: „Meie veendumus Valitseja toetusest oli suur. Tema Majesteet kinnitas seda sellisel viisil, et kõik meie soovid on täidetud. Nüüd me teame, millega me võime arvestada. Sellel selgusel on meie jäoks suur jõud“. Lõpuks, lord Palmerston tunnistas, et Venemaa poole Prantsusmaa vastase abi saamise pöördumise algatas kabinetis John Russell.

Peale „omakasupüüdmatus protokollil“ allkirjastamist, lord Palmerston tunnistas Venemaa saadikule, et, tema arvates, ei olnud sellise akti järgi mitte mingit vajadust. „Venemaa“, ütles ta parun Brunnovile, „usaldab meid ja meie usaldame teda. Seepärast ei olnud absoluutselt vajalik väljendada kirjas, et meil ei otsi mitte mingit erandlikku kasu kohustuste täitmisel, millised on meie poolt ühiselt allkirjastatud“. Ainult avalikkusele ja parlamendi opositsioonile, lisas minister, oli tarvis kirjutada selline akt. (Донесение барона Бруннова от 6-го (18-го) сентября 1840 года).

Sel määral, kui Prantsusmaa valitsus väljendas oma kavatsust isegi relvajõul astuda välja Mehemet-Ali eest ja hakata vastu Juuli-konventsiooni täitmisele, sel määral Venemaa ja Inglismaa suhted muutusid enam lähedasteks ja sõbralikumateks. Kuningas Louis Philippe vahetas Thiersi sõjaka valitsuse värvitu Soult-Guizoti valitsusega. Kuid ikkagi Prantsusmaa relvastumine jätkus. Louis Philippe ise õigustas sellise relvastuse hädavajadust üpris originaalsete kaalutlustega. „Selle asemel, et häiruda meie relvastumisest“, ütles kuningas Austria suursaadikule, krahv Apponyle, „naaberriigid, seevastu, peavad selles nägema nende uut julgeoleku alust. Sest et, need relvad,

millised on minu käsutuses, on minule parimaks vahendiks, et rahustada ja ohjata revolutsioone. Tegelikult, ma võin loota vaid armeele. See on minule ustav. Muideks, prantslane, põhimõtteliselt ja kalduvuselt, olles võtnud kätte relva, omandab kuulekuse harjumuse. Mida teha, ju me oleme sellisteks loodud. Pange mässajale punased pagunid peale ja te pöörate ta ustavaks sõduriks“ . (Донесение барона Бруннова от 23-го декабря 1840 г. (4. января 1841 г.).

Kuningas Louis Philippe teravmeelsed selgitused Prantsusmaa relvastamise eesmärgi suhtes, ise-enesest mõistetavalt, ei saanud Inglismaa valitsust rahustada. Pariisist jõudsid temani üha enam häirivad kuulujutud: jutustati, et Thiers valitsue langemine, rahuldab niivõrd Venemaa Keisrit, et ta otsustas läheneda Prantslaste kuningale ja astuda temaga Türgi-Egiptuse asjades erilisse kokkuleppesse. Hea, et need kuulujutud jõudsid parun Brunnovini ja ta sai viivitamatult tõestada nende täielikku paikapidamatust.

Parun Brunnov oli Juuli-konventsiooniga erakordselt rahul. Ta oli veendunud, et selle aktiga on pikendatud Unkiar-Skelessi traktaadi mõju, milline kaotas kohustusliku jõu kehtivuse tähtja lõppemisega. Ta väärtustas niivõrd Juuli-akti, et pidas oma kohuseks kõigest jõust lämmatada Inglismaa ministrites kahtlustuse eod, millised tungisid nende hinge kavala sissepoetamise ja diplomaatiliste riugastena. Parun Brunnov ütles täiesti avameelselt lord Palmerstonile välja oma vaate Prantsusmaal toimuva ministeeriumi vahetuse suhtes. 1840 aasta oktoobris ta kasutas jära juhuse, et öelda temale, et Thiers ministeeriumi langemine pidi ainult avama Inglismaa valitsuse silmad, kuivõrd arutu olnuks sõprusest Prantsusmaa vastu rikkuda oma suhted Venemaaga.

„Kui“, ütles Brunnov lord Palmerstonile, „te elate rahu ja heas üksmeeles Prantsusmaa valitsusega, siis sellest ei tulene mitte kuidagi, et teie, teisest küljest, oleksite sunnitud olema tülis meiega, sest et teie olete Prantsusmaaga heades suhetes. Vastupidi, ma kinnitan, et teie enda kasu nõuab pidevalt hoidma meiega häid suhteid, kuna teie nimelt sellisel viisil olete võimelised Prantsusmaad tagasi hoidma sellel teel, milliselt ta ei tohi lahkuda pidades silmas teie enda kasu... Poliitiline eksitus, millisesse te varem langesite, seisnes selles, et tülitsete Venemaaga. Sellest hetkest peale, kui Tuilleries kabinett märkas, et te asute meiega mitte just heades suhetes, ta kujutas ette, et te enam ilma temata hakkama ei saa. Sellest ajast peale ta muutus teie suhtes nõudlikuks ja kidakeelseks“ . (Донесение барона Бруннова от 18-го (30-го) октября 1840 г.).

Keiser Nikolai I kirjutas sellele Brunnovi raportile sõnad: „Fort juste“ ((Täpselt nii)). Lord Palmerston ei öelnud selle vastu midagi, kuid ikkagi sundis tema vana armastus Prantsusmaa suhtes teda kahetsema tema ja Inglismaa vahelisi Juuli-konventsiooniga pingestunud suhteid. Ta ei uskunud S-Peterburi ja Tuilleriesi kabinettide lähenemise kuuldusi, kuna ta teadis Keiser Nikolai Paulovitsi tundeid Louis Philippe suhtes. Kuid, teisest küljest, Inglismaa minister soovis siiralt lõpetada jahenemist, milline oli haaranud Prantsusmaa valitsuse. Ta ütles parun Brunnovile:

„On õiglane ja mõistlik avaldada Prantsusmaa suhtes austust. Ei tohi teda solvata. Kuid ei tohi teda usaldada, ega teha järeleandmisi. Guizotile järeleandmiste tegemise mõte, et teda ennast toetada, on eksitee ja enesepettus. Guizot on ainult – juhus. Ta kaob homme või ülehomme. Kuningas heidab ta eemale, nagu ka ta eelkäiad, kohe kui jõuab neid, niivõrd kui vaja, ära kasutada. Siis Guizot muutub tühisuseks. Siis jäävad järele temale tehtud järelandmised ja siis on liiga hilja näha, et need olid tehtud täiesti asjatult“ .

Keiser Nikolai I kiitis sellise lord Palmerstoni vaatenurga Guisot uue valitsuse suhtes ja täiesti heaks ja ta kirjutas parun Brunnovi 28. detsembri 1840 aasta (4. jaanuari 1841 a.) raporti ülalesitatud lordi sõnade vastu: „C'est de toute verite“ ((See on kogu tõde)). Ainult siis hakkas Inglismaa valitsus muutma oma esialgset veendumust ja hakkas väljendama valmisolekut Prantsusmaale kõikvõimalike järelandmiste tegemiseks, siis Keiser Nikolai Paulovits, reetmata oma veendumusi, lahkes uuesti Inglismaa poliitika eesmärkidest.

1840 aasta augustis, Belglaste kuningas, Leopold I, külastas koos oma abikaasaga Inglismaad ja kuninganna Viktooriat Windsoris. Poliitilistes kombinatsioonides väsimatu Belglaste kuningas kasutas seda juhust, et korraldada Inglismaa ja Prantsusmaa vaheline leppimine. Ta ei varjanud, et nende riikide vaheline tõsine vaen võib temale maksta trooni. Vaat, miks ta tegi Juuli-konventsiooni rohkem Mehemet-Alile enam soodsamaks muutmise ettepaneku. Lord Palmerston keeldus esialgu järsult sellise nõudmise täitmisest. Kuid kuningas ei rahunenud: ta mõtles välja uue

kombinatsiooni, millise jõul tulnuks sõlmida uus rahvusvaheline viie suurriigi poolne Ottomani Impeeriumi puutumatus käendamise akt. Lord Palmerston ei näinud erilist vajadust sellise üldise garantii andmiseks, ega ka mingi uue rahvusvahelise akti sõlmimiseks. Kuid ta, justkui libastus, küsides parun Brunnovilt: kas ta ei tunnistaks kasulikuks sõlmida spetsiaalne väinade sulgemise akt?

Nii oli tõstatatud väinade sulgemise konventsiooni küsimus. (Донесение барона Бруннова от 13-го (25-го) августа 1840 года).

Mõne päeva möödudes lord Palmerston naases tema poolt parun Brunnovile esitatud küsimuse juurde. Ta tunnistas oma kavatsusest teha Prantsusmaaga uue akti sõlmimise ettepanek, millises kinnitataks kaks peamist seisukohta: 1) kokkulepe, milline sõlmitakse Porta ja Egiptuse vahel ja 2) Bosboruse ja Dardanellide väinade sulgemisest.

Sellist ootamatut muutust Inglismaa ministri vaadetes, ilmselgelt, peetakse ilmselgelt kuningas Leopold I mõjutuse tulemuseks. Viimane ei saanud lord Palmerstonile andestada Juuli-konventsiooni ning Prantsusmaa välistamist. Tänu Belgia kuningale, Inglismaa ministri olukord vankus märkimisväärselt. Siis ta tunnistas enam mõistlikuks taanduda ja nõustuda kombinatsiooniga uuest rahvusvahelisest aktist. (Донесение Бруннова от 27-го августа (8-го сентября) 1840 года).

Keiserlik valitsus vaatas arusaamatult Inglismaa poliitika pidevaid kõikumisi. Ta teadvustas Juuli-konventsiooni nõrka külge, milline seisnes selles otsuste puuduses, millised oleksid puudutanud Egiptuse pacha suhtes võetavaid sunnimeetmeid. „Karu ei saa luuaga püüda“ („Kurge ei saa kirvega püüda“), ütles sellel puhul krahv Nesselrode.

Keiser Nikolai I ei näinud uue akti järgi mitte mingit vajadust ja ühel parun Brunnovi 1840 aasta lõpu raportile ta visandas järgmise hinnangu: „Meil ei ole kõigile varem öeldule miskit lisada. Tarvis on vaikida ja vaadata, mis juhtub. See on ainus mõistlik lahendus“.

Lõpuks, parun Brunnov protesteeris samuti igasuguse erilise Ottomani Impeeriumi puutumatus käendamise akti sõlmimise mõtte vastu.

Pidades silmas sellist Venemaa valitsuse meelestatust, saab mõistetavaks Prantsusmaa ettepanekust keeldumine, milline oli tehtud parun Bourqueney, Prantsusmaa Londonis asuva asjuri kaudu. See oli üpris kloorukas. Guizoti kava järgi tulnuks sõlmida Londonis uus järgmistest otsustest koosnev akt: 1) Türgi puutumatus garantii; 2) „kristlikud soovivad Süüria elanikkonda kasuks“; 3) „kaubatee läbi Suessi kitsuse“, ja 4) väinade sulgemine.

See Prantsusmaa ettepanek kohtas tugevat opositsiooni mitte ainult parun Brunnovi poolt. Isegi lord Palmerston pidi lükkama tagasi Prantsusmaa programmi esimese punkti, öeldes, et igäiks mõistab, et see artikkel on suunatud Venemaa vastu. Teise punkti suhtes olid Inglismaa minister ja Venemaa saadik ühel meelel selles, et sellega kehtestatakse Prantsusmaa õigus sekkuda Türgi siseasjadesse – mida ei saa kuidagi soovida. Kolmas artikkel oli lord Palmerstoni poolt samuti tagasi lükatud sel alusel, et igal riigil on oma kaubandus-traktaat Türgiga, millise jõul võib kasutada Suessi kitsuse kaubateed. Sellisel viisil jäi ainult üks, väinade sulgemist puudutav 4. punkt.

Lord Palmerston ja parun Brunnov nõustusid omavahel selles, et neist igäiks koostab iseseisvalt oma Bosboruse ja Dardanellide väinade sulgemist puudutava ühest artiklist koosneva konventsiooni kava. Mõlemate kavade võrdlemisel osutus, et need olid täiesti ühesugused. (Донесение бар. Бруннова от 17-го февраля (1-го марта) 1847 г.).

Ainiti, selle akti lõplik sõlmimine toimus ikkagi mitte enne kui juuli 1841 aastal. Prantsusmaa valitsus aga ei soovinud kuidagi oma neljast artiklist loobuda, eriti aga Türgi terviklikkuse garantiid puudutavast. Kohe selle järel esines prints Metternich kes ei suutnud kuidagi harjuda mõttega, et Londonis, Viinist kaugel, ilma tema vahetu juhtimiseta, aetakse Euroopa asju. Seepärast ta kirjutas oma Austria sadikule St-Jamesi kabineti juures ette uuesti tõstatada Türgi puutumatus ja tema suhtes Euroopa riikide suhete küsimus jne. Seejuures ta ei varjanud oma leegitsevat soovi, et Juuli-konventsioon oleks võimalikult kiiresti asendatud sellise aktiga, milline oleks ka Prantsusmaa poolt allkirjastatud. Austria ja Preisimaa kartsid kõvasti Juuli-konventsiooni tõttu Prantsusmaaga suhete katkestamist.

Lord Palmerston keeldus kategooriliselt Austria kantsleri poolt esitatud küsimuste läbivaatamisest. Sel juhtumil ta visandas parun Brunnovile prints Metternichi järgmise „iseloomu portree“:

„Prints Metternichil on palju häid omadusi, kuid alati ei saa neile lootma jääda ja on tarvis teada, kuidas temasse suhtuda. Temaga peab olema väga aupaklik; näidata tuleb austust; võimaldada tal arvata, et temal on õigus, ja seejärel – ei tohi midagi vastu võtta, mida ta pakub ja tuleb arutlemata peatuda. Siis osutub, et tänu mõtete üliküllusele, millised on ta peas, ajab üks uus kombinatsioon teist taga. Lõppude lõpuks, kõik, mis ta pakub langeb iseenesest ära. Sellisel viisil ta ise võtab enda peale selle lõhkumise vaeva, mille ta ise välja mõtles ja nii ta hävitab oma enda kavad“. (Донесение бар. Бруннова от 14-го (26-го) марта 1841 года).

Parun Brunnov ei saanud sellise Austria kantslerist visandatud portree meisterlikkust kiitmata jätta ja väljendas lord Palmerstonile oma täielikku heakskiitu. Üldse, meie diplomaat oli sel ajal oma „suursuguse Inglismaa sõbra“ käitumisega väga rahul. Kui 1841 aasta algul lord John Russell esitas parlamendis Venemaa poliitika kaitseks suurepärase kõne, oli parun Brunnov õnnelik, et mitte lord Palmerston vastas opositsiooni liikmetele. See tema rahulolu ei tulenenud umbusaldusest Palmerstoni suhtes pidades silmas endisi ta sõnamurdlikke tegusid Venemaa suhtes. Ei, vastupidi! Parun Brunnov kinnitab, et kui lord Palmerston oleks vastanud, mis oleks olnud halvem, kui „Palmerston on publiku silmis tõeline Venemaa käsilane“ (sic!). (Частное письмо Бруннова к гр. Нессельроде от 2-го (14-го) февраля 1841 года).

Üldse aga püüab Brunnov sel ajal oma endist arvamust Inglismaa ministrist leevendada. Meile näib, et ledy Palmerston aitas märkimisväärselt kaasa sellisele tema abisaasaga sõbralikule suhtele. Ledy Palmerston, keda Brunnov peab haruldase mõistusega naiseks, veenvalt tõestas saadikule, et tema mehe olukord on ministeeriumis erakordselt raske.

„Üpris raske“, ütles ta temale, „on koostada endale õiget arusaama minu mehe olukorrast. Praegu toimub temaga täiesti sama, mis juhtus 7 aastat tagasi. Kui Türklased küsisid meilt mõned laevad. Palmerston püüdis kõigest jõust, et tõestada nõukogudele neile nende laevade andmise hädavajadust. Tema kolleegid aga seda ei soovinud. Nad tegid temale kõikvõimalikke ebameeldivusi. Mis siis sellest välja tuli? Teie tulite Türklastele vastu. Teie tegite seda, mida meie oleksime pidanud tegema. Teie tulite temale appi. Kogu au ja kasud olid teie poolel; kogu häbi ja arm – meie poolel. Hiljem, kui oli juba hilja, kõik ründasid Palmerstoni. Kõik hakkasid kisama: „teie ei näinud seda ette! Miks te seda meile ei öelnud? Miks te seda ära ei hoidnud? Vaat, mis siis juhtus“.

„Käesoleval ajal“, jätkas ledy Palmerston, „võtavad asjad täiesti samasuguse pöörde. Palmerston püüab kiivalt veenda. Keegi aga ei kuula teda. Kõik on üksmeelel ühes: temale vastutegutseda. Vana Holland, kellel ei ole üldsegi midagi teha, esimene löbustab end sellega, et kirjutab temale iga päev kõite mahus kirju. See on väljakannatamatu! Vaat, kuidas möödub aeg ja miskit ei tehta“.

Parun Brunnov kinnitas täiesti, oma 12.(24.) märtsi 1841 aasta kirjas Viitse-kantslerile, Inglise ministri abikaasa kaebuste paikapidavust. Tal endal tuli mitmeid kordi tõestada lord Palmerstonile, rääkides läbirääkimistest Prantsusmaaga: „meie läbirääkimised on kerged, või siis nad ei ole võimalikud. Nad on kerged – kui te räägite Prantsusmaaga temale arusaadavas keeles; need on võimatud – kui te lasete tal teile peale sundida tema tahet“.

Lord Palmerston, jagab seda Venemaa saadiku vaadet, kuid ei saa mitte midagi teha, pidades silmas oma kolleegide vastupanu.

Muideks, Brunnov mitte täielikult ei õigusta ministri teguviisi: ta tunnistab tema ühte suurt nõrkust. „See õnnetu kirk tahta kõike ise kirjutada ja teha. Ta kirjutab isegi oma külla-kutsed ise. Otsustage ise, võib siis ta lasta kellegil teisel traktaati koostada“.

Pidades silmas lord Palmerstoni ja parun Brunnovi suhtumist Guizoti ettepanekutesse, saab selgeks, et väinu puudutava konventsiooni allakirjutamise asi ei kutsunud esile mitte mingeid probleeme kuni selle ajani, kui Venemaa kuulutas oma nõusolekust laiendada Bosborose väina sulgemise põhimõtet samuti ka Dardanellide väinale. Ja nii nagu Prantsusmaa võttis selle põhimõtte oma programmi, siis ei olnud selle asja lõpuleviimiseks juba mingit takistust.

Ja tõesti, 1.(13.) juulil oli Londonis allkirjastatud väinade konventsioon, millise kohustuslikkust kuni käesoleva hetkeni kellegi poolt ei vaidlustata.

Keiser Nikolai I kiitis selle akti täiesti heaks, veendumusel, et Porta, nagu mõlemate väinade väravavaht, täidab oma kohustust Venemaale kõige rahuldavamal viisil. Ta oli veendunud, et Türgi mitte kunagi ei hakka Venemaa vastu sõdima liidus teiste Euroopa riikidega, just nagu, ta kunagi ei lase läbi väinade Venemaa vastu sõdivate riikide sõjalaevu. Lõpuks, tal oli alust arvata, et kui Dardanellide ja Bosboruse kindlustused hakkavad olema hoitud kaasaegse artilleeria nõudmiste tasemel, siis jõuga läbi väinade tungimine muutub täiesti võimatuks. Ühe sõnaga, Keiser Nikolai I veendumusel lõi väinade konventsioon Venemaa Musta mere valduste täieliku julgeoleku.

Hiljem näitasid asjaolud sellise veendumuse ekslikkust: Krimmi 1854-56 aastate sõda tõestas Venemaa vastu sõdivate välisriikide laevastike Mustale merele vaba läbipääsu võimalikkust, aga 1878 aastal Inglismaa laevastiku jõuga Dardanellidest läbitungimine kinnitas suurtükiväe vaatepunktist, selle väina Türgi kindlustuste täielikku jõuetust.

Muideks, isegi väinade konventsiooni allkirjutamise hetkel eksisteerisid sellele erinevad vaated.

Parun Brunnov teavitas vaimustusega Viitse-kantslerile selle asja ja väinade konventsiooni soodsast lõpetamisest.

„Vaata teile üks paberitükk rohkem“, kirjutas Brunnov krahv Nesselrodele 1.(13.) juulil 1841 a., konventsiooni allkirjastamise päeval, „ja üks diplomaatiline vintsutus vähem... Jumal pärast, ei hakka sellest enam rääkima... Uh! Küllalt. - „Einmal ist nicht immer“ ((„Kord pole alati“ G)) ... Igal juhul, ma õnnitlen teid selle asja Palmerstoniga lõpetamise puhul. Aderdeeniga see asi ei oleks nõnda libedalt läinud. Soovite tõendit? Sir Robert Gordon (Suurbritannia suursaadik Viini Ōukonna juures) ütles minule eile õhtul: ainult meie üksi võidame väinade konventsioonist, *kuna sulgemise printsiip on erandlikult kasulik ainult meile*“.

„Ma väitsin temale vastu, et see printsiip eksisteeris juba ammu ajast peale. Ta vastas – ei. Tõsi., 1809 aasta traktaat, milline oli sõlmitud Inglismaaga, mainis sellest alguses, kui Ottomani Impeeriumi iidsest reeglist. Kuid sel ajal see oli Portale fakultatiivne ((valikuvaba)): ta võis oma äranägemise järgi avada ka rahu ajal Dardanellide väina ja samuti ka avada Bosboruse. Inglismaa kohustus seda põhimõtet austama ainult sedavõrd, kuivõrd Porta seda soovib. Kuid kui Porta soovinuks teha erandit sellest eeskirjast Inglismaa kasuks ja lubama Inglismaa lipu Mustale merele, siis Sultan omas selleks vaieldamatut õigust, minnes mööda 1809 aasta traktaadist“.

„Kuid käesoleval ajal“, jätkas sir Robert Gordon, „seda ei saa enam olla. Juuli-konventsiooni tähe järgi kohustus Porta Venemaa suhtes järgima oma riigi iidset *õigust*, nõnda et tal enam ei ole õigust suvaliselt väinu avada, vastupidi, *ta on kohustatud* hoidma neid suletuna“.

Selline oli Inglismaa silmapaistva diplomaadi vaade väinade konventsioonile. Pidades silmas sellist vaadet pidas parun Brunnov endal olevat veelgi enam õigust selle rahvusvahelise akti allkirjastamise üle siiralt rõõmustamiseks.

*

Kõigearmulikuma Jumala nimel.

Nende Majesteedid Ülevenemaaline Keiser, Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas, Prantslaste Kuningas, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ning Preisimaa Kuningas, olles veendunud, et nende liit ja üksmeel kujutavad Euroopas üleüldise rahu, nende pideva hoole asja, kindlat tagatist ja soovides tunnistada seda üksmeelt, esitades Tema Majesteedile Sultanile ilmse austuse tõestuse, millist nad omavad tema valdajalike õiguste puutumatuses suhtes, aga samuti nende siirast soovi kindlustada tema Impeeriumi rahu;

Nende Majesteedid otsustasid nõustuda Tema Suultanliku Majesteedi kutsumisega, et kinnitada üheskoos formaalse aktiga nende üksmeelset otsust arvestada Ottomani Impeeriumi iidse

reegliga, millise jõul Dardanellide ja Bosboruse väinadest läbipäas jääb alatiseks suletuks välisriikide sõjalaevadele, seni kuni Porta asub rahu.

Nende Majesteetid ühest küljest ja T. M. Sultan, teisest, otsustanud sõlmida omavahel sel eesmärgil konventsiooni, nimetasid:

T. M. Ülevenemaaline Keiser,

parun Philippe Brunnovi ((Филиппа Бруннова)), Valge Kotka jt. ordenite kavaleri, oma salanõuniku, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures;

T. M. Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas prints Paul Esterhazyde Galantha, Edelstetti krahvi, Kuldvillaku kavaleri, kammerhärra, T. M. Austria Keisri salanõuniku, ja oma erakorralise ja täievolilise saadiku T. Briti Majesteedi juures; ja parun Philippe Neumanni, Austria Leopoldi ordu kommodoori jt. õuenõuniku ja oma voliniku T. Briti Majesteedi juures;

T. M. Prantslaste Kuningas, parun Francois Adolphe, Bourqueney paruni, kuningliku Auleegioni kommodoori, Riiginõukogu reketmeistri ((taotluste vastuvõtja)), oma asjuri ja voliniku Londonis;

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna,

kõrgeaulise vikondi Henri Jean, Palmerstoni, Temle paruni, Iirimaa peeri, T. Briti Majesteedi nõuniku Salanõukogus, Sukkapaela ordeni kavaleri, Ühendkuningriikide parlamendi liikme ja T. Briti Majesteedi Välisministeeriumi pea-riigisekretäri;

T. M. Preisimaa Kuningas,

parun Henri Guillaume, parun Bülowi ((Генриха Вильгельма Бюлова)) Preisimaa Punase Kotka Esimese järgu ordeni kavaleri jne. oma kammerhärra, tegev-salanõuniku, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures,

ja T. M. Valitseja, Võimas ja Suurepärase Sultan Abdul Medjid, Ottomanide Imperaator, Chekib Effendi, kes omab Nichan Iftihari esimese järgu ordenit, Impeeriumi Divani Beylikdgi, Välisministeeriumi aunõuniku oma erakorralise saadiku T. Briti Majesteedi juures;

kes volinikena, olels vastastikuselt vahetanud oma volikirjad, millised leiti olevat ettenähtud vormis, otsustasid ja allkirjastasid järgmised artiklid:

Artikkel I.

T. M. Sultan, ühest küljest, kuulutab, et tal on kindel kavatsus tulevikus järgida edasilükkamatult kehtestatud põhimõtet, kui tema Impeeriumi iidset reeglit ja millise jõul alatiseks oli keelatud välisriikide sõjalaevadel siseneda Dardanellide ja Bosboruse väinadesse ja kuni Porta asub rahu, Tema Sultanlik Majesteet ei luba ühelgi välismaa sõjalaeva mainitud väinadesse.

Ja Nende Majesteetid Ülevenemaaline Keiser, Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas, Prantslaste Kuningas, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ning Preisimaa Kuningas, teiselt küljelt, lubavad austada seda Sultani otsust ja arvestada ülalesitatud põhimõtet.

Artikkel II.

On otsustatud, et kinnitades Ottomanide Impeeriumi iidset reeglit, milline on esitatud eelnevas artiklis, Sultan jätab endale, nagu enne, õiguse anda väikeste mereväe lipu all sõitvate laevade, millised asuvad, tava järgi, sõbralike Riikide saatkondade käsutuses, läbisõiduks firmaneid.

Artikkel III.

T. M. Sultan jätab endale õiguse esitada see konventsioon teadmiskõikidele Riikidele, millistega Hiilgav Porta asub sõbralikes suhetes, ja teeb neile sellega liitumise ettepaneku.

Artikkel IV.

Käesolev konventsioon ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis kahe kuu pärast või kui võimalik, siis ka varem.

Selle kinnituseksjne.

See juhtus Londonis, 1.(13.) juulil 1841 a.

(L.S.)Brunnow.	(L.S.) Chekib	(M.П.)Брунновъ. (M.П.)Хекибъ.
(L.S.)Esterhazy.		(M.П.)Эстергази.
(L.S.)Neumann.		(M.П.)Нейманъ.
(L.S.)Bourqueney.		(M.П.)Буркенэ.
(L.S.)Palmerston.		(M.П.)Пальмерстонъ.
(L.S.)Bülow.		(M.П.)Бюловъ.

Nr.447.

1841 a. 8.(20.) detsember. Londonis Venemaa, Inglismaa, Austria, Preisimaa ja Prantsusmaa vahel sõlmitud neegritega kauplemist puudutav traktaat. (II.C.3.№15.429).

Nr.448.

1845 a. 21 september (3. oktoober). Londoni traktaat, mis on sõlmitud ülalesitatud 1841 aasta traktaadi, Nr.447, mõnede artiklite muutmiseks.

Nr.449.

1848 a.12.(24.) veebruar. Akt Belgia liitumisest London traktaadiga Nr. 447.

Nr.450.

1879 a. 17.(29.) märts. Londoni 1841 aasta traktaadi uuendus. Saksamaa Keisririik astus Preisimaa asemele. (2-e II.C.3. №60.418).

((F. Martensi kommentaar.)

Krahv Nesselrode kõigealamlükumas 1840 aasta aruandes väljendatakse veendumust, et Egiptust puudutav Londoni 1840 aasta konventsioon kehtestab, tulevaseks ajaks, Venemaa ja Inglismaa vahel „sügava vastastikuse usalduse ja austuse tunde“. Tõsi, Inglismaa poliitikat ei loeta tunnetega, vaid reaalsete huvidega ja mitte kunagi Venemaa ei ohverda Inglismaale oma seaduslikku kasu. Ainiti, jätkab Viitse-kantsler, asjatult nähakse Venemaa ja Inglismaa vahel mingeid leppimatuid huvide antagonismi. Sellist antagonismi esineb pigem ettekujutuses, kui tegelikkuses.

„Soovimata“, jätkab krahv Nesselrode, „mitte võistelda Inglismaa mõjuga merel, ega muuta Vahemerde Venemaa järveks, ega lagundada Ottomani Impeeriumi, ega ka kukutada Briti võimu Indias ja nõudmata Inglismaalt midagi, peale õiglase osa kaubanduslikest kasudest, millist antakse mõlematele maadele, kahjustamata kumbagi, Kesk-Aasia avaratest piirkondadest, meie ei näe kus asub nende vahelise tõsise kokkupõrke teater, kui igaüks hakkab olema läbi imbunud nendest samadest lepitavatest tunnetest. Tegelikult, mitte kunagi ei eksisteerinud nende vahel midagi, peale

tühjade eelarvamuste, millised on peamiselt esile kutsutud Inglismaa eksliku poliitikaga Türgi suhtes“.

1840 aasta Juuli-konventsiooni allkirjastamise tulemusel, 1839 aastal tekkinud Venemaa ja Inglismaa vaheline lähenemine pöördus „tegelikuks liiduks“, ja sellisel viisil oli taastatud, endistel alustel „Euroopa riikide Föderatsiooni süsteem“.

Samasugust rahuldust Venemaa ja Inglismaa vahelise „tegeliku liidu“ taastamise puhul väljendas krahv Nesselrode peale 1841 aasta väinade konventsiooni sõlmimist. Oma 1841 aasta kõigealandlikuimas aruandes Viitse-Kantsler, ühest küljest naerab Guizoti üle, kes kinnitas, et väinade konventsiooniga Türgi „astus Euroopa õigusesse“. Kuid, teisest küljest, ta rõõmustas selle üle, et Prantsusmaa kodades märkis opositsioon õiglaselt, et 1841 aasta konventsioon pikendas Unkiar-Skelessi traktaadi kehtivust, kuna viimasel aktil oli Venemaale ainult üks eesmärk: keelata ära Mustale merele kõigi sõjalaevade sisenemine, erandiks Venemaa omad. Aga 1841 aasta konventsioon muutis selle „julgeoleku garantii“ üldtunnustatud ja „alaliseks garantiiks“.

Nii-siis Keiserlik valitsus oli täiesti rahul mõlemate rahvusvaheliste aktidega, millised olid allkirjastatud 1840 ja 1841 aastatel: nendega kinnitati „käesolev liit“ Inglismaaga ja tagati igaveseks ajaks Venemaa Musta mere ranniku täielik julgeolek. Järgnevad poliitilised sündmused näitasid, et selline järeldus mõlemate aktide suhtes oli väheke järelemõtlematu, kuna Inglismaa ei tundnud end Venemaa liitlasena ja Inglise-Prantsusmaa laevastik pommitas Mustal merel 1854 aastal vabalt Venemaa randu.

Üpris varsti osutus, et Kesk-Aasia avarad piirkonnad olid ikkagi Inglismaale ja Venemaale liiga kitsad. Kesk-Aasia asjad tekitasid mõlemate riikide vahelisi mõtete vahetusi, millised lõppesid harva täieliku üksmeelega. Vastupidi, alati jäi alles palju ütlemata jäetut ning väljaselgitamatut. Sealt olid uued arusaamatused ja kokkupõrked täiesti vältimatud.

Lähimaks sellise Venemaa ja Inglismaa vahelise kokkupõrke põhjuseks oli 1840 aastal tuntud 1840 aastal kindral Perovski ((Peroffsky, Перовскаго)) juhtimisel Khiva ((Хива) vastane sõjakäik. Venemaa õigus karistada Khiva khaani pidevate röövellike kallaletungide eest Venemaa karavanidele ei saanud olla vähimagi kahtluse all. Kuid Inglismaa valitsus püüdis kõigi jõududega tegutseda selle ekspeditsiooni edu vastu ja ei lakanud olemast Khiva röövli poolel. Ta saatis isegi Khivasse kapten Abboti, kellele oli antud salajane Khiva khani vastupanu organiseerimise ülesanne.

Kuid parun Brunnov nõustas tungivalt oma valitsust mitte pöörama mitte mingit tähelepanu Inglismaa salasepitsustele ja et mindaks kartmatult edasi. „Olge täiesti rahulikud“, kirjutas ta 31. jaanuaril (12. Veebruaril) 1840 aastal oma valitsusele, „et ainult Perovski ajaks oma asja: las ta kihutab khani minema või pooks ta üles või peksaks nuutidega – ükskõik, ta käitub väga hästi ja keegi ei saa meid selles segada. Ma vaid anun teid: *eelistage fakte, mitte kirjutisi!* Need kirjatööd käesoleval ajal, isegi Euroopas, on väga väikese tähendusega. Veelgi vähem maksavad need Aasias. Igasugune avalik akt, milline on meie poolt allkirjastatud mingi Khiva röövliga, ei anna meile enam julgeolekut, kuid arvatavasti hakkab see olema meile väga kahjulik inglaste silmis“.

Muideks, kui Inglismaa valitsus, lord Palmerstoni näol, mõistis avalikult hukka Khiva ekspeditsiooni, siis teisest küljest, hertsog Wellington ja mõned teised Inglismaa riigitegelased mitte vähem avalikult kiitsid selle heaks. Vaat mis Waterloo lahingu kangelane ütles parun Brunnovile: „Khiva asi on selline värk, milline see peab olema. Ülevenemaaline Keiser on Aasia valitseja, sarnaselt sellele nagu Inglismaa Kuninganna valitseb Kanada üle ja seepärast nad võivad võtta meetmeid, et röövlid ei ründaks nende piire, ei riisuks nende alamaid ja ei kõigutaks nende autoriteeti. Mitte kellegil ei ole õigust hukka mõista Keisrit selle eest, et ta haarab sarnaste röövlitempude eest karistamiseks relva“. Kui aga parun Brunnov teatas hertsog Wellingtonile, et lord Palmerston protesteeris sõnade: Venemaa Khiva ekspeditsiooni puudutava deklaratsiooni sõnade „seaduslik mõju“, hertsog hüüatas elavalt: „Venemaa mõju (Aasias) – see on positiivne fakt. Pange hästi tähele, mida ma teile räägin: Venemaa mõju on fakt, millist ei saa eitada, ega vaidlustada. Võib-olla, oleks olnud teile parem sellest üldsegi mitte rääkida; kuid meie poolelt oleks olnud rumal seda vaidlustada tahta“.

Vana Inglismaa väejuht, oma eluaastate loojangul ei lakanud väljendamast Keiser Nikolai I ja tema poliitika suhtes sügavat austust ning siirast kaastunnet. Hertsog Wellington ei saanud kaasa

tunda nii lord Grey reformidele, kui ka kalduvust revolutsioonidele ning uutele kordadele, millistele pühendusid lordid Palmerston ja John Russell. Hertsogile oli Venemaa Valitseja kehtiva seadusliku korra kindla ja järjepideva kaitsmise poliitika võrreldamatult enam sümpaatne ja tema sügava veendumuse järgi, enam headtegev. Vaat miks parun Brunnov pidevalt raporteeris hertsog Wellingtonile jooksvatest poliitilistest asjadest, teades, et Keiser Nikolai I andis erilise tähenduse autoriteetse Inglismaa kangelase arvamusele. Vaat, miks hertsog, olles minister, või asjadest eemal, teadis alati kõigest Inglismaa ja Venemaa valitsuste vahelistest erimeelsustest ning kokkupõrgetest. Ja vaat, miks Valitseja oli äärmiselt rahul hertsog Wellingtoni arvamusega 1840 aasta Khiva sõjakäigu seaduslikkuse kohta.

Kuid hertsog ei piirdunud selle sõjakäigu väljuhäälese õigustamisega, pidades silmas edasilükkamatut hädavajadust teha lõpp khivalaste röövretkedele. Ta hoiatas selle sõjakäigu tagajärgede eest ja väljendas mõtteid, milliseid tuleb alati meeles pidada Kesk-Aasia asjade ajamisel. Vaat, tema enda sõnad, millised ta ütles parun Brunnovile.

„Seal, sellest küljest (Kesk-Aasia), tuleb kõike karta: nii edu, kui ka lüüasaamist. Kui meid saadab edu, siis te ei veel ei tea, kui kaugele te nendes kõrbetes minna võite. Kuid aga saatus hakkab olema teie vastu, siis te ei saa teada, kuidas sealt väljuda“. „*Sarnastel ettevõtmistel*“, lisas hertsog Wellington peale pikka järelemõtlemist, „pidage alatis seda silmas, et kerge on edasi liikuda, kuid tagasitee on raske“. (Донесение Бруннова от 24-го ноября (6 декабря) 1840 года).

Need hertsog Wellingtoni kuldsed sõnad õigustasid end üpris tihti, kuid veelgi sagedamini need Kesk-Aasia asjade puhul unustati. Kesk-Aasia vallutamise ajalugu on vahetpidamatu juuste rida, milliste vältimiseks ei olnud mingit võimalust. Neid võis esile kuutsuda stiihilise edasiliikumise. Kuid harva võis neid oma soovi järgi esile kutsuda aruka ja õigeaegse tagasi liikumisega. Nimelt sellisele järeldusele pidi jõudma Venemaa ja Inglismaa juba 1840 aastal Perovski juhtimise all sooritatud õnnetu Khiva sõjakäigu suhtes.

Sel ajal juhtis Inglismaal Kesk-aasia poliitikat tuntud Ost-India ((Indes Orientales, Ост-индская)) kompanii. Tõsi, Londonis on ka India asjade minister, kelleks oli lord Melbourne kabinetis, lord Hobhouse. Kuid selle ministri roll oli üpris haletsusväärne: tal ei olnud mitte mingit reaalselt võimu. Inglismaa kesk-valitsusel ei olnud mitte mingit võimalust peatada India armee ülemjuhatajate ettevõtlikkust, millist peeti ülal kompanii poolt. 1840 aastal oli ülemjuhatajaks lord Auckland, kes andis aru oma tegevustest mitte Inglismaa ministritele, vaid Ost-India kompanii juhatusele. Viimasele ta raporteeris, et läks Kandahari ja Kabuli alla, et ta peab nende linnade okupeerimist vajalikuks ning ta kavatses minna kuni Heratini. Kuid Inglismaa valitsuse ei olnud võimeline teda peatama, kuna kõik sõltus Ost-India kompanii juhatusest!

Kui parun Brunnov rõhutas lord Hobhouse ees Khivast kapten Abbotti edasilükkamatut tagasikutsumise vajadust, Inglismaa minister nõustus, et sellel ohvitseril ei ole Khivas miskit teha ja tema sealviibimine on üleaarne ning kahjulik. Liigne sellepärast, et ta ei peata Vene vägesid; kahjulik selle pärast, et ta kompromiteerib Inglismaad. Kuid ainult Ost-India kompanii võis Abbotti Khivast tagasi kutsuda – mida ta ka tegi.

Lord Hobhouse pahvatas naerma, kuuldes parun Brunnovilt, et krahv Nesselrode arvates on kõik Kesk-Aasia khaanid ja emiirid „lurjused“, kellega peab püüdma võimalikult vähe asju ajada. Ta oli sellise arvamusega täielikult nõus ja ütles Brunnovile: „Meie rahu nimel me hakkame püüdma, et vältida nende lurjuste pärast teine-teisega vaidlemist“. (Донесение Бруннова от 30-го апреля (12 мая) 1840 года).

Parun Brunnov jagas täielikult seda Inglismaa ministri veendumust ja hoiatas pidevalt oma valitsust ettevaatamatu edasiliikumise eest Kesk-Aasia tihnikutes ja kõrbetes. Kuid, teisest küljest, ta juba 1840 aastal vaatles Venemaa pealetungivas liikumises Kesk-Aasias kui poliitilist Inglismaa kahjustamise ja hirmutamise vahendit. Vaat, mida ta kirjutas krahv Nesselrodele 6.(18.) mai 1841 aasta erakirjas.

„Teie ei saa enesele ette kujutada, kui võrd Inglismaa meid kardab ja seda just nimelt sellest (Kesk-Aasia) küljest! Ma tunnistan teile, et selleks, et karistada Palmerstoni kõigi tema pattude eest, oleks kasulik saata mõned ohvitserid Teherani. Ainiti, sellisel juhtumil ei peitu kogu raskus *alguses*, vaid pidevalt on tarvis mõelda *lõpust*, kuna saates ühe mundri teise järel ja ohvitseri

ohvitseride kannul, võib minna hulga kaugemale, kui alguses üldse oli soovitatav! See on selline tõsine asi, et ma kunagi ei lubaks teid tõmmata kombinatsiooni, millise tagajärgi on võimatu ette näha“. Muideks, soovitades oma valitsusele mitte hellitada vallutuslikke kavatsusi, parun Brunnov üldsegi ei teinud ettepanekut väljendada Inglismaa valitsusele Kesk-Aasia asjades liigset järelandlikkust. Nii, näiteks, ta ei saanud andestada lord Palmerstonile tema sõnamurdlikku käitumist Pärsia Karaki saare enda käes hoidmisel. Ta lubas positiivselt Pärsiale selle saare tagastada, milline oli ebaseaduslikul viisil Pärsia lahes Inglismaa eskaadri poolt okupeeritud, kui vaid Afganistaanile tagastataks pärslaste poolt Ghorian. Viimased tagastasid Goriani, kuid Inglismaa jätkas Karaki okupeerimist. Brunnov selgitas sellist sõnamurdlikkust mitte ainult Inglismaa täitumatu võimuahnusega, vaid samuti lord Palmerstoni isikliku iseloomuga, kellele kireks olid vasturääkivused.

„Pakkuge temale“, kirjutas Brunnov 10.(22.) juunil 1841 aastal krahv Nesselrodele, „jätta Inglismaale Karak, siis ta esmalt püüab seda tagastada. Tehke temale selle tagastamise ettepanek – ta soovib siis selle endale jätta. Selline see Jumala poolt meie pattude eest loodud inimene juba on!“

Selle Venemaa suhtes vaenulikule lord Palmerstoni tegevusele tehti ajutiselt lõpp 1841 aasta suvel, kui Melbourne ministeerium pidi erru minema. Uue tory kabineti etteotsa sai sir Robert Peel ja Välisministeeriumi riigisekretäriks sai uuesti lord Aberdeen.

Kui lord Palmerston läks erru, muutis ta viivitamatult Venemaa saadikuga oma vestluste tooni: ta muutus Vene-Inglise liidu ägedaks kaitsjaks! Ta ei leidnud sõnu, et väljendada oma imestust Keiser Nikolai I suursuguse poliitika üle. 1841 aasta septembris ta kasutas juhust, et otse ikkagi seletas armastust parun Brunnovisse.

„Ma ei olnud kunagi võimeline“, ütles ta Venemaa saadikule, „piisavalt valjult kinnitada, kui-palju tunnustust ja imestust me oleme kohustatud avaldama Keisri teguviisidele. See teguviis paistab silma tõelise suursugususega. Ta kandis oma jõudu teadvustava tahte pitsit“. Keiser Nikolai I, vallates maa- ja mereväge, jäi rahulikuks, kui kõik ümberringi asusid häireolukorras. „Vaata nimelt see“, järeldas lord Palmerston, „meile näis tõesti suur ja mida keegi meie hulgast ei saa unustada“. Kuid kahjuks, lord Palmerston ise unustas selle, kui ta varsti sai uuesti Foreign Office juhiks.

Hulga suurema siirusega räägib Venemaa ja Inglismaa vahelistest suhetest endine peaminister, lord Melbourne. Ta väljendas oma siirast rõõmu viimastel aastatel toimunud mõlema riigi lähenemise üle, tõestades parun Brunnovile, et selline lähenemine vastab täielikult Whigi partei traditsioonidele ja täpsemalt, tuntud Foxi veenmisele. „Venemaa“ lõpetab oma jutu lord Melbourne, on „kõigist riikidest nimelt see, millist Inglismaa enim vajab Prantsusmaa võimuahnusele vastukaaluks“.

Kui erru läinud Inglismaa ministrid, kes paistsid alati silma oma vaenuliku suhtumisega Venemaasse, hakkasid räkima sellise sõbraliku tooniga Venemaa poliitikast, siis saab selgeks, et lord Aberdeen, sir Robert Peel ja hertsog Wellington kes võeti uue Tory kabineti koosseisu, veelgi suurema jõuga kaitsesid Venemaa ja Inglismaa vahelist liitu ja sõprust. Eriti lord Aberdeen oli mõlemate riikide vahelise tiheda lähenemise siiraks pooldajaks. (Донесение Бруннова от 26-го августа (7-го сент.) 1841 года).

Kuid uut Inglismaa välispoliitika juhti tegi erakordselt rahutuks küsimus: kuidas Venemaa suhtub Prantsusmaasse? Kas ei teki nende vahelist suhete katkestamist, pidades silmas Keiser Nikolai I ja Kuningas Louis Philippe vahelisi erimeelsusi kõiges? Lord Aberdeeni häiris see küsimus seetõttu, et prints Metternich levitas kuulujutte möödapääsmatust Venemaa ja Prantsusmaa vahelisest sõjast, - sõda, millisest Inglismaa peab vältimatult osa võtma.

Parun Brunnov kasutas ära esimest juhust, et selgitada lord Aberdeeni Keiserliku valitsuse käesolevat vaadet Prantsusmaa reziimile Louis Philippe aegadel. Ta selgitas temale, et Keiser Nikolai I ei oma vähimatki vaenu Prantsusmaa rahva vastu. See tunne, milline on tal Prantsusmaa suhtes, on pigem kahetsuse ja haletsuse tunne, sest mida me Prantsusmaal näeme? „Võimu mitteaustamine, religiooni puudumine, ajakirjanduse võim, mässud ja igaaastased ministeeriumite vahetused“ - vaat Prantsusmaa sisemine olukord. Kuid Keiser Nikolai I ei soovi üldsegi sekkuda Prantsusmaa siseasjadesse ega sundida temale peale oma enda poliitilisi veendumusi.

Robert Aberdeen jäi selliste Venemaa saadiku selgitustega väga rahule ja vastuse kujul, veenas teda, et Inglismaa ja Prantsusmaa liidu aeg on tagasipöördumatult möödas. Hertsog Wellington ja sir Robert Peel jagasid täielikult lord Aberdeeni vaadet Prantsusmaa valitsusele. Sellise vaate tekkimisele Inglismaa valitsussfäärides aitas märkimisväärselt kaasa tuntud Inglismaa diplomaat ja kirjanik Bulwer, kes visandas õige, kuid vähe meelitava kuningas Louis Philippe portree. Bulweri sõnade järgi kuningas armastab rahu, kuid mitte rahulikku, vaid „ärevat“. Ta on pidevas liikumises ja kunagi ei ole vagusi. Louis Philippe vihkab püsivat ja alalist valitsust: ta armastab nimetada ametisse ministreid ja neid seal vabastada, koostada ministeeriume ja neid lammutada.

Samasuguses mõttes väljendus samuti Prantsusmaa kuninga kohta sir Robert Peel. Rääkides Louis Philippe plaanist korraldada oma poja, hertsog Aumale, abielu Hispaania kuninganna Isabellaga, Inglismaa peaminister kostis inglise keeles: „After all, Louis Philippe must be a vulgar fellow“ (sic!) ((Lõppude lõpuks, Louis Philippe peab olema üks labane sell.)) Peale selle, Peel lisas sõnad, millised olid öeldud temale Prantsusmaa ministri Mole poolt: „rahaasjades, või kui asi puudutab abielu – ei saa kunagi kuningas Louis Philippet usaldada“.

Selleks, et veelgi paremini iseloomustada Prantsusmaa kuningat, jutustas Peel parun Brunnovile järgmisest juhtumist. Viimasel Peeli Pariisis viibimise ajal, kuningas Louis Philippe soovis näha seda tuntud Inglismaa riigitegelast. Viimane hakkas kuningale tõestama kõigi Prantsusmaa konservatiivsete elementide ühinemise hädavajadusest. Kuningas katkestas Peeli sõnadega: „Ma seõlgitan teile, miks seda teha ei tohi“. „Neid sõnu öeldes võttis kuningas mind käevangu“, jätkas oma jutustust sir Robert Peel, „juhtis mind mõnest toast läbi ja peatus suures saalis, millises asus laud ja mõned tugitoolid“. „Vaata, näete seda tuba“, ütles minule kuningas. „See -tuba, mida me nimetame Nõukogu saaliks ja seal te näete tooli, see on see, mida meie nimetame juhataja tooliks“. „Just sellele toolile, mõlemad, hr. Mole ja Guizot soovivad väga istuda ja vaata millega seletatakse, miks need kaks tegelast ei ole võimelised üheskoos edasi liikuma“.

Edastades selle sir Peeli jutustuse, parun Brunnov märgib õiglaselt, et see on niivõrd huvitav, et see peab olema säilitatud Välisministeeriumi arhiivides. Kuid nendes samades arhiivides hoitakse Keiser Nikolai I prantsuskeelset (nagu alati) märkust, milline on tehtud tema poolt äsja esitatud parun Brunnovi 22. oktoobri (3. novembri) 1841 aasta üpris salajasele raportile.

See kirje on järgmine: „Ma tunnen selles väga hästi ära minu L. P. (Louis Philippe), sellisena ma teda alati enesele ette kujutasin. Lähedal on aeg, kui mitte keegi ei satu enam tema häbitusse pettusesse“. - Samal ajal, kui toimus just esitatud mõtete vahetus S-Peterburgi ja Londoni kabinettide vahel üldise poliitilise olukorra suhtes, toimus lõpuks rahvusvahelise neegritega kauplemise ärakeelamise traktaadi allkirjastamine. Selles asjas toimusid diplomaatilised läbirääkimised paljude aastate kestel ja kui ei oleks toimunud Venemaa laeva „Golubtsik“ („Golubtchik“, „Голубчикъ“)), milline vedas neegreid-orju, vallutamist, siis arvatavasti need ei oleks lõppenud alljärgneva traktaadi allkirjastamisega. Venemaa keeldus sarnase rahvusvahelise akti allkirjastamisest, pidades silmas selle oma huvide suhtes täielikku kasutust. (Vt. мое «Современное международное право цивилизованных государствъ, 3-е изд., т. I, стр.332 и след.)) ((Vt. minu „Kaasaegne tsiviliseeritud riikide rahvusvaheline õigus. V. va. Kd I., Artikkel 85, lk. 193 jne. Viitasin 1904 a. V ja täiendatud köidet. K.L.))

25 aasta pikkuse diplomaatiliste läbirääkimiste kestel Venemaa volinikud pidid pidevalt lükkama tagasi Inglismaa ettepanekuid, milliste eesmärgiks oli Venemaa laevastik allutada Inglismaa omale ja kehtestada Inglismaa ristlejate kasuks erakorralised õigused. Venemaa esindajad lükkasid kategooriliselt tagasi sõlmitud traktaadi tähtsust; nad nõudsid, et kurikuulus ülevaatuse õigus oleks seatud piisavalt kindlaksmääratud piiridesse: nad nõudsid, et ülevaatusel oleksid vabastatud Vene-Ameerika kompanii laevad; lõpuks, parun Brunnov hoiatas Soome lauakoormaga laevade vallutamise eest, millist võidi teostada neegritega kaubanduse kahtluse ettekäändel. (Донесение Бруннова 19 (31) августа 1841 года).

Alljärgneva neegritega kauplemist puudutava traktaadi iseloomustamiseks omab erilist tähendust krahv Nesselrode 24 jaanuari 1843 aasta erakiri parun Brunnovile.

Viitse-kantsler jutustab, et kui Aacheni kongressil((d' Aix-la-Chapelle, Ахенскомъ)) lord Castelreagh püüdis Keiser Aleksander I veenda Venemaad hädavajaduses allkirjastada neegrtega kauplemisega lõpetamise traktaat, Keiser vastas: „Leppige kokku Prantsusmaaga ja kui te sõlmita temaga kokkuleppe, siis ma liitun sellega, millega te mõlemad omavahel kokku lepite“. Siis Inglismaa sõlmis 1831 ja 1833 aastate konventsioonid.

Sellisel viisil oli täidetud Keiser Aleksander I poolt seatud tingimus, millisega kinnitati ülevaatuse õigus. Keiser Nikolai, sõlmides 1841 aasta detsembri-traktaadi, täitis lubaduse, milline oli andnud Jumala juures puhkav vend. Saksa juristid räägivad, jätkab krahv Nesselrode: Cessant rationes legis, cessat lex ipsa. ((Peatamine aegumise õigusega? G)). Siit tuleneb: et kui Inglismaa taganeb Prantsusmaa eest ülevaatamise õiguse rakendamise küsimuses ja välistab tema suhetes Prantsusmaa kohtutega, siis teised lepingulised riigid detsembri-traktaadis omavad vaieldamatut õigust nõuda selle akti muutmist.

Need kaalutlused, millised anti üle Venemaa saadiku poolt Londoni kabinetile, avaldasid soovitud mõju: Inglismaa valitsus otsustas anda, Prantsusmaa osalemiseta, oma ratifikatsiooni traktaadile.

Londonis Venemaa, Inglismaa, Austria, Preisimaa ja Prantsusmaa vahel allkirjastatud traktaat tõstis viimases riigis esile tõelise tormi, milline sundis Prantsusmaa valitsust sellele aktile oma ratifikatsiooni mitteandma. See keeldumine kutsus oma-korda esile Inglismaa ministrite pahameele, kes ikkagi otsustasid vahetada oma ratifikatsioonikirjad ülejäänud kontragentidega, milline ka toimus 24 veebruaril 1842 aastal.

Seejärel, 1845 aastal, mõned 1841 aasta traktaadi sätted olid muudetud (Nr.448) ja 1848 aastal liitus sellega ka Belgia. Lõpuks, kaasaegse Saksamaa moodustamisega, uuesti asutatud Saksamaa Keisririik liitus 1841 aasta traktaadiga, Preisimaa asemel, kui lepinguline pool. See juhtus 1879 a. (Nr.450), kui oli sõlmitud uus traktaat, milline oli täiesti kooskõlas endiste aktidega.

*

Tema Püha ja Lahutamatu Kolmainsuse nimel.

Nende Majesteetid Ülevenemaaline Keiser, Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas, ja Preisimaa Kuningas, soovides viia täielikku ja täiuslikku jõudu eeskirjad, millised on esitatud pidulikes deklaratsioonides, millised on tehtud Venemaa, Austria ja Preisimaa poolt teiste Euroopa riikide nõusolekul 27 jaanuari (8. veebruari) 1815 aastal Viini kongressil ja 16(28.) novembril 1822 aastal Verona kongressil, milliste deklaratsioonidega ülalmainitud Riigid kuulutasid, et nad on valmis kaasa aitama kõikidele meetmetele, millised aitavad kaasa neegrtega kauplemisega võitlemisele ja selle kiirema ja täieliku ning otsustava kaotamiseni: ja nii nagu Nende Majesteetid olid kutsutud T. M. Suurbritannia Ühendkuningriigi ja Iirimaa Kuninganna ning T. M. Prantslaste Kuninga poolt traktaati sõlmima et kindlamalt juurida välja sellist kauplemist, siis nende mainitud Majesteetid otsustasid asuda läbirääkimistele, et sõlmida üheskoos traktaat sellise kauplemise täielikuks kaotamiseks: ja sellel eesmärgil nad nimetasid oma volinikeks, ja nimelt:

T. M. Ülevenemaaline Keiser, parun Filipp Brunnovi ((Philippe Brunnov, Филиппа Бруннова)), Valge Kotka ordeni kavaleri, oma Salanõuniku, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri Tema Suurbritannia Majesteedi juures;

T. M. Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas, parun Auguste von Kolleri, Sitsiilia St. Ferdinandi ja väarikuse ordeni kavaleri, saatkonna nõuniku, oma asjuri ja voliniku Londonis;

T. M. Prantslaste Kuningas,

Louis de Beaupoili, St. Aulaire krahvi, Prantsusmaa peeri, Auleegioni ordeni ja Belgia Leopoldi Suure Risti ordenite kavaleri, ühe Prantsuse Akadeemia neljakümnest liikmest, oma erakorralise saadiku Tema Suurbritannia Majesteedi juures;

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna,

kõrgeltaustatud krahv George de Aberdeeni, Gordoni vikondi, Formartine vikondi, Haddo, Methlick, Tarvis ja Kellie lordi, Ühendatuud Kuningriikide peeri, Tema Majesteedi nõuniku Salanõukogus, iidse ja väga auväärse Ohaka ordeni kavaler, Tema Majesteedi Välisministeeriumi Riigisekretär;

ja T. M. Preisimaa Kuningas,

Alexandre Gustave Adolphe, Schleinitzi paruni, kuningliku St. Jean de Jerusalemi ordeni kavaler, oma kammerhärä, Missiooni nõuniku, asjuri ja voliniku Londonis.

Kes, peale omavahelist volikirjade vahetamist, millised leiti olevat vormijärgsed, sõlmisid ja allkirjastasid alljärgnevad artiklid:

Artikkel I.

Nende Majesteetid Ülevenemaline Keiser, Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas ning Preisimaa Kuningas kohustuvad keelama igasugust neegritega kauplemist, millist teostavad nende alamad või nende lippude all või siis kapitalide vahendusel, millised kuuluvad nende alamatele ja kuulutavad sellise kauplemise mererööviks. Nende Majesteetid kuulutavad peale selle, et igasugune laev, milline tegi neegritega kauplemise katse, jäetakse selle katse tõttu nende lipu igasugusest kaitsest ilma.

Artikkel II.

Et savutada täielikult selle traktaadi eesmärki, Kõrged lepingulised pooled otsustasid üldisel nõusolekul, et need nende sõjalaevad, millised varustatakse eriliste volituste ja ettekirjutustega, millised on koostatud vormide järgi, millised on lisatud selle traktaadi juurde tähe A. all, võivad läbi otsida igasuguse kaubalaeva, milline kuulub sellele või teisele Kõrgetest lepingupooltest, kes põhjendatud oletuste tulemusel, hakkavad olema kahtlustatud neegritega kauplemises või selles, et ta on sel eesmärgil varustatud või tegeles sellise kauplemisega sõidu ajal, millise kestel kohati ülalmainitud ristlejaid, aga samuti, et nendel ristlejatel hakkab olema õigus selliseid laevu kinni pidada, saatma ning suunama selliseid laevu alljärgnevate eeskirjade järgi kohtu alla andmiseks.

Ainult see ühe või teise Kõrgete lepinguliste poolte kaubalaevade läbiotsimise õigus antakse ainult sõjalaevadele, milliste komandörid hakkavad olema Keiserlikus või Kuninglikus laevastikus kapteni või leitnanti auastmes, kuid ainult surma või mingil teisel põhjusel, läheb käsutamine üle alama aujärguga ohvitserile. Ohvitser, kes käsutab sellist sõjalaeva, varustatakse kindlaksmääratud vormis volitustega, millised on lisatud sellele traktaadile tähe A. all.

Ülalmainitud vastastikune läbiotsimise õigus hakkab olema jõus Vahemerel. Peale selle, ruum, millises selline õigus hakkab kehtima, piiratakse Põhjas - Põhjalaiuse 32 kraadiga, Läänes – Ameerika Idakaldaga, alates sellest punktist, milline Põhja-laiuse 32 kraadi all puutub seda kallast kuni Lõuna-laiuse 45 kraadini, alates sellest punktist, kus see laiuse kraad puudutab Ameerika Idakallast kuni Ida-pikkuse 80 kraadini, mööda Greenwichi meridiaani, aga Itta, selle sama pikkuse kraadini, alates selle kokkupuutest Lõuna-laiuse 45 kraadist kuni Ida India kallasteni.

Artikkel III.

Iga Kõrgetest lepingulistest pooltest, milline soovib relvastada ristlejaid et lõpetada neegritega kauplemine ja et kasutada vastastikust läbiotsimise õigust, jäetakse nende enese äranägemise järgi otsustada sõjalaevade arvu nimetamine et neid kasutada traktaadi artikkel II sätete järgselt aga samuti ka need punktid, kus need laevad hakkavad ristlema.

Selleks määratud laevade nimetustest ja nende komandöride nimedest hakatakse vastastikuselt teineteist teavitama igat Kõrget lepingulist poolt; ja nad ei jäta vastastikuselt teavitamast teine-teist iga kord, kui ristleja nimetatakse mingisse punkti või kutsutakse sealt ära, et välja anda vajalikke volitusi nende valitsuste poolt, millised lubavad läbiotsimist ja nende

tagastamiseks neile valitsustele nende poolt, kes need said, kui neid volitused osutuvad juba selle traktaadi täitmiseks mittevajalikeks.

Artikkel IV.

Kui valitsus, milline kasutab ristlejaid, kuulutab teisele valitsusele, milline peab läbiotsimist lubama, ristlejate arvust ning nimedest, siis koostatakse viivitamatult, selle traktaadi juurde lisatud vormi, tähe A all, läbiotsimist lubavad Volitused ja need antakse välja valitsuse poolt, milline lubab läbiotsimist, sellele valitsusele, miline kasutab ristlejat.

Mitte mingil juhtumil ei või vastastikust läbiotsimise õigust laiendada Kõrgete lepinguliste poolte sõjalaevadele.

Kõrged lepingulised pooled lepivad kokku spetsiaalses signaalis, et seda saaks eranditult kasutada need ristlejad, millistele usaldatakse läbiotsimise õigus.

Artikkel V.

Kõrgete lepinguliste poolte ristlejad, millised on selle traktaadi täitmiseks volitatud laevu läbi otsima ja kinni pidama, peavad täpselt täitma mainitud traktaadile lisatud tähe B all olevaid instruksioone kõiges, mis puudutab laevade läbiotsimise ja kinnipidamise teostamist, aga samuti neid meetmeid, millised peavad olema võetud, et laevad, milliseid kahtlustatakse sellise kauplemisega tegelemises, oleksid üle antud vastavatele kohtu-kohtadele.

Kõrged lepingulised pooled jätavad enesele õiguse teha neis instruksioonides ühisel nõusolekul selliseid muudatusi, millised osutuvad asjaoludele vastavaks.

Kõrgete lepinguliste poolte ristlejad hakkavad osutama teine-teisele vastastikust abi kõigil juhtudel, kus nende ühine tegutsemine osutub olevat kasulik.

Artikkel VI.

Iga kord, kui kaubalaev, milline seilab ühe lepingulistest pool lipu all, peetakse kinni teise ristleja poolt, milline on selleks ettenähtud viisil volitatud, käesoleva traktaadi sätete jõul, selline kaubalaev, selle kapten, ekipaaz, veos ja sellel viibida võivad orjad, viiakse sellesse kohta, millise Kõrged lepingulised pooled, igaüks omalt poolt, selleks on nimetanud ja seal antakse need üle võimudele, millised on sel eesmärgil asutatud selle valitsuse poolt, millise piirides see koht asub, et toimida nendega vastavates kohtukohtades alljärgnevalt viidatud viisil.

Kui ristleja komandör ei pea vajalikuks võtta enda peale isiklikult kinnipeetud laeva saatmist ja üleandmist, siis ta usaldab selle asja täitmise Keiserliku või Kuningliku laevastiku leitnandi aujärgus olevale ohvitserile, või äärmisel juhul sellele ohvitserile, kes hakkab seisma ristleja, milline teostas kinnipidamise, juhtkonnas kolmandal kohal.

Artikkel VII.

Kui ühe Kõrgetest lepingulistest poolte ristleja ülem omas põhjust kahtlustada, et kaubalaev, milline seilab konvoi saatel või koos mingi selle või teise lepingulistest riikidest poole sõjalaevaga, oli kasutatud neegritega kauplemiseks või selliseks veoks ümber kohandatud, siis ta on kohustatud teatama oma kahtlustest selle sõjalaeva komandörile, milline üksi peab teostama kahtlustuse saanud sõjalaeva läbiotsimise. Ja kui mainitud komandör leiab, et kahtlustus on põhjendatud, siis ta teeb korralduse, et nii laev ise, kui ka kapten, ekipaaz, veos ja orjad, kes võivad asuda laeval, oleks saadetud sadamasse, milline kuulub kinnipeetud laeva riigile ((rahvusele)), et seal ettenähtud kohtukohtades oleks toimitud allpool viidatud viisil.

Artikkel VIII.

Kohe kui kinnipeetud ja uurimise alla saadetud kaubalav saabub sadamasse, millises, kooskõlas selle traktaadi juurde lisatud tähe B., all esitatud lisaga, seda toimetada tuleb, siis kinnipidanud ristleja komandör, või ohvitser, milline juhtis kinni võetud laeva, on kohustatud selleks määratud võimudele üle andma nende poolt allkirjastatud koopia koos kõigi nimekirjade, deklaratsioonide ja muude dokumentidega, millised on viidatud sellele traktaadile lisatud lisas B. Instruktsioonides; ja need võimud asuvad siis kinnipeetud laeva ja selle veost läbi otsima, aga samuti ekipaazi ning orjade, kes võivad sellel asuda, ülevaatuset teostama, teavitades eelnevalt selle ülevaatuset ja läbiotsimise ajast ristleja komandörile, või ohvitserile, kes juhtis laeva, et ta võiks viibida selle asja juures või saata selleks enda asemel kellegi teise.

Kogu sellise asja teostamise kohta peab olema koostatud protokoll kahes eksemplaris, milline allkirjastatakse nende isikute poolt, kes seda asja teostasid või asusid selle juures; ja neist dokumentidest üks antakse ristleja komandörile või ohvitserile, kes viis tema korraldusel sadamasse kinnipeetud laeva.

Artikkel IX.

Igasugune, selle või teise viiest riigist, kaubalaev, milline on läbi otsitud ja kinni peetud selle traktaadi määruste jõul, mida hakatakse kahtlustama (omamata vastupidiseid tõendeid) neegritega kauplemist või selliseks kauplemiseks ettevalmistuste tegemises, selle laeva sisustamises või varustamises või leitakse sellelt sõidu ajal, millise kestel ta oli kinni peetud, üks alljärgnevalt nimetatud esemetest, aga nimelt:

1. Trellitatud luugid, aga mitte kinnised laudluugid, millised on tavaliselt kaubalaevadel.
2. Suur hulk vaheseinu sisedekil või laevalael, kui on tarvis laevadel, milliseid kasutatakse lubatud kaupade veoks.
3. Varulauad, millised on ette valmistatud topelt-teki või nn. orjade teki rajamiseks.
4. Rauast kaelavõrud, jala- või käerauad.
5. Suur hulk vett tünnides või reservuaarides, rohkem kui on tarvis selle kaubalaeva ekipaazi vajadusteks.
6. Ebatavaline hulk veetünne või teisi vedelike hoidmise anumaid, - kui kapten ei esita selle sadama tolli tunnistust, kust ta merele läks, milline tõestab, et laevaomanikud esitasid piisavaid tõendeid selle kohta, et selline ebatavaline tünnide või anumate hulk on ettenähtud ainult nende palmiõliga või mingi muu lubatud kaubaga täitmiseks.
7. Suur hulk tasse või kausse, kui neid oleks vaja tarvitamiseks sellel kaubalaeval.
8. Toidu keetmiseks ebatavaliselt suur pada või pott, suur või suuremate toiduainete hulk või selle suurendamise võimalus, enam kui on tarvis sellele kaubalaevale; või tavalise suurusega lisakatel või mõni teine köögiiriist.
9. Ebatavaline kogus riisi, Brasiilia manioci jahu või hirssi (cassade), tavaliselt „farinaks“ nimetatu, või mais või india rukis või igasugune teine toiduaine, milline ületab ekipaazi oletatavat vajadust, kui see riisi, farina, maisi ja india rukki või mingi muu toiduaine kogus ei ole deklareeritud laeva kaubalehel, kui selle kaubalaeva lasti osa.

10. Suur arv matte või magamisaluseid, terveid või osade kaupa, kui neid on tarvis sellele kaubalaeva vajadusteks, kui need madratsid ei ole näidatud ära laeva kaubalehel, kui veose osa.

Kui aga tõestatakse, et üks või mitu ülalmainitud esemetest asuvad või asusid laeval seilamise ajal, mille kestel, laev kinni peeti, siis see asjaolu hakkab olema esimeseks alust andvaks süütõendiks (prima facie), et laeva oli kasutatud neegritega kauplemisel; selle tulemusel tema üle mõistetakse kohut ning kuulutatakse seaduslikuks priisiks, kui kapten või laevaomanik ei esita selgeid ja vaieldamatuid tõendeid, millised veendavad rahuldavalt kohtukohta, et nende kinnipidamise või kinnivõtmise hetkel oli seda laeva kasutatud seadusega lubatud meresõiduks ja et need ülalmainitud esemed, millised selle laeva kinnipidamisel leiti või olid laaditud sellele meresõidu ajal, mil laev kinni võeti, olid hädavajalikud tema lubatud eesmärgi saavutamiseks.

Artikkel X.

Kinnipeetud laeva üle, nii nagu on ülalpool öeldud, tema kapteni, ekipaazi ja veose üle asutakse asja arutamise juurde viivitamatult selle riigi, millise juurde ta kuulub, vastavates kohtukohtades; kohtupidamine ja kohtuotsused peavad olema tehtud sealse korra ning seal maal eksisteerivate seaduste järgi; ja kui kohtumenetlusel osutub, et sellist laeva oli kasutatud neegritega kauplemisel või oli kohandatud selliseks kauplemiseks, siis see laev, varustus ja kaubad konfiskeeritakse; kapteniga, ekipaaziga ja nende kaasosalistega käitatakse seaduste järgi, milliste alusel nende üle kohut peeti.

Konfiskeerimise juhtumil, ülalmainitud laeva müümisel saadud raha antakse, kuue kuu pärast, lugedes müügipäevast, sellele valitsusele, kellele kuulub priisi võtnud ristleja, selle maa seaduste järgi kasutamiseks.

Artikkel XI.

Kui kas või üks selle traktaadi artikkel IX loetletud esemetest leitakse kaubalaevalt, või kui tõestatakse, et selline asi asus sellel seilamise ajal, millise kestel laev oli kinni peetud, siis mitte mingit kahju, kulu või väljaminekuid, millised tekkisid sellise laeva kinnipidamisega, ei tasuta kaptenile, ega ka laevaomanikule, ega ka mingile teisele isikule, kes osales laeva varustamisel või koormamisel, isegi ka siis, kui mitte mingit süüdistavat otsust selle laeva suhtes, selle kinnipidamise tagajärjel, ei tehtud.

Artikkel XII.

Iga kord, kui laev peetakse kinni kooskõlas selle traktaadiga, põhjusel, et seda kasutati neegritega kauplemisel või oli selleks kauplemiseks kohandatud, ja kui selle tõttu selline laev mõistetakse kohtus süüdi ja konfiskeeritakse, siis selle ristleja, milline priisi võttis, valitsus, või selle kohtukoha valitsus, milline laeva üle kohut pidas, saab õiguse süüdi mõistetud laev osta oma sõjalaevastikule, sellise hinnaga, milline määratakse sellele mainitud kohtukohale valitud kompetentse isiku poolt. Priisi võtnud ristleja valitsus saab laeva ostmisel eesõiguse. Kuid kui süüdi mõistetud laeva ülalmainitud viisil ei osteta, siis see lammutatakse kohe peale konfiskeerimise otsuse tegemist täielikult ja müüakse ära osade kaupa.

Artikkel XIII.

Kui vastava kohtukoha otsusega tunnistatakse, et selle traktaadi jõul kinnipeetud laeva ei olnud kasutatud neegritega kauplemiseks ja see ei olnud kohandatud nendega kauplemiseks, siis sellisel juhtumil see tagastatakse laevaomanikule või laevaomanikele, kes seaduslikult valdavad seda. Ja kui kohtuasja menetlemisel tuvastatakse, et laev oli otsitud läbi ja kinni peetud ebaseaduslikult ja ilma selleks vajaliku piisava kahtlustuse põhjendusest või kui läbiotsimise ja kinnipidamise teostamisega kaasnesid kuritarvitused ja ahistamine, siis sellisel juhtumil ristleja komandör või ohvitser, kes abordeeris mainitud laeva või see, kellele oli laeva sadamasse viimine tehtud ülesandeks ja tema juhtimise all, olenevalt asjaoludest, teostati selliseid kuritarvitusi või ahistamist, kohustatakse maksma hüvitust väljaminekute ja kahju eest selle laeva kaptenile ja laevaomanikule ning ka tema veosele tekitatud kahju eest.

Sellised väljaminekud ja kahju võivad olla määratletud selle kohtukoha otsusega, millises menetleti kinnipeetud laeva, meeskonna ning selle veose asja; ja selle riigi valitsus, millisele kuulub ohvitser, kes andis põhjust selliseks otsuseks, on kohustatud tasuma täielikult selliste väljaminekute eest koos protsentidega kuue kuu jooksul, alates kohtuotsuse tegemise päevast, kui see toimus kohtukohas, milline asub Euroopas või aasta kestel, kui kohtumenetlus toimus väljaspool Euroopat.

Artikkel XIV.

Kui kaubalaeva läbiotsimisel ja kinnipidamisel, milline oli teostatud selle traktaadi jõul, tekitatakse mingeid kuritarvitusi või ahistamist või kui see laev ei anta üle oma riigi kohtukohale, siis selle kapten on kohustatud tegema kuritarvituste ja kitsendamiste kohta, milliste kohta ta esitab kaebuse, deklaratsiooni, sama-moodi väljaminekutest ja kahjudest, milliseid ta hakkab näitama ja selline teatis peab olema esitatud tema poolt tema riigi esimese sadama vastavatele võimudele, millisesse ta saabub, või tema riigi konsulaar-agendile välisriigi sadamas, kui laev sildub esmalt välisriigi sadamas, kus asub selline agent.

See deklaratsioon peab olema kontrollitud vande all vanemate ekipaazi inimeste või reisijate küsitlemisel, kes olid läbiotsimise või kinnipidamise tunnistajateks; ja selle küsitluse kohta koostatakse protokoll ja selle kaks eksemplari väljastatakse kaptenile, kes peab neist ühe toimetama oma valitsusele, et kinnitada oma kulutuste ja kahjude eest hüvituse saamise palve.

Mõistetavalt, vääramatul jõu juhtumil kapten ei saa ise oma deklaratsiooni teha, siis selline võib olla tehtud laeva peremehe või igasuguse teise isiku poolt, kes osales selle laeva varustamisel või koormamisel.

Kui ülalmainitud protokoll koopia saadetakse selle riigi valitsusele, millisele kuulub ohvitser, keda süüdistatakse kuritarvitustes või ahistamises, käseb see viivitamatult alustada uurimist; ja kui kaebust tunnistatakse põhjendatuks, siis see valitsus käseb maksta kaptenile või laevaomanikule või igasugusele teisele isikule, kes osales kannatanud laeva varustamisel või koormamisel, kõigi väljaminekute ja kahjude eest, kui-palju neid kokku loetakse.

Artikkel XV.

Kõrged lepingulised pooled kohustuvad vastastikku saatma teine-teisele, nõudmisel, milline selle kohta tehakse ja ilma mingeid kulude tasumise nõudmiseta, koopiad tehtud järeleuurimiste kohta ning käesoleva traktaadi otsuste jõul läbi otsitud või kinnipeetud laevade suhtes tehtud kohtuotsuste kohta.

Artikkel XVI.

Kõrged lepingulised pooled kohustuvad viivitamatult tagama kõigi orjade, kes leitakse laevadelt, millised on kinni peetud ja saanud süüdistuse selle traktaadi määruste jõul, vabaduse.

Artikkel XVII.

Kõrged lepingulised pooled otsustasid kutsuda kõik Euroopa mereriigid, kes ei sõlminud veel neegritega kauplemist keelavaid traktaate, selle traktaadiga liituma.

Artikkel XVIII.

Selle traktaadi juurde lisatud aktid või dokumendid, millised on vastastikuselt otsustatud tunnistada selle lahutamatuks osaks, on järgmised:

A. Volituste ja ettekirjutuste vormid, iga ristlejate juhtkonnale, selle traktaadi jõul läbiotsimiste ja kinnipidamise teostamise puhuks.

B. Instruksioonid sõja-merejõudude ristlejatele, milliseid kasutatakse selle traktaadi jõul neegritega kauplemise lõpetamiseks.

Artikkel XIX.

Ülalesitatud traktaat, milline koosneb üheksateistkümnest artiklist, ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis kahe kuu möödudes allakirjutatud kuupäevast või kui võimalik siis ka varem.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Londonis 8.(20.) detsembril 1841 aastal.

(L.S.) Brunnow.	(M.П.)Брунновъ.
(L.S.)Koller.	(M.П.)Коллеръ.
(L.S.)Ste. Aulaire.	(M.П.)Сентъ-Олеръ.
(L.S.)Aberdeen.	(M.П.)Абердинъ.
(L.S.)Schleinitz.	(M.П.)Шлейницъ.

*

Lisa A.

Venemaa, Austria, Prantsusmaa, Suurbritannia ja Preisimaa vahel sõlmitud Aafrika neegritega kauplemise kaotamise traktaadi juurde, milline on sõlmitud Londonis 8.(20.) detsembril 1841 aastal.

*

Vorm I.

Volitused, milliste jõul ühe Kõrgete lepinguliste poolte ristleja võib läbi otsida ja kinni pidada kaubalaeva, milline kuulub teisele Kõrgetest lepingulistest pooltest või seilab selle lipu all ja on kahtlustatud neegritega kauplemisega tegelemises või selles, et ta on varustatud selliseks kauplemiseks.

*

Nii, nagu Venemaa, Austria, Prantsusmaa, Suurbritannia ja Preisimaa vahel sõlmitud traktaadiga, milline on sõlmitud Londonis 8.(20.) detsembril 1841 aastal, et täielikult kaotada Aafrika neegritega kauplemine, on otsustatud, et ristlejad millised kuuluvad sellele või teisele neist Riikidest, hakkavad omama kõrgete lepinguliste poolte kaubalaevade läbiotsimise ja kinnipidamise õigust kindlaksmääratud piiridega alal, millised teostavad neegritega kauplemist või on selles kahtlustatavad, et need laevad on selliseks kauplemiseks varustatud, aja nii nagu valitsus tunnistas vajalikuks kasutada selleks ristlejaid, millised asuvad meie käsu all, on otsustatud ka varustada sel eesmärgil teid juhendumiseks teie eriliste instruktsioonidega; siis nende instruktsioonide ja selle volituse jõul, on teil õigus piirides, milline on sätestatud mainitud traktaadi Artikkel II, läbi otsida kaubalaevu lipu all, milliseid kahtlustatakse neegritega kauplemises ja toimida nende laevadega millised hakkavad tegelema selle kauplemisega või millised kahtlustatakse selles, et nad on varustatud selleks kaubanduseks, nii nagu on selle suhtes otsustatud mainitud traktaadis ja sellele lisatud instruktsioonides.

Antud välja

päeval

komandöriale

Vorm II.

Ettekirjutus juhendumiseks ühe Kõrgetest lepingulistest pooltest ristleja komandörile kaubalaeva läbiotsimiseks ja kinnipidamiseks, milline kuulub teisele Kõrgetest lepingulistest riikidest või seilab selle lipu all.

*

Nii, nagu traktaadiga, milline on sõlmitud Venemaa, Austria, Prantsusmaa, Suurbritannia ja Preisimaa vahel, mis on allkirjastatud Londonis 8.(20.) detsembril 1841 aastal, et lõpetada täielikult Aafrika neegritega kauplemine, on otsustatud, et selle või teisele neist riikidest kuuluvad ristlejad, volitatakse spetsiaalsete instruksioonidega, millised on mainitud selle traktaadis, otsida läbi ja kinni pidada kindlaksmääratud alal teiste lepinguliste riikide kaubalaevu, millised tegelevad neegritega kauplemisega või on selles kahtlustatud, et need laevad on varustatud selliseks kauplemiseks: ja nii nagu valitsus tunnistas vajalikuks kasutada mainitud eesmärgil selleks ristlejaid, laeva, millise ülem te olete ja varustada teid ülalmainitud spetsiaalsete instruksioonidega, siis me saadame teile selle juures mainitud traktaadi koopia, milline on sõlmitud 8.(20.) detsembril 1841 aastal ja selle juurde lisatud instruksioonid; see-tõttu, selle ettekirjutise ja siin lisatud volituste jõul...

.... valitsus, teie olete volitatud läbi otsima piirides, millised on sätestatud mainitud traktaadi Artikke II, kaubalaevad, millised seilavad lipu all, millised on kahtlustatavad neegritega kauplemises ja käituda nendest laevadest nendega, milliseid hakkavad sellist kauplemist teostama või milliseid hakatakse selles kahtlustama, et nad on varustatud selliseks kauplemiseks, nõnda nagu on sellest mainitud traktaadis, mainitud volituses ja mainitud instruksioonides sätestatud ja meie teeme teile ülesandeks ja nõuame teil täpselt kinni pidada neis sisalduvatest määrustest ja korraldustest, püüdes sel puhul kasutada teile usaldatud võimu kõige otsesemal viisil ning kogu tähelepanelikkusega, millist omavahe liidulised ja sõbralikud rahvad on teineteisele kohustatud osutama; samuti tuleb siiralt osutada kaasabi igasugusele teistele sõjalaevade komandöridele..... milliseid kasutatakse samasugusel teenistusel.

See juhtus....

päeval

komandörile.....

Eelnevad volituste ja ettekirjutuste vormid lisatakse traktaadile, milline on sõlmitud sel päeval Venemaa, Austria, Prantsusmaa, Suurbritannia ja Preisimaa vahel, et lõpetada Aafrika neegritega kauplemine ning neid loetakse selle traktaadi lahutamatuks osaks.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Londonis 8.(20.) detsembril 1841 aastal.

(L.S.) Brunnow. (M.П.)Брунновъ.

(L.S.) Koller. (M.П.)Коллеръ.

(L.S.) Ste. Aulaire. (M.П.)Сентъ-Олеръ.

(L.S.) Aberdeen. (M.П.)Абердинъ.

(L.S.) Schleinitz. (M.П.)Шлейницъ.

Lisa. Täht B.

Venemaa, Austria, Prantsusmaa, Suurbritannia ja Preisimaa vahel sõlmitud Aafrika neegritega kauplemise lõpetamise traktaadi juurde, mis on allkirjastatud Londonis 8.(20.) detsembril 1841 aastal.

Instruktsioon ristlejatele.

1. Iga kord, kui kaubalaev, milline kuulub ühele Kõrgetest lepingulistest pooltest, või mis seilab tema lipu all, otsitakse läbi ühe Kõrgetest lepingulistest poolte ristleja poolt, siis ohvitser, kes juhib ristlejat, enne kui asub läbi otsima, peab esitama selle kaubalaeva kaptenile spetsiaalse käsu, milline annab temale erandliku läbiotsimise õiguse ja andma sellele kaptenile oma allkirjaga kinnitatud tunnistuse oma aujärgust riigi sõjalaevastikus, aga samuti tema poolt juhitava laeva nimetusest, kuulutades seejuures, et tema läbiotsimise ainus eesmärk seisneb selles, et veenduda, kas see laev tegeleb neegritega kauplemisega või kas see on varustatud selliseks kaubanduseks või kas seda on kasutatud merel oleku ajal, mille kestel on kohtunud mainitud ristlejaga, selliseks kaubanduseks. Kui aga läbiotsimist ei teosta ristleja ülem isiklikult, vaid seda teostab mõni teine tema ohvitseridest, siis selliseks ohvitseriks peab olema sõjalaevastiku leitnandi aukraad isik, või äärmisel juhul ta peab olema ristlejalt aujärgult teisel kohal, kes teostab läbiotsimist; sel juhtumil selline ohvitser, esitab kaubalaeva kaptenile koopia ülalmainitud spetsiaalsetest ettekirjutustest, millistel on ristleja komandöri allkiri ja esitab oma allkirjaga kinnitatud teatise, millises on näidatud tema teenistuse aujärg tema riigi sõjalaevastikus ning kapteni nimi, kelle alluvuses ta tegutseb, ristleja nimi, millisel ta teenib ja läbiotsimise eesmärk, nagu öeldud ülalpool.

Kui peale ülevaatust osutub, et kaubalaeval on kõik dokumendid ettenähtud korras ja tema tegevus on seaduslik, siis ohvitser teeb kaubalaeva logiraamatusse sissekande, et läbiotsimine teostati ülalmainitud spetsiaalsete ettekirjutuste alusel ja kui kõik see on täidetud, siis laev jätkab vabalt oma teekonda.

2. Kui aga peale läbivaatamist ristleja ülem jõuab sellisele arvamusele, et on piisavalt põhjust oletada, et laev tegeleb neegritega kauplemisega ja see oli varustatud selliseks kaubanduseks või teostas meresõidu ajal, mil ta kohtas ristlejaga, sellist kaubandust; ja kui seetõttu ta otsustab selle laeva kinni pidada ning anda vastava kohtu kätte, siis ta käseb viivitamatult koostada kõikidest kaubalaeval leitud paberitest kahest eksemplarist koosnevad nimekirjad ja allkirjastab need mõlemad nimekirjad, lisades sellele oma nime juurde, ka oma aujärgu sõjalaevastikus ning tema poolt juhitava laeva nime.

Sellisel viisil ta koostab kahes eksemplaris ning allkirjastab protokollid või teatise ajast ning kohast, kus laev on peatatud, selle nimest, kapteni ning kõigi ekipaazi kuuluvate inimeste nimed, aga samuti kõigi laevalt leitud orjade arvu ning nende seisundi kohta.

Selles samas protokollis peab sisalduma lisaks veel täpne laeva ning veose seisundi kirjeldus.

3. Ristleja ülem juhib või saadab viivitamatult kinnipeetud laeva koos selle kapteniga, ekipaaziga, reisijatega, kogu veosega ning kõigi sellelt leitud orjadega ühte sadamasse, millised on allpool nimetatud, et seal toimitaks nendega kooskõlas selle riigi seadustega, millise lipu all see laev seilab; ja annab kõik selle ettenähtud võimudele või nendele isikutele, kes spetsiaalselt selleks nimetatakse valitsuse poolt, kellele kuulub see sadam.

4. Kinnipeetud laevalt ei tohi mitte ühtegi inimest võtta maha, ega ka mitte mingit osa veosest või sellelt leitud orjade hulgast, ei ole lubatud sellelt ära viia, seni kuni ta ei ole antud selle riigi võimudele, millisele see kuulub, erandiks vaid juhtum, kui kogu või osa ekipaazi või sellelt laevalt leitud orjade ümberpaigutamine oli tunnistatud vajalikuks nende elu päästmiseks või üldse inimarmastusest või siis nende julgeolekuks, kellele on tehtud ülesandeks juhtida kinnipeetud laeva seilamist. Igasugusel sellisel juhtumil, ristleja ülem või see ohvitser, kellele tehakse ülesandeks kinnipeetud laeva juhtimine, peab koostama protokollid, millises esitatakse sellist ümberpaigutamist tinginud põhjused; aga kapitan, madrused, reisijad või orjad, kes on sellisel viisil ümber paigutatud, viiakse sellesse samasse sadamasse, kuhu viiakse laev veosega ja seal hakatakse neid vastu võtma samamoodi kui laeva, kooskõlas alljärgnevalt esitatud korraldustega.

Mõistagi, et mitte ükski otsus, milline sisaldub ülal esitatud paragrahvis, ei saa olla rakendatud orjade suhtes, kes on leitud Venemaa, Austria või Preisimaa laevadelt; nende orjadega tuleb toimida kooskõlas eeskirjadega, millised sisalduvad järgnevatel artiklites.

5. Kõik Venemaa laevad, millised peetakse kinni Aafrika või Ameerika ristlejate piirkonnas, teiste lepinguliste poolte ristlejate poolt, viiakse ja antakse üle Venemaa võimudele Kroonlinnas või Revalis, olenevalt sellest, kuidas aastaaeg lubab laeval siseneda neist sellesse või teise sadamasse.

Kuid kui sellisel Venemaa laeval leitakse kinnipidamisel orjad, siis see laev suunatakse esmalt orjade maale viimiseks sellesse sadamasse, millisesse ta oleks olnud viidud kohtu alla andmiseks, just nagu ta oleks seilanud Prantsusmaa või Inglismaa lipu all: aga pärast see laev saadetakse ja antakse Venemaa võimudele üle Kroonlinnas või Revalis, nii nagu ülalpool sätestatud.

Kõik Austria kaubalaevad, milliseid hakatakse kinni pidama Ameerika või Aafrika ristlejate piirkonnas teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, viiakse ja antakse üle Austria võimudele Triestes.

Kuid kui sellisel Austria laeval leitakse kinnipidamise hetkel orjad, siis see laev juhitakse esmalt orjade maale viimiseks sellesse sadamasse, millisesse ta oleks viidud kohtu alla andmiseks, kui ta oleks seilanud Prantsusmaa või Inglismaa lipu all: aga pärast see laev saadetakse ja antakse üle Austria võimudele Triestesse, nii nagu on ülalpool sätestatud.

Kõik Prantsusmaa laevad, milliseid hakatakse kinni pidama Aafrika Läänekaldal teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, viiakse ja antakse üle Prantsusmaa võimudele Goree sadamasse.

Kõik Prantsuse laevad, milliseid hakatakse kinni pidama teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt Aafrika Ida rannikul, saavad saadetud ja üle antud Prantsusmaa võimudele Bourboni saarel.

Kõik Prantsuse laevad, milliseid hakatakse kinni pidama Ameerika rannikul Lõuna pool 10 kraadi Põhja-laiust, teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, viiakse ja antakse üle Prantsusmaa võimudele Cayennes.

Kõik Prantsuse laevad, milliseid hakatakse kinni pidama kas Lääne India või Ameerika kallastel Põhja pool Põhja-laiuse 10 kraadi, teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, hakatakse viima ja üle andma Prantsusmaa võimudele Martiniques.

Kõik Briti laevad, milliseid hakatakse kinni pidama Aafrika Läänerannikul teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, viiakse ja antakse üle Briti võimudele Gambia jõel asuval Bathurstis.

Kõik Briti laevad, milliseid hakatakse kinni pidama Aafrika Idakaldal teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, saadetakse ja antakse üle Briti võimudele Hea Lootuse Neemel ((Cap de Bonne Esperance, мысе Доброй Надежды)).

Kõik Briti laevad, milliseid võetakse kinni Ameerika randadel teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, hakatakse viima ja üle andma Briti võimudele kas Colonie de Demeraire või Port Royalis Jamaika saarel, olenevalt sellest, kuidas ristleja komandör peab sobivaks.

Kõik Briti laevad, milliseid hakatakse kinni pidama Lääne Indias teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, viiakse ja antakse üle Briti võimudele Port Royalis Jamaika saarel.

Kõik Preisimaa laevad, milliseid peetakse kinni Aafrika ja Ameerika ristlejate alal teiste lepinguliste riikide ristlejate poolt, viiakse ja antakse üle Oreisimaa võimudele Stettinis.

Kuid kui sellisel Preisimaa laeval leitakse kinnipidamise ajal orjad, siis laev saadetakse esmalt orjade maale saatmiseks sellesse sadamasse, millisesse see oleks viidud kui see laev oleks seilanud Prantsusmaa või Inglismaa lipu all: aga pärast selline laev saadetakse ja antakse üle Preisimaa võimudele Stettinid, nii nagu on ülalpool otsustatud.

6. Kui vaid kinnipeetud kaubalaev, nii nagu ülalpool öeldud, saabub ühte ülalmainitud sadamasse või kohta, siis ristleja ülem või ohvitser, kellele on tehtud ülesandeks kinnipeetud laeva juhtimine, annab selle viivitamatult üle võimudele, milline on ettenähtud viisil selleks nimetatud valitsuse poolt, millise valduses see sadama või koht asub, nii ülalmainitud laeva koos veosega, aga ka kapteni, ekipaazi, reisijad ja sellelt leitud orjad, ning peale selle laevalt leitud paberid ja üks kahest nendest paberitest tehtud nimekirjast; teine eksemplar peab jääma tema kätte. Samal ajal mainitud ohvitser annab neile võimudele üle ühe kahest protokollist, milline on koostatud ülalpool kirjeldatud viisil, ja lisab sellele raporti muudatustest, millised võisid järgneda sellest ajast peale, kui laev oli kinni peetud, kuni selle ajani, kuni see üle anti; - ta annab üle samuti ümberpaigutamise raporti koopia, milline võis aset leida sellisel viisil, nagu oli ülalpool öeldud.

Andes üle kõik need dokumendid, kinnitab ohvitser nende õigsust vande all ning kirjalikult.

7. Kui ühe Kõrge lepingulise poole ristleja komandör, olles vastaval viisil varustatud ülalmainitud spetsiaalsete instruksioonidega, omab alust kahtlustuseks, et kaubalaev, milline seilab konvoi või teise lepingulise poole sõjalaeva saatel, tegeleb neegritega kauplemisega või on selleks varustatud, või tegeles seilamise ajal neegritega kauplemisega, millise kestel kohtuti ristlejaga, siis see ristleja peab piirduma ainult sõjalaeva komandörile oma kahtlustustest teavitamisega ja annab üksi temale õiguse teostada kahtlustatava laeva läbiotsimine, aga kui tarvis, siis ka anda see tema riigi kohtukohale.

8. Selle traktaadi artikliga IV on otsustatud, et mitte mingil juhul vastastikune läbiotsimise õigus ei saa olla jõus Kõrgete lepinguliste poolte sõjalaevade üle.

Peales selle otsustatakse, et see erand on laiendatud samuti Vene-Ameerika Kompanii laevadele, millised, asudes Keiserliku laevastiku ohvitseride juhtimise all, omavad Keiserliku Valitsuse luba, et tõsta lipp, milline erineb kaubalaevade omast ja millised on relvastatud ja varustatud sõja-merejõudude transportlaevade sarnaselt.

Samamoodi on otsustatud, et need laevad peavad omama Venemaa patenti, milline märgib nende päritolu ja sihtotstarvet. Selle patendi vorm kehtestatakse ühisel nõusolekul. Samuti on otsustatud, et see patent, milline on antud välja vastava Venemaa võimu poolt, hakab olema tunnustatud S-Peterburis Inglismaa ja Prantsusmaa konsulaatide poolt.

9. Käesolev traktaadi artikkel IX, on otsustatud, et laeva kahtlustatakse (kui ei ole vastupidise tõendeid) neegritega kauplemises, kui sellel leitakse varulaudu, et ehitada kahekordset laevalage, või tekki, millist nimetatakse orjade tekiks.

Selleks, et hoida ära igasugune kuritarvitus, milline võib tekkida selle otsuse suvalisest tõlgendamisest, sellega kirjutatakse ristlejatele spetsiaalselt ette mitte laiendada selle otsuse mõju Venemaa, Austria ja Preisimaa laevadele, milliseid kasutatakse metsamaterjaliga kauplemisel, kui laeva-dokumentidega tõestatakse, et lauad ja prussid, millised asuvad või asusid neil, moodustavad või moodustasid veose osa, kui lubatud kaup.

Järelilikult, selleks, et mitte teha takistusi lubatud kauplemisele, kirjutatakse sellega ristlejatele ette, et rakendatakse Artikkel IX §3 sätteid ainult nende tavaliste laevade suhtes, millistelt leitakse varulauad, millised on ilmselgelt mõeldud nn. neegrite teki rajamiseks.

Allakirjutanud volinikud, kooskõlas sel kuupäeval sõlmitud traktaadi Artikkel XVIII sätetega, otsustasid, et ülalpool esitatud instruksioonid lisatakse sel samal kuupäeval Venemaa, Austria, Prantsusmaa, Suurbritannia ja Preisimaa vahel allkirjastatud Aafrika neegritega kauplemise lõpetamise traktaadile ja et need instruksioonid hakkavad olema traktaadi lahutamatuks osaks.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Londonis 8(20) detsembril 1841 aastal.

(L.S.) Brunnow.

(M.П.) Брунновъ.

(L.S.) Koller.

(M.П.) Коллеръ.

(L.S.) Ste. Aulaire.

(M.П.) Сентъ-Олеръ.

(L.S.) Aberdeen.

(M.П.) Абердинъ.

(L.S.) Schleinitz.

(M.П.) Шлейницъ.

See on ratifitseeritud S-Peterburis 3.(15.) jaanuaril 1842 aastal.

Nr.448.

Tema Püha ja Lahutamatu Kolmainsuse nimel.

Nende Majesteetid Ülevenemaaline Keiser, Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ning Preisimaa Kuningas, selleks, et täita nende vahel Londonis 8(20) detsembris 1841 aastal sõlmitud aafrika neegritega kauplemise kaotamise traktaati, otsustasid vastastikusel nõusolekul kutsuda T. M. Belglaste Kuningas mainitud traktaadiga liituma;

ja T.M. Belglaste Kuningas, austades selle liitumiskutse ahvatlevaid põhjuseid ja soovides ka tegelikkuses viia täide käesoleval ajal Belgia seadusandluse kehtivaid eeskirju, milline tunnistas neegritega kauplemise mererööviks ja kinnitab laeva konfiskeerimist, millisel seda teostati, soovides samuti aidata kaasa ülalmainitud traktaadi inimarmastuslikku eesmärgi täitmisele, avaliku ja formaalse selles leiduvate eeskirjade ja korralduste kinnitamisega, väljendades oma nõusolekut temale tehtud ettepanekuga;

Seetõttu nende ülalmainitud Majesteetid soovatsesid sõlmida traktaadi, selleks et ettenähtud viisil tunnistada T. M. Belglaste Kuninga liitumist ülalmainitud traktaadiga ja selle liitumise vastuvõtmist nelja lepingulise poole poolt, millised ratifitseerisid selle traktaadi; ja sel eesmärgil Nenda Majesteetid nimetasid oma volinikeks aga nimelt:

T. M. Ülevenemaaline Keiser, parun Philippe Brunnovi, oma Salanõuniku, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri Tema Suurbritannia Majesteedi juures, St. Aleksander Nevski ordeni kavaleri jne;

T. M. Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas, krahv Maurice Dietrichsteini, Austria keiserliku Leopoldi ordeni Suure Risti kavaleri, kammerhärra, T. K. K. Apostelliku Majesteedi Tegev-salanõuniku, oma erakorralise ja täievolilise suursaadiku Tema Suurbritannia Majesteedi juures;

Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, vikont Henri Jean Palmerstoni, Temple paruni, Iirimaa peeri, jne.

Tema M. Preisimaa Kuningas Chretien Charles Josie Bunseni, T. M. Preisimaa Kuninga Tegev-salanõuniku, oma erakorralise saadiku ja täievolilise ministri Tema Suurbritannia Majesteedi juures jne.

ja Tema M. Belglaste Kuningas, Sylvan Van-de-Weyeri, oma erakorralise saadiku ja täievolilise ministri Tema Suurbritannia Majesteedi juures jne.

Kes, peale oma volikirjade vastastikust vahetamist, millised leiti olevat ettenähtud vormis, otsustasid ja sõlmisid järgmised artiklid:

Artikkel I.

T. M. Belglaste Kuningas, nii enda, kui ka oma pärijate ja järeltulijate eest, liitub Aafrika neegritega kauplemise lõpetamise traktaadiga, milline on allkirjastatud Londonis, 8.(20) detsembril 1841 aastal: Venemaa, Austria, Prantsusmaa, suurbritannia ja Preisimaa volinike poolt, milline oli hiljem ettenähtud viisil ratifitseeritud Nende Majesteetide Ülevenemaalise Keisri, Austria Keisri, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ning Preisimaa Kuninga poolt, kuid Tema mainitud Majesteedi Belglaste Kuninga sellisel liitumisel ülalnimetatud traktaadi Artikkel IX kuulub see mõningasele muutmisele, millisest on selgitatud nõupidamise protokollis, milline toimus Londonis 3. oktoobril 1845 aastal Venemaa, Austria, Suurbritannia ja Preisimaa volinike vahel ning T. M. Belglaste Kuningas võtab enda peale täpselt kõigi kohustuste täitmise, millised tulenevad ülalmainitud traktaadist ja protokollist (millistest trükitud koopiad lisatakse käesolevale traktaadile) just nagu Tema Majesteet oleks olnud üheks lepingulistest pooltest ülalmainitud traktaadi sõlmimisel.

Aga Nende Majesteetid Ülevenemaaline Kewiser, Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ning Preisimaa Kuningas võtavad T. M. Belglaste Kuninga liitumise formaalselt vastu.

Artikkel II.

Kõik Belgia laevad, milliseid peetakse kinni Ameerika või Aafrika positsioonidel neegritega kauplemiselt, viiakse Antverpeni või Ostende sadamatesse, et käituda seal armaatoritega, kipperi ja ekipaaziga kooskõlas käesoleval ajal kehtivate Belgia seadustega.

Seejuures ainiti, kui laeva kinnipidamisel osutuvad sellel olevad orjad, siis nad peab eelnevalt maale panema selles sadamas, kuhu tuleks viia laev, kui ta seilaks selle ristleja lipu all, milline ta vallutas.

Artikkel III.

Käesolev traktaat tuleb ratifitseerida ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis kolme kuu pärast, lugedes selle traktaadi sõlmimise päevast, või kui võimalik, siis ka varem.

Selle kinnituseks, jne.

See juhtus Londonis 12(24) veebruaril Jesus Kristuse sünnist 1848 aastal.

(L.S.)Brunnow.

(M.П.)Брунновъ.

(L.S.)Dietrichstein.

(M.П.)Дитрихштейнъ.

(L.S.)Palmerston.

(M.П.)Пальмерстонъ.

(L.S.)Bunsen.

(M.П.)Бунзенъ.

(L.S.)Sylvan Van-der-Weyer. (M.П.)Сильванъ Ван-деръ-Вейеръ.

Nr.449.

Protokoll.

Austria, Suurbritannia, Preisimaa ja Venemaa volinikud, võttes arvesse Londonis 20 detsembril 1841 aastal sõlmitud neegritega kauplemise kaotamise traktaadi artikkel V sisu, millise artikliga antakse Kõrgetele lepingulistele pooltele õigus teha, ühisel nõusolekul, instruktsioonides, milline on lisatud mainitud traktaadile, sellised muudatused, millised võivad osutada asjaolude tõttu vajalikuks, veendusid, et tekkisid juhtumid, mil seaduslik kaubandus oli katkestatud ja mil kaubalaevad, millised olid ette nähtud kas vabade ümberasujate või kariloomade vedamiseks, kohtasid takistusi sellega tegelemisel, kuna rangelt rakendati piiranguid, millised olid sätestatud Artikkel IX §5, millise jõul igasugune laev, millisel oli suur kogus vett tünnides või reservuaarides, kui oleks ekipaazi tarviduseks vaja läinud, allutatakse kahtluse tõttu kinnipidamisele, et ta on varustatud neegritega kauplemisega tegelemiseks.

Tunnistades vajadust kõrvaldada see takistus, millisele on allutatud õige ja seaduslik kaubandus, volinikud otsustasid teha instruktsioonides, millistega on ristlejad varustatud, alljärgnevad muudatused:

„Kui mingil ühe või teise Kõrgete lepingulistele poolte kaubalaeval leitakse suur kogus vett tünnides või reservuaarides kui oleks tarvis ekipaazi vajadusteks, siis see ainust asjaolu ei hakata pidama ülalmainitud laeva arestimise ning kinnipidamise piisavaks põhjuseks, kui vaid laeva paberid, millistega ta on varustatud, oleksid olnud ettenähtud korras ja tõestanuks, et see on ette nähtud seadusliku kaubandusega tegelemiseks“.

Võttes sellise otsuse käesolevasse protokoll, Austria, Suurbritannia, Preisimaa ja Venemaa volinikud kuulutavad, et nad omavad ainust seadusliku kaubanduse kaitsmise eesmärki ja ei luba selle mingit kitsendamist, peale selle, milline võib olla hädavajalik selleks, et viia ellu neegritega kauplemise lõpetamiseks ühiselt vastu võetud vajalikke meetmeid.

Sel eesmärgil ja vastavalt eeskirjadele, millised on esitatud käesoleva protokolliga, Kõrged lepingulised pooled hakkavad jätkama omavahelisi suhteid ja tegutsema täielikus üksmeeles kuni selle ajani, kui selle kauplemise kaotamisega saavutatakse lõplikult nende ühiste jõupingutuste asi.

Välisministeerium. ((Foreign Office))

3.oktoober 1845 aasta.

Nr.450.

1879 a. 17.(29.) märts. Londoni 1841 aasta traktaadi uuendus. Saksamaa Keisririik astus Preisimaa asemele. (2-e II.C.3. №60.418). Pidades silmas 1879 aasta traktaadi täielikku kokkulangevust 1841 aasta aktiga Nr.447, ei ole vajadust seda uuesti esitada.

Nr.451.

1842 a. 30 detsember (1843 a. 11. jaanuar).Inglismaaga sõlmitud kaubandustraktaat, mis on allkirjastatud S-Peterburis.

((F. Martensi kommentaar)).

Parun Brunnovi ja uute tory parteist Inglismaa ministrite vahel kujunesid välja kõige meeldivamad suhted. Saadik oli aga eriti rahul lord Aberdeeniga, kellega ta arutas kõikide jooksvate küsimuste üle. Parimat kiitust lord Aberdeeni kohta ei osanud parun Brunnov välja mõelda, kui öelda, et ta on erakordselt sarnane krahv Nesselrode endaga! „Ta armastab, nagu teie“, kirjutas armastusväärne parun oma ülemusele 9(21) septembril 1841 aastal, „arutada üksteise järgi asju“.

„Ma veenan teid, krahv“, jätkab Brunnov, „kui minul oli nii kerge suhelda Aberdeeniga, kes ei olnud milleski Palmerstoni sarnane, siis ma olen selle eest tänuvõlgu eranditult harjumusele, millise ma omandasin teiega koostööl. Ta on teiega hämmastavalt sarnane. See, mida ta räägib, on põhjendatud, õige ja aususega kinnitatud. Ainult, teie ärge vihastage minu peale, kui ma ütlen teile, et ta, sarnaselt teile, ei hellita vaeseid välismaiseid ministreid. Ta on sõnadega kitsi ja räägib neile ainult seda, mida ta loeb vajalikuks teatada. Muideks, selles oma vaikivuses ta läheb teist isegi kaugemale“.

Sir Robert Peeliga hoidis parun Brunnov samuti sõbralikke suhteid, kuigi mõnikord teatas temale ebameeldivat tõde. Nii, Inglismaa peaminister lubas endale parlamendis väljenduda „venestamise süsteemi“ vastu, milline oli Keiser Nikolai I poolt sisse viidud Poola Kuningriigis. Sir Robert Peel mõistis hukka Venemaa valitsuse poolt võetud meetmeid. Brunnov seisis isiklikult „moraalse joone“ säilitamise eest, milline pidi Poola eraldama Keisririigist, kuna „poolakad ei ole venelased“. Kuid ta ei pidanud võimalikuks jätta Inglismaa ministri kõne vastu protesteerimata, millises mõisteti hukka Keiserliku valitsuse sise-meetmed. Parun Brunnov väljendus avalikult selles mõttes Peelile endale ja ka lord Aberdeeni.

Sellel juhtumil parun Brunnov juhendus eeskirjast, millist ta väljendas järgmistes sõnades: „Selleks, et elada inglastega sõbralikes suhetes, tuleb alati rääkida nendega otsekohele. Neile tyuleb avameelselt teatada tõde. Kui nad teie suhtes peavad end hästi ülal, tuleb neile rääkida, et te olete nendega rahul. Kui aga nad teid solvavad, siis on tarvis neile seda öelda otse- mida ma ka tegin“. (Донесение Бруннова от 23-го июня (5 июля) 1842 года).

Keiser Nikolai I kiitis parun Brunnovi käitumise täiesti heaks ja tegi talle ülesandeks veelkord öelda Peelile, et tema kõne Poola asjades ülaltas Valitsejat väga.

Seevastu, kui lord Aberdeen Lordide Kojas energiliselt kaitses Venemaa poliitikat Serbias mõnede Kojali liikmete poolsete selle vastaste rünnakute eest, Nikolai I ei viivitanud väljendamast oma rahulolu. Sellise lord Aberdeeni sõbraliku poolehoidu tulemusel tuli parun Brunnovil mõte saata talle Münchengraetzi aktid, millised veel ei olnud Inglismaa valitsusele teada. Kuid Brunnov küsis selleks Valitsejalt sellise teavituse tegemiseks eelnevat luba. Nikolai I visandas saadiku 20 aprilli (2 mai) 1842 aasta raportile järgmise kokkuvõtte: „Minul ei ole midagi selle vastu, kuid vaenlane супостатъ (prints Metternich) hakkab kartma. Ma ennustan seda teile ette“.

Ja tõesti, Austria kantsler palus Munchengraetzi aktide Londoni kabinetile saatmise tühistada.

Muideks, kui mõnikord sir Robert Peel laitvalt väljendus oma parlamendi kõnedes Venemaa poliitika suhtes, siis ta oli selleks sunnitud parlamendis oma olukorra hapruse tõttu. Tema ebapopulaarsus suurenes iga päevaga, tänu nurinale, millise kutsusid esile tema tulumaks, viljaseaduste tühistamine ning olukord Iirimaa. Temale pandi süüks, et ta püüab enam oma vaenlasi relvituks muuta, kui siduda endaga oma sõpru. Kui lord Castelreaghist omal ajal räägiti, et „ta avaralt, nagu dzentelmen, tõlgendab oma enamust“ parlamendis, siis sir Robert Peel sama laialt kulutas ära oma parlamendienamuse, kutsudes pidevalt esile oma poolehoidjate rahulolematust. (Донесение Бруннова от 6-го (18) июля 1843 года).

Üldse, Suurbritannia sisemine olukord tekitas valitsussfäärides tõsiseid kartusi. Iirlaste nurin ja Inglismaa rahva hulgas kõvasti laienenud rahulolematust sundis ootama tõsiseid rahutusi. Sellise rahva meeleolu süntomiks oli 1843 aasta märtsis uus kallaletung Kuninganna Viktooria elule. Keegi prantslane tulistas teda püstolist üpris lühikese maa pealt ja õnneks, laskis mööda. Kogu Inglismaa rahvas oli äärmiselt pahandatud sellest kuriteost ja nõudis kurjategija näidis-karistamist. Kuid siin tekkis täiesti ootamatu takistus, et kurjategijale mõista surmanuhtlus. Tollaste Inglismaa seaduste järgi, pidi selleks, et mõista surmanuhtlust, tuli tõestada, et kurjategija tulistas kuuliga. Seejuures, mitte kuidagi ei õnnestunud seda kuuli leida – see oli lennanud teadmatus suunas. Ei teatud, kuidas sellisest õudsast olukorrast väljuda, et kurjategijale mõista ärateenitud karistus. Lõpuks, päästis õigusemõistmise sõdur, kes seisis Kuninganna lähedal, kui ta istus kalessi ja kui teda prantslane tulistas. See sõdur tõestas vande all, et ta kuulis, kuidas kuul mööda lendas! Õigusemõistmise asi oli päästetud ja pahategijale mõisteti surmanuhtlus. Kuid Kuninganna Victooria andis talle armu ning temale mõisteti eluaegne sunnitöö. Keiser Nikolai I oli äärmiselt pahane sellise noore Inglismaa Kuninganna elu kallale kippunise üle ja Brunnovi 19. (31) märtsi 1842 aasta raportile, millises esitati kõik ülaltoodud üksikasjad, kirjutas omakäeliselt: „See on õudne ja kuninganna mehisus on üle igasuguse kiituse“.

Ainiti, sama aasta juunis, oli uus noore kuninganna elu kallale kippumise katse ja mis samuti, õnneks, oli täiesti ebaedukas.

Keiser Nikolai Pavlovits mitte kunagi ei lasknud mööda juhust, et väljendada Inglismaa Kuningannale sügava austuse ning siira poolehoiu tundeid. Kuid sel ajal ta jäi vankumatuks oma veendumustes, vaatamata Kuninganna tungivatele soovidele. Nii, sir Robert Peel ja lord Aberdeen pöördus mitmeid kordi, jutuajamistele Venemaa saadikuga, tagasi Venemaa Keiserliku ja Belgia Kuningliku õukonna vaheliste otseste diplomaatiliste suhete korraldamise üle. Kuninganna Viktooria, austades siiralt oma onu, Belgia Kuningat, soovis väga ta lepitada ära Venemaa Keisriga.

„Kuninganna kartis oma onu tuleviku pärast“, kirjutas Brunnov 6(18) jaanuaril 1843 aastal krahv Nesselrodele. „Ta on veendunud, et seni kuni Valitseja keeldub talle moraalse toetuse andmisest Venemaa saadiku Brüsselisse määramisel, muutub Leopoldi olukord üha enam hapramaks. See kurvastab teda ja ta pöördub Valitseja isiklike tunnete poole“.

Kuningas Leopold, soovides olla Keiser Nikolai I meelepärane, eemaldas oma armeest viimase poolaka, kellegi Skrazynecki – millest teatati parun Brunnovile.

Parun Brunnovi jaanuari-raportile märkis Valitseja omakäeliselt järgmise resolutsiooni: „Sellest ajast peale, kui Hollandi missioon asub Brüsselis, ei olnud mitte mingeid teisi takistusi, et siia nimetada meie missioon, peale Skrazynecki ja teiste poolakate Leopoldi teenistuses asumise. Kohe kui minule teatatakse ametlikult, et nad kõik on välja aetud, ma saadan saadiku, peale seda kui Leopold nimetab oma enda oma minu juurde“.

Nii ka hiljem juhtus: kui Keiser Nikolai I oli saanud teate Belgia armeest viimase Poola ohvitseri eemaldamisest, ta nõustus vastu võtma Belglaste Kuninga saadikut ja nimetama Venemaa saadikut Brüsselisse. Kuid selleks läks tarvis aega juba sel põhjusel, et kõik S-Peterburgi suhted Brüsseliga toimusid Londoni kaudu ja neil oli täiesti juhuslik iseloom. S-Peterburi ja Londoni vaheliseks kullersideks läks tarvis vähemalt 10 päeva ja parun Brunnov sattus vaimustusse, kui ühel feldjaegeril õnnestus 9½ päevaga sooritada teekond mõlemate pealinnade vahel! Ta ei olnud kunagi näinud „sellist erakordset ruttu“.

Sir RT. Peeli Inglismaa asjade juhtimise alguses toimus Venemaa ja Inglismaa vahelise uue kommerts-konventsiooni sõlmimine. 1797 aasta Kommerts-konventsioon (kd. X, Nr.400) muutus täiesti mõtetuks. Pidades silmas täiesti muutunud Venemaa ja Inglismaa vahelise kaubakäibe ja tööstuse tingimusi. Mitmeid kordi tõstatati uue kommerts-traktaadi sõlmimise küsimus, kuid kokkulepet ei saanud toimuda, kuna mõlemad riigid asusid täiesti erinevatel seisukohtadel. Lõpuks, peale Türgi-Egiptuse tüli lõpetamist 1840 aasta Londoni traktaadiga, lord Palmerston võttis selle asja energiliselt käsile. Kuid temal ei olnud mõistetud seda asja soodsale lõpule viia. Uus Inglismaa valitsus võttis selle asja üle sellises olukorras, et mõningase selle ja teise poole järelandlikkuse puhul, pidi see lõppema täieliku üksmeelega.

Sir Robert Peel teadis, et Inglismaa rahvas tunnistab vaid seda valitsust, milline oskab hoida tema kaubanduse ja tööstuse huvisid. Vaat miks ta erilise püüdlikkusega võttis käsile selle asja eduka lõpuleviimise.

Esialgne kommertstraktaadi kava oli koostatud Inglismaa Board of Trade poolt ja saadetud Venemaa valitsusele. Selle kava suhtes kirjutas üpris pika kriitilise artikli Välisministeeriumi vanem nõunik parun Osten-Sacken. Inglismaa valitsus astus sel ajal oma uue kaubanduspoliitika teele: kauplemisvabadusele. Ta nõudis Venemaalt Inglismaa manufaktuuride toodetele vaba läbipääsu. Sellise nõudmise vastu väljendusid nii Rahandusminister, krahv Cancrine ((Канкринъ)), kui ka Viitse-kantsler krahv Nesselrode. Seda ei saanud vastu võtta Inglismaa poolt soovitud mahus.

Teine komistuskivi seisnes Inglismaa laevasõidu seadustes. I' Acte de Navigation de Cromwell ((Кромвеллевскаго Навигационнаго акта)) jõul Venemaa laevad, millised külastavad Inglismaa sadamaid, olid seatud võrreldamatult halvemasse olukorda, kui Inglismaa laevad Venemaa sadamates. Tegelikuses ei olnud mingit vastastikusust. Venemaa seadusandluse järgi Inglismaa laevad Venemaa sadamates võisid kasutada vene laevadega võrdseid õigusi. Aga Venemaa laevad, millised külastavad Inglismaa sadamaid, võisid kasutada mõningaid soodustusi ainult Inglismaa valitsuse oma tollivõimudele antud salajase ettekirjutuse jõul – mitte kasutada nende suhtes Act of Navigation sätteid. Keiserlik valitsus nõudis selle akti määrsute muutmist, millega Londoni kabinett ei saanud nõustuda, kuna järeleandmised, millised on tehtud Venemaa kasuks, laieneks siis viivitamatult ka teistele rahvastele.

Parun Brunnovi 6(18) jaanuari 1842 aasta raportile, millises oli üksikasjalikult esitatud ülalmainitud asjaolud, tegi Viitse-kantsler järgmised märkused: „Peale selle raporti läbilugemist näib minule, et meil on tarvis lahendada järgmine küsimus: kas on kasulik säilitada status quo, või siis tuleb inglased jätta ilma kasudest, milliseid nad meie juures, vastastikuseta, laevasõidu maksude suhtes kasutavad? Oleks meie poolt rumal sõlmida nendega traktaati, kui nad ei võta vastu meie poolset laevade rahvuse ((riikluse)) määratlust. Meie ei saa sellega nõustuda; traktaat ei võimalda meile mitte mingeid kasusid ja võtab meilt, võib olla, need kasud, milliseid me kasutama tänu praegusele Inglismaa võimude kannatlikkusele“.

Kui see Keiserliku valitsuse otsus jääda vana reziimi juurde ja mitte teha Inglismaale mitte mingeid järeleandmisi, millised ei ole kooskõlas tema kaubanduspoliitika põhimõtetega, oli saadetud Londoni kabinetile, viimane aga loobus viivitamatult oma pretensioonidest. Eriti pooldas kommerts-traktaati Peel ise ja see oli S-Peterburis 1842 aasta lõpus ka allkirjastatud. Selle akti jõul olid Venemaa laevadele Inglismaa sadamates tagatud need-samad õigused, milliseid nad kuni selle ajani kasutasid Inglismaa tollivõimudele antud salajaste ettekirjutuste põhjal. Krahv Cancrine ei nõustunud samuti Venemaa tollitariifi ainult üksi Inglismaa kasuks muutmisega.

Sir R. Peel murdis oma seltsimeeste: lordide Aberdeeni ja Riponi vastupanu ja traktaat oli allkirjastatud. Kuid tuntud Inglisma riigimees ei lasknud käest juhust, et veenda Venemaa saadikut Keiserliku valitsuse rahanduspoliitika ekslikkuses. Parun Brunnov pidas oma kohuseks teatada oma valitsusele need suure Peeli mõtted ja nõuanded. Vaat, mida rääkis Peel parun Brunnovile.

Tema arvates on Venemaa oma olemuselt loodud olema põllumajanduslik, ega mitte manufaktuuride jaoks. Oma põllumajanduse arendamiseks vajab Venemaa kaht vahendit: esiteks – töökäsi ja teiseks – kapitali. Sellsitel asjaoludel on täiesti vastuolus Venemaa rahva kasuga vabrikutööstuse kaitsmine maaviljeluse arvelt. Muideks, Venemaa peab omama oma vabrikuid, kuid ei pea kunstlikul viisil kutsuma neid ellu kodumaise tööstuse pideva kaitsmisega.

„Ja pange hästi tähele“, ütles sir R. Peel, „kui te juba asusite kaitsva süsteemi teele, siis te juba enam ei tea, kui kaugele te lähete teie manufaktuuride pretensioonide rahuldamisel. Kõik soovivad saada võimalikult rohkem. Mitte kunagi te ei suuda neid täielikult rahuldada. Ei ole miskit tänamatut, kui vabrikutööstus. Ta ei hakka pidama end teie eest tänuvõlglasteks oma kasude eest. Kuid alati ta hakkab teid süüdistama oma kaotustes. Sellisel viisil, järeleandmiselt, järeleandmisele, te lähete vähehaaval teie kaitse süsteemilt kuni täieliku keelamiseni. Kui te saavutate selle punkti, siis te näete imestusega, et vaatamata erandlikule tööstuse kaitsmisele jääb se ikkagi liikumatuks ja mahajäänuks. See on asjade olemus. Olles vabastatud igasugusest konkurentsist ja olles kindel oma turu erandlikus valdamises, pärismaine tööstus peatud oma arengus ja langeb... Ta ise kirjutab teile ette oma seaduse. Te olete sunnitud ostma halba kaupa, millist ta teile annab... Kaitsev süsteem, millise eesmärgiks on anna elu tööstusele, muudab selle viljatuks, kuna tööstuse valdkonnas ei ole progressi, kui te ei ole sunnitud vahetpidamatult võitlema ohtliku konkurentsiga, milline sunnib teid vahetpidamatult edasi minema“.

Lõpuks, tuntud Inglismaa rahandusliku seadusandluse reformaator hoiatas veel tööstuse täitmatu võimuahnuse eest. Ta kinnitab järelejätmatult riigile: „te olete kohustatud igavesti tagama minule õiguse erandlikule kaitsele, kuna te tegite seda paljude aastate kestel“. (Донесение бар. Бруннова от 19 (31) января 1843 года).

Sir Peeli arutlused näisid Viitse-kantslerile niivõrd huvitavateks, et ta kiirustas neid Rahandusministrile, krahv Cancrinele teatama. Viimane tagastas Brunnovi raporti kirjas Nesselrodele, millises ta üksikasjalikult lükkab tagasi Inglismaa ministri arvamuse kaitsesüsteemi ((proteksionismi)) kahjulikuse suhtes. Ta vaidlustas Peeli seisukoha, et Venemaa peab olema eranditult põllumajanduslik maa ja tõestas, et Venemaa arenematu tööstus ei suuda Inglismaa ja teiste Lääne-Euroopa vabrikute konkurentsiga välja kannatada. Seepärast ta vajab kaitset kõrgete tollitariifide näol välismaa vabrikute toodetele.

Tema Püha ja Lahutamatu Kolmainsuse nimel.

T. M. Ülevenemaaline Keiser ja T. M. Suurbritannia Ühendkuningriigi ja Iirimaa Kuninganna, olles ergutatud soovist levitada, tugevdada ja kinnitada nende riikide ja valduste vahelisi kaubandussuhteid ning selle kaudu hankida kõik võimalikud leevendused ja hüvitused neile nende alamatest, kes osalevad neis suhetes; aga samuti olles veendunud, et saavutada nende vastastikuseid soove selles suhtes ei saa miski niivõrd soodustada, kui mõlema poole poolt lisa- (differentiels) ja vastastikuste- (retorsifs) -maksude kaotamine, millist nõutakse ja võetakse praegu laevadelt ja ühe kahest riigist toodetelt teise sadamates, nimetasid sel eesmärgil oma volinikeks, aga nimelt:

T. M. Ülevenemaaline Keiser,
krahv Charles Robert Nesselrode, oma Tegev-salanõuniku, viitse.kantsleri, Riiginõukogu liikme, Venemaa ja erinevate välisriikide ordenite kavaleri ja

krahv George Cancrine ((Егора Канкрин)), jalaväekindrali, Rahandusministri,
Riiginõukogu liikme, Venemaa ja erinevate välisriikide ordenite kavaleri, aga

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna,
austatud paruni Charles Stuart Rothsay, Bute saarel, Parlamendi peeri, Salanõukogu liikme, auväärse Sukapaela ordeni Suure Risti ja iidse Portugali Torni ja Mõõga ordeni kavaleri, oma erakorralise ja täievolilise suursaadiku T. M. Ülevenemaalise Keisri juures.

Kes, peale oma volikirjade vastastikust vahetamist, millised leiti olevat vormikohased, otsustasid ja sõlmisid alljärgnevad artiklid:

Artikkel I.

Mõlemate Kõrgete lepinguliste Riikide laevadele ja alamatele antakse vastastikune meresõidu ja kauplemise vabadus kõigis nende vastastikustes valdustes, kus praegu ja ka tulevikus

on meresõit ja kauplemine lubatud või kus seda lubatakse tulevikus mingi teise rahvuse alamatele ja laevadele.

Artikkel II.

Alates käesoleva traktaadi ratifitseerimiskirjade vahetamise päevast, Inglismaa laevad, millised sisenevad T. M. Ülevenemaalise Keisri sadamatesse, või mis neist lahkuvad ja Venemaa laevad, millised sisenevad Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa sadamatesse ning kõikidesse muudesse Tema Suurbritannia Majesteedi valduste sadamatesse või millised väljuvad nendest, ei hakka olema maksustatud mitte mingite teiste maksude ja koormistega, millise nime all need ka ei oleks, kui vaid neid, millised eksisteerivad praegu või millised tulevikus kehtestatakse välismaistele laevadele, nende sadamatesse sisenemisel või neist sadamatest lahkumisel.

Artikkel III.

Arvestades seda, et Inglismaa laevad millised tulevad otse teistelt maadelt, millised kuuluvad Kõrgetele Lepingulistele pooltele, lubatakse koos nende kaupadega Venemaa Keisririigi sadamatesse ilma et tuleks maksta mingeid teisi makse, peale nende, milliseid võetakse Venemaa laevadelt, arvestades neid kasusid, milliseid selles suhtes käesoleva traktaadiga on antud nimelt Inglismaa kaubandusele Soome Suurhertsogiriigis, otsustatakse, et alates selle traktaadi ratifitseerimiskirjade vahetamise päevast Venemaa laevad, millised tulevad Visla, Neemani või mingi teise suure jõe suudmest, millisesse jookseb mingi laevatatav jõgi, millise allikas on T. M. Ülevenemaalise Keisri valdustes või, mis jooksevad nendest valdustest läbi, lubatakse nende veostega Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuningriigi ja kõigis Tema Briti Majesteedi valduste sadamatesse täpselt samasugusel viisil, nagu need laevad oleksid tulnud otse Venemaa ja Soome sadamatest, kasutades kõiki soodustusi ja eeliseid, millised on sätestatud käesolevas meresõidu ja kaubanduse traktaadis. Samamoodi Venemaa laevad, millised lahkuvad mingist Suurbritannia või Briti valduste sadamast ülalmainitud suurte jõgede suudmetesse, lubatakse, just nagu nad naaseksid mingisse Venemaa Impeeriumi või Soome Suurvürstiriigi sadamasse. Ainiti mõistetakse, et selliseid soodustusi hakkavad kasutama Venemaa laevad ja nende veosed kohtade suhtes, millised asuvad ülalmainitud suurte jõgede suudmetes, kuid vaid selle ajani, kuni ka Briti laevadel koos nende veostega lubatakse neis kohtades saabuda ja lahkuda ühtmoodi, nii nagu ka Venemaa laevadel.

Artikkel IV.

Kõik T. M. Ülevenemaalise Keisri piirkondade ja valduste põllumajandus-, tööstus- ja kunstitooted välistamata ka neid tooteid, millised saab välja vedada mööda suuri või teisi jõgesid, millised on mainitud eelmises artiklis ja milliseid võib vedada Ühendkuningriikide sadamatesse ja Tema Suurbritannia Majesteedi valdustesse ja milliseid saab viia T. M. Ülevenemaalise Keisri sadamatesse, hakkavad kasutama vastastikuselt kõigis suhetes võrdselt eeliseid ja soodustusi ning võivad olla sisse- ja väljaveetud täiesti võrdsel viisil, nii selle kui teise Kõrgetest Lepingupooltest laevadel.

Artikkel V.

Kõik esemed, millised ei ole olemuselt vastastikuste riikide ja nende valduste põllumajanduse-, tööstuse ja kunstitooted ja millised võivad olla seaduslikul viisil sisse toodud T. M. Ülevenemaalise Keisri sadamatest aga samuti neilt suurteilt ja teistelt jõgedelt, milliseid on mainitud artikkel III, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa, ning kõikidesse Tema Briti

Majesteedi valduste sadamatesse, Venemaa laevadel, hakkavad kuuluma ainult nende maksude alla, milliseid tulnuks tasuda selliste asjade eest, kui need oleks toodud Inglismaa laevadel.

Samamoodi kõik asjad, millised ei ole olemuselt vastastikuste riikide ja nende valduste põllu-, tööstuse ja kunstitooted ning milliseid võib seaduslikult vedada Ühendkuningriikide ja Tema Briti Majesteedi sadamatest T. M. Ülevenemaalise Keisri sadamatesse, Inglismaa laevadel, hakkavad kuuluma vaid selliste maksude alla, milliseid tulnuks tasuda selliste asjade eest, kui need oleksid toodud Venemaa laevadel.

Tema Briti Majesteet võimaldab selle traktaadiga Venemaa kaubandusele ja meresõidule kõik meresõidu ja kaubanduse kasud ja eelised, milliseid kasutatakse praegu ja hakatakse kasutama tulevikus, eksisteerivate seaduste ja Parlamendi aktide jõul või Nõukogu korraldustega või ka enamsoodustatud rahvastega sõlmitud traktaatide järgi.

Artikkel VI.

Kõik kaubad ja asjad, millised käesoleva traktaadi või vastastikustes riikides eksisteerivate määruste ja institutsioonide sätete alusel, võivad seaduslikul viisil olla veetud Kõrgete lepinguliste poolte piirkondadesse ja valdustesse või neist piirkondadest ja valdustest Venemaa või Inglismaa lipu all välja veetud, hakkavad ühtmoodi kuuluma ühesuguste maksude alla, kuidas need ka ei toodud, teise kahest lepingulise poole laevadel või siis kodumaistel laevadel ja kõigile kaupadele ning kauplemise esemetele, milliste väljavedu mõlemate riikide sadamatest on seadusega lubatud, kingitakse need preemiad, maksude tagastamised ja kasud, justkui sellist väljavedu ei toimunudki, selle või teise riigi laevadel.

Artikkel VII.

Kõik kaubad ja kauplemise asjad, millised tuuakse, antakse hoiule või pannakse kaubaaita Kõrgete lepinguliste poolte piirkondade ja valduste sadamates, hakkavad kuuluma kogu laos hoidmise ajal ühesuguste otsuste, tingimuste ja maksude alla, kuidas need ka ei oleks toodud, Venemaa või Inglismaa laevadel, aga samuti ka nende kaupade või kauplemise asjade uuesti väljavedu hakkab toimuma samasugusel viisil ja kuulub ühesuguste maksude alla, kuidas need ka välja ei veetud, Venemaa või Inglismaa laevadel.

Artikkel VIII.

Mitte mingit otsest või kaudset eelistamist selle või teise, kahe valitsusese poolt, ega ka mingi kompani, seltsi või nende nimel või nende käsul tegutseva agendi poolt, ei tohi osutada selle või teise kahest riigist ja tema valduste mingi põllu- tööstus- või kunstitoote ostul, milline on veetud teise riigi sadamasse, selle laeva riikondlikuse alusel, millisel see toode toodi, kuna mõlemate lepinguliste poolte kindel kavatsus on see, et kõigis suhetes ei oleks lubatud mingit ebavõrdsust või vahe tegemist.

Artikkel IX.

Venemaa laevade kaubareiside suhtes, milliseid hakatakse teostama Inglismaa valdustega Ida-Indias, Tema Briti Majesteet nõustub annetama T. M. Ülevenemaalise Keisri alamatele kõik need kasud ja soodustused, milliseid kasutavad paraegu ja hakkavad ka tulevikus kasutama, igasuguse traktaadi või mingi parlamendi akti tulemusel, enam soodustatud rahva alamad või kodanikud, koheselt selle sama seadusega, eeskirjadega, põhikirjaga ning piirangutega, millised praegu eksisteerivad või millised võivad edaspidi puudutada igasuguse teise riigi laevu ja alamaid, millised kasutavad ülalmainitud valdustega kaubanduse teostamisel neid samu kasusid ja eeliseid.

Artikkel X.

Käesoleva traktaadi otsused ei puuduta selle või teise lepingulise poole kodumaiste sadamate vahelist rannalähedast kaubandust (kabotaazi), millist teostatakse purje- või aurulaevadega, teine kõiges, mis puudutab reisijate, kaupade või muude kauplemise asjade vedu, kuna see kauplemine antakse eranditult kodumaistele laevadele.

Artikkel XI.

Selle traktaadi jõul. Laevad ja mõlemate Kõrgete lepinguliste poolte alamad hakkavad kasutama vastastikuselt vastastikuste riikides ja nende valduste sadamates, kõigi kasude ja soodustustega ning privileegidega, milliseid praegu kasutavad kaubanduses ja laevasõidus enam soodustatud rahvad; kuna selline on kavatsus, et Ühendkuningriigis ja Briti valdustes Venemaa laevadele ja alamatele oli tagatud täielikult ja täiuslikult kõik need kaubanduse ja meresõidu kasud, millised eksisteerivate seaduste ja parlamendi aktidega, Nõukogu korraldustega või välisriikidele traktaatidega antud või tulevikus antakse: aga samamoodi Suurbritannia laevad ja alamad hakkavad kasutama T. M. Ülevenemaalise Keisri piirkondade ja valduste sadamates täiesti ja täiuslikult kõiki kasusid, millised on meresõidule ja kauplemisele antud kehtivate seadustega, institutsioonidega, otsustega või traktaatidega välisriikidele juba antud või millised tulevikus võiva olla annetatud. Ja Nende Majesteetid Ülevenemaaline Keiser ja Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna kohustuvad vastastikuselt mitte lubama kaubanduse ja meresõidu suhtes mitte lubada mitte mingeid selliseid kasusid, eeliseid ja privileege mingi teise riigi alamate või kodanike kasuks, milliseid sel ajal ei olnud annetatud Teisele Kõrgetest Lepingulistest pooltest alamatele ühepoolset, kui kasud, millised on antud teise riigi kasuks, olid ühepoolsed, või siis määrata, kuivõrd see on võimalik, selline hüvitus või võrdsustamine, kui annetatud kasud võivad olla tinglikud.

Artikkel XII.

Muidugi mõista, et Venemaa valdustes, Ameerika Looderannikul, kaubanduse ja meresõidu suhtes sõlmitud 16(28) veebruari 1825 aasta konventsioon jääb oma jõusse.

Artikkel XIII.

Igasugune Vene või Briti laev, milline peab tormi, või on sunnitud mingil teisel juhtumil otsima varju selle või teise Kõrgetest lepingulistest pooltest sadamates, võib seal vabalt laeva parandada, varuda vajalikku teemoona ja uuesti merele minna, maksmata mitte mingeid teisi makse, peale sadama- ja majakamaksu, täpselt neidsamu, milliseid maksavad omamaised laevad. Ainiti aga, kui sellise laeva omanik on sunnitud oma väljaminekute katteks müüma ära osa oma kaupadest, siis ta on kohustatud sellisel juhtumil arvestama selle koha, kus ta maabus, otsuste ja tariifidega.

Kui mingis kohas, milline kuulub ühele või teisele Kõrgetest lepingulistest pooltest juhtus laevaõnnetus, siis mitte ainult ei osutata laevaõnnetusse sattunud inimestele igasugust abi, vaid veel peale selle, kõik kaubad ja teised asjad, millised on nende poolt merre visatud või millised päästetakse, ei saa olla sekvestri alla pandud või kinnipeetud, millisel ettekäändel seda ka ei tehtaks. Sellised asjad ja kaubad võetakse hoiule ja antakse tagasi peale päästmise maksu (taux de sauvetage) ja selliseid tolli ning muid makse, milliseid maksnuks sarnasel juhtumil pärismaised laevad. Sellel ja teisel juhtumil, s.t. sunnitud sadamasse sisenemisel või laevaõnnetuse puhul, vastastikused Konsulid, Viitse-konsulid või kommersants-agendid saavad õiguse algatada oma kaasmaalaste kasuks vajaliku abi andmise.

Artikkel XIV.

Iga kahest lepingulisest Kõrgest poolest Konsulitele, Viitse-konsulitele või kommers-
agentidele, kes viibivad teise poole valdustes, hakkavad kohalikud võimud osutama igasugust,
millist vaid on võimalik neile osutada, vastastikuste riikide sõja- või kaubalaevadelt pärit
desertööride väljaandmiseks seaduslikku kaasabi.

Artikkel XV.

Käesolev traktaat hakkab omama jõudu ja mõju kümne aasta kestel, lugedes selle
ratifikatsioonikirjade vahetamise päevast ja peale selle tähtaja veel kaheteistkümne kuu kestel peale
ühe kahest Kõrgetest lepingulistest pooltest teisele selle traktaadi mõju lõpetamise kavatsusest
teatamist; iga kahest Kõrgest lepingulisest poolest jätab enesele õiguse teatada sellele teisele poolele
esimese üheksa aasta möödumisel: ja sellega on nende vahel kokku lepitud, et sellisest ühe
Kõrgetest lepingulistest pooltest teiselt saadud teatamisest kaheteistkümne kuu möödumisel, kõik
selle traktaadi järgsed kohustused ja selles sisalduvad otsused kaotavad mõlemale poolele jõu.

Artikkel XVI.

Käesolev traktaat ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis ühe kuu
pärast, või kui võimalik, siis ka varem.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus S-Peterburis, 30. detsembril 1842 aastal (11 jaanuaril 1843 aastal).

(L.S.) Nesselrode. (M.П.) Нессельроде.

(L.S.) Cancrine. (M.П.) Канкринъ.

(L.S.) Stuart de Rothsay. (M.П.) Стюартъ де Ротсей.

See on ratifitseeritud S-Peterburgis 2. jaanuaril 1843 aastal.

Eraldi artikkel I.

Nii nagu Venemaa kaubandussuhted Rootsi ja Norra kuningriikidega on määratletud
spetsiaalsete otsustega, millised võivad olla tulevikus uuendatud ning neil ei ole üldse sidet
välismaa kaubandust puudutavate eksisteerivate eeskirjadega, siis mõlemad lepingulised pooled,
soovides kõrvaldada nendest kaubandussuhetest igasugused arusaamatused ja põhjused vaidlusteks,
leppisid kokku, et erilised soodustused, millised on antud Rootsi ja Norra kaubandusele, vahetuseks
võrdjõuliste kasudega, millised on antud nende riikide poolt Soome Suurhertsogiriigiga
kauplemisele, ei saa mitte mingil juhtumil olla nõutud kaubanduse ja meresõidu suhete kasuks
mõlemate Kõrgete lepinguliste poolte vahel kinnitatud käesoleva traktaadiga.

Eraldi artikkel II.

Samamoodi otsustatakse, et ei hakata lugema vastastikulisuse, milline on käesoleva traktaadi
aluseks, rikkumiseks alltäheldatud soodustusi, erandeid ja privileega, aga nimelt:

1) Soodustus, millist kasutavad Venemaal ehitatud laevad ja millised kuuluvad Venemaa
alamatele, millised on vabastatud esimese kolme aasta kestel laevasõidu maksust;

2) Sarnased soodustused, millised on antud Venemaa Musta ja Aasovi mere ning Doonaul
Türgi laevade kasuks, millised tulevad Ottomani Impeeriumi Mustal mere sadamatest ja millise
maht on alla 80 lasti ((1 last = u. 30,000 liitrit));

3) Arhangelski kubermangu kallaste elanikele antud kuiva ja soolatud kala, aga samuti
mõningaid karusnahatooteid, sisseveo soodustus, ilma maksudeta või makstes mõõdukaid makse,

selle kubermangu sadamatesse, aga samuti sealt väljaveoks samal alusel vilja, nõore ja köisi, tõrva ja ravendouc ((? hobune?));

4) Vene-Ameerika kompanii privileegid;

5) Lübecki ja Havre kompaniide privileegid aurulaevade liiklusele;

6) Soodustused, millised on antud Venemaale erinevate Inglismaa kompaniide poolt, millised on tuntud „Yacht-Clubs“ nime all.

Käesolevad eraldi artiklid hakkavad omama samasugust jõudu ning mõju, just nagu need oleksid sõna-sõnalt võetud käesoleval kuupäeval sõlmitud traktaati. Nad ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse sellega üheaegselt.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus S-Peterburis, 30 detsembril 1842 a. (11. jaanuaril 1843 a.)

(L.S.) Nesselrode.

(M.П.) Нессельроде.

(L.S.) Cancrine.

(M.П.) Канкринъ.

(L.S.) Stuart de Rothsay.

(M.П.) Стюартъ де Ротсей.

Nr.452.

1843 a. 2.(14.) september. Ateena konventsioon, milline on sõlmitud Kreeka 1832 a. laenu suhtes.

((F. Martensi kommentaar)).

Kommerts-traktaadi sõlmimisega oli lõpetatud üks Venemaa ja Inglismaa vahelistest jooksvatest asjadest Sir R. Peeli ministeeriumi ajal liikusid mõlema riigi vahelised asjad mööda rahuliku arenemise teed. Mitte mingeid tõsisemaid erimeelsusi ei saanud olla, tänu eriti Inglismaa Foreign Office pea – lord Aberdeeni lepitavale iseloomule. Muideks, Peel ise soovis siiralt Venemaaga hoida sõbralikke suhteid. Ainult kahjuks on see Peeli kabineti olukord üpris habras. Kuninganna Viktooria ei armastanud nii sir R. Peeli, ega ka Wellingtoni, ega ka tory parteid. Kogu õukonna partei nägi peaministris oma õelaimat vaenlast.

Lord Palmerston ennustas tungivalt ette Peeli ministeeriumi lähimat ja vältimatut kukkumist, sest et, tema sõnul, pöördumatult on läinud aeg, kui tory partei võis Inglismaa asju juhtida. Inglismaa ühiskondlik arvamus juba ei mõista puhtaid tory printsiipe. Peel ise teadvustab seda ja soovib anda rahulduse uue aja progressiivsetele püüdlustele. Kuid sellises püüus ta kohtab oma tory partei jäärpäist konservatismi. Opositsiooniga võitluseks, s.t. whigs parteiga, Peeli pooldajad, s.t. torid, on valmis minema koos temaga. Kuid riigi asjade juhtimises nad teda ei mõista ega kiida heaks. Vaat miks sir Robert Peeli langemine oli vältimatu.

Kuid ikkagi Peeli ministeerium eksisteeris kuni 1846 aastani. Nende nelja aasta kestel olid diplomaatiliste läbirääkimiste ajaks Kesk-Aasia asjad, Venemaa ja Inglismaa suhted Prantsusmaasse, kuninganna Viktooria reis Prantsusmaale, Keiser Nikolai I sõit Inglismaale, Kreeka asjad jne.

Lord Aberdeen jäi kõikidel juhtudel Venemaa ja Inglismaa vahelistes suhetes mõtete rahumeelse ja sõbraliku vahetamise pooldajaks. Kuid, seejuures, avameelsuse hetkedel, ta ei varjanud parun Brunnovi eest oma kartust, et tema Venemaa suhtes sõbralik poolehoid kutsus esile tema vastaseid Inglismaa ajalehtede ning parlamendi opositsiooni väga tugevaid rünnakuid.

„Kõikjal“, ütles suursugune lord Venemaa saadikule, „ja ka meil on rohkem, kui teistes riikides, nõnda õudne ettekujutus teie kabineti kunstist, et kui hakkad teid kaitsma teie vastaste rünnakute eest, siis alati tuleb silmas pidada seda, et jääd lolliks“ (sic!). See lord Aberdeeni originaalne märkus on täiesti seletatav Venemaa diplomaatia ülisuure prestiižiga, kui tema sulest tulnud teoseid tunnistati kõigi poolt näidisteks, seda nii ilusa stiili, kui ka mõtete ning kombinatsioonide sügavuse poolest. See täielikult ära teenitud Venemaa diplomaatia prestiižil oli

see probleem, et igapähele, isegi kõige lihtsamale Keiserliku valitsuse ettepanekule anti makiavelliku ((machiavellique)) kombinatsiooni ning lõksu tähendus. Ainiti, sellise Venemaa diplomaatia kunsti ees hirmu tundmisega välismaised valitsused ainult aitasid kaasa selle eelmainitud prestiiži, millist nad nii kartsid, tugevnemisele.

Ei ole kahtlust, et selle oma prestiižile oli käesoleva sajandi esimesel poole Venemaa poliitika eriti tänuvõlgu Keiser Nikolai I mõistusele ja rüütellikule isiksusele. Juba varem oli meil võimalus viidata lummavale mõjule, millist Tsaar avaldas Suurbritannia suursaadikutele Kõigekõrgeima õukonna juures. Me esitame aga veel ühe näite.

See juhtus juunis, 1843 aastal, Londonis. Ühel aristokraatide ballil kohtas parun Brunnov lord Aberdeeni, kes, justkui mööda-minnes, rääkis temale: „Kui teie oleksite osavad ja targad, siis te pöörduks ise Strafford-Canningi S-Peterburi suursaadikuks esitamise ettepanekuga. Keiser suskaks ta omale taskusse. Ja teeb temaga kõike, mida ta soovib ja te ei näe teda enam kunagi Konstantinoopolis“.

Brunnov ei lasknud seda lord Aberdeeni ettepanekut kõrvust mööda: sellest ta tuletas sir R. Peeli rahutu ja kärsitu Strafford-Canningi Konstantinoopolist eemaldamise soovi. Tundes Venemaa Tsaari talenti keerata ümber sõrme igapähe, olid Inglismaa ministrid veendunud, et Strafford-Canning pöördub S-Peterburis russofoobist russofiiliks. Kuid Brunnov ei pidanud võimalikuks nõustuda sellise katse tegemisega, pidades silmas juba olnud Keiser Nikolai I mainitud Inglismaa diplomaadi saadikuna vastuvõtmisest kategoorilist keeldumist. Seepärast pöördus Brunnov järgmisel päeval peale balli lord Aberdeeni poole ja näitas temale Viitse-kantsleri konfidentsiaalset kirja, millises oli Strafford-Canningi suhtes järgmine fraas: „ei mingi hinna eest siin ilmas ma ei sooviks olla sunnitud temaga koos elama“. (Донесение бар. Бруннова от 25-го мая (6 июня) 1843 года).

Sellisel viisil oli uuesti kõrvaldatud Venemaa valitsusele ebameeldiva Suurbritannia diplomaadi kandidatuur S-Peterburi suursaadikukohale. Haigestunud lord Stuarti asemele nimetati isegi Brunnovi poolt soovitatud hertsog Beauford. Viimasele oli, muus-seas, tehtud ülesandeks esitada tõelises valguses kuninganna Victooria sõit Prantsusmaale, et kohtuda seal kuningas Louis-Philippega. See Inglismaa kuninganna välisvisiit tõmbas endale Euroopas üleüldise tähelepanu ja kutsus esile kõigi vasturääkivaimavaid kuulujutte ja kombinatsioone. Isegi Inglismaal endal ei kiitnud paljud seda noore kuninganna sõitu heaks. Hertsog Wellington nimetas seda „tõeliseks veaks“ ja hoiatas ette Inglise-Prantsusmaa liidu ohtudest. Paljud inglased olid rahulolematud selle reisiga sel põhjusel, et kuninganna ei olnud veel Inglismaa maades ringi reisinud. Kuid kõik teadsid, et kuninganna Victooria ise sundis Peeli ministriumit selle reisiga nõustuma.

Üldse aga pidi parun Brunnov, koos paljude teistega, tunnistama, et „kuningannal Victoorial on selline tahtejõud, millist keegi selliselt noorelt Valitsejannalt oodatagi ei osanud“. Kuid kuninganna armastas piiritult oma abikaasat, prints Albertit ja armastusest tema vastu ta täitis tema Prantsusmaale, Prantsusmaa kuningale külla, sõitmise soovi. Ta soovis samuti armastusest tema vastu kõigi vahenditega kõrgendada Coburgi õukonda ning selle liikmeid. Ainiti, kuninganna ei lasknud mitte kunagi silmist Inglismaa poliitilisi huve, millised olid ka tema reisi, Chateau d'Eu, aluseks. (Письмо Бруннова к гр. А. Ф. Орлову от 3(15) марта 1843 г.).

On mõistetav, et Inglismaa ministrid positiivselt eitasid selle reisi igasugust poliitilist põhja. Kui Venemaa ja Austria saadikud palusid lord Aberdeeni selgitada neile selle Inglismaa kuninganna Prantsusmaa kuningale küllasõiduvisiidi eesmärki, suursugune lord vastas, et „sellel ei ole vähimatki poliitilist eesmärki“. „Tõtt öeldes“, jätkas lord Aberdeen, „kuninganna on noor naine, kes, kuigi ta on üpris õnnelik oma peres, tunnetab ainiti, muudatuste vajadust. Teised Valitsejad reisivad ringi, kohtuvad ja teevad vastastikuseid visiite. Ta ei soovinud end sellisest meeleheast ilma jätta, milline võis katkestada tema argipäeva üksluisust“. (Донесение Бруннова отъ 17 (29) августа 1843 года).

Kuninganna Victooria Prantsusmaa reisi igasuguste poliitiliste eesmärkide puudumine kutsus esile, ainiti, tõsiseid kahtlusi juba sellist fakti silmas pidades, et kuningannat saatis lord Aberdeen ja kuningas Louis Philippet Guizot. Brunnov kartis väga Guizoti mõju lord Aberdeeni suhtes. Ta nimetas seda mõju „poliitiliseks magnetismiks“, milline seisnes Guizoti kunstis end esitada kui

tingimusetult ausat inimest, kes ei suuda kedagi petta. See „aususe prestiiž“ näis Brunnovile enam ohtlikum, kui Thiersi „kelmus“. (Письмо Брунова к гр. А.Ф.Орлову от 3(15) августа 1843 года).

On teada, et kuninganna Victooria reisi Prantsusmaale toimus kõige hiilgavamas olukorras. Kuningas Louis Philippe lasi särada oma mõistusel ja armastusväärusel, et olla noorele Inglismaa kuningannale meelepärane. Chateau d'Eu saavutati lord Aberdeeni ja Guizoti vahel täielik üksmeel hispaania abielude küsimuse suhtes, millist hiljem rikuti Prantslaste Kuninga poolt üpris tseremoonitsemiseta.

Ainiti, vaatamata Louis Philippe ülalmainitud peenele armastusväärusele, Inglismaa ühiskondlikku arvamust see ära ei petnud. Kuninganna Prantsusmaal viibimine tekitas sapiseid märkusi. Muuseas, räägiti järgmisest juhtumist. Kui kuninganna Victooria saabus Dieppesse ja oli ette antud kuninglik char-a-bane, et sõita Chateau d'Eu, prints Albert ei tahtnud mitte mingi hinna eest istuda oma augustliku abikaasa kõrvale, pakkudes kuningale võimalust istuda nende vahele. Louis Philippe keeldus järsust sellisest aust ja sundis prints Albertit istuma oma kohale, öeldes muiates: „ma tean väga hästi, et ma olen väheke paks ja seepärast ma istun kõrvalistmele“. Need Prantsusmaa kuninga armulikud sõnad kutsusid Inglismaal esile sapise märkuse: „Tõesti, kus Louis Philippel ka saaks enesele koha leida, peale seda kui ta jõudis end sisse seada Prantsusmaa troonil?“

Muideks, Prantsusmaa kuninga vaieldamatu sõnaoskuse üle olid vaimustatud kõik sõnakunstnikud – nii ta sõbrad, kui ka vaenlased. Kui temale oli esitatud Kreeka asjades Londoni rahvusvahelise kongressi viimase istungi protokoll (Nr.74), peale selle läbilugemist, ta märkis teravmeelselt: „Ma näen väga hästi, mis see on: see on osav butiigi sulgemise viis“. Parun Brunnov, kellel ei olnud Prantslaste kuninga suhtes mingit poolehoidu, saanud teada sellisest väljendusviisist, hüüatas vaimustusega: „See väljend (kuninga) on mitte ainult suveräänselt kodanlik, vaid ka kodanlikul viisil teravmeelne“. (Донесение Брунова от 10(22) декабря 1843 года).

Selline Brunnovi hüüatus oli samuti Kreeka küsimuses peetud Londoni konverentsi lõpetamise puhul väljendatud rõõmu hõik. Paljude aastate kestel see konverents pidi korraldama Kreeka kuningriigi asjad, millised läksid pidevalt üha enam ja enam korratusse. Kreeklastele Prantsusmaa ja Inglismaa pealekäimisel antud liberaalne konstitutsioon osutus Kreeka rahva poliitilisele arengule täiesti mittevastavaks. Kuningas Othoni valitsus osutus selle noore riigi asjade juhtimisel otsustavalt ebapädevaks. Kreeka riigikassa krooniline tühjus sundis suuri riike-kaitsjaid tulema Kreekale appi tema laenude võtmisel käendajatena. Lõpuks, kui Kreeka riigikassa ei suutnud ka võetud laenude protsente maksma ning selle tiraaze kehtestatud tähtajal kustutama, Venemaa, Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused pidid ise maksma nõutud summad. Kõigi nende asjade üle peeti Londoni diplomaatilisel konverentsil arutelusid.

Alljärgnev akt, milline on põhjendatud selle konverentsi otsustele ja allkirjastatud Ateenas, kinnitab kolme riigi-kaitsja vastastikuseid õigusi ja kohustusi ühest küljest ja Kreeka omi teisest.

*

T. M. Kreeka Kuningas, kokkuleppel T. M. Prantslaste Kuninga, T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna ja T. M. Ülevenemaaline Keiser, leidsid kasulikuks täiendada ja määratleda täpselt ettevõtmised, millised on hädavajalikud kohustuste, millised tulenevad Londonis 7. mail 1832 aastal Londonis sõlmitud konventsiooni artikkel XII, Kreeka valitsuse poolt Prantsusmaa, Suurbritannia ja Venemaa käendusel võetud laenu asjas, tuleneva täielikuks ja täiuslikuks mõjuks.

Sel eesmärgil Nende Majesteetid otsustasid sõlmida spetsiaalse konventsiooni ning sel eesmärgil nad nimetasid oma volinikeks:

T. M. Kreeka Kuningas:

Jacques Rizo Neroulos, oma kuningliku Õukonna Departemangu ja välissuhete riigisekretäri, kuningliku Sauveuri ((Päästja)) ordu ((ordeni?)) kommandöri jne.

ja Georges Rhallis, oma Rahandus-Departemangu riigi-sekretäri, kuningliku Sauveur ordu komandöri;

T. M. Prantslaste Kuningas:

Ch. Piscatory, kuningliku Auleegioni ordeni kavaleri jne. oma täievolilise ministri

T.M.Kreeka Kuninga juures;

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna:

sir Edmund Lyons, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa parpneti, kuningliku Hanovre (Guelphes) ordu komodoori ning oma täievolilise ministri T. M. Kreeka Kuninga juures; ja T. M. Ülevenemaaline Keiser:

sir Gabriel Catacazy ((Гаврила Катакази)), oma salanõuniku, erakorralise saadiku T. M. Kreeka Kuninga juures, Püha Anna I järgu ja teiste ordenite kavaleri.,

kes, peale oma volikirjade vahetamist, millised leiti olevat ettenähtud vormis, otsustasid ja allkirjastasid järgmised artiklid:

Artikkel I.

Selleks, et tagada kolme Riigi poolt garanteeritud Kreeka laenu protsentide maksmine, milline moodustab 3.635.922 franki aastas, millist makstakse välja kahel tähtajal, märtsis ja septembris, T. M. Kreeka Kuningas kohustub spetsiaalselt määrama Kreeka riigikassasse laekuvad tolli ja templimaksust laekuvad tulud. Need tulud pannakse kõrvale nende laekumise määral ja neid ei tohi kasutada mitte mingiks teiseks vajaduseks, kuni jooksva aasta laenu maksed ei ole täielikult tagatud.

Artikkel II.

Juhtumil, kui Artikkel I nimetatud tuludest ei poisa laenu maksete täielikuks katmiseks, siis Kreeka valitsus hoolitseb nende täiendamise eest, eraldades sel eesmärgil varuks osa otsestest maksudest saadavast tulust, aga nimelt: patendi ja kinnisvaralt.

Artikkel III.

Pariisi Rothschildi maja, millisele tegi Kreeka valitsus ülesandeks teostada tema eest mainitud kohustuse makseid, antakse õigus nimetada Ateenasse spetsiaalne agent, kellel Kreeka valitsus hakkab üle kandma Artikkel I mainitud tulusid, nende laekumise määral, et see anda järkjärguliselt üle mainitud majale, selleks, et see oleks õigeaegselt varustatud hädavajalike fondidega et märtsi ja septembri tähtaja saabumisel teostada õieti Kreeka laenu protsentide maksmist ja selle kustutamist.

Artikkel IV.

Nii, nagu kolme Õukonna esindajad Ateenas, 7. mai 1832 aasta traktaadi artikkel XII sätete jõul on spetsiaalselt volitatud selleks, et jälgida kolmes eelnevas artiklis sätestatud otsuste täitmise üle, siis T. M. Kreeka Kuningas teeb oma ministriumile ülesandeks esitada neile esindajatele kõik andmed, milliseid nad võivad vajada, et ettenähtud viisil veenduda ülalmainitud otsuste täitmisel.

Artikkel V.

Kolme Õukonna poolt Kreeka laenu arvele avantside tasumist hakatakse teostama järgmisel viisil.

Kuningliku ordonansiga volitab T. M. Kreeka Kuningas oma rahandusministeeriumi väljastama kolme Õukonna esindajatele Ateenas tunnistusi ((boonid)) Kreeka riigikassale, milliseid

kustutatakse igakuiselt, kogu summale, millist iga kolmest Õukonnast ajutiselt maksis Kreeka valitsuse arvelt.

Need tunnistused hakkavad kandma 5 protsendilist tulu, lugedes avantsi väljaandmise päevast kuni selle kustutamise päevani.

Selle riigilaenu kustutamiseks nimetatakse spetsiaalselt soolatööstuse tulud.

Selleks, et võimalikult vähe kitsendada administreerimise käiku, kolme Õukonna esindajad Ateenas astuvad kokkuleppesse rahandusministriga et määratleda, ühisel nõusolekul, nende poolt välja antud kuiste tunnistuste järjärgulise realiseerimise aeg.

See-juures mõeldakse, et ülalmainitud viisil maksetest tulenev summa jaotatakse võrdsetes osades kolme Õukonna vahel.

Artikkel VI.

Käesolev konventsioon ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Ateenas kahe kuu pärast või kui võimalik, siis ka varem.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Ateenas, 2.(14.) septembril 1843 aastal.

(L.S.)J. Rizo. (L.S.)Catacazy.

(M.П.)И. Ризо. (M.П.)Катакази.

(L.S.)Ch. Piscatory.

(M.П.)Ш. Пикатори.

(L.S.)G.Rhallis.

(M.П.)Г. Ралли.

(L.S.)Edmund Lyons.

(M.П.)Эдмундъ Лайонсъ.

Nr.453.

1850 a. 21. juuli (2.august). Londoni konverentsi protokoll, milline käsitleb Taani monarhia puutumatus ja milline on allkirjastatud Venemaa, Inglismaa, Austria, Taani, Prantsusmaa, Rootsi ning Norra volinike poolt.

((F. Martensi kommentaar.))

11.(23.) jaanuaril 1844 aastal lõunatas parun Brunnov Inglismaa Välisministri lord Aberdeeni pool. Venemaa saadiku lauanaabriks oli sir Robert Peel, tollane peaminister. Viimane ütles saadikule välja oma palava soovi, et Keiser Nikolai I külastaks Inglismaad.

Sel samal päeval, S-Peterburis väljendas Keiser Inglismaa saadikule lord Bloomfieldile, oma Inglismaa külastamise kavatsust. Selline Selline imestama panev kokkulangemine pidi olema õnnelikuks sündmuse ettekuulutuseks, milline toimus ka tegelikult mais 1844 aastal.

Nikolai I, jutuaajamises Inglismaa saadikuga, väljendas oma rahulolu hiilgava vastuvõtu juhtumi üle, millist osutati 1843 aastal tema augustlikule vennale, S.V. Mihail Pavlovitsile, mil ta viibis Inglismaal. Sellisel juhtumil Valitseja lisis, et ta ka ise külastaks hea meelega noort Inglismaa kuningannat ja Inglismaad, millisest temal olid säilinud kõige paremad mälestused tema esimesest reisist. Bloomfield raporteeris oma Tsaariga jutuaajamisest lord Aberdeeni, kes teatas sellest koheselt oma kuningannale. Viimane käskis viivitamatult kirjutada saadikule, et ta oleks väga õnnelik, kui näeks Venemaa Tsaari Inglismaal. Lord Aberdeeni sõnul, kinnitaks selline reis parimal viisil „Venemaaga südamlikku üksmeelt“. (Донесение барона Бруннова от 22-го февраля (5-го марта) 1844 года).

Sellisel viisil korraldati Keiser Nikolai I visiit Inglismaale. Esialgne mõte selle kohta oli antud muidugi, ilma mingi kahtluseta, sir Robert Peelile, kes igaaastasel kompanii „The Russia Company“ lõunal väljendas oam hiilgavas kõnes soovi, et Venemaa Tsaar külastaks Inglismaad.

Oma kõne ta lõpetas toostiga „Suurbritannia ja Venemaa vaheliseks igaveseks sõpruseks“. Lord Aberdeen haaras palavikuliselt sellest mõttest kinni, lootuses, et Keiser Nikolai I Londonis viibimisest piisaks et hävitada kõik „Poola rumalused“, mõeldes viimaste all Poola emigrantide Venemaa valitsuse vastast agitatsiooni.

Aprilli alguses parun Brunnov võis teatada Inglismaa valitsusele, et Keiser võtab kuninganna Victooria armastusväärse kutse vastu, kuid kahel tingimusel: esitaks, ta soovib reisida ilma spetsiaalse rituaalita ja kui võimalik, siis inkognito ja teiseks, ta ei saa Inglismaal olla üle 10 päeva.

Kuninganna Victooria nähtavasti rõõmustas sellist sõnumit saades. Ta ise hakkas tegelema Valitsejale Buckinghami lossis viibimiskoha ettevalmistamisega ja tegeles kõigi üksikasjadega. Ainult üht ta palus Tsaarilt: et ta ei sõidaks enne maikuu lõppu, kuna enne seda tähtaega ta lootis saada rasedusega õnnelikult ühele poole.

20 mail (1 juunil) Keiser Nikolai I saabus Woolwichi, kus, tema soovil, ei olnud mingit vastuvõttu. Kail olid vaid parun Brunnov koos missiooni liikmetega ja mõnede Inglismaa teise järgu võimuesindajatega. Valitseja sõitis Woolwichist Asburnhamhouse, kus sel ajal asus keiserlik missioon. Seal ta veetis kaks ööpäeva. Teisel päeval, peale saabumist, kirjutas Valitseja kirja prints Albertile, et teda paluda, kunas ta võib näha kuningannat. Siis sõitis prints Albert viivitamatult Venemaa missiooni juurde, et end ise Tsaarile esitleda. Järgmisel päeval saabus prints Albert, et koos Valitsejaga sõita Buckinghami paleesse, kus kuninganna Victooria kohtas oma augustlikku külalist all, trepi mademil. Kuid Valitseja lükkas ytagasi kuninganna armastusväärse ettepaneku, et ta elaks koos tema palees. Seevastu ta nõustus kolima Windsori, kus ta elas, kuninglikus lossis, alates 3 kuni 7 juunini.

Oma lühiajalisel Londonis viibimisel Keiser Nikolai I hurmas otsustavalt kõiki oma rüütelliku armastusväärse ja tseesarliku suurusega. Ta mitte ainult ei hämmastanud oma südamliku armastusväärsega kuninganna Victooriat, tema abikaasat ja tollase Suurbritannia enam silmapaistvaid riigitegelasi, kellele ta püüdis läheneda ja astuda mõtete vahetusse. Ta mitte ainult tegi visiite Inglismaa kõrgema kihi daamide juurde, nagu lady Robert Peel, Palmerston, Canning, Clanrikarde ja teised. Ta avaldas samuti suurt muljet Inglismaa rahvale, kelle hulgas teda saatsid tänavatel oma vaimustust näidates. Inglismaa ühiskonnale avaldas eredat muljet Venemaa Valitseja tsaristlik lahkus. Ta andis hertsog Wellingtonile üle 500 £, et rajada mälestusmärk Nelsonile; ta annetas sama palju igaastaseks auhinnaks Ascotti ratsavõistlustel, millistel ta viibis isiklikult. Teised märkimisväärsed summad olid annetatud tema poolt erinevatele Inglismaa headtegevatele ja üldkasulikele asutustele.

Ei saa öelda, et Valitseja Londonis viibimise ajal oleksid ka tegelikult lakanud „Poola rumalused“. Erandiks krahv Ojarowsky ((Ожаровскаго)) atendaadi katse, millist püüti teha õukonna teenrite äraostmise teel, et jõuda Valitsejani, ei olnud poolakate või nende heasoovijate poolt mitte mingeid ebaviisakaid või vaenulikke demonstratsioone.

Nüüd jääb küsida: millist poliitilist mõju avaldas Keiser Nikolai I Inglismaa kuningana Viktooria ning Inglismaa külastamine?

Sellele küsimusele annab ammendava vastuse parun Brunnovi 6.(18.) juuni 1844 aasta vastukiri krahv A.F. Orloville. Brunnovi sõnade järgi, avaldas Keiser suurt mõju, eelkõige kuningannale, kes antud juhtumil „ei ilmutanud seda enesekindlust, milist tunnistati tema puhul alati kõigil teistel juhtumitel“. Ta ise veendus oma kartlikkuses. Selle asjaoluga selgitatakse neid ahistatuse ja ebakindluse tundeid, millist võis täheldada tema juures Valitseja sealviibimise esimestel päevadel. Kuid tänu kuningannale iseloomulikule arukusele, ta lahendas üpris kiiresti pöördumatult küsimuse: kas ta armastab või vihkab Venemaa Tsaari? Selle küsimuse soodsale lahendamisele aitas märkimisväärselt kaasa tema poolt märgatud Tsaari ja ta abikaasa siiras lähenemine. „Tema kui naise ja abikaasa enesearmastus, olles siiralt ustav oma mehele, oli täidetud nende poolehoiu tõenditega, milliseid Valitseja ei lakanud andmast noorele printsile. Ta oli sellest erakordselt puudutatud, seda enam, et Inglismaa kõrgem aristokraatia, olles häiritud prints Alberti mõjust, vaatab tema peale armukadeduse ja vihkamise segatud tundega“.

Sellistel asjaoludel kuninganna Victooria, Valitseja visiidi lõpus, sai tagasi oma loomuliku enesekindluse, millise ta alguses täielikult kaotas. Lord Aberdeen konstateeris rahuloluga suurt ja „õnnelikku“ mõju, millist oli avaldatud Tsaari poolt noorele kuningannale ja ta väljendas lootust, et see kestab veel kaua. Nii kuninganna Victooria, aga ka lord Aberdeen väljendusid siira vaimustusega Tsaari kirja üle, milline oli tema poolt kirjutatud Inglismaalt tagasi teel kuningannale Haagist, et veel kord väljendada oma tunnustust temale osutatud külalislahkuse eest.

Ja tõesti, ei saa lord Aberdeeni nõustumata jääda, et on endale raske ette kujutada „paremini läbi mõeldud ning kirjutatud kirja“ kui oli see Valitseja 30 mai (12-juuni) 1844 aasta kiri.

„Minu tunded ilusa Inglismaa vastu on tuntud juba peaegu kolmkümmend aastat; enim meeldivad minu nooruse mälestused on temaga seotud. Kuidas minul siis mitte olla õnnelik, leides seal uuesti eest selle sama kuninganna ja ta alamate aupaklikkuse. Tunnistades teile, Valitsejanna, et minu ustavus ja minu austus kuuluvad teile kogu minu elu ja ma avan teile oma hinge tõelise mõtte. Suvatsege minu peale loota nii nagu mina julgen uskuda Teie Majesteedi sõprusesse. Ja olgu need tunded, Valitsejanna, käenduseks meie riikide vahelistele headele ja lojaalsetele suhetele üleüldise rahu ja heaolu hüvanguks, ja vajaduse juhtumil, nende hirmuks, kes kavatsevad neile kallale kippuda. Ja kuulaku mind Jumal“!

Kui kuninganna Victooria sai sügava mulje Venemaa Tsaariga isiklikust tutvusest, siis, parun Brunnovi sõnul, prints Albert oli täiesti võlutud valitsejast Inglismaa külalise meelitavast armastusväärsest. Valitsejal oli temaga kõigi jooksvate poliitiliste küsimuste üle pikk mõtetevahetus. Ta väljendas temale täiesti avameelselt Bosborose kallastel „haige“ möödapääsmatu surma üle ja viitas Venemaa ja Inglismaa vahelise kokkuleppe vajadust selle vältimatu katastroofi saabumise juhuks.

Samasugusesse avameelsusesse laskus Keiser Nikolai I vestlustes Inglismaa juhtivate riigimeestega, sellistega nagu: sir Peel, lordid Aberdeen ja Palmerston. Kuid sellised avameelised ei saavutanud oma eesmärki. Vastupidi, need külvasid Inglismaa poliitikutesse loomuliku kahtlustamise Venemaa Ida-poliitika eesmärkide suhtes. Krimmi sõda oli sellise ohtliku, kurikuulsa Ida-küsimuse lahendamise viiside suhtes, avameelsuse vältimatuks tagajärjeks. Parem on hoida oma meetod enda teada ja rakendada seda siis kui on saanud selleks oodatud poliitilised asjaolud.

Kuid, kuidas ka ei olnud, kuid prints Albert, kelle mõju Inglismaa poliitikale suurenes iga päevaga, oli lummatud Venemaa Tsaari avameelsusest ja tema suhtes väljendatud poolehoiust, kelle võmsuse ees värises kogu Euroopa. Mida pahasoovalikumalt suhtus printsi Inglismaa kõrgem seltskond, seda meelitavam oli temale usaldus, millist väljendas temale Keiser. Kui Nikolai I annetas viieaastasele prints Gallesele ((Валлийскому)) Püha Andrei ordeni märgid, ei suutnud prints Albert oma rahulolu varjata, eriti siis, kui ta nägi, parun Brunnovi sõnul, et noor prints, kellele oli rinda pandud Venemaa kõrgeim orden „väljendas väga elavalt oma rõõmu, mõistes, et ta on selle au eest tänuväärne Tema Keiserliku Majesteedi headusele“. Sellist annetatud ordeni tähtsuse mõistmist ei kohta mitte alati viie aastase lapse puhul.

Keiser Nikolai I, iseenesest mõistetavalt, tegi oma külaskäiguga õnnelikuks isegi hertsog Wellingtoni, näidates, igal juhul, tema suhtes erilist austust. Ta vestles temaga kõigi jooksvate poliitiliste küsimuste üle ja imestas siiralt selle suure elukogenud veterani mälu värskust ning tema loogilise mõtlemise jõudu.

Erilist rahulolu väljendas Tsaari poolse Inglismaa küllastamise üle sir Robert Peel. Ta oli selle märkimisväärse sündmuse toimumise süüdlaseks ja see juhtus tema ministeeriumi ajal. Peale selle, Keiser osutas temale isiklikult täiesti erandlikku tähelepanu ja erakordselt meelitavat usaldust, vesteldes temaga avameelselt Ottomani Impeeriumi tulevase saatuse üle. Veel enam avaldas Keiser muljet lord Aberdeeni, kes sellest ajast peale muutus Venemaa Tsaari veendunud austajaks ning Venemaa poliitika siiraks kaitsjaks. Lord Aberdeen ütles parun Brunnovile, et nüüdsest ta usub Keisrit ja tema poliitikat.

Ainiti Keiser Nikolai I ei piirdunud oma poliitiliste küsimuste üle vesteldes ainult Inglismaa tollaste valitsuse liikmetega. Ta ei lasknud mööda juhust, et väljendada oma siirast armastusväärsest

isegi opositsiooni liikmete suhtes, kelle tema ja Venemaa vastane vaenulikkus oli temale hästi teada. Nii, ta tõstis esile eriti lord Palmerstoni. Kuninganna juures rautil ((suur õhtune seltskondlik koosviibimine, sageli poliitilise tähtsusega. Vs.)) olles oli talle esitletud suursugust lordi, ja Valitseja, kõigi juuresviibimisel, tunnustas teda niivõrd ja rääkis temaga väga armastusväärselt, et lord Palmerston ise oli vaimustatud ning ütles hiljem parun Brunnovile, et ta nägi Valitsejat nimelt sellisena, millisena ta oli teada alati endale ette kujutanud.

Ei ole kahtlust, et Keiser Nikolai I visiit Inglismaale jättis sinna sügava jälje ja see andis hiljem mitmeid kordi endast tunda. Kõnes, millisega kuninganna 1845 aastal avas parlamendi istungjärgu, oli sellest visiidist mainitud mõned tundestatud sõnad, millised kutsusid esile Valitseja siira rahulolu. Krahv Nesselrode oli selle kõnega niivõrd rahul, et tegi parun Brunnovile ülesandeks öelda lord Aberdeenile, et ainult Inglismaa moraali austamine takistab tal teda mõlemale põsele suudlemast. See avaldus kutsus esile auväärse lordi siira naerupahvaku ning see meeldis erakordselt ka kuningannale.

Kohe peale Keisri ärasõitu saabus teistkordselt Inglismaale fregatt „Ingerimaa“, milline oli viitse-admiral Th. Lutke ((Ф.П. Литке)) lipu all, tema noor poeg, T. K. Konstantin ((Constantin, КОНСТАНТИНЪ)). Suurvürst oli esimest korda Inglismaal 1844 aastal. Teine kord juunis 1845 aastal. Mõlematel kordadel ta tekitas oma teadmistega, oma arukusega ning ka märkimisväärse taktitundega kõigis imestust. Kui ta näiteks, olles Alzeerias, sai teada, et prantslased rääkisid: et kui Venemaa laevastik ühineb Prantsusmaa omaga, siis ta üheskoos „pühib inglaseid kogu Vahemere ära“, siis ta halvab nende sõnade mõju Inglismaa konsuli poole eriti armastusväärse pöördumisega.

Üldse 1845 aastal külastasid Inglismaad üksteise järel kontinentaalse Euroopa monarhid ja riigitegelased. Seal oli nii Viitse-kantsler Nesselrode, kes veetis suve Brightonis, kuid samuti ta külastas ka Londoni ja Windsorit. Noorel kuningannal käisid külas Prantsusmaa, Belgia ja Hollandi kuningad. Viimane isegi sõitis kavaldades Londonisse järgmisel päeval, kui sinna oli sõitnud Belglaste kuningas Leopold I. Lord Aberdeenil tuli näha kurja vaeva kuninganna veenmiseks, kes austas oma onu ja nõunikku Leopoldi ja järelikult jagas tema vaenu Madalmaade kuninga vastu, et ta võtaks viimase hästi vastu. Kuninganna täitis lord Aberdeeni soovi, kuid Inglismaa kõrgem seltskond ikkagi leidis, et kuninganna oli Madalmaade kuninga suhtes liiga vähe armastusväärne. (Письмо барона Брунова к графу Нессельроде от 31-го июля (120го августа) 1845 года).

Oktoobris saabus täiesti erilistel asjaoludel Inglismaale kuningas Louis Philippe. Augustis teravnesid Inglismaa ja Prantsusmaa vahelised suhted niivõrd tõsiseks, et näis, et sõda on täiesti mõeldav. Suhete katkestamiseks oli põhjuseid mitu. Esiteks, Inglismaa missionäri Pritchardi tuntud asi Taiti saarel. (Vt. Calvo. Droit international, t. III, p.233). Teiseks, Prantslased asusid Marocos avalikult Inglismaa mõju vastu välja. Nad isegi pommitasid Tangerit. Need kokkupõrked, näis, rikuvad kauaks mõlema mereriigi vahelise sõpruse. Eriti aga tekitas inglase pahameelt Pritchardi afäär.

Parun Brunnovi 8.(20.) augusti 1845 aasta raportile, millises esitatakse kõik Inglise-Prantsuse kokkupõrke üksikasjad, tegi Keiser Nikolai I omakäeliselt vene keeles järgmise iseloomustava kirje:

„Kui mina olin Inglismaal, ei olnud minul tark märgata, et sõprus Prantsusmaaga oli juba siis *näiline* ja et täielik suhete katkemine rippus juuksekarva otsas; muidugi-mõista, et ma kuulasin, vaikisin ja naersin!“

„Vaata 14 aasta *alatus* viljad!“ *).

*)Viimase sõna kriipsutas Valitseja 4 korda alla.

Ainiti, need Inglismaa ja Prantsusmaa vahelised kokkupõrked lõppesid üpris soodsalt. Inglismaa sai, Pritchardi afääri suhtes täieliku rahulduse peale Thiersi erru minekut ja Prantsusmaa ja Maroco vahel sõlmiti rahutraktaat, milline ei olnud Inglismaa huvide vastane.

Alles peale nende kokkupõrgete silumist pidas Louis-Philippe võimalikuks teha visiit Inglismaa kuninganna juurde. Kohe ka Parun Brunnov teatab Prantsusmaa kuninga Inglismaal viibimise üksikasjadest, millised väärivad tähelepanu.

Kuningas ei käinudki Londonis: ta oli ainult Windsoris, kuna kartis pealinna elanike poolseid vaenulikke demonstratsioone. Ta keeldus samuti vägede paraadist, millist taheti tema auks korraldada. See-eest pidas kuningas pidevalt kõnesid vastuseks temale erinevate saatkondade poolt esitatud aadressidele. Neil kõnedel oli mõju, sest et kuningas oli sõnaosav. Ta arendas pidevalt kaht teemat: esiteks, Prantsusmaa ja Inglismaa peavad elama sõpruses ja rahu ja teiseks, inglaste külalislahkus on igasugusest kiitusest suurem.

Sellegi poolest, kutsusid kuninga kõned esile palju inglaste ja Inglismaa ühiskondliku arvamuse organite poolseid kriitilisi märkusi. Inglise ei olnud unustanud, et kiidetud Louis Philippe, kes oli Inglismaal veel Orleansi prints, külalislahkusele oli tasutud Prantsusmaa Bourbonide liini printside musta tänamatusega. Viimaste kohta lord Aberdeen väljendus üpris õnnestunult vestluses Venemaa saadikuga, öeldes: „Nende heade aegade päevadel Louis XVIII ja Charles X ei olnud õigust häbeneda mälestust oma ebaõnnest“.

Peale selle, Prantsusmaa kuningas „rääkis hästi, kuid liiga palju“. Tema poolt väljendatud familiaarsus tekitas inglastes kimbatust, sest et Inglismaal „kuninglik võim ei lähe nõnda kaugemale, et anda rahvahulgale kätt“.

Imestamistväärse avameelsusega rääkis Prantsusmaa kuningas Inglismaa peaministriga, keda ta tundis juba ammu. Ta tunnistas Peelile, et prantslased kardavad õudsalt Inglismaaga suhete katkestamist. Kui aga Prantsusmaa poliitikud nõudsid avalikult sõda, siis seda vaid Guizoti kukutamiseks. Sellest nad ise tunnistasid kuningale endale. Jutustades neist avameelitsemistest parun Brunnovile, Peel hüüatas: „Te näete, milleni viib Prantsusmaa poliitikategelaste demoraliseerumine“.

Muideks, kuningas ise avaldas Inglismaa ministrile üpris ebasoodsat muljet: ta oli liiga familiaarne ja jutukas. „Ta püüdis liialt näidata oma poolehoidu Inglismaa suhtes“, ütles sir Robert Peel Venemaa saadikule. „Kuningale oleks olnud üpris mittekasulik, kui tema kalduvused selles suhtes saaksid Prantsusmaal teatavaks. See, mida ta rääkis minule Prantsusmaa laevastiku suhtes, on täiesti ebatõenäoline. Kuyi ma teda õnnitlesin maršal Bugeaudi võidu üle Isly juures, kuningas pöördus Guizoti poole ja ütles: andestage, kuid ma pean tunnistama, et maršal Bugeaud asub Maroko vägede suhtes, võrdlevalt öeldes, sellises samasuguses olukorras, millises asunuks Inglismaa laevastik, kui ta vastas oleks Prantsusmaa laevastik. Sellise kohtumise tulemus ei ole mingi kahtluse all“ (sic!). (Донесение барона Бруннова от 20-го октября (1-го ноября) 1845 года).

Nende augustlike visiitide ajal jätkasid jooksvad poliitilised küsimused olema Venemaa esindaja ja Inglismaa ministrite vaheliste mõtete vahetamise asjaks. Nii, muuseas, Kesk-Aasia asjad häirisid pidevalt parun Brunnovit, kes nägi tulevikus selles maailmajaos ette Venemaa ja Inglismaa vahelist kokkupõrget, milline oli kutsutud esile Inglismaa valitsuse agentide poolsete pidevate vallutustega. Brunnov ütles täiesti avameelselt Inglismaa ministritele: „kui te ei tseremoonitse, siis oodake meie poolelt, et meie hakkame veelgi vähem tseremoonitsema. Kui te kord juba olete sellega nõus, siis las igaüks teeb seda, et ta loeb enesele kasulikuks ja et mis ka ei juhtuks, meie püüame jääda headeks sõpradeks. See aga hakkab olema vaid siis, seni kuni meie elame teine-teisest kaugel. See saab olema raske, kui me muutume naabriteks“. (Письмо Бруннова к гр. Нессельроде от 18(30) сентября 1845 года).

Kui Türgi ja Kreeka asjad kutsusid jälle esile kartuse status quo Lõuna-Euroopas säilimise suhtes, Riigikantsler tegi parun Brunnovile ülesandeks meenutada lord Aberdeenile vestlust, milline oli Valitsejal temaga Londonis Ottomani Impeeriumi tuleviku suhtes. Valitseja väljendas veendumust, et Inglismaa valitsus, kooskõlas lubadusega, saadab Peterburi volitatud isiku, kes on volitatud võtma kõiki asjaoludest tingitud meetmeid.

See Valitseja soov aga jäi täitmata, sest et Kreeka-Türgi asjad lahenesid ilma terava kriisita. Peale selle, sir Robert Peeli ministeeriumi olukord oli niivõrd habras, et ta ei saanud mitte mingigi aktiivse välispoliitikagta tegeleda. Kui detsembris 1845 aastal sai Peel uuesti peaministriks,

Valitseja rõõmustas siiralt sellise kriisi käigu üle. Ta isegi tegi oma saadikule ülesandeks öelda lord Aberdeenile, et ta sooviks väga näha ministeeriumis hertsog Wellingtoni, kelle vali nimi pidanuks andma ministeeriumile enam elujõudu. Hertsog Wellington oli Peeli Corn laws tühistamise reformi vastu, kuid pidades silmas Venemaa Tsaari soovi, nõustus sir Robert Peeli kabinetti astumisega.

Ainiti, vaatamata sellisele Venemaa poolsele toetusele, püsis Robert Peeli ministeerium üürikest aega. Juulis 1846 aastal läks see erru, kuna Saadikutekoda keeldus ministeeriumi poolt pakutud Iirimaa vastaste sunnimeetmete heakskiitmisest.

Tema kohale asus whigide ministeerium, eesotsas lord John Russelliga. Lord Palmerston asus uuesti Foreign Office etteotsa. Selline muudatus ei saanud esile kutsuda Keiserlikku valitsuse kaastunnet, kes oli juba ammu ajast tuttav lord Palmerstoni väljakutsuva poliitikaga. Kuid ta tegi parun Brunnovile ülesandeks väljendada tema rahulolu sel alusel, et Inglismaa ministrid võivad vahetuda, kuid Inglismaa jääb selleks samaks sõbralikuks riigiks, milline ta oli Venemaa suhtes paljude sajandite kestel. Lõpuks, lord Palmerston allkirjastas 1840 ja 1841 aasta aktid, millised võeti aluseks Venemaa ja Inglismaa vastastikustele suhetele Idas. (Депеша Государственного Канцлера от 13-го (25-го) июля 1846 года).

Kahjuks, üpris varsti pidi Venemaa veendumata tegelikkuses, et lord Palmerston, vaatamata temale Keiser Nikolai I poolt osutatud erandlikku armastusväärst, jäi ikkagi kõigis poliitilistes asjades tema ohtlikuks vaenlaseks. Lord Palmerston protesteeris S-Peterburis Kraakovi Vabariigi Austriaga ühendamise vastu ja asus avalikult kõikjal vastutegutsema Venemaa poliitika eesmärkide suhtes. Mõistetakse, et selline Inglismaa valitsuse käitumine ei saanud Keiser Nikolai I poolehoidu tema suhtes esile kutsuda. Selles pidi lord Palmerston üpris varsti veendumata tundud hispaania abielude loos. Keiser Nikolai I keeldus Inglismaa valitsuse poolt pakutud protokollid allkirjastamisest, milline kinnitas 1713 aasta Utrechti traktaadi kohustuslikku jõudu.

Seejuures, lord Palmerston vaatles selles protokollis isikliku rahuldust temale Louis Philippe poolt tehtud solvangu eest. Prantsusmaa kuningas, asudes Chateau d'Eu koos kuninganna Victooriaga, lubas positiivselt lord Aberdeenile, et ta lükkab edasi hertsog Montpensieri abielu infant Louisega, seni kuni kuninganna Isabelle abiellub ja kui troonipärija sünniga ei ole tagatud Hispaania trooni pärimine. See lubadust oli kinnitatud ka lord Palmerstonile.

Kuid Louis-Philippe korraldas ühel ööl Isabelle abielu hertsog Cadixiga, kellelt ei saanud lapsi oodata ja hertsog Montpensieri abielu infant Louisega. Sellisel viisil Prantsusmaa kuningas mõtles tagada oma nooremale pojale õiguse Hispaania troonile.

Lord Palmerston oli niivõrd pahandatud Prantsusmaa kuninga sellisest teguviisist, et protesteeris energiliselt Pariisis selle vastu. Kuid Keiser Nikolai I sellise Louis Philippe käitumise üle üldsegi ei imestanud. Vaat tema järsk hinnang temale vihatud Prantslaste kuninga käitumise hinnang parun Brunnovi 10.(22.) septembri 1846 aasta raportile tehtud märkuses:

„See uus pettus ei pidanuks kedagi imestama panema, kui ei püütud silmi sulgeda Louis Philippe iseloomu ees ja unustada, milliste kõlvatustega see looder sai troonile ning suutis sellel püsida. Sellest vaatepunktist lähtudes on see uus õppetund üpris kasulik. Kuid ma kardan, et see möödub kasu andmata, nii nagu ka paljud teised. Mis aga puudutab mind, siis, õnneks, mina ei vajanud teda, et jääda 15 aasta kestel ustavaks oma alalistele veendumustele“.

Tähelepanuväärne, et sir Robert Peel jagas täiesti lord Palmerstoni pahameelt hispaania abielude asjas Prantsusmaa kuninga sõnamurdlikkuse suhtes. Ta ütles Brunnovile, et kui ta oleks olnud võimul, siis ta arvatavasti ei andestanuks kuningale tema sõnamurdlikkust. Kuid eriti ta kartis selle Louis Phillippe teo kahjulikku mõju lord Palmerstoni poliitikale, kes peab vajalikuks anda rahuldus Inglismaa ühiskondlikule arvamusel ning iseendale. Ta peab hakkama otsima mingit säravat edu ja sel eesmärgil ta on võimeline astuma kogu Euroopa revolutsioonilise liikumise etteotsa.

Kui aga Venemaa saadik hakkas sir R. Peelile tõestama, et Inglismaa rahva kommerts-huvid, millised nõuavad rahvusvahelise rahu säilumist, sunnivad lord Palmerstoni muutma mõõdukamaks oma sõjakat tuhinat, siis tuntud Inglismaa riigimees, ebatavalise tulisusega lausus järgmised prohvetlikud sõnad:

„Tänage Jumalat, et see on nii. Õnnitlege ennast, et kuni selle ajani Inglismaa kommertshuvi jääb poliitilisest huvist kõrgemale. Ma olen sellega nõus. Kuid ärge mitte kunagi unustage, et võivad saabuda asjaolud, kui riigimees, kes suudab äratada rahva uinunud kired, võib need väga kõvasti üles kütta. Meenutage Canningi sõnu, kui ta kuulutas Euroopas, et temast sõltub Inglismaa asetamine liikumise etteotsa. Kui käesoleval ajal asub juhtratta juures selline vapper inimene, kui Canning, siis ma ei tea, mis oleks juhtunud, kui.... Kes teab, kus peatuks liikumine, millisele ta oli võimeline andma ühiskondliku arvamuse lainetele“. (Донесение бар. Бруннова от 2-го (14-го) ноября 1846 года).

Parun Brunnov pööras oma valitsuse erilise tähelepanu neile tuntud Inglismaa riigimehe sõnadele, sest et ta oli tegelane, „kelle avalik karjäär ei ole kaugelki veel lõppenud“.

Kuid õnnetuseks Inglismaale ja võib olla ka Venemaale, olid suure Inglismaa reformaatori päevad loetud ja mõne aasta pärast teda enam ei olnud. Aga Peel ise, näis, tunnetas ette oma enneaegset lõppu. Omamata, lord Aberdeeni sõnade järgi, mitte mingeid sõpru, ta ammendas oma elujõu väsimatus ja tänamatus poliitilises võitluses. Ta ütles 1845 aasta lõpus, sügavaima kurbuse tundega, parun Brunnovile järgmised sõnad: „Võimul olles või sellest eemal, ma ei lakka tundmast Keisri vastu neid samu austuse ning ustavuse tundeid. Ta võib samuti arvestada minu kindlale tahtele teha head ja ära hoida kurja, niivõrd kui on minu võimuses. Ma võin end õnnitleda, et minul õnnestus kindlustada Inglismaa ja Venemaa vahelised head suhted. Alamkojas varem eksisteerinud eelarvamused kadusid. Valitseja kohalolek aitas sisuliselt kaasa pahade mõjude kadumisele. Mis aga puudutab mind, siis ma ei lakanud pingutamast nende väljajuurimisele. Ma jätkan tegutsemist selles samas vaimus. Selles te võite veenda Valitsejat. Kuid kui ta soovib minule head, siis ta peab soovima, et ma oleksin vabastatud olukorrast, milline mind rõhub“.

Enneaegne surm vabastas Robert Peeli kõigist poliitilise elu muredest. Kuid tema poolt välja öeldud hea ja õiglase suhtumine Venemaasse sunnib arvama, et tema surm oli Venemaale kaotuseks. Võib olla, tema elu ajal ei oleks lord Palmerstonil õnnestunud Inglismaa rahvast Venemaa vastasesse sõtta tõmmata. Sir Robert Peeli surmaga 1850 aastal läks hauda ainus Inglismaa riigimees, kes oleks olnud võimeline peatama rahvast ja parlamenti 1854 aasta sõja eest, millise kurvad tagajärjed annavad enesest tunda kuni käesoleva ajani.

Kui saabus 1848 aasta, ei olnud sir Robert Peel enam rivis ja ta võis ainult kritiseerida lord Palmerstoni läbimõtlematut poliitikat. Üpris huvitav on jälgida parun Brunnovi Londonist saadetud raportite ja kirjade põhjal, milliste saatusemuudatuste kaudu käis Inglismaa poliitika, mil määral ta sai kontinendilt teateid erinevates Lääne-Euroopa riikides eksisteerivate revolutsiooniliste liikumiste kohta.

„Rahvaste ajalugu“, kirjutas Riigikantsler oma 1848 aasta aasta-aruandes, „või vähemalt kaasaegne ajalugu esitab vähe näiteid nõnda hädaderohketest ja nõnda varemestest rikkastest aastatest, kui möödunud aasta“. Esimene prantsuse revolutsioon oli ohtlik vaid naaberriikidele ja Napoleon I impeerium kandis ringi territoriaalsed valdused, kuid jättis puutumatuks ühiskondlikud institutsioonid. „Nüüd aga, institutsioonid ja territooriumid, moraalne ja poliitiline kord said ühtmoodi kannatada“.

„Kaks peamist põhjust“, jätkab krahv Nesselrode, „aitasid kaasa rahvaste üleüldisele ülestõusule: mõtetu püüd demokraatlike instituutide poole ja hullumeelne idee korraldada ümber avalik õigus kujutletaval rassi, keele ja rahvuse printsiibil“. Neile peamistele põhjustele liitus veel sotsialistide ja kommunistide kuritegelik jutlus ((propaganda)).

Uued ideed, millised olid 1848 aastal välja kuulutatud prantsusmaa revolutsiooni poolt, ajasid segadusse isegi Inglismaa riigimeeste päid. Mitte keegi ei oodanud sellist kiiret Louis Philippe juuli-monarhia kadumist ja mitte keegi ei osanud ennustada, millega lõppeb veebruarirevolutsioon.

Kui parun Brunnov sai esimesed uudised prantsuse revolutsioonist, ta ruttas kohe parlamenti, et kohtuda lord Palmerstoniga. Ta kartis tõsiselt, et Inglismaa minister tunnustab viivitamatult uut revolutsioonilist valitsust. Miks, kirjutab parun vene keeles, „ma palusin teda veenvalt ja tungivalt, et ta ei tegutseks teisiti, kui kooskõlas liitlas-riikidega. Ma nõudsin temalt veenvalt ja tugevalt, et ta ei järgiks meie austatud hertsogi eeskju, - 1830 aastal -, et ta ei kiirustaks

Prantsusmaa uue juhtimise tunnistamisega... Minu märkused näisid olevat temale põhjendatud. Kuid kõik sõltub siin asjaoludest! Sõnadele ma eriti ei tugine. Näeme, mis juhtub tegelikult. Ma võtan tarvitusele kõikvõimaliku, et hoida ära niivõrd tähtsa küsimuse suhtes, pidamata nõu liitlasriikidega, tehtav läbimõtlematu otsus. Kuid ma ei saa Teie ees varjata, et meie austatud hertsogi endise näite mõju mõjutab tugevalt ka praegust juhtimist“.

Parun Brunnov ei eksinud oma kartustes Inglismaa valitsuse teguviisi suhtes. Ta tõestas ilmekalt lord Palmerstonile, et Euroopas on järgi jäänud vaid kaks riiki, millised on veel võimelised oma võimsusega ja positsiooniga toetama ühiskondliku korra aluseid ja rahvusvahelist rahu. Need on - Venemaa ja Inglismaa. „Olles oma püüdlustes ühendatud“ tõestas ta, „nad ei ole võimelised garanteerima üleüldist rahu. Olles eraldatud oma eesmärkides ja tegevustes, nad jätavad Euroopa ilma parimast rahu toest“. Ta otsis lord Palmerstoni parlamendist ja eramajadest, et veenda teda mitte järgima austatud hertsog Wellingtoni 1830 aasta eeskujuga ja et kohe ei tunnistataks Prantsusmaa uut asjade korda. Öösel 25 vastu 26 veebruari ta kirjutas lord Palmerstonile märkimisväärse kirja, millises ta huvitaval viisil tõestab Inglismaa, Venemaa, Austria ja Preisimaa hädavajadust tegutseda üheskoos revolutsioonilise Prantsusmaa suhtes. Peamist mõtet, millist ta selles aktis arendab, väljendas ta järgmistes sõnades:

„Kui me soovime rahu, siis me jääme selleks kõvasti ühendatuks; kui aga me seda ei soovi, siis hakkame tegutsema eraldi – igaüks enda eest“.

Venemaa saadik pingutas kõigest jõust, et veenda lord Palmerstoni nelja suure liitlas-riigi kohustuses tegutseda koos 1815 aasta liidu-traktaadi jõul. Keiser Nikolai I kiitis täielikult heaks oma saadiku teguviisi ja tema 25 veebruari raporti, tehes järgmise kirje: „Väga hea; paremini ei saa toimida ja te ütlete selle temale eriliselt“. Lord Palmerston, veebruarisündmuste alguses, kaldus nähtavasti täielikult Venemaa esindaja arvamuse poole. Kuid viimane usaldas teda nii vähe, et otsis kõikjalt liitlasi tema vastu. Sellisteks loomulikeks liitlasteks olid: sir Robert Peel, hertsog Wellington ja lord Aberdeen.

Nende poole pöördus parun Brunnov nõu ja abi järele.

Sir R. Peel kiitis täielikult heaks parun Brunnovi püüdlused peatada sellel, rutaka sündinud faktide ees kummardamise libedal teel, Inglise valitsus. Kuid, teisest küljest, ta palus Venemaa saadikut mitte anduma mingitele illusioonidele lõpliku otsuse suhtes, millise võtab Inglismaa valitsus: ta arvatavasti tunnistas igasugust valitsust Prantsusmaal, välistamata ka vabariiklikku. Sellest vaatepunktist lähtudes soovitas Peel kontinentaalsetel riikidel mitte alustada Prantsusmaaga „sõda printsipi pärast“, vaid piirduda Euroopa riikide territoriaalse koosseisu puutumatusse säilitamisega ja jõule seada vastu samuti jõud.

Prantslastele on tarvis anda aeg, tõestas Inglismaa riigimees, sisesegaduste vahendusel, millised vältimatul viisil saabuvad, vastastikuseks hävitamiseks. Kuid mitte mingil juhtumil ei tohi Prantsusmaa siseasjadesse sekkuda.

Oma vestlusest sir R. Peeliga tegi parun Brunnov järelduse, et Inglismaa on sõja, millist ta kardab, ärahoidmiseks liiga nõrk. Seepärast on selline sõda üpris tõenäoline.

Veelgi enam huvitavad olid hertsog Wellingtoni kaalutlused 1848 aasta veebruarirevolutsiooni suhtes. Parun Brunnov alustas oma vestlust hertsogiga, meenutades sõnu, millised olid temale öeldud hertsogi poolt Walmer Castles, mõni aeg tagasi. „Ärge kunagi unustage“, ütles hertsog Wellington, „et me hakkame alaliselt elama revolutsioonis“. Need-samad sõnad ütles hertsog Keiser Nikolai I nende Walmer Castles peetud vestluse ajal.

Suure eaka sõnade järgi teda veebruarirevolutsioon üldsegi ei üllatanud: „Mõnede varem, vähestele hiljem – pidi see juhtuma“. Alates suurest prantsusmaa revolutsioonist oli iga uus valitsus Prantsusmaa rahva silmis usurbatsioon.

„Ma täheldasin“, ütles Waterloo lahingu kangelane, „et iga kord, kui Prantsusmaal olid segadused ja korratused, oli vabariiklik vaim mässu hingeks... Vabariik jäi hinge põhja. Üks dünastia vahetas välja teise, jõudmata juurduda. Vähimgi tõuge kukutas naad. Teate, miks? - Seepärast, et kord juba monarhia kukutati – kaotas see rahva vaimu üle võimu.“

„Miks“, küsis hertsog Wellington, „Stuartid ei ole kunagi olnud võimelised taastama oma võimu Inglismaa üle? Sest, et rahvas nägi Marie Stuarti, Šotimaa kuningannat, kohtu ees ja nägi,

kuidas tema pea kukkus tapalavale. Miks Bourbonid ei suutnud Prantsusmaal uuesti juurduda? Sest, et Louis XVI solvas, mõistis ta üle kohut ja hukkas tema mässama hakkav rahvas“.

„Nüüd“, jätkas hertsog, „Orleans dünastiat loobiti poriga; tema troon süüdati ja tema kuninglik loss anti paljaks röövida“. „Olge veendunud“, hüüatas prohvetliku läbinägelikkusega hertsog Wellington, „sellele dünastiale tehti igaveseks lõpp. Võidakse öelda, et regentlus on veel võimalik. See võib juhtuda. Võidakse öelda, et krahv Paris võib troonile asuda- ka see on võimalik. Kuid ma ütlen teile, et see dünastia langes alatiseks, sest juba harjuti mõttega, et ta oli rahva poolt solvatud ning kukutatud“.

„Nüüd te küsite minult“, jätkas suur vanake, „mis Prantsusmaal juhtub? Keegi ei suuda seda ette näha. Kuid mina küsin: Kellest saab see Prantsusmaa Napoleon? Vaat, milles on küsimus. Kas selleks saab Lamoriciere? Me näeme. Inimesed, kes asusid ajutise valitsuse koosseisu, isenesest midagi ei kujuta“.

„Prantsusmaale“, hüüatas 1848 aasta veebruaris hertsog Wellington, „on tarvis Napoleoni! Vot, mis ma teile räägin. Kus ta on? Ma teda senini veel ei näe“.

Lugenud neid tuntud Inglismaa riigimehe sõnu, Nikolai I tõmbas neile joone alla ja kirjutas: „Kui õige see on!“

Hertsog Wellingtoni arvates, kuningas Louis Philippe on täiesti ise süüdi oma languses. Sel hetkel, kui ta, rahva kisa surve all, saatis erru Guizoti, keeras ta ise oma trooni kummuli.

Andes aru oma vestlusest hertsog Wellingtoniga, parun Brunnov ei saa imestamatta jätta selle äti mõttejõu, energia ja mõtete selguse üle. (Донесение барона Бруннова от 17-го (29-го) февраля 1848 года).

Keiser Nikolai I jagas täielikult oma Londoni Õukonna juures asuva esindaja hinnangut ja tegi temale ülesandeks suunduda hertsog Wellingtoni juurde, et väljendada temale Venemaa Tsaari tunnustust ja austust. Hertsog oli sellisest tema suhtes väljendatud armulikkusest erakordselt meelitatud ja lubas endale anda Venemaa Valitsejale ainult ühe nõuande: „hoida oma õigust, oma territooriumi ja kaitsta end energilisel viisil. See on väga suur asi, omada enda poolel seaduslikkust. Teie poolel on õigus; hoidke seda“. Lõpuks, hertsog Wellingtoni arvates hakkab veebruarirevolutsioon omama möödapääsmatu tagajärjena armeed, millise vastu peab hakkama kogu Euroopa võitlema. (Донесение барона Бруннова от 16-го (28-го) марта 1848 года).

Samuti ka selles, 1848 aasta prantsuse revolutsiooni tagajärgede suhtes väljendatud arvamus oli Keiser Nikolai I ja hertsog Wellingtoni täielik üksmeel. Tsaari veendumusel pidi veebruarirevolutsioon viima demokraatia ja vabariikliku korra võimutsemiseni.

„Vabariik“, kirjutas Riigikantsler parun Brunnovile 29 veebruaril 1848 aastal, „relvastatult ning mõõk käes, sündis tänaval ning sundis end kära ja kisaga end rahvaesindajaks“. Seejuures Keiser Nikolai I otsustas Prantsusmaa siseasjadesse mittesekkuda, jäädes Prantsusmaal toimuvate sündmuste pealtvaatajaks.

Kuid saabusid ajad, mil „päeva küsimusi kabinetides enam ei arutata, vaid käsitletakse tänavatel ja otsustatakse ainult võitlusväljal“. Prantsusmaa, kutsudes esile ülestõuse ja segadusi kogu Lääne-Euroopas, muutus „kogu maailma nuhtluseks ja oma enda karistuseks“. Sel määral, kuidas 1848 aastal sündmused arenesid, tuli üha enam ja enam ilmsiks Venemaa ja Inglismaa valitsuste vaatenurkade erinevus.

Sel samal ajal, kui Inglismaa erus olevad ministrid, nagu hertsog Wellington, sir Robert Peel ja lord Aberdeen avalikult olid vaimustatud Keiser Nikolai I tarkuse ning poliitika kindluse üle, Inglismaa asju juhtivad ministrid, nagu lord Palmerston ja lord John Russel, ei varjanud oma umbusaldust Venemaa poliitika suhtes ja andsid Inglismaa välöismaal asuvatele esindajatele salajase instruksiooni, milline oli läbi imbinud ilmsest Venemaa vastasest vaenulikkusest. Kui sir R. Peel tõestas parun Brunnovile, et veebruarirevolutsioon on isegi suurest revolutsioonist ohtlikum, kuna ta kiskus Prantsusmaa rahva südamest välja kõik „au, religiooni ja kodaniku mehisuse põhimõtted“, siis, seevastu, lordid Rossel ja lord Palmerston väljendusid avalikult Inglismaa ja Venemaa eraldumist ning väljendasid täielikku valmisolekut astuda lähedastesse suhetesse Prantsusmaa revolutsioonilise valitsusega. Lord Palmerston kiirustas, risti vastu Venemaa saadiku

tungivatele nõuannetele, tunnistama mitte ainult Prantsusmaa teist vabariiki, vaid ka prints Louis Napoloeoni kui vabariigi presidenti.

Muideks, parun Brunnov ei omistanud Londoni kabinetile mitte mingeid sügavamõttelisi ja koletuslikke poliitilisi kombinatsioone. „Tema peamine puudujääk“, kirjutab ta oktoobris 1848 aastal krahv Nesselrodele, „seisnes üks-kõik milles, igasuguste kindlaksmääratud arusaamade puudumises. Ta liigub edasi umbes“. Peale selle, Inglismaa ühiskondlik arvamus, olles Venemaa vastu üpris vaenulikult meelestatud, õigustas kõiki Inglismaa ministeeriumi vaenulikke samme. Kõikjal Inglismaal „kadedus ja sügav umbusaldus istus iga inglase südames, omistades meile Türgi alistamise kavatsust, et valitseda Aasia üle, et kukutada kunagi Briti võimsus Indias“. Sellise Inglismaa ühiskondliku arvamuse mõjuga, milline on osavalt korraldatud selliste ministrite, nagu lord Palmerston, on seletatav osalt Inglismaa valitsuse lubaduste pidev vasturääkivus tema välismaa agentide tegevusega. Neile vasturääkivatele Keiserlik kabinet pööras mitmeid kordi Inglismaa valitsuse tähelepanu, kuid täiesti kasutult.

Üldse, ei saa tunnistamata jätta Venemaa valitsuse head tahet, kõigis poliitilistes küsimustes tegutseda üheskoos Londoni kabinetiga. Kuid see soov osutus teostamatuks.

Krahv Nesselrode 14.(26.) detsembril 1848 aastal parun Brunnovile omakäeliselt kirjutatud kirjas tõstatakse reljeefselt Venemaa ja Inglismaa vahelise täieliku üksmeele hädavajaduse küsimus, kuna mõlemad riigid omavad üht ühist huvi: lõpetada Euroopas anarhia valitsemine. Lord Palmerston väljendus avameelselt selle Inglismaa soovi kasuks kuid tegutseb otse vastupidises mõttes. Itaalias ta ei soovi lubada Prantsusmaa ülemvõimu, aga samas ta süsteemselt halvab Austria võimu, milline on ainus kes on võimeline seisma Itaalias Prantsusmaa vastu. Kuid seda arutut poliitikat õigustatakse veneetslaste ja lombardialaste Austria vastase vaenuga.

«Aga kui kunagi rahvaste armastus“, hüüatab Riigisekretär, «peab olema võetud kõrgema poliitika kombinatsioonides arvesse, siis kui palju läheb tarvis territooriaalseid järeleandmisi ning jagamisi? Sellest piisab, et Euroopas kõik peapeale pöörata. Ma eelistan igasuguse poliitilise süsteemi aluseks võtta traktaadid ja nendega sätestatud territooriaalsed piiritlemised“.

Seda mõtet arendas üksikasjalikult Riigi-kantsler memos, milline oli esitatud 11. septembril 1848 aastal Kõigekõrgeima äranägemiseks. Keiser kiitis selle töö täiesti heaks, tehes sellele omakäeliselt kirje: „See on täiesti õiglane ja kooskõlas minu veendumustega“.

Pariisist, kirjutab krahv Nesselrode, pakutakse meile üldises kongressist osalemist, millise eesmärgiks on 1815 aasta traktaatide ümbervaatamine ning uute sanktsioonide tegemine. Berliinist aga saadi Itaalia uue korralduse ettepanek. Riigikantsler lükkab selle konverentsi mõtte kategooriliselt tagasi.

„Kongresside suhtes“, märgib üpris ettevaatlikult krahv Nesselrode, „peab ütlema sedasama, mida konstitutsiooni suhtes: nad peavad eksisteerima varem, kui neid koostati. Traktaadid, millised allkirjastati kongressidel, tegelikkuses ei kehtesta uut tasakaalu; nad ainult kinnitavad paberil tasakaalu, milline kujundati asjaolude jõul pöörete ((revolutsioonide)) ja sõja tagajärel. Kongress võib viia püsivatele tulemustele vaid neil juhtudel, kui õiguse küsimused, millised kuuluvad lahendamisele, on juba tegelikkuses sündmuste toimel lahendatud“...

Sellest vaatepunktist lähtudes kannatab Berliini ettepanek Itaalia asjades korraldatava konverentsi suhtes veelgi vähem kriitikat.

Seejuuresisuline Venemaa ja Inglismaa valitsuste vaheline erimeelsus jooksvates poliitilistes küsimustes tuleb pidevalt ilmsiks ja pöördub positiivseks faktiks, milliseid arvestavad teised riigid.

Selline erimeelsus tuli ilmsiks mitte ainult Prantsusmaa Vabariigi tunnistamise suhtes. Kui 1848 aasta suvel puhkes Doonau vürstiriikides uus ülestõus, Keiser Nikolai I võttis vürstiriikides seadusliku korra taastamise oma kätte. Venemaa väed ületasid vürstiriikide piiri okupeerisid selle ja taastasid korra. Kuid Sultan, Inglismaa suursaadiku surve all, saatis Bucaresti, seadusliku korra taastamise ülesandega, oma voliniku Soliman-Pacha. Saanud aga Bucarestis ajutiselt revolutsiooniliselt valitsuselt kingiks 20.000 dukatit, ta muutis oma taktikat ja hakkas tõestama Doonau vürstiriikidele reformide hädavajadust. Lord Palmerston hakkas palavikuselt selliste ümberkujunduste kasuks toetust avaldama, selle asemel, et pöörduda tagasi vana seadusliku korra

juurde. Parun Brunnov kaitses energiliselt oma valitsuse vaatenurka, tuginedes Venemaa positiivsele õigusele taastada vürstiriikides vana seaduslik kord „mitte türklaste kaudu, vaid türklastele ja ilma türklasteta“. Sellisel juhtumil Venemaa saadik arendas ilmekat mõtet, et seadusliku korra taastamise kõrval on igasugused reformid mõeldamatud. Seda tõestas ise Inglismaa valitsus. Kui Londonis ja Dublinis algasid korratused, valitsus ei astunud revolutsionääride poolt nõutud reformide teele, vaid suurendas Londonis konstaablite arvu 100.000 inimesele ja saatis Iirimaaale 50.000 mehelise armee, et taastada seaduslik kord. (Письмо барона Бруннова к лорду Пальмерстону от 7-го (19-го) сентября 1848 года).

Kui Venemaa Doonau vürstiriikide okupatsioon pöördus positiivseks faktiks, lord Palmerston kummardas selle ees ja palus ainult üht: selle okupatsiooni kiireimat lõpetamist. Kui Venemaa poliitikal õnnestus sundida Porta allkirjastama Balta-Limani konventsioon, milline kinnitas Venemaa seadusliku õiguse sekkuda Doonau vürstiriikide siseasjadesse, lord Palmerston tegi vastuväite termini: konventsioon, suhtes, leides, et protokollist oleks olnud piisanud. Kuid, kui 1849 aasta märtsis lord Dudley Stuart esitas Saadikutekotta ettepaneku, millisega mõisteti hukka Venemaa poolne Doonau vürstiriikide okupatsioon, lord Palmerston kaitses energiliselt Keiserliku valitsuse tegevusi ja tõestas tema õigust kaitsta korda vürstiriikides. Ainiti, enam ilmekamaks Venemaa poliitika kaitsjaks Idas osutus - Disraeli, hilisem lord Beaconsfield!

Selline Vene valitsuse tegevuste avalik kaitse ei peatanud kuigivõrd lord Palmerstoni Venemaa vastaseid intriige Konstantinoopolis ja Lääne-Euroopa pealinnades.

Inglismaa poliitika kahepalgeline tuli samamoodi esile Schleswig-Holsteini küsimuses. Ühest küljest Inglismaa väljendus Taani monarhia puutumatus printsiibist. Teisest küljest aga lord Palmerston suhtus kaasatundlikult kogu Saksamaa ühe monarhi võimu alla ühendamise katsetele. Lord Aberdeenile „Saksamaa ühtsus näis arutuks mõtteks ja Saksamaal valitsevatelt dünastiatelt suveräänsuse konfiskeerimist ebaõigluse tipuks“. Aga lord Palmerston tundis avalikult kaasa igasugusele revolutsioonilisele liikumisele ning talle meeldisid Prantsusma seimi hullumeelsed teod. (Донесение барона Бруннова от 19-го (31-го) декабря 1848 года).

Tehes oma kõigealamlikumasis raportis ülevaate 1848 aasta Venemaa suhete kohta Inglismaaga, jõuab Riigikantsler järgmisele lõplikule ja „kurvastavale“ järeldusele: suur on lord Palmerstoni talent „kõik segamini keerata ja segi ajada“, ta tegi kõik et eemaldada Inglismaad Venemaast ja lõpuks, kogu tema poliitika seisnes pidevalt valitseva partei ees kummardamises ja nõrgalt ja võidetult järelandmiste ning ohvrite nõudmist.

Veel suuremat rahulolematust kutsus S-Peterburis esile Inglismaa poliitika kogu 1849 aasta kestel, kui lord Palmerston jätkas oma „võltsi ja mittepoliitilise rolli „mängimist. Selle asemel, et Venemaaga liituda, et taastada Euroopas kord, Inglismaa asus avalikult mässajate poolele. Kõikjal, oma lkõigealamlikumasis 1849 aasta raportis ta tõestas Riigikantsler, et Suurbritannia valitsus ja tema välismaised agendid püstitasid Venemaa vastu tõkkeid ja kaitsesid avalikult tema vaenlasi.

Tõsi, tõele au andes peab ütleva, et Venemaa poliitika ise andis tihti põhjust selliseks Inglismaa poolseks sekkumiseks ja vastutegevuseks. Keiser Nikolai I jäi väsimatuks kordade kaitsjaks, millised olid juba ammu-ammu kaotanud eksistentsiõiguse ja nõudsid sisulisi muudatusi.

Ta võttis enda peale erakordselt tänamatu, kõigi Euroopa valitsuste, nende rahulolematute ja allumatute alamate eest, kaitsja rolli. Venemaa Tsaar oli uhke oma „seaduste valvuri“ tiitli üle ja ta vihkas kogu hingest kõiki uute ja paremate kordade pooldajaid. Venemaa piires ta võis seaduslikult ja vabalt teostada oma riiklikke ideaale; Lääne-Euroopa riikide piires pidi seatud eesmärkide poole püüdlemine kutsuma esile mitte ainult kahtlustamist, vaid ka vastutegutsemist.

Sellise järelduse paikapidavuses võib näitlikul viisil veenduda Venemaa sõjalisest sekkumisest Ungari 1849 aasta revolutsiooni asjadesse. Keiser Nikolai I pidas endal olevat õigust ja kohustust päästa noore Austria keisri Francois-Josephi valitsus möödapääsematu huku eest Ungarisse Venemaa armee, eesotsas prints Paskewitch-Erivani ((Паскевича-Эриванскаго))saatmisega. (Vt. kd.IV. I osa, Nr.146).

On arusaadav, et teade Venemaa vägede Ungari piiridesse sisenemine tekitas Inglismaal tohutut muljet. Maikuu esimestel päevadel parun Brunnov kohtus õukonna juures oleva kontserdil lord Palmerstoni ja teatas temale, muuseas, Venemaa vägede Ungarisse marssimisest. Suursugune

lord kuulab selle avalduse ära ilmse ükskõiksusega ja vastuseks ütles vaid: „Lõpetage võimalikult kiiresti!“

Nende märkimisväärsete sõnadega läksid lord Palmerston ja Venemaa esindaja lahku. Kuid olles teinud vaid mõned sammud, kohtas parun Brunnov hertsog Wellingtoni, kellele ta teatab koheselt selle uudise. Hertsog mõtles hetke järele ja ütles, tavapärase pidulikkusega, järgmised sõnad: „Püüdke tegutseda massidega – piisavate jõududega et lämmatada segadused ühe hoobiga. Pidage suurt sõda, suurte vahenditega. Teil on need olemas“.

Hertsog Wellingtoni sõnadele pööras Valitseja tõsist tähelepanu, kes joonis need parun Brunnovi 29. aprilli (11. mai) 1849 aasta raportis alla.

Kuid ei olnud mitte mingit kahtlust selles, et Inglismaa valitsus oli väga rahulolematu Venemaa sellise Austria Keisririigi siseasjadesse sekkumise pärast. Ta oli sunnitud tegema kummarduse sündinud fakti ees, sest et Austria Keiser oli ise palunud sellist Venemaa poolset abi. Ainult Londoni kabinett kartis, et sellise sõjalise abi tulemusel, „Venemaa absoluutset valitsemist Austria monarhia üle“, milline pidi muutuma „vasalliks“ Venemaa riigi suhtes.

Kui aga augustis 1849 aastal parun Brunnov sai teatada Inglismaa ministritele Ungari täielikust rahustamisest ja Venemaa vägede tagasikutsumisest, nad ei varjanud oma rõõmu ning väljendasid oma imestust Venemaa Tsaari suuremeelsuse üle. Parun Brunnovile lord Palmerstoni poolt saadetud 15. septembri kirjaga väitis: „Teie Valitseja teenis ära suure kuulsuse mitte oma relvade eduga, kuna igauks teab, mida on väärt Vene väed, vaid mõõdukuse ning suuremeelsusega, millist ta näitas neile peale võitu“.

Selline Vene vägede Ungarist tagasi kutsumise sõnumist tekkinud Inglismaa ministrite rõõm, esimesel pilgul, võib näida kummaline. Kuid kui meenutada, et Inglismaa praktikas mitte kunagi ei tagastata maid, millised ta faktiliselt vallutas relvajõul, siis saab mõistetavaks Inglismaa ministrite hämmastus selle üle, et Venemaa lahkus vabatahtlikult tema poolt relvadega vallutatud Ungarist. Vaat, miks nad olid nõnda vaimustatud Venemaa Tsaari suuremeelsusest.

Kuid kahjuks, see suuremeelsus ei sundinud lord Palmerstoni Venemaa suhtes oma teguviisi muutma. Tema poliitika vaenulikkus tuli ilmekalt esile Venemaa ja Türgi vahelise, Ungari mässajate, kes varjusid Türgis, väljaandmise suhtes, kokkupõrke puhul. Porta, olles kurikuulus sir Strafford Canningi surve all, keeldusid täitmast Venemaa ja Austria esindajate nõudmisi. Siis Venemaa ja Austria saadikud katkestasid kõik suhted Portuga ja nende kolme riigi vaheliste suhete katkestamine näis olevat vältimatu.

Sellesse Venemaa ja Türgi vahelisse vaidlusesse sekkus esmalt Inglismaa ja tema järel ka Prantsusmaa, milline võttis avalikult Türgi valitsuse poole. Venemaa põhjendas oma Ungari mässajate väljaandmise nõudmist 1774 aasta Koutchouk-Kainardji traktaadi Artikkel II sättega. Lord Palmerston tõestas parun Brunnovile, et Venemaal on õigus selle traktaadi jõul esitada selline nõudmine Sultanile, kuid viimane ei ole üldsegi kohustatud seda täitma. Parun Brunnov eitas energiliselt Koutchouk-Kainardji traktaadi sellist „makiavellilikku“ tõlgendamise põhjendatust. Kuid ametlikus raportis Riigi-kantslerile ta pidi tunnustama Inglismaa ministri arvamust täiesti õiglaseks. (Донесение барона Бруннова от 23 сентября (5-го октября) 1848 г.).

Samamoodi ta ei saanud järele mõtlema jätmata, kui lord Russell, erakordselt elavalt, ütles temale: „Selle pärast, et türklased on nõrgad ja et nad on türklased, - kas te siis nõuate, et ma annaks neile nõu täita seda, mida ma ise loen igasugusele sõltumatule riigile häbiks? Seda ma ei suuda. Ma tunnistan end võimetuks, et teha selline otsus“. (Донесение барона Бруннова от 10(22-го) октября 1849 г.).

Tõsi, parun Brunnov ei olnud Inglismaa ministrite poliitiliste võimete suhtes eriti meelitaval arvamusel. Ta omistas neile kõigile põikpäisuse vaimu, milline sundis neid tungivalt pidama kinni kõige vasturääkivamatest vaadetest. Selles nende iseloomu joones ta nägi „inglise vaimu veidruse“ mõju, millise jõul nad tahavad üht, aga käituvad otse vastupidiselt. Selle ilmkaks näiteks esitas parun Brunnov järgmise fakti: sir Robert Peel nimetas sir Strafford Canningi saadikuks Konstantinoopoli soovist toetada Venemaa ja Türgi vahelist rahu. Samas, kui selle Inglismaa diplomaadi tuntud vaen Venemaa vastu võis ainult viia mõlemate riikide vaheliste suhete katkestamisele.

See juhtus 1849 aastal, Ungari emigrantide Türgi põgenemise asjas. Suhted Venemaa ja Türgi vahel muutus niivõrd pingestatuks, et sõda näis olevat vältimatu. Kuid viimasel hetkel Sultani mõtles järgi ja risti vastu Inglismaa suursaadiku nõuannetele, otsustas S-Peterburgi kommandeerida kõige võimekaima Türgi riigitegelase – Fuad-Effendi. See Sultani korraldus üldsegi ei meeldinud sir Strafford Canningile, kes ei soovinud siluda, vaid hoopis jätkata Venemaa ja Türgi vahelist kokkupõrget. Selleks, et istutada Sultanis enam mehisust ja põikpäisust, Strafford Canning käskis admiral Parkelil, kes käsutas Inglismaa Vahemere eskaadrit „läheneda“ Türgi pealinnale. Inglismaa admiral peatus oma eskaadriga esmalt Besika lahes, kuid leidis, et seal ei ole ohutu seista. Seepärast admiral sõitis oma eskaadriga Dardanellidest läbi ja peatus väina sissepääsu juures, et paluda Sultani luba kaugemale sõita, et jääda ankrusse Türgi pealinna lähedal.

Keisert Nikolai I oli sellise 1841 aasta väinade konventsiooni võika rikkumise tõttu äärmuseni pahandatud. Juba üksi teade Inglismaa eskaadri Dardanellide väinale lähenemisest kutsus esile temas õiglase pahameele. Seepärast, kui Riigi-kantsler esitas temale, 8.oktoobri memo juures, parun Brunnovile saadetava telegrammi kava, milline oli kirjutatud lepitavas toonis, ta keeldus selle kinnitamisest ja käskis kirjutada teise, hulga teravama telegrammi.

Oma äraütlemist põhjendas Valitseja krahv Nesselrodele saadetud memo järgmises omakäelises kokkuvõttes. „Südametunnistuse järgi ma ei saa selle delegrammi kava kinnitada, kuna ma leian, et see on kirjutatud liiga magusas toonis. Seejuures, me juba teame, et Inglismaa eskaader suundus Dardanellide juurde. Sellele nahaalsele Palmerstonile oleks kasulik vastata, et tema ähvardused meid ei hirmuta ja et me ei luba sekkumist meie vahetutesse suhetesse Portuga. Kõik see võib olla öeldud austavas kuid väärikas ning tugevas keeles“.

Parun Brunnov andis Inglismaa eskaadri Dardanellidest läbisõidule erakordselt tõsise tähenduse. Ta nägi selles hiljuti allkirjastatud rahvusvahelise kohustuse rikkumises mitte ainult võigast väljakutset, milline oli tehtud Venemaale Inglismaa suursaadiku poolt Konstantinoopolis, vaid samamoodi lord Palmerstoni Venemaa vastase leppimatu vaenu tõendit. Ta teadis, et viimasest hakkab sõltuma saabuva kriisi lõplik käik. Tõsi, Inglismaa esimene minister lord John Russell ei sekkunud üldsegi Canningi tegevusse Konstantinoopolis ja vestluses Venemaa saadikuga, rääkis temast nagu „inimesest, kes tülitseb oma enda leiva ja võiga“ - inglise vanasõnaga väljendudes. Ikkagi, kõik Inglismaa välispoliitika niidid asusid lord Palmerstoni käes ja temaga tuli Londoni Õukonna juures asuvatel välisriikide esindajatele arvestada.

Sellistel asjaoludel parun Brunnov pidas end kohustatuks saavutada lord Palmerstoni kirjalik tunnistus sellest, et admiral Parker rikkus 1841 aasta juuli-konventsiooni, millise kohustuslikkus pidi olema uuesti Inglismaa poolelt kinnitatud. Sel juhtumil parun Brunnov ei puudutanud üldsegi Dardanellide väina tuleviku küsimust, milline oli seotud Ottomani Impeeriumi enda saatusega. Tema arvates, kui see küsimus tõstatatakse asjaolude tõttu, siis ei ole tähtis teada, kes esimesena väina hõivab, vaid on tähtis teada, kes jääb sinna viimasena. See on täiesti õiglane. (Письмо барона Бруннова к графу Нессельроде от 23 сентября (5-го октября) 1849 г.).

Üldse, rahvaste elule ohtlikel poliitilistel hetkedel on külmaverelikus võrreldamatult väärtuslikum rutakusestr ja parun Brunnov ei püüdnud, kirjeldatava Venemaa, Türgi ja Inglismaa vahelise kriisi kestel kõuigi jõududega ja kõikvõimalike kombinatsioonidega kõrvaldada tekkinud vaidlust. Ta nägi külmavereliselt ette kõige hullemat, s.t. suhete katkestamist ja valmistus selle katastroofi vastuvõtmiseks ülestõstetud visiiriga ((kiivri vaatepiluga näokaitse)).

Neil aegadel oli Inglismaa Forigein Offise Riigisekretäri abiks mr. Addington, keda parun Brunnov nimetas „headuse inimene, Sacken* Foreign Office“.

*)Parun R.Th. Osten-Sacken oli kõigi poolt austatud oma võimete, sügavate teadmiste ja harvaesineva kohusetundlikkuse poolest tuntud välisministeeriumi vanemnõunik.

Ta vestles temaga tihti, enne kui ta kutsuti lord Palmerstoni kabinetti. Kui, Vene-Türgi kriisi haripunktis, nõuti Ungari pagulaste väljaandmist, parun Brunnov visandas üpris tumedates värvides poliitilise horisoni ning nägi ette sõda, siis mr. Addington rahustas teda sõnadega: „Käesolev olukord on tõsine – see on tõsi. Kuid ma kuigivõrd ei kahtle selle rahumeelse käigu suhtes. Ei ole

kahtlust, tuleb oodata, et kunagi türklased lähevad kus kurat. Ma ei kahtle sugugi, et aja jooksul nii ka läheb. Kuid, uskuge mind, see ei juhtu mitte kuidagi käesoleval ajal“. (Письмо барона Бруннова к графу Нессельроде от 10 (22-го) октября 1849 г.).

Ja tõesti, mr. Addingtonil oli õigus: vahetult, ilma Inglismaa osaluseta, saavutati kokkulepe Venemaa ja Türgi vahel ja millise jõul Ungari pagulased olid Türgi piiridest välja aetud.

Sellise rahuarmastuslikul viisil lõppes Venemaa ja Türgi vaheline tõsine kokkupõrge, millisest võttis Inglismaa tegusalt osa. Inglise poolne ungarlaste toetus, keda nad kujutasid endale ette kõige säravamate kavaleridena a la Esterhazy, lõppes samuti ja üpris varsti asusid ungarlaste-mässajate asemele kõigi poolt armastatud türklased.

Ainiti, väinade konventsiooni rikkumise juhtumi karistuseta jätmist ei pidanud parun Brunnov võimalikuks. Ta kasutas ära lord Palmerstoni küllakutset tema Broadlandsi lossi, et paremini määratleda väinade suhtes Venemaa ja Inglismaa vastastikuseid õigusi ja kohustusi.

Kahe päeva kestel lord Palmerston vaidles parun Brunnoviga admiral Parkeri käitumise seaduslikkuse üle. Ta kinnitas, et Parkelil oli õigus „heita ankur väinas, kuid mitte peale sellest läbisõitu“. Brunnov vaidlustas sellise teravmeelse 1841 aasta konventsiooni tõlgenduse. Kui aga Inglismaa minister jäi visalt oma arvamuse juurde, Venemaa saadik ütles temale: „hästi, sellele, millel on admiral Parkeril õigus, on õigus ka admiral Lazarevil. Kui esimene võib seaduslikult siseneda Dardanellide väina, siis teine võib sõita läbi Bosboruse väina“.

See argumenteerimine veenas Inglismaa ministrit tema poolse 1841 aasta konventsiooni tõlgendamise ohtlikust ja ta nõustus admiral Parkerile kirjutama ette, et ta viivitamatult naaseks Vahemerre. Peale selle, ta andis Venemaa saadikule tunnistuse selle kohta, et „seda enam ei juhtu“.

Parun Brunnov oli väga rahul sellise oma kahepäevase lord Palmerstoniga vaidluse tulemusega ja tema suursuguse Broadlandi lossi külalislahkusega. Brunnov tõestas Riigi-kantslerile, et Inglismaa laevastik pidi sõitma tagasi „kuna ta kohtas oma teel traktaati, milline oli ette dikteeritud 1841 aastal Valitseja poolt... Inglise laevastik taandus, nii nagu seda nõudis meie traktaat“. (Донесение барона Бруннова от 17(29-го) декабря 1849 года).

Kuid Keiser Nikolai I kaugeltki ei rõõmustanud Venemaa Londoni diplomaatia sellise „hiilgava“ ja edu üle. Temale jäi rahvusvahelise väinade sulgemise seaduse alles 8 aastat peale selle pidulikkude väljakuulutamist Londoni konverentsil, võika rikkumise positiivne fakt karistamata. Sellel juhtumil ilmnis täiesti Dardanellide väinadest täielik läbisõidu võimalus, risti vastu 1841 aasta Londoni konventsiooni ja möödudes Sultani loast. Kummaline, et parun Brunnov võis käsitleda paberil Dardanellide ja Bosboruse väinade sulgemise printsiipi nende väinade kõikide riikide sõjalaevadele *tegeliku* sulgemisena.

Saabus 1850 aasta, kui lord Palmerstoni väljakutsuvale poliitikale oli antud üpris tunnetatav löök. Portugali juudi Patcifico, kes seadis end Suurbritannia kaitse alla, Kreeka valitsusele esitatud pretensiooni tulemusena, selle suhtes, et tema Ateena maja oli paljaks riisitud rahvahulga poolt, kasutas Lord Palmerston juhust, et tõestada abitule Kreekale Inglismaa võimsust. Tema korraldusel blokeeris Inglismaa eskaader Kreeka rannad ja Inglismaa laevastik pidas kinni ning konfiskeeris Kreeka laevad.

Parun Brunnov, koos Prantsuse saadik Drouyn-de-Lhuysiga, protesteeris kõige energilisemalt sellise „kisendava jõu kuritarvitamise“ vastu. Ta tõestas lord Palmerstonile, et kõik Inglismaa ministriumid tegutsesid alates 1826 aastast Kreeka kuningriigi sõltumatuse ja selle üle valitseva dünastia kindlustamise säilitamise mõttes. Venemaa saadiku arvates ei ole ühelgi kolmest riigist-kaitsjast õigust, ilma kahe teise nõusolekuta, võtta Kreeka vastu mingeid meetmeid, millised võivad kompromiteerida selle riigi territoriaalset puutumatus või selle eksisteerimise aluseid. Kuid tal ei saanud lubada mõtet, et Kreeka, „mis on mitmeid kordi päästetud meie ühiste jõupingutustega, oleks olnud tõugatud kuristikku äärele vägivallaga, milline lähtub Inglismaa poolelt“. (Письмо барона Бруннова к лорду Пальмерстону от 22 января (3-го февраля) 1850 года).

Lord Palmerston ei nõustunud Venemaa esindaja vaatenurgaga. Ta tõestas, et Venemaa ise kaitses alati oma poliitika sõltumatust teiste riikide sekkumise eest. Samasugusele õigusele pretendeerib ka Inglismaa. Kui oletada, et mitte ükski kolmest riigist Kreeka kaitsjast ei oma õigust

, ilma kahe teise nõusolekuta, nõuda Kreekalt oma õiguste austamist, siis riikide-kaitsjate olukord hakkab olema kehvem ülejäänud riikide asendist, millised hakkavad iseseisvalt, kokkupõrkel Kreekaga, oma õigusi kaitsma. Vaat, miks lord Palmerston seisab oma õiguse eest karistada abitud Kreeka riiki tema vastase blokaadi ning tema laevade kinnipidamisega.

Kuid Venemaa valitsus jäi energiliseks Kreeka kaitsjaks ja ei lasknud käest juhust, et seada häbiposti lord Palmerstoni Inglismaa poliitika. Kui viimane kuulutas, et ta käseb kõik kinni võetud Kreeka laevad avalikul oksionil maha müüa, siis parun Brunnov kulutas temale, et Venemaa ostab kõik Kreeka laevad ära ja rahuldab kõik inglastest krediitorid. Kui Inglismaa ristlejad hakkasid vallutama ka Venemaa lipu all sõitvaid laevu, esitati Londoni valitsusele kõige energilisem protest.

Kuid otsustav löök oli antud lord Palmerstonile Riigikantsleri 7. veebruari 1850 aasta kuulsa noodiga, millise koopia oli parun Brunnovi poolt isiklikult üle antud Foreign Office peale. See noot kujutab endast üht enam märkimisväärsematest dokumentidest, milline oli välja antud Venemaa Välisministeeriumi poolt ja milline jääb alatiseks Venemaa diplomaatia mõistuse ning talendi mälestusmärgiks. Selle akti avalikustamine oli lord Palmerstonile saatuslikuks löögiks, kes viivitamatult tunnetas selle vapustavat mõju Inglismaa enese ühiskondlikule arvamusele.

Pidades silmas sellist veebruar-noodi tähendust Pacifico asjas, meie loeme end kohustatuks see esitada peaegu sõnasõnalt*).

*)Seda dokumenti esitatakse pidevalt rahvusvahelist õigust puudutavates töodes. Vt. Calvo. Droit international, t.III, §1820.

Inglismaa teguviis Kreeka suhtes, alustab oma telegrammi Riigi-kantsler, avaldas Tsaarile kõige rängemat muljet. Sügava rahu ajal, ilma vähimagi ettehoiatusega Inglismaa valitsuse vaenulikest kavatsustest, tema laevastik ilmub Kreeka pealinna ette. „Admiral Parker, olles sõbralikult kuningas Othoni poolt vastu võetud, paljastab järgmisel päeval selle kuninga suhtes ähvardava teguviisi“. Ootamatult antakse esitatud tühisele pretensioonile ultimaatumi tähendus ja Inglismaa saadik kuulutab, et pretensioon peab 24 tunni jooksul olema rahuldatud, - üks-kõik, on see õiglane või ebaõiglane. 24 tunni möödudes aga asutatakse Kreeka kallaste blokaad ning peetakse kinni Kreeka laevad. „Igaüks on oma väarikuse kohtunik, ja meie ei pea vaidlustama Inglismaa valitsuse poolt esitatud ja mõistetud ta enda väarikust... Kuid meil on alust märkida ja meil on õigus kaevata täieliku austuse puudumise üle, milline on paljastatud sellise vägivaldse teguviisiga, kahe riigi suhtes, millised allkirjastasid Kreekat puudutava peamise traktaadi ja kes, enam kui 23 aasta kestel, s.t. alates 6. juulist 1827 aastast, asusid alati Suurbritannia kabinetiga selle maa suhtes huvide ja tegevuste ühtsuses“.

Kui Inglismaa valitsus oleks kahte teist riiki-kaitsjat ette hoiatanud tema ja Kreeka vahel tekkinud kokkupõrkest, oleksid viimased rakendanud selle silumiseks kogu oma jõudu. Kuid Inglismaa valitsus mitte ainult ei hoiatanud kaht teist riiki, vaid isegi lükkas kategooriliselt tagasi head teened, milliseid oli temale pakutud Venemaa ja Prantsusmaa esindajate poolt Ateenas.

„Me ei saa, omalt poolt“, jätkab krahv Nesselrode, „nõustuda meie heade teenete tagasilükkamisega. Kreeka ei ole üldsegi eraldi riik, milline on tänuvõlgu oma eksisteerimisele vaid endale ja sõltub vaid endast. Kreeka on riik, milline on loodud Venemaa ja Prantsusmaa poolt sama moodi ja nendes samades tingimustes, kuivõrd ta on loodud Inglismaa poolt. Need kolm riiki löid tema ühisel jõul; nad määratlesid ühisel nõul tema piirid ja tema valitsusvormi; nad võtsid teineteise suhtes ühise kohustuse austada tema sõltumatust, kaitsta tema puutumatus ja toetada nende poolt troonile pandud dünastiat. Siit tuleneb, et neist mitte ühelegi ei saa kuuluda selle ühise asja lammutamise õigust, rikkuda seda sõltumatust, tungida kallale tema puutumatusse, kõigutada selle dünastiat, alandades teda oma nõukogu ees, rikkuda selle maa rahu, kutsudes juba ainiti oma ähvardava laevastikuga ilmutamisega esile revolutsionääride vandenõusid ja võib olla, kodusõja“.

Kõigekõrgeima käsul oli parun Brunnovile ettekirjutatud Inglismaa valitsusele, tema pretensioonide, millised mitte ainult ei puudutanud mitte millegiga tõestatud rahasumma maksmist, vaid samuti kahe Kreeka saare, millised okupeeriti täiesti ootamatult Inglismaa laevastiku poolt, Ioonia saarte nimel, suhtes kõige tõsisemate esildiste tegemine.

„Vastuvõtt, millist hakatakse osutama meie esindajatele“, lõpetab oma märkimisväärse noodi Riigi-kantsler, „heidab valgust suhete iseloomule, milliseid nüüdsest on tarvis oodata Inglismaa poolelt. Isegi, ütlen rohkemgi, see vastuvõtt selgitab välja Inglismaa olukorra kõigi riikide suhtes, nii suurte, kui väikeste, milliste kaldad seavad nad ootamatu rünnaku ohtu. Tegelikult, on tarvis teada, kas Inglismaa kavatseb, kuritarvitades oma asendit, milline annab temale ülemvõimu merel, nüüdsest tegutseda eraldatuse poliitika mõttes, pööramata tähelepanu kohustustele, millised seovad teda teiste riikidega, vabaneda igasugustest ühistest kohustustest, igasugusest tegevuste solidaarsusest ja anda igasugusele suurele riigile õiguse, iga kord kui ta loeb selle sobivaks, mitte tunnistada nõrkade suhtes teist seadust, peale oma tahte, teist õigust, peale oma materjaalse jõu“.

Riigi-kantsleri noot, millise koopiat oli antud üle lord Palmerstonile parun Brunnovi poolt, avaldas Inglismaa ministrile ja tema kolleegidele tugevat muljet. Tema argumentatsioon oli niivõrd kummutamatu, et lord Palmerstonil kulus kaks kuud, et sellele vastus koostada.

Kuid mitte ainult Inglismaa valitsuse sfäärile ei avaldanud veebruari-noot rabavat muljet. Olles avalikustatud, avaldas see noot mitte väiksemat mõju Inglismaa ühiskondlikule arvamusele ja see rasis tõsiselt lord John Russelli kabineti olukorda. Ajalehes „Times“ oli trükitud ära artikkel Venemaa noodist, millises kohtas sellele järgmist hinnangut:

„Mitte kunagi telegrammi, mis enam sügavamalt puudutas Euroopa rahu, meie isamaa väarikust ja Suurbritania välissuhteid, ei ole veel mingile Inglismaa ministrile üle antud. Mitte kunagi, meie, õnnetuseks, oleme sunnitud lisama, ka enam kummutamatut, enam õiglast oma peamistelt alustelt ja enam oma salvavat etteheidetes telegrammi ei olnud esitatud“.

Need mõjuka Inglismaa ajalehe sõnad kinnitasid täielikult seda, mida parun Brunnov kirjutas mais 1850 aastal Riigi-kantslerile Pacifico asjas. „Euroopa silmis“, kirjutas ta, „eksisteerib kõigest kirjutatud range õiguse vormeliste autoriteedist kõrgeim autoriteet: see on selle moraalne mõistmine, mis on suuremeelne ja mis on inimlik“.

Kuid lord Palmerston keeldus järsult rahvusvaheliste suhete sfääris sellist tõe ja õigluse muutumatute põhimõtete moraalset autoriteeti tunnistamast. Oma 2 aprilli 1850 aasta vastuses Keiserliku valitsuse 7 (19.) veebruari noodile, Inglismaa minister püüab kummutada jämeda jõu kuritarvitamise süüdistust ja tõestada Kreekale esitatud ülemääraste pretensioonide seaduspärasust. Kuid krahv Nesselrode, oma 14.(26) aprilli vastuses, rõhutab sellele, et Inglismaa pretensioonid on ülemäärased ja ei vasta üldsegi Pacificole tehtud tegelikule kahjule. Peale selle, pidi Inglismaa eelnevalt pöörduma kahe teise Kreekat kaitsva riigi heade teenete poole, st. Venemaa ja Prantsusmaa poole ja püüdma nende vahendustegevuse kaudu saavutada oma seaduslike õiguste taastamine.

Lord Palmerston eitas energiliselt sellist vaatenurka. Kui parun Brunnov luges temale ette krahv Nesselrode aprilli-nooti, ta hüüatas pahaselt: „Te noomite meid, nii nagu loetakse moraali lastele ja käitute meiega nagu lastega!“ Kohe seejärel hakkas Inglismaa minister tõestama, et kui võtta vastu Venemaa vaatenurk kolme Kreeka riigi-kaitsja vastastikest suhetest, siis osutub, et nende riikide asend on halvem kõigi teiste ülejäänud riikide omast. Kui viimastel on mingi pretensioon Kreeka suhtes, siis nad võivad iseseisvalt rahuldumist nõuda. Kui aga üks riik-kaitsja otsib rahuldumist Kreekalt, siis ta peab esmalt küsima kahe teise riigi nõusolekut, et teostada oma seaduslikku õigust.

„Ma ei saa nõustuda sellise teooriaga“, ütles lord Palmerston. „Ma ei saa, põhimõtteliselt, lubada, et Inglismaa, selle uue riigi asutamise eest, oleks olnud kohustatud lubama temal enda solvata ja kannatada tema poolt tekitatud kahju ja et ta vähem, kui igasugused teised riigid-mittekäändajad, omaks õigust nõuda oma pretensioonide rahuldumist“.

Venemaa saadik vaidlustas lord Palmerstoni arvamuse. Ta selgitas Keiserliku valitsuse mõtet selles mõttes, et „kolm riiki, millised asutasid uue riigi (Kreeka), rohkem, kui kõik teised, omavad õigust kaitsta tema elu ja heaolu. Siit tuleneb neile moraalne kohustus, hoida end tagasi, igaüks eraldi, kõigest, mis võib ohustada selle, nende poolt loodud ja nende ühise garantii alla pandud riigi rahu ja elu“.

„Muideks“, lisas parun Brunnov, „kui igaüks jääks oma arvamuse juurde, siis vaidluse jätkamine oleks olnud kasutu“. (Донесение барона Бруннова от 23 апреля (5-го мая) 1850 года).

Parun Brunnov lõpetas vaidluse lord Palmerstoniga ka tegelikult. Viimase olukord oli väheke kõikuma löödud Lordide koja poolt otsuse vastu võtmise tõttu, millises mõisteti hukka tema poliitika Pacifico asjas. Kuid see-eest Alamkojas ta saavutas hiilgava võidu opositsiooni üle, peale kõnet, mis kestis 4 tundi ja oli täidetud kõigi selle asja asjaolude täiesti ümberpööratud esitusega.

Ainiti, Venemaa saadik ei lasknud käest juhust, et selgitada teistele Inglismaa mõjukatele riigitegelastele lord Palmerstoni riitaka poliitika ohtlikkust. Lord Landsdowne, Salanõukogu esimehele, ta ütles, et mitte ainult ta ei võtnud vastu lord Palmerstoni lõunale kutset, vaid ka ta ise ei saa, kolm nädalat varem, saata enda juurde lõunale kutseid, kuna ootab, igal ajal, Venemaa ja Inglismaa vaheliste suhete katkestamist. Hertsog Wellingtoniga ta samuti arutas asja ja kutsus esile tema poolse järgmise avameelsuse: „Lord Palmerstoni kogu teguviis on tõeline arutus“.
(Донесение барона Бруннова от 30 мая (11-го июня) 1850 года).

Keiser Nikolai I kiitis oma t-Jamesi õukonna juurea asuva esindaja käitumise täiesti heaks. Ta oli eriti pahandatud lord Landsdowne arvamusel lord Palmerstoni poliitika suhtes. Esimene ütles parun Brunnovile, mais 1850 aastal: „Nüüd, olge kindel, te võite olla rahulikud. See, mis toimus, enam ei kordu. Meil oli piisavalt probleeme. Me ei soovi neid rohkem“.

Kui Keiser Nikolai I ei varjanud, et temale sõnadest ei piisa: temale on tarvis tegusid. Inglismaa käitumine Kreeka vastu jättis Valitsejale sügava pettumuse tunde: kuni selle ajani ta mõtles, et Venemaa võib Euroopas korra ja rahu hoidmisel Inglismaale loota. Nüüd aga ta veendus, et Inglismaa ise mõistab rahvusvahelise õiguse põhimõtteid täiesti teisiti ning on valmis rikkuma Euroopa rahu kõige meelevaldsemal viisil.

Suur erimeelsus, milline puhkes Kreeka asjas Venemaa ja Inglismaa vahel, ei peatanud Londonis Taani monarhia puutumatus tagamise üle, peale Oldenburgi õukonna, Frederic VII, valitseva Taani kuninga, surma, üle peetavaid diplomaatilisi läbirääkimisi. Londonis allkirjastatud alljärgnev protokoll pidi kaitsma Taani monarhia võõrandamatuid õigusi Schleswig ja Holsteini hertsogiriikidele, Preisimaa ja Saksa Liidu poolsete kallalekippumiste eest. Preisimaa saadik Bunsen keeldus selle akti allkirjastamisest ja Austria esindaja allkirjastas selle alles mõningase aja möödudes.

Keiser Nikolai I kiitis alljärgneva akti täiesti heaks, oletades, et sellega tagatakse alaliseks Taani puutumatus printsiip. Aga 1864 aasta sündmused tõestasid selle veendumuse ekslikust.

*

Kohal viibisid: Austria, Taani, Prantsusmaa, Suurbritannia, Venemaa ja Rootsi ning Norra volinikud.

T. M. Austria Keiser, Prantsusmaa Vabariigi President, T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, T. M. Preisimaa Kuningas, T. M. Ülevenemaaline Keiser ja T. M. Rootsi ja Norra Kuningas, pidades silmas, et Taani Monarhia terviklikkuse hoidmine, milline on seotud Euroopa tasakaalu ühiste huvidega, omab suurt tähtsust rahu hoidmisel, otsustasid, T. M. Taani Kuninga kutsel, tunnistada täielikku üksmeelt, milline eksisteerib nende kabinetide vahel sellest printsiibist kinnipidamisel ja tegid oma volinikele, kes on kogunenud konverentsile, ülesandeks teha nende nimel alljärgnev deklaratsioon:

§1.

Nimetatud Riikide üksmeelne soov seisneb selles, et valdused, millised on praegu ühendatud Tema Taani Majesteedi võimu alla, säiliks tervikuna.

§2.

Selle tulemusel nad tunnistavad eesmärkide tarkust, milline ärgitas T. M. Taani Kuningat määratlema tulevikus pärandamise korra tema kuninglikus õdukonnas sellisel viisi, et lihtsustada kokkulepet, millise kaudu ülalmainitud eesmärk võib olla saavutatud ilma, et rikutaks Holsteini Hertsogiriigi suhteid Saksa Liiduga ((Confederation Germanique)).

§3.

Nad väljendavad rahuldust, et Berliinis Suurbritannia vahendusel toimuvad läbirääkimised viisid juba Taani ja Preisimaa vahelise traktaadi allkirjastamiseni, tema ja Saksa Liidu nimel, milline traktaat, nii nagu nad kindlalt loodavad, toob kaasa rahu taastamise.

§4.

Soovides omaltpoolt praegu väita nende head tahet kergendada, kuivõrd ta võib neist sõltuda, selle Protokollis Artikkel II mainitud kokkulepete sõlmimist. Mainitud Riigid jätavad enesele õiguse leppida kokku selles, et anda mainitud kokkulepetele tagatisele veel enam vastupidavust Euroopa poolse tunnustamisega. Otsustatakse, et see nõupidamine hakkab toimuma Londonis ja et mainitud Riigid varustavad sel eesmärgil oma esindajad hädavajalike volitustega.

(L.S.)Reventlow.

(M.П.)Ревентловъ.

(L.S.)E. Drouyn de Lhuys.

(M.П.)Е. Друэнь де Льюисъ.

(L.S.)Palmerston.

(M.П.)Пальмерстонъ.

(L.S.)Brunnow.

(M.П.)Брунновъ.

(L.S.)J. G. Rehausen.

(M.П.)И. Г. Рехаузенъ.

((1850.a.))

Nr. 454.

1852 a. 26.aprill (8. mai). Londoni traktaat, milline kuulutab Taani monarhhia puutumatus ja milline on allkirjastatud Venemaa, Austria, Inglismaa, Prantsusmaa, Preisimaa, Rootsi ja Norra volinike poolt.

((F. Martensi kommentaar)).

1851 aastal toimusid kaks suurt sündmust: prints Louis Napoleoni Prantsusmaa Vabariigi presidendiks valimine ja lord Palmerstoni errumine. Kuid oli ka teine sündmus, milline tõmbas Inglismaale kogu tsiviliseeritud maailma tähelepanu. See oli esimene ülemaailmne näitus Londonis, milline oli korraldatud prince-consort ((prints-abikaasa)) idee ja vahetu jälgimise all. Sellel näitusele oli kogutud tollase tööstuse parimad tooted.

On märkimisväärne, et esimene Londoni mailmanäitus leidis üpris palju õelaid vaenlasi, kes tõestasid selliste näituste kahjulikkust ja kasutust. Selliste vaenlaste hulka kuulus ka parun Brunnov, kes täitas üpris vastutahtmist Keiserliku valitsuse ettekirjutusi, millised puudutasid Venemaa osalust esimesel ülemaailmsel näitusel. Ta anus Riigikantslerit, et piirataks, niivõrd kui võimalik, välispasside väljaandmist, sest et Venemaa amatel ei ole Londonis ja ülemaailmsel näitusel midagi teha. „Mitte midagi kasulikku“, kirjutab parun Brunnov krahv Nesselrodele 22 jaanuaril (3 veebruaril) 1851 aastal, „nad ei õpi siin, seikluste otsijate ja töösturite-revolutsionäärade üldise kokkutuleku keskel, kes on siia kokku sõitnud igast ilmakaarest“ midagi. Keiser Nikolai I tegi sellele kirjale märke: „See on ka minu arvamus“.

Ei ole üldsegi kerge enesele selgitada parun Brunnovi arvamust ülemaailmse näituse kasu suhtes. Võib olla, selle asja uudsus, võib olla paruni omapärane iseloom, kellele ei meeldinud olla välja viidud tema olümposlikust rahust Venemaa turistide palvetega, kes saavad Inglismaale, esimesele tõeliselt eeskujulikult korraldatud rahvaste tööstuse valdkonnas võistlusele, olid sellise kummalise vaate põhjustajaks. Parun Brunnovi nõnda kitsas vaade ülemaailmsele näitusele oli veel seepoolest kummaline, et Brunnov valdas vaieldamatult väga avarat horisonti kõigis teistes poliitilistes küsimustes.

Seda oma märkimisväärset võimet selgelt ja veenvalt trakteerida kõige keerukaimaid poliitilisi küsimusi ta tõestas, muuseas, 1851 aasta sügisel, kui ta, asudes puhkusel S-Peterburis, sai Riigi-kantslerilt ülesandeks koostada memod kõigis tähtsamates poliitilistes küsimustes.

Muideks, enne, kui rääkida neist parun Brunnovi memodest, tuleb märkida et enne oma ärasõitu Inglismaalt septembris 1851 aastal, ta kohtus lordide Russelli ja Palmerstoniga ning hertsog Wellingtoniga. Jutuajamine Foreign Office peaga oli üpris lakooniline: mõlemad vestluskaaslased rääkisid üldistest asjadest Kreekas, Pärsias jne., avamata oma kaarte. Hulga huvitavam oli mõtetevahetus Inglismaa peaministriga.

Muuseas, lord Russel tõestas Inglismaa seaduslikku õigust nõuda Itaalia valitsustelt hüvitust Inglismaa alamatele, Itaalias toimunud segaduste ajal, tehtud kahjude eest. Parun Brunnovil oli lord Palmerstonile keerukas teatada, et ta leiab Inglismaa alamate pretensioonid olevat täiesti „väljakannatamatud“, kuna nad seavad end kõikjal seadustest kõrgemale. Kuid Venemaa saadik kasutas ära juhust, et meenutada Inglismaa peaministrile Venemaa alamate pretensioonidest, kes kannatasid märkimisväärsed kahjusid ajal, mil Inglismaa laevastik blokeeris Kreeka kaldad. Vastuseks aga meenutas Russel Inglismaa alama pretensioone, kelle laev oli hõivatud Mustal merel Venemaa sadamas.

Parun Brunnov, raasugi häbenemata, vastas lord Russellile: „Ma arvan, et ma tunnen teid piisavalt hästi, selleks et ette näha seda, et kui me teile varem maksame, te panete meie rahad taskusse, misjärel, kui meie nõuame teilt austada meie pretensioone, nii nagu meie austasime teie omi, teie keeldute igasugusest maksimisest. Kooskõlas teie moraalile ja tavadele, ma tean seda väga hästi, sellistel juhtudel ei ole mingit vastastikulisust“. Lord Russel, vastuseks Venemaa saadiku avameelitsemisele, naeratas heasüdamlikult.

Parun Brunnov kasutas ära Inglismaa esimese ministri heatahtlikku suhtumist, et küsida temalt: mida tal on öelda oma Valitsejale lord Palmerstoni suhtes? Kas võib loota, küsis ta, et viimase aja sündmused rahustaksid lord Palmerstoni ja sunniks teda olema enam ettevaatlik ning mõõdukas?

Selle peale lord Russel vastas: „Poolehoid jääb samasuguseks, kuid ma arvan, et maneer muutub paremaks“.

Siis parun Brunnov hakkas tõestama peaministrile lord Palmerstoni välispoliitika terviklikku ohtlikust. Lord Russel nõustus temaga ja ütles: „Ma tean seda väga hästi. Meid ähvardas oht“. Kui aga Venemaa saadik väljendas Inglismaa peaministrile, et ainult temale on Inglismaa tänuvõlgu rahu säilumise eest ja et teine kord ei tasuks saatust proovile panna, hüüatas lord Russel: „Mida te tahate. Ma ei saanud teda hüljata. Minu, kui kabineti juhi au oli riivatud. Ma pidin jagama temaga vastutust tegude eest, millise eest vastutas kogu valitsus. Kuid ma olen teiega nõus, et risk oli suur. Parem olnuks mitte riskida“.

Hulga avameelsemalt väljendus suurekaliibriline hertsog Wellington parun Brunnovile enne ta Inglismaalt ärasõitu. Hertsog kurvastas südamlikult Inglismaa rahva demoraliseerumise üle ja ennustas lähimas tulevikus kõikvõimalikke hädasid. Kuid erilise energiaga ta väljendus lord Palmerstoni Inglismaa poliitikale hukutava mõju suhtes. Ta jagas Inglismaa peaministri veendumust, et lord Palmerston muutub edaspidi ettevaatlikumaks. Kuid tema iseloom ei muutu kunagi. Eaka Inglismaa kangelase sõnade järgi jälitab lord Palmerstoni mõte, et ta on kutsutud olema teiseks Georges Canninguks. Sarnaselt sellele, nagu Canning pühendus ainsale eesmärgile: teha ümber 1814 ja 1815 aastatel lord Castelreaghi poolt loodud Euroopa poliitiline süsteem, sarnaselt sellele valdab lord Palmerstoni leegitsev soov korraldada ümber suurte kontinentaalsete

riikide vastastikused suhted. Vaat miks ta isegi rõõmustas prints Metternichi Austriast eksiili saatmise üle.

Kuid Venemaa saadikut huvitas eriti küsimus: kas tõesti lord Palmerston mitte kunagi valitsust ja parlamenti ära ei tüüta ning jääb alaliseks ministriks? Ta esitas selle küsimuse hertsog Wellingtonile otse. Viimane aga andis temale järgmise vastuse:

„Asjade seis, niivõrd kui see puudutab Palmerstoni, on täiesti ebatavaline. Kuninganna on ta ära tüüdanud; prints Alberti ta tüütas ära; lord Russelli ta tüütas; lord Lansdowne aga ta tüütas veelgi enam kui kõiki teisi. Lordide koja ta tüütas ära. Ainiti, te näete, et Saadikutekojas asuvad radikaalid Palmerstoni poolel. Nende poolt osutatav toetus tekitab õudust teiste kabineti liikmete hulgas. Viimane kaoks, kui ta ohverdaks Palmerstoniga. Ministrid-Whigid teavad seda ja neil ei ole mehisust, et riskida. Vaat, selline on asjade seis, selline nagu see on. Te võite mind uskuda“.

„Ma räägin seda teile!“ - ütles paatosega hertsog Wellington. (Донесение бар. Бруннова от 8-го (20-го) сентября 1851 г.).

Meie veendumine üpris varsti, et, vaatamata oma sügavale vanusele, Waterloo lahingu kangelane mõistis hämmastavalt õieti Inglismaal asjade olukorda ning üpris õnnestunult iseloomustas lord Palmerstoni ning lord John Russelli kabinetti. Kui viimane, viimaks, 1851 aasta lõpus, otsustas sundida lord Palmerstoni esitama errumineku palvet, suutis ta aga ise püsida oma ametikohal vaid mõne kuu ning pidi ka ise erru minema.

Hertsog Wellington iseloomustas samuti väga õnnestunult paljusid Inglismaa siseelu nähtusi. Nõnda, näiteks, ta ei kiitnud üldsegi heaks Inglismaa valitsuse ja rahva käitumist poliitilistesse emigrantidesse suhtumisel, kes olid päevakangelased ja kasutasid Inglismaal piiramatult varjupaigaõigust. Tuntud Itaalia revolutsionäär Mazzini andis Inglismaal välja avalikud laenu-kirjad 10 miljonile frangile, et osta relvi Itaalias uue ülestõusu korraldamiseks. Ungari diktaator Kossuth teostas triumfaalse ringkäigu mööda kogu Inglismaad ja oli niivõrd populaarne, et üks Inglismaa rikas põllumajandustootja ((riche fermier, арендаторъ)) tõi Türgi suursaadikule Mussurus-Pachale suure ((rasvase, жирную)) sea, palvega saata see Sultanile, inglaste poolseks tänumärgiks, selle eest, et ta suhtus humaanselt Kossuthisse! Suursaadikul oli väga raske veenda kangekaelset ja suuremeelset inglasi selles, et Sultan, kui moslem, selliseid mittepuhtaid loomi, nagu siga, ei söö. (Письмо бар. Бруннова от 12-го (24-го) декабря 1851 года).

On mõistetav, et Keiser Nikolai I oli hertsog Wellingtonist veel enam pahandatud piiramatust varjupaigaõigusest, millist osutas Inglismaa kogu maailma poliitilistele agitaatoritele. Parun Brunnovile oli mitmeid kordi tehtud ülesandeks protesteerida energiliselt Inglismaa valitsuse sellise teguviisi vastu. Ta pidi pöörama viimase tähelepanu nende poolse rahvusvahelise õiguse kisendavale rikkumisele sellega, et ta muudab Inglismaa territooriumi ohutuks varjupaigaks kõigi maade vandenõulastele. Ta pidi meenutama lord Russellile, et Inglismaa ise teab, millist kahju tekitavad temale Ameerika Ühendriigid Iirlastele piiramatul külalislahkuse osutamisega. Kui 1848 aastal iirlased-mässajad, kes sõitsid Ameerikast Iirimaale, hakkasid mässama, siis Inglismaa valitsus protesteeris energiliselt Washingtonis ameerika varjupaigaõiguse vastu. Euroopa kontinentaalsetel riikidel on õigus nõuda Inglismaalt seda sama, mida ta ise nõudis Ameerika Ühendriikidelt. (Депеши гр. Нессельроде к бар. Бруннову от 28-го сентября 1850 г. и 10-го ноября 1851 года).

Kõik need Keiserliku valitsuse energilised esildised aga ei avaldanud lord Palmerstonile vähimatki mõju. Vastupidi, need pigem kinnitasid tema poolt vastu võetud süsteemi poliitilistesse emigrantidesse suhtumisel, andes temale meeldiva võimaluse pidevalt häirida ja pahandada kontinentaalseid konservatiivseid valitsusi üldse ja eriti Venemaa oma.

Varjupaigaõiguse küsimuses püsis Inglismaa kuni viimase ajani palmerstonlikus vaatepunktis ja läks tarvis dünamiidikute põrgumasinaid, et sundida teda muutma oma armastatud piiramatut Inglismaa külalislahkuse teooriat.

Sellistel asjaoludel mõtete vahetus, millisesse asus Keiser Nikolai I uue ametisse nimetatud Inglismaa suursaadiku sir Hamilton Seymouriga, varjupaigaõiguse suhtes, ei saanud omada mingit praktilist tulemust. See ametisse nimetamine toimus 1851 aastal, peale lord Blumfieldi erruminekut. Sir Hamilton Seymour alustas oma karjääri lord Castelreaghi ajal ja tal oli eriline au kuninganna

Viktooria silmis, kes valis ta ise S-Peterburi ametipostile. Lord Palmerstoni kandidaadiks oli lord Cowley.

Parun Brunnov iseloomustas oma valitsusele sir Hamilton Seymouri, kui „Inglismaa vana kooli diplomaati“, kes on võrreldamatult parem uuest koolkonnast. (Донесение бар. Бруннова от 12(24-го) февраля 1851 года).

Parun Brunnovil ei õnnestunud Londonis sir Hamilton Seymouriga lähemalt tutvuda. Kuid olles 1851 aasta sügisel S-Peterburis puhkusel, ta võis isiklikel vestlustel uue Suurbritannia suursaadikuga tema suhtes tekkinud oma esialgset arvamust kontrollida.

Rääkides, et parun Brunnov asus 1851 aasta sügisel puhkusel, peale kümneaastast vahetpidamatut Londonis viibimist, tuleb meil nentida, et see puhkus oli täiesti omapärase iseloomuga. Parun Brunnovil ei olnud ette määratud puhata ning logeleda, kui täiesti selle ära teeninud diplomaat. Riigikantsler pöördus S-Peterburis tema poole ettepanekuga, et ta esitaks paberil oma mõtted kõigist selle aja peamistest poliitilistest küsimustest. Tõele au andes, krahv Nesselrode oskas ära kasutada nende andekate ja haritud inimeste teeneid, kelle ta oli valinud oma lähimateks kaastöötajateks ((collaborateurs, toetajad)).

Parun Brunnov koostas kõigi jooksvate poliitiliste asjade kohta terve rea erakordselt huvitavaid memosid. Tema memod olid pühendatud järgmistele: Taani, Kreeka, Ida-, Saksamaa, Egiptuse, Pärsia, Prantsusmaa jt. -küsimuste käsitlemisele. Kõigis oma aruteludes parun Brunnov väljendub tema talent ning soliidne haritus. Tema memodes kohtab suurt hulka teravmeelseid võrdlusi ning sügavamõttelisi arutlusi, millised ei ole kaotanud oma tähendust isegi käesoleval ajal.

Nii, rääkides Taani küsimusest, parun Brunnov märgib teravmeelselt: „Iga asi muutub hulga kergemaks, kui sellega vaid vähesed tegelevad. Taani küsimuse kogu õnnetus seisneb selles, et liiga palju nõunikke püüavad korraga seda sasipuntrat harutada“.

Aga kui palju nõunikke tegelevad kurikuulsa Ida-küsimusega ning püüavad seda kõigest jõust sassi ajada?...

Teises memos parun Brunnov käsitleb üpris põletavat Prantsusmaa Vabariigi tuleviku ning Inglismaa prints Louis Napoleoni suhtumise küsimust. Tema sõnade järgi, Inglismaa ministrid ei uskunud Prantsusmaa Vabariigi pikka iga ning ennustasid prints Napoleoni volituste kestuse ajaks 10 aastat. Nad on rahul Prantsusmaa ajutise rahulikkusega ega mõtle vähimatki tuleviku peale. See on iseloomulik Inglismaa administratsioonile, millise eesotsas asub peaminister, kes võib arvestada riigi juhtimisel mitte enama kui 5 aastase ametiajaga.

„Sellise mõtteviisi puhul“, jätkab parun Brunnov, „seisneb miski piiratud ja sügavalt egoistlik – mis peab olema vastik meie kabinetile, millise eesmärgid on suunatud tulevikku, kuna meie võim teadvustab oma alalisust. Siit tulenebki mõlemates maades vaatepunktide erinevus, millistega tuleb arvestada tuleviku juhtumite kaalutlemisel“.

„Valitseja“, arutleb sügav-põhjalikult parun Brunnov, „vaatab seda tulevikku, kui moraalselt vastutust, milline lasub tema südametunnistusel, kuna Jumalik Ettenägelikkus usaldas temale selle tuleviku. Inglismaa kabineti pea, seevastu, täidab oma ministri kohust ainult aja kestel, milline on temale piiratud parlamendi aruteluga antud tähtjaks. Sellest vaatepunktist, on kõik ajutine, kui vaid see ei kutsuks esile mingit vältimatut ohtu, rahuldab Inglismaa esimest ministrit selles mõttes, et ta piirab, ajutiselt, tema vastutust rahva ees. See kaalutus, nagu ma ütlesin, tuleneb konstitutsioonilise valitsuse olemusest endast. See moodustab ühe tema puudustest, kuna ta asetab riikliku- asemele isikliku -poliitika“.

„Pidades silmas mõjuvaid kaalutlusi, on Inglismaa ministreid raske sundida selgitama selles suhtes, mida nad mõtlevad sellel või teisel ette tuleva juhtumi puhul“.

Me esitasime parun Brunnovi sõnad tervikuna, sest et me näeme neis, Venemaa ja Inglismaa poliitika eesmärkide ja vahendite suure erinevuse, milline eksisteeris alati, väga õiget psühholoogilist analüüsi. Venemaa valitsuse loomulik soov rebida loor tulevikult ja haarata oma vaatevälja kogu poliitiline horisont pörkus alati Inglismaa valitsuse juures avaliku kahtlustamise ning kindla otsustavuse vastu, elada tänases, mitte homses päevas. See Suurbritannia riigimeeste vankumatu vaen kõigi avarate poliitiliste kombinatsioonide vastu tekkida võivate juhuslikkuste tingimustes, selgitab nende vahelise vastastikuse mõistmise võimatust, ühest küljest ja Vene

riigitegelaste vahel, teisest küljest. Nõnda õieti parun Brunnovi poolt märgatud Inglismaa poliitikat iseloomustav eripära selgitab täiesti lihtsalt ebatõenäolist muljet, millist tekitas Inglismaal Keiser Nikolai I avameelitsemine jutuajamisel sir Hamilton Seymouriga 1853 aastal Ottomani Impeeriumi tuleviku suhtes. Venemaa Tsaari avameelsus ajas kimbatusse ja hämmastas Inglismaa rahvast ning valitsust, kes nägid Ottomani Impeeriumi tuleviku suhtes tehtavates kombinatsioonides Tsaari otsustavust kutsuda esile Ida-küsimuse lahendamine Türgi Venemaa poolse allaneelamise mõttes.

1851 aasta hilissügisel naases parun Brunnov uuesti oma ametipostile Londonis, aga detsembris oli lord Palmerston lord Russelli poolt sunnitud kabinetist lahkuma. See sündmus avaldas suurt vastukaja. Lord Palmerston ise oli pahameelest endast väljas: ta rääkis kõigile, et peaminister pettis teda, ajas minema ja solvas. Tema radikaalidest koosnev partei oli samuti ärritatud ja kuulutas sõja lord Russelli kabinetile, kellel ei olnud mingeid illusioone, rääkides parun Brunnovile: „Hästi, me peame lõpetama meie lahingu, nii nagu suudame“.

Lord Palmerston ei varjanud oma pahameelt, ega usku, et ta ei ole veel oma rolli lõpetanud. Kuninganna Viktoriale ta oli üpris ebasümpaatne ja selle pärast ta sundis teda Windsori lossis üle tunni ootama, et anda üle välisministeeriumi Riigisekretäri pitsat, aga lõpuks, ta ikkagi ei tulnud. Kui ta aga jättis hüvasti Foreign-Office ametnikega, oli ta suurepärasel tuju, sest et, vana teenistuja Addingtoni sõnul, „ta mõistis väga hästi, et see põlgus on temale hüppelauaks ning see annab temale võimaluse mägida peategelast, mitte kõrval-rolli“.

Seda, et Addington ei eksinud, tõestas 1854 aasta. Kuid parun Brunnov, seevastu, veenas Riigi-kantslerit, et lord Palmerston hakkab olema viimane inimene, kellele kuninganna enda juurde kutsub, et anda talle üle Inglismaa peaministri pitsati. (Письмо бар. Бруннова к Государственному Канцлеру от 19-го (31-го) декабря 1851 года).

Lootuses, et lord Palmerston lahkus lõplikult lavalt, pidas parun Brunnov vajalikuks esitada oma valitsusele selle riigitegelase üksikasjaliku nekroloogi! Viimase iseloomustus, milline oli kirjutatud andeka parun Brunnovi sulega, on üpris huvitav ja isegi väga õpetlik.

Vaat milles see seisnes.

Kõigist Inglismaa riigitegelastest vahetas lord Palmerston kõige tihedamini oma kolleege ning ka oma printsiipe. Ta oli 1851 aastal 67 aastane. 1809 aastal ta oli juba Sõjaminister ning hiljem mitmeid kordi Välisminister.

„Temas oli“, kirjutas parun Brunnov, „kaks tunnet, millised olid täiesti erinevad ning teineteisega täiesti mittesarnased. Üks – eraisik. Kui selline, ta oli armastusväärne, meeldiv, ustav sõber, oma perekonnale siiralt pühendunud, asjades aus ja korralik ning sõnapidaja. Täiesti teine – avalik tegelane. Kui selline, ta oli ülimal määral läbi imbunud võimutsemise vaimust. Tema veendumusel, on vaid Inglismaa üksi loodud maailma üle valitsema. Kõik pidi sellele kirele alistuma, millisele ta tõi ohvriks kõige-kõrgeimad kaalutlused, millised olid seotud ühiskondliku korraga“.

„Sõnad: „civis romanus“ ((Rooma kodanik)) ei olnud tema huultel tühjad sõnad“.

„Tuntud Machiavelli ütlus: „Divide et impera“ ((„Jäga ja valitse“) tõlkis lord Palmerston sõnadega: „Häirige maailma ja teie hakkate selle üle valitsema!“ Ja tõesti, hoides ülal kontinentaalsete riikide vahelist ärevust, oli lord Palmerstonil võimeline neile oma tahet peale suruma ning ka tema juhiste järgi tegutsema sundima.

„Isiklikus vestluses“, jätkab parun Brunnov, „ta oli selge, napsõnaline ja peagu alati väga osav. Vaidlus ta alustas ise harva. Ta seadis oma vestluskaaslase olukorda, mil see pidi algatuse enese peale võtma. Siis ta kuulas väga tähelepanelikult: püüdis kinni temale esitatud põhjenduste nõrgad küljed ja materdas neid ühekaupa. Dialektika, enam osav, kui loogiline, moodustas tema peamise jõu“.

Lord Palmestoni suur populaarsus oli saavutatud tema kui Inglismaa au ja väärikuse energilise kaitsja kuulsusega.

Lõpuks, parun Brunnovi sõnul, mitte ükski välisminister ei oma oma südametunnistusel niipalju rikutud reputatsioone ja rikutud karjääre, kui Palmerston. Ta muutus kurvaks vürst Lieveni poliitilise elu viimased aastad; ta lühendas krahv Matuszevici elupäevi; ta tuhmistas krahv Pozzodi-Borgo kõrget mõistust; ta kurnas ära prints Talleyrandi uskumatu kannatuse ja sundis tema

lahkuma oma Londoni ametipostilt; ta oli marssal Sebastiani Londonist äraikutsumise ning Guizoti lüüasaamise põhjustajaks.

Vaat, mis oli kõigi Londonis asuva diplomaatilise korpuse liikmete üldise rõõmu selgituseks peale lord Palmerstoni langemist. Kuningas Frederic Guillaume III oli sügavalt õigus, öeldes 1839 aastal parun Brunnovile, kes suundus oma ametipostile Londonis: „Kartke lord Palmerstoni. See inimene on kohusetundetu“.

Selline oli huvitav iseloomustus, millise tegi parun Brunnov lord Palmerstoni kohta 1851 aasta detsembris. Ei ole kahtlust, et see andekas Venemaa diplomaat pidas auväärset lordi täiesti „mahamaetuks“, kellest ei saa teisiti rääkida, kui ühiskondlikult tegevusväljalt alatiseks lahkunud inimesest. Ülalesitatud iseloomustus võis täielikult asendada lord Palmerstoni nekroloogi.

Kuid üpris varsti tõestasid asjaolud parun Brunnovile, et ta eksis selles suhtes kõvasti. Veebruaris 1852 aastal purustas lord Palmerston lord Rosselli ministeeriumi, milline pidi oma ametiposti üle andma lord Derbyle. Foreign Offise ülema ametikoht oli antud lord Malmesburyle, kellel ei olnud oma keerukate kohustuste teostamiseks mitte mingit ettevalmistust.

Parun Brunnov oli lord Derbyst vaimustuses, kellest ta kirjutas Riigi-kantslerile, et ta on „avameelne kuni mittetagasihoidlikkuseni, aus kuni kangekaelsuseni ja julge kuni vahvuseneni“. Selle meelitava iseloomustuse kinnituseks Venemaa saadik esitab järgmised lord Derby sõnad, millised olid öeldud temale peale esimest kestvat vestlust.

„Olge alati kindel, et saate toetuda minu avameelsusele. Kui ma hakkam teile oma mõtteid väljendama, ilma fraasideta ((väljend; lause; sisuta väljend; lõpetatud muusikaline mõte Vs.)), siis võib juhtuda, et ma ütlen teile mõnikord ilma mõistukõneta tõtt. Teie vabandage mind ja ärge mind selle eest laitke. Minuga on teil, vähemalt see kasu: ma ei püüa teid kunagi petta“. (Донесение бар Бруннова от 16-го(28-го) февраля 1852 года).

Tõele au andes tuleb lord Derby kohta öelda, et ta kogu oma hiilgava karjääri jooksul jäi ka tegelikult eeltäheldatud sõnadele, millised ta 1852 aastal ütles Venemaa esindajale Londoni õukonna juures, truuks.

Kui teisest küljest, ta jäi samuti truuks Inglismaa poliitika traditsioonidele ning oli läbi imbinud sügavast austusest toimunud faktidesse. Selline lord Derby välispoliitika suund tuli täiesti reljefsest esile sel ajal Prantsusmaal toimunud sündmuste suhtes.

Keiser Nikolai I ei omanud mingit poolehoidu prints Louis Napoleoni suhtes. Kuid ta lootis, et prints, saades Prantsusmaa Vabariigi presidendiks, hoiab Prantsusmaal sisemist korda ja hoiab ära uue revolutsiooni. Valitseja püüdis igasuguste põhjendustega veenda prints Napoleoni ümber, et ta ei taastaks Prantsusmaal Keiserriiki, kuna sellisel juhtumil oleks rikutud Pariisi traktaadi teine artikkel, millisega keelati ühe Napoleonidest Prantsusmaa troonile naasemine. Keiser Nikolai I meeldis erakordselt hertsog Wellingtoni huvitav ütlus prints Louis Napoleoni kohta, kuid ta teadis, et Inglismaa valitsus annab printsile järgi kõiges, kui ta muutub edukaks.

Vaat, mida ütles Waterloo lahingu kangelane parun Brunnovile Prantsusmaa Vabariigi prints-presidendi kohta:

„Te näete, et ta hukutab enda. Ta soovib jäljendada oma onu. Seda ta ei suuda. Ta ei ole sõjaväelane. Ta, peale selle, ei suuda Prantsusmaad rahuldada. Tema onu suutis seda teha, kuna tema rahaasjad olid – röövimine. Ta ei avalikustanud Monitoris oma eelarvet. Ta riisus Euroopat. Aga seda tema vennapoeg teha ei saa, kuna ta ei oska armeed juhtida. Ta ei saa teha armee juhtimist ülesandeks oma kindralitele, sest siis ta hakkab neid selle eest kadestama. Vaat, miks ma räägin, et ta hukutab enda. Sellisel juhtumil tuleb oodata Prantsusmaal uusi rahutusi... Seepärast on hädavajalik, et Euroopa jääks ühtseks. Vajalik on liit, vana hea liit. Kui see luuakse, siis hoitakse Prantsusmaa vaos. Teist pääseteed ma ei näe. Mis aga puudutab Louis Napoleoni, siis kas saab temast Keiser või ei saa, läheb ta ikkagi oma hukule vastu“.

„Pöörake tõsist tähelepanu sellele, mis ma teile ütlen“, ütles pidulikult hertsog Wellington. „Selleks, et olla piiramatu Valitseja, peab ta *olema õiguse järgi oma enda õigusel*. Teisiti ta ei saa olla. Prantsusmaa ei luba Louis Napoleonil teda isevalitsuslikult juhtida, sest et ta ei tunnista temal sellise õiguse olemasolu. Ta on harjunud konstitutsioonilise valitsemise vormiga. Ta pöördub sellele

tagasi... Ta on väsinud ja alistub. Kuid kaua see ei kesta... Keisririik ilma tõelise Keisrita – see on nimetus, mis kedagi ei kõneta“. (Донесение бар. Бруннова от 14(26) 1852 года).

Keiser Nikolai I ei saanud jätta tunnistamatta suure Inglismaa riigimehe sõnades peituvat tõde, kes prohvetlikult nägi ette 1870 aastal Prantsusmaal toimunud katastroofi teise Keisririigi langemisega ja Napoleon III ja kogu tema dünastia troonilt kukutamisega. Kuid 1852 aasta alguses võis Euroopale oodata vaid uusi ärevusi prints Louis Napoleoni poolt Vabariikliku Prantsusmaa võimu endale haaramise tõttu. Lääne-Euroopa ühiskondlik arvamus oli veendunud, et Prantsusmaa uus valitseja, selleks, et pöörata rahva silmad eemale siseasjadest, pöörab ta nende tähelepanu rahvusvahelistele asjadele. Kõik ootasid Prantsusmaa rünnakut Inglismaa, või Belgia, või Saksamaa vastu.

Keiser Nikolai I kartis aga kõige rohkem Belgia ründamist ja teatas Londoni kabinetile, et Venemaa 60,000 inimesest koosnev armee on valmis Belgia kuningriigile, Prantsusmaa vastu, appi minema. Samas ta väljendas lootust, et Inglismaa saadab samuti oma väed hertsog Wellingtoni, kelle nimi üksi on väärt tervet armeed, juhtimisel, Belgiasse.

Ainiti, väljendanud sellist suuremeelset valmisolekut kaitsta Belgia kuningriigi igavest neutraalsust, Keiser Nikolai I märkis õiglaselt, et kui see riik ise annab kallaletungiks seadusliku põhjuse, siis suurriigid-käendajad ei ole kohustatud tema neutraalsuse eest välja astuma. Igavene neutraalsus ei ole „karistamatus patent“. Teisest küljest, kui oletada, et iga riik, millisel on Belgia vastane pretensioon, võib omavoliliselt otsida endale rahuldumist, siis sellisel juhtumil muutub igavene neutraalsus viirastuseks, millisel ei ole mitte mingit reaalselt tähendust. Vaat, miks Prantsusmaa ja Belgia vahelise kokkupõrke juhtumil, peab viimane pöörduma käendaja-riikide sõbraliku vahenduse poole.

Keiserliku valitsuse arvates, on Prantsusmaa poolne Belgia ründamine võrdjõuline Prantsusmaa poolsele Euroopa ründamisega ja seepärast see hakkab olema üleüldise sõja signaaliks. (Депеша гр. Нессельроде от 4-го (16) марта 1852 года).

Inglismaa valitsus kuulas suure tähelepanuga kõik need Venemaa nimel tehtud energilised esildised ära ja jagas neid kartusi Belgia igavese neutraalsusega kuningriigi saatuse suhtes täielikult. Kuid ta ei pidanud võimalikuks vastu võtta mingi kohustus või osaleda viivitamatus meetmete võtmise küsimuse lahendamises, millised on esile kutsutud Prantsusmaa Vabariigi prints-presidenti sõjakate kavadega. Ta tunnistas enam mõistlikuks sündmuste äraootamist.

Keiser Nikolai I oli veel ka teisel põhjusel rahulolematu Inglismaa poliitikaga. Juba 1852 aasta alguses, kohe peale 2 detsembri 1851 aasta riigipööret, levis Euroopas veendumus, et Prantsusmaa Vabariigi prints-president kuulutab enda Prantslaste keisriks. Venemaa valitsusele oli erakordselt tähtis teada, kuidas suhtub Inglismaa sellisesse prints Louis Napoleoni sammu.

Kolm Põjariiki: Venemaa, Austria ja Preisimaa leppisid omavahel kokku, et tunnustavad Louis Napoleoni keisri tiitlit, kui viimane ei riku sõlmitud traktaate ja ei tuleta tiitlist mitte mingeid tagajärgi. (Депеша гр. Нессельроде к бар. Бруннову от 15-го (27-го) мая 1852 года).

Inglismaa valitsus nõustus Venemaa omaga selles, et on soovitav saada prints Louis Napoleonilt tunnistus tema otsustavuses austada sõlmitud rahvusvahelisi kohustusi. Ta samuti pidas võimalikuks teda sundida allkirjastama rahvusvahelist konventsiooni, milline kinnitab sellist kohustust. Ainiti, lord Derby ei nõustunud mitte kuidagi konventsiooni sõlmimise eeltingimuseks prints Louis Napoleoni keisri tiitli tunnistamise seadmist. Ta tahtis esmalt tunnistada seda tiitlit, kui toimunud fakti, aga seejärel asuda keiser Napoleoniga läbirääkimistesse projekteeritud konventsiooni suhtes.

Sellise arvamusena ei saanud aga Keiser Nikolai I leppida, ja sellel juhtumil ta pidi veel kord veenduma, kui võrd sügavale on Inglismaa riigimeestes juurdunud juba toimunud faktide jõu ees kummardamise harjumus.

Me naaseme veel Venemaa ja Inglismaa vahelise, end Prantsusmaa Vabariigi prints-presidentist Prantslaste Keisriks kuulutamise suhtes peetavate diplomaatliste läbirääkimiste juurde.

Lõpetuseks jääb alljärgneva rahvusvahelise akti suhtes lisada, et see ei ole miski muu, kui Londonis sõlmitud Taani monarhia puutumatus (Nr.453) protokollis enam pidulikumas vormi panek.

*

Tema Püha ja Lahutamatu Kolmainsuse nimel.

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, T. M. Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas, Prantsusmaa Vabariigi Prints President, T. M. Preisimaa Kuningas, T. M. Ülevenemaaline Keiser ja T. M. Rootsi ja Norra Kuningas, pidades silmas, et Taani monarhia tervikuna hoidmine, milline on seotud Euroopa tasakaalu üldiste huvidega, kujutab endast rahu hoidmiseks suurt tähtsust ja et otsused, millisega kooskõlas käesoleval ajal T. M. Taani Kuninga valitsuskepi alla ühendatud valduste pärandamine tunnistatakse edasi minema meessoost järeltulijate kaudu, välistades naised, mis on parimaks vahendiks et tagada selle monarhia terviklikkus, otsustasid, Tema Taani Majesteedi kutsel, sõlmida traktaat, et anda seda puudutavale pärandamise korra sätetele, Euroopa poolse tunnistamise akti kaudu, uus kindluse käendus.

Selle tulemusel Kõrged Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, auväärse Jacques Howardi, Malmesbury krahvi, Ühendkuningriikide Peeri, T. Briti M. Salanõukogu auväärse liikme ja T. Briti Majesteedi Välisministeeriumi Riigisekretäri; T. M. Austria Keiser Ungari ja Böömimaa Kuningas parun Louis Charles de Kübecki, Venemaa Püha Anan teise järgu jt. ordenite kavaleri, Tema Keiserliku ja Kuningliku Apostelliku Majesteedi asjuri T. Briti Majesteedi Õukonna juures; Prantsusmaa Vabariigi Prints President krahv Alexandre Colonna, Walewski krahv, rahvusliku Au-leegioni ordu kommodoori jt., Prantsusmaa Vabariigi suursaadiku T. Briti Majesteedi juures; T. M. Preisimaa Kuningas Chretien Charles Josie Bunseni, Punase Kotka ordu kommodoori jne, T. M. Preisimaa Kuninga Tegev-salanõunikum oma erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures;

T. M. Ülevenemaaline Keiser parun Filipp Brunnovi ((Philippe de Brunnow, Филиппа Бруннова)), Püha Aleksander Nevski briljantidega kaunistatud ordenite jt kavaleri, oma Salanõuniku, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri t. Briti Majesteedi juures;

T. M. Rootsi ja Norra Kuningas parun Jean Gothard Rehauseni, Püha Olafi ordu kommodoori, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures;

ja T. M. Taani Kuningas Christian de Bille, Daneborgi ordeni Suure Risti kavaleri jt. , oma kammerhärä, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures; kes, peale oma volikirjade vahetust, millised leiti olevat ettenähtud vormis olevad, leppisid kokku alljärgnevates artiklites:

Artikkel I.

Võttes tõsise tähelepanu alla oma monarhia huvid, T. M. Taani Kuningas, Tema Kuningliku Kõrguse kroonprints ja oma lähimate magnatide nõusolekul, kellel on pärimise õigus Taani-Kuningliku seaduse järgi, samuti nii nagu nõustudes T. M. Ülevenemaalise Keisriga, kui Holstein-Gottorpi õukonna vanema haru pea, kuulutas oma soovist määratleda oma riikides pärandamise kord sellisel viisil, et Taani Kuningas Frederic III otse liinis meessoost järeltulijate puudusel, läheks ta kroon üle T. M. Prints Christian de Slesvig-Holstein-Sonderbourg-Glücksbourgile ja tema järeltulijatele, kes sündinud selle prints abiellust T. M. printsessi Louise de Slesvig-Holstein-Sonderbourg-Glücksbourgiga, sünnilt Hesse Printsessiga, esmasünni korras, meessoost isikult meessoost isikule. Kõrged lepingulised pooled, tunnistades eesmärkide tarkust, kehtades ülal

mainitud juhtumil selle otsuse vastu võtmist, kohustuvad üksmeelselt, kui ettenähtav juhtum ka tegelikult saabub, tunnistada T. M. Prints Christian de Slesvig-Holstein-Sonderbourg-Glücksbourgi ja tema alaneva otseliinis meessoost järeltulijad tema abielust eelmainitud printsessiga, kõikide riikide, millised asuvad praegu T. M. Taani Kuninga valitsuskepi all, pärimise õiguse.

Artikkel II.

Kõrged lepingulised pooled, tunnistades Taani monarhia terviklikkuse printsiiibi alaliseks, kohustuvad arvesse võtma järgnevaid ettepanekuid, milliste juurde pidas T. M. Taani Kuningas vajalikuks pöörduda, kui, Jumal hoidku selle eest, katkeb T. M. Prints Christian de Slesvig-Holstein-Sonderbourg-Glücksbourgi aabelust T. K. Printsess Louise de Slesvig-Holstein-Sonderbourg-Glücksbourg, sünnilt Hesse printsessi abielust meessoost otseliini katkemine muutus vältimatuks.

Artikkel III.

Seejuures mõistetakse, et T. M. Taani Kuninga ja Saksamaa Liidu vastastikused õigused ja kohustused Holsteni ja Lauenbourgi hertsogiriikide suhtes, millised on kehtestatud 1815 aasta Liidu-aktiga ja eksiteeriva liiduõigusega, ei saa käesoleva traktaadiga rikutud.

Artikkel IV.

Kõrged lepingulised pooled jätavad enesele õiguse edastada käesolev traktaat teistele riikidele teadmiseks ning kutsuda neid sellega liituma.

Artikkel V.

Käesolev traktaat ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis kuue nädala pärast või kui võimalik, siis ka varem.

Selle kinnituseks jne.

See juhtus Londonis, 8. mail 1852 aastal.

(L.S.) Malmesbury. (L.S.)Rehausen. (M.П.)Мальмсбэри. (M.П.)Рехаузенъ.

(L.S.)Kubeck. (L.S.)Bille. (M.П.)Кюбекъ. (M.П.)Билле.

(L.S.)A. Walewski. (M.П.)А.Валевский.

(L.S.)Bunsen. (M.П.)Бунзенъ.

(L.S.)Brunnow. (M.П.)Брунновъ.

Konverentsi protokoll, milline pidas istungit Foreign Offices 8. mail 1852 aastal.

Kohal viibisid: Austria, Taani, Prantsusmaa, Suurbritannia, Preisimaa, Venemaa, Rootsi ja Norra volinikud.

Volinikud kogunesid istungile, nii nagu oli otsustatud selle suhtes 28 aprillil toimunud nõupidamisel.

Austria volinik teatas tema poolsete volituste saamisest, milliseid ta oli oodanud.

Nii nagu samamoodi ka Preisimaa volinik oli varustatud tema poolt nõutatud volitustega, siis kohalviibijad asusid traktaati allkirjastama, millise sõnastus oli kindlaks määratud eelneval istungil.

Taani volinik väljendas oma Õukonna nimel, tänutundeid, millised oli esile kutsutud tema osutatud sõbralike Riikide poolse kaasosalusega, et aidata kaasa nõnda suure tähtsusega Taani monarhia terviklikkuse säilitamisele.

Ta kasutab käesolevat juhust, et tänada kõiki volinikke nende armastusväärse abi eest nõnda soovitava ja nõnda kasuliku, Euroopa rahu kindlustamiseks vajaliku, tulemuse saavutamisel.

Nr.455.

1852 a. 8. (20.) november. Londoni traktaat, milline käsitleb Kreeka kuningriigi troonipärimist.

((F. Martensi kommentaar)).

Lord Derby ministeerium eksisteeris üpris lühikest aega, vaatamata peaministri vaieldamatutele riigimehe oskustele. Sellel ministeeriumil, parun Brunnovi sõnade järgi, „pea oli tugevam kui käed ja jalad“. Kuid Venemaa saadik soovis siiralt selle ministeeriumi säilimist, millise pea nõnda kainelt suhtus Euroopa tollasesse poliitilisse olukorda. Parun Brunnov hindas väga selliseid inimesi, nagu lord Derby, Aberdeen, Russell ja Granville, sest et neil ei olnud Venemaa vastu mingit eelarvamuslikku vaenulikkust. Ta hoidis nendega lähedasi suhteid isegi peale nende erruminekut, kuna, ta rääkis Inglismaa kohta, „sellel maal ei või kunagi rääkida: purskkaev ((allikas)), ma ei hakka kunagi sinu vett jooma“. Kahjuks, parun Brunnov unustas selle targa vanasõna täiesti lord Palmerstoni errumineku puhul, kelle kohta ta kirjutas nõnda huvitava nekroloogi. Peale Derby ministeeriumi erruminekut 1852 aasta detsembris, läksid riigiohjad lord Aberdeeni kätte, kes andis lord Palmerstonile siseministri portfelli. Sellisel viisil, lord Palmerstoni erruminek 1851 aastal, olles, lady Pembroke sõnul, „tõeliseks heateoks ja kingiks ta jõulukuuse all“, üldsegi ei lõpetanud Venemaa leppimatu vaenlase riikliku tegevust.

Venemaa esindaja pidi väga hindama väheste Inglismaa riigimeeste poolehoidu tema isamaa suhtes veelgi enam seepärast, et nende arv pidevalt vähenes. Nii, 2.(14.) septembril 1852 aastal suri Walmer Castles, Waterloo lahingu kangelane, hertsog Wellington, olles viimastel aastatel oma särava ja kuulsusrikka elu jooksul Keiser Nikolai I siiraks austajaks. Kaks nädalat enne ta surma külastas teda Suurvürstinna Ekaterina Mihailovna ((Catharine Mikhailovna, Екатерина Михайловна)) koos oma abikaasa, Meklembourg-Strelitzi hertsogiga: nad veetsid 1852 aasta suve Shancleanis, Wighti saarel. Hertsog Wellington ise murdis seal lille ja kinkis siis Suurhertsoginnale. See oli viimane õieke, millise hertsog rebis oma enda käega. Kui ta võttis seinalt maha oma portree, milline oli tema eelkäiate: lordide Northi, Pitti ja Liverpooli portreede kõrval, kes täitsid „viie sadama ülema“ ametikohta, et anda see üle Venemaa Suurhertsoginnale, ta ütles, kurbusenoot hääles, parun Brunnovile: „Ta on tarvis asendada“. (Донесение барона Бруннова от 3(15-го) сентября 1852 года).

Keiser Nikolai I oli eaka hertsog Wellingtoni surmast teate saades sügavalt kurvastatud. Oma Londoni esinaja raportile ta kirjutas ise vene keeles järgmised sõnad: „Väga kahju on austusväärsest vanakesest“! Venemaa armees oli hertsog vanemaks feldmarssaliks ja Kõikgekorgeima korraldusel, oli kogu armees kuulutatud välja kolme päevane lein. Teades hertsog Wellingtoni austustundeid Venemaa Tsaari suhtes, tegid ta pärijad parun Brunnovile ülesandeks, anda Keiser Nikolaille mälestuseks üle hertsogi mõõga ja sule, millisega ta alati kirjutas kirju Keisrinna Aleksandra Feodorovnale ((Alexandra Feodorovna, Александры Феодоровны)).

Kui, peale hertsog Wellingtoni surma algasid Keiserliku ja Suurbritannia valitsuste vahel diplomaatilised läbirääkimised prints Louis Napoleoni poolt Prantsusmaal teostatud riigipöörde suhtes, tuli parun Brunnovil tihti meenutada surnud hertsogi sõnu teise Prantsusmaa Vabariigi ja prints Louis Napoleoni ning tema riigipöörde kohta. Sel ajal paljud teravmeelsed prantslased naersid oma vabariigi üle ja tundsid siiralt kaasa prints Louis Napoleoni poolt taastatud monarhistlikule režiimile. Aleksander Dumas-isalt küsiti 1848 aastal, kui Euroopas märatses

koolera, mis siis juhtub, kui epideemia ilmub Pariisi? Tuntud kirjanik vastas tõsiselt: „Koolera ei tule kunagi Pariisi: ta kardab vabariiki nakatuda“!

Kuid teravmeelsete naljadega, milliseid armastas oma erakirjades parun Brunnov esitada, ei saanud keerukaid päevapoliitilisi küsimusi lahendada. Selliseid küsimusi tekitas pidevalt prints Louis Napoleoni täitmatu võimuiha, kes esmalt kuulutas end Prantsusmaa Vabariigi eluaegseks presidendiks, aga seejärel prantslaste keisriks, tiitliga : Napoleon III“.

Keiser Nikolai I luges selle tiitli tunnistamist täiesti võimatuks, sest et selle Prints Louise Napoleoni puhul tunnistamine oleks olnud võrdjõuline 1815 aasta traktaatidest lahtiütlemisega, millistel põhineb kogu Euroopa rahvusvaheline ülesehitus. Tema arvates neli suurriiki võiksid öelda prints Louis Napoleonile: „Te saate, kui te seda soovite, olla Prantsusmaale Napoleon III. Aga Euroopale – Prantslaste Keiser“.

„Mis aga puudutab Valitsejat“, arendas just esitatud mõtet Riigi-kantsler oma 29 oktoobri 1852 aasta kirjas parun Brunnovile, „tuleb, mis tuleb, kuid ta jääb järjepidevaks. Ta otsustas mitte lahti öelda oma minevikust ja oma venna Aleksandri mälestusest. Poliitilistest kaalutlustest ja armastusest rahu vastu ta tunnistas Prantslaste Keisrit. Kuid Napoleon III – ta ei tunne“.

Riigi-kantsler ei suutnud mõista, millise muu otsuse võiks selles küsimuses vastu võtta Inglismaa, milline kunagi ei tunnistanud isegi Napoleon I. Napoleon III tunnistamine Inglismaa poolt oleks olnud võrdjõuline Trafalgari ja Waterloo täieliku salgamisega. Napoleon III tunnistamine ülejäänud suurte Euroopa riikide poolt tähendanuks „kõige kahetsusväärsemat Mea culpa“ ((Minu süü)), millist üldse võib endale ette kujutada. „Jah, Inglismaa ei tee endale illusioone! Kui Napoleon III saab tunnustatud“, tõestas krahv Nesselrode, „siis kogu 1815 aasta Euroopa läheb Prantsusmaale Caudine kuristiku vahelt“. ((Caudine linna lähedal asuvas, Caudine kahvliks nimetatud mägede vahelises kitsuses said 321 aastal roomlased lahingus rängalt lüüa. „ e. kadalipp“.)).

Kui, jätkas Riigi-kantsler, sellega nõustuvad kõik suured riigid, siis Napoleon III saavutab prantslaste ja kõigi teiste rahvaste silmis ülisuure prestiiži. „Üpris varsti saab Napoleon III Euroopas enim mõjukaks ja väga ohtlikuks. Rahvuslik uhkus lööb lõkkele ja annab tõuke ennenägematutele pretensioonidele, milliste hulgas hakkab olema ka see, et ühe suletõmbega kistakse maha viimase 38 aasta ajalugu“.

Kuid krahv Nesselrode teab, et Inglismaa on valmis kummardama sündinud fakti ees Prantsusmaaga kokkupõrke või isegi sõja kartusest. Suurbritannia saadik S-Peterburi õukonna juures ütles temale otse, et tiitli pärast Inglismaa kunagi sõda ei alusta. Selle peale Riigi-kantsler vastas sir Hamilton Seymourile küsimusega: „Teate, mis tuleneb sellisest liiga suurest hoolitsusest, et see sõda ära hoida? See, et see tuleb varem või hiljem“. Sellest ajast peale, kui Euroopas on jälle Napoleon, on püssirohulõhna tunda kogu Euroopas ja uus keiser püüab loomulikult tõmmata Prantsusmaa rahva tähelepanu siseasjadest eemale rahvusvaheliste segadustega.

Muideks, Keiserliku valitsuse arvates, ei ole vajadust tiitli tunnistamise „absoluutse keeldumise“ järgi: Napoleon, Prantslaste Keiser. See tiitel, saarnaselt nagu Prantsusmaa Keiserriik, Venemaa ja Inglismaa võivad tunnistada. Ainult „dünastilise järjekorranumbri“ vastu peavad protesteerima kõik suured riigid, „kuna see number tühistaks kõik faktid, õigused, kohustused, lõpuks ka terve asjade korra“. Kuid Keiserlik valitsus ei soovi üldsegi nii suhete katkestamist, kui ka sõda Prantsusmaaga. Tema arvates, võinuks piirduda kirjaliku protestiga, millise annaksid suurriikide esindajad Prantsusmaa välisministrile üle teise Prantsusmaa Keiserriigi väljakuulutamise päeval, peale tseremoonia lõppu. Nende identsete nootidega peatataks ajutiselt Prantsusmaa õukonna juurde akrediteeritud diplomaatilise korpuse liikmete suhtlus. (Депеша Государственного Канцлера к барону Бруннову от 6 ноября 1852 года).

Inglismaa kabineti käitumine oli selles küsimuses täiesti kooskõlas tema traditsioonilise poliitikaga, milline nõudis austust toimunud faktide suhtes. Tõsi, alguses väljendas Inglismaa valitsus mõningast tõrksust prints Louis Napoleoni suhtes. Lord Malmesbury tõestas parun Brunnovile tiitli: Napoleon III tunnistamise võimatust, sel põhjendusel, et prints Louis Napoleon ei saanud pärimisõiguse teel, vaid üldvalimistel Prantsusmaa peaks. Inglismaa ministri ja Prantsusmaa

suursaadiku, krahv Walewsky vahel toimus selles asjas vihane vaidlus. (Донесение барона Бруннова от 21 октября (2-го ноября) 1852 года).

Keiser Nikolai märkis oma Londoni saadiku raportile: „See on väga hea. Minu arvates on tarvis teda nimetada lihtsalt Louis Napoleon, Prantslaste Keiser – ja ainult. Kui ta vihastab, siis seda halvem temale, kui ta hakkab rääkima jämedusi, siis Kisselov ((Kisselew, Кисельевъ)) sõidab Pariisist ära“.

Kuid Inglismaa valitsuse vastupanu prints Louis Napoleoni pretensioonidele ei kestnud kaua. Üpris varsti ta asus järelandmiste teele, veendunud, et Prantsusmaa Vabariigi president, risti vastu igasugustele protestidele, ikkagi kuulutab enda Keiser Napoleon III. Londoni kabinett hakkas tõestama Venemaa saadikule, et ei tohi lubada, Prantsusmaal sellise korra kehtestamist, millist oleks tunnistanud Napoleon I Keisririigi järglaseks. Võib tunnistada ainult asjade faktilist korda, milline on loodud prints Louis Napoleoni poolt. Kuid, mõne päeva pärast, peale krahv Walewsky uusi selgitusi lord Malmesburyle, hakkas viimane tõestama parun Brunnovile, et „number III ei ole miski muu, kui lihtne aritmeetiline vormel, milline kaotab kogu oma dünastilise tähenduse, kui see kord juba ei ole põhjendatud pärimisõigusega, millisest prints Louis Napoleon ise lahti ütleb“. (Донесение барона Бруннова от 8(20-го) ноября 1852 года).

Selline Inglismaa valitsuse otsus pahandas ülimal määral Keiser Nikolai I, kes kirjutas parun Brunnovi 17 (29) novembri raportile, Inglismaa prints Louis Napoleoni ees kapituleerimise kinnituseks: „See on vastik, kuigi seda võis ette näha!“

Kui aga parun Brunnov raporteeris oma valitsusele, et inglased ikkagi kardavad väga prints Louis Napoleoni ja on veendunud, et kui ta neid ründab, siis nad ei jää liitlastest ilma, tegi Keiser Nikolai I sellele järgmise märke: „Tunnistamine, milline oli tehtud raporti lõpus, on valitsuse (Inglismaa) arguse selgituseks. Vaat, milleni on Inglismaa jõudnud!“

Prantsusmaa oluliste sise-pööretega esile kutsutud diplomaatilised läbirääkimised Venemaa ja Inglismaa vahel ei saanud peatada mõlemate riikide vahelisi mõtete vahetust teistes jooksvates poliitilistes küsimustes. Selliste küsimuste hulka puutus Kreeka troonipärimise asi. Londonis toimusid pidevalt kolme kaitsja riigi esindajate vahelised läbirääkimised ka Kreekas ja Bavaarias printsibi kinnituseks, milline oli juba välja kuulutatud 1832 aastal, millise jõul Kreeka Kuningas pidi tingimata tunnistama õigeusku. See printsipi läks samuti Kreeka Kuningriigi konstitutsiooni. Venemaa soovis tulevikus ära hoida igasuguse selles asjas oleva kahtluse ja sel eesmärgil oli Londonis allkirjastatud alljärgnev traktaat koos selgitavate protokollidega, millised kinnitasid Kreeka konstitutsiooni ja juba 1832 aastal Londoni konverentsil väljakuulutatud põhialuse täielikku kooskõla.

*

Tema Püha ja Lahutamatu Kolmainsuse nimel.

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, Prantsusmaa Vabariigi Prints President ja T. M. Ülevenemaaline Keiser, pidades silmas Kreeka troonipärimise korra kinnitamist, milline on pandud nende ühise käenduse alla ja tunnistades sel eesmärgil hädavajalikuks kooskõlastada 7. mai 1832 aasta konventsiooni Aretikkel VIII otsused tingimusega, milline on kehtestatud Hellase konstitutsiooni Artikkel 40 sätetega, otsustasid sel eesmärgil, Bavaaria Kuninga, kui 1832 aasta konventsiooni allkirjastanu ja T. K. Hellase Kuninga, kui otse kokkuleppe sõlmimisest huvitatu kaasosalusel, et tagada Kreeka tulevane rahu.

Selleks Nende Majesteetide Bavaaria ja Kreeka Kuninga poolt väljendatud nõusolekuks, nimetasid Kõrged lepingulised pooled oma volinikeks:

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, austusväärse Jacques Howardi, Malmesbury krahvi, vikont Fitzharris, Malmesburu paruni, Ühendkuningriikide peeri, Tema Briti Majesteedi auväärse Salanõukogu liikme ja Tema Briti Majesteedi Välisministeeriumi pea Riigisekretäri;

T. M. Bavaaria Kuningas ,
parun Auguste Cetto, oma kammerhärä, Bavaaria Krooni teenete ordeni kommodori jne. , T.
M. Bavaaria Kuninga erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures;
Prantsusmaa Vabariigi Prints Regent,
sir Alexandre Colonna, Walewski krahvi, Auleegioni rahvusliku ordu kommodoori jne.
Prantsusmaa Vabariigi suursaadiku T. Briti Majesteedi juures;
T. M. Kreeka Kuningas,
sir Spyridion Tricoupi, Kreeka Kuningriigi senaatori, kuningliku Päästja Suure Risti jt.
ordenite kavaleri, T. M. Hellase Kuninga erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti
Majesteedi juures;
ja T. M. Ülevenemaaline Keiser,
parun Filipp Brunnovi, Püha Aleksander Nevski, briljantidega kaunistatud jt. ordenite
kavaleri, oma Salanõuniku, erakorralise ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures;
kes, peale oma volikirjade vahetamist, millised leiti olevat vormikohased, otsustasid ja
allkirjastasid alljärgnevad artiklid:

Artikkel I.

Bavaaria Õukonna printsid, kes kutsutakse 1832 aasta konventsiooni ja Hellase
konstitutsiooni jõul Kreeka trooni pärima sel juhtumil, kui kuningas Othon sureb ilma otsese ja
seadusliku järeltulijata, ei saa asuda Kreeka troonile teisiti, kui kooskõlas Hellase konstitutsiooni
Artikkel 40 sätetega, milline kõlab järgmiselt:

„Igasugune Kreeka krooni pärija peab tunnistama Ida Õigeusu kiriku usku“.

Artikkel II.

Kooskõlas Hellase Kogu kolmanda dekreediga, Tema Majesteet Kuninganna Amelie
(Амалия), oma lese põlve ajal tunnistatakse õiguse järgi kutsutakse regentlusele juhtumil, mil
troonipärija on alaealine või puudub hoopis, seda konstitutsiooni Artikkel 40 sätete alusel.

Artikkel III.

Käesolev traktaat ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis kuue
nädala pärast, või kui võimalik, siis ka varem.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus Londonis, 8(20) novembril 1852 aastal.

(L.S.)Malmesbury.

(M.П.)Мальмсбери.

(L.S.)A. De Cetto, sauf approbation
de son Gouvernement.

(M.П.)А. Ву-Сетто, под условиемъ
Одобрения его Правительства.

(L.S.)A. Walewski.

(M.П.)А. Валевский.

(L.S.)S. Tricoupi.

(M.П.)С. Трикупи.

(L.S.)Brunnow.

(M.П.)Брунновъ.

*

Koosoleku protokoll, milline kogunes Foreign Offices 20. novembril 1852 aastal.

Kohal viibisid: Bavaaria, Prantsusmaa, Suurbritannia, Kreeka ja Venemaa volinikud.

Volinikud, kes tulid kokku konverentsi viimasel päeval traktaadi allkirjastamiseks määratud päeval, millise tekst, artiklites, on lisatud 12 novembri Protokollile, asusid viivitamatult mainitud allkirjastamisele.

Bavaaria minister, allkirjastades sub spe rati, esitas, oma Õukonna käsul, selle juurde lisatava deklaratsiooni tema käesoleva Protokolliga liitumiseks (sub lit A).

Seetõttu Kreeka minister luges oma kohustuseks samamoodi võtta konverentsi aktide juurde deklaratsiooni, mis on selle juurde listatud (sub lit. B.).

Võttes arvesse, et täieliku kokkuleppe ülesanne on täiesti saavutatud sel päeval allkirjastatud traktaadi määrustega, Prantsusmaa, Suurbritannia ja Venemaa volinikud, leidmata sobiva olevat lubada juba lõpetatud arutelude alustamist, peavad oma kohustuseks piirduda selles asjas lihtsa viitega traktaadi tekstile ja eelnevates protokollides sisalduvate selgitustega.

A. de Cetto.	Brunnow.	А.де Сетто.	Брунновъ.
A. Walewski.		А. Валевский.	
Malmesbury.		Мальмсбэри.	
S. Tricoupi.		С.Трикупи.	

Lisa (A) 20 novembri 1852 aasta konverentsi Protokollile.

Oma valitsuse poolsel ühinemise hetkel, tema konventsioonis, millise asjaks on Hellase konstitutsiooni Artikkel 40 kooskõlastamine 1832 aasta 7. mai traktaadi otsustega, osalemise nõusoleku tingimisel, allakirjutanud, T., M. Bavaaria Kuninga volinik, loeb oma kohuseks välja rääkida Tema ülalaminitud Majesteedio kasuks õigus hiljem jõustada perekonna kokkulepe, millisest oli teatatud Prantsusmaa, Suurbritannia ja Venemaa kabinettidele, arvestades selles nende aupakliku kaasosalusega.

Samamoodi ta loeb oma kohustuseks positiivselt teatada, et Hellase konstitutsiooni Artikkel 40 tingimuste täitmine, nii nagu selle suhtes on otsustatud konventsiooni Artikkel I, hakkab olema kohustuslik Bavaaria Õukonna printsidele ainult peale Kuningas Othoni surma, ega mitte varem ja et siis see Bavaaria printsidest, kes täidab selle tingimuse, astub õiguse järgi Kreeka troonile.

Ta peab, lõpuks, väljendama veendumust, et konventsiooni Artikkel II, millises seisneb viide Hellase Lkopgu 3. dekreedile, ei saa olla mõistetud, kui sundiv või olla mingil juhtumil kahjulik pärimisõigusele, milline on Bavaaria printsil omistatud traktaatide järgi.

Allakirjutanud loevad oma kohustuseks, peale selle, kuulutada alljärgnevat. Konventsiooni Artikkel I, millist on mainitud 7. mai 1832 aasta traktaadist seoses Hellase konstitutsiooniga, ei anna mingit juhist 30 aprilli 1833 aasta lisa- ja täiendavale artiklile. Sellegi poolest Prantsusmaa, Suurbritannia ja Venemaa hr. volinikud suvatsesid suuliselt anda allakirjutanute kinnitus, et nende mõtte ja kavatsuse järgi, 1833 aasta selgitav- ja lisa-artikkel, kuigi seda otse ei mainita, kuid mida mõistetakse viitel 1832 aasta traktaadile, nii nagu, mainitud traktaadi sõnul, ta moodustab traktaadi lahutamatu osa, just nagu see oleks sõna-sõnalt sellesse kirjutatud. Selle kinnituse Münhenisse üle andmistel, allakirjutanu sai ettekirjutuse teatada ja sellega kuulutab, et Bavaaria valitsus võtab selle vastu ja et allkirjastades konventsiooni, ta loeb positiivselt kokkulepituks Prantsusmaa, Suurbritannia ja Venemaa kabinettidega ning Bavaaria kabinetiga, et käesoleva konventsiooni Artikkel I vaikimine 30 aprilli 1833 aasta selgitavast- ja täiendavast artiklist ei ole milleski nendes sisalduvate kohustuste kahjuks, millise jõul naissoost isikud kutsutakse Kreeka troonile asuma mitte enne, kui Bavaaria Õukonna kõigi kolme haru meessoost isikud, kes kutsutakse Kreeka trooni pärima, puuduvad.

Allakirjutanutel on au paluda käesoleva avalduse liitmist, kui lisa tähendatud kuupäeva Protokollile ja ainult sel tingimisel otsustatakse konventsioon allkirjastada, kui oma valitsuse järneva nõusolekul.

London, 20 november 1852 aastal.

A. de Cetto.

А. Де-Сетто.

Lisa (B) 20 novembri 1852 aasta konverentsi protokollile.

Bavaaria voliniku deklaratsiooni tulemusel, allakirjutanud Kreeka volinik, pidades silmas seda, et Kreeka konstitutsioon sisaldab endas ainult 7. mai 1832 aasta konventsiooni Artikkel VIII tingimused ja üldsegi ei maini artiklit, millisest on juttu Bavaaria voliniku kuulutuses, märkis, et ta ei ole volitatud oma valitsuse poolt vastu võtma ja seepärast ta ei võta vastu mitte midagi muud, peale selle, mis on juba sisse võetud, üldisel nõusolekul, traktaadi artiklitesse käesoleva kuu 12 kuupäeval Prantsusmaa, Suurbritannia, Kreeka ja Venemaa volinike poolt.

S. Tricoupi.

С. Трикупи.

Nr.456.

1855 a. 1.(13.) august. Venemaa ja Inglismaa vaheline sõjavangide vahetust puudutav kokkulepe.

((F. Martensi kommentaar.))

Prints Metternicht ütles kunagi parun Brunnovile: „Mu Jumal, kes mind vabastaks Türklaste ja Kreeklaste käest!“ Neid Austria kantsleri Ida-küsimusele tüüpilisi sõnu meenutas parun Brunnov 1853 aastal, kui pühade kohtade küsimus tõusis tagasihoidmatult Bosboruse kallastel Ottomani Impeeriumi saatuse küsimuseks. Paruni arvates „see neetud Ida-asi meenutab täiesti podagrat. Kord ta haarab sul jalast, siis jälle näpistab teie kätt. Ennast võib veel lugeda eriti õnnelikuks, kui ta ei raba kõhust“.

Venemaa ja Inglismaa vahelised diplomaatilised läbirääkimised 1853 aasta kestel kinnitasid täielikult, et prints Metternichil oli õigus, kui ta iga päev palvetas, et ta vabastataks türklaste ja kreeklaste käest. Ka parun Brunnovil ei olnud vähem õigust, kui ta võrdles Ida-küsimust podagra. 1853 aasta lõpus oli kindel, et see podagra tõusis kuni südameni ja ähvardas lõppeda katastroofiga. Prints Metternichi palved Kõigekõrgeima poole ei olnud veel ka XIX sajandi lõpus täitunud ning Euroopa riigimehed võinuks iga päev seda korrata, tuntud Austria kantsleri eeskujul.

1853 aasta alguses poliitiline horisont selgines väheke ja võis loota, et vaidlus pühade paikade üle lõppeb ilma mingite tagajärgedeta. Sultan andis Jerusalemi Rooma-katoliku kiriku kasuks välja firmani, milline pidi rahuldama Prantsusmaa valitsust. Venemaa ja Inglismaa vahelised suhted hakkasid sujuma samuti üpris sootsatel asjaoludel. Kuninganna Viktooria oli erakordselt rahul Keiser Nikolai I otsusega võtta oma õukonna juurde Belglaste Kuninga Leopold I saadik ja saatis Brüsselisse oma esindaja. On teada, Inglismaa kuninganna väljendas mitmeid kordi oma südamesoovi näha S-Peterburi ja Brüsseli Õukondade vahelisi otseseid diplomaatilisi suhteid. Enne 1853 aastat oli see seaduslik soov täidetud.

Teiseks soodsaks asjaoluks oli Inglismaal uue ministeeriumi moodustamine, millise etteotsa asus lord Aberdeen, kellel oli Keiser Nikolai I ja Riigi-kantsleri eriline austus ning usaldus. Uus Inglismaa ministeerium tekkis Whigi partei liidust „peelitidega“, s.t. surnud Robert Peeli pooldajatega. Selles kabinetis oli välisministeeriumi Riigi-sekretäriks määratud Clarendon, keda aga peaminister lord Aberdeen eriti ei usaldanud, kuid kelle ametisse nimetamisega ta pidi nõustuma. Esimene minister lubas Venemaa saadikule, et ta jälgib lord Clarendoni tegevust ega anna temale täielikku tegevusvabadust.

Peale lord Clarendoni, läksid lord Aberdeeni valitsuse koosseisu lordid John Russell ja Palmerston, sir Graham, - ühe sõnaga, kõik enam silmapaistvamad Inglismaa riigitegelased alates viiekümnendatest aastatest.

Krahv Nesselrode ja parun Brunnov rõõmustasid lord Aberdeeni ametisse nimetamise üle, kuid ei varjanud oma kartusi teiste kabineti liikmete suhtes. „Selline nõnda silmapaistvate inimeste ühendus hirmutab mind“, kirjutab krahv Nesselrode parun Brunnovile veebruaris 1853 aastal, „ja mina, teen sellisel juhtumil märkuse, milline näib teile kummaline. Minu arvates, alates Pitti aegadest, juhiti Inglismaad paremini keskpäraste, kui geniaalsete inimeste poolt (sic!). Lordid Liverpool ja Castlereagh ei olnud muidugi silmapaistvad inimesed, aga samas nad hoidsid väga hästi enda käes juhtohje. Canning ja Peel muutsid ainult valitsuse olukorda hullemaks“.

„Muideks“, lisas Riigi-kantsler, „te ütlete lord Aberdeeni, et ta võib minu peale loota, nii nagu mina loodan tema peale. Ma tunnen piisavalt tema poliitilist ausust, et ei tunneks tema vastu täielikku usaldust“.

Oli veel ka teine soodne asjaolu, milline nähtavasti lubas Idaküsimuse rahulikku lahendust. Lord Aberdeen ei austanud ega ka armastanud keiser Napoleon III. Hinges ta kiitis täiesti heaks Venemaa Valitseja käitumise, kes keeldus Napoleon III endaga võrdseks tunnistamisest ja temale kirjutatud kirjades ta nimetas teda: „Sire et bon Ami“ ((„Isa ja hea sõber“)), kasutamata monarhhide vahelist kohustuslikku vormelit: „Sire et bon Frere“((„Isa ja hea vend“)).

Seejuures Vene valitsuse jäoks ei olnud mingi kahtluse all, et Konstantinoopoli anti-vene poliitika hingeks on nimelt Prantsusmaa, millise mõju Sultani nõukogus on täiesti valdav. Pariisist lähtusid kõik sepitsused, millised olid suunatud niigi keerukas Ida-küsimuses segaduse tekitamisele ja Prantsusmaa valitsus ei säästnud mitte mingeid jõupingutusi, et Euroopa avalik arvamus meeletada Venemaa vastu ning võtta puksiiri Inglismaa valitsus.

Riigi-kantsler krahv Nesselrodel ei olnud mitte mingeid illusioone Napoleon III poliitika tegelike eesmärkide suhtes ja juba 1853 aasta alguses ennustas Venemaa ja Türgiga ning ka Prantsusmaaga sõja puhkemist. Kuid ta ei olnud kaotanud lootust, et Inglismaa rahva terve mõistus ja lord Aberdeeni poliitiline ausus hoiavad Inglismaad Venemaaga mõistlikuse ning sajandipikkuse sõpruse teel.

„Kuid Napoleon III“, kirjutab krahv Nesselrode parun Brunnovile 2 (14.) veebruari 1853 aasta kirjas, „on tarvis sõda, mis ka ei juhtuks ja ta kutsub selle tingimatta esile“. Riigi-kantsler paneb Napoleon III huultele järgmise, enesele peetud kõne:

„Taastada keisririik keisririigile, ilma et selleks milleski ei muudaks Prantsusmaa piire, oleks olnud ainult naljakas paroodia. Olles hõivanud Bourbonide koha, ma olen kohustatud tegema neist *rohkem*. Igal juhul ma ei saa teha *vähem*. Vanema liini Bourboonid vallutasid Alzeeria. Louis Philippe purustas Madalmaade Kuningriigi. Kust leida Euroopas mingit juurdekasvu?. Reinile ja Escautil on see mõeldamatu. Sellisel juhtumil ma ise kutsun kokku Prantsusmaa vastase koalitsiooni. Seda, mida Lääs meile ei anna, tuleb otsida Idast. Hakkame Venemaad Türgiga tülli ajama, sundides viimast oma nõudmistega esimest vihastama ja solvama Venemaa kaotab kannatuse ja puhkeb sõda. Idas ei looda minu vastu mingit koalitsiooni. Seevastu, see korraldatakse Venemaa vastu; ta hakkab olema üks, kuid mitte kuidagi mina, kuna selles küsimuses Preisimaa ei tähenda midagi ning hakkab selle suhtes olema ükskõikne. Austria, kõige tõenäolisemalt jääb neutraalseks, kui ei hakka Portat toetama. Selline sõda ei nõua kõiki minu jõude; tarvis on vaid selle ebaolulist osa. See ei puuduta minu piire ja ei hakka ähvardama minu julgeolekut. Türgi, Inglismaa ja Prantsusmaa ühendatud laevastikud saavad Venemaa laevastiku üle kerge võidu. Tungivad Mustale merele, laostavad seal Venemaa kaubanduse, süütavab linnad, viivad abi Kaukaasia mässajatele – kõik see, milline on ette võetud kolmekesi, ei nõua eriti raskeid ohvreid... Sellisel viisil saavutatakse peaegu tasuta palju kuulsust ja kära. Venemaa võib okupeerida Doonau Vürstiriigid ja lammutada Ottomani Impeerimi. Ja mis siis? Las ta hävitab selle. *Sest et ta ei suuda tervikuna vallutada ja veelgi vähem, teda endale hoida*. Ja siis kerkib selle jaotamise küsimus...“

„Nõustuge, armastusväärne parun“, lõpetab Riigi-kantsler oma huvitava veebruarikirja, „kui ka sellist plaani ei eksisteeri, on see siiski üpris võimalik. Selle teostamine seab meid kõige ebameeldivamasse olukorda: meie oleme sunnitud trumpe Napoleoni kätte mängima – üks-kõik, kas

me nõustume rahuga või haaramelvad. Siit tuleneb, et meie üksi ei suuda midagi ära teha, et takistada Louis Napoleoni eesmärke saavutamast“.

Ei saa eitada, et krahv Nesselrode ei oleks üpris piltlikult iseloomustanud Euroopa 1853 aasta alguse poliitilist olukorda. Vaevalt ta eksis Prantslaste keisri auahnete kavatsuste suhtes. Kuid sellisel juhtumil kerkib loomulikult üles küsimus: kui Napoleon III omas selliseid Venemaa vastaseid plaane, siis milleks oli tarvis kinnitada tema sellist vaenulikkust tema enesearmastuse sellega solvamise, et keeldutakse tema võrdõiguslikkuse ning õigusest tiitlile tunnistamisest?

Kuidas ka see ei olnud, Riigi-kantsler väljendas kategooriliselt oma veendumust, et eranditult Inglismaa üksi on võimeline Napoleon III oma sõjakate plaanide elluviimisest tagasi hoidma. Keiser Nikolai I ei saanud jätta tegematta järeldusi mõnedest parun Brunnovi huvitavatest raportitest, et Inglismaal ühiskondlik arvamus on Türgi suhtes märkimisväärselt muutunud ja kardab märkimisväärselt vähem Venemaa vallutuslikke kavatsusi. Parun Brunnovi poolt esitatud Inglismaa riigimeeste türklaste kohta öeldud ehtsad sõnad, võisid külvata Venemaa valitsusse, vaatamata Prantslaste Keisri pidevatele salasepitsustele, positiivset lootust rahu säilumisse.

Selles suhtes väärib erilist tähelepanu parun Brunnovi 9(21.) veebruari 1853 aasta salajane raport, millises esitatakse huvitavad andmed, millised puudutavad „Inglismaa peades järkjärgulist muudatust Ida-küsimuse suhtes“. Tema arvates, inglased kaotasid usu Ottomani Impeeriumi säilumise võimaluse suhtes kahel kaalutlusel: 1) sel määral kui inglise riigimehed veendusid selles, et Ottomani Impeeriumi säilumine on Venemaale kasulik, ütlesid endale: tähendab Inglismaale on see mittekasulik; 2) Inglismaa filantroobid, liberaalid ja ökonomistid jõudsid veendumusele, et Türgi Euroopa tsivilisatsiooni viimine on mõtetus ja kõik Türgi reformid on rumalus.

Tõsi, uus ühiskondliku arvamuse meeleolu ei ole veel jõudnud vastaval moel mõjutada Inglismaa valitsust, et sundida teda enam ükskõikselt türklastesse suhtuma. Ainiti, Inglismaa peaminister ei pidanud, paljuks, Türgi valitsuse suhtes, täiesti avameelselt väljendada oma täielikku põlgust.

„Ma vihkan türklasi“, ütles lord Aberdeen Venemaa saadikule, tõstes märkimisväärselt oma häält, „kuna ma pean nende valitsust kõige halvemaks ja despootlikumaks maakeral. Üheks minu kõige raskemateks kohustusteks minu poliitilises elus seisnesid Ottomani Impeeriumi toetamises. Ma täitsin seda kohustust ja jätkan selle teostamist, kui poliitik, eranditult selle pärast, et ei näe, millega võiks seda riiki asendada, kui see kokku kukub“. Inglismaa peaministri sõnad: „ma vihkan türklasi!“ olid öeldud sügava pahameele ja põlguse tundega ning avaldasid tugevat muljet parun Brunnovile.

Kui need lord Aberdeeni tunded ei olnud veel jõudnud saada Inglismaa rahva hulgas teatavaks, siis ikkagi ei saa eitada, et nad vähe-haaval levivad Inglismaa ühiskonnategelaste hulgas. Inglismaa ühiskondlik arvamus on sellise iseloomuga, et kui ta kord juba muutis oma vaadet mingile asjale, siis ta kergelt jätab maha oma endised ideed, kui vananenud ning millised ei kõlba millekski. „Minule näib“, jätkab oma argumenteerimist parun Brunnov, „meie läheneme sellele ajale, kui Inglismaa harjub Ottomani Impeeriumile vaatama kui oma aja ära elanud kombinatsioonile. Sellest vaatepunktist loeb igaüks enda vabaks aitama kaasa selle riigi lagunemisele selle samasuguse püüdlusega, millistega kunagisel ajal püüti teda tervikuna hoida“.

Need parun Brunnovi julged ennustused avaldasid Keiser Nikolai I tugevat muljet: teade pöördest, milline toimub Inglismaa ühiskondlikus arvamusel Türgi suhtes, oli, selle sõna sisulises mõttes, päiksekiireks poliitiliste sepitsuste hämaruses, millised muutsid 1853 aastal keerukaks Ida-küsimuse lahendamise. Mida siiramalt Keiser Nikolai I soovis rahu säilitamist, seda rohkem ta kurvastas Inglismaaga suhete katkestamise võimaluse üle, seda rõõmsamalt ta võttis vastu häid uudiseid oma Londoni esindajalt pöörde sümptomitest, millised toimuvad Inglismaa rahva kõikvõimsas ühiskondlikus arvamusel.

See Valitseja rõõmus meeleolu tuleb reljeefselt esile tema omakäelisest kirjest parun Brunnovi äsja mainitud 9(21.) veebruari 1853 aasta raportile. Vaat, siin see kirje:

„See telegramm on kõige tähelepanuväärsem kõigist. Minule ta selgitab meie esimeste sammude ootamatust edust ja jätab minule lootuse minna edasi seda teed, millise ma endale visandasid“.

Seejuures, sündmuste käik tõestas ilmselgelt parun Brunnovile, et ta eksis kõvasti Inglismaa rahva hulgas Türgi suhtes toimuvasse tunnete ja vaadete pöörde suhtes. Seda viga ei saanud hiljem temale andestada Keiser Nikolai I, kui ta veendus, et minnes edasi mööda tema poolt valitud teed, viib see saatuslikult Venemaa sõtta Türgi, Inglismaa ja Prantsusmaaga.

Tõsi, parun Brunnov hiljem ütles ise mitmeid kordi välja kibeda tõe Inglismaa rahva ja valitsuse poolse türkofiilia poole kallutatusest. Kuid, ikkagi, ta lootis rohkem lord Aberdeeni peale ja Türgi suhtes John Brighti ja Richard Cobdeni vaadete pooldajate kainestavale mõjule, kui seda oleks tarvis olnud. Kui 1853 aasta oktoobris, krahv Nesselrode esitas parun Brunnovile küsimuse: „kuidas see on võimalik, et Inglismaa järgib sellist arutut, alatut ja häbiväärset poliitikat“? - ta püüdis sellele kategoorilisele küsimusele vastata. Parun Brunnov tõestas, et Inglismaa „demokratiseerus“ niivõrd, et Venemaa, kui ainus riik, milline võib peatada „progressi Euroopas“, kutsus Inglismaa rahvas nii vihkamist kui ka pahatahtlikkust. Kõikjal: Saksamaal, Itaalias ja Ungaris, ta kohtas oma teel Venemaad. Kõikjal pidi Inglismaa kummardama Venemaa Valitseja prestiiži ees. Mis aga puudutab Ida-küsimust, siis Inglismaa rahvas loodab tõmmata Venemaa Türgi segadustesse, et anda temale tunnetatav löök.

Sama mõtet heietab ka lord Clarendon, keda parun Brunnov nimetab „tühiseks ministriks, kellega mida vähem rääkida, seda parem on, kuna üht ja sama ideed ta võib oma peas hoida mitu päeva järjest“. „Kas teil ei oleks sobiv“ hüüatas parun, „ajada head poliitikat tuulelipuga!“ (sic!) (Донесение барона Бруннова от 26-го октября (7-го ноября) 1853 г.).

Keiser Nikolai I oli esitatud küsimusele sellise vastuse andmise peale kimbatuses ja kirjutas Brunnovi raportile: „Suurepärane pilt!“

Pidades silmas ülalpool esitatud dokumentaalseid asjaolusid, ei ole endale raske ette kujutada Venemaa ja Inglismaa vaheliste diplomaatiliste läbirääkimiste saatuslikku käiku. Keiser Nikolai I soovis kõige siiramalt rahu säilimist – selles ei ole mingit kahtlust. Kuid teisest küljest, ta kutsus oma teguviisiga esile pahameele ja kartuse, millist oli tarvis ära hoida kõigi käepäraste vahenditega. Ta kutsus avalikult esile Prantsusmaa Keisri avaliku meeoleu, olles riivanud ta enesearmastust ja pedantsust. Ta oli täiesti eksiarvamusel Inglismaa avaliku arvamuse tegeliku meeletatuse suhtes, tänu märkimisväärsele määral oma talendika Londoni esindaja roosadele raportitele ((prillidele)). Lõpuks, - last not least- ((viimaks)) – Keiser Nikolai I, oma avameelsete Inglismaa saadikuga jutuajamistega Ottomani Impeeriumi möödapääsematust lõpust ja selle varemetele uute riikide loomine andis toitu Inglismaa riigimeeste kahtlustamisele ja hirmutas Inglismaa rahva haiguslikult arenenud fantaasiat Venemaa vallutuslike kavatsuste suhtes.

Keiser Nikolai I oli veendunud, et tema rüütellik avameelsus saab väärilise hinnangu Londonis ja kutsus esile samasuguse Inglismaa riigimeeste poolse avameelsuse. Kohates Inglismaa saadikut Mihailovi lossis Suurvürstinna Helene ((Елены Павловны)) juures toimunud lõunal, ta juhtis tema kõrvale ja väljendus täiesti avameelselt Ottomani Impeeriumi möödapääsmatu langemise suhtes. Seda sama mõtet ta arendas veel kord Inglismaa saadiku ees, kellele selline avameelsus pidi avaldama rusuvat muljet. Kuid Valitseja oli veendunud, et nii nagu ta esitas neid oma mõtteid Türgi kohta väljendas juba 1844 aastal, tema Londonis viibimise ajal, vestlustes Peeliga, lord Aberdeeniga ja Palmerstoniga, siis ta kedagi ei saanud üllatada.

Osutus täiesti vastupidine. Sir Hamilton Seymour, oma 22. jaanuari 1853 aasta telegrammis kiirustas teatama oma valitsusele Venemaa Tsaari vapustavatest plaanidest. Lord John Russell, oma 9. veebruari telegrammiga, püüdis tõestada, et Venemaa Tsaar ilmselgelt eksib Bosboruse kallastel Türgi korra lähima lõpu suhtes. „See võib juhtuda“, kirjutas lord John Russell, „kas 20, 50 või 100 aasta pärast!“. Kui, märkis teravmeelselt Inglismaa lord, Guillaume III ja Louis XIV sõlmiksid omavahel Hispaania „jagamise traktaadi“, kuna Hispaania kuninga surm oli lähedal ja möödapääsmatu. Seda aga ei saa mitte kuidagi öelda Türgi surma kohta, milline võib saabuda saja või enama aasta pärast. Näib, Inglismaa riigimees oli selles suhtes tõele lähemal kui Venemaa Keiser.

Peale selle, lord Russelli arvates, Keiser Nikolai soov sõlmida Inglismaaga salajane konventsioon, Ottomani Impeeriumi lagunemise juhtumiks, on teostamatu, sest et säilitada sellist tähtsat akti saladuses oleks olnud võimatu. Sellest saaksid teada Prantsusmaa ja Austria, kes ei

viivitanuks võtmast kõige tegusamaid meetmeid ilma nende osaluseta Türgi jaotamise vastu. Kui aga Tsaar teeb temale Konstantinoopoli ajutise okupeerimise ettepaneku et see ülemaailmne linn anda Venemaa ja Inglismaa poolt loodud kohalikule võimule, siis selline kombinatsioon kohtab arvatavasti tugevat opositsiooni Venemaa enda rahva rüppes, milline ei nõustuks mingi hinna eest Konstantinoopolit andma mingile, milline see ka ei oleks, välismaisele valitsusele.

Keiserlik valitsus kiirustas halvama avameelistemiste ohtlikku mõju, millised olid tehtud Tsaari poolt Inglismaa saadikule. Riigi-kantsler, 21. veebruari 1853 aasta vastunoodis protesteerib sellise mulje vastu, et Valitseja pakub Türgi jaotamise plaani. Tema mõtetes kogu küsimus seisneb selles, et „lihtsalt, ilma solvangueteta, öelda teineteisele usalduslikul viisil mitte ainult seda, mis on soovitatav, vaid seda, mis on ebasoovitatav; ütelda seda, mis olnuks Inglismaa huvide vastane ja mis on Venemaa huvide vastane, selleks, et kriitilise hetke saabumise juhtumil ei tegutseks nende või teiste vastu“.

„Ei ole juttugi“, jätkas krahv Nesselrode, „ei jagamise kavadest, ega konventsioonist, milline peaks kohustama teisi riike. See on lihtne mõtete vahetus ja Valitseja ei näe vajadust, kuni teatud ajani, nende üle rääkimiseks“ (sic!). Vaat, miks Valitseja valis Inglismaa kuninganna esindajaga intiimse jutuajamise, ega mitte diplomaatilise noodi, et teatada oma mõtetest Inglismaa valitsusele. Ta ei mõelnud ette ennustada Ottomani Impeeriumi langemist, vaid kinnitada, et see katastroof võib igal ajal juhtuda.

Muideks, Valitseja üldsegi ei kahetse oma avameelitsemist Inglismaa saadikuga, - ruttab lisama Riigi-kantsler. Tema arvates, on äärmiselt hädavajalik, et Londonis teataks, et Venemaa ei luba kunagi Konstantinoopolis mingi kristliku riigi asutamist, milline võinuks teda häirida või teda jälgida. Valitseja eitab kategooriliselt igasugust soovi või kavatsust vallata Konstantinoopolit ja lubab Inglismaal lahendada selle üleilmse linna saatuse küsimuse mitte teisiti, kui koos Inglismaaga ja kogu Euroopa nõuannete järgi. Inglismaa valitsus ei mõistnud mitte täielikult Venemaa Keisri veenmisi, et ta ei näe vajadust, kuni teatud ajani, rääkida Ottomani Impeeriumi jagamisest, kuigi ta ise mitmeid kordi astus usalduslikkesse selgitustesse Inglismaa poliitikategelastega Sultani trooni lähimas tulevikus möödapäsmatu languse üle. Ta oli seda meelt, et kõik riigid, millised soovivad säilitada *status quo* Idas, peavad mitte ainult tegelema kombinatsioonidega Ottomani Impeeriumi langemise üle, kuivõrd pühendumata Bosboruse kallastel Türgi korra säilitamise eest hoolitsemisele.

Keiserlik valitsus kiitis täielikult heaks viimase mõtte ja Riigi-kantsler, 31. märtsi 1853 aasta noodis sir Hamilton Seymourile, väitis, et Valitseja arvates, „parim vahend Türgi valitsuse toetamiseks seisneb selles, et temale ei tekitataks raskusi õelate nõudmistega, milliseid toetatakse tema sõltumatusele ja väärikusele alandaval viisil“.

Inglismaa valitsus ei saanud mittemärgata ilmset vasturääkivust S-Peterburi kabineti poolt esitatud avaldustes, milline möödapääsmatult õdnestas, teatud määral, Keiser Nikolai I rüütellikke avameelitsemisi, millised olid esile kutsutud kõige väärikamate ja suuremeelsemate kavatsustega. Sellise umbusalduse vaimuga olid läbi imbnud mitte ainult lord Clarendoni ja lord John Russelli sõnad ja teod. Neist imbus vähe-haaval läbi ka lord Aberdeeni ise, Venemaa poliitika „ainus tugi“ Inglismaa kabineti koosseisus.

Kuid õelaimaks ja enam ohtlikumaks Venemaa vaenlaseks osutus Suurbritannia suursaadik Porta juures – lord Strafford Redcliffe, kes 1853 aasta alguses asus oma mõjukale ametipostile Konstantinoopolis. Sellest ajast peale algas Inglismaa suursaadiku Venemaa vastane avalik ja salajane võitlus, millise ilmseks eesmärgiks oli takistada Türgi poolset kõige mõõdukamate ja õiglaste Venemaa valitsuse nõudmistele täitmist. Kui prints Menšikovi tuntud missioon Konstantinoopolis lõppes täieliku fiaskoga, siis selle põhjuseks oli lord Redcliffi energiline vastutegutsemine. Kui Türgi kuulutas ise Venemaale sõja, siis selleks sundis teda Inglismaa suursaadik. Kui lord Aberdeeni kõik üleeuroopalise sõja ärahoidmise ja Venemaa Türgiga äralepitamise püüdlused lõppesid täieliku ebaeduga, siis sellise ebaedu süüdlaseks oli see sama lord Redcliffe. Lõpuks, kui Keiser Napoleon III Venemaa vaenulik mõju Türgi valitsusele võis ära hoida hiilgavat võitu Konstantinoopolis, siis Napoleon III pidi tänama selle eest oma ustavat liitlast – Inglismaa suursaadikut Hiilgava Porta juures.

Alates 1853 aasta algusest toimusid sündmused kiiresti kuni suhete katkestamiseni ühest küljest, Venemaa ja Türgi, Inglismaa ja Prantsusmaa vahel teisest. Meie püüame esitada diplomaatiliste läbirääkimiste käigu, millised eelnesid sõjale, arhiivi allikate alusel ja võimalusel ka meie käsutuses olevate diplomatiliste aktide sõnadega*).

*)О дипломатических переговорах России за этотъ периодъ с Австріею и Пруссіею см. том. , стр. 421 и след., настоящего издания. Vt. samuti: Etude diplomatique sur la guerre de Crimée par un ancien diplomate (Baron Jomini). Paris 1874. 2 vls. ((Endise diplomaadi (parun Jomini) diplomaatiline uurimus Krimmi sõja kohta. Pariis 1874. 2 vls.)).

1853 aasta alguses andis Keiser Nikolai I käsu mobiliseerida osa Venemaa armee väeüksusi, kuna, Riigikantsleri sõnade järgi, „Venemaa ei saa kannatada temale Porta poolt tehtud solvanguid“. „Si vis pacem, para bellum!“ ((„Kuid soovid rahu, valmistu sõjaks“!)) - lisas krahv Nesselrode, 2. (14.) veebruari 1853 aasta kirjas parun Brunnovile.

Keiserliku valitsuse poolt võetud sõjalised meetmed aitasid Euroopas märkimisväärselt kaasa äreva olukorra arengule ja kutsusid esile tõsiseid kartusi rahu säilumises. Prints Menšikovi tuntud missioon Konstantinoopolisse andis tugeva tõuke laviinile, milline purustas oma jõudsal laskumisel viimased rahvusvahelise rahu alustoad.

Jaanuaris otsustas Nikolai I saata Konstantinoopolisse erakorralise saadiku, et Porta tunnistaks spetsiaalses rahvusvahelises aktis kõiki Venemaa ajaloolisi õigusi Türgi kristlastest elanikonna suhtes. Teatades sellest oma Valitseja kavatsusest parun Brunnovile, Riigi-kantsler lisab: „Ma püüan, et Valitseja valik langeks krahv Orlovile. Ta üks kord juba päästis Ottomani Impeeriumi ja kuigi kuni selle ajani minul ei olnud edu, ma ei lase käsi rüppe“.

Krahv Nesselrode lootus ei täitunud: Tsaari valik langes vürst Menschikowile ((Menšikovile, Меншикова)), kes omas Valitseja erandlikku isiklikku usaldust ning poolehoidu. Kartused, millised sundisid Riigi-kantslerit hoiatama sellise nimetamise eest, õigustasid end täiesti. Prints Menšikovi ametliku reisi täielik ebaedu ja temale pandud ülesande täitmine viis vältimatul viisil katastroofile.

Riigi-kantsler võis ainult alistuda Valitseja poolt tehtud valikule. Ta ei julgenud, isegi intiimses kirjavahetuses parun Brunnoviga, seda valikut kritiseerida. Ta ei saanud isegi saata parunile instruksioone, millised anti prints Menšikovile, kuna viimane sai need vahetult Valitsejalt endalt. Kuid krahv Nesselrode luges oma kohustuseks hoiatada parun Brunnovit, et prints Menšikov võib kaotada kannatuse ja et Türgi ministrid, võib olla, kuulavad tema suust mõned „järsud sõnad“. Kuid need väikesed ebameeldivused ei peaks Inglismaa valitsust hirmutama: nende ainsaks eesmärgiks on – Türgi hirmutamine.

Sellistel asjaoludel parun Brunnovi olukord Londonis ei olnud kaugeltki kadestusväärne. Inglismaa ministrid, parlament ja ühiskondlik arvamus olid tõsiselt häiritud prints Menšikovile antud ülesande täitmise käigust. Venemaa vaenlased levitasid kõikvõimalikke kuritahtlikke muinasjutte prints Menšikovi läbirääkimiste käigust Portuga. Venemaa erakorralisele suursaadikule anti avalikult kavatsus sundida Sultanit kuulutama end Venemaa Tsaari vasalliks!

Kõigile temale esitatud ärevatele küsimustele püüdis parun Brunnov vastata rahustavalt. Eriti aga puudutasid need püüdlused lord Aberdeeni, keda Venemaa saadik luges õiglaselt „ainsaks Venemaa sõbraks“ Inglismaa kabinetis, millises Palmerstoni Venemaa vihkamine üha enam ja enam võitu sai.

Kui lord Aberdeen sai teada prints Menšikovi missioonist Konstantinoopolisse, ta ütles Venemaa saadikule: „on see õige või vale, meie soovime türklastel järgi anda!“ Parun Brunnovi meeoleolu muutus kohemaid värskeks ja ta ütles värjamatult paatosega Türgi saadikule Londoni Õukonna juures: „Raporteerige oma valitsusele, et temal on saabunud XI tund“.

Kuid kui Konstantinoopolist hakati Londonis saama ärevaid teateid Venemaa ja Türgi vaheliste suhete möödapääsematust katkestamisest, Inglismaa peaminister tunnistas kaastundlikult Venemaa esindajale, et tema olukord muutub iga päevaga väljakannatamatuks. „Minu usaldus Keisri poliitika suhtes“, ütles ta parun Brunnovile, „jääb muutumatuks. Kuid kui iga päev ja kõigist

külgedest meid piiratakse ebameeldivate küsimustega, kui minule pidevalt tehakse etteheiteid selle pärast, et ma lubasin end lollitada teie kabineti rahustavate kinnitustega, aga ise ma tunnen, et asun teie Konstantinoopolis peetavate läbirääkimiste suhtes täielikus pimeduses, siis ka mina ise hakkameelekindlust kaotama!“

Parun Brunnov pidas oma kohustuseks pöörata oma valitsuse tõsist tähelepanu sellele lord Aberdeeni ülestunnistusele. Ta veenas krahv Nesselrodet, et teine Inglismaa minister oleks arvatavasti juba ammu andnud järgi lord Palmerstoni ja Inglismaa ühiskondliku arvamuse vaenulikule meeletatusele.

Üldse parun Brunnovi vaade prints Menšikovi saatkonnale paistis silma märkimisväärse kainuse ning mõistlikkusega. „Ei tohi pillikeeli liialt pingutada“, kirjutas ta 21. märtsil (2 aprillil) 1853 aastal oma ülemusele ja sõbrale. „Ta kas tõmbab Sultani kaela koomale või see katkeb meie kätes. Ja nii nagu te ei soovi nii seda kui teist, siis on tarvis rahulduda väikese armsa firmaniga Rodofinikini*) zanris, et „hunt oleks söönud ja lambad terved“.

*)Endine Välisministeeriumi Aasia Departemangu direktor.

See oleks olnud, kui ma ei eksi, kõige soovitamam käesoleva kriisi lahendus. Üks mingi rohkem või vähem pikk või range artikkel ei lisa midagi meie tegelikule mõjule Türgis. *Ta on asjade seisus, mitte sõnades.* Venemaa on võimas, Türgi jõuetu, vaat kõigi meie traktaatide eessõna... See epitaaf ((hauakiri)) on juba Ottomani Impeeriumi haul!“.

Seejuures prints Menšikovi teguviis Konstantinoopolis tõestas, et tema arvates, Venemaa mõju põhineb Türgi suhtes enam sõnades kui asjaolude seisul. Kohe, peale Türgi pealinna jõudmist Venemaa Tsaari erakorraline saadik kuulutas Sultanile, et ta sellise „kelmiga“, nagu Fuad-Effendi., kes oli siis Välisminister, läbirääkimistesse ei asu. Ta nõudis tema erruminekut ja selle ta saavutas. Seejärel ta tegi Sultanile konventsioonile, milline kinnitas kõiki Venemaa ajaloolisi õigusi, allakirjutamise ettepaneku. Sultan keeldus, tänu Prantsusmaa ja Inglismaa esindaja nõuannetele, selle nõudmise täitmisest. Prantsusmaa laevastik lähenes Dardanellide väinale ja Inglismaa asjur, kolonel Rose, tegi admiral Dundasele, Inglismaa Vahemere eskaadri ülemale ettepaneku lahkuda Maltalt ning suunduda Arhipellaagi.

Kõik need teated, millised tulid üksteise järel, tekitasid Londonis suure segaduse. 6. (18.) märtsil kutsuti parun Brunnov kuninganna juurde Buckinghami Pallace lõunale. Seal ta kohtas, enne lõunat, lord Clarendoni, kes tuli tema juurde ja ütles: „Te teete Konstantinoopolis suurepäraseid asju!“ - „Milliseid asju?“ - küsis saadik. - „Te kukutasite Türgi valitsuse“, - ütles lord Clarendon. - „Valitsust mitte; ministeeriumi jah“, vastas saadik. „Miks siis?“ - küsis suursugune lord. Vastuseks hakkas parun Brunnov tõestama Inglismaa ministrile, et Venemaa seaduslikud õigused nõuavad Türgilt Fuad-Effendi kõrvaldamist, kes on süüdi sõnamurdlikkuses ja tehtud solvangu eest rahuldust.

Kui aga Londonis saadi kätte sõnum Prantsusmaa laevastiku Smyrnasse saabumisest, püüdis Venemaa saadik kõigest jõust ära hoida Inglismaa laevastiku Prantsusmaa laevastikuga ühinemist. Ta hakkas tõestama, et Prantsusmaa ja Inglismaa eskaadrite kohalolek Türgi territoriaalvetes on võrdjõuline Türgi territooriumi sõjalise okupeerimisega (sic!), milline võib esile kutsuda Venemaa poolt, Doonau Vürstiriikide okupeerimise.

Seejuures kolonel Rose läks täielikult üle prantslaste leeri ja nõustus kõigega, mida temale Prantsusmaa esindaja teha soovitas. „Milline kummaline inimene see Rose on“, kirjutas krahv Nesselrode parun Brunnovile 26. märtsil (7. aprillil) 1853 aastal. „Jumal teab, miks ta meie peale vihastas ja end Prantsusmaa ja selle kelmi ((võrukaela, мошенника)) Fuadi embusesse viskus“. Lord Aberdeen ise teadis sellest kolonel Rose Venemaa vaenulikest suhtumisest ja püüdis tead tema selles russofoobias peatada. Nii õnnestus tal veenda oma kolleegi ministeeriumis hädavajaduses tühistada kolonelile antud Inglismaa eskaadri Dardanellidele lähenemise korraldus. Peale Ministrite Nõukogu istungit, millisel see otsus vastu võeti, lord Aberdeen ütles rõõmsalt Venemaa saadikule: „Teie peate olema meiega rahul. See, mis ma teile ennustasin, täitus. Minu arvamus oli nõukogu

poolt ühehäälselt vastu võetud. Meie otsustasime seni mitte midagi teha ja oodata“. (Донесение барона Бруннова от 11-го (23-го) марта 1853 года).

Keiserlik valitsus oli Inglismaa kabineti sellise otsusega erakordselt rahul ja tegi oma esindajale Londonis ülesandeks veel kord paluda Inglismaa valitsusel mitte uskuda kõiki kuulujutte, milliseid levitatakse Venemaa poliitika eesmärkide suhtes üldse ja Menšikovi saatkonna kohta eriti. Ainiti, Porta püüab kõigest jõust ventada diplomaatilisi läbirääkimisi prints Menšikoviga, unustades täiesti, et Venemaa ei saa lubada, et Porta tema üle karistamatul viisil naeraks. Seepärast, kirjutas Riigi-kantsler parun Brunnovile 21. aprillil 1853 aastal, „kui prints Menšikov, peale kõiki sekeldusi, on lõpuks sunnitud oma häält tõstma ja võtma tarvitusele enam sundivamad meetmed, et saada Porta nõusolek, siis süü selle eest langeb Prantsusmaale“.

Mida rohkem ilmnes Napoleon III vaenulikkus ja olid edukad ta sepitsused Konstantinoopolis, seda enam Keiser Nikolai I hakaks väärtustama sõprust ja üksmeelt Inglismaaga. Kui aprillis 1853 aastal oli S-Peterburist saadud sõnum, et Kuninganna Viktooria sai maha seitsmenda rasedusega ja sünnitas poisi – Leopoldi, Albany hertsogi, Keiser kutsus Inglismaa suursaadiku koos abikaasaga lõunale. Lõuna ajal Keisrinna Aleksandra Feodorovna tõusis ja tegi ettepaneku juua kuninganna Viktooria terviseks. „See demonstratsioon“, kirjutas Riigi-kantsler parun Brunnovile 9.(21.)aprillil, „maksab enam kui kõige parem telegramm, millise ma saanuks teile kirjutada, et teha teile ülesandeks õnnitleda kuningannat Nende Keiserlike Majesteetide poolt“.

Ainiti, see Nende Majesteetide poolne „demonstratsioon“ ei suutnud välja juurida Inglismaa kabineti liikmete üpidevalt arenevat kahtlustamist. Läbirääkimised prints Menšikoviga venisid lõpmatult ja isegi aprillis ei olnud veel ette näha nende lõplikku tulemust. Konstantinoopolist saadi Londonis kõige ärevamaid teateid. Lord Redcliffe raporteeris oma valitsusele, et prints ((vürst)) Menšikov tegi Portalee ettepaneku allkirjastada konventsioon, milline laiendas märkimisväärselt Venemaa poolset kõigi õigeusklike Sultani alamate kaitsmise õigust. Lord Aberdeen oli ahastuses ja ütles parun Brunnovile: „Kui see on nii, siis minu otsus on tehtud. Ma esitan errumineku palve. Minu arvamus võitis Nõukogus eranditult sellepärast, et ma vaatasin käesolevale vaidlusele, kui vaid ainult pühasid kohti puudutavate asjade lahendamisele. Aga kui see muudab kuju ja kui ta muudab Ottomani Impeeriumi kõigi kristlike alamate olukorda, siis mionu arvamus kaotas igasuguse väärtuse. Sellisel juhtumil minu kolleegid peavad välja mõtlema meetmed, millised peavad olema võetud. Mis aga puudutab mind, siis mina lähen erru“.

Venemaa saadik püüdis kogu jõust Inglismaa esiomest ministrit rahustada ja palus temal mitte uskuda kõiki kuulujutte ja väljamõeldisi. Kuid ta ei varjanud Riigi-kantsleri eest, et lord Aberdeen võib ka tegelikult oma postist kergelt loobuda. Tõsi, ta kordas temale mitmeid kordi: „Sõda ei tule. Sõda ei pea olema!“ Ainiti, „lord Aberdeeni moraalne energia ei asu tema poliitilise aususe kõrgusel“. Ta läheb erru sel hetkel, kui ta veendub oma ekslikuses Venemaa poliitika tegelike eesmärkide suhtes. (Донесение барона Бруннова от 21-го апреля (3-го мая) 1853 года).

Lord Clarendon väljendus veelgi täpsemalt Venemaa poliitika suhtes. Ta kinnitas Venemaa esindajale, et Porta nõustub kergelt Venemaa ja õigeuskliku kiriku õigust pühade kohtade suhtes. Kuid Venemaa konventsiooni teised sätted kutsuvad esile ületamatud raskusi, milliste jõul kinnitatakse Venemaa kaitse õigusi mitte ainult kogu Türgi õigeuskliku elanikkonna üle, vaid isegi Kreeklaste üle.

Omamata mingeid teadmisi Menšikovi poolt Portale esitatud konventsioonist, pidi parun Brunnov piirduma oma vastuses lord Clarendonile, üldiste fraasidega sellest, et Venemaal oli alati Türgi õigeusklike kristlaste kaitstmise õigus, et ta püüab ainult saada oma vaieldamatute õiguste kinnitamist jne..

Lõpuks, tegelikult, aprilli lõpus, Venemaa ja Türgi suhete katkestamise eelõhtul, Riigi-kantsler saatis parun Brunnovile konventsiooni kava, milline oli vürst Menšikovi poolt Portale esitatud. „Te näete“, kirjutas krahv Nesselrode 21. aprillil (3 mail) parun Brunnovile, „et selles sisuliselt ei ole midagi uut otsustatud ja et selles räägitakse ainult religioosusest usust ja määratletakse täpsemalt seda, mis Koutchouk- Kainardji traktaat oli jätnud kahtlaseks“. Sellel konventsioonil ei ole midagi ühist Unkiar-Iskelessi traktaadiga, miline omal ajal tekitas sellist hirmu Inglismaale.

On üpris huvitav, et mõni päev peale selle telegrammis saatmist Riigi-kantsler, 29 aprilli (11 mai) telegrammis väljendab veendumust Konstantinoopoli läbirääkimiste rahumeelsest lõpetamisest. Kuid, samal ajal, ta kinnitab veekord Inglismaa Konstantinoopoli suursaadiku valitsevat ja kahjulikku mõju. Lord Redcliffe andis Portale järgmise kavala nõuande: allkirjastage, ütles ta Türgi ministritele, Venemaa pühi paiku puudutavate õiguste tunnistamise akt, kuid ärge allkirjastage mitte mingil juhul konventsiooni, milline kinnitab Venemaa protektoriaadi õiguse. Sellisel viisil ta saavutas kahekordse võidu: ta võidutses Venemaa ja Prantsusmaa üle ja teisest küljest, võttis enda peale Türgi päästja väarika rolli. Lord Reedcliffe ise tunnistas Venemaa saadikule Ozerovile ((Ozerow, Озерову)), et ta loob sellise asjade olukorra, millisel Venemaa ei hakka olema „Ei Ottomani Impeeriumi sõber ega ka vaenlane“. „Ainult üks lord Redcliffe hakkab tema üle valitsema ja juhtima“ - lisab omaltpoolt krahv Nesselrode.

Asjaolud tõestasid, et Riigi-kantsleri viimane ennustus oli täiesti õiglane.

Kui parun Brunnov sai lõpuks konventsiooni kava, millise vürst Menšikov oli Portale pakutud, ta saatis selle viivitamatult lordidele Aberdeenile ja Clarendonile. Tuli ilmsiks, et nad mõlemad juba tundsid seda lord Redcliffe ebaseadlike kommentaaridega akti. Ikkagi nõustus lord Aberdeen Venemaa nõudmiste mõõdukateks ja õiglasteks tunnistamisega. Kuid ta hoiatas kohusetundlikult Venemaa saadikut, et tema isiklikku arvamust tema ministeeriumi kolleegid, kes asuvad lord Redcliffe üpris vaenulike nõuannete mulje all, üldsegi ei jaga.

Selle hoiatuse õigluses oli parun Brunnovil võimalik veenduda vestluses lord Clarendoniga, kellel oli palju vastuväiteid Venemaa konventsiooni suhtes. Tema argumendid olid järgmised:

1) Venemaa valitsuse avalduste alusel oli Inglismaa kabinet veendunud, et Vene konventsioon piirdub Venemaa pühade kohtade suhtes olevate õiguste taastamisega. Seejuures vürst Menšikov nõuab, et Venemaa suhtes tunnistataks „kõigisse Türgi siseasjadesse uut sekkumisõigust“ ja nõuab Koutchouk-Kainardji traktaadi määruste laiendamist.

2) konventsiooni jõul võetakse kõik Sultani õigeusklikud alamad tema õiguspädevuse alt välja ja kogu Türgi asetatakse Venemaa suhtes olukorda, millises on Doonau Vürstiriigid Sultani suhtes. Doonau Vürstiriigid ise aga peavad olema muudetud „Venemaa kubermangudeks“.

3) uus konventsioon pidi täielikult ära muutma Venemaa asendi Türgi suhtes, kuna annab esimesele viimase suhtes alalise kõigisse siseasjadesse sekkumise õiguse.

Parun Brunnov püüdis neid lord Clarendoni vastuväiteid ümber lükata, kuid teda ümber veenda tal ei jõudnud. Siis ta kirjutas pika kirja lord Aberdeenile, millises ta tõestas ilmekalt Venemaa õigust sundida Portat konventsiooni kava allkirjastama, millises ainult kinnitatakse Venemaa vaieldamatuid õigusi ja nõutakse garantiisid Türgi poolse uue sõnamurdlikkuse vastu.

Lord Aberdeen jäi selle kirjaga väga rahule ja ta luges selle Ministrite Nõukogu lähimal istungil. Tema sõnul see kiri avaldas „mõnedele“ nõukogu liikmetele head muljet. Kuid ikkagi, lisas Inglismaa peaminister nurusega, „minu olukord on raske. Ma olen ühel ja samal ajal Venemaa ja Inglismaa huvide advokaat. Tuleb püüda üks teisega kooskõlastada“. Seejuures ta väljendas oma siirast kahetsust konventsiooni kava sõnastuse puuduste suhtes. Kui, tema arvates, selle akti „eesõnasse“ oleks võetud eraldi artiklid, millised oleksid Venemaa ajalooliste õigust kinnituseks, siis tema kolleegidel ei oleks olnud välist põhjendust Venemaa uuest Türgi siseasjadesse pideva sekkumise õiguse pretensioonist rääkimiseks. Sellisel juhtumil konventsiooni kõik artiklid piirduksid ainult pühasid kohti puudutavate küsimuste lahendamisega.

„On ise-enesest mõistetav“, lisas lord Aberdeen, „ma ei saa muuta ümber oma kolleegide arvamust, milline on teile vaenulik. Kuid nad, teisest küljest, ei saa ilma minuta midagi teha. Vaat, milles seisneb meie olukorra hea külg, milline oleks teistel asjaoludel olnud väga halb“. Lõpetuseks, auväärne lord kinnitas veelkord oma errumineku otsust, kui Venemaa ja Inglismaa vahelised suhted katkestatakse. Igal juhul on tal väga kahju, et vürst Menšikov ei suutnud või ei tahtnud astuda lord Redcliffiga kokkuleppesse. Ta ei usu viimase russofoobiat ja on veendunud, et ta ei unustanud temale lord Aberdeeni poolt lahkumisel öeldud sõnu: „Ärge minge Venemaaga tülli!“ (Донесение барона Бруннова от 13(25-го) апреля 1853 г.).

Kuid, Riigi-kantsleri vankumatu veendumusel on Venemaa ja Türgi suhete katkestamise ainsaks süüdlaseks Inglismaa Porta juures asuv suursaadik. Aprilli keskel vürst Menšikov koos kogu Venemaa missiooniga sõitis Konstantinoopolist ära ja konstanteeris sellisel viisil Venemaa ja Türgi vaheliste suhete täielikku katkestamist. Sõnum sellest sündmusest avaldas kogu Euroopale vapustavat muljet: isegi Londoni börsil hakkasid kõik fondid välgukiirusel langema.

Keiserlik valitsus süüdistas lord Redcliffi avalikult süsteemes vastutegevuses, tema enda valitsuse ees, Venemaa kõigi rahumeelsematele kavatsustele. „Mitte Sultan Abdul-Medgid, vaid lord Redcliffe valitseb Türgis“ - kirjutas krahv Nesselrode parun Brunnovile 20 aprillil (1. mail). Vürst Menšikov tegi kõikvõimalikke järeleandmisi konventsiooni esialgse teksti suhtes. Ta nõustus isegi konventsiooni muutmisega firmaniks või „Sened“ . Kui Porta keeldus selle akti allkirjastamisest, milline oli muudetud tema soovide järgi, nõustus Venemaa suursaadik rahulduda lihtsa „ametliku noodiga“, kui kohustusega. Suur Viziir Reschid-Pacha oli nõus allkirjastama pakutud akti ja palus isegi Inglismaa suursaadikut, et ta ei takistaks selles. Kuid lord Redcliffe keeldus kategooriliselt selle palve täitmisest ja sundis Suurt Vesiiri viskuma, ülepeakaela, sõtta Venemaaga. Kuidas võib siis öelda, et mitte Sultan, vaid Suurbritannia suursaadik juhib Türgit?

„Ja meile on lubatud ütelda täiesti avalikult Inglismaa valitsusele“, kirjutas Riigi-kantsler 20 aprillil parun Brunnovile, „et kartes kuni sellise määrani konventsiooni ebamugavusi, just-kui see annaks Venemaale sekkumisõiguse, millist sellel ei ole, ta loob vabatahtlikult tondi ja võitleb viirastusega. Ka tõesti võib tõsiselt mõelda, et me vajame sellist õigeusklike Kreeklaste kaitseks, kui nende õigused, huvid, omand või elu on ohtu sattunud, akti selleks, et sekkuda Türgi siseasjadesse?“ Venemaa õigus põhineb vaieldamatul faktil: 50 miljonit Vene õigeusklikku ei saa Sultani 12 miljoni õigeusklikust alamasse ükskõikselt suhtuda.

Krahv Nesselrode arvates, sõltub nüüd Inglismaa valitsusest, kuidas väljuda sellist keerukast olukorrast, millisesse ta pani „hullumeelne ja raevunud suursaadik“. „Tema kätes asub veel rahu ja sõja küsimus“. „Kas ta nõustub“, küsis Riigi-kantsler, „et lord Redcliffe käitumine ja nõuanded, milliseid ta Portale andis, asuvad avalikus vasturääkivuses tema poolt meile antud lubadustega ja järelikult, kas ta nõustub tema hukkamõistmisega? Sellisel juhtumil võib kõike veel parandada. Vastasel juhtumil, teab vaid Jumal üksi, kuhu meid viib see Menšikovi saatkonna kurb käekäik, sest et Valitseja ei anna karva võrdki järgi ja vürstiriikide okupeerimine toimub selle kuu lõpus“.)
Письмо гр. Нессельроде к барону Бруннову от 20 мая (1-го июня) 1853 г.

Riigi-kantsler väljendas lootust, et Suurbritannia valitsus püüab „parandada enneolematu rumaluse“, mis tehtud lord Redcliffe poolt ja et ei peaks sundima Valitsejat võtma tarvitusele lahendusi, millised muudavad rahu säilitamise täiesti võimatuks. Veel on aega, et Portat mõjutada.

Ainiti, üpris varsti selgus, et sellel lootusel ei olnud mingit alust. Kui juuni keskel oli Londonis saadud sõnum Venemaa vägede, vürst Gortcakovi ((Gortchakow, Горчаков)) juhtimise all Doonau Vürstiriikide tungimisest, väljendas Inglismaa ühiskondlik arvamus väga kõva häälega Venemaa vaenulikult. Lordide kijas lord Clanricarde, olles Inglismaa saadik S-Peterburis, nimetas oma kõnes Venemaa vägede vürstiriikidesse tungimist „piraatluse aktiks“. Keiser Nikolai oli sellise väljendi üle niivõrd pahandatud, et käskis oma Londoni esindajal lõpetata viivitamatult igasugused sotsiaalsed suhted lord Clarnicardegaga. Kõik poliitilised parteid olid avalikult Venemaa vastu ja nõudsid vastutegutsemist Konstantinoopoli suhtes teostatavatele vallutuslikele plaanidele. Lordid Derby ja John Russell, lord Palmerston ühinesid selle ühise mõttega. „Meie lord Aberdeen jäi täiesti üksi“, kirjutas parun Brunnov krahv Nesselrodele 17.(29.) juunil.

Lord Aberdeen rabeles kogu jõust, et peatada Inglismaa ühiskondlik arvamus mõistlikkuse ja rahu teel. Saanud teada, et Venemaa väged tungisid üle Türgi piiri, hoiatas Inglismaa peaminister parun Brunnovit, et arvatavasti ta hakkab olema sunnitud Inglismaa eskaadri lähendama Dardanellidele. Siis Inglismaa on sunnitud asuma Prantsusmaaga ühele joonele. Kui aga Prantsusmaa laevastik siseneb Dardanellidesse, siis Inglismaa peab temale järgnema, et jälgida tema tegevuse üle.

Parun Brunnov pingutas kõigest jõust, et peatada Inglismaa sellel libedal teel ja et hoida ära mõlemate mereriikide vaheline avalik liit. Sel eesmärgil ta koostas üksikasjaliku memo, millises oli tähelepanuväärselt selgelt esitatud, viimaste kuude Ida küsimuses peetud diplomaatiliste

läbirääkimiste kogu käik ja tõestatud veenvalt Venemaa nõudmiste õiglus. Selle memo esitas Venemaa saadik lordidele Aberdeenile ja Clarendonile. Mõlemad Inglismaa ministrid pidid tunnistama, et ei saa midagi Venemaa saadiku argumentatsiooni vastu öelda. Keiser Nikolai I oli parun Brunnovi sellisest märkimisväärsest tööst vaimustuses ja tegi sellele oma käega järgmise kirje:

„Ei ole võimalik paremini selgitada küsimuse käesolevat olukorda. See akt on parimate minule kirjutatute hulgas, milliseid minul on kunagi lugeda tulnud ja ma tänan selle eest Brunnovit. See on suurepärase. Jah see on nii. See on täielik tõde. Härra Jumal otsustab, mis peab toimuma, kuid minu südametunnistus on rahulik, kuna ma ei saa endale teha mingeid etteheiteid ja varem või hiljem, tõde peab alatust laimust võitu saama“. (Донесение и меморандумъ барона от 20 мая (1-го июня) 1853).

Äärmiseks kurvastuseks oli juba möödunud aeg, kui talendikalt ning veenvalt kirjutatud memodega võinuks sündmuste käiku peatada. Inglismaa peaminister püüdis kohusetundlikult hoida ära Venemaaga vältimatut suhete katkestamist. Olles veendunud lord Redcliffi pahatahtlikuses, otsustas ta diplomaatiliste läbirääkimiste raskuskeskme viia Konstantinoopolist üle S-Peterburi. Ta tegi Ministrite Nõukogus ettepaneku saata S-Peterburgi isiku, kellel on erandlik autoriteet ja usaldus, et pidada isiklikke läbirääkimisi Venemaa Tsaariga. Peale selle, lord Aberdeen pakkus uue Venemaa ja Türgi vahelise konventsiooni kava, milline võis olla mõlema riigi poolt vastuvõetav. Edasi, ta andis mõtte, et peetaks isiklikku kirjavahetust Tsaari ja Inglismaa kuninganna vahel, et selgitada paremini välja kõiki poliitilisi küsimusi.

Kuid kahjuks, kõik need üllad algatused ei viinud soovitud eesmärgile. Inglismaa Ministrite Nõukogus ei kiidetud heaks nii lord Aberdeeni riigipeade isikliku kirjavahetuse mõtet, ega ka S-Peterburgi erakorralise saadiku saatmise ettepanekut. Ainiti, need Inglismaa peaministri head kavatsused sundisid Keiserlikku valitsust ja parun Brunnovit, juuni lõpus, ütleva, et „suure tõenäosusega me väljume Ida-kriisist au ning rahuga“.

Riigi-kantsler oli erakordselt rõõmus lord Aberdeeni mõtte üle, et Türgiga sõlmitaks Inglismaa ja Austria vahendusel konventsioon. „Meil on tarvis loota“, kirjutas ta 4.(16.) juunil parun Brunnovile, „et käesolev kriis lahendatakse ilma, et rikutaks tõsiselt rahu, kokkuleppe vahendusel, milline vastab nii meie väärikusele kui ka õigeusu huvidele. Vaat miks Valitseja teile teeb ülesandeks kasutada kõiki teie jõupingutusi, et kinnitada Inglismaa kabinetti tema mõttes teha meile oma ettepanekud Viini Õukonna vahenduse kaudu... Kõigist kriisi lõpetamise viisidest mitte ükski ei vasta enam meie soovidele, kui lord Aberdeeni poolt välja mõeldud konventsioon“.

Valitseja omistas Parun Brunnovile õiglaselt kogu sellise asjadele soodsa pöörde andmise au ja tegi Riigi-kantslerile ülesandeks väljendada temale ta monarhilikku tunnustust „takti, kunsti ja mõistuse“ eest, millisega ta ajas neid erakorraliselt tähtsaid ja keerukaid diplomaatilisi läbirääkimisi.

Kuid see puhkenud kriisi rahumeelse lahendamise lootus oli üpris üürrike. Sir Hamiltoni Seymouri poolt edastatud Vene-Türgi konventsiooni kava oli S-Peterburis tunnistatud üpris ebarahuldavaks: see mitte ainult ei kinnitanud Venemaa õigusi, vaid pigem muutis ning piiras neid. Kava sõnastust ennast tunnistati „ebaselgeks, segaseks ja mitmetähenduslikuks“.

Keiserlik valitsus ei leidnud Inglismaa konventsiooni projekti heakskiitmist võimalikuks. Kuid, teisest küljest, selle muutis erakordselt probleemseks see, et seda oli hädavajalikult tarvis avameelselt öelda Inglismaa valitsusele, millise eesotsas asus Venemaa „ainus sõber“ - lord Aberdeen. Keiser Nikolai I otsustas ikkagi eelistada Inglismaa kavale Viini Kabineti (millise kohusetundlikkussse ta veel uskus) poolt välja mõeldud diplomaatilist nooti, ultimaatumi kujul, millise pidi Porta allkirjastama. Aga Inglismaa kabinetile anti mõista, et kriisi rahuliku lahendamise parimaks vahendiks on – lord Redcliffe Konstantinoopolist viivitamatu tagasikutsumine. (Письмо графа Нессельроде к барону Бруннову от 18(30-го) июля, 1(13-го) августа и 29 августа (10-го сентября) 1853 г.).

Venemaa esindaja Londoni Õukonna juures ei heitnud meelt, vaid püüdis energiliselt halvata kõik Prantsusmaa valitsuse sepitsused Londonis ja tema Inglismaa ministrite hulgas olevate sõprade keskel. Ainiti, tema jõupingutusi kaugeltki ei pärjanud edu. Inglismaa laevastik sisenes

Dardanellidesse ja parun Brunnov oli õnnelik, et tal õnnestus hoida ära Inglismaa eskaadri ühinemine Prantsusmaa eskaadri laevadega, millised sisenesid samuti Marmara merele.

Sellise 1841 aasta väinade konventsiooni rikkumise suhtes toimus selle tuntud akti üle Venemaa esindaja ja Inglismaa peaministri vahel mõtete vahetus, milline väärib ka käesoleval ajal kõige tõsisemat tähelepanu. Lord Aberdeen pöördus parun Brunnovi, kui 1841 aasta konventsiooni looja poole, järgmise küsimusega:

„Ma sooviksin“, ütles ta, juuni alguses, parun Brunnovile, „et te ütleksite minule teie poolt allkirjastatud 1841 aasta traktaadi tähtselise mõtte kohta, oma arvamuse. Puhkes erimeelsus selle traktaadi tõlgendamise suhtes. Meid veendakse, et selle akti jõul oleme me kohustatud Türgile appi minema, kui tema rahu ähvardab oht. Millises mõttes teie seda akti mõistate“?

Parun Brunnov vastas, et tema arvates sellist kohustust ei eksisteeri ühelgi lepingulisel riigil. 1841 aasta traktaadi sõlmimise ajal mõeldi tõesti võtta sellesse spetsiaalne artikkel garantiidest. „Kuid“, kätkab parun Brunnov, „mina olin sellele vastu. See mõte ei lähtunud Inglismaalt, vaid Austria volinikult. Lord Palmerston aitas mind, et see ettepaneks kõrvaldada... Juhtus nii, et Suurbritannia valitsuse abil ja nõusolekul oli spetsiaalse garantii traktaati võtmise mõte tagasi lükatud ja lõppude lõpuks, jäetud. Selle traktaadi eessõnas väljendatakse Türgi puutumatusse säilitamise soovi, kuid üldsegi kohustust ei kehtestata. Selle kaalutluse kokkuvõtte, rangelt öeldes ei ole kohustus. See on eessõna sättele, *milline puudutab erandlikult väinade sulgemist rahu ajal*“ (Донесение барона Бруннова от 3(15-го) июня 1853 г.).

1853 aasta juunis Inglismaa peaminister veendus Venemaa saadiku põhjendustes ja nõustus temaga selles, et vaid 1841 aasta konventsiooni rikkudes võivad anglo-prantsuse sõjalaevad sõita väinadest läbi. Kuulanud ära ülalesitatud parun Brunnovi kaalutlused, lord Aberdeen kinnitas veel kord oma vankumatut errumineku palve esitamise otsust. „Sügava kurbuse „ tundega ta ütles saadikule: „See inimene, kes tõukab maailma õnnetuse kuristikku asja eest, millist ma ise loen ebaõiglaseks, võtab endapeale vastutuse, millist ma, südametunnistuse järgi, ei taha enda hingele võtta. Ma ei taha oma karjääri sõjaga lõpetada, - revolutsioonilise sõjaga, sõjaga, milline kukutab ühiskondlikku korda. Ma olen otsustanud. Ma ei alusta sellist sõda. Selles te võite olla täitsa veendunud“. Sellises rusetud hinge seisundis asus Inglismaa esimene minister 1853 aasta kestel. Kuid on tähelepanuväärne, et tal olid helged hetked, kui ta lootis, et sõda ikkagi ei tule ja et kogu kriisi lõppeb Venemaa ja Inglismaa vahelise rahuliku Ottomani Impeeriumi jaotamise kokkuleppega!

Selles mõttes väljendus lord Aberdeen veel augustis, peaegu Türgi poolt Venemaale sõja kuulutamise eelõhtul.

„Annaks Jumal“, ütles lord Aberdeen parun Brunnovile, „et meie väljuks kiiremini käesolevast dilemmast, kuhu me sattusime enda soovi vastaselt. Siis meie tee tulevikus hakkab jälle olema takistustest vaba ja me võime jälle teine-teist usaldada. See hakkab meile olema hädavajalik kui Türgi suhtes tekivad probleemid, milliseid ma ette näen. *Ma lakkasin uskumast, et ta võiks kaua püsida. Ta on liiga kurnatud. Ma mõtlesin alati, et me ei ela piisavalt kaua, et tegeleda selle juhuslikkusega. Käesoleval ajal see näib minule üpris lähedal. Püüame ainult vabaneda, eelkõige käesolevast kriisist, et omada hiljem paremat lähtepunkti*“ (Письмо барона Бруннова от 12(24-го) августа 1853 г.).

Ei ole endale raske ette kujutada, millist sügavat muljet need Inglismaa esimese ministri ülestunnistused pidid Keiser Nikolai I avaldama, kes ei väsinud Ottomani Impeeriumi lagunemise möödapääsmatust ja Türgi valduste jaotamise vältimatust tõestamast. Valitseja oli üllatunud ja rõõmustas lord Aberdeeni avameelitsemise üle. Ta joonis mitu korda alla lordi ülalesitatud sõnad Ottomani Impeeriumi langemisest ja kirjutas nende vastu ainult ühe sõna: „Enfin!!!!!!“ Kuid see sõna on üpris ilmekas.

Parun Brunnov imestas vähem lord Aberdeeni avameelitsemise üle, teades tema muljet avaldavat iseloomu ja siirast rahu hoidmise soovi. Kuid ta luges oma ohuseks hoiatada oma valitsust Inglismaa peaministri iseloomu äärmisest ebapüsivusest ja inglaste Venemaa vastasest üleüldisest vaenust.

„Meie elame üle rasket kriisi“, kirjutas ta 30 septembril (12. oktoobril) krahv Nesselrodele, „kui halvad päevad vahetuvad lootusekiirtega. See palavik vaheldub Inglismaal kord sonimise, siis

jälle mõistuse tagasi tulemisega. Ärge küsige minult, mis neist kahest lõpuks peale jääb“.... „Lord Aberdeen“, jätkab Brunnov, „anub Valitsejat tal see kord aidata rahu päästa. Tema arvates on Türgi lagunemine sündmus, milline ei ole enam kaugel“.

Muideks, parun Brunnovi arvates, hoida Inglismaad sellel libedal teel, millisele ta astus, hakkab olema peaegu võimatu, sest et Ida-küsimuse kriisi kasutasid ära poliitilised parteid, kellele „türklased on vaid ettekäändeks“. Tegelikult whigid, mis ka ei juhtuks, soovivad vabaneda lord Aberdeenist ja seejärel heita üle parda ka Robert Peeli partei poolehoidjad. „See on vilets hall intriig“! - hüüatas parun Brunnov, „ja ühiskondlik arvamus, milline on moonutatud nende neetud ajalehtedega, nõuab sõda“.

Võib kahelda sellise 1853 aasta poliitilise kriisi hinnangu põhjendatuse suhtes. Vaevalt Inglismaa poliitiliste parteide võitlus oli Inglismaa rahva Venemaa vaenuliku meelestatuse ainsaks põhjuseks. Vaevalt lordide Derby ja Palmerstoni soov kiskuda võim ära lord Aberdeeni käest võinuks viia avaliku sõjani Venemaaga. Parun Brunnov ise viitas mitmeid kordi teistele, enam sügavamatele põhjustele. Tunnistada Krimmi sõda „armetute hallide intriigide“ tulemuseks oleks vaevu õiglane. Kuid see Ida-küsimuse hinnang, millises kõlab ilmse põlguse tunne, meeldis väga Keiser Nikolai I, kes kirjutas sõnade: „hall intriig“ vastu ainult ühe sõna: „voila!“

Muideks, tõele au andes tuleb öelda, et põlguse ja kurbuse tunded valdasid Venemaa esindajat Londoni Õukonna juures harva ning viivu: ta mitte ainult ei rabelenud kogu jõust, et peatada Inglismaa Venemaaga suhete katkestamise eest, vaid seejuures, püüdis kogu jõust veenda oma enda valitsust rahu hoidmise äärmises hädavajaduses. Selles suhtes väärrib erilist tähelepanu tema 20 mai (1 juuni) 1853 aasta kiri Riigi-kantslerile, millises ta äärmiselt tabavalt lahendab saatusliku küsimuse: millist kasu võib Venemaale tuua sõda Sultani kristlastest alamate eest? Sellele vanale ja ikkagi kaasaegsele küsimusele annab parun Brunnov järgmise väga teravmeelse vastuse.

„Sõda“, kirjutab ta, „lammutab Ottomani Impeeriumi. Ta muudab kildudeks selle sama Kainardji traktaadi, millist me tunnistame end kohustatuks säilitada terviklikult. Ta loob Türgi varemetele kõikvõimalikud uued riigid, millised hakkavad olema meie suhtes samavõrd tänamatud, kui oli Kreeka; millised hakkavad olema teile ebamugavad, kui Doonau Vürstiriigid käesoleval ajal; ja mis on veelgi halvem, ta loob tulevikus sellise asjade korra, mil meie mõju hakkab veelgi enam kohtama vastutegevust ja hakkab olema piiratud Prantsusmaa, Inglismaa ja isegi Austria poolse konkurentsi, milline oli senini türklaste ülemvõimu ajal“.

„Järelikult, sõda, oma lõpptulemuses, ei saa viia mitte mingile kasule meie otsesest huvides. Meie hakkame valama oma verd ja raiskama meie rahasid selleks, et kuningas Othon saabus Thessalie; et inglased võtaksid endale mõned uued, neile sobivad saared; et prantslased omaksid selles asjas oma osa ja et Ottomani Impeerium asenduks sõltumatute riikidega, millised muutuvad meile kas kaitsmisel koormavaks või vaenulikeks naabriteks“.

„Vaata, minu arvates, arvatav sõja tulemus. Kui tarvis, meie peame selle ett võtma. Kuid kui on selle vältimise vahend, siis ma arvan, et see oleks olnud parem, kuna seal, kus ei ole midagi võita, näib minule, on pigem võimalik midagi kaotada“.

Parun Brunnov tunnistab, et kõigile neile kaalutlustele viisid tema vestlused Kreeka esindajaga Londoni Õukonna juures, kes soovis siiralt sõja puhkemist, millise kogu raskuse pidi enda peale võtma Venemaa ja kõik kasud sellest lootis endale saada Bütsantsi impeerium.

„See kreekalik ind“, lõpetab oma kirja parun Brunnov, „jahutab erakordselt mind, pidades silmas Venemaa huvisid... Ma kuulun nende hulka, kes on veendunud, et Venemaa eksisteerib iseendale ja et ta ei ole sündinud Themistocle ilusate silmade jaoks!“

Ei saa jätta tunnustamata parun Brunnovi ülalpool esitatud kaalutluste kainet ja kurikuulsa Ida-küsimuse valdkonnas, sügavat Venemaa päevakohaste huvide mõistmist. Kuid igavene ja muutumatu tõde, et Venemaa eksisteerib venelastele, mitte Türgi kristlastele, ei hoidnud 1853 aastal ära verist sõda, ega hoidnud seda ka ära 24 aastat hiljem, Venemaa rahva uutest kangelastegudest Ottomani Impeeriumi „tänamatute“ kristlike rahvaste kasuks.

1853 aasta sündmused läksid hiiglaste sammudega oma lahenduse poole. Kui Inglismaa ja Prantsusmaa eskaadrid sisenesid Dardanellidesse ja lord Aberdeen õigustas sellist avalikku 1841 aasta konventsiooni rikkumist Sultani enda trooni päästmise hädavajadusega moslemi fanatismi

puhangu eest, parun Brunnov märkis üpris osavalt peaministrile, et Venemaa väed ei saa Doonau Vürstiriikidest lahkuda, kuna kohalik kristlik elanikkond peab samuti kartma moslemi fanaatismi puhangut. Peale selle, inglise-prantsuse laevastiku kohalviibimine Konstantinoopoli ees, peab pigem esile kutsuma moslemite fantatismi, kui seda rahustama. Lõpuks, parun Brunnov protesteeris energiliselt 1841 aasta konventsiooni rikkumise vastu, tõestades, et nii nagu veel sõda Venemaa ja Türgi vahel ei ole, siis Sultanil ei olnud õigust kutsuda appi Inglismaa ja Prantsusmaa laevastikke.

Lord Aberdeen kuulas ära kõik need Venemaa esindaja vastuväited „kurvalt ja nukralt“ ära. „Kasutu oli teda veenda“, jätkab parun Brunnov. „Ta juba oli veendunud. Kuid, seejuures, oli samamoodi liiast püüda teda ümber veenda järgima paremat teed, kuna ta juba tunnetab, et ta poliitilisele karjäärile läheneb lõpp. Vaat, hr. Riigi-kantsler, tõe käesolevast asjade seisust“.

Muideks, vaatamata pidevale poliitiliste asjade Idas keerukamaks muutumisele, Inglismaa peaminister ei kaotanud lootust, et Inglismaa ja Venemaa vahel ikkagi sõda ei tule. Ta ei suutnud peatada türklasi Venemaale sõja kuulutamisel, kuid ta peatas oma kolleegid ministeeriumis, kes nõudsid anglo-prantsuse laevade sõitmist Mustale merele. Ta rõõmustas kolme: Venemaa, Austria ja Preisimaa monarhi kokkusaamise üle Olmützis ja Varssavis, lootes, et rahu tagatakse kõige vankumatutel alustel. (Vt. kd. VIII, Nr. 334, lk. 196 jne.) Lord Aberdeen tunnistas ise, et teda peeti Venemaale müüduks, kuid ta ikkagi püüdis väsimatult otsida uusi tema Türgiga ära lepitamise vahendeid. Ta leiutas nelja riigi nimel uue Portale esitatava noodi kava, millises soovitatakse tungivalt Venemaaga ära leppida. Kui aga teda haaras kahtlus selle sammu edu suhtes, ta jõudis veendumusele, et Viini kabinett peab võtma diplomatilistel läbirääkimistel enda peale peamise rolli, et rahustada ägestunud Türgit. Lõpuks, viimaseks ja ainsaks päästvaks õlekõrreks jäi lord Aberdeenile Venemaa Tsaari suuremeelsus ja selle suuremeelsuse poole ta pöördus parun Brunnovi ja sir Hamilton Seymouri kaudu mitmeid kordi.

Venemaa esindaja Londoni Õukonna juures ei võtnud Inglismaa esimeselt ministrilt ära lootust oma Valitseja suuremeelse kannatlikkuse suhtes. Kuid ta kordas temale korduvalt, et igasugusel kannatusel on piir. Nii, ta ei saanud heaks kiita mõtet nelja riigi noodist, sest et peale Türgi poolset sõja kuulutamist ning peale vere valamist Euroopas ja Aasias, on tarvis sõlmida rahutraktaat, ega mitte allkirjastada diplomaatilist nooti. Parun Brunnov teadis, et Valitseja pikk kannatus ja tema ükskõiksus Türgi poolt visatud väljakutse suhtes viisid kimbatusse paljud Inglismaa kabineti liikmed, kes olid täiesti veendunud, et Porta poolse sõja kuulutamise peale Keiser Nikolai I vastab Venemaa vägede hoogsa pealetungiga. See-juures, Venemaa aga jätkas oma kaitsepositsiooni hoidmist.

Lord Aberdeen aga ise tunnistas Venemaa saadikule, et selline Valitseja käitumine seadis lordid Landsdowni ja Russelli täiesti tupikusse. „Minu soov“, ütles ta Brunnovile, „seisneb selles, et Tema Majesteet veenduks täiesti, et tema mõõdukus on kõrgeimal määral ebamugav tema vaenlastele. Kõik nende soovid on kokku võetavad sellega, et katkestada ta kannatus, et sundida ta minema äärmuseni, et panna Venemaale kallaletungimise süü“.

„See hale ja koletuslik poliitika“, hüüatas ise Inglismaa valitsuse pea, „milline meid haavab (sic!). Seda sama eesmärki silmas pidades soovitakse esile kutsuda kokkupõrget Mustal merel, kui meie laevastik oma liikumistega annab selleks põhjuse. Ma tegin kõik, mida võisin, et sellist kokkupõrget ära hoida. Talve kestel see kokkupõrge näib olevat vähetõenäoline, kui ainult te ei soorita kallaletungi Türgi sadamatele. Kuid kokkupõrke oht eksisteerib“.

Lord Aberdeen aga ei piirdunud nende avameelitsemistega. Peale lühikest vaikimist ta lisis: „Kui ma saaks loota Stratford (Redcliffe), siis ma oleks olnud rahulik; kuid suurim õnnetus seisneb selles, et on tegemist inimesega, keda ei usalda, kuid kellest ka mööda minna ei saa (sic!). Muideks, ma pean ütleva, et kõige viimasemal ajal, ta, näib, hakkab ta ise türklaste käitumist hukka mõistma. See häirib teda. Küsimus on selles: kas ta säilitas veel piisavat mõju neile, et olla võimeline neid tagasi hoidma, kui nad juba kaine mõistuse vastaselt tegutsesid. Seda me varsti näeme. Kuid, vaat, mida ma kardan: et need kariloomad (sic!) muutuvad nüüd kidakeelseteks. On siis tarvis omada ebaõnne olla sunnitud, soovi vastaselt, minema nende loomade sabas, milliseid põlgad ja omamata võimalust jätta nad oma enda saatuse hoolde“.

(Весьма секретное донесение барона Бруннова от 17-го (24-го) октября 1853 года).

Ei ole raske endale ette kujutada millist muljet need Inglismaa esimese ministri avameelitsemised pidid avaldama Keiser Nikolai I, kes siiralt austas seda maad ja rahvast. Raske oli mõista, millisel viisil Inglismaa valitsuse pea, kes tundis sellist sügavat põlgust türklaste vastu, võis nõustuda siduda oma rahva saatuse nende „lojuste“ saatusega! On täiesti arusaamatu, kuidas Inglismaa valitsus võis hoida Konstantinoopolis saadiku ametikohal inimest, kelle tegevuse tunnistas kahjulikuks isegi Inglismaa peaminister ise. Alatiseks jääb mõistatuseks Inglismaa otsustavus, „kerge südamega“, kutsuda esile sõda Venemaaga türklastest „tõbraste“ pärast ja sundida Venemaad, alates 1854 aastast, väsimatult otsima, kõikjal ja kõiges, oma vana liitlase kahjustamise võimalusi, et maksta talle kätte kisendavalt ülekohtuse Krimmi sõja eest.

Riigi-kantsler, krahv Nesselrode, leidis vaid ühe selgituse Inglismaa sellisele teguviisile: kõik on Inglismaal peast põrunud! „Võib arvata“, kirjutab ta 21 septembril (3 oktoobril) parun Brunnovile, „et Inglismaal on üleüldine hullumine, ja et arvestuslik külmaverelisuus, milline on Inglismaa riigimeeste eriline iseloomu omadus, on täielikult kadunud“.

Riigi-kantsleri sellist järeldust toetasid, muu-seas, arutelud Ida-küsimuse suhtes, millised toimusid Inglismaa parlamendis. Osutus, et „Euroopa monarhidest absoluutseim“ leidis ustavaid liitlasi ja kaasmõtlejaid ainult Inglismaa radikaalide hulgast, John Brighti ja Richard Cobdeni isikutes, kes väsimatult ja ilmekalt hoiatasid oma kaasmaalasi eelseisva sõja vältimatute hukatuslike tagajärgede eest. Neil oli täielik alus välja naerda lord Palmerstoni kiidulaule Türgi suurtest edudest, „viimase kolmekümne aasta kestel“, kultuuri ning tsivilisatsiooni teel.

Kõik need faktid kurvastasid Keiser Nikolai I ja tema lähimat nõunikku. Nad mõlemad ei suutnud mõista selle „vihkamise ja vaenu tunnete, millist südametunnistuse järgi Venemaa ei olnud Inglismaa poolelt ära teeninud, kes alati leidsid meis ustavaid ja tihti väga kasulikke liitlasi“, põhjuseid. (Письмо графа Нессельроде к барону Бруннову от 20-го октября (1-го ноября) 1853 г.).

Seejuures, peale Türgi poolt Venemaale sõja kuulutamist ja anglo-prantsuse laevastiku Marmara merele tulekut, sõjategevus Venemaa ja Türgi relvajõudude vahel võis, iga hetk, võtta kõige tõsisema pöörde ja ei piirdu üksikute kokkupõrgetega, nagu see oli senini olnud. Keiser Nikolai I olles oma olemuselt igasuguste kahemõttelisuste vaenlane, pidas hädavajalikuks esitada Inglismaa valitsusele kategooriline küsimus: kudas ta mõtleb käituda tõsise kokkupõrke juhtumil, Venemaa ja Türgi sõjajõudude vahel, nii merel, kui ka maal? Parun Brunnovile oli Kõigekõrgeima poolt, Riigi-kantsleri 14 (26) oktoobri 1853 aasta telegrammiga, tehtud ülesandeks esitada see saatuslik küsimus lord Aberdeenile. Parun Brunnov annab aruande temale antud üpris pakitseva ülesande täitmise kohta 26 oktoobri (7. novembri) raportis, millisele Keiser Nikolai I tegi kirje, suurte tähtedega, sõnad: „See on alatu!“.

Inglismaa esimese ministri vastus oli sedavõrd iseloomuli, et me loeme oma kohuseks see esitada peaegu tervikuna, tema enda sõnadega. See vastus pakub täiesti erandliku huvi, tänu Valitseja omakäelistele parun Brunnovi raportile tehtud märkustele. Kõik, mis on alljärgnevas lord Aberdeeni vastuses alla joonitud ((kaldkirjas)) ja mis on asetatud sulgudesse, kuulub Keiser Nikolai I pliiatsile. Venemaa saadiku poolt esitatud küsimusele lord Aberdeen vastas järgmist:

„Inglismaal ei ole kavatsust Venemaaga sõdida. Tema Suurbritannia Majesteedi valitsus soovib, et suhete katkestamine, kui see toimub, lähtuks meie, s.t. Venemaa poolt. Ta püüab mitte hoida meie vastast pealetungi-poliitikat. Ta ei võta midagi ette, et meid häirida sõjalises olukorras, milline on võetud meie poolt Doonau vasakul kaldal, *kuni selle ajani, kuni sõda ei lähe üle paremale kaldale* („ ja türklased võivad ootamatult tulla üle vasakule kaldale! Vaat, paradoks, milline on inglaste vääriline!“). Ta peab end kohustatuks osutada Portale materiaalset abi ainult sel juhtumil, kui merelt lähtub, meie poolt, kallaletung ühele Türgi Musta mere sadamatest. Viimasel juhtumil Inglismaa eskaader kaitseb Türgi sadamaid meie poolse rünnaku vastu. Järgides sellist teguviisi, Tema Briti Majesteedei valitsus hakkab ikka veel kinnitama, et ta ei asu meiega sõjas“.

(„See on alatu!“).

Sellele huvitavale lord Aberdeeni deklaratsioonile, millist parun Brunnov ja Keiserlik valitsus jätkasid pidamast Venemaa ja Inglismaa rahu „ainsaks kindlaks toeks“, lisas veel, et Inglismaa valitsus „ei loe endal olevat õigust jätta türklased saatuse hooleks, kuna, jäädes selle sõja

ajal neutraalseks, see kutsub vältimatult esile Ottomani Impeeriumi lagunemise, s.t. katastroofi, millist Inglismaa soovib edasi lükata niivõrd kui võimalik“. (*Nii-siis see sõda on meiega! Hästi!*“).

Andes Inglismaa valitsuse peale esitatud küsimusele vastuse edasi originaalina, parun Brunnov ei saanud märkamata jätta, et Inglismaa poolt vastu võetud otsus on erakordselt kummaline, sest et „ta hävitab rahu julgeoleku ja ei tunnista sõja ohte. Võib öelda, et Inglismaal ei jätku mõistust, et elada rahulikult ja puudu jääb mehisusest, et võidelda. Vaat, tema otsustamatuse ja käänulise poliitika põhjus“.

Seejuures, Inglismaa laevastik, koos Prantsusmaa omaga, sõitis läbi Bosboruse väina Mustale merele, ettekäändel, et Varnas peale võtta Inglismaa ja Prantsusmaa konsolid, kes lahkusid Doonau vürstiriikidest. Teisest küljest, parun Brunnov, nähes ette Ida-kriisi vältimatut saatuslikku käiku, tegi Londonist ärasõiduks kõik korraldused. Tal õnnestus õigeaegselt võtta Inglismaa pangast välja üle miljoni naelsterlingi, millised kuulusid meie riigikassale. Tal oli täielik alus mõelda, et kui see summa jääb Inglismaale enne sõja kuulutamist, siis see konfiskeeritakse Inglismaa valitsuse poolt.

On erakordselt tähelepanuväärne, et kui parun Brunnov, varjamata Inglismaa peaministri eest tehtavaid ettevalmistusi ärasõiduks, ütles temale, et ta, arvatavasti, lahkub oma ametipostilt, lord Aberdeen vastas hämmastava külmaverelisusega: „Hästi, siis sellisel juhtumil me ei saa täpselt öelda, kas me peame Hamilton Seymouri tagasi kutsuma, või ei pea. Ma arvan, et ta jääb oma ametipostile, seni kuni teie ei tee tema väljasaatmise korraldust. Siin rõhutatakse seda, et suhete katkestamise algatus lähtuks Venemaalt“.(Письмо баронаБруннова к графу Нессельроде от 14 (26-го) ноября 1853 г.).

Isegi parun Brunnov, kes suhtub alati piiritu usalduse ja siira austussega lord Aberdeeni suhtes, ei saanud hüüatamata jätta, peale suursuguse lordi esitatud sõnu: „Kõik see on häbistav!“ Kuid Inglismaa peaminister oli ükskõikne. Ta jäi vaid väheke mõttesse, kui Venemaa saadik luges temale krahv Nesselrode 2. (14.) novembri kirjust ette järgmised sõnad: süsteem, milline on vastu võetud Inglismaa kabineti poolt, on ajaloo kroonikates ennenägematu ja ennekuulmatu“. Lord Aberdeen jäi mõttesse, ilmselgelt ta ei teadnud: tuleb tal solvuda või naerma puhkeda. Ta ei solvunud ja ei naernud, - äärmisel juhul, seda ei ole parun Brunnovi kirjust näha.

Muideks, nii see, kui teine ei muutnuks Inglismaa valitsuse teguviisis uskumatut valskust. Vastus, milline on antud Inglismaa esimese ministri poolt temale Venemaa esindaja poolt esitatud küsimusle, pidi kõrvaldama vähimagi kahtluse Inglismaa poliitika tegelike eesmärkide suhtes. Ainiti, ei Keiser Nikolai I, ega Riigi-kantsler krahv Nesselrode ikkagi ei tahtnud mitte kuidagi uskuda Venemaa ja Inglismaa vahelise sõja võimalikkust. Ja sellisel määral ta näis neile olevat koletuslik ning vastaline kõigile ajaloolistele traditsioonidele, aga ka mõlemate rahvaste mõistlikele huvidele. Valitseja ütles lahti oma esialgsest otsusest vaadelda kui *casus belli* Inglismaa eskaadri Marmara merele saabumist. Parun Brunnov oli volitatud teatama Inglismaa valitsusele, et pidades silmas Türgi poolt Venemaale sõja kuulutamist, lakkas 1841 aasta väinade konventsioon kehtimast ja Inglise-Prantsuse Eskaadrid võisid läbi sõita, Sultani kutsel ka Dardanellide väinast. Kuid kui need eskaadrid sõidavad Mustale merele, siis Venemaa loeb seda juhtumit kui *casus belli* ((sõja ajend)). (Депеша графа Нессельроде от 14(26-го) октября 1853 г.).

Kõigi ülalesitatud asjaolude tulemusel Keiserlik Valitsus oli sunnitud veenduma mitte ainult Türgiga, vaid ka samamoodi ka Inglismaa ja Prantsusmaaga peetava sõja möödapääsmatuses. Ja nii, nagu lord Aberdeen osutus üpris ebakindlaks Venemaaga hoitava rahu toeks, aga lord Clarendoniga parun Brunnov lakkas selgitamast, pidades silmas tema ilmset „kohusetundetust“, siis Keiser Nikolai I jäi, kui viimane vahend – isiklik pöördumine kuninganna Viktooria poole, kelle suhtes tal olid alati kõige siiramad seotuse ja piiramatu usalduse tunded. Tõsi, ta ei saanud teada konstitutsioonilisi pidureid, millised halvasid üpris märkimisväärsel määral Inglismaa kuninganna tahtevabadust. Kuid Valitseja ikkagi lootis, et Inglismaa kuninganna mõistab tema piiritut rahuarmastust ja teeb kõik, mis on ta võimuses, et hoida ära Venemaa ja Inglismaa vaheline lõplik suhete katkestamine.

Ta otsustas pöörduda kuninganna Viktooria poole 18. (30.) oktoobril Tsarskoe Selost saadetud kirjaga, milline oli algusest lõpuni koostatud Valitseja enda poolt. See kiri paistab silma

suure palavate tunnetega ja näis, et see pidi avaldama sügavat muljet. Meie piirdume siin sellest ajaloolisest dokumendist peamiste kohtade esitamisega.

„Sündmuste eelõhtul, võib olla üpris tõsiste, ja suvatsege Teie Majesteet vabandada, kui ma pöördun otse Teie poole, et püüda ära hoida hädasid, milliste vältimise eest on ühtmoodi huvitatud mõlemad meie maad“. Juba ammu, sir H. Seymouri kaudu, Valitseja pöördus Inglismaa valitsuse poole, et selgitada välja kaasaegne olukord ja et kõrvaldada „vähim meie vaheline erimeelsus“. Siis Inglismaa valitsus astus mõtete vahetusse ja väljendas oma vaateid Ida-asjas.

„Olles sellisel viisil teavitatud sellest, mida soovib kumbki pool, milline kuri saatus sunnib meid, Valitsejanna, minema sellise avaliku antagonismini asjade suhtes, milliseid puudutavalt, näis ju, oli juba ette saavutatud kokkulepe, kuna minu sõna on antud Teie Majesteedile ja ma mõtlen, et Suurbritannia valitsuse sõna on täpselt samuti seotud minu suhtes. Ma pöördun õigluse, Teie Majesteedi südame poole; ma loodan teie kohusetundlikusele ja tarkusele. Suvatsege anda omavaheline hinnang. Kas me peaksime olema, nii nagu ma seda palavalt soovin, heas üksmeeles, milline on ühtmoodi kasulik mõlematele riikidele, või siis Te oletate, et Inglismaa lipp peab lehvima poolkuu kõrval, et võidelda Püha Andrei risti vastu!!!“

See Keiser Nikolai I palav üleskutse, millise eesmärgiks oli teha Inglismaa kuningannast kohtunik tema ja ta ministrite vahel, ei saanud, pidades silmas Inglismaa riigikordasid, anda soovitud tulemust. Kuninganna Victooria 14 novembri 1853 aasta vastus oli erakordselt armastusväärne, kuid ilmselgelt dikteeritud Inglismaa vankumatute konstitutsioonilise valitsemise seaduste poolt.

Inglismaa kuninganna kirjal on järgmine Keiser Nikolai I omakäeline kirje: „See on väga sõbralik, kuid ei otsusta midagi“.

Kuninganna Victooria näeb, sarnaselt Valitsejale, täielikus avameelsuses parimat vahendit, et säilitada „täiesti siirast sõprust“. Ta luges uuesti läbi kõik ametlikud teated, millised olid tehtud Valitseja poolt sir H. Seymouri vahendusel, samuti ka neile antud Inglismaa valitsuse vastused. Ja kuigi ilmnis „üpris tajutav erimeelsus“ Valitseja ja Kuninganna vaadete vahel, sellegi poolest Venemaa 3(15.) aprilli memo „kõrvaldas kõige õnnelikumal viisil, eksiteerivad kahetsusväärsed arusaamatused, kuna ta kinnitas minule, et kui meie ei ole üksmeelel Ottomani Impeeriumi tervisliku seisundi suhtes, siis me oleme nõus, ainiti, hädavajaduse suhtes lasta tal elada, ega esita temale mitte mingeid alandavaid nõudmisi, sellise arvestusega, et kõik tegutseks täpselt samuti ja et keegi ei kasutaks ära tema nõrkust, et soetada erandlikke kasusid“. Kuninganna oli rõõmustatud Tsaari nõusolekust tegutseda koos Inglismaaga et saavutada viidatud ühine eesmärk.

Kuninganna Victoorial on vankumatu usaldus Valitseja poolt antud sõnasse ja ta soovinuks väga, et see tema veendumus oleks kõigi poolt jagatud.

„Kuid“, jätkab Kuninganna, „kui puhtad ka motiivid ei olnuks, millised suunavad isegi kõige kõrgema, oma iseloomult, Valitseja tegevust, ikkagi Teie Majesteedile on teada, et isiklikest omadustest ei piisa rahvusvahelistes tehingutes, millistega üks riik seob end teisega ametlike kohustustega ja Teie Majesteedi siirad kavatsused oleksid arvatavasti jäänud arusaamatuks ning oleksid halvasti tõlgendatud“.

Venemaa esitas Türgile oma nõudmised, tuginedes Koutchouk-Kainardji traktaadi Artikkel VII -le. Kuninganna pöördus, et selgitada välja selle artikli tegelik mõte, enam kompetentsete isikute poole ja peale selle, ta ise õppis tundma seda artiklit. Ja, vaat järelendus, millisele ta jõudis: *)

*)Kõik küsimärgid ja kõik mis on kaldkirjas, kuulub Keiser Nikolai I pliiatsile.

„Ma jõudsin veendumusele, et see artikkel ei allu üldsegi sellisele laiendamisele, millist sellele anda taheti. Kõik Teie Majesteedi sõbrad on veendunud, nagu ka mina, selles, *et Te mitte kunagi ei kuritarvitanuks võimu, milline oli Teile sellisel viisil antud. Kuid seesugune nõudmine vaevu, et võimuks (???) olla Valitseja poolt, kes austab oma sõltumatust(???)*, rahuldatus“.

Doonau vürstiriikide okupeerimine Vene vägede poolt kutsus Euroopas esile üldise ärevuse ja seal algav verevalamine tekitab üleüldist hirmu. Ainiti, jätkab Inglismaa kuninganna, „erapoolilik tähelepanu, millisega ma jälgisin põhjuseid, millised tingisid senini kõigi leppimise katsete ebaedu,

annab minule kindla veendumuse selles, et ei eksisteeri sellist positiivset takistust, millist ei oleks saanud kõrvaldada või kiiresti võita Teie Keiserliku Majesteedi abil“. Vaat, miks Kuninganna Victooria ei kaota lootust rahu säilumisele, kuna, lõpetades oma märkimisväärse kirja: „ma loodan Jumalale, et kui juba kavatsused on igast küljest puhtad ja kui mõistlikult mõistetud huvid on sisuliselt ühised, siis Kõigevõimsam ei lase juhtuda, et kogu Euroopa, milline sisaldab endas ilma selletagi niivõrd palju süttivaid materjale, oleks olnud sattunud üleüldisesse põlengusse“.

Keiser Nikolai I ei olnud Inglismaa Kuninganna kirjaga rahul. Ta ootas, et kuninganna mõistab hukka Inglismaa valitsuse teguviisi ja astub temaga vahetusse isiklikku kokkuleppesse. Kuid kas siis Inglismaa kuninganna sai teisiti vastata, kui ta vastas? Kas ta siis sai avastada oma erimeelsuse oma ministritega, kui see üldse eksisteeriski? - Ilmselgelt ei. Kuninganna Viktooria kiri on imbinud läbi siirast kahetsusest, et Inglismaa ja Venemaa vahel oli toimunud ohtlik lahkeli. Kuid, seejuures, ta käsitleb asja laitmatult konstitutsioonilise monarhia vaatepunktist.

Omalt poolt, Keiser Nikolai I, olles Isevalitseja pealaest jalatallani, ei saanud asuda kuninganna Victooria saatenurka ja jätta vastuväideteta delikaatsed etteheited. Ta vastas temale pika 4. detsembri kirjaga, millest tuleb täiesti ilmekalt esile, erinevatest vaatepunktidest tulenev, lähtepunktide peamine erinevus. Meie piirdume siin selle kirja kõige silmapaistvamate kohtade esitamisega.

Oma kirja alguses Valitseja tänab Inglismaa kuningannat usalduse eest, millisega ta temasse suhtus. „Selle usalduse peale ma mõtlen, et minul on sellele mõningane õigus. Kakskümmend kaheksa aastat poliitilist elu, millisesse sattus tihti kibedaid katsumusi, lõi selle õiguse, millist, ma luban endale selle väljaütlemist, keegi ei julge vaidlustada. Ma luban endale samuti mõelda, hoolimata kogu minu kahetsusest olla selles küsimuses teist meelt, kui Teie Majesteet, - et riigiasjades ja rahvaste vahelistes suhetes ei ole enam kindlmaid aluseid, kui Valitseja sõna ja isiklik iseloom, kuna ju neist, lõppude-lõpuks, sõltub sõda ja rahu“.

Öelnud välja just esitatud sõnades sisulise erimeelsuse, milline eraldab Ülevenemaalist Isevalitsejat Suurbritannia Kuningannast, Valitseja asub esitama põhjendusi, millised sundisid teda nõudma, et Türgi austaks Venemaa ajaloolist õigust, milline on põhjendatud Koutchouk-Kainardji traktaadi Artikkel VII sätetega. Valitseja tunnistab end olevat kohustatuks saavutada, „mis ka ei juhtuks“, selle õiguse Ottomani Impeeriumi poolset austamist, kuna „asi puudutab Venemaa eksisteerimist aga ka au puudutatavat elulist küsimust“. Kui aga selle küsimuse pärast puhkeb sõda, siis süü selle eest langeb eranditult neile, kes püüdis seda kõigest jõust kuni käesolevate kolosaalsete mõõtmeni üles puhuda.

Samamoodi viis Doonau Vürstiriikide okupeerimine Euroopa sellisesse „ärevusse“ ainult selle pärast, et sellele „sunnimeetmele“ püüti meelega anda „vallutusliku ja territoriaalse suurendamise kava teostamise, - mida ei luba minu minevik“, tähendus.

Ida-küsimuse ülespuhumise vahenditeks olid: Valitseja igasuguse sõna mittekohusetundlik ja tahtlikult ülevõimendamine ja „viies asja kuni äärmusteni, seati mind järkjärgult olukorda, millises ei ole enam võimalik sammu tagasi teha“.

„Teie Majesteedile“, lõpetab oma kirja Valitseja, „oleks sobiv välja öelda, et Te ei kahtle selles, et , minu abil ja vaatamata juba valatud verele, on ikkagi võimalik veel ära hoida üldist tulekahju. Minul ei oleks raske öelda – jah, kui lõpetataks minule tingimuste esitamine, milliseid mina, autundest, mitte kuidagi vastu võtta ei saa; kui käesolev türklaste poolt mitte ainult vürstiriikides, vaid ka Aasias alustatud sõda, minu juures, minu enda territooriumil, ei viinuks oma arengus selliste metsikusteni, millised on juba Sultani Aasia hordide poolt sooritatud; kui siis, lõpuks, asjade seisu, milline on ilma selletagi väga pingestatud, ei muudetaks veelgi tõsisemaks mereoperatsioonidega, millised enam vahetult, kui see oli varem, omavad ähvardamise või isegi vaenulikkuse isoomu“. „Astuda ohu ees tagasi“, lõpetab oma väarikust täielikult teadvustav Valitseja, „oleks olnud halvem ohust endast ja Teie Majesteedi väarikas süda peab arvatavasti seda mõistma“.

Keiser Aleksander I avameelne kiri Inglismaa kuningannale ei avaldanud sündmuste käigule vähimatki mõju. Vastupidiselt, Venemaa laevastiku poolt türklaste laevade üle saavutatud hiilgav võit Sinope all 1853 aasta novembris, viis vältimatult Venemaa ja Inglismaa vaheliste suhete

täieliku katkemiseni. Raske on enesele ette kujutada muljet, millist avaldas Inglismaale teade Synope lahes Türgi laevastiku hävitamisest.

Inglismaa ühiskondliku arvamuse organid nägid selles lahingus peaegu, et kuritegelikku kallaletungi Ottomani Impeeriumi elule ja samal ajal, väljakutset, milline oli heidetud Inglismaa rahva näkku. Inglismaa kabineti liikmed tõestasid tõsiselt Venemaa esindajale, et kui Venemaa laevastik oleks ründanud Türgi oma avamerel, siis Inglismaal ei oleks selle vastu miskit öelda. Kuid rünnata Türgi laevastikku Türgi sadamas – see on kuritegu!

Parun Brunnov ei raisanud aega selle peale, et tõestada Venemaa vaieldamatut õigust sõdida kõikjal Türgi vastu, milline oli talle sõja kuulutanud ja rünnanud Venemaa vägesid nii Euroopas, kui ka Aasias. Muideks, mitte mingid juriidilised või flosoofilised kaalutlused ei olnud võimelised sündmuste käiku peatama.

1854 aasta jaanuarikuu esimestel päevadel Inglismaa ja Prantsusmaa esindajad, sõnades, teatasid Riigi-kantslerile, et nende valitsuse korraldusel Inglismaa ja Prantsusmaa laevastikud sisenesid Mustale merele selleks, et kaitsta Türgi linnu ja kaldaid Venemaa merejõudude kallaletungide eest. Sellise korralduse motiiviks oli esitatud Synope lahing, millist mõlemad liitlas-valitsused tunnistasid „põhjusetuks kallaletungiks“!

Riigi-kantsler oli sellisest oma liitlas-valitsuste vastukajast Venemaa laevastiku hiilgava võidu üle siiralt pahandatud ja ta protesteeris energiliselt sellele sellise häbematu hinnangu andmise vastu. Krahv Nesselrodet solvas samuti mitteametlikkus, millisega Inglismaa ja Prantsusmaa esindajad tegid oma suulise avalduse. Tema arvates, „diplomaatia ajaloo kroonikatest“ ei leia sellist juhtumit, kui sõnades, aga mitte kirjalikult, tehtaks ametlik teadaanne, millisel on täielikult sõja kuulutamise tähendus. (Депеша гр. Нессельроде к барону Бруннову от 4(16-го) января 1854 года).

Ainiti, vaatamata liitlas inglise-prantsuse laevastiku sisenemisele Musta mere vetesse, Keiserlik valitsus ikkagi ei otsustanud vastata Inglismaale ja Prantsusmaale, nende riikide esindajate avalduse peale, sõja kuulutamise. Krahv Nesselrode tunnistas enam mõistlikuks teha Inglismaa valitsusele uus selgitamise katse tingimuste üle, millistel inglise-prantsuse laevastike Mustale merele sõit võib olla mittetunnistatud kui *casus belli*.

Need tingimused olid järgmised:

1)liitlasriigid kohustuvad takistama türklasi Venemaa sadamate ja kallaste ründamisest ega sega nende vahelist liiklust;

2)“mõlemad riigid kohustuvad piirama oma laevastike tegevust Türgi sadamate kaitsmisega, ja

3)meie, omalt poolt, kohustume viimaseid mitte ründama“. (Kõigealamlikuim Riigi-kantsleri ettekanne 19. detsembrist 1853 aastast.)

Lähtudesoletest, et Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused tegid Portale samasuguse avalduse, nagu Keiserlikule valitsusele, liitlaste laevastiku Bosboruse kaudu Mustale merele sõidu kohta, krahv Nesselrode andis Valitsejale mõtte tunnistada seda fakti kõige positiivsemal viisil enne, kui alustada Inglismaa ja Prantsusmaa vastu sõjategevust. Sel eesmärgil ta tegi 1 jaanuari 1854 aasta raportis ettepaneku, teha Venemaa esindajatele Londonis ja Pariisis pöörduda vastavate valitsuste poole formaalse küsimusega, „kas tõesti admiralid (Inglismaa ja Prantsusmaa) said käsu hoida ära igasugune türklaste poolne kallaletung Venemaa territooriumile ja lipule?“ Sellele küsimusele eitava vastuse juhtumil peavad Venemaa saadikud Londonis ja Pariisis viivitamatult nõudma välja oma passid ja sõitma Inglismaalt ja Prantsusmaalt ära.

Riigikantsler soovis sellisel viisil saavutada kahte eesmärki: 1)panna Inglismaale ja Prantsusmaale kogu süü Euroopa rahu rikkumisest ja 2)mitte võtta viivitamatult äärmisi meetmeid, kuid anda rahvaste vahel eksisteerivale rahulikule olukorrale veel väike ajapikendus.

Valitseja Keiser kinnitas Riigikantsleri raporti järgmise oma käega prantsuse keeles -nagu alati- kirjutatud kokkuvõtte:

„Kuigi ma väga kahtlen, et türklastele oli sarnane teavitus tehtud, kuna meid ei oleks siis jäetud sellest teavitamata ja Prantsusmaa noodis sellest midagi ei räägita, kuid ma ikkagi nõustun

teie ettepanekuga, anda käsk Brunnovile ja Kisselovile pärast 24 tunni möödudes ära sõita ja teha üleskutse kõigile venelastele, et nad sõidaksid mõlemast riigist minema“.

Selle Kõigekõrgema otsuse alusel koostati Venemaa esindajatele Londonis ja Pariisis üldine 4(16) jaanuari 1854 aasta instruksioon, kes, peale selle saamist, lepiksid omavahel kokku selles, et täita Kõigekõrgema käsk ühel ja samal ajal ning ühesuguses vormis.

Hetkel, kui parun Brunnov sai kätte selle Kõigekõrgema poolt heaks kiidetud tähtsa instruksiooni, ta lõpetas huvitavat memo, millise pealkirjaks oli „Ida-asjade olukorra ülevaade jaanuaris 1854 aastal“. Selle meisterlikult koostatud memo eesmärk seisnes selles, et esitades viimast, Ida-küsimuse enam kriitilist faasi, piirata Venemaa Londoni õukonna juures asuva esindaja vastutus ja tõestada Inglismaa poliitika kogu saamatust. Parun Brunnov oli, isegi jaanuaris 1854 aastal, veendunud, et kui Inglismaa valitsuse eesotsas oleks olnud Pitt, Castelreagh või hertsog Wellington, siis temal oleks arvatavasti õnnestunud sõja puhkemine ära hoida.

„Kuid mida saab teha ministritega“, kirjutas ta 1(13.) jaanuari 1854 aasta kirjas krahv Nesselrodele, „kes iga päev muudavad oma arvamust. Väikseimigi juhtum lööb nad kõhklema. Nad tahavad ja ei taha. Sinope sundis neid täiesti pead kaotama“! Viies Inglismaa laevastiku Mustale merele, Inglismaa ministrid ise aga ei lakka kinnitamast, et see „mere nali“ ei pea „kaugele minema“ ja „ega kestaks kaua“. Kuid see eest nad kõik sonivad „Venemaa vallutustest“. „See on päeva maania. Ta ähmastab kõik mõistused ja orjastab kogu tahte selles riigis“.

Üldine järeldus, millisele parun Brunnov jõudis oma memos Inglismaa poliitikat puudutavalt, võib näha tema järgmistest sõnadest: „Kurb vaatepilt – nähes, kuidas selline suur riik, nagu Inglismaa, ülepeakaela viskub sõtta, tänu millele saab temast samaaegselt Türgi tugi ja tema poolt põlatud Prantsusmaa liitlane, keda ta ei usalda ning Venemaa vaenlane, keda ta vihkab, teadmata isegi mille eest“.

Saanud Riigikantslerilt 4(16.) jaanuari instruksiooni, parun Brunnov suundus viivitamatult lord Aberdeeni juurde ning andis temale üle krahv Nesselrode telegrammi koopia, millises oli esitatud Venemaa protest Lääne-riikide sekkumise vastu Venemaa ja Türgi vahelisse vaidlusesse. See juhtus 11(23.) jaanuaril.

Inglismaa esimene minister ei eitanud Venemaa noodis esitatud kaalutluste põhjendatust. Siis parun Brunnov palus alandlikult lord Aberdeeni vastata järgmistele kahele küsimusele:

„Esiteks, kas ei ole tõsi, et Venemaa lipp ja kallas, ühest küljest ja Türgi lipp ja kallas teisest küljest, ei hakka vastastikuselt olema mingi rünnaku objektiks“?

„Teiseks, kas ei ole tõsi, et sadamate vahelist vaba suhtlust puudutav täielik võrdsus eksisteerib mõlemate sõdivate poolte vahel“?

Mõlemate küsimuste tõelise mõtte ja tähenduse selgituseks luges Venemaa saadik lord Aberdeeni ette krahv Nesselrode telegrammi, kes käskis temal viivitamatult Inglismaalt lahkuda, kui tema poolt Inglismaa valitsuselt saadud vastused hakkavad olema ebarahuldavad.

Inglismaa esimene minister oli Venemaa esindaja kategooriliste küsimuste suhtes nähtavalt kimbatuses ja tunnistas, et mõlemad Lääne riigid kavatsevad „soodustada Türgi lippu“ ha et Inglismaa ja Prantsusmaa admiralidel on salajane käsk aidata türklasi nende vägede ja sõjavarustuse veol.

Parun Brunnov protesteeris energiliselt sellise teguviisi vastu ja nõudis, spetsiaalse noodiga lord Clarendonilt, selgitust kahe esitatud küsimuse põhjal. Mõne päeva pärast ta sai Prantsusmaa valitsuse poolt Kisselovile antud vastuse täiesti identse koopia. See oli 20 jaanuaril (1 veebruaril) 1854 aastal. Vastustes oli konstateeritud Inglismaa ja Prantsusmaa vaheline Venemaa vastane liit.

Saanud sellise vastuse, kuulutas parun Brunnov viivitamatult, et ta katkestab diplomaatilised suhted Inglismaa valitsusega ja sõidab koos kõigi Venemaa missiooni liikmetega Inglismaalt ära.

Mõne päeva pärast, teinud Londonist ärasõiduks kõik korraldused, parun Brunnov läks lord Aberdeeni juurde hüvasti jätma. Venemaa saadik austas seda Inglismaa riigitegelast väga siiralt. Kuid teel tema juurde, sellistel kurbadel asjaoludel, ta ei suutnud unustada lord Aberdeeni sõnu, et Inglismaa ja Venemaa vahel ei puhke kunagi sõda ja et igal juhul, ta ei jää ministriks. Nüüd aga algas sõda mõlemate sajandeid liitlas- ja sõbralike riikide vahel ning lord Aberdeen jäi ministriks-peaministriks. See kahe vana sõbra vaheline viimane kohtumine oli üpris tähelepanuväärne.

Parun Brunnov leidis lorda Aberdeeni eest üpris kurvas meeleolus ja viimane hakkas tegema endale kibedaid etteheiteid. Ta süüdistas end selles, et ei jätnud Inglismaa laevastikku Malta saare juurde ja nõustus selle Besica lahte saatmisega: et ei saanud, peale vürst Menšikovi ebaõnnestunud missiooni, lord Granville S-Peterburgi, et pidada isiklikke läbirääkimisi Tsaariga ja et, lõpuks, läks tasapisi mööda teed, mis viis Inglismaa sõtta.

Kuid heasüdamlik lord Aberdeen, vaatamata sõja kuulutamisele, ei keelanud endale saada sõtta mitteuskumisest rahuldust. „See on võimatu“! Ütles ta kõrgendatud häälega Venemaa esindajale. „Ma ei taha seda uskuda. See oleks olnud koletuslik sõda ja häda, milline võib tuua kasu ainult revolutsiooni vaimule ning kurvastada kõiki korralikke valitsusi“.

Parun Brunnov ei suutnud teda selles veendumuses võita, et Venemaa ja Inglismaa vahel sõda ei ole. Temale jäi ainult üks asi teha – jätta hüvasti ning sõita Inglismaalt ära. Varsti suurtükkide laskude kõla Mustal merel jõudis Londoni ja pidi veenma Inglismaa esimest ministrit, et Venemaa vahelist sõda ei saa eitada.

Hulga lihtsam oli parun Brunnovi hüvastijätt lord Clarendoniga. Nad surusid teineteisel kätt ja ütlesid: „varsti näeme!“ (Донесение барона Бруннова от 25 января (6-го февраля) 1854 г.).

Peale parun Brunnovi Londonist ärasõitu oli sir Hamilton Seymorile ta valitsuse poolt saadetud S-Peterburist lahkumise käsk. Riigikantsler üldsegi ei kahetsenud selle üle, et lõppesid tema isiklikud suhted selle Inglismaa saadikuga.

Sellisel viisil lõppesid 26 jaanuaril (6 veebruaril) 1854 aastal, Inglismaalt ärasõidu päeval parun Brunnovi hiilgav tegevus Londoni Õukonna juures, milline taastus alles peale 1856 aasta Pariisi rahukongressi.

Parun Brunnov sõitis Londonist Brüsseli kaudu Darmstadt, kuhu ta soovis elama jääda. Kuid. Kõige kõrgema käsul ta pidi naasema Brüsselisse, kus ta viibis mõned kuud. Brüsselis olid tal üpris huvitavad vestlused kuningas Leopold I, millised kinnitasid tema veendumust, et Inglismaa asub täiesti Prantsusmaa puksiiris. Keiser Napoleon III vedas pidemalt Inglismaa valitsust alt. Inglased arvasid, muuseas, et sõda hakkab olema meresõda ja seepärast hakkab nende kätes olema kogu sõjategevuse juhtimine. Napoleon III viis raskuskeskme Krimmi poolsaarele ja juhtroll läks üle prantslastele.

Lord Aberdeen ja tema kolleegid ministriumis eksisid samuti täielikult ohvrite suhtes, milliseid nõuab sõda Venemaaga: nad arvasid, et kogu sõjategevus piirdub blokaadi ning Venemaa linnade ning kallaste pommitamisega.

Belglaste kuninga arvates, lord Aberdeen oli Inglismaa peaministri ametikohale täiesti kõlbmatu. „Esimese ministri teod“, ütles ta parun Brunnovile, „on vasturääkivuses tema veendumustega. Ta nõustub rumalalt toimimisega, kuigi soovib head“. Seepärast ta jäi oma maal ilma igasugusest krediidist. Seevastu, lord Palmerstoni prestiidid kasvasid mitte ainult päevadega vaid suisa tundidega. Peale temale Sõjaministri ametikoha loomist, välitses lord Palmerston täielikult Inglismaa valitsuse üle. (Письма барон Бруннова к графу Нессельроде от 29 апреля (11-го мая) и 23 мая (10-го июня) 1854 года).

Inglismaaga suhete täielik katkestamine avaldas Keiser Nikolai I vapustavat muljet, kes, oma kauakestva valitsemise ajal oli pidevalt veendunud, et Venemaa ja Inglismaa on sisuliselt Euroopa rahu ja korra toed. 1854 aasta jaanuaris saabus hetk, kui Euroopa jäi neist tugedest ilma, tänu Inglismaa valitsuse nõrkusele ning Keiser Napoleon III salakavalusele. Olles samuti sügavalt veendunud Ottomani Impeeriumi lagunemise möödapääsematuses, tänu puhkenud sõjale, Keiser Nikolai I tundis pidevalt huvi küsimuse vastu: mida asetada selle lagunenu riigi asemele? Tegeledes selle mõttega, hakkas Valitseja tõsiselt suhtuma Moskva slavofiilide juhi, M.P. Pogodine ((М.П.Погодина)) memodesse, millistes tõestati vältimatut hädavajadust asutada Türgi varemetele sõltumatud slaavi riigid. Sellise mulje mõjul Keiser Nikolai I kirjutas omakäeliselt, prantsuse keeles, memo, millises esitatakse Türgi kristlike rahvaste suhtes terve tegevuskava. See memo, milline oli kirjutatud 1853 aasta novembris, väärrib erandlikku huvi ja seepärast mes esitame selle peaegu tervikuna.

„Näib“, kirjutab Valitseja „et Inglismaa valitsus, kaitses innukalt türklasi, näeb lähimas tulevikus ette selle riigi eksisteerimise võimatust Euroopas ja koostab juba plaane sellest, millisel

viisil ta võinuks suunata meie vastu selle teo tagajärjed, *asudes, võib olla, Euroopas kristlaste vabastamise etteotsa* *) ja jättes endale õiguse korraldada neid hiljem sellisel viisil, et nende tulevane eksisteerimine oli asetatud tingimustesse, millised on *täiesti vastupidised meie enam tähtsate huvidega*“.

*)Kõik rõhutatud on tehtud Keiser Nikolai I poolt.

„Kas siis meie edasilükkamatu kohus ei nõua meilt selle alatu arvestuse ärahoidmist praegu kõigile riikidele selle teatamisega, et tunnistades ühiste pingutuste kasutust, et viia Türgi valitsus õigluse tunnetele ja olles sunnitud sõda alustama, millise käiku ei saa ette ennustada, meie jääme juba meie poolt välja kuulutatud loobumise printsiipidele ustavateks, kui võimalik, igasugusest vallutusest. Kuid meie tunnistame, et Euroopas saabub kristlike riikide sõltumatus taastamise hetk, millised sattusid palju sajandeid tagasi Türklaste ikke alla. Võttes enda peale selle püha otsuse tegemise algatuse, meie pöördume kõigi kristlike rahvaste poole, et nad ühineksid meiega selles pühas asjas. Ja see ei hõlma mitte ainult kreeka-ida usu kristlasi, vaid see laieneb *kõigi kristlaste*, vahet tegemata, saatuse üle, kes on Euroopas moslemite võimu all“.

„Sellisel viisil, meie kuulutame soovist taastada moldo-valahhide, serblaste, bulgaarlaste, bosniaalaste ja kreeklaste tegelik sõltumatus. Las antakse neist rahvastest igähele tagasi maa kasutamise võimalus, millisel ta elab sajandeid. Las iga rahvas on juhitud enda poolt valitu poolt, kes valitakse *nende enda poolt ja oma samahõimlaste hulgas*“.

„Ma olen veendunud, et sarnane üleskutse või deklaratsioon peab ootamatult muutma kogu kristliku maailma arvamust ja võib olla, viia enam õiglase arusaamale selles olulises sündmuses ja vähemalt, rebida ta välja Inglismaa valitsuse erandliku ja pahatahtliku juhtimise alt“.

„Ma ei näe teist vahendit inglaste kurja tahte vastu, kuna on ebatõenäoline, et nad võiksid, peale sarnase deklaratsiooni, veel ühinevad türklastega, et võidelda kristlaste vastu. On iseenesest mõistetav, et tulevane vabastatud provintside organiseerimine peab olema üldise kokkuleppe asjaks, kui esimene eesmärk saavutatakse. Ei ole mingit kahtlust, et see asi kujutab endast veel suurt hulka probleeme. Kuid need ei ole ületamatu – selles ma olen täiesti veendunud. Muideks, kui me edeneme selles, mida soovime, siis meil hakkab olema rohkem šanšše, et sundida võtma meie kavatsusi ülejäänus“.

Seadnud endale sellise avara tegevusprogrammi, Valitseja selgitas endale välja samuti selle täitmise vahendid. Hädavajalik oli viivitamata saata Türgi Euroopa provintssidesse juhtivad agendid, kelle ülesandeks oleks tundma õppida nende elanike meeleolu ja selgitada, millist abi võib neilt oodata.

Riigikantsler krahv Nesselrode aga üldsegi ei jaganud antud juhtumil Lääne Euroopa vastu võitlemise vahendite suhtes neid oma Valitseja vaateid. Avameelselt ja mehiselt, millised tegid talle suurt au, ta väitles energiliselt ülalmainitud tegevusplaani vastu, seda nii sõnadega, kui ka kirjalikult isiklikus spetsiaalses raportis. Valitseja vihastas tõsiselt oma alama ja truu nõuniku peale, ning lõppude-lõpuks vastu tahtmist, veendus krahv Nesselrode arvamuse õigsuses ja loobus oma plaani elluviimisest. See on üks näide paljudest, millised tõestavad, et krahv Nesselrode järgi mõtlemata, vajadusel, väitles energiliselt austatud monarhi tuhina või eksiarvamuse vastu.

Riigikantsleri 8. novembri 1853 aasta raport, milline oli kirjutatud tema poolt Keiser Nikolai I ülalmainitud memo kummutamiseks, väärrib tõsist tähelepanu. Meie aga piirdume siin selle peamiste teesidega, koos Valitseja kirjalike vastuväidetega.

Krahv Nesselrode astus kategooriliselt Türgi kristliku elanikonna ülesärgitamise vastu järgmiste kaalutluste alusel. 1) selline ülestõus oleks neile Türgi kristlastele erakordselt ohtlik, keda Venemaa ei ole võimeline kaitsma Türgi metsikuste eest. 2) Valitseja plaan asub kogu tema poliitikaga vastuollu: mitte kunagi ta ei tundnud kaasa rahvuslikkuse printsiibile ja ei ässitanud rahvusi üles nende seaduslike valitsuste vastu. Lõpuks, 3) selline plaan oleks vasturääkivuses kõige ametlikumate Türgi languse mittesoovimise lubadustega.

„Ma võin eksida“, jätkab Riigi-kantsler, „kuid ma arvan, et meie üldine olukord muutuks paremaks, kui nende (kristlaste) ülestõus oleks olnud vabatahtlik ja oleks olnud esile kutsutud

sõjasündmustega, selle asemel, et olla meie poolt esile kutsutud või tekitatud, eriti sellisel ajal, kui meie kaugus ja meie vahendite ebapiisavus ei anna meile võimalust neid ka tegelikult toetada“.

Lõpetuseks väljendas krahv Nesselrode lootust, et kevadel tõusevad slavlased ise Türgi valitsuse vastu üles ja siis tuleb neile kõikvõimalikku kaasabi osutada. Kuid, et võtta oma südametunnistusele Vene agentide poolt ülesässitatud õnnetud kristlased – Türgi alamad - türklaste poolse lüüasaamise, ei tuleks mitte mingil juhul teha.

Keiser Nikolai I oli üpris rahulolematu Riigi-kantsleri memo avameelsuse ning argumenteeringuga. Ta märkis oma vastuväited memole endale. Neist ei saa tegematta jätta järeldust, et vastu väites, Valitseja ikkagi andis oma äraproovitud nõunikule järgi. „Aeg on peale tungida“, kirjutas ta raportile, „kui meil mitte ainult, et õnnestub türklased Doonau vasakult kaldalt ära ajada, vaid kui me läheme üle paremale kaldale s.t. arvatavasti 1854 aasta aprillis“.

Selle vastu Riigi-kantsler üldsegi ei olnud. Edasi, Valitseja nõudis Türgi kristlastest elanike tõelise meeoleu kohta tõeste andmete kogumist. Ka sellega oli krahv Nesselrode nõus.

Peale selle, Valitseja ei nõustunud Türki salaagentide saatmise ohtlikkuse ja halva ajastusega. Tema arvates, inglased arvatavasti võtavad selle meetme kasutusele, kutsuvad esile kristlaste vabanemise Türgi ikke alt ja soetavad, Venemaa kahjuks, kristlaste vabastamise oreooli. Seda ei tohi lubada. Ainiti, Valitseja, oli täiesti nõus, et Venemaa salaagentide saatmine Türki peab olema sõltuvuses kahest tingimusest: 1) on tarvis, et Vene väed oleksid Doonau paremal kaldal ja 2) on tarvis omada kindlust selles, et Türgi kristlased mitte ainult ei soovi oma vabanemist, vaid on ka selle püha asja nimel valmis oma vere ja eluga ohverdama.

See sisuline erimeelsus Valitseja ja Riigikantsleri vahel pidi lõplikult kaduma sõjategevuse arenemise määral, milline viib Vene vägede Doonau Vürstiriikide piiridest tagasikutsumisele ning sõjategevuse koondamisele Krimmi poolsaarele.

Ei ole kahtlust, et parun Brunnov jagas täielikult antud juhtumil oma ülemuse ja sõbra veendumusi. Krimmi sõda ja selles Inglismaa osalemine purustasid paljud väärtuslikud ideaalid, millistega ta elas. Viini kabineti sõnamurdlik käitumine Venemaa suhtes pahandas teda väga, kuigi ta sellel juhtumil kogu süüd ei pannud noorele Austria Keisrile, vaid peagu eranditult Austria Välisministri krahv Buoli saamatusele. Kuid ta oli niivõrd läbi imibunud Venemaa traditsioonilise poliitikaga Nikolai I valitsemise ajal, et napoleonliku rahvusliku printsiibi harrastamine oli temale mõeldamatu.

Krimmi sõda tõi parun Brunnovile, paljude pettumuste hulgas, veel ühe erilise – 1841 aasta väinade konventsiooni suhtes. Meie nägime ülalpool, millisel viisil ta tõlgendas selle rahvusvahelise akti kohustuslikkust. Kui, sõja ajal, Dardanellide ja Bosboruse väinade kaudu sõitsid vabalt läbi sõjalaevad ning Venemaa vastu sõdivate Lääneriikide väed, parun Brunnov meenutas, et „meie meremehed kunagi ei olnud Dardanellide traktaati armunud“. Ta ikkagi kaitses seda akti, sest et oli veendunud selle kasus, milline seisnes selles, et ta hoidis ära inglaste ja prantslaste sõidu Mustale merele ja Venemaa kallaste lähedal.

„Vaat miks“, kirjutas parun Brunnov 30 augustil (11 septembril) 1854 a. Riigi-kantslerile, „ma jätkan väinade sulgemise printsiipi kasulikuks. Kuid, teisest küljest, ei kuulu kahtluse alla et 1841 aasta traktaat jägab kõigi diplomaatiliste kokkulepete saatust. Ta võib osutada meile kasutuks nimelt siis, kui meil tekib selle suhtes eriline vajadus. See on rakendatav vaid rahu ajal. Tekib probleem ja hüvasti Dardanellide traktaat! Vaat mis juhtus möödunud aastal ja vaat mis peab korduma kõigil sarnastel asjaoludel. 1.(13.) juuni traktaat ei ole üldsegi kõigi hädade, millised võivad häirida Ida, vastane vahend. Kui teda enam tarvis ei ole, siis ma ei hakka tema hävimise üle kurvastama“.

Ootamatult pikaks veninud Krimmi sõja ajal oli parun Brunnovil palju vaba aega, et mõelda Bosboruse ja Dardanellide väinade sulgemise traktaadi Venemaale kasulikkuse või kahjulikkuse üle. On teada, et 1856 ja 1871 aastatel, tema isiklikul osalusel, oli 1841 aasta rahvusvahelise akti kohustuslikkus uuesti kinnitatud.

Peale oma teist, Kõigekõrgema loal, Darmstadtis elamist, parun Brunnovil tuli asuda kaudselt läbirääkimistesse Londoni valitsusega järgmisel põhjusel. 1854 aasta augusti lõpus ta sai Riigikantslerilt kirja, millises paluti temal otsida vahendit Venemaa Inglismaal asuvate sõjavangide

olukorra kergendamiseks, kes olid igati raamidesse seatud, samas kui Inglismaa sõjavangid Venemaal elavad hästi. Juhtus, et sel samal ajal sõitis parun Brunnovi juurde Darmstadtist tuntud Inglise rändur ja geograaf sir Roderick Murchison, kes austas siiralt Keiser Nikolai I ja oli paruniga sõbralikes suhetes. Brunnov näitas sir Roderick Murchisonile krahv Nesselrode kirja.

Sir Roderick lubas, kohe peale Londonisse naasemist, asuda seda asja uurima lord Clarendonilt. Nii ta ka tegi ja 6(18.) septembri kirjas ta teatas parun Brunnovile oma läbirääkimistest lord Clartentoniga ja Sõjaminister sir James Grahamiga. Mõlemad ministrid eitasid kategooriliselt Venemaa sõjavangide halba kohtlemist. Seejuures nad volitasid sir R. Murchisoni teatama parun Brunnovile, et Venemaa sõjavangide kohtlemisel võetakse kasutusele järgmised eeskirjad: 1) iga Venemaa ohvitser hakkab saama ööpäevas 7 schillingit ja 6 pence ja ta võib temale määratud elukohast, ausõna peale, 10 miili raadiuses vabalt rännata. 2) iga sõdur või madrus hakkab saama 3/4 naela loomaliha ja 3/4 naela head leiba. 3) nii nagu venelastel ei meeldi elada spetsiaalsetel laevadel, siis alamatele aujärkudele eraldatakse „vabad vanglad“. Lõpuks 4) vaimulik Popovil lubatakse külastada sõjavange ja täita nende seaduslikke soovet. (Письмо бар. Бруннова к графу Нессельроде от 6-го (18-го) сентября 1854 г.).

See kokkulepe oli võetud Keiserliku valitsuse poolt teadmiseks, kes, 1854 ja 1855 aasta kestel, mitmeid kordi, Taani missiooni kaudu S-Peterburis ja Londonis, asus Inglismaa sõjavange vahetama Venemaa omadega.

Alljärgnev kokkulepe Inglismaa valitsusega toimus Taani esindajate armastusväärusel vahendusel ja sellel on enam üldine iseloom. Lord Clarendon, 10 septembri 1855 aasta noodiga, teavitab Taani saadikut Londoni õukonna juures, et ta võtab Inglismaa valitsusele pakutud kokkuleppe vastu kahe vähetähtsa lisaga kokkuleppe § II juurde: 1) peale sõna: kapten on lisatud sõna: armee ja 2) peale sõna: Odessa on lisatud sõnad: „Libau ja Arhangelsk ((Liepaja, Archangel, Либава, Архангельск))“.

S-Peterburg, 13 august 1855 a.

Hr kindral.

Pöördun Teie heatahtliku kaasabi poole, et viia T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa valitsusele teadmiseks need tingimused, millistel Tema Majesteedi Ülevenemaalise Keisri Valitseja valitsus võtab enesele kohustuse, vastastikuselt samasuguse Inglismaa ja Prantsusmaa valitsuste poolsele kohustusele, vastastikuste vangide vahetamise teostamise ning korra asjas sõja kestel.

I. Kaubalaevadelt pärit vangidele:

a) need vangid vahetatakse inimene-inimese vastu ja aujärk aujärgu vastu, kuid, vastava aujärgu puudusel, kaugsõidu kipper ((kapten)) vahetatakse kolme madruse vastu, aga rannasõidu kipper, tüürimees või kipperi abi kahe madruse vastu;

b) välitades erilised asjaolud, millise üle valitsused otsustavad üheskoos, vahetatakse vangid välja nende vangi langemise järjekorras;

c) vahetamine toimub Libaus;

d) ülalpidamise ning vedamise kulud lähevad selle valitsuse arvele, millise juures vange hoiti;

e) Prantsuse ja Inglise sõjalaevade ülemad, kes hakkavad asuma Libau, Odessa või Arhangelski lähedal, saavad vastuvõtmiseks volitused, nimekirjade järgi ja pidades arvestust sama järgu Inglise ja Prantsusmaa vangide üle, keda hakatakse nende poolt üle andma nende sadamate sõjaväe ülemate ((komandantide)) poolt ja vastupidi, need ülemad hakkavad olema volitatud nendel samadel tingimustel vastu võtma Venemaa sama järgu vange, kes antakse nende poolt mainitud komandöride poolt üle; sellisel viisil välja antud vangide üle peetakse arvestust, ilma otsese vahetuseta, Pariisis, neutraalse riigi vahendusel.;

f) Venemaa, Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused hakkavad vastastikuselt saatma teineteisele, Pariisis asuva neutraalse riigi ministri kaudu, igakuiselt isikute nimekirjad, kes on nende poolt vangi võetud: neis nimekirjades, kui võrd see on võimalik, märgitakse eesnimed, perenimed, vanus, auaste, laeva nimi, millistel nad teenisid, vangi võtmise koht ja aeg.

II. Vangidele maa- ja mereväest:

a) need vangid kuuluvad vahetamisele inimene inimese ja aujärk aujärgu vastu, alljärgnevate järkude alusel: 1) kindralid ja štaabiohvitserid; 2) ohvitserid leitnandi, kapteni või mitsmani aujärgus kuni laevastiku leitnandi või ratsaväe kaptenini kaasa-arvatult; 3) allohvitserid, sõdurid ja madrused, kus-juures allohvitserid peavad olema loetud kahe sõduri või madruse eest.

Kui esimesest või teisest järgust vangi ei saa vahetada samast järgust vangiga, siis tema vahetus teostatakse kolmanda järgu vangide vastu, lugedes 30 inimest esimese järgu vangi eest ja 15 inimest teise järgu vangi vastu;

b) vangid vahetatakse varem vangi langemise aja järgi, peale erandlike juhtude, milliste suhtes vastavad valitsused astuvad kokkuleppesse;

c) vahetust hakatakse teostama Odessas, Libaus ja Arhangelskis;

d) Libau sadama sõjaväe ülemus ((kuberner)) volitatakse vange vastu võtma nimekirjade järgi, pidades arvet nende Vene maa- ja mereväest pärit vangide kohta, kes on üle antud Inglismaa ja Prantsusmaa parlamentaarsete laevade poolt, milliste saatmisest teavitatakse Venemaa valitsust nii vara kui võimalik, ja vastupidi, Inglismaa ja Prantsusmaa sõjalaevade komandörid, kes hakkavad asuma Odessa lähedal, saavad volituse, et võtta nimekirjade alusel ja arvestust pidades, Inglismaa ja Prantsusmaa vange, millised kuuluvad nende maa- ja merevägedes ja kes antakse neile välja Odessa sõjaväe ülema poolt; üleantavate vangide arvestus, kooskõlas sellega, ilma otsese vahetuseta, tehakse Odessas parlamentaarsete suhete vahendusel;

e) vigastatud või raskelt haavatud vangid antakse tagasi nii selle kui teise poole poolt, ilma vahetamiseta, kuid nende vigastuste üle otsustamine jäetakse erandlikult selle riigi sõjaväekirurgidele, kus nad vangidena asuvad;

f) haigestunud vangid või kelle haavad vajavad veel ravi, jäävad vastastikustesse hospitalidesse ravile kuni nende tervenemiseni ja peale seda nad saadetakse tagasi kooskõlas viimase paragrahvi sätetega, kui osutub, et nende vangi võtmise aeg annab neile õiguse vahetamiseks, milline oli saanud nende hospitalis viibimise ajal;

g) vastastikune vangide ülalpidamine ja vedu teostatakse selle riigi valitsuse arvel, millise juures nad vangis olid;

h) vastastikuste armeede ülemjuhatajad kindralid ja admiralid hakkavad omama vastastikusel kokkuleppel volitusi, parlamentaaride vahendusel, nende muudatuste suhtes, milliseid oli tarvis teha ülal esitatud otsustesse vahetamise kohta ja viisi puudutavalt, samuti ka teiste üksikute küsimuste suhtes, millised võivad tekkida vahetamise juhtudel.

Pöördudes, Valitseja Keisri käsul, Teie poole käesoleva teadaandega, kasutades juhtumit jne., jne.

Nesselrode.

Нессельроде.

1856 a. 18(30) märtsil. Pariisi traktaat. (vt. Prantsusmaaga sõlmitud traktaadid).

((Edasi F. Martens ei kommenteeri.))

*

Nr.457.

1858 a. 31. detsember (1859 a. 12. jaanuar). Traktaat kaubandusest ja meresõidust, milline on allkirjastatud S-Peterburis (2-e II.C.3. №36.302).

Tema Püha ja Lahutamatu Kolmainsuse nimel.

T. M. Ülevenemaaline Keiser ja T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, olles innustatud soovist levitada ja kergendada nende vastastikuste riikide ja alamate vahelisi kaubandussuhteid, otsustasid sõlmida selle traktaadi ja nimetasid oma vastastikusteks volinikeks ja nimelt:

T. M. Ülevenemaaline Keiser:

vürst Aleksander Gortšakovi ((prince Alexandre Gortchakow, Александра Горчакова)), oma Tegev-salanõuniku ja Välisministri, Venemaa Püha Andrei Esmanimetatu, Püha Vladimiri I järgu jt. ordenite kavaleri;

aga Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, sir John Fiennes Cramptoni, Ühendkuningriikide Baroneti kavaleri, Sukapaelaordu kommodori, T. M. erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. M. Ülevenemaalise Keisri juures; kes volinikena, vahetanud teine-teisega oma volikirjad, millised leiti olevat vormi kohased, otsustasid ja sõlmisid alljärgnevad artiklid:

Artikkel I.

Kõigi mõlemate kõrgete lepinguliste poolte riikide ja valduste vahel hakkab eksisteerima vastastikune kauplemise ning meresõidu vabadus Kummagi kõrgetest lepinguliste poolte alamatele antakse vastastikuselt täiesti vaba ja ohutu sisenemine nende laevadega ja veostega riigi kõikidesse kohtadesse, sadamatesse ja jõgedesse ning teise poole valdustesse, millisesse sisenemine on käesoleval ajal lubatud või edaspidi lubatakse teistele välismaalasetele; ja teise poole kogu riigi ja valduste ulatuses, hakkavad nad kasutama kaubanduse ja meresõidu suhtes samu õigusi, privileege, soodustusi, eelistusi ja erandeid, milliseid kasutavad või hakkavad tulevikus kasutama pärismaised alamad.

Seejuures ainiti mõistetakse, et eelnevad otsused ei muuda mitte milleski kaubandust, tööstust ja politseid ((järelvalvet)) puudutavaid seadusi, ettekirjutusi ja erilisi eeskirju, millised kehtivad igas mõlematest riikides ja milliseid rakendatakse kõigi välismaalaste suhtes.

Artikkel II.

Mitte mingitelt Tema Briti Majesteedi riigi ja valduste maa- või tööstustoodetelt, milliseid viiakse T. M. Ülevenemaalise Keisri valdustesse, kust need ka ei toodud ja mitte mingitelt T. M. Ülevenemaalise Keisri riigi või valduste maa- ja tööstustoodetelt, milliseid viiakse Tema Briti Majesteedi valdustesse, kust need ka ei toodud, ei hakata võtma teisi või suuremaid makse, peale nende, milliseid võetakse või milliseid hakatakse võtma igasuguse teise riigi sarnastelt esemetelt, maa- või tööstussaadustelt; ühe kõrgetest lepingulistest poolte mingi maa- või tööstustoote sissevedu teise poole riiki või valdustesse ei allutata mitte mingile keelule, milline ei laiene samamoodi igasugusest teisest riigist pärit maa- või tööstustoodete sarnaste esemete sisseveole.

Artikkel III.

Mitte mingitelt ühest lepinguliselt poolelt teise poole valdustesse väljaveetatavalt asjadelt ei hakata võtma teisi või suuremaid makse, peale nende, milliseid võetakse või milliseid hakatakse edaspidi võtma nende samade esemete väljaveo pealt igasugusesse teise välisriiki; ja mingite

esemete väljavedu ühest lepingulisest riigist ja valdustest teise poole riiki või valdustesse ei saa allutada mitte mingile keelule, milline ei laieneks samamoodi nende samade asjade väljaveole igasugusesse teise riiki.

Artikkel IV.

Vastastikku hakatakse jälgima täielikku võrdsust kaupade hoidmisel kaubaladudes, transiitkaubanduses, samuti nagu käesoleval ajal kehtivate või tulevikus selle või teise riigi seadustega kehtestataivate preemiade, soodustuste ja maksude tagastamist.

Artikkel V.

Igasugused, nii T. M. Ülevenemaalise Keisri riigi ja valduste kaubad ja kauplemise esemed, maa- ja tööstustooted, aga ka igasuguse teise riigi omad, millised on praegu lubatud või milliseid lubatakse tulevikus Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa ning tema valduste sadamatesse Suurbritannia laevadel sisse vedada, hakkavad sama moodi olema lubatud sinna veetud Venemaa laevadel, maksmata mingeid teisi või suuremaid makse, kuidas neid ka ei nimetataks, peale nende, milliseid võetak, kui need kaubad või kauplemise esemed oleksid toodud Suurbritannia laevadel; ja vastastikuselt nii Suurbritannia Ühendkuningriigi ja Iirimaa ja tema valduste igasuguseid kaupu ja kauplemise esemeid, maa- ja tööstustooteid nagu ka igasuguse teise riigi, milliseid praegu lubatakse ja milliseid tulevikus lubatakse vedada T. M. Ülevenemaalise Keisririigi ja selle valduste sadamatesse Venemaa laevadel, hakkavad samamoodi olema lubatud sinna vedada Suurbritannia laevadel, maksmata teisi või suuremaid makse, millise nime all need ka ei oleks, milliseid võetak, kui need kaubad ja kauplemise esemed oleksid toodud Venemaa laevadel. Seda vastastikulist võrdsust hakatakse jälgima sõltumata sellest, millisest kohast kaubad või esemed tuuakse, kas otse nende päritolumaalt või mingist teisest riigist.

Samamoodi hakatakse jälgima täielikku võrdsust väljaveo suhtes, nagu igasuguse asja sisseveol, milline on lubatud või millist tulevikus lubatakse välja vedada riigis või neist mõlematest kõrgetest lepinguliste riikide valdustest hakatakse võtma ühesuguseid väljaveomakse ja võimaldatakse samasuguseid preemiaid ja maksude tagastamist, tegemata vahet, kas väljavedu hakatakse tegema Venemaa või Suurbritannia laevadel, kuhu need ka ei suunduks, kas teise lepingulise riigi sadamasse või hoopis mingisse kolmanda riigi sadamasse.

Artikkel VI.

Ühe lepingulistest Riikidest sadamates ei hakata laevadele panema mitte mingeid lasti-, sadama-, lootsi-, majaka-, garantiini- ega mingeid teisi sarnaseid või vastavaid -makse, millised nad ka ei oleks või kuidas neid ka ei nimetataks, milliseid võetakse valitsuse, ametnike eraisikute, tsunftide või mingite asutuste nimel või kasuks, milliseid ei pandaks samamoodi ja ühesugustel tingimustel pärismaistele laevadele üldse, nii nagu mõlemate kõrgete lepinguliste poolte kavatsus seisneb selles, et välistades mõned kohalikud erandid, milliseid kasutab meresõit juba ammu ajast mõnede Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa sadamates nende vastastikustes riikides ja valdustes, ei eksisteerinud ülalmainitud maksude suhtes mitte mingeid privileege ja mitte mingit eelistust, milline soodustaks erandlikult kodumaist lippu, teise lepingulise poole lippu kahjuks. Seda võrdsust hakatakse vastastikuselt kasutama vastastikuste laevade suhtes, tegemata vahet sadamal või kohal, kust nad tulevad ja nende sihtkohast ärasõidul.

Artikkel VII.

Kõiges, mis puudutab vastastikuste riikide sadamates, basseinides, dokkides, reididel või jõgedes laevade paigutamist, peale- või mahalaadimist, ei anta kodumaistele laevadele mitte

mingeid eeliseid, milliseid ei oleks antud samamoodi teise riigi laevadele, nõnda nagu kõrgete lepinguliste poolte kavatsus seisneb selles, et selles suhtes nende vastastikused laevad kasutaksid täielikku võrdõiguslikkust.

Artikkel VIII.

Otsused, millised sisalduvad eelmistes artiklites, ei tohi laieneda rannasõidu kaubandusele, millise suhtes iga lepingulistest pooltest hakkab tegutsema kooskõlas oma enda seadustega.

Ainiti kummagi riigi laevadele antakse vabadus, kipperi, valdaja või kellegi teise isiku, kes on ettenähtud viisil volitatud tegutsema laeva või veose suhtes agendiks, äranägemise järgi, mis liigub ühest lepingulistest riikidest, ühest sadamast teise või mitmesse sama riigi sadamasse, et seal kogu või selle osa võõrast kandist toodud veosest maha laadida, aga ka et koostada või täiendada oma veost, maksmata teisi makse, peale nende, milliseid peavad praegu ja ka tulevikus maksma, sarnasel juhtumil, kodumaised laevad.

Artikkel IX.

Kõik laevad, millised Suurbritannia seaduste järgi peavad olema loetud Suurbritannia omadeks ja kõik need, millised Venemaa Keisririigi seaduste alusel peavad olema peetud Venemaa laevadeks, hakkavad, et rakendada käesolevat traktaati, vastastikku tunnustatavad kui Suurbritannia või Venemaa laevad.

Artikkel X.

Tema Suurbritannia Majesteet lubab, et kõiges, mis puudutab kaubandust ja meresõitu, Tema M. Ülevenemaalise Keisri alamad hakkavad kasutama riigis ja Suurbritannia Kuningriigi valdustes kõiki privileege, eeliseid ja soodustusi, nii nagu need on praegu antud, aga ka nendega, millised võivad olla kingitud tulevikus Tema Suurbritannia Majesteedi mingi teise riigi alamatele ja kodanikele; ja T. M. Ülevenemaaline Keiser, olles innustatud soovist soodustada mõlemate riikide kaubandussuhteid ja aidata kaasa nende levimisele, lubab omalt poolt, et kõik, millised ka ei oleks privileegid, soodustused või eelistused, millised on antud praegu Tema Keiserliku Majesteedi poolt, Kaubanduse ja meresõidu suhtes, mingi teise riigi alamatele või kodanikele, hakkavad laienema ka Tema Suurbritannia Majesteedi alamatele.

Artikkel XI.

Mõlemate kahest kõrgest lepingulise poole alamad, arvestades riigi seadustega, hakkavad kasutama:

1) Täielikku vabadust koos nende perekondadega sõita, reisida või elada mingis teise lepingulise poole riigi osas ja valduses.

2) Õigusega rentida linnades ja sadamates, maju, poode, aitu ja maad, milliseid nad vajavad või valdavad selliseid.

3) Õigust teostada oma kaubandust, omal valikus, kas ise, või agentide kaudu; lõpuks,

4) Mitte isiklikult neilt, ega nende poolt vallatavalt omandilt, ega nende passide, elukoha või asustamise tunnistuste eest, ega nende poolt teostatava kauplemise või tootmisega tegelemise pealt ei hakata neilt nõudma mitte mingeid teisi või suuremaid makse, üldisi ja kohalikke, või makse, kuidas neid ka ei nimetataks, peale nende, millised käesoleval ajal eksisteerivad või millised kehtestatakse tulevikus pärismaistele.

Artikkel XII.

Mõlemate kõrgete lepingiulsite poolte alamate elamud ja laod, teise poole riigis ja valdustes, hakkavad olema austatud, samuti nagu kõik selle juurde kuuluvad maad, millised on vajalikud elukohaks ja kauplemiseks. Kui aga tekib vajadus teostada juurdlus või kodune läbiotsimine neis elamutes ja neil maadel või vaadata üle raamatud, paberid või arved, siis sellise määra rakendamisele asutakse mitte teisiti, kui seadusliku määruse või kohtukoha või vastava võimu kirjaliku käsu alusel.

Kummagi kõrge lepingulise poole alamad hakkavad omama vaba ligipääsu teise poole riigi ja valduste kohtukohtadele, et kaitsta või nõuda välja oma õigusi. Nad hakkavad kasutama selles suhtes neid samu õigusi ja eeliseid, nagu ka pärismaised alamad ja sarnaselt neile hakkavad omama õigust kasutada, kõigis asjades, oma advokaate, usaldusmehi või agente, valides neid nende inimeste hulgast, kellel riigi seadused lubavad sellega tegeleda.

Artikkel XIII.

Kummagi lepingulise poole alamad hakkavad teise poole riigis ja tema valdustes kasutama täielikku vabadust soetada, vallata ja võõrandada igasugust omandit, milliste soetamine ja valdamine on selle riigi seadustega välismaalastele, millisest rahvusest nad ka ei oleks, lubatud. Nad hakkavad omama õigust seda soetada ja käsutada seda ostmise, müümise, kinkimise, vahetamise, abielupaberite, testamendi, pärandamise teel, kui testament puudus või igasugusel teisel viisil neil samadel tingimustel, millised on kehtestatud kõikide välismaalaste suhtes riigi seadustega. Nende pärijad ja esindajad võivad pärida nende õigusi sellisele omandile ja astuda seda valdama nii isiklikult, kui nende nimel tegutsevate agentide kaudu, täpselt samuti järgides neid samu seadustega ette kirjutatud formaalsusi, nagu ka pärismaised alamad. Juhtumil, kui surnu pärijad ja tema õiguste esindajad puuduvad, siis hakatakse omandi suhtes toimima täpselt samuti, nii nagu oli toimitud omandiga milline kuulus pärismaalasest alamaga ja milline asub nendes samades asjaoludes.

Mitte ühelgi ülalesitatud juhtumil ei hakata omandi väärtusest võtma teist või suuremat maksu või lõivu, kui seda tasuvad pärismaalastest alamad. Kõikidel juhtudel on lepinguliste poolte alamatel õigus vabalt viia välja oma omandit või selle müügist saadud raha, kui see oli müüdnud, olemata allutatud, väljaveo tõttu, kui välismaalased, mingi maksu tasumisele ja üldse mitte mingeid muid ja suuremaid makse, peale nende, milliseid on kohustatud maksma, sarnasel juhtumil, ka pärismaalastest alamad.

Artikkel XIV.

Kummagi lepingulise poole alamad vabastatakse teise poole riigis ja selle valdustes igasugusest kohustuslikust sõjaväeteenistusest, seda nii maa- kui merevägedes, aga ka kaardiväes või miilitsas. Samamoodi nad vabastatakse teenistusest mingites kohtu- või ühiskondlikes -ametites, aga samuti ka isikliku sõjaväeteenistuse asemel igasugusest rahalisest või natuuras maksmise kohustusest; lõpuks, igasugusest kohustuslikust riigilaenust ja igasugusest koormisest sõjaväe tarbeks või sõjaväe poolsest rekvideerimistest. Sellest välistatakse ainiti kohtu või ühiskondlikel ametikohtadel need, millised on ühendatud kinnisvara valdamisega või sellise rentimisega; sõjaväele koormistest ja sõjaväe rekvireerimistest need, millised võivad olla pandud kõigile pärismaalastest alamatele, kui maavaldajad või rentnikud.

Artikkel XV.

Igale kahest kõrgest lepingulisest pooltest antakse õigus asutada Peakonsuleid, Konsuleid, Viitse-konsuleid ja Konsulaar-agente teise poole riigi ja selle valduste linnades ja sadamates. Ainiti need Peakonsulid, Konsulid, Viitse-konsulid ja Konsulaar-agendid hakkavad täitma oma kohustusi mitte teisiti, kui nende kinnitamisel ja lubamisel, tavalises vormis, selle valitsuse poolt, millise juurde nad on saadetud. Nad hakkavad täitma kõiki kohustusi ja kasutama kõiki privileege,

väljajätte ja soodustusi, millised käesoleval ajal kuuluvad või millised hakkavad tulevikus kuuluma enamsoodustatud rahvaste Konsulitele.

Artikkel XVI.

Ühe lepingulistest pooltest igasugune sõja- või kaubalaev, milline on sunnitud tormi või mingil teisel põhjusel otsima varju teise poole sadamas, võib seal vabalt remonti teha, varustada end kõige vajalikuga ja minna uuesti merele, maksmata mingeid teisi makse, peale nende, milliseid maksnuks sarnasel juhtumil ka pärismaalaste laev. Ainiti, kui kaubalaeva kipper osutub sunnituks müüma ära osa oma kaupu, et katta oma kulusid, siis ta on kohustatud sellisel juhtumil arvestama selle koha, millises ta randus, eeskirjade ja tariifidega.

Kui juhtus, et ühe kõrgetest lepingupooltest sõja- või kaubalaev sõitis teise poole rannikul madalikule või karile, siis selline laev või pargas, aga ka tema tükid, varud, kalapüügivarustus, kogu vara ja kaubad, millised päästetakse, arvestades selle hulka üla parda visatu, või siis raha, milline on saadud nende asjade müügist, aga samuti kõik paberid, millised leitakse sellisel madalikule või karile sõitnud laevalt, antaks välja omanikele või nende agentidele, nende nõudmisel. Juhtumil, mil peremehi või agente ei ole, antakse rahad välja Venemaa või Suurbritannia Peakonsulile, Viitse-konsulile või Konsular-agendile, kelle ringkonnas laev sõitis madalikule või karile ja see väljamaksmine järgneb peale selle nõudmisele, milline on esitatud kohalike seadustega sätestatud tähtaja jooksul. Mainitud Konsulid, omanikud või agendid, hakkavad olema kohustatud maksuma vaid kulusid, millised tekkisid vara hoidmisel ja ainult neid samu makse, päästmise jne, milliseid makstakse sarnasel laevahuku juhtumil pärismaalaste laevalt.

Vara ja kaubad, millised on uppumisest päästetud, võetakse välja igasuguste tollimaksude maksmise alt, kui ainult neid ei panda müüki; sellel viimasel juhtumil hakatakse neilt võtma samasuguseid makse, just kui need oleks toodud pärismaalaste laeval.

Peakonsuleid, Konsulid ja Konsulaar-agendid hakkavad omama kaasabi osutamise õigust, et osutada vastavat kaasabi oma kaasmaalastele, või laeva sunnitud sadamasse, madalikule või karile sõidul, ei ole seal kohal peremeest, kipperit või muud laevaperemehe agent'i või kui ka selline on laeval ja ta seda ise soovib.

Artikkel XVII.

Iga kõrgetest lepingulistest poolte Pea-konsulitele, Konsulitele, Viitse-konsulitele ja Konsulaar-agentidele teise poole riigis ja selle valdustes hakatakse kohalike võimude poolt igasugust kaasabi, millist seaduslikult neile osutada saab, et anda nende riikidele välja sõja- või kaubalaevadelt põgenenud jooksikuid.

Artikkel XVIII.

Nii nagu Ioonia saared asuvad Tema Suurbritannia Majesteedi kaitse all, siis nende saarte alamad ja laevad hakkavad kasutama T. M. Ülevenemaalise Keisri riigis ja valdustes kõiki kasusid, milliseid käesoleva traktaadiga võimaldatakse Suurbritannia alamatele ja laevadele, kui Ioonia saarte valitsus kuulutab, et ta soovib vastastikku anda need samad kasud mainitud saartel Venemaa alamatele ja laevadele; selleks, et hoiduda kuritarvitustest, otsustatakse, et iga Ioonia laev, milline soovib osaleda käesoleva traktaadi kasudes, peab olema varustatud lord Ülem-komissari või tema esindaja allkirjaga patendiga.

Artikkel XIX.

Käesoleva traktaadi sätted on rakendatavad kõigi Venemaa lipu all sõitvate laevade suhtes, tegemata igasugust vahet nn. kitsas mõttes Venemaa kaubalaevastikul ja laevadel, millised kuuluvad Soome Suurvürstiriigile, milline moodustab Venemaa Keisririigi lahutamatu osa.

Venemaa Ameerika Loode kalda valduste kaubanduse ja meresõidu suhtes jääb S-Peterburis 16.(28.) veebruaril 1825 aastal sõlmitud konventsioon täielikult jõusse.

Artikkel XX.

Kõrged lepingulised pooled, soovides kindlustada, igaüks oma enda valdustes, täielikku ja tegelikku teise poole manufaktuurse tööstuse kaitset võltsingute vastu, leppisid kokku, et igasugune pettuse katse või ühes mõlematest riikides vabriku- või käsitöömärkide võltsimine, millised on esmalt asetatud kohusetundlikult (*bona fide*) kaupadele, teise riigi toodetele, et tunnistada nende päritolu ja kvaliteeti, hakkab olema rangelt keelatud ning jälitatud. Tema Suurbritannia Majesteet kohustub tegema oma parlamendile sellist ettepanekut, et võetaks sellised meetmed, millised annaksid Tema Majesteedile võimaluse viia kõige täielikumalt täide käesolev artikli sätted.

Artikkel XXI.

Kõrged lepingulised pooled jätavad endale õiguse määratleda hiljem, spetsiaalse konventsiooniga, nende vastastikustes riikides vastastikuse kirjanduse ja ilusate kunstide teoste autoriõiguste kaitse meetmed.

Artikkel XXII.

Käesolev kaubanduse ja meresõidu traktaat jääb jõusse ja kehtima kümneks aastaks, lugedes selle ratifitseerimiskirjade vahetamise päevast, aga peale seda tähtaega kaheteistkümne kuu kestel, peale seda kui üks kõrgetest lepingulistest pooltest kuulutab teisele oma kavatsusest selle mõju lõpetada; igaüks kõrgetest lepingulistest pooltest jätab enesele õiguse teha selline lepingu lõpetamisest kuulutamine esimese üheksa aasta möödudes või igasugusel ajal peale seda.

Käesolev traktaat ratifitseeritakse ja selle ratifikatsioonikirjad vahetatakse Londonis kuue nädala pärast ja kui võimalik, siis ka varem.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus S-Peterburis 31. detsembril 1858 aastal (12 jaanuaril 1859 aastal).

(L.S.)Gortchacow.

(M.П.)Горчаковъ.

(L.S.)Sir John Fiennes Crampton.

(M.П.)Сэръ Джонъ Фьенесъ Крэмptonъ.

*

Eraldi artikkel I.

Nii nagu Venemaa kaubandussuhted Rootsi ja Norra Kuningriikidega on määratletud spetsiaalsete tingimustega, millised võivad olla hiljem pikendatud ja ei oma seost sätetega, millised eksisteerivad välismaaga kaubandust üldse, siis mõlemad kõrged lepingulised pooled, soovides kõrvaldada oma kaubandussuhetest igasugused arusaamatused või vaidluste tekkimise võimalused, leppisid kokku, et need erilised tingimused, millised on antud Rootsi ja Norra kaubandusele, võrdjõuliste kasude asenduseks, milline on antud neile maadele Soome Suurpürstiriigiga kauplemiseks, mitte mingil juhtumil ei saa olla põhjenduseks, et nõuda nendele kauplemise ja meresõidu suhete laiendamist, milline on kinnitatud mõlemate kõrgete lepinguliste poolte poolt käesoleva traktaadiga.

Eraldi artikkel II.

Samamoodi otsustatakse, et ei hakata lugema vastastikuse reegli rikkumiseks, milline on käesoleva traktaadi aluseks, alljärgnevaid soodustusi, väljajätte lõivudest ja privileegidest, aga nimelt:

1) Soodustused, milliseid kasutavad laevad, millised on ehitatud Venemaal ja kuuluvad Venemaa alamatele, millised laevad on kolme aasta kestel vabastatud laevasõidu maksu maksmisest.

2) Soodustused, millised on antud Arhangelski kubermangude rannaelanikele vedada maksuvabalt või siis mõõdukate selle kubermangu sadamate maksude tasumisega, kuivatatud ja soolatud kala aga samuti teatud karusnahkadest tooted ja samasugusel viisil vedada sealt välja vilja, köisi, vnööri, tõrva ja ravendouc ((purjeriie?, равендукъ)).

3) Vene-Ameerika Kompanii privileeg.

4) Soodustused, millised on antud Venemaal erinevatele Inglismaa ja Madalmaade kompaniidele, millised on tuntud nime all Yacht-Clubs.

Eraldi artikkel III.

Käesolevad eraldi artiklid hakavad omama samasugust jõudu ja mõju, just nagu need oleksid võetud sõna-sõnalt samal kuupäeval sõlmitud traktaati. See ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse samal ajal.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus S-Peterburis 31 detsembris 1858 aastal (12. jaanuaris 1859. aasta).

(L.S.) Gortchacow.

(M.П.) Горчаковъ.

(L.S.) Sir John Fiennes Crampton.

(M.П.) Сэръ Джонъ Фьенесъ Крэмptonъ.

*

1865. a. 21. oktoober (2. november). Rahvusvaheline akt milline on sõlmitud Galtzis ja see puudutab laevasõitu Doonau suudmetes. (Vt. kd. IV, osa II, Nr. 160).

Nr. 458.

1867. a. 11. mai. Londonis Austria, Belgia, Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia, Madalmaade, Preisimaa ja Venemaa vahel sõlmitud traktaat, mis puudutab suhteid Luksemburgi Suur-Hertsogiriigiga.

Tema Püha ja Lahutamatu Kolmainsuse nimel.

T. M. Madalmaade Kuningas, Luksemburgi Suurhertsog, pidades silmas muutust, milline toimus Suurhertsogiriigi olukorras sidemete katkestamise, millised sidused teda vana Saksa Liiduga ((Confederation Germanique)) tulemusel, kutsus Nende Majesteetid Austria Keisri, Belglaste Kuninga, Prantslaste Keisri, Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, Preisimaa Kuninga ja Ülevenemaalise Keisri koguma oma esindajaid Londonisse konverentsile, et leppida kokku T. M. Suurhertsogi volinikega, et rahu üldises huvis seada sisse uued meetmed.

Mainitud Majesteetid, olles vastu võtnud selle kutse, otsustasid, üldisel nõusolekul, rahuldada T. M. Itaalia Kuninga poolt väljendatud nõupidamisel osalemise soov, milline peab andma uue tagatise üleüldise rahu säilitamiseks.

Selle tulemusel Nende Majesteetid, koos T. M. Itaalia Kuningaga, soovides sõlmida mainitud eesmärgil traktaadi, nimetasid oma volinikeks, aga nimelt:

T. M. Austria Keiser, Ungari ja Böömimaa Kuningas:

krahv Rodolphe Apponyi, kammerhärä, Tema Keiserliku ja Kuningliku Apostelliku Majesteedi Salanõuniku, oma erakorralise saadiku T. Suurbritannia Majesteedi juures, Kuldvillaku, keiserliku Leopoldi Sure Risti jt. ordenite kavaleri:

T. M. Belglaste Kuningas:

sir Sylvain Van de Weyer, riigiminister, oma erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures, oma Leopoldi Suure Risti ordeni kavaleri jne.;

T. M. Prantslaste Keiser:

sir Godefroy Bernard Henri Alphonse, prints la Tour d'Auvergne-Lauraguais, oma erakorralise ja täievolilise saadiku T. Briti Majesteedi juures, keiserliku Aulegioni ordu ohvitseri risti risti ja teiste ordenite kavaler:

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna:

auväärse Edward Stanley, lord Stanley, T. Briti Majesteedi nõunik ta salanõukogus, parlamendiliige, tema välisasjade pea-riigisekretär;

T. M. Itaalia Kuningas:

sir Emmanuel Taparelli de Lagnasco, markiis d'Azeglio, oma erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures, Püha Maurice ja Lazare Suure Risti ordeni kavaler;

T. M. Madalmaade Kuningas, Luksemburgi Suurhertsog:

sir Adolphe parun Bentinck, oma kammerhärä ja riigiministri, erakorralise saadiku ja täievolilise ministri T. Briti Majesteedi juures, Madalmaade Lõvi ordeni jt., kavaler;

parun Victor de Tornaco, riigiministri, Suurhertsogiriigi juhatuse esimees, oma aukammerhärä, Tamme krooni Suure Risti ordeni kavaleri jne.;

ja sir Emmanuel Servais, Riiginõukogu ja Kõrgema kohutukoja viitse-president ning endise juhatuse liikme, Tamme krooni ohvitseri risti ordenite jt. kvaler;

T. M. Preisimaa Kuningas:

krahv Albert, Bernstorff-Stintenburgi krahv, oma riigiministri ja kammerhärä, oma erakorralise ja täievolilise saadiku T. Briti Majesteedi juures, Punase Kotka tammelehtedega suure risti ordeni jt kavaleri;

ja T. M. Ülevenemaaline Keiser:

parun Philippe de Brunnowi ((Филиппа Бруннова)), oma Tegevsalanõuniku, erakorralise ja täievolilise saadiku T. Briti Majesteedi juures, Venemaa ordenite kavaleri jne.;

kes, peale oma volikirjade vahetamist, millised leiti olevat ettenähtud vormis, leppisid kokku alljärgnevates artiklites:

Artikkel I.

T. M. Madalmaade Kuningas, Luksemburgi Suurhertsog säilitab jõus need sidemed, millised ühendavad Suurhertsogiriiki Orange-Nassau õukonnaga kooskõlas traktaatidega, millised seadsid selle riigi T. M. Suurhertsogi, tema järglaste ja pärijate riigivõimu alla.

Õigused, millised kuuluvad nende samade traktaatide jõul Nassau õukonna agnaatidele Suurhertsogiriigi pärimiseks, säiluvad.

Kõrged lepingulised pooled kinnitavad käesoleva deklaratsiooni ja võtavad selle teadmiseks.

Artikkel II.

Luksemburgi Hertsogiriik piires, millised on määratletud Austria, Prantsusmaa, Suurbritannia, Preisimaa ja Venemaa Õukondade garantiiga, aktis, milline on lisatud 19 aprilli 1839 aasta traktaadile, hakkab nüüdsest olema igavesti neutraalne riik.

Ta hakkab olema kohustatud säilitama samasugust neutraliteeti kõigi teiste riikide suhtes.

Kõrged lepingulised pooled kohustuvad austama käesoleva artikliga sätestatud neutraalsuse põhimõtet.

See põhimõte hakkab alati asuma käesoleva traktaadi allkirjastanud Riikide, peale Belgia, milline on ise neutraalne riik, kollektiivse käenduse all.

Artikkel III.

Eelnevas artiklis sätestatud Luksemburgi suurhertsogiriigi neutraalseks riigiks kuulutamise tõttu on tema territooriumil kindlustuste säilitamine ja rajamine edaspidi ebavajalik ja sihipäratu.

Seetõttu üldisel nõusolekul otsustatakse, et Luksemburgi linn, millist loeti varasematel aegadel sõjalises suhtes liiduliseks kindluseks, lakkab olemast kindlustatud linn.

T. M. Kuningas Suurhertsog jätab endale õiguse pidada selles linnas vägede hulka, milline on hädavajalik selles ettenähtud korra hoidmiseks.

Artikkel IV.

Kooskõlas sätetega, millised on esitatud Artiklites II, III, T. M. Preisimaa Kuningas kuulutab, et tema väed, millised asuvad käesoleval ajal Luksemburgi kindluse garnisonis, saavad viivitamatult, peale käesoleva traktaadi ratifitseerimiskirjade vahetamist käsu sellest kohast evakueerumiseks. Samaaegselt asutakse suurtükkide, lahingumooni ja kõigi esemete, millised moodustavad mainitud kindluse varustuse, väljaveole. Selle operatsiooni ajal jääb sinna ainult selline arv vägesid, milline on vajalik sõjamaterjalide tervikuna säilumise kaitsmiseks ning et teostada nende ärasaatmist, milline viiakse lõpuni võimalikult lühimaks tähtjaks.

Artikkel V.

T. M. Kuningas Suurhertsog, riigivalitseja õiguste jõul, millised kuuluvad temale Luksemburgi linna ja kindluse üle, kohustub omalt poolt võtma hädavajalikke meetmeid selleks, et muuta nimetatud kindlustatud koht, kindluste lammutamisega, avatud linnaks, millisena see tunnistatakse Tema Majesteedi poolt piisavaks, et täita Kõrgete lepinguliste poolte kavatsusi, millised on esitatud käesoleva traktaadi artikkel III sätetega. Sel eesmärgil tehtavad hädavajalikke tööd alustatakse viivitamatult peale garnisoni lahkumist. Sellised tööd teostatakse kõiki ettevaatusabinõusid tarvitusele võttes, millised on nõutud linnaelanike huvidega.

T. M. Kuningas Suurhertsog, peale selle, lubab, et tulevikus Luksemburgi kindlustusi ei taastata ja selles ei säilitata, ega asutata mitte mingit sõjalist asutust.

Artikkel VI.

Käesolevat traktaati allkirjastanud Riigid kutsuvad üles, et nii nagu Saksa Liidu kaotamine viis samamoodi Limburgi Hertsogiriigiga sidemete kaotamisele, millised ühendasid teda koos Luksemburgi Suurhertsogiriigiga mainitud Liiduga, siis ka need suhted, milliseid on mainitud 19 aprilli 1839 aasta traktaadi Artiklites III, IV ja V, suurhertsogiriigi ja mõnede territooriumitega, millised kuulusid Limburgi Hertsogiriigile, lakkavad eksisteerimast ja mainitud territooriumid hakkavad moodustama Madalmaade Kuningriigi lahutamatu osa.

Artikkel VII.

Käesolev traktaat ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse nelja nädala pärast või kui võimalik, siis ka varem.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus Londonis, 11. mail 1867 aastal.

(L.S.)Apponyi. (L.S.)Bentinck. (M.П.)Аппоньи. (M.П.)Бентинкъ.

(L.S.)Van de Weyer. (L.S.)Tornaco. (M.П.)Ван де Вейеръ. (M.П.)Торнако.

(L.S.)La Topur (L.S.)Servais. (M.П.)Ля Туръ (M.П.)Сервэ.

d' Auvergne. д' Овернь.

(L.S.)Stanley. (L.S.)Bernstorff. (M.П.)Стэнли. (M.П.)Бернсторфъ.

(L.S.)d'Azeglio. (L.S.)Brunnow. (M.П.) дАзеглио. (M.П.)Брунновъ.

*

1871 a. 1. (13.) märts. Londonis allkirjastatud 18. (30.) märtsi 1856 aasta Pariisi traktaadi ümbervaatamine. (Vt. Traktaadid Prantsusmaaga).

*

Nr.459.

1871 a. 29. juuni (11. juuli). Deklaratsioon, milline puudutab vabrikumärkide kaitset ja mis on allkirjastatud S-Peterburis. (П.С.З. №49.891).

T. M. Ülevenemaalise Keisri valitsuse ja Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriigi ja Iirimaa Kuninganna valitsuse poolt tunnistatud hädavajadus täpsemalt määratleda ja teha enam kehtivateks tingimused, millised sisalduvad 31 detsembril 1858 aastal (12 jaanuaril 1859 aastal) kaubanduse ja meresõidu traktaadi Artikkel XX sätetes, allakirjutanud, olles selleks ettenähtud viisil volitatud, leppisid kokku alljärgnevates artiklites:

Artikkel I.

Müüki või ringlusse lastud tooted, millised on varustatud Vene või Inglise järeletoodud vabrikumärkidega, millises riigis neid ka ei müüdüd, loetakse petmiseks, milline on keelatud mõlemate riikide piires ja selles süüdi olevaid karistatakse: Venemaal karistusega, milline on määratletud Karistusseadustiku Artiklite 173 – 176 ning 181 alusel, milliseid mõistetakse rahukohtunike poolt ja Karistusseadustiku (1866 a. väljaande) artiklitte 1665 – 1669 ja 1671-1675 alusel ja Inglismaal: karistustega, millised on määratletud 1862 aasta Parlamendiaktiga.

See võib olla aluseks hagile kahjude hüvitamiseks selle riigi seaduste alusel ja kohtuasutustes, millises pettus ilmsiks tuli; millise hagi esitavad sellisest tegevusest kahju kannatanud isik hakkab omama seaduslikku õigust pöörduda selles tegevuses süüdi olevate isikute poole.

Artikkel II.

Suurbritannia alamad, kes soovivad Venemaal endale jätta omandiõigust oma vabrikumärkidele, on kohustatud esitama need märgid S-Peterburis, Kaubanduse ja Manufaktuuride Departemangu.

Juhtumil, kui hiljem seatakse Suurbritannias sisse vabrikumärgid, hakatakse neid-samu eeskirju rakendada nii Inglise kui ka Vene vabrikumärkide suhtes.

Artikkel III.

Käesolevad artiklid, millised tulevad viivitamatult täide viia, hakavad olema loetud vahetult kuuluvaks 31. detsembri 1858 aasta (12. jaanuari 1859 aasta) traktaadi koosseisu kuuluvaks ja need hakkavad omama samasugust jõudu ja jäävad kehtima ühtmoodi mainitud traktaadiga.

Selle tunnistuseks koostasid allakirjutanud käesoleva deklaratsiooni ja lisasid sellele oma vapipitsatid.

See juhtus S-Peterburis 29 juunil (11 juulil) 1871 aastal ja on koostatud kahes eksemplaris.

(L.S.)Westmann. (M.П.) Вестманъ.

(L.S.)Andrew Buchanan. (M.П.) Андрей Букананъ.

*

1875 a. 10.(22.) juuli. S-Peterburis sõlmitud telegraafi-konventsioon. (Vt. kd. IV, II, Nr 174).*)

*)1879 aasta Londoni telegraafikonventsioon muutis ainult telegraafiteenistuse Reglementi.

*

1878 a.1. (13.) juuli. Berliini traktaat. (Vt. kd. VIII, Nr.361.).

*

Nr.460.

1880 a. 28. juuli (9. august). Londonis allkirjastatud meremeestest järgi jäänud päranduste väljaandmisest.

T. M. Ülevenemaalise Keisri valitsus ja Tema Majesteedi Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna valitsus, tunnistades kasulikuks astuda kokkuleppesse selles, kuidas peaks käituma selle ja teise rahva meresõitjate, kes surid laeval või selle või teise riigi territooriumil, varade väljaandmisel, otsustasid vastu võtta järgmised artiklid:

Artikkel I.

Venemaa või Soome madruse, kes suri Briti laeval või mingis Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa ning selle kolooniate mingis territooriumi osas, pärand, milline ei ületa viitkümne naelsterlingilist väärtust (50 £), antakse välja Venemaa Peakonsulile Londonis, ilma, et peetaks kinni Inglismaa seadusega määratletud pärandite väljaandmise formaalsustest.

Täpselt samuti, Inglismaa madruse, kes suri Venemaa või Soome laeval või mingis Venemaa Keisririigi territooriumi osas, pärand, milline ei ületa kolmsada viitekümmend rubla hõbedas (350 pyб.), antakse välja lähimale Suurbritannia Konsulile, järgimata Vene või Soome seadustega pärandite väljaandmist puudutavaid formaalsusi.

Artikkel II.

Kui surnud Venemaa alam teenis Suurbritannia-Kuninglikus laevastikus, siis koos kõigi sissetulekutega, milliseid võidakse temale arvestada Suurbritannia Admiraliteedi poolt, toimitakse Suurbritannia seaduste järgi.

Täpselt samuti Suurbritannia alam, kes teenis Venemaa-Keiserlikus laevastikus, siis koos kõigi sissetulekutega, millist võidakse temale Venemaa võimude poolt arvestada, toimitakse Venemaa seaduste järgi.

Artikkel III.

Sõna „meresõitja“ („marin“) all mõeldakse selles Deklaratsioonis igasugust isikut (erandiks kipperid ja lootsid), kes asuvad teenistuses või on palgatud igasugusele ametikohale kaubalaeval või asuvad teenistuses või on palgatud viimase kuu jooksul enne surma ja igasugune isik (kes ei ole ohvitseri auastmes „commissioned officer“, ohvitseri alluv või majandusala ohvitser „warrant officer“ või insener-mehaanik), kes on võetud nimekirja või kuulub sõjalaeva ekipaazi koosseisu.

Sõna „pärand“ („sucession“) mõeldakse igasugust vara, arvestatavat palka, raha ja teisi asju, millised jäid peale madruse surma järgi laevale.

Sõna „Konsul“ (Consul“) all mõeldakse: Peakonsul, Lonsul, Viitse-konsul ja igasugune isik, kes täidab antud ajal Peakonsuli, Konsuli ja Viitse-konsuli kohustusi.

Artikkel IV.

Käesolev Deklaratsioon on sõlmitud kolmeks aastaks ja see jõustub selle allkirjutamise päevast. Selle tähtaja möödudes ta jääb veel jõusse veel kolme aasta kestel ja nii edasi, seni kuni üks Kõrgetest lepingulistest pooltest ei kuuluta, aasta varem, eelmainitud kolme aastase perioodi möödudes selle jõu lõppemisest.

Selle tunnistuseks allkirjutanud, omades selle asja suhtes volitusi, allkirjastasid käesoleva Deklaratsiooni ja lisasid sellele oma vapipitsatid.

See juhtus Londonis, augusti üheksandal päeval 1880 aastal ja on koostatud kahes eksemplaris.

(L.S.)Lobanoff.

(М.П.)Лобановъ.

(L.S.)Granville.

(М.П.)Грэнвиль.

Nr.461.

1881 a. 16.(28.) mai. Lisa-akt 2. novembri 1865 a. Galatzis sõlmitud Doonau suudmetes* laevasõidu rahvusvahelisele aktile ja 16.(28.) mai 1881 aasta Euroopa Doonau Komisjoni istungi protokoll.

*)Vt. Kd IV, II osa, Nr.160.

Riigid, millistel on oma esindajad 30. märtsi 1856 aasta Pariisi traktaadi jõul Euroopa Doonau Komisjonis ja Rumeenia, milline on kutsutud selles osalema 13. juuli 1878 aasta Berliini traktaadi artikkel 53 jõul.

Soovides kooskõlastada 2. novembri 1865 a. Doonau suudmetes laevasõidu akti Berliini traktaadi otsustega, millises on öeldud, et mainitud Euroopa Komisjon „laiendab oma tegevusringi kuni Galatzini, täielikus sõltumatuses territoriaalsetest võimudest ja ja et kõik lepingud, kokkulepped, aktid ja otsused, millised puudutavad õigusi, privileege, eelistusi ja kohustusi, kinnitatakse“;

Nimetasid oma volinikeks:

T. M. Ülewevenemaline Keiser:

Aleksander Romanenko ((Alexandre Romanenko, Александра Романенко)), Riiginõuniku, oma Konsuli Galatzis, Püha Vladimiri ordeni 3 järgu kavaleri jt.;

T. M. Saksamaa Keiser, Preisimaa Kuningas:

sir Johannes Arendt, oma Konsuli Galatzis, Francois-josephi ordu kommodoori jt.;

T. M. Austria Keiser, Böömimaa Kuningas jne, Ungari Appostelik Kuningas:

sir Ernest parun Haan, oma Konsuli Galatzis, Francois-joseph ordu kavaler jne.:

Prantsusmaa Vabariigi President:

sir Camille-Eugene-Pierre Barere, oma Saatkonna esimese järgu sekretäri;

Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna India Keisrinna:

sir Herbert Taylor Siborne, oma armee koloneli ((полковника));

T. M. Itaalia Kuningas:

sir Nicola Revesti, oma Konsuli Galatzis, Itaalia krooni ja Püha Anne ordenite kavaleri;

T. M. Rumeenia Kuningas:

sir Eustache Pencovici, Kindralstaabi koloneli, riikliku ohvitseri Rumeenia tähe ordeni kavaleri;

T. M. Ottomanide Imperaator:

Constantin Effendi Etienne Caratheodory, oma Riiginõuniku, esimese aujärgu ametniku, teise järgu, Medjudie kaunistatud ordeni 3 järguga.

Kes, peale oma volikirjade esitamist, millised leiti olevat ettenähtud vormis, milliste koopiaid hoitakse Euroopa Komisjoni arhiivis, leppisid kokku alljärgnevas 2. novembri 1865 aasta akti lisa-otsustes.

Artikkel I.

Euroopa Doonau Komisjoni õigused, ametkonna asjad ja eelistused, millised on määratletud 30. märtsi 1856 a. Pariisi, 13 märtsi 1871 a. Londoni traktaatidega, 2. novembri 1865 a. Rahvusvahelise aktiga, aga samuti aktide ja otsustega, millised eelnesid 13. juuli 1878 a. Berliini traktaadile, hakkavad reguleerima tema suhteid uute kaldariikidega ja nende mõju hakkab laienema kuni Galatzini, erandiks alljärgnevalt viidatud muudatused.

Artikkel II.

Agent, kes juhib spetsiaalselt jõepolitseid allpool Galatzi, erandiks Soulina sadam, hakkab olema edaspidi nimetatud Alam-Doonau laevasõidu Inspektoriks, ja tema juures, nagu varem, hakkab asuma sekretär ja järelvaatajad, kes on jaotatud tema ametkonna jõe lõikudesse, kes kõik hakkavad olema temale allutatud.

Laevasõidu inspektor, inspeksiooni sekretär ja jõe lõikude järelvaatajad, Soulina sadama kapten ja kogu isikoosseis, milline on viimasele allutatud, nimetatakse Komisjoni poolt lihtsa häälteenamusega, sõltumata riikkonsusest. Nad võivad olla Komisjoni poolt vallandatud.

Laevasõidu Inspektor ja Soulina sadama kapten täidavad oma kohustusi Komisjoni vahetu juhtimise all, milline annab välja neile töötasu ja millise ees nemad ja nende alluvad annavad teenistus-töötuse.

Esimese astme kohtunikena nad teevad otsuseid nende ametkonnas rikutud määruste suhtes asjades, millised puudutavad laevaliikluse politseid ja nende otsused tehakse Euroopa Doonau Komisjoni nimel.

Artikkel III.

Soulina navigatsiooni-kassa operatsioonide üle ei hakka kontroll enam kuuluma spetsiaalsele agendile: seda hakkab teostama eranditult Euroopa Komisjon või võim, milline seda asendab, vormis, milline on kehtestatud või kehtestatakse mainitud Komisjoni või võimu poolt.

Soulina laevasõidu kassa poolt maksude võtmine ja juhtimine võivad olla muudetud Komisjoni, selle täieliku koosseisu, ühehäälse otsusega.

Artikkel IV.

1865 aasta rahvusvahelise akti Artikkel XIV viimane punkt muudetakse ära selles mõttes, et keelatakse mingit maksudest moodustunud summa mingit osa, millsit võetakse merelaevadelt või laenudest, milliseid on võetud mainitud maksu tagatisel, ülalpool Isaktchat oleva jõelõigu suhtes tööde või administratiivsete kulude tasumiseks – millist piiratakse ülal pool Galatzi oleva jõe osaga.

Artikkel V.

Euroopa Komisjonile on tehtud ülesandeks kõikide majakate, millised moodustavad Doonau suudmete valgustuse süsteemi, ülalpidamine ning juhtimine; seetõttu, osa, milline kujutab endast

majakate maksu, üldisest maksude summast, millist võetakse Soulinas, hakkab tervikuna kuuluma laevasõidu-kassale.

Artikkel VI.

Sanitaarala puudutavad otsused, milliseid rakendatakse Doonau suudmetes, kaasa arvatud sanitaar-maksude tariif, töötatakse välja ja muudetakse, Euroopa Komisjoni nõusolekul, Rahvusvahelise Nõukogu poolt, milline asutatakse Bukarestis.

Käesoleval ajal kehtivad otsused jäävad jõusse kuni uute korraldusteni, tingimusel, et Euroopa Komisjonile antakse õigus nõuda neist nende viivitamatut tühistamist, millised osutuvad olevat laevasõidu huvidega ja põhimõtetega, millised on esitatud 2 novembri 1865 aasta rahvusvahelise akti artiklite 18, 19 ja 20 sätetega vastandlikud.

Mainitud Artikkel 20 jõu enam täpsemaks määratlemiseks, milline puudutab karantiinimeetmeid, milliseid võetakse epideemia ajal, tunnistatakse vajalikuks kokku leppida, et need meetmed peavad olema rakendatud eranditult laevade ja reisijate suhtes, kes saavad ebapuhta patendiga ja mittenakatanud sadamates ja et igasugune erakordne ja piirav meede jõe sadamate vahel peab olema kaotatud kallaste vahelise laevasõidu suhtes., kui vaid epideemia on muutunud selle kallastel üleüldiseks.

Laevasõidu politsei koostöökaks ja ülalpidamiseks epideemia ajal otsustatakse, et navigatsiooni inspektor, inspeksiooni sekretär ja jõe lõikude järelvaatajad jätkavad, nii nagu enne, vabalt ringi sõitmist mööda jõge, ainsal tingimusel, et allutakse kahtlastel juhtudel, tavalistele meetmetele, millisele on allutatud sanitaar-agendid. Need samad eelistused antakse, vajadusel, Euroopa Komisjoni inseneridele, amertnikele ja töötajatele.

Artikkel VII.

Mis aga puudutab konkreetset Soulina sanitaar-juhatust, siis Rahvusvaheline Nõukogu Bukarestis astub kokkuleppesse Komisjoniga ametisse nimetamise ja sanitaarpersonalis isikkoosseisu ülalpidamise, büroo korraldusest ja nende tegevuse üle, laatsareti avamise ja ülalpidamise, sanitaarmaksude võtmise viisidest ja nende sihtotstarbest, milline peab moodustama spetsiaalse fondi, küsimustes.

Artikkel VIII.

Selleks, et tagada alatiseks Euroopa Komisjoni isik-koosseisu ja omandi ning rajatistele neutraliteedi õigus, milline on garanteeritud 2. novembri 1865 aasta akti Artikkel 21 ja 13 märtsi 1871 aasta Londoni traktaadi Artikkel 7 sätetega, Euroopa Komisjoni insenerid, ametnikud ja töötajad võivad olla varustatud käesidemega, millisel on valged tähed C.E.D., sinisel foonil. Peale selle Komisjon ei ole sunnitud oma igasugustes asutustes ja laevadel välja panema mingit teist lippu, peale enda oma, milline on koostatud viiest paraleelsest laiust, millised on lipuvardaga risti ning asetsevad järgmises värvide järjekorras: punane, valge, sinine, valge ja punane; sinisel laiul, mis on kaks korda laiem kui teised laiud, asetsevad valged tähed C.E.D.

Artikkel IX.

Kõik 2. novembri 1865 aasta akti sätted, millised ei ole käesoleva lisa-aktiga tühistatud, säilitavad kogu oma jõu ja tähenduse.

Laevasõidu ja politsei põhikiri, laevasõidu maksude tariif hakkavad olema ümbervaadatud hiljem Euroopa Komisjoni poolt, et kooskõlastada neid Berliini traktaadiga loodud korruga.

Artikkel X.

Käesolev akt ratifitseeritakse. Iga Kõrgetest lepingulistest Pooltest ratifitseerib ainult ühe eksemplari. Ratifitseeritud eksemplarid antakse aasta jooksul, või kui see osutub võimalikuks, siis ka varem, üle Euroopa Doonau Komisjoni arhiivi.

Selle tunnistuseks volitatud delegaadid allkirjastasid käesoleva lisa-akti, lisades sellele oma pitsatid.

See juhtus Galatzis, 28 mail (u. k) 1881 aastal.

(L.S.)A. Romanenko.	(M.П.)А.Романенко.
(L.S.)J. Arendt.	(M.П.)И. Арендтъ.
(L.S.)de Haan.	(M.П.)Гаанъ.
(L.S.)Camille Barrere.	(M.П.)Камилль Барреръ.
(L.S.)H. Siborne.	(M.П.)Сиборнъ.
(L.S.)N. Revest.	(M.П.)Н. Ревестъ.
(L.S.)Pencovici.	(M.П.)Пенковичи.
(L.S.)Const Et. Caratheodory.	(M.П.)Конст. Э. Каратеодори.

*

Euroopa Doonau Komisjon.

Protokoll Nr.384.

28. mai 1881 aasta istung.

Kohal viibisid:

Saksamaa ...	Dr. Arendt.
Austria-Ungari. ...	Baron de Haan.
Prantsusmaa....	R. Barrere.
Suurbritannia	Siborne.
Itaalia ...	Chevalier Revest.
Rumeenia ...	E. Pencovici.
Venemaa....	F. Romanenko.
Türgi....	Constantin Effendi Et Caratheodory.

Delegaadid esitasid oma spetsiaalsed volitused, millised nad olid saanud 2 novembri 1865 a rahvusvahelise akti lisa-akti allkirjastamiseks.

Need volitused leiti olevat ettenähtud vormis ja neist tehti tõestatud koopiad, et need üle anda Komisjoni arhiivi.

Kõik delegaadid, olels varustatud hädavajalike volitustega, pidades silmas lisaakti teksti muutmise asjaolusid, milline on lisatud Protokollile Nr.341, leppisid kokku selle järgmiste muudatustega:

Eessõnale:

Riigid, millised omavad oma esindajaid Euroopa Doonau Komisjonis 30 märtsi 1856 aasta Pariisi traktaadi jõul ja Rumeenia, olles kutsutud selles osalema 13. juuli 1878 aasta Berliini traktaadi Artikkel 53 jõul;

Soovides kooskõlastada 2. novembri 1865 aasta Doonau suudmetes laevasõitu puudutava akti Berliini traktaadi sätetega, millises on öeldud, et mainitud Euroopa Komisjon „laiendab oma

tegevusringi kuni Galatzini, seda täielikus sõltumatuses territoriaalsetest võimudest ja et kõik lepingud, kokkulepped, aktid ja otsused, millised puudutavad tema õigusi, privileege, eeliseid ja kohustusi, kinnitatakse“;

Nimetasid oma volinikeks:

T. M. Ülevenemaaline Keiser:

Aleksander Romanenko ((Alexandre Romanenko, Александра Романенко)), Riiginõuniku, oma Konsuli Galatzis jne;

T. M. Saksamaa Keiser, Preisimaa Kuningas:

Johannes Arendt, oma Konsuli Galatzis;

T. M. Austria Keiser, Böömimaa Kuningas jne, ning Ungari Appostellik Kuningas:

sir Ernest, parun de Haan, oma Konsuli Galatzis jne;

Prantsusmaa Vabariigi President:

sir Camille-Eugene-Pierre Barere, oma Saatkonna esimese järgu sekretäri;

T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, India Keisrinna:

sir Herbert Taylor Silborne, oma armee koloneli;

T. M. Itaalia Kuningas:

sir Nicola Revesti, oma Konsuli Galatzis;

T. M. Rumeenia Kuningas:

sir Eustache Pencovici, kindralstaabi koloneli;

T. M. Ottomanide Imperaator:

Constantin Effendi Etienne Caratheodory, oma Riiginõuniku jne.

Saksa delegaadi ettepaneku tulemusel, tähtaeg, milline oli esmalt nimetatud mainitud akti ratifitseerimiseks, on pikendatud kuult kuult ühele aastale.

Võtnud sisse need lisasätted, millised puudutavad ainult vormi, delegaadid sõnastavad lõplikult lisa-akti kava teksti ja kinnitavad sellisena.

Delegaadid võrdlevad 2. novembri 1865 rahvusvahelise akti originaali juurde kinnitatud lisa-akti originaalidega ja tunnistavad, et nad on koostatud ettenähtud vormis.

„Lisaakti allkirjastamise juures Venemaa delegaat, oma Valitsuse ettekirjutuse järgi, väidab, et ta allkirjastab mainitud akti järgmise väljajätuga: lisa-akti Artikklite 5 ja 6 sätteid ei rakendata Kilia jõeharu vasaku kalda suhtes s.t. Venemaa territooriumit; seejuures, on iseenesest mõistetav, et see piirang ei saa mitte milleski mõjutada traktaatide otsuseid Euroopa Doonau Komisjoni suhtes“.

„Rumeenia delegaat, omalt poolt, väitis oma Valitsuse ettekirjutusel, et ta allkirjastab lisa-akti kaldariikide õiguste täieliku võrdsuse tingimusel kõiges, mis puudutab mainitud akti Artikleid 5, 6 ja 7; on ise-enesest mõistetav, ainiti, et Artikkel 5 sätteid hakatakse rakendada, Euroopa Komisjoni kogu eksisteerimise aja kestel, vaid ainult eksisteerivate majakate suhtes ja et Artikkel 7 sätted säiluvad jõus kõiges, mis puudutab erandlikult sanitaar-maksude võtmist ja fondi juhtimist, milline neist moodustatakse“.

„Delegaadid võtavad, vastavalt kuuluvusele, need avaldused ja piirangud teadmiseks, kusjuures tunnistatakse, et Artikkel 7 teksti Rumeenia Valitsuse ja Euroopa Komisjoni vahel sõnastamisel jõuti kokkuleppele selles mõttes, et sanitaar-maksude võtmine ja fondi juhtimine, milline neist peab olema moodustatud, läheb üle Komisjoni asjaajamise“.

Saksamaa, Austria-Ungari, Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia, Rumeenia, Venemaa ja Türgi delegaadid allkirjastavad Lisa-akti ja lisavad sellele oma vapipitsatid.

Käesolev protokoll on koostatud ja allkirjastatud üheksas originaalses eksemplaris, millistest üks antakse üle Komisjoni arhiivi ühes-koos lisa-akti kinnitatud originaaliga.

See juhtus Galtzis, 28 mail 1881 aastal.

A. Romanenko.

А. Романенко.

J. Arendt.

И. Арендтъ.

V.Haan.

Фон Гаанъ.

Camille Barrere.

Камиль Барреръ.

H. Siborne.

Сиборнъ.

N.Revest.

Н. Ревестъ.

Pencovici.
Const. Et. Catheodory.

Пенковичи.
Конст. Ст. Каратеодори.

Nr.462.

1882 a. 28. mai (9.juuni). Londonis allkirjastatud kaubalaevade mõõtude tunnistuste suhtes tehtud deklaratsioon.

Pidades silmas nii Venemaa Keisririigis ja Soome Suurvürstiriigis aga ka Suurbritannia Ühendkuningriikides ja Irimaal ning ka tema kolooniates laevade mõõtmisel inglise laevade mõõtmise meetodi (systeme Moorsom) sisseseadmist, T. M. Ülevenemaalise Keisri Valitsus ja Tema Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Irimaa Kuninganna Valitsus leppisid kokku alljärgnevas deklaratsioonis:

1.Venemaa ja Soome laevad, millised on mõõdetud ülalmainitud viisil, lubatakse Ühendkuningriikide ja tema kolooniate sadamatesse, samuti nagu Inglismaa laevu, millised on mõõdetud samal meetodil lubatakse Venemaa või Soome sadamatesse, olles igasuguste laevamaksude võtmisel vabastatud igasugusest uuest mõõtmisest.

Need laeva-maksud hakkavad olema võetud puhtalt veo-mahtuvuselt.

2.Sarnasuse tõttu, oma olemuselt, Soome ja Inglismaa laevade mõõtmise eeskirjade järgi välja antud Inglise mõõtmis-tunnistused hakkavad Soome Suurvürstiriigis ja Soome mõõtmis-tunnistused mis on peale 31. maid 1877 aastat välja antud Suurbritannia Ühendkuningriikides ning selle kolooniates, olema tunnistatud ilma mingi übermõõtmiseta või mingi teise formaalsuseta, ja puhas kõigi Briti Või Soome laevade puhas kauba mahutavus, milline on märgitud ära laeva dokumentides, loetakse kummagi riigi vastastikustes sadamates võrdseks pärismaiste laevade puhta kaupade mahutavusega.

3.Inglismaa mõõtmis-tunnistused Venemaal ja Venemaa mõõtmis-tunnistused, millised on välja antud peale 20 detsembrit 1879 a. (1. jaanuari 1880 a.), Ühendkuningriikides ja tema kolooniates, hakkavad võrdselt olema vastastikuselt tunnistatud vastastikustes sadamates, ilma igasugust ülemõõtmist.

Võttes ainiti arvesse, et Venemaa eeskirjad ei vasta täielikult Inglismaa mõõtmise eeskirjadele aurulaevade meeskonna, masina- ning sõeruumi mahtuvuse määramise viisile, siis arvestused selles suhtes tehakse, mis puudutab Inglismaa laevu Venemaa sadamates, arvude järgi, millised on esitatud mõõtmis-tunnistustes, eeskirjade järgi, millised on kinnitatud 20. detsembri 1879 a. (1. jaanuaril 1880 a.), ilma et laevu uuesti üle mõõdetaks.

Seda meedet hakatakse rakendada Briti sadamates sinna saabuvate Venemaa laevade suhtes, olenevalt sellest kuidas nende laevade kipperid ((kaptenid)) soovivad ja sel juhtumil toimitakse eeskirjade kohaselt, millised on esitanud 10. augusti 1854 aasta „Merchant Shipping Act“ .

4.Ülalesitatud eeskirju hakatakse rakendada samuti laevade suhtes, millised sõidavad igasuguse teise kunstliku mootori, peale auru, abil.

Käesolev Deklaratsioon jõustub 1. (13.) juulil 1882 aastal ja see jääb jõusse kuni selle ajani, kuni üks lepingulistest pooltest ei teata teisele, kuus kuud ette, oma soovist selle mõju lõpetada.

Selle tunnistuseks, allakirjutanud, kes on ettenähtud viisil selleks volitatud, allkirjastasid käesoleva Deklaratsiooni, lisades sellele oma vapipitsatid.

See juhtus Londonis, 28. mail (9. juunil) 1882 aastal ja see on koostatud kahes eksemplaris.

(L.S.) Lobanow.

(М.П.) Лобановъ.

(L.S.)Granville.

(М.П.)Грэнвиль.

1883 a. 26. veebruar (10.märts). Londonis sõlmitud Doonaul laevasõitu puudutav traktaat.

Kõikvõimsa Jumala nimel!

Riigid, millised allkirjastasid Berliini traktaadi, leides hädvajaliku koguda oma volinikud Londonisse konverentsile, nii kokkuleppe sõlmimiseks otsuste suhtes, millised peavad olema vastu võetud 1. (13.) juuli 1878 aasta Berliini traktaadi Artikkel LIV jõul, aga ka selleks, et viia ellu sama traktaadi Artikkel LV, milline puudutab laevasõitu mööda Doonau alates Raudväravatest kuni suudmeteni, nimetasid oma volinikeks, aga nimelt:

T. M. Ülevenemaaline Keiser:

oma erakorralise ja täievolilise Saadiku Tema Briti Majesteedi juures, parun Mohrenheimi, Salanõuniku, Valge Kotka ja Püha Vladimiri 2. järgu jt. ordenite kavaleri;

T. M. Saksa Keiser, Preisimaa Kuningas:

krahv George Herbert, Münsteri krahvi, oma erakorralise ja täievolilise Saadiku Tema Briti Majesteedi juures jne:

T. M. Austria Keiser, Böömimaa Kuningas jne. ja Ungari Apostellik Kuningas:

oma erakorralise Saadiku Tema Briti Majesteedi juures, krahv Louis, Karlyi de Nagy-Karoly krahvi, kammerhärra, Tegevsalanõuniku ja Kuldvillaku ja teiste ordenite kavaleri;

Prantsusmaa Vabariigi President:

Prantsusmaa Vabariigi Saadiku Tema Briti Majesteedi juures, Charles Tissot, Instituudi liige, Napoleoni Auleegioni Suure risti ordeni jt. kavaleri:

ja Täievolilise 2 klassi Ministri, Prantsusmaa saadik Doonau Komisjonis, Camille Barrere, Auleegioni ordeni jt. ordenite kavaleri:

Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna:

oma Salanõukogu liikme ja Välisministeeriumi Pea-riigisekretäri George Granville, Granville krahvi, Levesoni lordi, Ühendkuningriikide peeri, auväärse Sukapaelaordeni jt. kavaleri: ning Ühendkuningriikide Parlamendi liikme, Välisministeeriumi Riigi-sekretäri asetäitja, lord Edmund George Petty Fitzmaurice, Parlamendi liikme jne. jne.:

T. M. Itaalia Kuningas:

oma erakorralise ja täievolilise Saadiku Tema Briti Majesteedi juures, krahv Constantin Nigra, Suure Risti, Püha Maurice ja Lazare ning Itaalia Krooni ordenite jt. kavaleri:

T. M. Ottomanide Imperaator:

oma erakorralise ja täievolilise Saadiku Tema Briti Majesteedi juures, Constantin Musurus-Pacha, Impeeriumi Muchir ja Vizir, Imperaatorliku Osmanie priljantidega kaunistatud ordeni kavaleri jne.

Kes, peale oma volikirjade vahetamist, millised leiti olevat ettenähtud vormis võtsid vastu järgmised artiklid:

Artikkel I.

Euroopa Doonau Komisjoni õiguspädevus laieneb alates Galatzist kuni Brailani.

Artikkel II.

Euroopa Komisjoni volitused on pikendatud kahekümne ühele aastale, lugedes 24. aprillist 1883 aastast.

Selle tähtaja möödumisel loetakse mainitud Komisjoni volitused uuendatud kolme aastaseks perioodiks, erandiks selline juhtum, kui üks Kõrgetest lepingupooltest teatab, aasta enne ühe sellise

kolme aastase perioodi lõppu, oma kavatsusest teha muudatusi Komisjonide koosseisus või tema volitustes.

Artikkel III.

Euroopa Komisjoni faktiline kontroll ei hakka laienema nendele Kilia jõeharu osadele, millise mõlemad kaldad kuuluvad ühele selle jõeharu kaldariikidest.

Artikkel IV.

Selle Kilia jõeharu osa suhtes, milline üheaegselt läbib nii Vene ja Rumeenia territooriume, pidades silmas Alam-Doonaul ühesuguse korra kehtestamist, hakkavad olema rakendatud, Veuroopa Komisjoni Venemaa ja Rumeenia delegaatide jälgimise all, põhikirjad, millised kehtivad Soulina jõeharus.

Artikkel V.

Juhtumil, kui Venemaa ja Rumeenia võtavad ette tööd kas jõeharu ühises osas või seal, kus mõlemad kaldad kuuluvad neist ühele, vastav võim saadab Euroopa Komisjonile nende tööde kavad ainult selleks, et viimane saaks veenduda selles, et need ei hakka teiste jõeharude laevatatavust kahjustama.

Juba Tchatal d'Ismaailil juba teostatud tööd jäävad Euroopa Doonau Komisjoni hoolitsuse ning järeelvalve alla.

Venemaa või Rumeenia võimude Euroopa Komisjoniga tööde plaanis suhtes, milliseid tuleks ette võtta Kilia jõeharus, erimeelsuse juhtumil, või siis erimeelsus Komisjonis endas Tchatal d'Ismaali laiendamise tööde vajalikkuse suhtes, siis sellised juhtumeid hakatakse vahetult esitada Riikidele läbivaatamiseks.

Artikkel VI.

On iseenesest mõistetav, et mitte mingi piiramine ei hakka kitsendama Venemaa õigusi võtta makse, millised on ette nähtud tema poolt ette võetud tööde teostamise kulude katteks.

Sellegi poolest, pidades silmas vastastikuseid laevasõidu huvisid Soulina ja Kilia jõeharudes, et tagada kokkulepe selles asjas, Venemaa valitsus saadab Valitsustele, millistel on Euroopa Komisjonis oma esindajad, maksude võtmise juhendid, milliseid nad peavad kasulikuks sisse viia.

Artikkel VII.

Laevasõidu, jõe-politsei ja järeelvalve põhikiri, milline on välja töötatud 2. juunil 1882 aastal Euroopa Doonau Komisjoni poolt, Serbia ja Bulgaaria delegaatide osalusel, on võetud vastu sellisel kujul, millisena see on vastu võetud, millisena ta on lisatud käesoleva traktaadi juurde ja kuuluvad rakendamisele Doonau osa suhtes, milline asub Raudväravate ja Braila vahel.

Artikkel VIII.

Kõik traktaadid, konventsioonid, aktid ja kokkulepped, millised puutuvad Doonaud ja selle suudmeid, säilitavad oma jõu kõigi nende sätete puhul, milliseid ülalesitatud artiklitega ei tühistata ega muudeta.

Artikkel IX.

Käesolev traktaat ratifitseeritakse ja ratifitseerimiskirjade vahetamine järgneb Londonis kuue kuu pärast ja kui võimalik, siis ka varem.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus Londonis, 10 märtsil 1883 aastal.

(L.S.)Granville.	(M.П.)Гранвиль.
(L.S.)E.Fitzmaurice.	(M.П.)Эдмундъ Фицморисъ.
(L.S.)Münster.	(M.П.)Мюнстеръ.
(L.S.)Karolyi.	(M.П.)Каролии.
(L.S.)Ch. Tissot.	(M.П.)Тиссо.
(L.S.)C. Barrere.	(M.П.)Барреръ.
(L.S.)Nigra.	(M.П.)Нигра.
(L.S.)Mohrenheim.	(M.П.)Моренгеймъ.
(L.S.)Musurus.	(M.П.)Муссурусъ.

*

Lisa.

Laevasõidu, jõepolitsei ning järelvalve Reglement, milline kuulub rakendamisele Doonau osas, milline asub Raudväravate ning Braila vahel.

Jagu I.

Laevasõidu üldine kord.

Artikkel I.

Laevasõit jääb endiselt kogu Doonau osas, milline hõlmab lõiku Brailast kuni Raudväravateni, täiesti vabaks. Kõikide rahvaste kaubalaevad hakkavad vabalt edasi tegelema reisijate ja kaupade veoga, või pukseerimisega, täieliku võrdsuse, milline on kehtestatud Pariisi traktaadi Artikkel XVI sätetega, tingimusel.

Artikkel II.

Doonaul ei hakata võtma mitte mingit maksu, milline on põhjendatud vaid jõel laevasõidu faktiga ja kaupadelt ei võeta mitte mingit maksu, seni kuni need hakkavad asuma laevadel, pargastel või parvedel.

Artikkel III.

Kaldariikidel on õigus võtta neile kuuluvates sadamates kaimakse, kraanade, kaalude, ladude, laadimiste kasutamise eest eksisteerivate või veel loodavate asutuste kasuks.

Kõige selle juures, need maksud peavad olema võetud õiglaselt, eksisteerivate ja üldtuntud tariifide alusel, vaatamata sellele, kust kohast laev tuleb ja milline on tema kauba päritolu ja seejuures vaid sellisel määral, millisel laev, milline teenuste eest tasub, neid mainitud asutuste teenuseid kasutas.

On iseenesest mõistetav, et need tariifid ei saa olla rahalise tulu allikateks, vaid et need peavad andma vaid vahendid, millised on hädavajalikud protsentide tasumiseks ja kapitali kustutamiseks, milliseid on kasutatud asutuse esmasele rajamisele ning ülalpidamisele. Kapitali lõpliku kustutamise järel, alandatakse tariife kuni sellise määraneni, milline on hädavajalik asutuse ülalpidamiseks.

Artikkel IV.

Sillad, millised jõele rajatakse, peavad olema ehitatud nõnda, et need ei tekitaks laevasõidule takistusi sammaste kitsa vahe või talade veepinnast vähese kõrgusega. Kõige suuremad läbipääsud peavad olema rajatud jõe suurima sügavusega kohtade üle, selleks, et laevatav jõesäng ei kitseneks. Kaldaehitused peavad olema ehitatud nõnda, et jääks koht veoköietirijatele ja üldse peavad sillad olema rajatud nõnda, et laevad, milliseid praegu kasutatakse jõelaevanduses, ilma et saaksid nii oma kõrgust ja korstnaid muutmata, saaksid endiselt sõita. Sillad, millised tuleb laevade läbilaskmiseks üles tõsta või avada, peavad olema ehitatud nõnda, et need laevasõitu ei aeglustaks.

Sildade plaanid peavad olema saadetud, enne ehituse alustamist, rahvusvahelistele võimudele.

Artikkel V.

Alalised veskid, millised on ehitatud veeteele, ujuvveskid, vaiad ja kalapüügikohad ning niisutussüsteemid ((vesirattad)) ei tohi laevasõitu piirata. Nad rajatakse sellistesse jõe kohtadesse, millistes jõgi ei ole laevatatav; nendele peab olema koht valitud nõnda, et ei takistataks vee vaba voolu ja et ei kutsutakse esile jõe laevatatava osa asukoha muutumist.

Artikkel VI.

Tollipiirid peavad kulgema kõikjal mööda jõe kaldaid, seda mitte kuskil ületamata. Sellest tuleneb, et laevad, pargased, parved jne., seni kuni nad asuvad jõel liikumises või seisavad jõesängis ankrus ega teosta kaldaga mitte mingeid kaubandus-operatsioone, jäävad tollide tegevus-piirkonnast välja.

Seetõttu, Kalda-riigid ei saa võtta tollimakse teisiti, kui kaldal maha laaditud kaupadelt. See keeld puudutab samuti laevu, pargaseid ja parvi, millised sõidavad läbi jõgede lõikude, milliste mõlemad kaldad kuuluvad samale riigile.

Artikkel VII.

Transiit on tingimusetult kõigi rahvaste kaupadele vaba, olenemata sellest, milline ka nende päritolu või nimetus oli. Kui laev, pargas või parv läbib jõe lõiku, millise mõlemad kaldad kuuluvad samale riigile, kipperid või laeva peremehed ei ole allutatud mitte mingitele muudele formaalsustele transiidi korras veetavate kaupade suhtes, peale plombeerimist või tolliagendi poolset järelvalvet, kes hakkab laeval kaasa sõitma kuni kohani, mil jõe kaldad enam ühele riigile enam ei kuulu. Tolliaagent, laevas viibimise ajal, peab saama toitu, sooja ja valgust võrdselt ekipaazi moodustavate inimestega, kuid ei saa mitte mingit muud tasu. Laev peab andma mainitud tolli-agendile tasuta tagasisõidu, ilma toitmiseta ja teisi kulusid tegemata, vähemalt agendi esimese koduriigi sadamani, millisest ta sõidab läbi tagasiteel.

Artikkel VIII.

Merelaevad ei sa olla kohustatud esitama muid dokumente, peale oma laevapaberite. Igasugused laevad ja pargased, et tunnistada nime, riikkondlust ning laeva või pargase mahtuvust,

aga samuti kipperi või laeva peremehe isikutut ning ekipaazi liikmeid, peavad olema varustatud hädavajalike dokumentidega, millised on antud välja selle võimu poolt, kellest nad sõltuvad.

On iseenesest mõistetav, et mitte mingit teist muudatust ei hakata tegema tingimustesse, millistel praegu teostatakse, sõltumatult lipust, suurt või väikest rannasõitu.

Väikesed kalapaadid ja pargased vabastatakse käesolevas artiklis mainitud dokumentide soetamise kohustusest; laevade omanikud ja ekipaaž peab omama dokumente, millised tunnistavad nende isikut, vaid sel juhtumil, kui nad soovivad randuda välismaisel kaldal. Muidugi-mõistetavalt, et see otsus ei riku mitte mingil juhul seadusi ja eeskirju, millised puudutavad kalapüüki kummagi kaldariigi vetes.

Artikkel IX.

Mitte mingi veski või muu ehitis, mitte mingi uus rajatis või vee kanal ei tohi olla rajatud sellisel viisil, et katkestaks liikumise mööda kõiega vedamise teed, milliseid peab hoidma liiklemiseks kõlblikus seisundis.

Neid samu eeskirju rakendatakse nii uute rajatavate- kui ka -kõiega veo teede pikendamise suhtes.

Artikkel X.

Karantiini eeskirjad koostatakse nõnda, et kooskõlastada, vajalikul määral, sanitaarnõuded mere- ja jõekaubanduse vajadustega.

On iseenesest mõistetav, et need meetmed hakkavad olema eranditult rakendatud mitte-nakatatud sadamates reisijate ja laevade suhtes, kes saavad nakatanud kohtadest ja et iga erandlik ja kitsendav meede tühistatakse jõe kõikide sadamate vahel, kui vaid epideemia on muutunud selle kallastel üldiseks.

Nagu üldreegel: seni kuni epideemia eksisteerimine ei ole konstateeritud ülalpool Raudväravaid või allpool Brailat, jäetakse laevad igasuguse sanitaarse kontrolli alt välja, seni kuni nad sõidavad vaid Braile ja Raudväravate ((Portes de Fer)) vahel, nii allavoolu, kui ka üles, vastuvoolu.

Juhtumil, mil epideemia ilmub mingisse mereäärsesse sadamasse, siis iga laev, milline tuleb merelt ja saab Soulinas, Kiliat või St. Georges puhta patendi, vabastatakse igasugustest formaalsustest, erandiks küsitlus ja igasugusest karantiini uuringutest oma teel mööda jõge üles kuni Raudväravateni.

Epideemia puhkemise juhtumil kallastel ülalpool Raudväravaid või allpool Brailat, puhas patent, milline on antud välja mööda jõge sõitvatele laevadele esimeses mitte-nakatunud jõesadamas, millises nad peatuvad oma teel Raudväravate ja Braila vahel, hakkab olema piisav, et võimaldada neil vaba pääs kõigisse teistesse sadamatesse, millised asuvad sellel jõelõigul.

Lõpuks, kui epideemia ilmub ka sellele jõe osa kallastele, merelaevad, nagu ka jõelaevad, hakkavad täiesti vabalt jätkama oma operatsioone kuni selle ajani, kuni nad ei sisene ühte nakatatud sadamatesse. Nad hakkavad olema kohustatud ainult esitama oma tervisliku seisundi patente sadamates, millistes nad peatuvad.

Pidades silmas epideemia ajal jõe-poolitsei, Laevasõidu inspektori, Sub-inspektorite ja teiste politsei-aujärkudes isikute tegevuse tagamist, antakse neile õigus teenistuskohustuste täitmiseks mööda jõge vabalt sõita, kuid seda ainsal tingimusel, et alluvad kokkupuute juhtumil, meetmetele, millistele on eeskirjadega allutatud sanitaar-ametkonna ametijärkud.

Jagu II.

Laevasõidu politsei.

I Peatükk.

Üldmäärused.

Artikkel XI.

Igasugune auru-kaubalaev, millise mootori võimsus on üle viiekümne hobujõu, mis sõidab mööda jõge, on kohustatud vedama tasuta Inspektorit ja Sub-inspektoreid nende kohustuste täitmise ajal, võttes nende paadid puksiiri.

Artikkel XII.

Selle võimu ametkondlikud laevad, millisele tehakse ülesandeks Reglementide täitmine, hakkavad omama spetsiaalset lippu, milline on sarnane Euroopa Komisjoni lipule, kuid erinevate sinisel laiul asuvate tähtedega, millised määratletakse hiljem.

Artikkel XIII.

Kipperid ((kaptenid)) ja nende ekipaazid, millise riigi juurde nad ka ei kuuluks, on kohustatud täitma käsked, milliseid antakse neile käesoleva Reglemendi jõul Inspektori, Sub-inspektorite, Sadama-kaptenite või nendele alluvate agentide poolt.

Nõudmisel, nad ei või keelduda lipu heiskamisest, oma ja laevade nimede teatamisest, sihtotstarbe ja päritolule viitamisest.

Artikkel XIV.

Kõigis selleks sobivates Doonau kohtades võimaldatakse kaldariikidel asutada jõe-jaamu, et mõõta veetaseme tõusu ja langust; kuulutused vee sügavuse kohta pannakse üles olulisemates sadamates.

Artikkel XV.

Inspektor, Sub-inspektorid ja Sadama-kaptenid lahendavad suuliselt kipperite ja nende ekipaazide vahelisi vaidlusi kahe samast riigist pärit kipperi juuresolekul, nende puudumisel, mingite teiste kipperite juuresviibimisel. Muideks, nad täidavad selliseid kohustusi vaid sel juhtumil, kui nende sekkumist nõuab üks asjast huvitatud pool ja kui kohapeal ei ole teist vastavat võimu.

Artikkel XVI.

Juhtumil, mil laev sõidab madalikule või karile, Sub-inspektorid ja Sadama-kaptenid, igaüks, vastavalt oma ametikohustele, suunduvad õnnetuspaika ja annavad enam hädavajalikku abi, et tagada veose, laeva, tema varustuse päästmine ja et kaitsta laevasõidu ühiseid huve.

Nad konstateerivad fakte ja koostavad protokollid.

Peale seda nad võtavad endalt laeva päästmise juhtimise ja annavad nende poolt koostatud aktid üle lähimale vastavale võimule.

Artikkel XVII.

Hädavajadusel tuleb ajutiselt tähistada läbisõiduks rasked kohad ja punktid, kus on keelatud ankrusse jäämine, milleks kasutatakse märkide süsteemi, milline on võetud kasutusele allpool Brailat.

Artikkel XVIII.

Iga purjelaeva, aurulaeva või parve kipper või peremees, milline sõidab või seisab kohapeal ankrus või on sildunud kalda ääres, on kohustatud jälgima selle üle, et tema laev ei tekitaks takistusi laevasõidule, ega tekitaks kahjustusi teistele laevadele, kaidele, poidele, signaalmärkidele, köievedajatele ja teistele asjadele, millised on laevasõidule vajalikud ja asuvad jõel või selle kallastel; ühesuguse hoolikusega ta peab kaitsma ka oma enda laeva.

Arvestades käesoleva Reglemendi alljärgnevat sätteid, laevad peavad arvestama kõigi laevasõidu ohtudega ja pidama silmas erilisi asjaolusid, millised võivad muuta hädavajalikuks ettekirjutustest taganemise, et hoida ära vahetut ohtu.

Peatükk II.

Laevade kohtumist ja möödumist puudutavad eeskirjad.

Artikkel XIX.

Nii nagu üldreegel: on keelatud ühel laeval sõita mööda samas suunas liikuvast laevast, aga kahel laeval, millised tulevad vastu, mööduda teineteisest sellistes kohtades, kus laevasõidutee ei oma selleks piisavat laiust.

Artikkel XX.

Mitte mingi laev ei tohi sellisel viisil lõigata teise laeva kurssi, et see segaks viimase sõitu.

Kui mööda jõge üles tõusvale laevale tuleb vastu teine, mööda voolu laskuv laev, kohas, kus ei ole piisavalt möödumise rumi, siis esimene peab vähendama oma kiirust ja hädavajadusel, isegi peatuma enne kitsa koha läbimist ja ootama ära, kuni teine laev temast möödub; kui mööda jõge üles tõusev laev juba asub kohtumise ajal kitsas läbipääsus, siis laskuv laev peab peatuma läbipääsust kõrgemal ja ootama seni, kuni sõiduveesi vabaneb.

Aurulaevad, kitsastes läbipääsudes ei tohi liialt ligineda nende ees sõitvatele laevadele.

Artikkel XXI.

Kui kaks aurulaeva või kaks purjelaeva, millised sõidavad pärituult, kohtuvad, sõites vastupidise kursiga, siis neist mööda jõge üles tõusvad laevad peavad hoiduma vasaku kalda lähedale, aga laskuvad – parema kalda poole sellisel viisil, et nad mööduksid üksteisest, merel tavaks oleva tüürpoordi poolt. Samuti peab toimima aurulaeva kohtumisel aurulaevaga, milline sõidab pärituult.

Kipper või peremees, kes kaldub kõrvale nende eeskirjade täitmisest, on kohustatud, avarii juhtumil, tõestama, et tal ei olnud võimalik neid täita; vastasel juhul ta võetakse tekitatud õnnetuse eest vastutusele vastava kohtu poolt.

Kohtumise juhul, sõltumata reeglistest, millised on esitatud käesoleva Reglemendi Artiklites 20., 22., 25., 26. ja 27., igasugune aurulaev saab tähistada suunda, millist ta kavatseb hoida, andes vastu tulevale laevale alljärgnevad signaalid:

Üks lühike vile tähendab: sõidan paremale.

Kaks vilet tähendab: sõidan vasakule.

Kolm vilet tähendavad: sõidan täiskäigul tagasi.

Need signaalid ei ole kohustuslikud, kuid laev, milline need andis, peab oma liikumise viima nendega kooskõlla. Signaal laevalt, milline sõidab allavoolu, loetakse teisele kohustuslikuks.

Artikkel XXII.

Kui kaks aurikut, millised sõidavad vastastikusel kursil, jõuavad kitsa kohani, siis nad on kohustatud andma vastastikuliselt signaale, millised on ettekirjutatud allpool Artiklite 23. ja 24. sätetega ja laev, milline asub jõel allpool, peab vähendama kiirust või peatuma, vajadusel, seni kuni teine laev ei ole kitsast kohta läbinud.

Artikkel XXIII.

Kui kitsas kohas aurulaev soovib sõita teisest samas suunas sõitvast aurikust mööda, siis ta peab enne, kui jõuab tema lähedale, andma sellest signaali kas viie vilega ja seejuures lehvitab käsilipuga käilal ((vööris, laeva ninaosas)), või siis tõstes päeval poolde masti sinise lipu aga öösel valge klaasiga süüdatud laterna. Nende märkide järgi, peab ees sõitev laev võtma vasakule ja andma tagumisele laevale teed, milline peab hoiduma paremale; kohe kui tagumine laev jõuab esimese laeva poole pikkuselisele vahemaale või tema poolt pukseeritava karavani sabani, siis esimene peab vähendama kiirust kogu selle aja kestel, mil teine laev temast möödub.

Artikkel XXIV.

Kui purjelaev, olles pärituules, jõuab teisele purjekale järgi ja soovib sellest mööduda, siis ta annab sellest õigeaegselt signaali, hõigates eespool asuvale laevale, ning see viimatimainitu on kohustatud andma temale teed tuule poolsel küljel.

Artikkel XXIV.

Kui aurik soovib temaga samas suunas sõitvast purjekast mööduda, siis, ennem kui ta jõuab tema lähedale, annab eelmises Artiklis esitatud signaali ja seejärel sõidab purjelaevast allatuule poolt mööda.

Artikkel XXV.

Igasugune aurulaev, tõustes või laskudes mööda jõge, kohtudes triivivate laevadega, on kohustatud neist kõrvale hoiduma.

Triiviv laev, seevastu, omalt poolt, kohtudes teiste purje- või aurulaevadega, peab võtma niivõrd kui võimalik, ühe kallastest, lähedale, selleks, et võimalikult vähe takistada nende möödumist.

Artikkel XXVI.

Aurupuksiiride kipperid või juhid, sõites pukseeritava karavaniga või ilma selleta, peavad kinni pidama kõigist ülalesitatud eeskirjadest kuid aga eriti peavad alluma eeskirjadele, millised on täheldatud ülalpool Artikklites 23. ja 24., sel juhtumil, kui üks karavan soovib teisest mööduda; erandiks viimati mainitud juhtum, kaks pukseeritavat karavani ei tohi kunagi kõrvuti asetseda, ei seismise ega ka sõidu ajal.

Aurupuksiiril, mis sõidab mööda jõge üles, kohtumisel purjekate või siis aurikutega, millised sõidavad temale vastupidises suunas, lubatakse taganeda eeskirjadest, millised on

täheldatud ülalpool Artikkel 21. lausetes, selleks, et hoiduda väljaspool voolu, kui ta ainult saab seda teha, ilma, et seaks ohtu temale vastu sõitvaid laevu.

Muide, puksiir on kohustatud, seda soodustust kasutades, andma eelnevates Artiklites 23. ja 24. kirjeldatud signaale.

Artikkel XXVII.

Üldse, igasugune aurik, milline ei vea puksiiris karavane, nagu ka igasugune aurulaev, mis sõidab allatuult, on kohustatud teed andma laevade karavanile, millised sõidavad puksiiris. Selle eeskirja täitmiseks vajaliku ruumi puudusel, aurupuksiiride kui ka pukseeritavate laevade kipperid või laevajuhid on kohustatud, samuti ka sel juhtumil, kui ülalpool Artiklites 23. ja 24. sõnastatud signaale ei antud, hoiduma kõrvale, kooskõlas mainitud artiklites ettekirjutatud eeskirjaga.

Muideks, aurupuksiirid ja pukseeritavad laevad on üldse kohustatud, kohtumisel teiste laevadega, võimalusel lähendama puksiiris olevad laevad omavahel, et sellisel viisil jätta teistele laevadele möödumiseks piisav ruum.

Igal juhtumil on jõel sõites keelatud ühendada külgepidi üle kolme laeva.

III Peatükk.

Kõitega vedamist puudutavad eeskirjad.

Artikkel XXVIII.

Kui kaks kõitega vastassuundades veetavat laeva kohtuvad ühe kalda lähedal, siis üks neist, millist tõmmatakse üles poole, peab hoiduma eemale, et lasta läbi teine. Kui laev, millist veetakse tööloomadega, jõuab järele teisele inimeste poolt tiritud laevale, siis viimased peavad esimese mööda laskma.

Kui laev, kõitega vedamise ajal, kohtab teist laeva, milline on randunud kalda ääres, siis selle viimase kipper on kohustatud laeva edasi vedavatel töölistel tema laevale tulemist lubama, et nad saaksid kõit üle kanda.

Artikkel XXIX.

Laev, millist veetakse inimeste poolt, ei saa teisest laevast, millist tiritakse samamoodi, mööda sõita, erandiks selline juhtum, kui sellest ei teki esimesele mitte mingit viivitust või probleemi, olles sel juhtumil kohustatud hoiduma võimalikult kalda lähedale, millist mööda teda veetakse.

Artikkel XXX.

Väljaspool sadamaid ei tohi üle kolme laeva olla kõrvuti ankrus või parrastega ühenduses piki kõitega vedamise teed-rada.

IV Peatükk.

Öisel- ja udusel ajal sõitmise eeskirjad.

Artikkel XXXI.

Igasugune aurik, milline sõidab öösel (loojangust kuni päikse tõusuni), peab omama valget tuld fokk-mastis ((rts. Fock, laevavokk, alumine raapuri **esimeses, nn. f-mastis**)), millist saaks kergelt märgata äärmisel juhul kahe miili kauguselt ((u. 3 km)), rohelist tuld paremal pardal ((tribord, триборт)) ja punane tuli vasakul pardal ((babord, бакборт)).

Küljetuled peavad olema sisemisel küljel olema varustatud piki-varjega, et rohelist tuld ei oleks vasakult aga punast tuld laeva nina ((vööri)) paremalt küljelt näha.

Purjekas, kui ta purjetab või on puksiiris, omab-kasutab samuti samasuguseid tulesid, nagu ka sõitvad aurulaevad, erandiks valge tuli esimeses mastis, millist nad ei pea omama. Aurikud, millised veavad puksiiris üht või mitut laeva, sõltumatult oma külje pardatuledest, peab omama, erinevalt teistest aurikutest, veel kaht valget tuld, millised on asetatud masti tippu üksteise alla.

Eeskirjade, millised on ettekirjutatud käesoleva Artikliga, rakendamisel loetakse igasugust aurulaeva, mis sõidab vaid purjede abil, loetakse purjekaks, ja igasugune laev, millise mootor töötab, milline ka selle purjedega varustatuks ka ei oleks, loetakse aurulaevaks.

Palgiparved, millised liiguvad öösel, peavad omama igas nurgas valget tuld.

Igasugune öösel sõitev purjekas või aurik, milline märkab, et temale jõuab järgi teine samas suunas sõitev laev, peab viimasele näitama eelnevalt laeva ahtris ((tagumises otsas)) valget tuld.

Artikkel XXXII.

Purjekatel, puksiiris sõitvatele karavanidel ning parvedel on lubatud sõita vaid siis, kui nad suudavad ilmselgelt eristada kallast, piku millist nad sõidavad.

Artikkel XXXIII.

Udusel ajal võivad aurikud sõita vaid vähendatud kiirusega ja kipperid peavad selle valikul arvestama udu tihedusega, selleks, et alati saaks juhtida laeva liikumist ning takistuse puhul õigeaegselt peatuda. Peale selle, nad peavad vahetpidamatult helistama kella, andma vilet iga kahe minuti möödudes ja jääma ankrusse kui vaid udu tiheneb niivõrd, et nad ei suuda enam kallast, mille lähedale hoida ja millise järgi kurssi seada, jälgida.

V Peatükk.

Laevade ankrus seismist puudutavad eeskirjad.

Artikkel XXXIV.

Laevatatava jõesängi keskel on rangelt keelatud ankrusse jäämine või teise laevaga parras-pardasse liitumine, et ei takistataks teiste laevade liiklust.

Artikkel XXXV.

Kui udu tõttu laev või parv on sunnitud peatuma mitte tavalistes ankrupaikades, ag mingis teises kohas, siis nad on kohustatud, kui see on aurulaev, helistama kella, aga muu laev või parv, puhuma udupasunat. Need signaalid peavad korduma iga kahe minuti möödudes.

Artikkel XXXVI.

Laev, milline peatub jõel öisel ajal, peab omama süüdatud laternat ühe suure masti ristiprussi otsas või mõnel muul laeva väljaulatuval osal, milline on suunatud laevatee poole, selleks, et see oleks nähtav laevadele, millised sõidavad jõel üles ja alla.

Parved, millised seisavad öisel ajal ankrus, peavad omama Artikkel 31. täheldatud tulesid mõlemas nurgas, kuid erandina, ilma kaldapoolsete tuledeta, millised tuleb kustutada.

Artikkel XXXVII.

Kui laev või parv on sunnitud tõmbama trossi või keti risti üle laevatee, siis ta on kohustatud need viivitamatult eest ära tõmbama, kui mingi teine laev soovib mööda sõita.

Artikkel XXXVIII.

Parved ja metsaparvetus ei tohi omada suuremat süvist, selleks, et ületada madalike, äärmisel juhul selle kõrgemaid osi madalaima veeseisu ajal, millised asuvad jões ja milliseid nad peavad ületama, kahe inglise jala võtta.

Artikkel XXXIX.

Parvede ja metsaparvetuste suurus ei tohi ületada laiust, milline on tunnistatud laevasõidutingimustega ja laevasõidutee laiusega kooskõlas olevaks. Igasugune parv või metsaparvetus, milline sattus jõel madalikule, nii, et see tekitab takistusi laevasõidule, võivad olla ümberlaaditud või hädavajadusel, isegi täiesti lahti võetud jõepolitsei ametnike poolt, valdaja kulul, kui seda ei ole madalikult neljakümne kaheksa tunni kestel eemaldatud.

VI Peatükk.

Eeskirjad, millised puudutavad laevu millised on sattunud madalikule või karidele.

Artikkel XL.

Laevasõiduteel m, peab madalikule sattunud või karidele sõitnud laeva või parve kipper või peremees varakult hõikama lähenevatele laevadele sellest, et ta on jäänud kinni.

Artikkel XLI.

Kui laev sõidab karile, siis ta peab kasutama kõiki jõupingutusi selleks, et tirida laev kalda äärde, kui see on lähedal, või vastasel juhul, seada selle jõe mingisse teise kohta, et vabastada laevatatav jõesäng.

Laevaõnnetusse sattunud laeva kipper ja ekipaaz jäävad sellele või sündmuskoha lähedale, seni kuni jõepolitsei ametnikud koostavad protokollid.

Artikkel XLII.

Koheselt, peale laevaõnnetust, kipper või loots ((pilote, лоцманъ)), kui selline on laeval, teavitab võimalikult kiiresti sellest jõe üle järelvalvet teostama määratud agente.

Artikkel XLIII.

Kui inspektor peab vajalikuks võtta laevaliikluse huvides edasilükkamatuid meetmeid, siis ta kutsub selleks üles laevaõnnetusse sattunud laeva kipperi, kes peab koheselt teatama, et jätab laeva maha ja sel juhtumil ta annab Inspektorile täieliku meetmete võtmise vabaduse või siis tegutseb koos ekipaaziga, vastavalt Inspektori käskudele. Sellisel juhtumil, see viimane annab päästmise korraldusi kuni selle ajani, kui asjad on viidud sellise seisuni, et avariikoht lakkab olemast ühiskondliku huvi asi ning muutub erahuvi asjaks.

Artikkel XLIV.

Kui, peale edasilükkamatu hädavajaduse juhtumit, milline on sätestatud eelnevas Artiklis, tunnistatakse hiljem laevasõidule äärmiselt vajalikuks ja hädavajalikuks, tõsta üles veos või purunenud laeva tükid, siis laeva peremehed, kindlustajad või teised isikud, kellel on sellele õigus, on kohustatud selle teostama ja lõpetama neile Inspektori poolt määratud tähtjaks; vastasel juhtumil teostatakse tööd riigi kulul, selle reglemendi täitmise üle kontrolli teostava võimu poolt, piirides, milline on viidatud eelnevas, Artikkel 43 sätetes.

Artikkel XLV.

Kõik tööd, milliseid võetakse ette eraisikute või kompaniide poolt laevahukku sattunud laeva või selle veose päästmisel, teostatakse käesoleva reglemendi täitmise üle kontrolli teostava võimu järelevalve all. Need tööd võivad olla ära keelatud, kui need on oma olemuselt sellised, et võivad kitsendada laevasõitu. Samamoodi nad võivad olla jätkatud või uuesti alustatud mainitud võimu poolt, juhtumil mil neist oldi loobutud või peatatud ja seejuures lihtsa teavitusega, milline oli tehtud laevasõidu Inspektori poolt isikutele, keda see puudutab.

Laev, milline on päästetud selle võimu, millisele on pandud ülesandeks jõe üle jälgimine, agentide kaastegevusega, võib olla kohustatud laeva päästmise ning päästevahendite ülalpidamise kulusid katma.

Ankrud, ketid ja teised esemed, millised on laevnike poolt, väljaspool sadamaid, jõkke jäetud, ei tohi kellegi poolt olla ilma Inspektori või sub-inspektori kirjaliku loata välja võetud, kes annavad vajadusel, selle loa ja määratlevad hüljatud esemete üles tõstmise viisi ning sihtotstarbe.

VII Peatükk.

Ballasti mahalaadimist puudutavad eeskirjad.

Artikkel XLVI.

Laevadel on ballasti jõesängi heitmine on tingimusetult keelatud.

Ballasti võib kallastel maha laadida kohtades, millised on selliseks ladustamiseks kohalike võimude poolt määratletud, või punktides, millised on viidatud laevasõidu politsei ametnike poolt ja tähistatud ning neist on teatatud avaldatud kuulutustega.

Käesoleva Artikli ettekirjutused puudutavad samuti aurikute tuha ning kivisöeprahi väljaviskamist.

Artikkel XLVII.

Selleks, et jälgida eelneva ballasti mahalaadimise määruse täitmise üle, kipperid või laevaperemehed on kohustatud, kogu jõest üles sõidu aja kestel, säilitama Soulina sadamakapteni poolt välja antud tunnistust ballastiga sõitva laeva süvise kohta, aga samuti ka kõiki dokjumente, millised antakse laevadele välja sõidu kestel ballasti mahalaadimise tunnistamiseks. Need tunnistused peavad olema esitatud politseiametnikele nende esimesel nõudmisel.

VIII Peatükk.

Ranansõidu-ümberlaadimise operatsioonidest.

Artikkel XLVIII.

Ümberlaadimise operatsioonid võivad olla teostatud igasuguste auru-laevadega, puksiir-
praamide, purjekate ja lihtritega ((sadamate juures kauba veoks laia põhjaga, tekita alus, lodi)).

Peatükk IX.

Pukseerimisest.

Artikkel XLIX.

Pukseerimisega tegelemine on kõikide lippude aurikutele täiesti vaba.

Pukseerimise operatsioonid võivad olla teostatud takistusteta ja ilma igasuguse uue
formaalsuse või deklaratsioonita, kõigi auru-puksiiridega, millised töötavad Doonau Braila ja
Soulina vahelises lõigus.

Auru-puksiiride, millised on ette nähtud erandlikult tegutsema Braila ja Raudväravate
vahelisel lõigul, peremehed või kipperid peavad selle kohta andma teada laevasõidu Inspektorile ja
teavitama teda laeva nimest, tema lipust, hobujõudude hulgast aga samuti ka ajast, millest
alustatakse pukseerimise operatsioone teostamist.

Sellise avalduse peale Inspektor ananb, viivitamatult, puksiiri peremehele registris
järjekorras järgneva numbri, millise peab omanik kirjutama ühe jala kõrguste valget värvi araabia
numbritega, oma laeva parem- ja vasakpoolse parda välise voodri silmapaistvatesse kohtadesse.

Artikkel L.

Kui pukseeritavad laevad või pargased võtavad üksteise parda kõrvale või jäävad ankrusse,
siis pukseerivad aurikud ei saa anda kõisi varem, kui pukseeritavad laevad või pargased ei asu
tuule- või voolu suunas ning ei hakka asuma ohutus peatuskohas.

Artikkel LI.

Kui puksiiri kipper võtab puksiiri ühe või mitu laeva, pargase, parve või metsaparvestuse,
kuid tema laeva veojõust ei piisa ja kui selle tõttu, tekitatakse kahju või laevade hilinemine, siis
kipperit karistatakse rahaliselt, milline on ette nähtud 18. Artikli rikkumise eest, peale vastutuse,
milline langeb temale tsiviilvõimude ees selle tõttu tekkinud ahjude eest.

Artikkel LII.

Eeskirjad, millised on esitatud eelnevates 50. ja 51 artiklites, on kohustuslikud kõikidele
laevadele, milliseid kasutatakse juhuslikul või alaliselt pukseerimisel.

Juhtumil, mil tõmmatakse pukseeritavad: laevad, pargased, parved või palgiparvetused
madalikule või kaljudele, peab pukseeriva auriku kipper, jätkates oma sõitu, peab teavitama
juhtunust esimesele temale vastu sõitnud inspeksiooni laevale.

Kuid üldise reegli järgi, puksiir ei saa jätkata edasist sõitu, seni kuni ei ole välja selgitatud,
et tema laeva mootori jõust ei piisa madalikult laeva, pargase, parve või palgiparvetuse lahti
tõmbamiseks.

Käesoleva Artikli sätted puudutavad kõiki aurulaevu, milliseid kasutatakse pidevalt või
juhuslikult pukseerimiseks.

X Peatükk.

Sadamapolitseist.

Artikkel LIII.

Mitte mingi laev ei tohi sadamasse siseneda, ega sellest väljuda, kui ta ei ole tõstnud oma riigilippu.

Artikkel LIV.

Kipperid peavad jääma ankrusse kohtades, millised on neile määratud sadama ülemuste poolt ja ta peab nende võimude nõudmisel muutma oma seisukohta, kui seda peetakse hädavajalikuks.

Artikkel LV.

Kogu ankrus seismise ajal peab masti ristpruss asuma piki laeva.

Artikkel LVI.

Laevad, jäädes ankrusse, köidavad end koheselt sammaste külge, millised on selleks püstitatud piki mõlemaid kaldaid või siis laevade külge, millised juba asuvad ankrus. Kaldale lähima laeva korpus peab olema teistele läbikäiguks. Laevad koristavad ära oma kipakad paadid ja pardapoomid, milliseid ei saa mitte mingil juhul olla kasutatud paatide kinnitamiseks.

Artikkel LVII.

Kipperid peavad saabumisest ööpäeva kestel, ilmuda Sadamakapteni kontoris, et esitada oma laeva dokumendid.

Artikkel LVIII.

Iga laev, milline seisab sadamas, peab omama oma käsutuses piisavat inimeste arvu, et sooritada hädavajalikuks osutunud manöövreid.

Artikkel LIX.

Sadamale või kaubalaevadele kuuluvad paadid, millised seisavad sadamas, ei tohi öisel ajal ilma süüdatud laternata asukohta vahetada.

Artikkel LX.

Sadama territooriumil on laevadel keelatud keeta tõrva või pigi. Suitsuga desifitseerimine laevadel võib olla teostatud vaid Sadamakapteni loal.

Laeva, milline saabub eranditult või osaliselt laadituna petrooleumiga, dünaamidiga, kahuri või miini püssirohuga või muude plahvatavate või kergelt süttivate ainetega, kipper peab enne kui jääb ankrusse, teavitama sellest sadamapolitsei ametnikke ja esitama loa, millisega ta peab olema varustatud, et tuua sisse neid aineid.

Artikkel LXI.

Laevad, millistel on veose hulgas petrooleum, plahavatavad või kergelt süttivad ained, võivad jääda ankrusse või silduda vaid sadamate selles osas, milline on Sadamakaptenite poolt ette nähtud sellistele asjadele ja peavad omama esimese masti tipus punast lippu.

Artikkel LXII.

Iga laev, milline seisab sadamas, peab omama nähtavale kohale kirjutatud nime. Sadamas seisvate laevade kipperid peavad viivitamatult teatama Sadamakaptenitele igasugusest kokkupõrkest või avariist, millised on toimunud nende laevadega, samuti ka igast surmajuhtumist nende laevadel.

Artikkel LXIII.

Käesoleva Reglemendi sätted, millised puudutavad sildumist või tulesid, aga samuti pukseerimist, on samamoodi rakendatavad sadamates.

Artikkel LXIV.

Enne sadamast lahkumist peavad kipperid ilmuma Sadama-kapteni kontoris, et saada kätte oma paberid ja et tasuda või maksta ära trahvid, millistega nad võivad olla karistatud käesoleva Reglemendi jõul.

Artikkel LXV.

Ilma Sadama-kapteni loata ei tohi üles tõsta sadamas maha jäetud ankruid, kette ja teisi asju.

XI Peatükk.

Lootsi teenistusest jõel.

Artikkel LXVI.

Jõel lootsi võtmine ei ole kohustuslik.

Artikkel LXVII.

Peale vabade lootside luuakse laevadele, millised sõidavad jõel Braila ja Raudväravate vahelisel lõigul, patendeeritud lootside ühing. Need lootsid hakkavad olema Inspektori alluvuses, kes annab neile lootsi ameti pidamiseks välja patendi. Nad on igal aastal kohustatud esitama selle patendi Inspektorile kinnitamiseks; ilma selle formaalsuseta loetakse patent kehtetuks.

Artikkel LXVIII.

Lootsidele tasumise tariif töötatakse välja võimu poolt, milline on seatud patendeeritud lootside Reglemendi täitmise üle kontrolli teostama.

Artikkel LXIX.

Sub-inspektorid ja Sadama-kaptenid, igaüks oma ametkonna piirides, lahendavad lootside ning kaubalaevade kipperite vahelisi vaidlusi, kui nad pöörduvad nende vahendustegevuse poole.

Artikkel LXX.

Lootsid on kohustatud raporteerima kas inspeksiooni ametnikele või Sadama-kaptenitele eeskirjade rikkumisest, millised on sooritatud nende kohalviibimisel.

Neile on keelatud igasugune osalus, otsene või kaudne, mingites operatsioonides või laevade osalise ümberlaadimise ettevõtmistes, et päästa madalikult laev, millist nad juhtisid selle sündmuse toimumise ajal.

Artikkel LXXI.

Patendeeritud lootsid, olles, oma saamatuse või hooletuse tõttu laevade kokkupõrke või laevaõnnetuse või ka laeva madalikule sõidu põhjustajaks, kõrvaldatakse ametist sõltumatult tsiviil-
hagist, millise võib kannatanu tema suhtes vastavasse kohtusse esitada.

XII Peatükk.

Reglemendi rikkumistest.

Jägu A.

§1. Laevasõidu üldist korda puudutavate määruste rikkumine.

Artikkel LXXII.

Igasugune kaheksateistkümnenda artikli (18.) rikkumist karistatakse viiest kuni viiekümne frangise rahatrahviga.

§2. Jõepolitsei määruste rikkumine.

Artikkel LXXIII.

Igasugune määruste rikkumine millised sisalduvad artiklites kakskümmend kaheksa, kakskümmend üheksa, kolmkümmend (28., 29., 30.), neljakümne esimese (41.) artikli teise punkti, neljakümne teise (42.) ja neljakümne üheksanda (49.) artikli neljanda punkti, karistatakse viiest kuni kolmekümne frangise rahatrahviga.

Artikkel LXXIV.

Igasugust artikkel neljakümne viie (45.) rikkumist karistatakse rahatrahviga viiest kuni neljakümne frangiga.

Artikkel LXXV.

Igasugune määruste rikkumine, millised sisalduvad artiklites üksteist, kolmteist, üheksateist, kakskümmend, kolmkümmend neli, kolmkümmend kuus, kolmkümmend kaheksa, nelikümmend, nelikümmend seitse (11, 13, 19, 20, 34, 36, 38, 40, 47), artikkel nelikümmend üheksa (49.) kolmandas punktis ja määruste, millised sisalduvad viiekümne teise (52) artikli teises punktis, karistatakse trahviga alates viiest kuni viiekümne frangiga.

Artikkel LXXVI.

Igasugune määruste rikkumine, millised sisalduvad Artikkel kakskümmend viis (25), karistatakse rahatrahviga alates viiest kuni viiekümne frangini.

Artikkel LXXVII.

Igasugune Artikkel kolmkümmend viis (35) rikkumist karistatakse rahaliselt alates viiest kuni kaheksakümne frangini.

Artikkel LXXVIII.

Igasugune Artikkel kahekümne kuuenda ja kahekümne seitsmenda (26, 27) rikkumise eest karistatakse rahatrahviga kümnest kuni kaheksakümne frangini.

Artikkel LXXIX.

Igasugune Artikkel kakskümmend üks, kakskümmend neli, kolmkümmend üks ja kolmkümmend seitse (21, 24, 31, 37) rikkumise eest karistatakse rahatrahviga alates viiest kuni saja frangini.

Artikkel LXXX.

Igasugune Artiklite kakskümmend kaks, kakskümmend kolm, kolmkümmend kaks, kolmkümmend kolm ja viiskümmend (22, 23, 32, 33, 50) rikkumise eest karistatakse rahatrahviga kümnest kuni saja frangini.

§3.Sadamapolitsei määruste rikkumine.

Artikkel LXXXI.

Igasugune Artiklite viiskümmend kolm, viiskümmend viis, viiskümmend kuus, viiskümmend seitse, viiskümmend kaheksa ja kuuskümmend kaks(53, 55, 56, 57, 58, 62) määruste rikkumise eest karistatakse rahatrahviga alates viiest kuni kahekümne frangiga.

Artikkel LXXXII.

Igasugune Artikkel kuuekümne viie (65) määruste rikkumise eest karistatakse rahatrahviga viiest kuni neljakümne frangini.

Artikkel LXXXIII.

Igasugune Artikkel viiekümne üheksa (59) määruste rikkumise eest karistatakse rahatrahviga alates viiest kuni viiekümne frangini.

Artikkel LXXXIV.

Igasugune Artikkel kuuekümne nelja (64) sätete rikkumise eest karistatakse rahatrahviga alates viiest kuni saja frangini.

Artikkel LXXXV.

Igasugune Artikklite kuuskümmend üks ja kuuskümmend kaks (61, 62) sätete rikkumise eest karistatakse rahatrahviga alates viiest kuni kaheksa frangiga.

§4.Rikkumised, millised on sooritatud patendeeritud lootside poolt.

Artikkel LXXXVI.

Igasugune Artikkel seitsekümmend (70) sätete rikkumise eest karistatakse rahatrahviga alates viiest kuni viiekümne frangini.

§5.Solvamine sõna ja teoga.

Artikkel LXXXVII.

Igasugune liiga tegemine või solvamine, milline on tehtud laevasõidu agentide suhtes, nende teenistuskohuste täitmisel, kes on nimetatud politseilist järelvalvet teostama ja igasugune nende vastane ähvardus, aga samuti igasugune solvamine ja ülekohus, milline on suunatud võimu vastu, millist on mainitud agendid teostamas, karistatakse rahatrahviga alates viiest kuni viiekümne frangiga.

Politseiametnike teoga solvamise või selle katse eest nende ametitoimingute teostamisel võib kõrgeimaks trahviks olla määratud kakssada franki, sõltumatult vastava võimu poolsest juurdlustest.

Jagu B.

Trahvide rakendamist puudutavad eeskirjad.

Artikkel LXXXVIII.

Trahvi ei rakendata rikkumiste suhtes, millised toimusid tahtmatult, asjaolude jõul.

Artikkel LXXXIX.

Teistkordse rikkumise juhtumil, võib karistuse ülemmäär olla kahekordistatud. Rikkumist loetakse teistkordseks, kui see kordus ühe ja sama aasta kestel.

Artikkel XC.

Sõltumatult süüdlastele mõistetud trahvidest võib nende vastu olla algatatud vastavates kohtukohtades nende neile tekitatud kahju hüvitamise suhtes tsiviilhagi.

Artikkel XCI.

Kipperid ja laevaperemehed vastutavad nende ekipaazi liikmete poolt sooritatud rikkumiste eest.

Artikkel XCII.

Igal juhtumil puksiir-laev või pargas, millise poolt oli rikkumine sooritatud, kannab peamiselt vastutust temale määratud trahvi tasumise eest, millise tagamiseks ta võib jõepolitsei ametnike poolt olla võetud sekvestri alla.

Artikkel XCIII.

Laevasõidu Sub-inspektor ja Sadama-kapten on kohtualluvad rikkumiste eest, millised nad on sooritanud nende ametkonna piires käesoleva Reglemendi määruste vastu ja nad otsustavad, esimese instantsina, trahvide, millised on mõistetud selliste rikkumiste eest, väljanõudmise üle.

Nende otsused saadetakse Sadamakapteni poolt, kus laev asub, aga väljaspool sadamaid vahetult Sub-inspektorite poolt.

Teatamine võib toimuda samuti lipu konsulaarvõimu vahendusel.

Artikkel XCIV.

Kogu trahvide summa kantakse rahvusvahelise võimu kassasse.

Artikkel XCV.

Politsei ametnike otsuste suhtes, kellele antakse õigus välja nõuda esimese instantsi korras, esitatud appellatsioonid, edastatakse peale trahvist teatamist kolme kuise tähtaja jooksul Segakomisjoni.

Apellatsiooni esitamise juhtumil, antakse kogu summa ajutiselt Segakomisjoni hoiule, millises see jääb deposiidile kuni selle ajani, kuni see asi otsustatakse lõplikult.

Apellatsiooni ei võeta vastu, peale otsuse tegemist, kolmekuise tähtaja möödumist ja trahvi summa jääb lõplikult Segakomisjoni käsutusse.

Jagu III.

Reglemendi täitmine ja järelvalve.

Artikkel XCVI.

Käesoleva reglemendi täitmine antakse Komisjoni võimupädevusse, millist nimetatakse „Doonau Segakomisjoniks“ („Commission Mixte du Danube“), millises Austria-Ungari, Bulgaaria, Rumeenia ja Serbia hakkavad igaüks omama esindajana üht saadikut. Selles Komisjonis on Juhataja ((Presidendi, Esimehe)) koht Austria-Ungari saadikul.

Üks Euroopa Doonau Komisjoni liikmetest, kes on määratud kuuekuiseks perioodiks riikide tähestikulises järjekorras, osaleb Segakomisjoni töödes ja kasutab, oma osalemise ajal, kõiki õigusi, millised kuuluvad selle teistele liikmetele.

Riike, millistel on juba oma esindajad Segakomisjonis, ei võeta sellesse tähestikulises järjekorras vahelduvate hulka.

Selleks, et Euroopa Komisjoni ((Commission Europeenne)) liige, kes on sellisel viisil määratud, omaks võimalust Segakomisjoni aruteludest osa võtta, siis viimane saadab temale üks kuu enne iga sessiooni algust, oma tööde programmi.

Euroopa Komisjon, kui ta loeb seda vajalikuks, võib nõuda Segakomisjonilt, oma delegaadi vahendusel, temale hädavajalikke andmeid Segakomisjoni nende otsuste kohta, millised puudutavad laevasõidu vabadust.

Artikkel XCVII.

Sega-Komisjoni volitused hakkavad kestma sama kaua, kui ka Euroopa Doonau Komisjoni volitused ja see Sega-Komisjon allub, vajadusel, muudatustele, milliste tegemine võib saada hädavajalikuks selle koosseisus ja tema õigustes, tingimused et eksisteerivad mõlemad Komisjonid.

Artikkel XCVIII.

Sega-Komisjon hakkab omama igal aastal kahte tavalist istungjärku, millised nimetatakse sellisel viisil, et vältida Sega- ja Euroopa Komisjoni üheaegseid koosolekuid.

Tema otsused võetakse vastu häälteenamusega.

Ta ise töötab välja oma tööde sisekorra reglemendi, nagu ka spetsiaalseid instruktsioone oma agentidele käesoleva Reglemendi rakendamise suhtes, erandiks punktid, milliste suhtes on otsused käesoleva Reglemendiga tehtud. Oma esimesel istungjärgul asub Komisjon nimetama agente, kes on mainitud Artikkel 100, numbrite 1, 2 ja 4 all.

Igal juhul, sise-reglement ja instruktsioonid, omades üldist reglementeerivat iseloomu, nii nagu näiteks need, millistest räägitakse Doonau suudmetes laevasõitu käsitleva 2. novembri 1865 aasta rahvusvahelise akti Artikkel 9 sätetes, saadetakse eelnevalt Euroopa Komisjoni ja neid ei viia ellu varem, kui see Komisjon leiab, et need vastavad põhimõtetele, millised on seatud käesoleva Reglemendi aluseks.

Artikkel XCIX.

Administreerimise kulud langevad riikidele, millistel on oma esindajad Sega-Komisjonis järgmises proportsioonis: Austria-Ungari neli kümnendikku, Rumeenia – neli-kümnendikku, Bulgaaria ja Serbia – ühe-kümnendiku igaüks.

Teisel korralisel istungjärgul Sega-Komisjon määratleb oma eelarve järgmiseks aastaks.

Liikmemaksud tasutakse riikide poolt ette iga poole aasta järel. Rahatrahvid, millised on välja nõutud käesoleva reglemendi rikkumise eest, kantakse Sega-Komisjoni kassasse, et neid kasutada teenistuse huvides.

Artikkel C.

Allnimetatud agendid hakkavad täitma oma kohustusi, igaüks oma ametkonna piires, Sega-Komisjoni juhtimise all, aga nimelt:

- 1) Inspektor;
- 2) Sub-Inspektorid;
- 3) Sadamakaptenid, kuivõrd nende tegevus laieneb vee-teele;
- 4) Sekretär ja teisejärgulised agendid.

Artikkel CI.

Ametijärgud, millised on mainitud eelnevas Artiklis, valitakse kompetentsete isikute vahel; nad nimetatakse ja nad hakkavad saama palka nii, nagu älljärgnevalt sätestatakse:

Inspektor nimetatakse ja ta hakkab palka saama Sega-Komisjonilt, samuti nagu Sekretär ja teisejärgulised agendid.

Sub-Inspektorid ja Sadamakaptenid nimetatakse ja nad hakkavad saama palka vastavate kaldariikide poolt, millised hakkavad teatama Sega-Komisjonile, nii ametisse nimetamistest, kui ka nende agentide asendamisest.

Ülalmainitud agendid, välistades Sub-Inspektorid ja Sadamakaptenid, võivad olla vallandatud Segä-Komisjoni poolt.

Artikkel CII.

Inspektor peab jälgima administratiivses korras käesoleva Reglemendi sätete täpse täitmise üle ja korraldama selle ühetaolise rakendamise.

Selles suhtes ta loetakse Sub-Inspektorite ja Sadamakaptenite vahetuks ülemuseks.

Artikkel CIII.

Doonau, alates Raudväravatest kuni Brailani jaotatakse, mööda vasakut kallast 4. inspektsiooni osakonnaks, millistest:

esimene - hakkab kulgema alates Raudväravatest kuni Beketini, kaasa arvatult;

teine – alates Beketist kuni Simnitzani, kaasaarvatult;

kolmas- alates Simnitzast kuni Calarash-Silistrieni;

neljas- hõlmab mõlemaid kaldaid alates Calarash-Silistriest kuni Brailani, kaasaarvatult.

Mööda paremat kallast see jaotatakse kolmeks osakonnaks, millistest:

esimene – hakkab kulgema alates Raudväravatest kuni Timoki suudmeteni;

teine – Timokist kuni Nicopoliseni, kaasaarvatult;

kolmas – Nicopolisest kuni Silistrieni, kaasaarvatult.

Iga Sub-Inspektori teenistuskohd määratletakse hiljem kaldariikide valitsuste poolt, Segä-Komiteega kokkuleppel.

Artikkel CIV.

Kaldariigid hakkavad Segä-Komisjonile ja tema agentidele osutama kaasabi, millist nad hakkavad oma ametikohustuste täitmisel vajama.

Artikkel CV.

Sadamad või kaid, millised asuvad iga jõe jaoskonna ulatuses, millistele kaldariigid nimetavad Sadamakaptenid, kooskõlas käesoleva Reglemendi sätetega, ei võeta Sub-Inspektori osakonna ametkonna alluvusse. Sadamad või kaid seatakse Sadamakapteni järelevalve alla, kes hakkavad sõltuma vahetult Inspektorist ja nad peavad järgima tema juhiseid kõiges selles, mis puudutab nende tegevust jõe laevateel.

Sadama all mõistetakse käesoleva Reglemendi mõttes kogu jõe osa, milline asub kahe otsejoone vahel, millised jooksevad risti kallastega alates mainitud sadama või kai piiridest, ülal- ja allpool jõevoolu kuni jõe laevatatava sängini.

Kui vastaskallas kuulub sellele samale riigile, siis sadam hõlmab samuti laevatatavat jõesängi kuni vastaskaldani, mainitud joonte vahel, erandiks, muideks selline juhtum, kui teisel kaldal, samades vetes, eksisteerib sadam või kai, kus on samuti Sadamakapten.

Laevad, millised sõidavad peatumata sadama vetest läbi edasi, ei allu Sadamakapteni õiguspädevusele; vaid Inspektor ja Sub-Inspektor omavad nende laevade üle järelevalve õigust.

Artikkel CVI.

Jõe-kohtupolitsei spetsiaalseid kohustusi täidetakse Sub-Inspektorite ja Sadamakaptenite poolt, neile allutatud järelevalve osades, ja appellatsioonid esitatakse Segä-Komisjonile, milline teeb otsuse viimase instantsina.

Kui Sub-Inspektorid, oma kohustuste täitmisel, märkavad sätete rikkumist, millised on sooritatud väljaspool nende volipiire, siis nad konstateerivad nende rikkumiste fakti ja teatavad sellest vastavale Sub-Inspektorile.

Artikkel CVII.

Sega-Komisjon hakkab asuma Giurgevos.

Artikkel CVIII.

Käesoleva Reglemendi Artiklid 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9 ja 10, nagu ka Artiklid alates 96 kuni 108 kaasa arvatult, ei saa olla muudetud teisiti, kui asjast huvitatud Riikide nõusolekul. Teised artiklid võivad olla muudetud Sega-Komisjoni poolt, kuid mitte teisiti, kui Euroopa Doonau Komisjoni osalusel.

1885 a. 13. (25.) veebruar. Berliini Aafrika konverentsi lõppakt. (Vt. kd. VIII, Nr.368).

Nr.464.

1885 a. 6.(18.) märts. Londoni konverents, milline puudutab Egiptuse valitsuse rahaasjade korrastamist. Koos lisadega.

Selleks, et lihtsustada Egiptuse valitsusel laenu võtmist, milline on osalt ette nähtud eriliseks edasilükkamatuks Aleksandrias kannatanutele hüvituse maksmiseks ja ülejäänud osas selleks, et korrastada rahanduslik olukord ja et tagada mõningate erakorraliste kulude eest tasumine.

Venemaa, Saksamaa, Austria-Ungari, Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia ja Türgi valitsused võtsid üldisel nõusolekul vastu järgmised otsused:

Artikkel I.

Egiptuse valitsus, T. M. Sultani nõusolekul ja käendusel, milline tuleneb käesolevast konventsioonist, annab välja tegeliku hädavajaliku summa ulatuses, milline ei ületa 9 miljonit naela ((φ.c.)) obligatsioone, millised kannavad mitte üle 3½ protsendi.

Protsentide suurus, tingimused ja väljalasete tähtaeg määratletakse Tema Majesteedi Khedivi dekreediga.

Artikkel II.

Kupoonid makstakse Egiptuses, Londonis ja Pariisis välja kullas, iga aasta 1. märtsist ja 1. septembrist.

Pariisis hakatakse välja maksuma alalise kursi järgi 25 franki ühe naela kohta.

Artikkel III.

Selle laenu obligatsioonid ei saa olla Egiptuse valitsuse kasuks koormatud mitte mingi maksuga.

Artikkel IV.

Tuludest, millised on ette nähtud privilegeeritud ja ühendatud kohustuste eest tasumiseks, eelkõige hakkab olema kohustuslik igal aastal ära maksta alaline summa 315.000 naela käesoleva laenu makseteks.

Artikkel V.

Osa sellest iga-aastasest maksust, milline võib jääda peale protsentide väljamaksmist vabaks, kasutatakse selle laenu kustutamiseks. Kustutamist teostatakse obligatsioonide börsi hinnaga väljaostmisega. Kui kurss hakkab ületama nominaalväärtust, siis kustutamist teostatakse nominaalväärtuse järgi, tiraazi vahendusel, säilitades, muideks, Egiptuse valitsuse õiguse maksta laen välja nominaalväärtuses.

Artikkel VI.

Uue laenu juhtimine tehakse ülesandeks Egiptuse riigivõla Kassale, neil samadel alustel, millistel ta juhib privilegeeritud ja ühendatud kohustusi.

Artikkel VII.

Saksamaa, Austria-Ungari, Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia ja Venemaa valitsused kohustuvad garanteerima üheskoos või solidaarselt või siis küsib oma parlamentidelt loa, et garanteerida üheskoos ja solidaarselt ülalpool mainitud igaaastase summa 315.000 naela õiget väljamaksmist.

Artikkel VIII.

Võla Kassa Komissarid, 15 päeva enne makse tähtaja saabumist, esitavad Egiptuse valitsusele, spetsiaalses raportis, milline tuleb avaldada Riigiteatajas („Journal Officiel“), aruanne rahaasjade, millised tulevad tasuda laenumakseks, seisust.

Artikkel IX.

Kõik laenu laekumised koondatakse Võla Kassas.

Artikkel X.

Panga ja muud opereerimise kulud hakkavad puutuma võla üldisesse summasse.

Laenu maksmiseks tegelikult laekunud summast Võla Kassa Komissarid arvestavad maha summa, milline on hädavajalik hüvituse maksmiseks Aleksandrias kannatanutele ja maksta need hüvitused asjast huvitatud isikutele välja Egiptuse valituse arvelt, kooskõlas jaotamise lehtedele, millised on kinnitatud Rahvusvahelise Hüvituste Komisjoni poolt. Hüvitusi hakatakse välja maksta täiesti, kuid viivituste tõttu protsente ei maksta.

Artikkel XI.

Seejärel ülejäänud summa antakse, vajaduste määral, üle Egiptuse valitsusele.

Artikkel XII.

Igasugune, sihtotstarvet mittesaanu, laenu jääk pööratakse väljaostmisele Artikkel V sätestatud obligatsiooni tingimustel, millised hävitatakse.

Artikkel XIII.

Riigivõla Kassa, iga poolaasta lõpul, poolt esitatakse Egiptuse valitsusele, temale õigustavate dokumentide esitamise alusel, laenuga saadud summade kulutamise suhtes tehtud raport. See raport avalikustatakse ametlikus ajalehes.

Artikkel XIV.

Käesolev konventsioon ratifitseeritakse ja selle ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis, võimalikult lühikese aja pärast.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus Londonis, 18. märtsil 1885 aastal.

(L.S.)Staal.	(M.П.)Стааль.
(L.S.)Munster.	(M.П.)Мюнстеръ.
(L.S.)Karolyi.	(M.П.)Кароли.
(L.S.)Waddington.	(M.П.)Ваддингтонъ.
(L.S.)Granville.	(M.П.)Гранвиль.
(L.S.)Nigra.	(M.П.)Нигра.
(L.S.)Musurus, le 30 mars.	(M.П.)Мусурусъ, 30 марта.

*

Venemaa, Saksamaa, Austria-Ungari, Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia ja Türgi valitsused, nende ühisel kokkuleppel, koostasid järgneva deklaratsioonid:

Deklaratsioon.

Venemaa, Saksamaa, Austria-Ungari, Prantsusmaa, Suurbritannia, Itaalia ja Türgi valitsused, allkirjastades 17. Märtsi 1885 aasta Deklaratsiooni, milline puudutab Egiptuse rahandust, nõustuvad võtta sisse sõnad, „Berliinis“ peale sõna „London“, nii dekreedide kava Artikkel II, milline on lisatud maionitud Deklaratsiooni juurde, aga ka 18. märtsil 1885 aastal nende esindajate poolt Londonis allkirjastatud konventsiooni Artikkel II, millise kava oli lisatud mainitud Deklaratsiooni juurde.

Samamoodi, nad nõustuvad lisama Dekreedile ja konventsiooni Artikkel II järgmise uue paragrahvi: „Berliinis hakatakse makseid teostama päeva kursi järgi“.

Selle tunnistuseks, allkirjutanud ülalmainitud valitsuse volinikud, omades selleks vastavat luba, allkirjastasid käesoleva Deklaratsiooni ja lisasid sellele oma vapipitsatid.

See juhtus Londonis, 25. juulil 1885 aastal.

(L.S.)Staal.	(M.П.)Стааль.
(L.S.)Munster.	(M.П.)Мюнстеръ.
(L.S.)Karolyi.	(M.П.)Кароли.
(L.S.)Waddington.	(M.П.)Ваддингтонъ.
(L.S.)Granville.	(M.П.)Гранвиль.
(L.S.)Nigra.	(M.П.)Нигра.
(L.S.)Musurus.	(M.П.)Мусурусъ.

*

Nii nagu Riigid, allkirjastades Egiptuse rahaasju puudutava konventsiooni, mis on sõlmitud 18. märtsil 1885 aastal, leppisid omavahel kokku, et mainitud konventsiooni ratifitseerimiskirjad vahetatakse Londonis, andes ühe ratifitseerimise instrumendi iga valitsuse poolt, siis allakirjutanud, kes on selleks ettenähtud vormis volitatud, kogunesid Välisministeeriumis, et anda hoiule mainitud ratifitseerimiskirjad.

Selle ratifitseerimise instrumendid, millised sisaldasid mainitud konventsiooni tekste ja sellesse puutuvat 25. juuli 1885 aasta Deklaratsiooni, olid esitatud: T. M. Kogu Vene Keisri, T. M. Saksamaa Keisri Preisimaa Kuninga, T. M. Austria Keisri Böömimaa Kuninga ja Ungari Apostelliku Kuninga, Tema Kõrguse Prantsusmaa Vabariigi Presidendi, Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, T. M. Itaalia Kuninga ja T. M. Ottomanide Imperaatori esindajate poolt.

Mainitud ratifitseerimise instrumendid olid, läbivaatamisel, tunnistatud heaks ja vormikohaseks ning omavahel kooskõlas olevaks, mille tõttu nende hoiule üleandmine oli võetud teadmiseks.

Samal ajal võeti teadmiseks ka järgnevad Deklaratsioonid, millised olid tehtud Venemaa ja Türgi volinike poolt mainitud konventsiooni suhtes.

*

Venemaa valitsuse Deklaratsioon.

Venemaa volinik teeb oma valitsuse nimel järgmise avalduse:

Kui, hiljem, tekkise hädavajadus täita käendust, milline on selgitatud käesoleva konventsiooni Artikkel VII sätetes, siis, on ise-enesest mõistetav, et sellest tulenevas Riikide-käendajate vahelises arvestuses, Venemaale arvestatav osa ei tohi mitte mingil juhul ületada garanteeritud summast kuuendikku.

See juhtus Londonis, 18. märtsil 1885 aastal.

Steel.

Сталь.

*

Hiilgava Porta Deklaratsioon.

Türgi volinik teeb oma valitsuse nimel järgmise avalduse:

1. On mõistetav, et Türgi ametnik, kes on nimetatud Hiilgava Porta poolt, hakkab viibima Egiptuse Võla Kassa Komisjonis kui kõrgema valitsuse esindaja, et omada andmeid Egiptuse rahaasjade seisu kohta.

2. Hiilgava Porta jätab endale õiguse esitada väljajätte krahv Granville 3. jaanuari 1883 aasta telegrammis suhtes ja on veendunud, et Rahvusvahelise Komisjoni, milline on kokku kutsutud Londonis, et koostada Suessi kanali Reglement, kokkuleppe akti võetakse lause, et Tema Imperaatorlik Majesteet Sultan hakkab omama täielikku õigust võtta meetmeid, millised on hädavajalikud Egiptuse kaitseks, nii sõdiva riigi vastu, aga ka Egiptuses endas, sisesegaduste juhtumil.

See juhtus Londonis, 30 märtsil 1885 aastal.

Musurus.

Мусурусъ.

*

Türgi volinik, instruksioonide alusel ja oma valitsuse nimel, tegi järgmise ametliku avalduse:

1. Uue laenu maksed, aga samuti Egiptuse privilegeeritud ja ühendatud kohustused, kooskõlas kokkulepitud tingimustega, ei saa mitte mingil kujul olla andami maksimisega viivitamise põhjenduseks.

2. Deklaratsioonis Kohtu Reformi Tribunalide mainimine ei tohi olla tõlgendatud, kui nende tribunalide tähtajatu eksisteerimine.

3. Tema Majesteedi Imperaatorliku Sultani Valitsus säilitab endale arvamuste vabaduse, uurimis-komisjoni, milline on ette nähtud Khedivi dekreedis Artikkel XII, loomise juhtumil, ja

4. Komisjoni ja Revisjoni Nõukogude liikmetete, vajaduse juhtumil „Konsuliks nimetamine ei saa olla vaadeldud, kui välissekkumine.

See juhtus Londonis, 2. aprillil 1885 aastal.

Musurus.

Мусурусъ.

Selle tunnistuseks, allkirjutanud allkirjastasid käesoleva Protokoll, lisades oma vapipitsatid.

See juhtus Londonis, 4. novembril 1886 aastal.

(L.S.)Staal.

(M.П.)Стааль.

(L.S.)V. Hatzfeldt.

(M.П.)В. Гатцфельдъ.

(L.S.)Karolyi.

(M.П.)Кароли.

(L.S.)Waddington.

(M.П.)Ваддингтонъ.

(L.S.)Iddesleigh.

(M.П.)Иддеслей.

(L.S.)L. Corti.

(M.П.)Л.Корти.

(L.S.)Rustem.

(M.П.)Рустемъ.

Nr. 465.

1885 a. 29. august (10. september). Londoni Protokoll, mis puudutab piiri määramist alates Khodja-Salehi kuni Heriroudini.

Salanõunik Staali poolt salanõunik Vlangalye.

London, 31. august 1885 aasta.

Minul on au anda seejuures Teie Hiilgusele protokoll eksemplar, milline on minu poolt allkirjastatud 29. augustil (10. septembril) üheskoos lord Salisburyga mõlemate kabinetide vahelise Afganistaani piiri alates Khodja-Salehist -Heriroudini, suhtes kokkuleppe kinnituseks.

Ma ei pea vajalikuks laskuda siin meie viimaste läbirääkimiste üksikasjadesse, millised puudutavad Protokoll erinevaid sätteid. Mr. Lessar, kellele ma usaldan käesoleva ekspeditsiooni, kes on rohkem kui keegi teine võimeline seda tühikut täitma. Temale ma teen ülesandeks esitada Teie Kõrgusele kõik need andmed, milliseid Teie soovite saada, nii määratluste Protokoll võetud asjades, aga ka üldse käesolevas küsimuses kestvate läbirääkimiste suhtes, milliseid temal tuli tegusalt osa võtta.

Võtke vastu jne.

Staal.

Стааль.

Protokoll.

Allakirjutanud Tema Kõrgus Georges de Staal, T. M. Ülevenemaalise Keisri Erakorraline ja Täievoliline Saadik Tema Briti Majesteedi juures jne., jne., ja Markiis de Salisbury, väarikaima Sukapaelaordeni kavaleri, Tema Briti Majesteedi Välisministeeriumi pea-riigisekretär jne. jne., kogunesid, et sõnastada käesolev alljärgneva kokkuleppe Protokoll, milline sõlmiti T. M. Ülevenemaalise Keisri ja Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna vahel:

1. Toimunud kokkuleppe alusel tõmmatakse Afganistaani piir Heriroudi ja Oxuse vahel järgmisel viisil:

Piir, omades lähtepunkti Heriroudis ligikaudu kaks versta allpool Zoulfhari tornist, suundub punkti K, milline on märgitud Protokollis juurde lisatud kaardile Nr.1 punasele joonele sellisel viisil, et tema ja Lääne mäekuru harja nõlva vaheline kaugus (haarates endasse mäeharja, milline on tähistatud tähtede LMN sama mäekuru Põhja harul) ei oleks kusagil alla 3,000 inglise jala.

Alates punktist K suundub piir mööda mäetippe, millised ääristavad Põhjast teist mäekuru ning lõikab selle mäekuru läbi tema hargnemise kohast mõnevõrra Läänest, umbkaudu 850 sülla kaugusel punktist, kus kohtuvad Adam-Ulanist, Koungrouelist ja Ak-Rabatist tulevad teed. Edasi jookseb piir mööda mägede tippe kuni punkti P, milline on märgitud ära Protokollile lisatud kaardil Nr.2. Seejärel ta võtab suuna Kagusse, peaegu paralleelselt Ak-Rabati teega, jookseb soolajärvede vahelt, millised on tähistatud tähtedega Q ja R läbi ning asuvad Ak-Rabatist Lõunas ja Soume-Kehrizist Põhja pool ning jättes Soume-Kehrizi afgaanidele, suundub Islimi, kus piir läheb üle Egri-Gueuki jõe selle paremale kaldale jättes Islimi Afganistaani territooriumile. Edasi hakkab piir kulgema mööda mäetippe, millised palistavad Egri-Gueuki jõeparemat kallast, jättes Tchemeni-Bidi Afganistaani piirist väljapoole. Sellisel viisil ta suundub mööda mäetippe, millised palistavad Kouschki jõe paremat kallast, kuni Hauzi-Khanini. Alates Hauzi-Khaninist suundub piir peaegu otsejoones kuni punktini Mourghabil, Põhja pool Meroutchakist, milline on määratletud sellisel viisil, et Venemaale jääksid Sarykide poolt haritavad maad ja nende karjamaad.

Tingimusel, et seda printsiipi rakendatakse turkmeenide, Venemaa alamate, aga ka Afganistaani Emiiri alamate suhtes, piir suundub edasi Mourghabist Ida poolt mööda joont, milline on tõmmatud Kaissori oru Põhja küljel ja Sangalaki (Abi-Andkoi) oru Lääne nõlval ning jättes Andkori Itta, liitub Khodja-Saleh Oxusel.

Karjamaade, millised kuuluvad mõlemate poolte elanikele, piiritlemine jäetakse Komissaridele. Juhtumil, mil nad ei jõua üksmeelele, siis tõmbavad piiri mõlemad kabinetid kaartide alusel, millised on Komissaride poolt koostatud ja allkirjastatud.

Suuremaks selguseks on peamised piirijoone punktid tähistatud käesoleva Protokollis juurde lisatud kaartidel.

2. Sõlmitud kokkuleppe. T. M. Ülevenemaaline Keiser ja Tema Majesteet Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna nimetavad viivitamatult Komissarid, kes asuvad kohapeal määratlema ja tähistama Afganistaani piiri üksikasju, milline on kirjeldatud eelnevas artiklis. Üks Komissar nimetatakse T. M. Keisri, üks Tema B. Kuninganna poolt.

Komisjoni saatjaskond ((eskort, konvoi)) ei tohi kummaltki poolelt ületada 100 inimest ja Komissaride kokkuleppeta ei ole lubatud mitte mingit inimeste arvu suurendamist.

Komissarid tulevad kokku Zoulfagaris kahe kuu pärast peale käesoleva Protokollis allkirjastamist ja asuvad viivitamatult piiri tähistamisele kooskõlas eelnevate sätetega.

Piiri märkimine algab Zoulfagarist ja kohe peale Komissaride koosolekut ja tööde algust, piiritletakse Pendjde neutraliseerimine ringkonnaga, milline hakkab asuma joonte vahel, milline on tõmmatud Põhjast alates Bendi-Nadirist kuni Bourdj-Uraz-Khanini ja joonega, mis on tõmmatud Lõunast, alates Meroutchakist kuni Hauzi-Khani, seejuures Vene ja Afganistaani postid ((kordonid)) hakkavad asuma: esimesed Bendi-Nadiris, aga teised Meroutchakis.

Komissarid peavad oma tööd lõpetama nii kiiresti kui võimalik.

3. Piiri määratlemisel, mainitud Komissarid, arvestades, niivõrd kui on võimalik, selle vaidlustamisel, käesolevas Protokollis esitatuga, aga samuti selle juurde lisatud kaartidele tähistatud punktidega, hakkavad arvestama, nii nagu ette nähtud, paikkonna tingimusi, aga samuti kohalike elanike vajadusi ning heaolu.

4.Sel määral kuidas piiri märkimise tööd edenevad, omavad mõlemad pooled piirikordonite asutamise õigust.

5.Kokkuleppe alusel, mainitud Komissarid, peale demarkatsioonitööde lõpetamist, koostavad ja allkirjastavad kaardid, millised nad saadavad oma valitsustele.

Selle tunnistuseks allakirjutanud, olles vastavalt volitatud, allkirjastasid käesoleva Protokolliga ja lisasid sellele oma vapipitsatid.

See juhtus Londonis, 10. septembril 1885 aastal.

(L.S.) Staal.

(M.П.)Стааль.

(L.S.)Salisbury.

(M.П.)Сольсбери.

Nr. 466.

1886 a. 12.(24.) november. Londonis allkirjastatud vastastikune kurjategijate välja-andmise konventsioon.

T.M.Ülevenemaaline Keiser ja T. M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, India Keisrinna, tunnistades kasulikuks, pidades silmas õigusmõistmise paremat teostamist ja et hoida ära kuritegusid oma vastastikustes valdustes ja kohtuliku õiguspädevuse piires, selleks, et isikud, kes on süüdistatavad või tunnistatud kohtu poolt allpool loetletud kuritegudes süüdi olevateks ja kes põgenesid kohtuliku jälitamise eest, oleksid, teatud juhtudel, vastastikku välja antud, - nimetasid sellise lepingu sõlmimiseks oma volinikeks:

T. M. Ülevenemaaline Keiser,

Hr. Georges de Staal ((Георгия Стаалья)), Tegevsalanõuniku, paljude Vene ja välisriikide Suure Risti ordenite kavaleri, oma erakorralise ja täievolilise suursaadiku Tema Majesteedi Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, India Keisrinna Ōukonna juures jne. jne.

aga Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, India Keisrinna, auväärse Stafford Henry, , Iddesleighi krahvi, St. Cyresi vikondi, Ühendkuningriikide peeri, Suurbritannia baroneti, austavama Sukapaelaordeni suure Risti kavaleri, Tema Majesteedi Kõrgeltaustatud Salanõukogu liikme, Välisministeeriumi Riigi-sekretäri jne., jne.;

kes volinikena, peale oma volikirjade vahetamist, millised leiti olevat vastavas ja seaduslikus vormis olevad, võtsid vastu alljärgnevad artiklid:

Artikkel I.

Kõrged lepingulised pooled kohustuvad vastastikku välja andma isikuid, kes, olles jälitatavad või kuritegudes, üleastumistes süüdi mõistetud, millised on sooritatud ühe lepingulistest pooltest territooriumil, varjavad end teise poole territooriumil, juhtudel ja tingimustel, milline on ette nähtud käesoleva lepinguga.

Artikkel II.

Väljaandmist hakatakse teostama järgmiste kuritegude või üleastumiste eest:

1.Ettekavatsetud tapmine või selline tappmiskatse või vandenõu või sellele õhutamine, et sooritada eelmainitud kuritegu.

2.Ettekavatsemata tapmine.

3.Valeraha tegemine või selle väärtuse vähendamine, valeraha või vähendatud väärtusega müntide käibele laskmine.

4.Võltsimine, järeletegemine või rikkumine või võltsingute, jällehtute või oma väärtuses muudetu ringlusse laskmine.

5. Raiskamise või varguse.
6. Võõra omandi hävitamine või kahjustamine, kui sooritatud kuritegu kuulub kriminaal- või paranduslikus-korras karistamisele.
7. Pettuse teel raha või muude asjade saamine.
8. Pankroti-maksejõuetuse seaduste rikkumine.
9. Pettus (usalduse kuritarvitamine), milline on sooritatud tegevjuhi, pankiiri, agendi, komisjonääri, hooldaja või eeskostja või ka mingi ühingu direktori, või liikme või ametisiku poolt, kui see tegevus on kehtiva seaduse järgi karistatav.
10. Valevandumine või tunnistajate vandenõu valetunnistuste andmise eesmärgil.
11. Vägistamine.
12. Ihulik läbikäimine alla 16 aastase tüdrukuga või sellise teo katse.
13. Vägivaldade kasutamises neitsilikkuse võtmine.
14. Loote kõrvaldamiseks teadlikult mingite ainete või abivahendite kasutamine.
15. Naise või tüdruku varastamine.
16. Laste varastamine.
17. Ebaseaduslik vabaduse võtmine või isiklik kinnipidamine.
18. Salaja kuritegelike kavatsustega tungimine elu- või mitteiluruumidesse või sissemurdmise.
19. Ettekavatsetud süütamine.
20. Röövimine.
21. Tahtlikult haava või raske tervisekahjustuse tekitamine.
22. Väljapressimise eesmärgil kirjade kirjutamine või muude tegevuste tegemine.
23. Mererööv, milline on rahvusvahelise õigusega kuritegelikuks kuulutatud.
24. Laeva uputamine, või madalikule ajamine või hävitamine merel või siis sellisele kuriteo sooritamisele õhutamise või vandenõu korraldamine.
25. Vägivaldsed teod, millised on sooritatud avamerel asuval laeval, et võtta elu või tekitada raskeid tervise kahjustusi.
26. Mäss avamerel asuval laeval või kahe või enama isiku poolne vandenõu kapteni võimu vastu.
27. Orjadega kauplemine, kui võrd selline tegevus on karistatav mõlemate riikide seadustega. Väljaandmist hakatakse teostama, samamoodi ka ülalsätetatud kuritegudes kaasosaluse puhul, kui ainult selline osalus kuulub karistamisele mõlemate lepinguliste riikide seadustega. Väljaandmine võib järgneda riigi äranägemise järgi, millise poole on selle suhtes esitatud nõudmine ja ka muude kuritegude puhul, kui vaid see on kooskõlas mõlemal maal kehtivate seadustega.

Artikkel III.

Mõlematel valitsustel on täielik õigus keelduda teine-teisele oma enda alamate väljaandmisest.

Artikkel IV.

Väljasaatmist ei saa teostada, kui isik, keda jälitatakse Ühendkuningriikide või Venemaa Keisririigi valitsuste poolt, oli juba kohtus süüdi või õigeks mõistetud või allutatud karitusele või kui ta asub veel Venemaa Keisririigis või Suurbritannia Ühendkuningriikide kohtu all kuriteo eest, millise suhtes sellist väljaandmist nõutakse.

Kui isik, kelle väljaandmist nõutakse Suurbritannia Ühendkuningriikide või Venemaa Keisririigi valitsuste poolt, asub uurimise all või kannab kohtu poolt mõistetud karistust Venemaa Keisririigis või Ühendkuningriikides mingi muu kauriteo eest, siis sellise isiku väljaandmine lükatakse edasi kuni ta vabanemiseni õigeks mõistmise juhtumil või karistuse ärakandmiseni või mingil teisel alusel.

Artikkel V.

Väljaandmist ei teostata, kui riigi seaduste järgi, millisele on väljaandmise nõue esitatud, on kohtuliku jälitamise või karistamise tähtaeg aegunud, lugedes kuriteo sooritamise, uurimise alustamise või süüdi mõistva otsuse tegemise päevast.

Artikkel VI.

Põgenenud kurjategija ei kuulu väljaandmisele, kui kuritegu, millise suhtes on esitatud tema väljanõudmise avaldus, loetakse poliitiliseks kuriteoks, või kui ta tõestab, et tema väljaandmise nõudmine on esile kutsutud tegelikkuses ta juurdluse alla võtmise ja poliitilise iseloomuga kuriteo eest karistamise kavatsusest.

Artikkel VII.

Väljaantu ei saa mitte mingil juhtumil olla vahi alla võetud või jälitatud riigis, millisesse ta on välja antud mingi teise kuriteo eest või muu teo eest, peale nende, milliste pärast ta välja anti, kui vaid seda isikut ei saadatud tagasi või talle ei antud võimalust pöörduda tagasi riiki, millise poolt ta oli välja antud.

See määrus ei puutu kuritegudesse, millised on sooritatud peale väljaandmist.

Artikkel VIII.

Väljaandmise nõue saadetakse mõlemate Kõrgete lepinguliste Poolte diplomatiliste agentide kaudu.

Süüdistatava väljaandmise nõudele peab olema lisatud väljaandmist nõudva riigi vastavalt võimult lähtuvat vahi alla võtmise korraldus, aga samuti selliseid tõendeid, miillised selle riigi seaduste järgi, kus süüdistatav oli leitud, õigustanuks tema isiklikku kinnipidamist, kui karistatav tegu oli tema poolt sooritatud selles riigis.

Kui aga väljaandmise nõue puudutab juba süüdi mõistetud kurjategijat, siis sellele peab olema lisatud süüdimõistev otsus, milline on tehtud süüdi oleva isiku suhtes riigi vastava kohtu poolt, milline esitab sellise nõudmise.

Tagaselja tehtud kohtuotsust ei loeta jõus olevaks kohtuotsuseks, kuid sellises korras süüdi mõistetud isik peab olema loetud kohtu all olevaks.

Artikkel IX.

Kui väljaandmise nõue tehti kooskõlas ülaltäheldatud sätetega, siis riigi vastavad võimud, millise poole on nõue esitatud, võtavad jooksus oleva isiku kinnivõtmiseks meetmeid.

Artikkel X.

Kui põgenik on kinni peetud Briti territooriumil, siis ta viiakse viivitamatult vastava ametniku juurde, kes peab võtma temalt tunnistuse ja asuma asja eelnevale käsitlemisele samasuguses korras, just kui tema kinnipidamine järgnes kuriteo eest, milline oli sooritatud Briti territooriumil.

Suurbritannia võimud, asudes eelnevalt sätestatud eeskirjade alusel asja läbivaatamisele, peavad võtma täiesti piisavate tõenditena Venemaal vande või seda asendava tõotuse all võetud tunnistajate ütlusi, või neist tunnistustest tehtud koopiaid, samuti nagu vahialla võtmise otsuse ning selles riigis tehtud kohtuotsused, aga ka tunnistuse süüdimõistva otsuse tegemisest või kohtu

dokumendid, millised tunnistavad süüdi mõistva otsuse tegemise fakti, kui vaid need dokumendid oleksid audentseks tunnistatud alljärgneval viisil:

1. Vahi alla võtmise otsus peab olema allkirjastatud kohtuniku, kohtuameti isiku poolt või teise Venemaa Keisririigi ametiisiku poolt.

2. Tunnistajate ütlused, millised on antud vande all või töotust asendava kinnitusega või nendest tehtud koopiad peavad olema allkirjastatud kohtuniku, Venemaa Keisririigi kohtuametkonna ametniku poolt selle tunnistuseks, et need tunnistajate ütlused, millised anti vande all või kinnitusega, milline asendab töotust, esitatakse originaalina või olenevalt asjaoludest, tõestatud koopiatena.

3. Tunnistus süüdimõistva kohtuotsuse tegemisest või kohtu dokument, milline tunnistab süüdi mõistva otsuse tegemist, peavad olema tõestatud kohtuniku, kohtuametkonna isiku või mõne teise Venemaa Keisririigi ametiisiku poolt.

4. Ülalmainitud vahi alla võtmise otsus, tunnistajate vande all või seda töotust asendava kinnituse alusel antud ütlused, koopiad, tunnistused või kohtu dokumendid, peavad olema, igal eraldi juhtumil, kinnitatud kas tunnistajate töotusega, või siis Justiitsministri või mõne teise Venemaa Keisririigi ministri ametliku templiga; muideks, kõik need faktid ja dokumendid peavad olema tõestatud ka igasuguses teises korras, millist tunnistati vastavate kohalike seadustega, millised kehtivad selles Briti territooriumi osas, kus toimus asja läbivaatamine.

Artikkel XI.

Põgenenud isiku, kes on Venemaal kinni võetud, väljaandmine hakkab olema lubatud, kui vastava võimu poolt Briti valitsuse poolt saadetud ja läbi vaadatud dokumentidest osutub, et sellised sisaldavad endas piisavaid väljaandmist õigustavaid tõestusi *prima facie* ((esmapilgul)).

Venemaa võimud peavad hakkama võtma täielikuks tõestuseks Briti võimude poolt koostatud tunnistajate ütluste protokolle või nendest protokollidest tehtud koopiaid, aga samuti süüdi mõistvate kohtuotsustest või teisi kohtu dokumente või neist aktidest tehtud koopiaid, kui vaid need aktid olid allkirjastatud või tunnistatud võimu poolt, milliste kompetentsus tõestatakse Tema Briti Majesteedi Riigiministri poolt.

Artikkel XII.

Väljaandmine hakkab aset leidma vaid sellisel juhtumil, kui saadetud tõendid leitakse selle riigi, millise poolt välja nõutakse, seaduste järgi, piisavateks või selleks, et kinnivõetud isik võik olla kohtu alla antud, kui kuritegu oli sooritatud tema poolt mainitud riigi territooriumil või siis selleks, et tunnistada kinnipeetud isiku samasust isikuga, kes on välja andmist nõudva riigi kohtukohtade poolt süüdi mõistetud, selle kinnitamisega, et kuritegu, millises seda isikut oli süüdi olevaks tunnistatud, võiks tema suhtes õigeaegselt süüdimõistva otsuse tegemisel olla tema riigi poolt, millise poolt seda väljaandmist nõutakse, väljaandmise aluseks. Põgenenud isiku väljaandmine võib järgneda vaid viieteistkümne päeva möödumisel, lugedes ta väljaandmiseks kinnivõtmise päevast.

Artikkel XIII.

Kui isik, kelle suhtes on käesoleva traktaadi jõul esitatud ühe lepingulise poole poolt nõudmine, hakkab olema välja nõutud mingi teise või mitme riigi poolt, muude kuritegude või üleastumiste pärast, millised on sooritatud nende territooriumil, siis see isik antakse välja sellele riigile, kelle poolt väljaandmisenõue oli esitatud varem.

Artikkel XIV.

Põgenenud vabastatakse vahi alt, kui tõendid, milliseid on tarvis tema väljanõude tunnistamiseks, ei ole esitatud, tema kinnipidamise päevast lugedes, kahe kuu jooksul või siis teise hulga pikema tähtaja kestel, milline on nimetatud riigi poolt, milliselt väljaandmist nõutakse või selle riigi vastava kohtu poolt.

Artikkel XV.

Asjad, millised on võetud ära välja nõutavalt isikult tema kinnipidamise hetkel, kuuluvad üleandmisele sellele riigile, milline esitas väljaandmise nõude, kui see väljaandmine järgneb ja kui kompetentse võimu poolt tehakse selleks vastav korraldus, millisele on esitatud väljaandmise nõue. Väljaandmisele kuuluvad, mitte ainult varastatud esemed, vaid ka kõik see, mis võib olla kui kuriteo asitõend.

Artikkel XVI.

Kõik kulutused, millise väljasaatmine kaasa toob, tasub väljanõudmise esitanud riik.

Artikkel XVII.

Kui mittepoliitilise kriminaalasja menetlemisel üks lepingulistest riikide valitsustest tunnistab vajalikuks tunnistajate küsitlemist, kes elavad teises riigis, siis see valitsus peab esitama selleks diplomaatilisel teel vastava nõude, kus-juures selle täitmine võib järgneda mitte teisiti, kui pidades kinni selle riigi seadustest, kus tunnistajad peaksid üle kuulatud saama.

Riik, tehes sarnase nõude, võtab enesele nii kõik vajalike korralduste tegemise, aga ka nõudes mainitud tunnistajate tagaotsimise ning kohtusse kutsumise kulude tasumise.

Artikkel XVIII.

Käesoleva lepingu sätteid hakatakse rakendada Tema Briti Majesteedi kolooniate ja mitte-euroopa valduste suhtes, kuivõrd see on võimalik nendes kolooniates ja mitte-euroopa valdustes kohalike seaduste järgi.

Kurjategija, kes varjub mainitud mitte-euroopa kolooniates või valdustes, esitatakse väljaandmise nõue kubernerile või selle koloonia või valduse kõrgemale võimule Venemaa Keisririigi Pea-konsulaarvõimu vahendusel, milline asub selles koloonias või valduses.

Selliste nõuete puhul lähtuvad ülalmainitud kuberneride või ametnike korraldused, millised seejuures kooskõlastatakse nende mitte-euroopa kolooniate või valduste seadustega ning käesoleva lepingu sätetega. Neile isikutele ainiti antakse või väljendatakse väljaandmiseks nõusolek, või siis antakse antud juhtumil oma valitsuse äranägemisele.

Igal juhul Tema Briti Majesteedile kuulub õigus, arvestades, kuivõrd see on võimalik, nende mitte-euroopa kolooniate või valduste seadustega ning käesoleva lepingu sätetega, anda Venemaa kurjategijate, kes varjavad end neis mitte-euroopa kolooniates ja valdustes, väljaandmise suhtes, välja eraldi korraldusi mitte-euroopa kolooniatele ja valdustele.

Nõue kurjategijate väljaandmise suhtes, kes põgenevad mingist Tema Briti Majesteedi mitte-euroopa kolooniast või valdusest, hakkab alluma käesoleva lepingu ülalesitatud sätetele.

Artikkel XIX.

Käesolev konventsioon jõustub kümne päeva pärast, alates selle avalikustamisest korras, milline on kehtestatud mõlemate riikide seadustega. Kumbki Kõrgetest lepingulistest pooltest võib igal ajal lõpetada selle konventsiooni kehtivuse, teatades sellisest kavatsusest teisele poolele kuus kuud ette.

Käesolev konventsioon ratifitseeritakse ja ratifitseerimiskirjade vahetus toimub Londonis võimalikult lühikese aja jooksul.

Selle tunnistuseks jne.

See juhtus Londonis, 24. novembril 1886 aastal.

(L.S.)Staal.

(M.П.)Стааль.

(L.S.)Iddesleigh.

(M.П.)Иддеслей.

Nr.467.

1887 a. 10. (22.) juuli. S-Peterburi protokoll milline puudutab Afganistaani valduste piiritlemist Amu-Darja vasakul kaldal.

I.

Piir, millise kirjeldus on esitatud käesoleva Protokollis lisas tähe A all ja millised asuvad piiripostide Nr. 1 ja Nr. 19 vahel, aga samuti piiripostide Nr.36 ja Nr.65 vahel, loetakse lõplikult kindlaksmääratuks. Trigonomeetriselised punktid selles piirijoone osas, milliste kirjeldus on esitatud alljärgnevalt ja millised asuvad piiripostide Nr. 19 ja 36 vahel, loetakse samuti kui lõplikult kindlaksmääratud; selle piiri lõigu kirjeldus, aga samuti ka selle, milline kulgeb piiripostist Nr. 65 Itta, võib olla lisatud peale piirijoone kohapealset määratlemist.

Piiripostide ülevaade, milline on lisatud pProtokollis Nr.15, alates 1.(13.) septembrist) 1886 aastast, loetakse täpseks ja lõplikuks, kuivõrd see puudutab piiriposte Nr. 1 kuni Nr. 19., aga samuti piiriposte alates Nr. 36 kuni Nr. 65; see täiendatakse hiljem piiripostide, alates Nr. 20. kuni Nr. 35. aga samuti piiripostide, alates Nr. 65. edasi Itta, ülevaatega.

II.

Alates piiritulbast Nr 19. kulgeb piir otsejoones kuni mäe tipuni, milline on tähistatud arvuga 2.740 käesolevale Protokollile lisatud kaardil Nr. 1; see punkt, kuhu püstitatakse piiritulp Nr.20, on tuntud nimetuse all „Kara-Tepe trigonomeetriseline jaam“ (lat.35°17'49"; long.62°15'17"). Edasi laskub piir mägede tippudest, suundudes sellest punktist jõgede Kauschk ja Moghur liitumiskohta; tulp Nr.21 püstitatakse mainitud mäeharja punkti või selle küljele nõnda, et see oleks näha ülalpool mainitud liitumise punktist. Nr. 21 liidab Nr 22 sirgjoon, mis tõmmatud Kouschki jõeoru vasakule kaldale 900 jala kaugusele Kouschki ja Moghuri liitumiskohast Põhja pool, ligikaudu 6.300 jala kaugusele Mazari-Shah-Alamist,, milline on tähistatud Protokollile lisatud kaardil Nr. II. Alates piiripostist Nr.22 tõuseb piirijoon mööda Kouschki laevatatavat jõesängi kuni piiritulbani Nr.23,. Milline on püstitatud 2.700 jala kaugusele ülalpool parema kalda uue kanali allikast, milline allikas asub umbes 6.000 jala kaugusel PPI ((Kirdes)) alates Ziaret Tchil-Doukhtarist. Alates piiripostist Nr.23 tõmmatakse sirgjoon kuni punktini, milline on tähistatud arvuga 2.925 milline on käesolevale Protokollile lisatud kaardil Nr.III (lai.35°16'53"; pik.62°27'57"; post Nr.24), kust piirijoon suundub mööda veelahet, läbides järgmised punktid: punkt 3.017 (Bandi-Akhamar, lai.35°14'21"; pik.62°35'48"; post Nr.26), punkt 3.198(lai.35°14'13"; pik.62°41'0"; post Nr.27) ja punkt Kalari 2 (lai.35°18'21"; pik.62°47'18"), ja liitub punktiga, milline on tähistatud Nr. 29 all käesolevale Protokollile lisatud kaardil Nr.IV. Piir ületab otsejoones piiritulpade Nr.29 ja Nr.30 vahel Kaschani jõe oru (Tori-Scheikhi trigonomeetriseline jaam),lai. 35°24'51"; pik.62°59'43", suundub mööda „Sanicha“ veelahet kuni punktini (tulp Nr.31 kaardil Nr.III), kus ta liitub Kaschani ja Mourgabi veelahet, ületab selle veelahkme ja jookseb seda mööda kuni punktini Kaschanil trigonomeetriselisele jaamale (lai.35°38'13"; pik.62°6'4"; tulp Nr.32).Selle jaama juurest tõmmatakse

sirgjoon kuni punktini Mourgabil (tulp Nr.35), milline asub 700 jalga ülalpool Jaki-yuzi kanali allikast. Edasi, suundub piir mööda Mourgabi laevatatavat jõesängi ja puutub piiritulpa Nr.36, milline on märgitud 1885-1886 aastal.

Alates piiritulbast Nr.65 suundub piir Itta mööda joont, milline on tähistatud tähtedega ABCD milline on lisatud käesolevale Protokollile kaardil Nr.VIII; punkt A asub 3.500 jala kaugusel Imam-Nazari kaevudest Lõunas; punkt B asub Kara-Tepe-Khurd-Kaki lähedal, milline jääb afganistaanlastele; punkt C asub ligikaudu Khatabji Ida ja Lääne kaevude vahelise vahemaa keskel ja lõpuks, punkt D asub ligikaudu poolel teel Ali-Kadimi ja kaevude vahel milliseid on tähistatud nimega Chahi. Kaevud Imam-Nazar, Kara-Tepe-Khurd, Lääne Khatabadji ja Ali-Kadim jäävad Afganistaani territooriumist väljapoole. Alates punktist D tõmmatakse otsejoon kuni kohaliku piiri alguseni, milline on tõmmatud Bosagha ja Kham-i-Abi vahele ja milline jätkab nende kahe asumi vahelise piiri ülesannet, kuid sellise piiranguga, et Bosagha kanalid kogu oma pikkuses, st. kuni Koinlini (punkt H) hakkavad olema võetud Venemaa territooriumi hulka. Teiste sõnadega, käesoleva piiritlemisega kinnitatakse Amu-Darja kallastel mõlemate poolt eksisteerivad õigused, s.t. Kham-i-Abi elanikele jäävad kõik nende põllumaad ja karjamaad, võttes nende hulka ka need, millised asuvad kohalikust piirist Idas. Milline on tähistatud tähtedega EFG käesoleva Protokollile lisatud kaartidel Nr. IX ja X; teisest küljest, Bosagha elanikele säilitatakse erandlik õigus kasutada nende kanaleid kuni Koinlini, koos nende parandamise õigusega, kooskõlas eksisteerivate tavadega, varustada kanalitest Kham-i-Abi, kui vesi on Amu-Darjas liiga madal, et vahetult varustada kanalite allikaid Koinli juures.

Ohvitserid, kellele tehakse ülesandeks kohapeal käesoleva Protokollis sätete täitmine, peavad ülalpool mainitud tulpade vahele paigutama hädavajaliku arvu vahe-tulpasid, kasutades selleks, niivõrd, kui võimalik, silmatorkavaid punkte.

III.

14.26.)detsembri 1885 aasta Protokollis Nr. 4. tingimused, millised keelavad afganistaanlastel kasutada Kouschki nõos allpool Tchil-Toukhtari niisutuskanaleid, millised sel ajal ei kasutatud, jääb jõusse, kuid seejuures mõistetakse, et mainitud tingimus võib olla rakendatud vaid kanalite suhtes, millised tulevad Kouschkist. Afganistaanlased ei hakka omama Põhja pool Tchil-Doukhtari Kouschki vee kasutamise õigust oma põllutöödeks, kuid Moghuri veed kuuluvad eranditult neile ja nad hakkavad omama õigust teha kõik rajatised, milliseid nad peavad kasulikeks, pidades silmas mainitud jõe vete kasutamist.

IV.

Tingimused, millised sisalduvad 14.(26.) detsembri 1885 aasta Protokollis Nr.4 ja 1.(13) septembri 1886 aasta Protokollis Nr.15 ning millised puudutavad tammi ehitamist Mourgabile – jäävad jõusse. Zinoviewi poolt väljendatud soovi tulemusel, et Afganistaani Emiirile pandud kohustus loovutada selleks Mourgabi paremal kaldal maatükk, tingimustel, millised on määratletud mainitud Protokollidega, oleks laiendatud kogu jõe ulatuses allpool Jaki-Jus kanali allikaid, kolonel Ridgeway väljendas arvamust, et sel eesmärgil hädavajalikud esildised Afganistaani Emiirile võiksid venitada käesoleva kokkuleppe sõlmimist, kuid, kõige selle juures, on ta veendunud, et neil tingimustel paremal kaldal maatüki loovutamiseks Emiiri nõusolek saadakse raskusteta, kui Keiserlik valitsus hiljem hoiatab Tema Briti Majesteeti oma kavatsusest asuda rajama tammi ülalpool Bendi-Nadiri kanali allikat.

V.

Suurbritannia valitsus saadab viivitamatult Afganistaani Emiirile ülaltäheldatud otsused ja Venemaa Keiserlik valitsus hakkab valdama temale käesoleva Protokolli alusel määratud territooriumit alates 1.(13.) oktoobrist käesoleval aastal.

VI.

Tinglik piirijoon tõmmatakse kohapeal sega-komisjoni poolt, kooskõlas allkirjastatud kaartidega. Juhtumil, kui piiri märkimise tööd venivad, siis kaardil märgitud joon jääb sellegi poolest mõlemate valitsuste poolt kohustuslikuks.

Zinoviev.

Ridgeway.

И. Зиновьевъ.

Риджуэ.

Protokolli lisa.

Heriroud ja Oxus (Amou-Daria) vahelise Afganistaani piiri kirjeldus.

Piir algab Heriroudi paremal kaldal, selles kohas, kus kaardil on märgitud piiripost Nr.1., milline on püstitatud ligikaudu 8.500 jala kaugusele väikesest tornist, milline asub Zoulfagari läbikäigu sissepääsu juures mäel. Piiritulp Nr. 2 on püstitatud ümbruskonna kohal kõrguva naaberkalju tippu, kus asub piiripost Nr. 1. Alates tulpast Nr. 2, suundub piirijoon Põhja umbes poole miili kaugusele kuni tulbani Nr.3, milline on püstitatud kõrgustikule, milline asub nõlva Läänepool. Sealt jookseb piir otsejoones järsu mäe tippu, milline asub umbes poole miili kaugusel Kirde ja küündib piiritulbani Nr.4, milline on püstitatud mäejalamile, milline on maapinnast natuke kõrgemal. Piir jookseb sellest tulpast edasi, kaldudes enam Itta, piir kulgeb edasi neli miili kuni piiripostini Nr.5, milline on püstitatud silmapaistvas ja selgelt nähtavas punktis kõrgendike teises reas, kalju Põhja külje looduslikul kaldel. Sealt jookseb piir Kagusse, piki teise rea mäetippe kuni postini Nr. 6, milline on püstitatud Ida läbipääsu Põhja nõlvaku harjale umbes ühe miili kaugusele mäelõhe lõpust. Post Nr.7 on asetatud tulpast Nr. 6 allapoole tee äärde, läbipääsu keskele, aga post Nr. 8 on püstitatud Lõuna nõlvaku tippu posti Nr. 6 vastu. Seejärel laskub piir Lõuna suunas, mööda kõrgustiku teise rea harja ja jookseb risti üle teeraja, milline viib Karez-Eliasist Abi-Charmi punktis, milline asub kahe ja veerand miili kaugusel nelja tee ristumise kohast, millised kohtuvad Zoulfagari läbipääsu Idatipus. Tulp Nr.9 asub rajast Idas ja kinnitatud väikesele kaljule, milline on selles kohas. Alates sellest postist tõuseb piir järkjärgult mööda Veelahet kuni Dengli-Daghi mäeahela kõrgeima punktini, mis on tähistatud piiripostiga Nr. 10.

Selle sama mäeaheliku Idaotsas asub tulp Nr.11. Liikudes sealt Kagusuunas umbes üheksa pool miili asub kolm madalat mäge. Neist keskmisele on paigutatud post Nr.12. Pöördudes sealt veidi Ida suunas, jookseb piir edasi piiritulbani Nr.13., milline on püstitatud tee äärde ligikaudu poolel teel Ak-Rabatist Sumbakarezi ja sealt juba edasi piiripostini Nr.14, milline paikneb sealt kaks ja pool miili Idas, mäe tipus.

Tulp Nr. 15 on püstitatud umes üheksa miili kaugusele Ak-Rabatist, tee äärde, milline viib Au-Rohaki; sealt läheb piir otsejoones piiripostini Nr.16, milline on püstitatud sellele kahest Koscha-Tchinguia mäest, milline asub Ida pool ning on kõrgem, asudes viie ja poole miili kaugusel Au-Rohakist. Loodes, peaegu samasugusel kaugusel Islimi allikast asub piiripost Nr.17, milline on püstitatud lamedale mäele; Au-Rohaki ja Islimi vahelise tee lähedal, väikesel järsakul, kuhu umbes kolme miili kaugusele Islimist Läänes, allika Lõunaküljele, on seatud post Nr.18. Tulp Nr. 19 on püstitatud väikese mäeaheliku ümarale tipule, kolme miili kaugusel, Islimist Lõunas.

*

Alates piiripostist Nr.36, milline on püstitatud Mourgabi paremale kaldale, umbes kolme miili kaugusele, Meroutchaki kindlusest Põhja pool, kõrgendikul, milline valitseb jõe üle, suundub

piir, läbides piiriposti Nr.37, milline on paigutatud tee äärde, mis kulgeb Meroutchaki orust Galla-Chasma-Schori orgu Itta, piiripostini Nr.38.

Post Nr.38 on püstitatud Chuli kõrgustiku punkti, milline on umbes üheteistkümne miili kaugusel Meroutchaki orust. Sealt jookseb piirijoon Kirdesse piiripostini Nr.39, mis asub Khvadja-Gougourdakist allikast Kagus ligikaudselt ühe miili kaugusel; seejärel ta jookseb otsejoones Loodesse piiripostini Nr.40, milline on püstitatud Chuli kõrgemas punktis; kust suundub Kirdesse piiripostini Nr.41, milline on püstitatud kõrgendikule Kilavalist Põhjas, umbes kaheteistkümne miili kaugusele; edasi suundub piir Kirdesse piiripostini Nr.42, milline on püstitatud kõrgustikule, mis asub Pakana-Schorist kaks miili Läänes ja jookseb edasi samas suunas kuni piiritulbani Nr.43. Alates sellest postist jookseb piir Kagusse kuni piiritulbani Nr.44, milline on püstitatud Kara-Baba ja Kaissari veelahkme basseinide kõige kõrgemasse punkti, milline on tuntud Bel-i-Parandasi nime all. Kulgedes piki seda veelahet Põhja suunas, jõuab piir piiripostini Nr. 45, mis on püstitatud ligikaudu Beschdara kaevust kolm miili Edelasse. Sealt jookseb piir piki veelahkme haru Kirdesse, jõudes piiritulbani Nr.46, milline on püstitatud Beschdara kaevust üle miili kaugusel Kagus. Sealt ta jookseb Itta mööda kõverjoont kuni piiritulbani Nr.47, mis on püstitatud ligikaudu nelja ja poole miili kaugusel kohast, kus tee Khvaja-Gachaist ja Kasava-Kalast ületab Schor-Egri. Edasi kulgeb piir Loodesse paralleelselt veelahkmega kuni piiritulbani Nr.48 ja kulgeb samas suunas kuni piiritulbani Nr.49, mis on püstitatud veelahkme kõige kõrgemasse kohta Schor-Egrist Põhjas ja ligikaudu kuue miili kaugusele Schor-Gandaboulaki ja Schor-Egri liitumispunktist Läände. Sellest punktist jookseb piir otsejoones Kirdesse, ületades Schor-Gandaboulaki ja jõuab piiripostini Nr.50, mis on püstitatud kahetipulisele mäele, mis kõrgub veelahkme kohal, Schor-Gandaboulaki ja Schor-Tara-Koui vahelisele joonele. Kulgedes seejärel samas suunas, jõuab piir Schor-Tara-Koui, kus asub post Nr.51, mis püstitatud Jalaiourist Kaissari jõe ääres Yalgoun-Koudouki ja Kara-babasse mineva tee äärde. Kulgedes seejärel Kirdesse piiritulbani Nr.52 punktis, milline asub Alini kaevust ühe miili kaugusel Põhjas. Sellest punktist jookseb piir Kirdesse piiripostini Nr.54, ületades piiripostini Nr.53 Daulatabadist Hazara-Koudouki viiva tee. Piiripost Nr.54 on püstitatud Katar-Koudouki kaevust Põhjas asuvate liivaküngaste grupi kõige kõrgemasse tippu; sealt piir, kaldudes kergelt Loodesse (Nord-Nord-Ouest), jookseb peaegu kümme miili kaugusele piiripostini Nr.55, mis on püstitatud väikesele mäele, mägede ahela lõpus, milline kulgeb Kouï-Sarai nõgude vahelt, millise juures asub Khodja-Ahmani kaev. Sellest piiripostist jookseb piir otsejoones Põhja, seda nelja ja veerandi miili võrra, piiripostini Nr. 56, milline on püstitatud kõrgustikule, mõned jalad Jalanguirast Meroutchakki viivast teest Lõuna pool; sealt kulgeb see piiripostini Nr.57, mis asub kaks ja veerand miili Loodes ja on püstitatud kõrgustiku tippu, milline moodustab Kouï-Sarai nõo põhjapiiri. Alates sellest punktist jookseb piir Kirdesse piiripostini Nr.58, mis on püstitatud ühele tasandikul asuva kõrgustiku, mis asub Andkhoist Läänes, liivakünkale; seejärel ta pöördub kergelt Itta, piiriposti Nr. 59 suunas, mis on püstitatud väikesele liivakünkale, mis asub umbes kaks ja veerand miili Sari-Mat kaevudest Kagus. Seejärel, kulgedes Loodesse, ta jõuab piiripostini Nr.60, milline on püstitatud Chichli ja Gok-Chahi kaevudest kahe ja veerandi miili kaugusele madalale liivakünkale Chichli kaevust Lääne poole. Seejärel, jättes Gok-Chahi Venemaale ja Chichli Afganistaanile, jookseb piir otsejoones piiripostini Nr.61, mis on püstitatud kolmsada jalga Andkhoist Sechanchi viivast teest Itta; sealt, kulgedes samas suunas, ta jõuab piiripostini Nr. 62, mis on püstitatud silmapaistvale liivakünkale, mis on tuntud Madal-Koumi nime all; seejärel, kulgedes Kirdesse, jõuab piirijoon piiripostini Nr.63, mis on püstitatud ellipsi kujulise, kolmetuhande kuuesaja jala pikkuse Oikouli oru Põhjaküljele, millise põhjas asub kaks „,kaksi“ ((„,кака«)), ehk mageda vee basseini, millised jäävad Afganistaani territooriumi piiridesse. Pöördudes seejärel Kagusse, jookseb piir otsejoones kuni piiritulbani Nr.64, milline on püstitatud liivamäele, milline on tuntud Gichi-Koumi nime all ja seejärel see kulgeb Kirdesse kuni piiritulbani Nr.65, milline on püstitatud suure tee äärde, mis ühendab Andkhoui ja Doukchi ning Karki, punktis, milline asub nelja poole miili kaugusel Doukchist Lõunas ja kaks ja kolmneljandikku miili Sultan-Robatist Põhja pool.

Zinoview.

Ridgeway.

И. Зиновьевъ.

Риджуэ.

Riigisekretär Giersilt sir Robert Morierile.

S-Peterburg, 22 juuli 1887 aasta.

Nii nagu läbirääkimised Afganistaani Loodepiiri tõmbamise asjas, milline on pandud salanõunik Zinovjevile ja kolonel sir West Ridgeway, viisid kokkuleppele, millise sätted on esitatud 10.(22.) juuli Protokollis Nr. 4, milline on allkirjastatud mõlemate delegaatide poolt, siis ma loen oma kohuseks teavitada Teie Hiilgust, et mainitud Protokoll on kinnitatud T. M. Valitseja Keisri Valitsuse poolt.

Võtke vastu jne.

Sir Robert Morierilt ms Riigisekretär Giersile.

S-Peterburg, 22. (3. august) 1887 aasta.

Teie Hiilguse noodile vastuseks samal kuupäeval, Tema Majesteedi Välisministeeriumi peariigisekretäri ülesandel, on minul au Teid teavitada, et Teie Majesteedi Valitsus omalt poolt kinnitas Protokollis Nr.4., 10.(22.) juulil, millises on esitatud kokkuleppe üksikasjad, milline on sõlmitud kolonel sir West Ridgeway Tema Majesteedi Valitsuse poolt ja salanõunik Zinovjevi, Keiserliku Valitsuse poolt, Afganistaani Loodepiiri määramise suhtes.

Kasutades, jne.

*

Olles veendunud selles, et teksti koostamisel vea tegemise tõttu on Protokollis IV lisa A ei maini üldsegi piiritulpa Nr. 3, Tema Kõrgeausus hr Välisminister ja Tema Kõrgeausus hr. Inglismaa Suursaadik nõustusid seda vajakajäämist täitma lisa A teksti alljärgneva lisa võtmisega:

Piir algab Heriroudi paremal kaldal, selles kohas, kus kaardil on märgitud piiripost Nr.1., milline on püstitatud ligikaudu 8.500 jala kaugusele väikesest tornist, milline asub Zoulfagari läbikäigu sissepääsu juures mäel. Piiritulp Nr. 2 on püstitatud ümbruskonna kohal kõrguva naaberkalju tippu, kus asub piiripost Nr. 1. Alates piiripostist Nr.2 suundub piir Põhja umbes poole miili kaugusele kuni postini Nr.3, milline on püstitatud kõrgustikule, milline asub kallaku väljaulatava osa Läänepool. Seal jookseb piir otsejoones järsu mäe tippu, milline asub umbes pooleteise miili kaugusel Kirde ja küündib piiripostini Nr.4, milline on püstitatud väikesele künkale, mis vaev tõuseb tasandikust kõrgemale“...

Mainitud lisa on tehtud käesoleval kuupäeval Välisministeeriumis ja kinnitatud Nende Kõrguste hr. Välisministri asetäitja (ministri äraolekul) ja hr. Inglismaa suursaadiku allkirjadega.

A. Vlangaly.

Влангали.

R. B.D. Morier.

Р. Мориеръ.

S-Peterburg, 30. juuli (11. august) 1887 aastal.

1888 a. 17. (29.) oktoober. Suessi kanalit puudutav Konstantinoopoli konventsioon. (Vt. Türgiga sõlmitud traktaate.)

Nr. 468.

1893 a. 3.(15.) aprill. Dresdenis allkirjastatud Rahvusvaheline sanitaar-konventsioon.

Nr. 469.

1893 a. 13.(25.) juuli. Londonis allkirjastatud Suurbritannia 3. (15.) aprilli 1893 aasta Dresdeni Rahvusvahelise sanitaar-konventsiooniga. ühinemise protokoll.

Nr. 468.

T. M. Ülevenemaaline Keiser; T. M. Saksamaa Keiser Preisimaa Kuningas, Saksa Keisririigi nimel; T. M. Austria Keiser, Böömima Kuningas jne. ning Ungari Apostellik Kuningas; T. M. Belglaste Kuningas; Prantsusmaa Vabariigi President; T. M. Itaalia Kuningas; T. Kuninglik Kõrgus Luksemburgi Suurhertsog; T. K. Montenegro Prints ((E.B. КНЯЗЬ Черногорский)); Tema Majesteet Madalmaade Kuninganna, aga tema nimel Kuningriigi Kuninganna-Regent; Šveitsi Liidu Föderatsiooninõukogu,

võttes vastu otsuse kehtestada ühesugused meetmed rahva tervishoiu kaitseks koolera epideemia ajal, ilma et liialt kitsendaks kaubandussuhteid ja reisijate liikumist, nimetasid oma volinikeks, aga nimelt:

T. M. Ülevenemaaline Keiser:

M. Yonine, oma Salanõuniku ja oma erakorralise saadiku ja täievolilise ministri.

T. M. Saksamaa Keiser Preisimaa Kuningas:

krahv Charles de Dönhoffi, oma Tegevsalanõuniku ja oma erakorralise ning täievolilise ministri Dresdenis;

Mr. Hopf, oma Siseministeeriumi vanem-salanõuniku;

Mr. kavaler Landmanni, Bavaaria-Kuningliku Siseministeeriumi vanemnõuniku;

Mr. Von Criegerni, oma Salanõuniku kuninglikus Saxe Siseministeeriumis;

Mr. Dr. Koch, Berliini kuningliku ülikooli professori, oma salanõuniku meditsiini valdkonnas, Keiserliku Sanitaarjuhatuse liikme;

Hr. Dr. Lehmanni, oma Välisministeeriumi ametkonna õigusnõuniku;

T. M. Austria Keiser, Böömima Kuningas jne., Ungari Apostellik Kuningas:

Hr. Hengelmüller de Hengervari, oma erakorralise saadiku ja täievolilise ministri Rio de Janeiros;

Mr. Kavaleri von Gsilleri, oma Peakonsuli, Euroopa Doonau Komisjoni delegaadi;

Hr. kavaleri Dr. Kusy, Keiserlik-Kuningliku Siseministeeriumi nõuniku Viinis;

Hr. Dr. Alexandre de Fascho-Moys, Ungari Kuningliku Siseministeeriumi nõuniku

Butapestis;

Mr. Von Ebneri, oma Keiserlik-Kuningliku Kaubandusministeeriumi osakonna nõuniku

Viinis;

Mr. Charles de Vajkay, Ungari valitsuse raudteede peainseneri.

T. M. Belglaste Kuningas:

Mr. E. Beco, Maaviljeluse, Tööstuse ja Ühiskondlike tööde Ministeeriumi Peasekretäri.

Prantsusmaa Vabariigi President:

Mr. Camille Barrere, täievolilise 1-klassi Ministri, Prantsusmaa Asjuri Münchenis;

Mr. Professor Brouardel, Pariisi meditsiini-õppetooli dekaani, Instituudi liikme,

Ühiskondliku Hügeeni Nõuandva Komitee presidendini;

Mr. Professor Proust, Meditsiiniakadeemia liige, Sanitaartenistuse Peainspektori.

T. M. Itaalia Kuningas:

Mr. Krahv Curtopassi, oma erakorralise Saadiku ja täievolilise ministri Bukarestis;

Kommodoor Pagliani, meditsiinidoktori, meditsiini-õppetooli hügeeni professori, Siseministeeriumis Rahvatervishoiu Direktor.

T. K. M. Luksemburgi Suurhertsog:
Krahv H.E.V. De Villersi, oma Asjuri Berliinis.
Montenegro Prints,

Mr. Hengelmüller de Hengervar, T. M. Austria Keisri ja Ungari apostelliku Kuninga erakorralise saadiku ja täievolilise ministri. T. M. Madalmaade Kuninganna ja Tema nimel Kuninganna Kuningriigi Regent:

M.L.H. Ruysenaers, oma Minister-Residendi;

Mr. Dr. Ruyschi, Siseministeeriumi nõuniku.

Šveitsi Liidu Föderaalnõukogu:

Mr. Kolonel Dr. Roth, Šveitsi Liidu erakorralise ja täievolilise saadiku Saksamaa Keisririigis;

Mr. Dr. F. Schmid, Föderaal-Sanitaar-büroo ülema;

kes kui volinikud vahetasid oma volikirjad, millised leiti olevat vastavas ja seaduslikus vormis, leppisid kokku alljärgnevas määrustes:

I.

Rahvusvaheliste ärahoidvate meetmete suhtes, millised peavad olema rakendatud reisijate ning kaupade suhtes peavad nüüdsest olema võetud meetmed, millised on viidatud ja täpselt määratletud käesolevale konventsioonile lisatud Lisa I.

II.

Mis puudutab Doona suudmete (Soulina suue), sanitaarset korda, on võetud vastu eeskirjad, millised on sätestatud Lisa II.

III.

Selle juurde lisatud Lisadel on samasugune jõude, just kui need oleksid sõna-sõnalt võetud käesolevasse konventsiooni.

IV.

Käesolev konventsioon jääb jõusse viieks aastaks, lugedes selle ratifitseerimise päevast. See peab olema loetud, Kõrgete lepinguliste poolte vaikelval nõusolekul, uuendatuks iga viie aasta möödumisel, seni kuni neist üks, kuus kuud enne tähtaja möödumist, ei esita selle lõpetamise avaldust.

Selline avaldus peab omama jõudu vaid selle riigi või nende riikide suhtes, milliste poolt see avaldus tehti. Konventsioon jääb teistele riikidele samal ajal rakenadatavaks. Kõrged lepingulised pooled jätavad samamoodi enesele õiguse pakkuda diplomaatilisel teel neid muudatusi, milliseid nad peavad vajalikuks konventsiooni ja selle Lisadesse võtta.

Käesolev konventsioon peab olema ratifitseeritud; selle ratifitseerimiskirjad peavad olema antud võimalikult kiiresti, ja mitte hiljem kui kuue kuu pärast, lugedes 15 aprillist 1893 aastal, Berliini hoiule.

Selle tunnistuseks jne.

See on koostatud Dresdenis kümnes eksemplaris 15. aprillil 1893 aastal.

(L.S.)Yonine.

(M.П.)Ионинъ.

(L.S.)Comte Charles de Dönhoff.

(M.П.)Графъ Карль Дёнгофъ.

(L.S.)Hopf.

(M.П.)Гопфъ.

(L.S.)Robert von Landmann.

(M.П.)Робертъ фонъ-Ландманъ.

(L.S.)Friedrich von Criegern.

(M.П.)Фридрихъ фонъ-Кригернъ.

(L.S.)R. Koch.	(M.П.)Р. Кохъ.
(L.S.)Lehmann.	(M.П.)Леманъ.
(L.S.)Hengelmüller.	(M.П.)Генгельмюллеръ.
(L.S.)Gsiller.	(M.П.)Гзиллеръ.
(L.S.)D-r Em. Kusy.	(M.П.)Д-ръ Эм. Лузи.
(L.S.)Fascho-Moys.	(M.П.)Фашо-Мойсъ.
(L.S.)Ebner.	(M.П.)Эбнеръ.
(L.S.)Vajkay.	(M.П.)Вайкай.
(L.S.)E. Beco.	(M.П.)Э. Беко.
(L.S.)Camille Barrere.	(M.П.)Камилль Барреръ.
(L.S.)P. Brouardel.	(M.П.)П. Бруардель.
(L.S.)A. Proust.	(M.П.)А. Прусть.
(L.S.)Comte Curtopassi.	(M.П.)Графъ Куртопасси.
(L.S.)L. Pagliani.	(M.П.)Л. Пальяни.
(L.S.)H. De Villers.	(M.П.)Г. Фонъ Виллерсъ.
(L.S.)Hengelmüller.	(M.П.)Генгельмюллеръ.
(L.S.)L.H.Ruysenaers.	(M.П.)Л.Г. Рюиссенарсъ.
(L.S.)D-r Ruysch.	(M.П.)Д-ръ Рюишъ.
(L.S.)Roth.	(M.П.)Ротъ.
(L.S.)D-r Schmid.	(M.П.)Д-ръ Шмидъ.

*

Konventsiooni Lisad.

Lisa I.

Osa I.

Meetmed, milliste eesmärgiks on käesoleva konventsiooni allkirjastanud valitsuste õigeaegselt ilmunud koolera epideemia seisundist informeerimine, aga samuti vahenditest, milliseid kasutatakse selle mitte nakatunud kohtadesse leviku vastu.

Esimene ja järgnevad teatised.

Riigi valitsus, millises koolera ilmus, on kohustatud teatama nakkuskolde eksisteerimisest teistele valitsustele. See meede on üpris oluline, kuid oma tegelikku tähenduse saavutab see vaid sel juhul, kui valitsus ise hakkab teadma koolera juhtumitest ja ka kahtlastest juhtumitest, millised tema territooriumil esinevad. Seepärast ei ole kunagi liiast soovitada arstide poolsest kohustuslikust valitsustele igast koolera juhtumist teatamisest.

Raporti asjaks peab olema nakkuskolde eksisteerimine, selle moodustumise koht ja aeg, kliiniliselt kinnitatud juhtumite arv ja surmajuhtumite arv. Haiguse juhtudel, mil need jäid üksikuteks, kohustuslikult teatama ei pea.

Sõnumid saadetakse diplomaatilistele- või konsularagentidele, kes resideeruvad nakatunud maa pealinnas. Riikide valitsused, millistel ei ole oma esindajaid viimases, teavitatakse vahetult telegraafi teel.

Nendele esmastele sõnumitele peavad järgnema edasised teated, sellises teatud korras, et valitsustel oleks alaliselt teave epideemia käigust. Need sõnumid peavad olema saadetud äärmisel juhul kord nädalas.

Teated haiguse ilmnemisest ja arengust peavad olema võimalikult täielikud. Neis peavad eriti olema viidatud meetmed, millised on võetud epideemia leviku vastu ja täpsemalt peavad olema loetletud nii ärahoidvad meetmed, millised on võetud alljärgnevalt:

sanitaar-inspektsiooni ja arstliku läbivaatuse, isoleerimise, desifitseerimise suhtes, aga ka laevade, millised veavad välja saastatud esemeid, lahkumise suhtes võetavad meetmed.

Piiririikidele tehakse ettepanek astuda spetsiaalsetesse kokkulepetesse, pidades silmas piirivalve võimude ülemuste vahelist informatsiooni vahetamist.

Iga riigi valitsust kohustatakse viivitamatult kõigile teatama neist meetmetest, milliseid ta peab vajalikuks võtta riigi või territoriaalse ringkonna* saastunud allikate suhtes.

*)Sõna "ringkond" all mõeldakse riigi territooriumi osa, milline on täpselt määratletud administratiivse võimu all, sellised nagu: provints, kubermang, maakond, departemang, kanton, saar, kogukond, linn, küla, sadam, „polder“ (Madalmaades) jne., sõltumatult nende territooriumi osa pindalast ja elanike arvust.

Ta sadab koheselt sellest teate saastunud riigi diplomatilisele – või konsularagendile, kes resideeruvad tema pealinnas. Kui mingil riigil pealinnas diplomaatilisi- ja konsulaaragente ei ole, sadetakse teade vahetult vastava riigi valitsusele.

Samuti ta peab samasugusel teel teatama nende meetmete tühistamisest või äramuutmisest.

Osa II.

Tingimused, mil territoriaalne ringkond peab olema tunnistatud saastunuks või mittesaastunuks.

Saastunuks tunnistatakse igasugune ringkond, millises ametlikult on tunnistatud koolera kolde eksisteerimine.

Mittesaastunuks loetakse igasugune ringkond, millises eksisteeris koolera kolle, kuid kus ametlikel andmetel ei olnud viimase viie päeva kestel enam surma- ega ka uusi haigestumise juhtumeid, kui seejuures olid võetud hädavajalikud desifektsiooni meetmeid.

Ettevaatusmeetmed võetakse saastatud territooriumil alates sellest ajast, millisest epideemia ilmumine on ametlikult tunnistatud.

Nende meetmete võtmine lakkab, kohe kui ametlikult tunnistatakse, et ringkonnas haigust ei esine.

Ei tunnistata selliste meetmete võtmist vajalikuks seda asjaolu, et territoriaalses ringkonnas ilmesid mõned üksikud juhtumid, mis ei moodustanud nakatunud kollet.

Osa III.

Saastatud territoriaalsete ringkondade suhtes epideemia leviku vastu võetavate piirivate meetmete piiramise hädavajadus.

Selleks, et piirata neid meetmeid vaid nakatanud kohtadega, peavad valitsused võtma selliseid meetmeid vaid nakatunud ringkondade suhtes.

Kuid selline nakatanud piirkonna suhtes meetmete võtmine peab olema lubatud vaid kohustuslikul tingimusel, et nakatunud riigi valitsus võtaks hädavajalikud meetmed selleks, et hoida ära saastunud ringkonnast nakkust edasi kandvate esemete väljavedu.

Mitte mingeid kitsendavaid meetmeid ei tohi võtta saastatud ringkonna edasikandjate suhtes, kui need edasikandjad on sellest, äärmisel juhul, ära saadetud viis päeva enne epideemia puhkemist.

Osa IV.

Nakkust edasi kandvad kaubad või esemed, sisseveo ja transiidi keelu- ning desifitseerimise -mõttes.

I.

Sissevedu ja transiit.

Ainsad esemed või kaubad, millised kannavad edasi nakkust ja milliste sissevedu võib olla ära keelatud on olemuselt järgmised:

1. Ihupesu, üleriided ja kantud rõivad (tarbekaubad); kasutuses olnud voodi-varustus.

Kui need asjad tuuakse sisse kui pagaz või kui vahetatakse elukohta (koduse majapidamise esemed), siis need kuuluvad spetsiaalse käitlemise režiimi alla.

2. Hilbud ja kola.

Sisseveoks ei keelata ära: a) suureks pakiks kokku pressitud riided, mis on kinni tõmmatud raudvitstega ja on varustatud märkide ning numbritega, millised viitavad kauba päritolule ja millist tunnistatakse sihtkoha riigi võimude poolt ning mida veetakse kui hulgikaupa; b) uued kangatükid, millised tulevad otse kudumisvabrikutest, rõivatööstustest või tekstiilitööstusettevõtetest; kunstvill (Kunstwolle, Shoddy) ja uue paberi ärälõiked.

Nakkust edasi kandvate asjade, millised on pakitud sellisel viisil, et neid ei saa teel avada, transiit ei ole keelatud.

Samamoodi, kui nakkust kandvad kaubad või asjad veetakse sellisel viisil, et teel nad ei saa kokku puutuda nakatatud asjadega, siis nende sissevedu ja transiit läbi nakatatud territooriumi ei tohiks olla nende sihtriiki viimisel takistuseks.

Nakkust kandvad kaubad ja esemed ei kuulu sisseveoks keelu all võtmisele, kui vastavad võimud esitavad tõendid selle kohta, et need asjad on ära saadetud äärmisel juhul viis päeva enne epideemia puhkemist.

Maismaapiiril on kaupade garantiinis kinnipidamine keelatud. Ainsad meetmed, milliseid võidakse võtta, seisnevad lihtsas sisseveo keelamises või desinfitseerimises.

II.

Desinfitseerimine.

Bagaz. Kohustuslikult kuuluvad desinfitseerimisele: pesemata pesu; rõivad, üleriided ja esemed, millised kuuluvad bagazi hulka või majakraam (kodus kasutatavad esemed), millised on pärit nakatatuks kuulutatud territoriaalsest ringkonnast ja milline on kohaliku sanitaar-võimu poolt kuulutatud saastunuks.

Kaubad. Desinfitseerimisele kuuluvad ainult kaubad ja asjad, millised kohalik sanitaar-võim tunnistab nakatunuks või sellised, milliste sissevedu võib olla keelatud.

Riigi vastavale võimule antakse õigus nimetada desinfitseerimise koht ning meetod.

Desinfitseerimine peab olema teostatud sellisel viisil, et võimalikult vältida asjade rikkumist.

Igale valitsusele antakse õigus lahendada desinfitseerimisega tekkinud rikkumise ning kahjude hüvituse küsimused.

Kirjad, korrespondents, trükitooted, raamatud, ajakirjad, ameti-paberid jne. (välistades postipakid), ei kuulu kitsendavate meetmete alla ja neid ei desinfitseerita.

V osa.

Maismaapiiridel võetavad meetmed. Raudtee-teenistus. Reisijad.

Vagunid, millised on ette nähtud reisijate, posti ja bagazi veoks, ei tohi piiridel kinni pidada.

Kui juhtub, et üks neist vagunitest saastub, siis see haagitakse rongist lahti, et allutada desinfitseerimisele kas piiril, või lähimas raudteejaamas peatumisel, kui see on võimalik.

Samamoodi toimitakse ka kaubavagunitega.

Maismaa-garantiine ei tohi enam sisse seada.

Ainult koolerasse haigestunud ja isikud, kellel on koolerasse haigestumise tunnuseid, võivad olla kinni peetud.

Hädavajalik on, et raudteede ametiisikud pööraksid tähelepanu reisijate tervislikule seisundile.

Arsti sekkumist piiratakse reisijate ülevaatusega ja haigetele abi andmisega.

Kui nähakse ette meditsiinilist ülevaatus, siis see peab olema teostatud võimalikult üheaegselt tolli-ülevaatusega, selleks et reisijaid oleks võimalikult vähe aega kinni peetud.

Reisijate nakatanud kohtadest sihtkohta saabumisel on erakordselt kasulik võtta nad viie-päevase jälgimise alla, lugedes nende väljasõidu päevast.

Raudteede isikkoosseisu ja postiametnike piirist ülemineku puhul võetavad meetmed sõltuvad vastavatest ametkondadest. Need peavad olema arvestatud sellisel viisil, et ei segaks teenistuse õiget käiku.

Valitsused jätavad enesele õiguse võtta kindlaksmääratud kategooria isikute suhtes spetsiaalseid meetmeid, aga nimelt:

a) mustlased ja hulgused;

b) ümberasujad ja isikud kes rändavad või ületavad piiri gruppides.

VI Osa.

Piiritsoonide spetsiaalne režiim.

Piirisuhtluse ja sellega seotud küsimuste lahendamise ning erakorraliste järelvalve meetmete võtmise otsused peavad olema antud naaberriikide spetsiaalsete kokkulepete asjaks.

VII Osa.

Jõe-teed. Jõed, kanalid ja järved.

Jõe-teedel sanitaar-järelvalve korraldamise eest hoolitsemine spetsiaalsete kokkulepete vahendusel peab olema antud kaldariikide valitsuste hooleks.

Selles suhtes soovitakse 1892 aastal välja antud Saksamaa eeskirju, milliste rakendamisel saavutati häid tulemusi.

VIII Osa.

Meresõit. Meetmed, milliseid võetakse sadamates.

Nakatunuks tunnistatakse laev, millisel on koolerasse haigestunud või kui olid viimase seitsme päeva jooksul uued koolera juhtumid.

Kahtlaseks tunnistatakse laev, millisel olid koolera juhtumid ärasõidu või meresõidu ajal, kuid ei olnud uusi juhtumeid viimase seitsme päeva kestel.

Haigusvabaks tunnistatakse laev, kuigi see tuli nakatatud sadamast, kuid millisel ei olnud surmajuhtumeid ega ka koolerasse haigestumisi nii enne ärasõitu, meresõidu ajal ega ka saabumise hetkel.

Nakatunud laevad allutatakse järgmisele režiimile:

1. Haigestunud viiakse laevalt maale ja ise leeritakse.

2. Ülejäänud isikud samuti viiakse maale, kui võimalik ja võetakse jälgimise alla, millise kestus sõltub laeva sanitaarsest seisundist ja viimasest haigestusjuhtumi ajast, kuid see ei pea ületama viit päeva;

3. Ekipaazi ja reisijate määratud pesu, tarbeasjad, millised on sadama sanitaarvõimude poolt tunnustatud saastunuks, desinfitseeritakse, samuti ka laev või selle saastunud osa.

Kahtlased laevad allutatakse järgmistele meetmetele:

1. Meditsiinilisele ülevaatusesele;

2. Desinfitseerimisele: ekipaazi ja reisijate määratud riided, tarbeasjad, millised tunnustatakse kohaliku sanitaarvõimu poolt saastunuks ja desinfitseeritakse;

3. Laeva veereservuaarist pumbatakse peale desinfitseerimisit vesi välja ja asendatakse värske, joogiks kõlbliku veega.

Ekipaaz ja reisijad soovitatakse võtta tervisliku seisundi kontrolliks viieks päevaks, lugedes laeva saabumise päevast, jälgimise alla.

Samamoodi, soovitatakse ekipaazi kaldale mitte-lubada, kui, siis vaid teenistuskohuste täitmiseks.

Haigusvabad laevad lubatakse vabalt tegevust jätkama, sõltumata nende patendi liigist.

Kuid nende suhtes võib sihtsadama vastav võim kirjutada ette vaid selliseid meetmeid, milliseid rakendatakse kahtlaste laevade suhtes (meditsiiniline ülevaatus, desinfitseerimine, trümmist vee välja pumpamine ja selle asendamine puhta joogiveega).

Soovitatakse reisijaid ja ekipaazi liikmeid võtta viieks päevaks, lugedes saastatud sadamast väljumise päevast, tervisliku seisundi jälgimise alla.

Samamoodi, soovitatakse ekipaazi kaldale mitte-lubada, kui siis vaid oma teenistuskohustuste täitmiseks.

Sihtsadama vastavale võimule on antud õigus igal ajal nõuda tunnustust selle kohta, et laeval ja eelmises sadamas ei olnud koolera juhtumeid.

Sadama vastav võim peab meetmete võtmisel arvestama kolmel eelmainitud laevade kategoorial oleva arsti ja auruga desinfitseerimise aparraadi olemasoluga.

Spetsiaalsed meetmed peavad olema ette kirjutatud reisijatega üle koormatud laevade suhtes, eriti ümberasujaid vedavad laevad ja ka kõik muud laevad, milliste hügieeniline seisukord leitakse olevat ebarahuldav.

Kaubad, milliseid veetakse merelaevadega, ei saa olla allutatud teistsugustele desinfitseerimise, sisseveo-keelu, transiidi ja garantiini eeskirjadele, kui maismaal veetavad kaubad (vt. IV Osa.).

Igasugune laev, milline ei soovi alluda sadamavõimude nõudmistele, võib uuesti merele minna.

Temale võib lubada sellel olevate kaupade mahalaadimist kui võetakse kasutusele hädavajalikud ettevaatusmeetmed, aga nimelt:

1. Laeva, ekipaazi ja reisijate isoleerimine.

2. Trümmist peale selle desinfitseerimist vee väljapumpamine.

3. Laeval oleva vee asendamine puhta joogiveega.

Temale võib samuti lubada reisijate, nende soovil, maale tulekut, sellise arvestusega, et nad alluksid kohaliku võimu poolt ettekirjutatud meetmetele.

Iga riik peab hoolitsema, et äärmisel juhul ühes iga mere ranniku sadamas oleks asutus ja vahendid, millised lubaksid vastu võtta laevu, olenemata nende sanitaarsest seisundist.

Rannasõidulaevade suhtes peab olema asjast huvitatud riikide kokkuleppel, kehtestatud spetsiaalne kord.

Meetmed, milliseid tuleb võtta laevade suhtes, mis tulevad saastatud sadamast ja tõusevad mööda Doonaud üles.

Seni kuni Soulina linn varustatakse hea joogiveega, peavad mööda jõge üles sõitvad laevad olema allutatud üksikasjalikule sanitaarsele järelevalvele.

Laevade reisijatega ülekoormamine on rangelt keelatud.

1. Soulinas võetavad meetmed.

Laevad, milline sõidavad mööda Doonaud Rumeeniasse, peavad olema enne meditsiinilist ülevaatuset kinni peetud, et viia lõpuni täide selle desinfitseerimise meetmed.

Laevad, millised saabuvad Soulinasse, peavad olema allutatud enne mööda Doonaud üles sõitu, üksikasjalikule, päevasel ajal teostatavale, ühekordsele või mitmekordsele meditsiinilisele ülevaatusel. Igal hommikul kindlaksmääratud tunnil veendub arst kõigi laeval olevate isikute tervises ja alles sellisel juhtumil ta lubab laeva möödasõitu, kui ta veendub, et kõik laeval viibivad isikud on terved. Ta annab kaptenile või laevaperemehele sanitaarse passi või patendi või tunnistuse, milliste esitamist peab temalt nõudma järgnevatel kaidel.

Meditsiinilist ülevaatuset teostatakse üks kord päevas. Mittesaastunud laevu ei tohi Soulinas üle kolme päeva kinni pidada. Määratud pesu desinfitseerimine teostatakse kohe peale saabumist.

Kahtlane vesi, millist võib laeval leiduda, asendatakse hea joogiveega.

Trümmi vesi desinfitseeritakse.

Ülalmainitud meetmed peavad olema võetud ainult nende sadamate allikate suhtes, kus on koolera nakkuse kolle.

On iseenesest mõistetav, et laev, milline saabub mitte-saastatud sadamast – s.t. sadamast, kus ei ole koolera kollet – kui ta ei soovi alluda ülalmainitud kitsendavatele meetmetele, võib reisijaid, kes tulid nakatanud sadamast, peale mitte võtta.

Soulinas on tarvis kaasajastada sanitaarasutust, varustada see kaasaegsete desinfitseerimise- ja abivahenditega ja täiendada selle inventari sellisel viisil, et oleks võimalik nakatatud laevalt haigeid, nagu ka teisi reisijaid, kaldal vastu võtta ning isoleerida.

II. Jõe kallastel võetavad meetmed.

Väiksemad sanitaarpostid peavad olema sisse seatud jõe kallastel sellisel viisil, et oleks võimalik haigete reisijate, kui selliseid laeval on, maale panek; need postid peavad olema varustatud hea joogiveega ja hädavajalike desinfitseerimise vahenditega. Selles suhtes peab Venemaa ja Rumeenia valitsuste vahel olema sõlmitud spetsiaalsed kokkulepped.

Iga sanitaarposti juures või igas tähtsamas laeva peatumise kohas peab asuma arst.

Igas jaamas peab olema ette valmistatud vastaval viisil isoleeritud tuba.

Kõik laevad nendest postidest möödasõidul peavad läbima meditsiinilise ülevaatusel. Kui laeval leitakse haiged või haiguse kahtlusega isikud, siis nad pannakse maale ja isoleeritakse.

Ülejäänud isikud pannakse samuti maale ja isoleeritakse viieks päevaks.

Kajutid, koikud ja teised saastatud kohad, pesu, riided ja nakatatud esemed peavad olema desinfitseeritud; seda sama peab teostama trümmi suhtes; laeval leiduv kahtlane vesi tuleb asendada hea joogiveega.

Laevadel, millistel haigeid ja ka haiguse kahtlasi isikuid ei ole, tuleb teostada käidavate kohtade ning trümmi desinfitseerimine, aga vesi, milline laeval leidub ja mis võib olla riknenud, peab olema asendatud värske joogiveega.

Peale meditsiinilist järelevaatuset peab kaptenile või ekipaazi ülemale olema välja antud teostatud ettevaatusabinõude teostamise ning desinfitseerimise kohta tunnistus; selles tunnistuses peab peale selle veel olma märgitud täpne reisijate ning meeskonnaliikmete arv.

Seda tunnistust tuleb esitada teistes sanitaarpostides.

Laeva sõitmisel teise ringkonda peab see olema uuesti meditsiiniliselt läbi vaadatud.

Trümm peab olema uuesti desinfitseeritud, kui vees ei ole enam säilinud vaieldamatul viisil elavhõbedat või leeliselises seisundis lupja.

Nr. 469.

Liitumise Protokoll.

Dresdeni rahvusvaheline sanitaar-konverents, konverentsi 15. aprilli 1893 aasta istungil allkirjastamise juures, otsustas, et liitumise Protokoll jäi avatuks Riikidele, milliste esindajatel ei olnud võimalik mainitud konventsiooni allkirjastada.

Seetõttu Tema M. Suurbritannia Ühendkuningriikide ja Iirimaa Kuninganna, soovides kasutada ära seda õigust, nimetas oma volinikeks, aga nimelt:

Hr. M. Strachey, oma Minister-residendi Dresdenis,

Hr. Dr. Thorne Thorne, Londoni kohalike valitsusasutuste Juhatuste Meditsiinilise Osakonna ülema,

Hr. H. Farnalli, Välisministeeriumi sekretäri Londonis,

kes volinikena, peale oma volikirjade esitamist, millised leiti heas korras ja vormikohased olevad, kuulutasid alljärgnevat:

Suurbritannia Ühendkuningriigid ja Iirimaa ühineb rahvusvahelise sanitaar-konventsiooniga, milline on sõlmitud 15. aprillil 1893 aastal Dresdenis ja selle Lisadega, kuid sellisel tingimusel, et Ühendkuningriikides terved isikud, millised saabuvad nakatatud laeval, ei hakata allutama uuringutele, vaid ainult meditsiinilisele jälgimisele nende elukohas.

Saksamaa Keiserliku Välisministeeriumi departemangu Riigi-sekretär parun Marschall de Bieberstein, konventsiooni allkirjastanud Riikide nimel, võtab selle liitumise deklaratsiooni vastu ja koos sellega kuulutab, et allkirjastanud Riigid väljendasid ültäheldatud tingimusega nõusolekut.

Selle tunnistuseks on käesolev Protokoll koostatud Londonis (Berliinis) 3.(15.) juunil 1893 aastal.

(L.S.)G. Strachey.

(M.П.)Г. Страчей.

(L.S.)R. Thorne Thorne.

(M.П.)Р. Торнь Торнь.

(L.S.)H. Farnall.

(M.П.)Г. Ферналь.

(L.S.)B-on Marschall.

(M.П.)Б-нь Маршаль.

Nr.470.

1895 a. 27. veebruar (11. märts). Pamiirides Venemaa ja Suurbritannia mõjusfääride piiritlemise kokkulepe.

Noot,

mis esitatud Vene-Keiserliku Londoni suursaadiku, Salanõuniku Staali poolt Suurbritannia Välisministeeriumi Riigisekretärile krahv Kimberleyle.

London. 27. veebruar (11. märts) 1895 aasta.

Krahv,

Minul oli au saada Teie Hiilguse sellel kuupäeval tehtud noot.

See sõnum sisaldab endas kokkuleppe artikleid, millisele viisid läbirääkimised, mis toimusid Valitseja Keisri, minu Augustliku Käskija ja Tema Briti Majesteedi valitsuste vahel, Venemaa ja

Suurbritannia mõjusfääride Pamiiride piirkonnas, Zor-Kouli (Victoria) järvest Idas, piiritlemise asjas.

Olles vastaval viisil volitatud tunnistama minu valitsuse poolt mainitud kokkuleppe vastuvõtmist, loen oma kohuseks taasesitada alljärgnevalt selle artiklid, ja nimelt:

1. Venemaa ja Inglismaa mõjusfäärid Zor-Kouli (Viktoria) järvest Idas eraldatakse piirijoonega, milline, lähtudes sellel järvel asuvast punktist selle Ida-tipu lähedalt, jookseb edasi mööda mägede ahela harju, millised kulgevad mõnevõrra Lõuna pool paralleelselt selle järvega, kuni Benderi ja Orta-Beli mäekuruni. Sealt jookseb piirimööda mainitud mägede ahelat, seni kuni see ahel asub mainitud järve paraleelist Lõuna pool. Jõudnud selle paraleelini, laskub piirijoon mööda mägede ahela kallakut Kizil-Rabatini, milline asub Aksu jõe ääres, kui vaid see koht ei asu Viktoria järve paraleelist Põhja pool; sellest punktist läheb piirijoon Ida suunas, selleks, et liituda Hiina piiriga. Kui tehakse kindlaks, et Kizil-Rabat asub Victoria järve paraleelist Põhja pool, siis piirijoon tõmmatakse kuni lähima enam sobivaima punktini, milline asub Aksu jõel, Lõuna pool mainitud laiusest ja kust see jätkub, nii nagu ülalpool öeldud.

2. Piirijoon määratletakse ja selle täpne asukoht määratletakse puhtalt tehnilise iseloomuga sega-komisjoni poolt sõjaväelise eskordi kaitse all, milline ei ületa seda arvu, milline on tingimsetult hädavajalik komisjoni julgeoleku tagamiseks. Komisjon hakkab koosnema Vene ja Inglise delegaatidest koos hädavajalike tehnikutest abilistega.

Tema Briti Majesteedi Valitsus leppis Afganistaani Emiiriga kokku Komisjonis Emiiri esinduse suhtes.

3. Komisjonile tehakse samuti ülesandeks raporteerida kõigist andmetest, milliseid on kohapeal võimalik koguda Hiina piiri paiknemise kohta, et anda mõlematele valitsustele võimalus kokkuleppesse asuda sellisel viisil, millist hakatakse pidama enam sobivaks, Hiina valitsusega Hiina territooriumi suhtes, milline on piirinaabriks.

4. Tema M. Venemaa Keisri valitsus ja Tema Briti Majesteedi valitsus kohustuvad hoiduma igasugustest poliitilisest kontrollist või mõjust – esimene Lõuna-, teine Põhja-pool eraldusjoont.

5. Tema Briti Majesteedi Vaolitsus võtab endale kohustuse selles, et territoorium, milline tuleb Inglismaa mõjusfääri Hindou-Kouchi ja joone vahel, mis jookseb Victoria järve Ida-tipust kuni Hiina piirini, läheb Afganistaani Emiiri valduste hulka, et seda territooriumi ei ühendata Suurbritanniaga ja et selles ei asutata sõjaväe poste ega kindlustusi.

Käesoleva kokkuleppe täide viimine on pandud sõltuvusse Afganistaani Emiiri poolsest kõigi territooriumite evakueerimisest, millised on tema poolt okupeeritud Piandji jõe paremal kaldal ja Buhaara Emiiri poolt Derwazi osa evakueerimisest, milline asub Amu-Darjast Lõuna pool, nii nagu T. M. Ülevenemaalise Keisri ja Tema Briti Majesteedi Valitsus nõustusid selles suhtes kasutama oma mõju mõlematele Emiiridele.

Minul on au olla jne., jne..

Staal.

Сталь.

*

Pamiirides, alates Victoria (Zor-Koul) järvest kuni Hiina Keisririigini jooksva Vene riigipiiri, milline on tõmmatud rahvusvahelise komisjoni poolt, kirjeldus.

Alates piiritulbast Nr.1., milline on püstitatud Victoria järve Ida-tipu lähedale, suundub piir Lõunasse (Magneetiline asimuut S.W.5°. Astronoomiline asimuut S.W.12°), ja ületades mainitud järve väikese lahe, kulgeb edasi Lõunasse piiripostini Nr.2, milline on püstitatud mäeharu nõlvale, milline on lähim Keiser Nikolai II mäeahelikule.

Alates sellest piiripostist jookseb piir Lõunasuunas Üksmeele ((Concorde, Согласия) mäetippu, ületades selle, liitub Keiser Nikolai II mäeahelikuga, milline moodustab Victoria ja

Vakhan-Daria järvede basseinide veelahu. Siin pöördub piirijoon Itta, kulgedes 8 versta ulatuses Ida suunas ja pöördudes seejärel peaegu Kirdesse, ta säilitades sama suuna veel 22 versta ulatuses, jõuab vürst Lobanov-Rostovski ((Lobanow-Rostowsky, Лобанова-Ростовскаго)) nimelisele kõrgele mäetipule.

Sealt suundub piirijoon Kagusse ja joostes selles suunas umbes 7 versta, tõuseb Marquis Sallisbury nimelisele mäetipule ja võttes uuesti Kirdesuuna, jõuab Benderi mäekurusse punktis, kuhu on püstitatud piiripost Nr.3.

Alates tulbast Nr.3, milline on püstitatud Benderi mäekuru kõrgeimasse punkti, jookseb piirijoon edasi Kirde suunas umbes 2 versta ulatuses, mille järel ta pöördub järsku Loodesse ja ületades lord Elgini nimelise mäetipu, võtab suuna Itta, millist ta hoiab umbes 13 versta jooksul, kuni mäestikuharu hargnemiseni, milline eraldab Schamal-Tchai ja Djaman-Schoura jõgede basseinid, kus piirijoon, kaldudes natuke Kagusse ja joostes üle Djaman-Schoura mägiraja, pöördub uuesti Kirdesse ((täpsemalt Est-Nord-Est)) ja kulgedes selles suunas edasi umbes 7 versta, pöördub Itta joostes kuni Urta-beli mägitreeni ja seal püstitatud piiritulbani Nr. 4.

Kogu ulatuses alates piiritulbast Nr.3 kuni piiritulba Nr.4, jookseb piirijoon mööda Istyk ja Ak-sou jõgede veelahet.

Alates piiritulbast Nr.4 kulgeb piir Ida suunas kuni piiripostini Nr.5, olles eelnevast umbes ühe versta kaugusel ning on püstitatud peamise mäeharu veelahkmes. Joostes seejärel, sellest viimasest postist edasi Itta umbes 5 versta, piirijoon laskub mööda mäeharu, milline eemaldub peaharust Lõunasse, kuni punktini, kus on Gundjibai allikas, väljudes mäelõhest, jätkab oma jooksu Ak-sou jõeorus (piiripost Nr.6.) ja seejärel kulgeb edasi mööda Gundjibai voolu kuni selle suubumiseni Ak-sou jõkke, millise paremal kaldal, Gundjibai jõe suudme vastu on püstitatud piiripost Nr.7.

Sealt jookseb piirijoon piki Ak-sou jõe voolu, alguses Ida, aga seejärel Kirde suunas, jõudes kuni Mikhman-Djula jõe suudmeni, kus Ak-sou jõe vasakule kaldale on püstitatud piiritulp Nr.8.

Siin ületab piirijoon uuesti Ak-sou jõe ja kulgedes mööda Mikhman-Djula jõe voolu üles umbes 3 versta võrra, kuni punktini, kuhu on püstitatud piiripost Nr.9, selle jõe parema kalda kõrgendikule, suundudes sealt edasi Kagusse Bakhmardyn-kulli järve äärde, ületades selle, kulgeb umbes 2 versta mööda Kaschka-sou jõe lääneharu, millise veed jooksevad Bakhmardyn-kulli järve.

Eemalduses sellest jõeharust, kulgedes edasi Kagu suunas, jõuab piirijoon piiripostini Nr.10, milline on püstitatud mäeharu, milline eraldub Muss-Tagi mäeahelikust Montaigu-Gerardi mäetipu lähedal Põhjatippu ja milline eraldab Tegermen-sou ja Kaschka-sou veed. Seejärel piirijoon laskub selles samas Kagu suunas kuni Tegermen-sou jõe orgu, piiritulbani Nr. 11, milline on püstitatud nimetu oja suudme juurde ja jookseb mööda selle voolu üles umbes pooleteise versta jagu, tõustes edasi, möödudes piiripostist Nr.12, milline on püstitatud sama oja paremal kaldal asuvalle kõrgendikule, jõuab mäeseljandikule, milline eraldub Muss-Taga mäeahelikust Povalo-Schwyikowsky ((Повало-Швыйковскаго)) mäetipu juures, mäeharus, millist mööda ka jookseb nimetatud mäetippu, milline on sellisel viisil piirijoone äärmiseks punktiks, milline liitub siin Muss-Taga mäeahelikuga, milline moodustab Hiina valduste piiri Tagdum-basch-Pamiiris.

Kindralstaabi kindral-major Povalo-Schwyikovsky.

((V.K.L.-06.02.20.))